

Doktorská dizertační práce

**STÍŽNOST PRO PORUŠENÍ ZÁKONA
V TRESTNÍCH VĚCECH**

**COMPLAINT AGAINST A VIOLATION OF LAW
IN CRIMINAL MATTERS**

Autor: Mgr. Radek Visinger

Školitel: Prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Katedra trestního práva

P R A H A 2 0 1 4

Čestné prohlášení

Čestně prohlašuji, že tuto dizertační práci jsem vypracoval samostatně a všechny použité prameny jsem v textu označil způsobem ve vědecké práci obvyklým. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Radek Visinger

Poděkování

Rád bych poděkoval svému školiteli, Prof. JUDr. Jiřímu Jelínkovi, CSc., vedoucímu katedry trestního práva Právnické fakulty UK, za odborné vedení předkládané práce, za tvůrčí volnost a cenné rady, které mi během zpracování poskytl.

Děkuji rovněž JUDr. Jiřímu Balzerovi, trestnímu soudci a následně vedoucímu pracovníkovi odboru dohledu Ministerstva spravedlnosti, za možnost podrobné konzultace ohledně vyřizování agendy stížností pro porušení zákona.

Současně děkuji Bc. Dominiku Šefčíkovi za přehlédnutí anglického textu shrnutí a anotace.

Věnování

Tuto práci věnuji svým rodičům.

*Tato dizertační práce vychází ze stavu právní úpravy platné a účinné ke dni
1. 3. 2014 a z judikatury k této úpravě.*

ANOTACE

Cílem této dizertační práce je podat co možná nejúplnější právní rozbor institutu stížnosti pro porušení zákona, včetně historických a mezinárodních souvislostí, a pokusit se rovněž o kritickou reflexi aktuálního uplatňování stížnosti pro porušení zákona v praxi. V autorově pojetí je neopomenutelným předmětem studia také přezkum trestních věcí na podkladě spisového materiálu, předcházející případnému uplatnění této stížnosti. Práce podrobně analyzuje mj. uplatnitelné důvody stížnosti pro porušení zákona, její účel a postavení v systému mimořádných opravných prostředků, a popisuje průběh a specifika řízení před Nejvyšším soudem. Standardní a nadstandardní metody výkladu jsou doplněny o empirické zkoumání vzorku 80 podaných návrhů, zaměřené na zjištění a klasifikaci vytýkaných vad a určení míry, v jaké dochází k překrývání s dovoláním. Zvolené téma je vysoce aktuální s ohledem na probíhající přípravné legislativní práce na novém trestním řádu. Popisné pasáže jsou doplněny autorovými stanovisky k vybraným judikátům Nejvyššího soudu a k nedostatkům současné právní úpravy. Celkově však učiněné závěry vyznívají ve prospěch zachování tzv. úředního opravného prostředku a aktivní legitimace ministra spravedlnosti.

Klíčová slova:

stížnost pro porušení zákona, mimořádné opravné prostředky, trestní přezkum, rekodifikace trestního práva procesního, základní zásady trestního řízení

ABSTRACT

The aim of the present dissertation is to provide the fullest possible legal analysis of the complaint against a violation of law, including its historical and international context, and to endeavour to reflect critically on its current application in practice. In the author's approach, the review of criminal cases on the basis of the files prior to a possible application of this legal remedy is an indispensable object of study. Among other things, the work thoroughly analyzes the applicable grounds for the complaint against a violation of law, its purpose and role in the whole system of extraordinary remedies, and it describes the course as well as the specifics of the Supreme Court proceedings. Standard and optional methods of interpretation are complemented by an empirical examination of the sample of 80 complaints submitted to the Supreme Court, which is aimed at identifying and classifying the alleged flaws and the extent to which there might be an overlap with extraordinary appeal (dovolání). The chosen topic appears to be very timely with regard to the ongoing preparatory legislative work on the new Criminal Procedure Code. The descriptive passages are accompanied by the author's opinions on selected decisions of the Supreme Court and the deficiencies of the current legislation. Taken together, however, the conclusions drawn from the analysis argue in favor of maintaining the official appeal and the locus standi of the Minister of Justice.

Key words:

complaint against a violation of law, extraordinary remedies, criminal case review, recodification of criminal procedural law, basic principles of criminal procedure

Seznam použitých zkratk:

EÚLP.....	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ze dne 4. 11. 1950, sjednaná Radou Evropy, publikovaná pod č. 209/1992 Sb.
JŘSZ.....	vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství
NOZ.....	nový občanský zákoník, tj. zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
ObčZ.....	občanský zákoník č. 40/1964 Sb., účinný do 31. 12. 2013
OSŘ.....	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
ř. z.	říšského zákoníku rakouského (Reichsgesetzblatt, RGBI)
Sb. z. a n.	Sbírka zákonů a nařízení státu československého (1918 – 1938)
sp. zn.	spisová značka rozhodnutí
TrPO.....	zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim
Tr. por.	slovenský trestní řád (zákon č. 301/2005 Z. z.)
TrŘ.....	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
TrZ.....	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
Ú. I.	Úřední list Republiky československé (později ČSSR)
Úř. věst. čsl.	Úřední věstník československý (1940–1945, Londýn)
ZMJSpT.....	zákon č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních
ZSM.....	zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže
ZSReh.....	zákon č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci
ZSS.....	zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích
ZSZ.....	zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství
Z. z.	Zbierka zákonov Slovenskej republiky

Vzor použité citační normy (monografie/časopisecká stat’):

Jelínek, J., Uhlířová, M.: Obhájce v trestním řízení. Praha: Leges, 2011.

Sekvard, O.: Mimořádné opravné prostředky ve slovenském trestním řízení. Trestněprávní revue č. 11/2006, s. 324-335

Citace judikátů:

Nebylo-li rozhodnutí publikováno v žádné ze sbírek judikatury, cituji jej formou poznámky pod čarou s datací, označením orgánu, který jej vydal, a spisové značky. Publikované judikáty cituji vročením do textu pomocí následujících zkratk a vzorů:

Sb. rozh. tr..... rozhodnutí publikovaná v trestní části Sbírkky soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu

NS 9/2001 T-258..... rozhodnutí uveřejněná v Souboru trestních rozhodnutí Nejvyššího soudu, vydávaném nakladatelstvím C. H. Beck; prvé je označení svazku, za lomítkem je číslo ročníku a následuje pořadové číslo rozhodnutí v trestní části tohoto souboru

SR 13/1997..... rozhodnutí uveřejněná v Soudních rozhledech, vydávaných nakladatelstvím C. H. Beck jako příloha časopisu Právní rozhledy; jde o číslo rozhodnutí/ročník

B 5/1972-47-II..... rozhodnutí uveřejněná v trestní části Bulletinu býv. Nejvyššího soudu ČSR; jde o pořadové číslo sešitu/ročník a za pomlčkou pořadové číslo judikátu, eventuálně i číslo právní věty

PR 12/1999, s. 652..... rozhodnutí uveřejněné v časopise Právní rozhledy nakladatele C. H. Beck, číslo označuje pořadové číslo časopisu a ročník, dále uvádím i číslo stránky, na níž text rozhodnutí začíná

TR 9/2005, s. 242..... rozhodnutí uveřejněné v časopise Trestněprávní revue nakladatele C. H. Beck, číslo označuje pořadové číslo časopisu a ročník, dále uvádím i číslo stránky, na níž text rozhodnutí začíná

OBSAH

Obsah	3
1. Úvodní zamyšlení nad vývojem právní úpravy institutu stížnosti pro porušení zákona a jejích předchůdců	7
1.1. Uvedení do problematiky přezkoumávání pravomocných rozhodnutí v trestním řízení.....	7
1.1.1. <i>Systém mimořádných opravných prostředků</i>	7
1.1.2. <i>Mimořádné přezkumné systémy a jiné průlomy do závaznosti rozhodnutí</i>	12
1.2. Historické procesní prostředky k nápravě vadných trestních rozhodnutí v českých zemích od 16. do 19. století.....	15
1.3. Úprava a použití zmateční stížnosti pro zachování zákona a mimořádné obnovy řízení (revize) podle trestních řádů z let 1850 a 1873.....	21
1.3.1. <i>Zmateční stížnost pro zachování zákona</i>	21
1.3.2. <i>Mimořádná revize</i>	26
1.4. Vývoj institutu stížnosti pro porušení zákona od zavedení až po současnost.....	29
1.4.1. <i>Vývoj právní úpravy stížnosti pro porušení zákona v trestních věcech v období nesvobody</i>	29
1.4.2. <i>Změny právní úpravy stížnosti pro porušení zákona v letech 1990 – 2014</i>	39
1.4.3. <i>Stížnost pro porušení zákona v civilním řízení</i>	48
2. Úřednický opravný prostředek ve slovenském trestním řízení – stejné východisko, jiné řešení.....	56
2.1. Soumrak stížnosti pro porušení zákona.....	56
2.2. Dovolání nejen v rukách ministra spravedlnosti.....	62
2.2.1. <i>Přípustnost dovolání</i>	62
2.2.2. <i>Zákonné důvody dovolání</i>	65
2.2.3. <i>Řízení o dovolání</i>	68

2.2.4. Charakter a použitelnost dovolání v recentní praxi.....	70
2.3. Kasační oprávnění generálního prokurátora v přípravném řízení.....	72
3. Přezkum a vyřizování podnětů k podání stížnosti pro porušení zákona... 73	
3.1. Obecné poznámky k prošetřování podnětů k podání stížnosti pro porušení zákona.....	73
3.2. Postup státního zastupitelství při přezkumu podnětů.....	77
3.2.1. Příslušnost k přezkumnému řízení.....	79
3.2.2. Kompetenční výluky z přezkumu.....	81
3.2.3. Přijetí a přezkum podnětu.....	83
3.2.4. Závady v postupu státních zastupitelství.....	90
3.3. Postup Ministerstva spravedlnosti ČR při přezkumu podnětů.....	96
3.4. Agenda stížností pro porušení zákona ve statistickém přehledu.....	108
4. Stížnost pro porušení zákona podle platné právní úpravy a v recentní soudní praxi (hledisko de lege lata) 114	
4.1. Přípustnost a náležitosti stížnosti pro porušení zákona.....	114
4.1.1. Předmět (objekt) stížnosti pro porušení zákona.....	114
4.1.2. Aktivní legitimace k podání stížnosti pro porušení zákona a její náležitosti.....	144
4.1.3. Subsidiární vztah stížnosti pro porušení zákona k jiným opravným prostředkům.....	154
4.1.4. Opakované podání stížnosti pro porušení zákona v téže věci.....	166
4.1.5. Návrhy směřující ve prospěch či v neprospěch obviněného nebo jiného subjektu.....	170
4.2. Zákonné stížnostní důvody.....	177
4.2.1. Porušení zákona.....	177
4.2.2. Vadný postup řízení.....	185
4.2.3. Zjevná nepřiměřenost trestu (trestního opatření).....	191
4.3. Účelnost a účelovost uplatnění stížnosti pro porušení zákona.....	208

4.3.1. <i>Konkretizace základního účelu stížnosti pro porušení zákona v praxi</i>	208
4.3.2. <i>Judikaturní účel stížnosti pro porušení zákona</i>	214
4.3.3. <i>Rehabilitační účel stížnosti pro porušení zákona</i>	216
4.3.4. <i>Obcházení účelu stížnosti pro porušení zákona</i>	221
4.4. Case study: Obsahová analýza 80 podaných stížností pro porušení zákona.....	222
4.4.1. <i>Úvodní hypotézy a metodologické poznámky</i>	222
4.4.2. <i>Základní charakteristika jednotlivých návrhů a rozhodnutí o nich</i>	226
4.4.3. <i>Klasifikace vytýkaných vad a shrnutí dalších sledovaných okolností</i>	231
4.4.4. <i>Vyhodnocení analýzy</i>	233
5. Řízení o stížnosti pro porušení zákona a jeho specifika	238
5.1. Promítnutí jednotlivých zásad trestního řízení a zásad opravných systémů do současné koncepce řízení o stížnosti pro porušení zákona.....	238
5.1.1. <i>Uplatnění zásad trestního řízení v řízení o stížnosti pro porušení zákona</i>	238
5.1.2. <i>Uplatnění zvláštních zásad opravných systémů v řízení o stížnosti pro porušení zákona</i>	253
5.2. Průběh řízení o stížnosti pro porušení zákona před Nejvyšším soudem ČR.	259
5.2.1. <i>Obsazení Nejvyššího soudu</i>	260
5.2.2. <i>Úkony předsedy senátu po obdržení návrhu</i>	260
5.2.3. <i>Příprava veřejného zasedání a účast na něm</i>	263
5.2.4. <i>Průběh veřejného zasedání</i>	268
5.2.5. <i>Společné řízení s dovoláním</i>	271
5.2.6. <i>Neveřejné zasedání</i>	272

5.2.7. Meze přezkumné činnosti Nejvyššího soudu.....	274
5.2.8. Zpětvzetí stížnosti pro porušení zákona.....	278
5.3. Způsob rozhodnutí o stížnosti pro porušení zákona a další související rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR.....	279
5.3.1. Vyslovení porušení zákona rozsudkem a navazující výroky.....	279
5.3.2. Zamítnutí stížnosti pro porušení zákona.....	298
5.3.3. Související rozhodnutí Nejvyššího soudu.....	305
5.4. Nové projednání věci příslušným orgánem.....	314
5.5. Některé další účinky stížnosti pro porušení zákona.....	321
6. Stížnost pro porušení zákona podle věcného záměru nového trestního řádu a úvahy de lege ferenda.....	327
6.1. Místo stížnosti pro porušení zákona v rekonstrukci trestního práva procesního.....	327
6.2. Náměty ke zdokonalení současné právní úpravy a praxe.....	334
7. Závěr.....	339
Shrnutí.....	343
Summary.....	345
Literatura.....	347

1. Úvodní zamyšlení nad vývojem právní úpravy institutu stížnosti pro porušení zákona a jejích předchůdců

1.1. Uvedení do problematiky přezkoumávání pravomocných rozhodnutí v trestním řízení

Trestní řízení, podobně jako každý jiný právně regulovaný postup, je prostorem, jakýmsi pomyslným kolbištěm, v němž se řeší spor o právo. Kontradiktorní povaha trestního řízení v moderním demokratickém státě umožňuje naplno pocítit protichůdnost zájmů stran (zejména obviněného, státního zástupce, poškozeného, zúčastněné osoby), jež zpravidla mají odlišné názory na výklad a použití příslušných trestněprávních norem, na správnost určitého postupu orgánů činných v trestním řízení nebo na zákonnost a odůvodněnost vydaných rozhodnutí. Výklad a aplikace trestního práva představují velmi kvalifikovanou lidskou činnost, která ze své povahy není a nemůže být prosta omylů a chyb. K určitému pochybení může tedy dojít i při sebedokonalejších právních předpisech a navzdory pečlivému přístupu orgánů činných v trestním řízení, které jsou stále častěji konfrontovány se skutkově i právně složitými kauzami. Potřeba nápravy vad řízení a rozhodnutí je tudíž dána nejen objektivní možností výskytu chyb, ale i rozdílným subjektivním přesvědčením subjektů, jichž se rozhodnutí týká.¹

1.1.1. Systém mimořádných opravných prostředků

Procesní prostředky určené k nápravě vad, stejně jako celé uspořádání opravných systémů, prošly dlouhodobým vývojem a v různých oblastech právní kultury se dospělo k různým řešením. Vyspělé právní řády připustily, že ani vydání pravomocného meritorního rozhodnutí zdaleka nemusí představovat poslední stádium trestního řízení. Záruky zákonnosti a spravedlnosti rozhodovací činnosti byly postupně posíleny natolik, že účastníci se mohou domáhat i revize konečných a dokonce již i vykonaných rozhodnutí. Onen faktický průlom do právní moci rozhodnutí nastává při vyhovění (akceptaci) tzv. *mimořádného opravného prostředku*, což je dispozitivní procesní úkon strany trestního řízení nebo jiné oprávněné osoby, jehož podáním je v souladu se zákonem umožněno dosáhnout přezkumu kritizovaného pravomocného rozhodnutí typicky orgánem vyššího stupně, potažmo jeho zrušení (anulace) a nahrazení rozhodnutím správným a zákonným. Vyvolání mimořádného opravného řízení je zásadně *fakultativní* a nemělo by se jednat o pravidelné stádium trestního řízení.

Právní moc je klíčová vlastnost rozhodnutí zakládající jeho nezměnitelnost (formální stránka právní moci) a závaznost (materiální stránka právní moci), vyjadřující vůli státu vyřešit určitou věc s konečnou platností. K právní moci rozhodnutí se přihlíží z úřední povinnosti, což vytváří významnou záruku právní jistoty. Právní moc má ten procesní důsledek, že ohledně téhož skutku nelze určitou

¹ Císařová, D. a kol.: Trestní právo procesní. 4. vyd., Praha: Linde, 2006, s. 502

osobu znovu trestně stíhat, jestliže trestní stíhání proti ní před tím vedené definitivně skončilo. Platí tedy zásada, že nikdo nesmí být stíhán vícekrát pro stejné jednání (ne bis in idem). Je-li případ pravomocně uzavřen, nelze konečnému rozhodnutí odporovat řádnými opravnými prostředky, byť by potenciálně bylo vadné. Na právní moc se váže i *vykonatelnost* rozhodnutí, tedy skutečnost, že obsah rozhodnutí může být orgány činnými v trestním řízení vynucen proti tomu, komu rozhodnutí ukládá nějakou právní povinnost.² Důsledky právní moci trestního rozhodnutí ve vnějším světě tedy lze označit za citelné, závažné a nevyhnutelné.

Mimořádné opravné prostředky zásadně narušují stabilitu pravomocných rozhodnutí i dotčených společenských vztahů, ovšem děje se tak v zájmu „vyšších“ principů, jako je veřejná důvěra ve spravedlivé a jednotné rozhodování. Součástí principu právní jistoty je mj. i jistota, že obdobné případy budou podle práva posouzeny obdobně a naopak (*de similibus idem est iudicandum*), a jistota, že bude spravedlivě postižen každý, kdo právo porušuje. Samozřejmě, že i některá konečná a závazná rozhodnutí v trestních věcech mohou trpět zásadními vadami a těmito premisám odporovat. Připuštění nápravy a tedy průlomu či zásahu do právní moci rozhodnutí v dnešní době nevzbuzuje pochybnosti, je však otázkou, jak nastavit zákonné podmínky pro přezkoumání věci a případné zrušení nezákonných rozhodnutí a jejich nahrazení rozhodnutími z pohledu zákona vyhovujícími.

Tyto úvahy, kromě jiného, přesahují rozměr vnitrostátního práva, neboť zákaz opakovaného stíhání a trestání za tentýž skutek je obsažen v mezinárodních závazcích České republiky. Mimořádné opravné řízení, které vždy představuje další pokračování trestního stíhání téže osoby, by se teoreticky mohlo ocitnout v rozporu s těmito závazky. I mezinárodní smlouvy o základních právech a svobodách ovšem s možností přezkumu a zrušení pravomocného rozhodnutí počítají. Z důvodu stručnosti zmiňme čl. 4 dodatkového Protokolu č. 7 k EÚLP, který Česká republika ratifikovala a jenž v odstavci 1 formuluje zákaz dvojího stíhání pro tentýž skutek³, v odstavci 2 pak stanoví, že tento zákaz „není na překážku obnově řízení podle zákona a trestního řádu příslušného státu, jestliže nové nebo nově zjištěné skutečnosti nebo podstatná vada v předešlém řízení mohly ovlivnit rozhodnutí ve věci.“ K tomu je nutno uvést, že pojem „obnova řízení“ má ve vztahu k vnitrostátním právním řádům autonomní význam (*notion autonome*); tento význam je mnohem širší, než by odpovídalo tuzemskému institutu obnovy řízení dle § 277 a násl. TrŘ, neboť zahrnuje i opravné prostředky, u nichž nejsou podmínkou nové skutečnosti či důkazy.

Za tradiční mimořádný prostředek lze považovat obnovu řízení (§ 277 a násl. TrŘ), která napravuje vady skutkového základu rozhodnutí a reaguje tak na skutkové omyly orgánů činných v trestním řízení. Správnost a přiměřenost původního

² Šámal, P.: Opravné prostředky v trestním řízení. Stížnost pro porušení zákona. Obnova řízení. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 17

³ Nikdo nemůže být stíhán nebo potrestán v trestním řízení podléhajícím pravomoci téhož státu za trestný čin, za který již byl osvobozen nebo odsouzen konečným rozsudkem podle zákona a trestního řádu tohoto státu.

rozhodnutí se přezkoumává na základě nově tvrzených skutečností či nově předložených důkazů, v dřívějším řízení neznámých. Konceptně novým a moderním mimořádným opravným prostředkem v trestním řízení je dovolání (§ 265a a násl. TrŘ), které je určeno k nápravě právních vad pravomocných rozhodnutí, a to zejména cestou kasace. Dovolání bylo do tuzemského právního řádu zavedeno tzv. velkou novelou trestního řádu č. 265/2001 Sb., účinnou od 1. 1. 2002, a přes značnou formalizovanost si získalo poměrně široké uplatnění.

Mezi mimořádnými opravnými prostředky má svébytné postavení stížnost pro porušení zákona, která je součástí našeho trestního řízení již více než 60 roků a jejíž využití je stále velmi široké a různorodé. Jedná se o v moderních právních řádech poměrně netypický, „úřednický“ procesní prostředek, jímž disponuje pouze ministr spravedlnosti, který není stranou trestního řízení. Jak uvádí aktuální odborná literatura, stížnost pro porušení zákona je mimořádným opravným prostředkem i v tom smyslu, že v českém trestním řízení představuje zcela výjimečné opatření. Obsahová změna pravomocného rozhodnutí je totiž v rozporu se zásadou závaznosti, nezvratnosti a bezpodmínečné vykonatelnosti takových rozhodnutí jakožto jedné ze základních podmínek autority soudní moci. V případech takových vad, kdy setrvání na právní moci rozhodnutí a jeho nezměnitelnosti by znamenalo vážné ohrožení správného a spravedlivého rozhodování, trestní řád výjimečně připouští i změnu pravomocného rozhodnutí v trestní věci.⁴

Teorie trestního procesu rozlišuje u mimořádných opravných prostředků:

- a) bezprostřední účel, který spočívá v přezkoumání konkrétního napadeného pravomocného rozhodnutí a nápravě vad skutkových, právních, popř. vad předcházejícího řízení v zájmu účastníků trestního řízení;
- b) širší účel, jenž záleží v tom, že přezkoumávání rozhodnutí je zároveň prostředkem prověřování rozhodovací činnosti orgánů činných v trestním řízení, umožňujícím rozbor jejich rozhodování, zevšeobecnění zjištěných poznatků a sjednocování výkladu zákonů; zvláště rozhodování o mimořádných opravných prostředcích může přispět ke zkvalitnění rozhodovací praxe;
- c) všeobecný účel, kterým je realizován účel celého trestního řízení a jeho základní cíl, tj. zjistit a odsoudit skutečného pachatele trestného činu, tento trestný čin v souladu se zákonem právně kvalifikovat a uložit obviněnému přiměřený trest, popřípadě i další opatření. Zároveň jde o prověření zákonnosti a správnosti postupu jednotlivých orgánů činných v trestním řízení a o zajištění co nejúčinnější ochrany zákonných zájmů a práv obviněného, ale též ostatních osob zúčastněných na řízení.⁵

Již sama existence mimořádného opravného řízení motivuje orgány, které rozhodují v trestním řízení, včetně orgánů II. stupně, k pečlivé a důsledné práci

⁴ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 3. vyd., Praha: Leges, 2013, s. 617

⁵ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. Kurs trestního práva: Trestní právo procesní. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2003, s. 801; Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 3. vyd., Praha: Leges, 2013, s. 614-615

a k pozornému postupu, jestliže se chtějí vyhnout nepříjemnému faktu, že jejich rozhodnutí budou shledána chybnými a jako taková zrušena.⁶ V mimořádném opravném řízení se také nejčastěji projednávají právně složité případy (*hard cases*), anebo případy, na které doléhá spornost určité právní otázky či nejednotnost dosavadní rozhodovací praxe.

Snaha o dosažení zcela správného a spravedlivého rozhodnutí v trestní věci nesmí být bezbřehá, třebaže důsledky pochybení v trestním řízení mohou zasáhnout dotčené osoby nejcitelněji. I potenciálně vadné rozhodnutí stabilizuje společenské vztahy, takže případný průlom do autority a existence takového rozhodnutí nutno chápat jako výjimečný a nepravidelný postup. V odborné literatuře bylo přesvědčivě ukázáno, že vztah mezi nezměnitelností a závazností pravomocného rozhodnutí v trestním řízení a možnosti jeho zrušení či změny je nutno legislativně upravit jako vztah pravidla (zásady) a výjimky z něho.⁷ Vyvinuly se přitom různé legislativní konstrukce a přístupy, které zřetelně i poněkud nenápadně omezují reálné (účinné) možnosti mimořádný opravný prostředek podat. Legislativně optimálním stavem by byla vzájemná komplementarita mimořádných opravných prostředků a jejich vyváženost tak, aby se vyloučily případné duplicity a současně se neuzavíraly žádné možnosti nápravy zjevných vad a nespravedlností. Abychom získali bližší přehled o použitelnosti jednotlivých mimořádných opravných prostředků, můžeme porovnat omezující podmínky u dovolání, stížnosti pro porušení zákona a obnovy řízení.

A: Časové omezení lhůtou

Dovolání – 2 měsíce od doručení rozhodnutí, navrácení lhůty není možné

Stížnost pro porušení zákona – není žádná⁸

Obnova řízení – ve prospěch odsouzeného není žádná, v neprospěch doba zániku trestnosti, polovina délky promlčecí doby trestní odpovědnosti

B: Omezení aktivně legitimovaných subjektů

Dovolání – obviněný, nejvyšší státní zástupce

Stížnost pro porušení zákona – ministr spravedlnosti

Obnova řízení – obviněný, osoby s právem odvolání, v jeho neprospěch jen státní zástupce

C: Omezení předmětu (objektu)

Dovolání – lze napadnout jen rozhodnutí uvedená v ustanovení § 265a odst. 2 TrŘ

Stížnost pro porušení zákona – lze napadnout prakticky všechna rozhodnutí soudu a státního zástupce, která nabývají materiálního znaku právní moci

⁶ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 3. vyd., Praha: Leges, 2013, s. 615

⁷ Šámal, P.: Opravné prostředky v trestním řízení. Stížnost pro porušení zákona. Obnova řízení. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 22

⁸ Platí pouze pořádková lhůta 14 dnů pro odůvodnění již podané blanketní stížnosti (§ 266a odst. 1 TrŘ).

Obnova řízení – lze napadnout jen rozhodnutí uvedená v ustanovení § 277 TrŘ⁹

D: Nutnost bezúspěšně vyčerpat řádné opravné prostředky

Dovolání – soud musí rozhodnout ve druhém stupni (§ 265a odst. 1 TrŘ), ale není nutné, aby obviněný vyčerpal řádné opravné prostředky

Stížnost pro porušení zákona – není stanovena

Obnova řízení – není stanovena

E: Stanovení výlučných zákonných důvodů

Dovolání – ano (taxativní výčet v ustanovení § 265b odst. 1, 2 TrŘ)

Stížnost pro porušení zákona – porušení zákona rozhodnutím, vadný postup řízení, u výroku o trestu navíc podmínky uvedené v § 266 odst. 2 TrŘ

Obnova řízení – nové skutečnosti či důkazy zpochybňující původní rozhodnutí (§ 278 odst. 1, 2, 3 TrŘ), trestný čin orgánu činného v trestním řízení (§ 278 odst. 4 TrŘ)

F: Možnost odmítnutí pro zjevnou neopodstatněnost

Dovolání – ano [§ 265i odst. 1 písm. e), f) TrŘ]

Stížnost pro porušení zákona – je-li přípustná, následuje věcný přezkum v plném rozsahu

Obnova řízení – je-li návrh podán oprávněnou osobou a včas, nelze odmítnout

G: Advokátní přímus

Dovolání – může být podáno jen prostřednictvím obhájce (§ 265d odst. 2 věta první TrŘ), pro řízení platí rozsah nutné obhajoby (§ 36a odst. 2 TrŘ)

Stížnost pro porušení zákona – pro ministra spravedlnosti neplatí, pro obviněného jen v rozsahu nutné obhajoby (§ 36a odst. 2 TrŘ)

Obnova řízení – jen v rozsahu nutné obhajoby (§ 36a odst. 2 TrŘ)

H: Nutnost hradit náklady řízení v případě neúspěchu

Dovolání – ano

Stížnost pro porušení zákona – obviněný za žádných okolností

Obnova řízení – ano

Z uvedeného heslovitého přehledu je patrné, že trestní řád v současnosti umožňuje dosáhnout přezkoumání konečného rozhodnutí v trestním řízení v poměrně širokém rozsahu a z různých důvodů. Může být namítána vada skutkového základu rozhodnutí (error in facto), vada právního posouzení (error in iure) i vada procesního postupu (error in procedendo), ovšem u různých opravných

⁹ Rozšíření okruhu napadnutelných rozhodnutí za použití analogie možné není, k tomu srov. výkladové stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. Tpjn 302/2012.

prostředků ve velice rozdílné míře. Dá se říci, že jednotlivé instituty se do značné míry vzájemně doplňují, což je dáno rozdílným nastavením podmínek pro jejich uplatnění, nicméně existuje určitý prostor překrývání a tedy duplicitního využití, zejména pokud se jedná o dovolání a stížnost pro porušení zákona. Zákon by měl vždy přesně vymezovat okruh použitelnosti určitého mimořádného opravného prostředku, neboť jen důsledně diferencovaná právní úprava mimořádných opravných prostředků v trestním řízení právě touto cestou garantuje právní jistotu a zvláště pak předvídatelnost rozhodování z jejich podnětu.

1.1.2. Mimořádné přezkumné systémy a jiné průlomy do závaznosti rozhodnutí

Problematika přezkumu trestních rozhodnutí se však nevyčerpává v řízení o některém ze tří uvedených mimořádných opravných prostředků, neboť přezkoumávání pravomocných rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení se děje i při použití jiných procesních prostředků, které se mimořádným opravným prostředkům svou povahou přibližují, byť se takto výslovně neoznačují. Nejvyšší státní zastupitelství přezkoumává z moci úřední i z podnětu na věci zainteresovaných osob rozhodnutí nižších státních zástupců o zastavení trestního stíhání nebo o postoupení věci jinému orgánu a na základě výsledků přezkumu může nejvyšší státní zástupce taková rozhodnutí zrušit a současně nařídít provedení dalších úkonů a doplnění (§ 174a TrŘ). Kromě toho může nejvyšší státní zástupce nařídít kontrolu skončené věci ve smyslu § 12 odst. 3 ZSZ, to se však týká rozhodnutí, u nichž dalšímu postupu řízení nebrání překážka věci pravomocně skončené (*exceptio rei iudicatae*).

Nelze opomenout zcela specifické opravné prostředky ve smyslu § 95 odst. 5 ZMJSpT (dříve § 397 odst. 3 TrŘ) a § 128 ZMJSpT, které se uplatňují v právním styku s cizinou a záleží v tom, že ministr spravedlnosti, má-li pochybnosti o správnosti a zákonnosti pravomocného rozhodnutí soudu o vydání osoby do ciziny (extradici), resp. o uznání a výkonu cizozemského rozhodnutí ukládajícího nepodmíněný trest odnětí svobody nebo ochranné opatření spojené se zbavením osobní svobody, má oprávnění předložit věc Nejvyššímu soudu k přezkoumání takového rozhodnutí. Zde nalézáme určitou podobnost s institutem stížnosti pro porušení zákona. Soudní přezkum je možný i ohledně rozhodnutí *sui generis*, která nenabývají právní moci – srov. úpravu řízení před Nejvyšším soudem o přezkumu příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu a příkazu k zjištění údajů o telekomunikačním provozu (§ 314l až § 314n TrŘ). Z hlediska respektování ústavních kautel je trestní rozhodnutí, po vyčerpání všech dostupných prostředků ke zjednání nápravy, přezkoumáváno též Ústavním soudem v řízení o ústavní stížnosti.

Pro úplnost lze uvést, že odstranění pravomocného rozhodnutí přichází výjimečně v úvahu i bez přezkumu správnosti či zákonnosti takového rozhodnutí. Podle § 306a odst. 2 TrŘ, pominou-li důvody pro konání řízení proti uprchlému poté, kdy toto řízení skončilo odsuzujícím rozsudkem, soud na včasný návrh odsouzeného

bez dalšího tento rozsudek zruší a hlavní líčení provede znovu, aniž by zkoumal správnost rozhodnutí. Jde o *favor defensionis*, posilující záruky spravedlivého procesu pro případ, kdy obviněný je již orgánům činným v trestním řízení k dispozici. Dále lze zmínit i případy, kdy orgán II. stupně z důležitých důvodů povolí navrácení lhůty k podání opravného prostředku podle § 61 odst. 1 TrŘ, popř. též zruší vlastní rozhodnutí, jímž zamítl opravný prostředek jako opožděně podaný, ač lhůta ve skutečnosti zmeškána nebyla (§ 61 odst. 3 TrŘ). I tyto případy představují zásah či průlom do právní moci vydaného rozhodnutí, nicméně taková možnost se jeví jako racionální a plně opodstatněná.

Dovolání a stížnost pro porušení zákona mají centralizovaný devolutivní účinek, takže o nich rozhodují výlučně trestní senáty Nejvyššího soudu; u obnovy řízení není pocíťována nutnost předložení věci nejvyššímu článku soustavy obecných soudů z toho důvodu, že soud provádí nové důkazy a posuzuje nové skutečnosti, takže nejde o přezkum vlastních zjištění a závěrů, ale o jejich konfrontaci s novými fakty, popř. doplnění. Soustředění přezkumu pravomocných rozhodnutí do rukou Nejvyššího soudu však neznamena, že v řízení o stížnosti pro porušení zákona jako specifickém mimořádném opravném prostředku, který je zákonem určen k nápravě procesních a právních vad rozhodnutí, může Nejvyšší soud fungovat jako další (třetí) instance přezkoumávající skutkový stav věci v celé šíři, neboť v takovém případě by vlastně suploval úlohu soudu nalézacího a odvolacího. Mohlo tomu tak být v době do 31. 12. 2001, kdy zákon připouštěl revizní princip při přezkoumávání rozhodnutí napadnutých stížností pro porušení zákona, jenže zákon současně omezoval právo takovou stížnost podat na osobu ministra spravedlnosti.

Je ovšem otázkou, zda jakousi třetí instanci, která přezkoumává téměř všechna pravomocná rozhodnutí v trestních věcech, netvoří právě soustava státního zastupitelství a odborný aparát Ministerstva spravedlnosti. Jak se přesvědčíme v kapitole č. 3 předkládané práce, obě tyto justiční složky zpracovávají poměrně rozsáhlou agendu na podkladě často nekonkrétních, laických a subjektivně zabarvených podnětů, vyžadují si k tomu kompletní spisový materiál a vyjadřují se k námitkám podatelů i k jiným zjištěným skutečnostem, jsou-li právně relevantní pro uplatnění mimořádného opravného prostředku. Dodnes tak v České republice existuje forma kvalifikovaného mimosoudního přezkumu rozhodnutí a postupů v trestním řízení, která vlastně doplňuje mimořádné opravné prostředky a dotváří tak něco, co můžeme souhrnně nazvat *mimořádné přezkumné systémy*. Za hlavní součást takových přezkumných systémů lze považovat iniciaci kteréhokoli mimořádného opravného prostředku (či obdobného institutu), tedy předběžné odborné přezkoumání věci se zaměřením na zjištění existence zákonných důvodů určitého mimořádného opravného prostředku. Společným rysem těchto přezkumných systémů je to, že na kladné vyřízení, např. podání mimořádného opravného prostředku, není právní nárok, samotný přezkum však spadá mezi úřední povinnosti

vyřizujících osob a může být vykonán i bez podnětu fyzické či právnické osoby.¹⁰ Na rozdíl od opravných prostředků se účel mimořádných přezkumných systémů soustřeďuje výlučně na odhalení vad konkrétního rozhodnutí nebo jemu předcházejícího řízení a navržení způsobu nápravy; mimořádný přezkum se sice odehrává mimo rámec standardního trestního řízení, k naplnění jeho všeobecného účelu však nepochybně v té či oné míře přispívá.

Existují i zvláštní zákony, které stanovují další možnosti přezkoumání pravomocných trestních rozhodnutí a jejich změnu. Mám na mysli především rehabilitační zákony č. 82/1968 Sb. a č. 119/1990 Sb., v platném znění.¹¹ Pokud posledně citovaný zákon v § 2 vyjmenovával rozhodnutí, která se rušila bez dalšího, ze zákona (ex lege), jde o absolutní, radikální průlom do právní moci, aniž by se věcná stránka či okolnosti rozhodování jakkoli přezkoumávaly. Naproti tomu přezkumné řízení podle § 4 a násl. ZSRh je zákonem upravený zvláštní postup, kombinující prvky obnovy řízení a řízení o stížnosti pro porušení zákona, jehož cílem bylo zrušit odsuzující soudní rozhodnutí za činy, které v rozporu s principy demokratické společnosti respektující občanská politická práva a svobody zaručené ústavou a vyjádřené v mezinárodních dokumentech a mezinárodních právních normách zákon označoval za trestné, umožnit rychlé přezkoumání případů osob takto protiprávně odsouzených v důsledku porušování zákonnosti na úseku trestního řízení, odstranit nepřiměřené tvrdosti v používání represe, zabezpečit neprávem odsouzeným osobám společenskou rehabilitaci a přiměřené hmotné odškodnění a umožnit ze zjištěných nezákonností vyvodit důsledky proti osobám, které platné zákony vědomě nebo hrubě porušovaly (§ 1 odst. 1 ZSRh).

V souvislosti se soudní rehabilitací je nutno připomenout, že přezkumnému řízení nikterak nebránila skutečnost, že v dané věci Nejvyšší soud rozhodl o stížnosti pro porušení zákona (§ 31 ZSRh), případně bylo rozhodnuto o návrhu na povolení obnovy řízení. V těchto výjimečných případech se tedy přezkum nevyhýbal ani rozhodnutím o mimořádných opravných prostředcích. Zákonodárce měl dostatečné důvody, aby za určitých podmínek připustil narušení stability třeba i velmi letitých rozhodnutí, na nichž se podílely nejvyšší soudy tehdejší soustavy soudů. Přezkumné řízení či obecně soudní rehabilitace není řádným pokračováním původního trestního řízení, ale specifickou výjimkou, která bývá i časově omezena relativně krátkými lhůtami k podání návrhu.

Za zásah do právní moci rozhodnutí v trestní věci lze považovat též milost prezidenta republiky ve formě agraciace. Právo odpouštět a zmírňovat dosud

¹⁰ Mezi mimořádné přezkumné systémy bych zařadil kontrolu skončené věci (§ 12 odst. 3 ZSZ), přezkum podnětů k dovolání, stížnosti pro porušení zákona, event. k podání návrhu na povolení obnovy řízení, přezkum podnětů k užití mimořádného kasačního oprávnění nejvyššího státního zástupce dle § 174a TrŘ a cum grano salis i šetření k žádosti o udělení milosti. Na samostatné pojednání by vydaly přezkumné systémy reagující na nečinnost orgánů trestního řízení, mají-li určité rozhodnutí vydat z úřední povinnosti a neučiní tak (přezkum stížnosti na průtahy či návrhu na určení lhůty k provedení procesního úkonu, šetření státního zástupce vykonávajícího dozor nad místy, kde je omezována osobní svoboda apod.).

¹¹ Dále je možno zmínit zákon č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu (§ 6) a zákon o účastnících odboje a odporu proti komunismu č. 262/2011 Sb. (§ 11).

nevykonané tresty nebo jejich zbytky vychází z ustanovení čl. 62 písm. g) Ústavy ČR a je konkretizováno v ustanoveních § 366 odst. 2, § 367 a § 369 TrŘ. Soudem uložený trest může prezident republiky prominout buď celý, nebo pouze jeho část, může zmírnit formu jeho výkonu (např. nepodmíněný trest odnětí svobody změnit na trest podmíněný či rozhodnout o výkonu trestu v mírnějším typu věznice) anebo uložený druh trestu zaměnit za mírnější, trestním zákonem ovšem v dané věci přípustný druh trestu.¹² Řízení o žádostech o milost v současné době koná Ministerstvo spravedlnosti na podkladě rozhodnutí prezidenta republiky č. 378/2013 Sb., ze dne 29. 11. 2013, jímž podle § 366 odst. 2 TrŘ převedl na ministra spravedlnosti svou pravomoc provádět řízení o žádostech o milost a zamítat žádosti s výjimkou žádostí osob trpících závažnou chorobou nebo nevléčitelnou chorobou bezprostředně ohrožující život.¹³ Přezkum žádosti o milost spočívá nejčastěji v opatření trestního spisu, jeho opisu nebo alespoň kopií relevantních rozhodnutí a v opatření potřebných zpráv v závislosti na důvodech žádosti, např. stanovisek a vyjádření poškozeného, věznice, místních orgánů státní správy a samosprávy, zdravotnických či vzdělávacích zařízení, nevládních organizací atd. Mezi kritéria přezkumu odsuzujících rozhodnutí patří nejen humanitární důvody, ale i přesvědčení o justičním omylu, tj. o nesprávném skutkovém základu rozhodnutí, o příliš tvrdé či zastaralé trestněprávní normě, o porušení zásad spravedlivého procesu apod.¹⁴ Cílem řízení o udělení milosti sice není náprava nezákonných rozhodnutí, neboť je většinou chápána jako akt milosrdenství, ale jde o institucionalizovaný přezkum pravomocných rozhodnutí v trestním řízení, který může vyústit ve faktickou změnu takového rozhodnutí, což je opět výjimka ze závaznosti pravomocného rozhodnutí.

Okrajově lze zmínit rovněž i použití benefícia cohaesionis (dobrodiní záležejícího v souvislosti) v řízení o řádném a mimořádném opravném prostředku jiného, kdy určité rozhodnutí je ohledně dané osoby již v právní moci, avšak může (a musí) být ve prospěch této osoby změněno, jestliže důvody, pro které uspěl opravný prostředek jiného, prospívají i jí. To znamená, že v případě důvodně podaného opravného prostředku je příslušný soud povinen rozhodnutí z těchto důvodů přezkoumat i ohledně dalších osob, jimž by mohly svědčit.

1.2. Historické procesní prostředky k nápravě vadných trestních rozhodnutí v českých zemích od 16. do 19. století

Nahlédneme-li do české právní historie, všimneme si především, že možnost nápravy vadného soudního rozhodnutí úzce souvisí až s celkovou byrokratizací trestního řízení a řádným vedením soudních spisů. To je logické, neboť přezkum instanční cestou lze realizovat toliko na podkladě spolehlivých záznamů

¹² Šámal, P.: Opravné prostředky v trestním řízení. Stížnost pro porušení zákona. Obnova řízení. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 12

¹³ Současně bylo zrušeno rozhodnutí prezidenta republiky č. 254/2003 Sb., ze dne 4. 8. 2003, jímž bylo zrušeno předchozí rozhodnutí č. 33/1994 Sb., ze dne 1. 2. 1994, o přenesení pravomoci v řízení o udělení milosti na ministra spravedlnosti.

¹⁴ Marečková, L.: Milosti. Ohnisko lidství v trestním právu. Praha: Academia, 2007, s. 90, 92, 93, 95

o provedených důkazech a o předchozím řízení. V dřívějších obdobích vlastně nebylo žádného odvolání, ale výjimečně byla změna učiněného rozhodnutí připuštěna.

V období raně feudálního státu vykonával soudní jurisdikci knížecí soud, opírající se o svrchovanost panovníka. Změnit rozhodnutí soudu tak mohl jen kníže, a to na žádost strany, která se cítila být soudním rozhodnutím dotčena.¹⁵ Nešlo ovšem z hlediska své povahy o řádný opravný prostředek, který by byl právně zakotven, ale spíše o jakýsi druh mimořádného opravného prostředku s prvky milosti, závislý spíše na tehdejší politické situaci než na právní úpravě, jak o tom svědčí všechny dostupné právní prameny z té doby, které nezakotvují žádnou možnost řádné revize soudního rozhodnutí.¹⁶

Ve stavovském období převzala roli soudního suveréna šlechta, přičemž proti rozhodnutí šlechtou obsazeného zemského soudu neexistoval opravný prostředek v dnešním smyslu slova. Jelikož se fakticky nerozlišovalo mezi řízením civilním a trestním, neboť i trestní proces se zakládal na soukromé žalobě (půhonu, lat. *citatio*), bylo možné v kterékoli fázi řízení dohodnout mezi stranami smír či narovnání.¹⁷ I po vynesení konečného nálezu byl osud odsouzeného v rukou vítězné strany, se kterou mohlo být dohodnuto zmírnění či prominutí trestu – v tomto případě s tím však musel souhlasit soud. Podle sporých pramenů mohl odsouzený patrně využít i možnosti napadnout své soudce žalobou pro nesprávný výrok, čímž vyvolal samostatné soudní řízení mezi ním (hanobitelem) a dotčeným soudcem. Jestliže se podařilo usvědčit soudce z nesprávnosti výroku, musel být takový výrok revidován. V podstatě šlo o mimořádný opravný prostředek svého druhu, neboť v odděleném řízení se nutně přezkoumávala správnost pravomocného (konečného) verdiktu.¹⁸

V oblasti práva městského se již v době feudální rozdrobenosti plně prosadila možnost přezkoumání rozhodnutí rychtáře či městské rady na základě odvolání. Postupně se vyvinuly dvě tradiční právní oblasti – magdeburská s odvolacím soudem v Litoměřicích a norimberská s odvolacím soudem na Starém Městě Pražském. Proti rozhodnutí tohoto soudu bylo možné odvolání jen k panovníkovi či k soudu komornímu. Litoměřický soud se ve sporných případech obracel ke kmetské stolici magdeburské s tzv. žádostí o právní naučení. Šlo o jediný případ zásahu cizí soudní moci do právního života v Čechách, kdy vrchní soud magdeburský zprvu poskytoval jen obecná právní stanoviska (vyjádření) podle mateřského práva¹⁹, teprve později

¹⁵ Malý, K.: K historickému vývoji nápravy vadných rozhodnutí v našem právu. In: Problémy dějin a teorie státu a práva. Praha: Univerzita Karlova, 1982, s. 11

¹⁶ Šámal, P.: Opravné prostředky v trestním řízení. Stížnost pro porušení zákona. Obnova řízení. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 36

¹⁷ Soukromá iniciativa byla vyloučena jen u deliktů proti královu majestátu.

¹⁸ Malý, K.: K historickému vývoji nápravy vadných rozhodnutí v našem právu. In: Problémy dějin a teorie státu a práva. Praha: Univerzita Karlova, 1982, s. 12

¹⁹ Žádost o právní naučení se v jistém smyslu podobala dnešním podobala dnešním žádostem o rozhodnutí o prejudiciální otázce směřující k Evropskému soudnímu dvoru (§ 9a TrŘ).

se rozvinula i apelační pravomoc, kdy vrchní soud rozhodnutí první stolice mohl změnit nebo potvrdit.²⁰

Zmíněný systém doznal podstatné změny v roce 1548, kdy Ferdinand I. Habsburský zřídil v Praze tzv. Radu nad apelacemi (lat. *consilium apellationum*, něm. *Appellationskammer*), což byl soudní orgán složený z profesionálních soudců, který přezkoumával na základě odvolání stran rozhodnutí soudů městských, hornolužického zemského soudu a knížecích soudů slezských, později též rozhodnutí městských soudů moravských. Řízení bylo výhradně písemné a přezkum vycházel ze skutkového stavu, zjištěného soudy I. instance. Apelační soud měl oprávnění napadené rozhodnutí zrušit a změnit, nebo jej potvrdit, jen zcela výjimečně věc vracel k novému projednání soudu nižšímu. V případech, kdy městské soudy působily jako soudy II. stupně, stala se Rada nad apelacemi soudem III. stupně. Jak nás zpravuje Malý, předmětem odvolání (apelace) mohla být nejen rozhodnutí o vině a o trestu, nýbrž i dílčí procesní otázky, např. otázky dokazování (rozhodnutí o uložení tortury), zajištění osob (rozhodnutí o uvalení vazby) apod.²¹ Z toho vyplývá, že apelační soud mohl v odůvodněných případech obviněného propustit z vazby nebo ušetřit jej tortury. Z dnešního pohledu tedy Rada nad apelacemi konala podle apelačního principu, rozhodovala výlučně o právních či procesních otázkách a přezkoumávala případy na podkladě spisového materiálu.

Ani vytvoření apelačního soudu neodstranilo možnost požádat o revizi rozhodnutí přímo panovníka, jež byla v důsledku jeho svrchovanosti zachována jako jakýsi mimořádný opravný prostředek, jehož uplatnění však bylo podmíněno tím, že se věcí zabýval soud apelační a účastník nebyl spokojen s jeho konečným rozhodnutím.²² I v následujícím období (až do bělohorské porážky) spočívala možnost nápravy soudního rozhodnutí v dohodě stran.

Dalším milníkem naší právní historie se stalo Obnovené zřízení zemské z roku 1627, které zavedlo jako právní prostředek k ochraně zákonitosti a spravedlnosti tzv. revizi a současně došlo k prosazení zásady oficiality trestního řízení. Absolutistický panovník měl zájem vyloučit mocenský vliv šlechty na průběh a výsledky soudního řízení, takže přezkum na základě žádosti o revizi a pozdější zmateční stížnosti (*Nichtigkeitsbeschwerde*) lze dát do souvislosti s centralizací moci v rukou císaře. Strany mohly napadnout rozsudek pro nesprávnost nebo zmatečnost. Žádosti o revizi řešila česká dvorská kancelář, sídlící od roku 1623 ve Vídni.²³ Revize měla tedy účinek devolutivní a suspenzivní, což lze dovodit z čl. A. X. Obnoveného zřízení zemského: „Kdyby kdo v příčině criminálních, na čest a na hrdlo se vztahujících účinkův... odsauzen býti měl: tehdy má Náš královský saud zemský tu

²⁰ Malý, K.: K historickému vývoji nápravy vadných rozhodnutí v našem právu. In: Problémy dějin a teorie státu a práva. Praha: Univerzita Karlova, 1982, s. 13

²¹ Malý, K.: K historickému vývoji nápravy vadných rozhodnutí v našem právu. In: Problémy dějin a teorie státu a práva. Praha: Univerzita Karlova, 1982, s. 14

²² Šámal, P.: Opravné prostředky v trestním řízení. Stížnost pro porušení zákona. Obnova řízení. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 36

²³ Malý, K.: K historickému vývoji nápravy vadných rozhodnutí v našem právu. In: Problémy dějin a teorie státu a práva. Praha: Univerzita Karlova, 1982, s. 16-17

veypověď v spis uvedenau, před vyhlášením ji, Nám anebo tehdaž kralujícímú králi, k další resoluci Naši poddaně odeslati, a prve nežlibyчом My se v tom milostivě resolvirovati ráčili, té takové veypovědi nevyhlašovati, nad to dopauštěti executi konati.“²⁴ Po vyčerpání opravných prostředků, případně revize, byl nařízen výkon rozhodnutí.

Ke konci 17. století se ustálila praxe, že od hrdelních soudů byl každý důležitější kriminální případ předkládán apelačnímu soudu k posouzení a vynesení konečného rozsudku. Apelační soud přitom nefungoval pouze jako odvolací instance, ale poskytoval i tzv. naučení, v podstatě vykonával dozor nad postupem nižších soudů a nařizoval jim, jakým způsobem má být vedeno vyšetřování.²⁵

Josefinský hrdelní řád z roku 1707 zakotvil pravidla inkvizičního procesu a připustil, aby odsouzený, ale i kterákoli jiná osoba, mohli podat odvolání (apelaci) či tzv. provokaci (lat. *provocatio*) proti rozhodnutím všech nižších soudů v trestních věcech. V hrdelním řádu Marie Terezie (*Constitutio Criminalis Theresiana*) z roku 1768 byla apelace nahrazena tzv. rekurzem k panovníkovi, který byl vždy spojen s žádostí o milost. V některých případech (např. čarodějnictví) si panovnice vymínila předložení každé obžaloby prostřednictvím Nejvyššího soudního úřadu (*Oberste Justizstelle*). Nejvyšší soudní úřad byl zřízen roku 1749 a kromě správních funkcí postupoval panovníkovi žádosti o revize (později rekurzy) se svým vyjádřením a doporučením²⁶, což znamená, že jednotlivé případy přezkoumával na podkladě doručených soudních spisů a podával panovníkovi kvalifikovaná, leč nezávazná stanoviska.

Významný pokrok přinesl kodex císaře Josefa II. vydaný roku 1787 pod názvem Všeobecný zákon o zločinech a jejich trestání, zkráceně *Josephina*. Soustředíme-li se na opravné prostředky, *Josephina* zachovala instituci rekurzu, kterým strany napadají rozsudek nižšího soudu u vrchního kriminálního soudu. Jednalo se v podstatě o řádný opravný prostředek, kdy opravné řízení probíhalo výlučně písemnou formou. V případě kriminálního soudu se právo na rekurz vztahovalo na ty rozsudky, k jejichž vynesení nepotřeboval kriminální soud závazné vyjádření (naučení) od vrchního kriminálního soudu a vynesl je tedy samostatně. Jinak kriminální soud pracoval jako vyšetřující orgán, který jaksi „nanečisto“ navrhl konečné rozhodnutí a předával věc vyšší stoli. Od vrchního kriminálního soudu se tak rekurz podával pouze v případě, že tento svým rozsudkem nějakým způsobem zostřil původní navrhovaný trest kriminálního soudu, nebo také v případě, že namísto kriminálním soudem navrhovaného osvobození změnil rozsudek pouze na zastavení šetření pro nedostatek důkazů – v takovém případě o rekurzu ve II. instanci rozhodoval Nejvyšší soudní úřad. Proti rozsudkům vrchního kriminálního soudu,

²⁴ Veselý, Z.: Dějiny českého státu v dokumentech. Praha: Victoria publishing, 1994, s. 180

²⁵ Blíže k tomu viz Neudertová, M., Kúthánová, L.: Ke komunikaci apelačního soudu a městských hrdelních soudů v době pobělohorské. In: Hrdelní soudnictví českých zemí v 16.–18. století. Sborník příspěvků z konference konané v Pardubicích 21. – 22. 9. 1995. Pardubice, 1996, s. 63–99

²⁶ Malý, K. a kol.: Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 2. vyd. Praha: Linde, 1999, s. 156-157

kromě těch jmenovaných výše, se odvolat nedalo, zrovna tak jako se nedalo odvolat proti rozhodnutím Nejvyššího justičního úřadu.²⁷

Rekurz mohl v lhůtě 8 dnů od vyhlášení rozsudku podat jak sám odsouzený, tak také někdo z jeho nejbližšího příbuzenstva, dále manželka, poručník (pokud nějakého měl), nebo v případě odsouzení poddaného i jeho vrchnost. Ani osoba, která hodlala proti vynesenému rozsudku podat rekurz, však neměla právo nahlížet do vyšetřovacích spisů. Mohla pouze příslušný soud požádat, aby jí vyhotovil písemné odůvodnění rozsudku.

Rekurz proti danému rozsudku mohl být podán ze tří důvodů. Jednak proto, že celé obvinění a vyšetření bylo provedeno neprávem, jednak z toho důvodu, že během vyšetřování zjištěné skutečnosti nezavdávaly dostatečnou příčinu k vynesení odsuzujícího rozsudku. Poslední skutečností, proti níž se odsouzený mohl odvolat, byla ta, že nad ním vynesený rozsudek byl přísnější, než jak v takovém případě zákon zamýšlel.²⁸

Soud podaný rekurz bez prodlení postoupil vyšší instanci i se všemi příslušnými písemnými materiály vztahujícími se k danému případu a podle potřeby k nim mohl ještě připojit vlastní připomínky, týkající se obsahu samotného rekursu, kde mohl odůvodnit, proč by mělo dojít k jeho zamítnutí. Jakási forma autoremedury se nevyskytovala, rekurz měl pravidelně devolutivní účinek. Soud II. stupně pak mohl rekurz buď zamítnout a potvrdit tak napadený rozsudek, nebo na jeho základě mohl odsouzenému zmírnit trest. Pokud shledal v původním řízení právní závady, tak mohl toto řízení také zrušit a dokonce udělit obviněnému nárok na odškodnění. Řízení o podaném rekursu nemohlo nikdy vést ke zpřísnění napadeného rozsudku.²⁹

Pokud se jedná o výjimky ze závaznosti pravomocného rozhodnutí, které především v tomto výkladu sleduji, pak kromě milosti panovníka existovala možnost, aby Nejvyšší justiční úřad, a v některých zákonem stanovených případech také vrchní kriminální soud, ze zvláštních důvodů povolil přiměřené zkrácení nebo prominutí trestu. Toto prominutí trestu pak mělo stejný účinek, jako by došlo k jeho odpykání (fikce výkonu trestu).³⁰ Zde nešlo o nápravu nezákonného výroku soudu, ale o odstranění příliš tvrdých důsledků pro konkrétního odsouzeného.

Trestní zákon Josefa II. poprvé komplexně upravil obnovu vyšetřování, tj. mimořádný opravný prostředek sloužící k nápravě skutkových vad rozsudku. Tam, kde bylo trestní řízení zastaveno pro nedostatek důkazů, popř. došlo k odsouzení pro trestnou činnost v menším rozsahu, mohlo být vyšetřování proti obviněnému znovu

²⁷ Šolle, V.: Trestní soudnictví předběžné v českých zemích. In: Sborník archivních prací archivu ministerstva vnitra. Praha: Archivní správa Ministerstva vnitra, 12, č. 1/1962, s. 117

²⁸ Šolle, V.: Trestní soudnictví předběžné v českých zemích. In: Sborník archivních prací archivu ministerstva vnitra. Praha: Archivní správa Ministerstva vnitra, 12, č. 1/1962, s. 117

²⁹ Šolle, V.: Trestní soudnictví předběžné v českých zemích. In: Sborník archivních prací archivu ministerstva vnitra. Praha: Archivní správa Ministerstva vnitra, 12, č. 1/1962, s. 117

³⁰ Šolle, V.: Trestní soudnictví předběžné v českých zemích. In: Sborník archivních prací archivu ministerstva vnitra. Praha: Archivní správa Ministerstva vnitra, 12, č. 1/1962, s. 117

zavedeno v případě, že po vynesení rozsudku, ale ještě před uplynutím zákonem stanovené promlčecí lhůty, vyšly najevo nové skutečnosti, které by v případě, že by byly dříve známy, samy o sobě stačily k odsouzení dotyčné osoby nebo alespoň ke zpřísnění stávajícího trestu. Jestliže k objevení takovýchto nových skutečností došlo až po osvobozujícím rozsudku od kriminálního soudu, mohlo být vyšetřování obnoveno pouze se souhlasem vrchního kriminálního soudu. Obnovené vyšetřování bývalo pak obvykle svěřeno stejnému soudu, který prováděl již šetření původní.³¹

Ještě významnější než zákoník josefinský byl „Trestní zákon o zločinech a těžkých policejních přestupcích“, vydaný roku 1803. V případě opravných prostředků se nic podstatného neměnilo. Zákoník zachovával povinnou praxi spočívající v tom, že v určených případech zasílal kriminální soud svůj rozsudek ještě před vyhlášením ke schválení vrchnímu kriminálnímu soudu. Spolu s rozsudkem byly v těchto případech vrchnímu kriminálnímu soudu zasílány také veškeré písemné podklady, které měly vyšší instanci napomoci se správným posouzením daného případu. Byl to v první řadě tzv. vyšetřovací deník a nashromážděné výslechové protokoly spolu s protokolem o poradě soudců kriminálního soudu. Vrchní kriminální soud pak následně přezkoumával správnost proběhnuvšího vyšetřovacího řízení, a jestliže narazil na nějaké nedostatky v tomto směru, žádal od kriminálního soudu jejich nápravu nebo alespoň vysvětlení. Pokud však zjištěný nedostatek neměl žádný podstatný vliv na výsledek celého vyšetřovacího řízení, udělil vrchní kriminální soud v tomto směru vyšetřujícímu (nalézacímu) kriminálnímu soudu pouze písemnou důtku a vrátil mu daný nedostatek k opravě. Důsledkem přezkoumání rozsudku vrchním kriminálním soudem pak bylo buď jeho schválení anebo zmírnění. Pokud však uznal za vhodné, mohl rozsudek také v mezích zákona zостřit. Také vrchní kriminální soud však musel zasílat své rozsudky, spolu s původními rozsudky kriminálních soudů, před jejich konečným vyhlášením vyšší instanci, a to Nejvyššímu justičnímu úřadu. Pokud se jednalo o spáchání zločinu, za nějž byl zákonem stanoven trest smrti, avšak delikt byl spáchán za takových okolností, které dávaly určitou naději na zmírnění trestu, předložil Nejvyšší soudní úřad panovníkovi žádost o udělení milosti.³²

Shrňme-li dosud řečené skutečnosti, pak prostředky přezkumu a nápravy vyhlášeného trestního rozsudku se vyvíjely v závislosti na organizačních změnách v soudnictví a v těsné návaznosti na velké trestněprávní kodifikace z období feudálního a osvěcenského absolutismu. Skutkovým otázkám případu se věnovaly dvě různé instance, což lze hodnotit jako progresivní vývoj oproti původní působnosti apelačního soudu. U orgánů, jako byly česká dvorská kancelář a Nejvyšší soudní úřad, se ještě kombinovaly prvky soudnictví a správy, takže v podstatě šlo o úřední přezkum soudních výroků. Procesní možnosti a aktivity obviněného směrem k nápravě učiněného rozhodnutí se jeví jako značně omezené, zdá se ovšem, že

³¹ Šolle, V.: Trestní soudnictví předbřeznové v českých zemích. In: Sborník archivních prací archivu ministerstva vnitra. Praha: Archivní správa Ministerstva vnitra, 12, č. 1/1962, s. 118

³² Šolle, V.: Trestní soudnictví předbřeznové v českých zemích. In: Sborník archivních prací archivu ministerstva vnitra. Praha: Archivní správa Ministerstva vnitra, 12, č. 1/1962, s. 116-117

přezkum na podkladě opravného prostředku (revize, rekurz) se uskutečňoval podle revizního principu a soustřeďoval se tak i na otázky, které obviněný nenamítal (a z důvodu tajnosti procesu ani dost dobře namítat nemohl). Mimořádným opravným prostředkem v pravém slova smyslu byla jen obnova vyšetřování, vždy však existovaly právní prostředky charakteru milosti.

1.3. Úprava a použití zmateční stížnosti pro zachování zákona a mimořádné obnovy řízení (revize) podle trestních řádů z let 1850 a 1873

Revoluční události roku 1848 a tzv. březnová ústava z roku 1849³³ otevřely cestu mj. k významné reformě trestní justice v rakouském mocnářství. V rovině legislativní se projevila vydáním prozatímního trestního řádu č. 25/1850 ze dne 17. 1. 1850 a také organického zákona o státním zastupitelství.³⁴ Nová úprava nahradila dosavadní inkviziční (vyhledávací) zásadu principem obžalovacím a oddělila trestní právo hmotné od procesního. Po institucionální stránce byla obžalovací zásada zajištěna nově zřízenou soustavou státních zastupitelství, jejichž povinností bylo stíhat ex officio každý trestný čin, o kterém se dozví, s výjimkou deliktů soukromožalobních. Hlavním posláním státního zastupitelství bylo hájení zájmu státu na dodržování zákona při soudním řízení a zastupování veřejné žaloby před trestním soudem; státní zástupci však měli výslovně dbát i na to, aby nikdo nebyl stíhán nevinně.

Trestní řád z roku 1850 zavedl již moderní systém prostředků nápravy nezákonného rozhodnutí a prohloubil práva obhajoby; existovaly řádné opravné prostředky (odvolání a zmateční stížnost) i opravné prostředky mimořádné, byť takto nebyly nazývány (obnovené řízení, zmateční stížnost pro zachování zákona a žádost o navrácení v předešlý stav). Zmateční stížnost pro zachování zákona proti pravomocnému rozhodnutí směl podat výhradně generální prokurátor a rozhodoval o ní výlučně Nejvyšší soudní a kasační dvůr (po vzniku ČSR Nejvyšší soud). Úpravu opravných prostředků pak v podstatných rysech převzal i tzv. Glaserův trestní řád z roku 1873 (zákon č. 119/1873 ř. z.), později recipovaný též do právního řádu československého. Jelikož problematika mimořádných opravných prostředků, svěřených v rakouském trestním řízení do rukou generálního prokurátora, nepochybně souvisí s vývojem dnešního institutu stížnosti pro porušení zákona, zasluhuje si celkové přiblížení na podkladě klasických monografií našich předních procesualistů.

1.3.1. Zmateční stížnost pro zachování zákona

Institut zmateční stížnosti pro zachování zákona byl zaveden po vzoru francouzského *Code de procédure pénale* z roku 1810, který znal tzv. kasační stížnost v zájmu zákonnosti (*pourvoi en cassation dans l'intérêt de la loi*); zajímavé je, že např. německý trestní řád z roku 1877 úpravu opravného prostředku tohoto

³³ císařský patent ze dne 4. 3. 1849, č. 150/1849 ř. z. (§ 103)

³⁴ císařský patent ze dne 10. 7. 1850, č. 266/1850 ř. z.

typu nepřeval. Podle § 33 odst. 2 tr. řádu č. 119/1873 ř. z., „generální prokurátor při soudu zrušovacím může z moci úřadu aneb z příkazu ministra práv podati pro zachování zákona stížnost zmatečnou proti rozsudkům trestních soudů, kteréž se zakládají na porušení neb na nepravém výkladu zákona, jakož i proti každému usnešení trestního soudu zákonu na odpor učiněnému nebo proti jednání zákonu na odpor předsevzatému, o němž známosti nabude; to učiniti může i tehda, kdyby ani žalovaný ani žalující neužili ve lhůtě zákonem vyměřené práva k podání stížnosti zmatečné.“

Jak trefně poznamenává Prušák, tehdejší trestní řád upravoval zmateční stížnost pro porušení zákona spolu se všeobecnou zmateční stížností, ačkoli byla svou povahou značně odlišná a nebyla ani „opravným prostředkem v technickém smyslu, neboť podati ji nepřísluší stranám, nýbrž jedině strážnému orgánu trestního soudnictví – generálnímu prokurátoru. Vlastním jejím účelem není též správný výkon trestní funkce státní v konkrétním případě, nýbrž správný její výkon vůbec, tj. správný výklad a správné užívání práva hmotného i formálního soudy trestními.“³⁵ Nedůslednost někdejší systematiky trestního řádu z roku 1873 lze vysledovat nejen v tom, že na jednom místě (§ 284 až § 293) se soustřeďuje a do jisté míry splývá právní úprava opravných prostředků řádných a mimořádných, ale rovněž v dalším směru, kdy pro použití mimořádné zmateční stížnosti nebylo rozhodné, zda je dán důvod zmatečnosti ve smyslu § 281, § 344 a § 468³⁶ či nikoliv. Zmateční stížnost pro zachování zákona sdílela s řádnou zmateční stížností název a právní podklad, nesměřujíc zásadně proti skutkovému základu rozhodnutí, nýbrž omezujíc se jen otázky právní.³⁷ Uplatňoval-li však generální prokurátor výslovně některý zákonný důvod zmatečnosti (neplatnosti) dle § 281, § 344 a § 468, nebyl vázán omezujícími podmínkami vyžadovanými v řádném opravném řízení.³⁸ V tomto ohledu měla tedy zmateční stížnost pro zachování zákona širší předmět a možnost využití než zmateční stížnost řádná.

„Účelem tohoto mimořádného opravného prostředku jest, aby tam, kde v řízení trestním sběhlo se porušení práva buďsi hmotného buďsi procesního, jehož nelze odčiniti nijakým opravným prostředkem řádným, kasačnímu soudu poskytnuta byla příležitost, aby mohl učiniti výrok, jímž by dotčené jednání nebo rozhodnutí prohlásil za nezákonné. Tím má býti dosaženo, aby zákonu dostávalo se ve věcech trestních správného a jednotného výkladu. Proto rozhodování toto příkazuje se soudu kasačnímu jakožto nejvyšší a pro celé

³⁵ Prušák, J.: Československé řízení trestní platné v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha: Všehrd, 1921, s. 163

³⁶ Důvodů zmatečnosti podle těchto ustanovení byla celá řada, takže zmiňme kupř. věcnou nepřislušnost soudu, vadné obsazení soudu, čtení záznamu o procesně neúčinném úkonu, porušení procesního předpisu upravujícího porotní soudnictví, nejasný či neúplný výrok, vykročení z předepsané trestní sazby, nepřítomnost obhájce u hlavního líčení, stíhání soukromožalobního deliktu bez takové žaloby apod.

³⁷ Prušák, J.: Československé řízení trestní platné v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha: Všehrd, 1921, s. 163

³⁸ Kallab, J.: Učebnice trestního řízení, platného v Čechách a v zemi Moravsko-slezské: Hledě k osnově sjednoceného trestního řádu Československého z roku 1929. Brno: Právník, 1930, s. 207; Jsou míněny omezující podmínky uvedené v ustanoveních § 281 posl. odstavce, § 344 předposl. a posl. odstavce a § 468 posl. odstavce, tedy v zásadě mohla být zmateční stížnost pro zachování zákona podána i tehdy, jestliže porušení formy nemohlo mít na postavení obviněného nepříznivého účinku nebo jestliže obviněný závalu nenamítl v řádném opravném prostředku.

státní území jednotné instanci soudní. Tímto účelem svým zmatečná stížnost pro zachování zákona liší se podstatně ode všech ostatních opravných prostředků, při nichž vždy jen běží o to, aby nějaké soudní rozhodnutí bylo změněno ku prospěchu nebo v neprospěch té neb oné procesní strany.³⁹

Podle Miříčky představuje zmateční stížnost pro zachování zákona mimořádný opravný prostředek proti „právním omylům soudu“ a směřuje k tomu, aby nejvyšší soud vyslovil, že zákon byl porušen. Jakkoli taková rozhodnutí nejvyššího soudu nejsou pro nižší soudy závazná, přeci jen je tato instituce způsobilá přispět k jednotnosti judikatury. Předmětná stížnost měla místa jen tehdy, byl-li zákon nesprávně vyložen, anebo byl přímo porušen nebo zanedbán. Zákon je porušen, bylo-li ho užito, ač správně ho užito být nemělo, nebo, nebylo-li jej užito, ač správně ho užito být mělo.⁴⁰ Podle Kallaba představoval výrok nejvyššího soudu jen „autoritativní rozřešení sporné snad právní otázky, aniž soudy by byly vázány míněním nejvyššího soudu vzíti za své.“⁴¹

Zmateční stížnost pro zachování zákona vynikala širokým uplatněním a rozsáhlostí svého objektu. Generální prokurátor ji mohl podat proti všem rozsudkům kteréhokoli trestního soudu (tzn. soudu okresního, porotního, soudu sborového I. stolice i soudů odvolacích), proti jakémukoliv usnesení, jakož i proti postupu řízení (jednání, opatření) těchto soudů nebo vyšetřujícího soudce. Podmínkou bylo, že trestní řízení, v němž nastala nezákonnost, bylo již pravomocně ukončeno rozsudkem nebo zastavením trestního stíhání, takže nebylo možné zjednat nápravu řádnou zmateční stížností.⁴² Nebylo však na překážku, pokud napadené rozhodnutí nabylo právní moci v I. stupni, čili že oprávněné osoby vůbec nepodaly řádný opravný prostředek. I proti rozhodnutím tzv. státního soudu, zřízeného zákonem č. 51/1923 Sb. z. n., byla zmateční stížnost pro zachování zákona přípustná (srov. § 22 cit. zákona). Zákon se nezmiňoval o tom, zda se stížnost připouští i proti postupu či rozhodnutí nejvyššího soudu, nicméně s ohledem na to, že současně ani neupravoval řízení pro ten případ, jež by patrně muselo být koncipováno odchylně, usoudila odborná literatura, že takovou možnost zákon vylučuje.⁴³ K výše uvedenému pouze doplňuji, že zmateční stížnost pro zachování zákona nemohla směřovat proti rozhodnutím či postupu státních zástupců (prokurátorů); tuto možnost předpokládala až osnova nového sjednoceného trestního řádu z roku 1929 v § 385 odst. 1 – tato osnova však nebyla nikdy schválena.

³⁹ Storch, F.: Řízení trestní rakouské. Díl. II., Praha: J. Otty 1896, reprintové vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2011, s. 580-581

⁴⁰ Miříčka, A.: Trestní právo procesní. Praha: Všehrad, 1932, s. 217

⁴¹ Kallab, J.: Učebnice trestního řízení, platného v Čechách a v zemi Moravsko-slezské: Hledě k osnově sjednoceného trestního řádu Československého z roku 1929. Brno: Právník, 1930, s. 208

⁴² Storch, F.: Řízení trestní rakouské. Díl. II., Praha: J. Otty 1896, reprintové vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2011, s. 581-582

⁴³ Kallab, J.: Učebnice trestního řízení, platného v Čechách a v zemi Moravsko-slezské: Hledě k osnově sjednoceného trestního řádu Československého z roku 1929. Brno: Právník, 1930, s. 207; autor v závorce upozorňuje na ustanovení § 385 odst. 3 osnovy trestního řádu z roku 1929, která výslovně vyloučila zmateční stížnost proti postupu a rozhodnutím nejvyššího soudu

Jak už bylo řečeno vpředu, právo podat zmíněnou stížnost nepříslušelo stranám, nýbrž jedinou aktivně legitimovanou osobou se stal generální prokurátor. Ten mohl zmatečnit stížnost pro zachování zákona podat z vlastního popudu, nebo na příkaz (pokyn) ministra spravedlnosti.⁴⁴ Jak připomínají Storch i Miříčka, vykonávání tohoto oprávnění bylo pro generálního prokurátora zároveň úřední povinností, nařídil-li takový postup ministr spravedlnosti; jinak uplatnění zmatečnit stížnosti záviselo na volném uvážení generálního prokurátora. Na případy k tomu vhodné mohl generálního prokurátora upozornit neformálním podnětem kdokoli, tedy i na věci nezainteresovaná osoba. Státní zástupci však měli povinnost, aby případy, jež pokládají k takové zmatečnit stížnosti za vhodné, předkládali instanční cestou vrchním státním zástupcům, na jejichž uvážení pak bylo, zda je třeba je oznámit generálnímu prokurátorovi (srov. § 33 in fine tr. řádu č. 119/1873 ř. z.).⁴⁵ Je pochopitelné, že pověření státní zástupci mj. z úřední povinnosti přezkoumávali důvodnost podnětů, které se podání zmatečnit stížnosti pro zachování zákona dožadovaly.

Zákon nestanovil pro podání zmatečnit stížnosti k zachování zákona žádnou procesní lhůtu, a tudíž mohla zpochybnit i letitá soudní rozhodnutí. Právní úprava umožňovala podat takovou stížnost i v neprospěch obviněného. Řízení se konalo u nejvyššího soudu (centralizovaný devolutivní účinek) zásadně podle týchž pravidel jako v případě řádné zmatečnit stížnosti, tedy ve veřejném zasedání a za povinné účasti generálního prokurátora, avšak v nepřítomnosti obžalovaného, obhájce i jiných účastníků, kteří se také k termínu jednání neobesílali. Zvláštností bylo i to, že senát nejvyššího soudu byl složen z jedenácti soudců.⁴⁶ Zákon ani odborná literatura se nezmiňují o možnosti zpětvzetí podané zmatečnit stížnosti; tento postup nelze předpokládat, když ani případná analogia legis jej nepřipouští (trestní řád z roku 1873 umožňoval jen zpětvzetí obžaloby a soukromé žaloby).

Prušák konstatoval, že účel předmětné stížnosti je v podstatě čistě formální a její vliv na rozhodnutí konkrétního případu toliko výjimečný, žádá-li toho nezbytně idea spravedlnosti.⁴⁷ Trestní řád č. 119/1873 ř. z. totiž v § 292 uváděl, že „shledá-li soud zrušovacím, že stížnost zmatečnit pro zachování zákona podaná jest podstatná (*rozuměj: důvodná – R.V.*), má učiniti nálezení, že byl v této trestní věci zákon usnešením nebo předsejítím, na něž stížnost se vede, aneb způsobem řízení nebo vynešeným rozsudkem porušen. Tento výrok nemá vůbec na obžalovaného žádného účinku. Byl-li však obžalovaný takovým zmatečnitým rozsudkem k trestu odsouzen, může ho soud zrušovacím dle svého zdání buď z obžaloby propustiti, nebo mu menší trest vyměřiti, anebo naříditi, aby se proti němu znovu řízení zavedlo.“

⁴⁴ Role a způsob ingerence ministra spravedlnosti nejsou v dostupné literatuře blíže probrány, takže autoři ponechávají stranou možnou interferenci mezi mocí výkonnou a soudní.

⁴⁵ Storch, F.: Řízení trestní rakouské. Díl. II., Praha: J. Otty 1896, reprintové vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2011, s. 581; Miříčka, A.: Trestní právo procesní. Praha: Všeherd, 1932, s. 218

⁴⁶ Prušák, J.: Československé řízení trestní platné v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha: Všeherd, 1921, s. 164

⁴⁷ Prušák, J.: Československé řízení trestní platné v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha: Všeherd, 1921, s. 163

Nejvyšší soud tedy v případě, že stížnost shledal důvodnou, vyslovil nálezem, že napadeným úkonem, jednáním či rozsudkem (usnesením) soudu byl porušen zákon, aniž by z toho plynul nějaký praktický důsledek pro případ, v němž k porušení zákona došlo, tj. pro platnost soudního rozhodnutí, o něž jde.⁴⁸ Jen výjimečně mohl mít takový nález v konkrétní trestní věci dopad na postavení obžalovaného, a to výlučně v jeho prospěch, „neboť nesrovnávalo by se s právním citem, kdyby přesto, že kasační soud rozsudek, jímž obžalovaný byl odsouzen k trestu, prohlásil za nezákonný, trest tímto rozsudkem vyměřený měl být vykonán.“⁴⁹ Proto bylo ponecháno na uvážení nejvyššího soudu, aby podle okolností konkrétního případu a směřovala-li zmatečná stížnost pro zachování zákona proti odsuzujícímu rozsudku, jímž byl uložen trest, buď: 1) obžalovaného ihned osvobodil (tj. zprostil obžaloby), nebo 2) vyměřil obžalovanému trest podle mírnější trestní sazby⁵⁰ anebo 3) napadené soudní rozhodnutí zrušil a nařídil nové projednání věci. Kasační výrok tedy přicházel v úvahu toliko, pokud nejvyšší soud ve věci sám nerozhodl s konečnou platností.

Storch s odkazem na některé publikované judikáty⁵¹ poznamenává, že tehdejší kasační soud si velice extenzivním výkladem zákona osoboval oprávnění, aby nejen při rozsudcích, ale také při různých usneseních, které shledá v rozporu se zákonem, mohl vyjma nálezu samotného zároveň učinit i „další pozitivní opatření, jimiž by řízení trestní přivedeno bylo na míru zákonnou.“ Prušák ovšem tuto praxi vcelku oprávněně kritizoval s poukazem, že „toto prakticky důležité oprávnění soudu zrušovacího je zákonem přesně omezeno; rozšiřování jeho lze těžko srovnati se zákonem.“⁵² Obdobnou kritiku tehdejší praxe nejvyššího soudu vyslovuje i Miříčka, když ukazuje, že nejvyšší soud si v četných rozhodnutích „volnějším výkladem zákona“ osobuje právo rušit nezákonná rozhodnutí soudů i v jiných případech než uvedených v ustanovení § 292 tr. řádu č. 119/1873 ř. z., a naříditi potřebná opatření, aby řízení bylo navráceno do zákonných mezí. „Pokud se tak děje i v patrný neprospěch obviněného, odporuje to nepochybně zřejmé intenci zákona.“⁵³

Soud, jemuž byla věc přikázána k novému projednání a rozhodnutí, byl stejně jako v případě řádné zmatečné stížnosti vázán právním názorem nejvyššího soudu a platil pro něj taktéž zákaz reformationis in peius.⁵⁴ Kromě toho platilo, že v dalším řízení již nebyla přípustná řádná zmatečná stížnost, jestliže namítaný důvod

⁴⁸ Miříčka, A.: Trestní právo procesní. Praha: Všeherd, 1932, s. 218

⁴⁹ Storch, F.: Řízení trestní rakouské. Díl. II., Praha: J. Otty 1896, reprintové vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2011, s. 582

⁵⁰ Storch v poznámce pod čarou upřesňuje, že kasačnímu soudu nepříslušelo zmiřňovat uložené tresty v rámci stávající, nezměněné trestní sazby. Byl k tomu oprávněn jen v případě použití mírnější trestní sazby z důvodu zmírnění hmotněprávní kvalifikace. Viz citované dílo, s. 582, pozn. č. 5

⁵¹ nálezy pléna kasačního soudu ze dne 11. 12. 1874, 12. 5. 1875 a 1. 6. 1881, č. 37, 66 a 333 sb. Manz.; autoři trestního komentáře z roku 1947 zmiňují i pozdější judikáty, publikované pod č. 2446, 4947 a 5429 Sb. n. s., viz Kovařík, F., Kunc, J., Rubeš, J., Tolar, J.: Trestní řád a ostatní předpisy trestního řízení soudního. Praha: Václav Tomsa, 1947, s. 241

⁵² Prušák, J.: Československé řízení trestní platné v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha: Všeherd, 1921, s. 164

⁵³ Miříčka, A.: Trestní právo procesní. Praha: Všeherd, 1932, s. 218

⁵⁴ Kallab, J.: Učebnice trestního řízení, platného v Čechách a v zemi Moravsko-slezské: Hledě k osnově sjednoceného trestního řádu Československého z roku 1929. Brno: Právník, 1930, s. 208

zmatečnosti již předtím byl nejvyšším soudem odmítnut (srov. § 293 tr. řádu č. 119/1873 ř. z.).

1.3.2. Mimořádná revize

Trestní řád z roku 1873 znal jako všechny moderní trestněprocesní úpravy obnovu řízení (srov. § 352 a násl.) ve prospěch i v neprospěch obviněného pro případ, že se objeví nové skutečnosti nebo průvody (důkazy) zpochybňující správnost skutkového základu pravomocného rozhodnutí ve věci samé. Návrh na povolení obnovy řízení mohly podat strany: obviněný, státní zástupce i soukromý žalobce. Bližší pojednání k obnově řízení by zcela jistě přesahovalo předmět této práce, nicméně je nutno se zmínit o zvláštní formě či variantě obnovy řízení, která se označovala jako tzv. mimořádná revize a byla upravena v § 362 tr. řádu č. 119/1873 ř. z.⁵⁵ Šlo vlastně o mimořádnou obnovu řízení, jež vykazovala znaky svébytného mimořádného opravného prostředku a odborná literatura ji rovněž rozebírá samostatně. O mimořádné revizi se zmiňují zejména z toho důvodu, že do značné míry souvisela se zmatečnými stížnostmi pro zachování zákona a věřím, že i pro současné legislativní úvahy může nabývat důležitosti.

Jak správně poznamenává Kallab, tuzemské právo neznalo v řízení před sborovými či porotními soudy možnost přezkoumávat skutková zjištění, a to s ohledem na zásadu přímosti (bezprostřednosti) řízení.⁵⁶ V tomto směru byla mimořádná revize zcela výjimečně užívaným institutem. Prušák ve své monografii uváděl, že účelem mimořádné obnovy je zabránit neblahým následkům nespravedlivého odsouzení tam, kde k nápravě rozhodně nepostačují řádné opravné prostředky, ale ani řádná obnova řízení a rovněž ani zmatečná stížnost pro zachování zákona. Zásada materiální pravdy tu právem vítězí nad zásadou pravdy formální a myšlenka spravedlnosti dochází tak náležitého ocenění.⁵⁷

„Od obnovy řízení trestního tato mimořádná revize rozeznává se tím, že nevyhledává se k ní pravidelných podmínek obnovy, zejména nových skutečností a průvodů; od zmatečné stížnosti pro zachování zákona (...) pak tím, že při ní nejde o nesprávné užití zákona, nýbrž jde o to, že správnost skutkového podkladu, na němž zakládá se soudní rozhodnutí, jeví se býti pochybnou.“⁵⁸

Mimořádná revize byla mimořádným opravným prostředkem proti skutkovému omylu soudu. Měla tak jako zmatečná stížnost pro zachování zákona centralizovaný

⁵⁵ Mimořádná revize se poprvé objevila v trestním řádu z roku 1873, nicméně potřeba takto koncipovaného mimořádného opravného prostředku se projevila již dříve, takže novelou trestního řádu, provedenou zákonem č. 82/1871 ř. z., bylo nově upraveno tzv. mimořádné odvolání, které lze považovat za téměř identického předchůdce mimořádné revize. S mimořádnou obnovou počítala i osnova nového trestního řádu z roku 1929 (§ 417).

⁵⁶ Kallab, J.: Učebnice trestního řízení, platného v Čechách a v zemi Moravsko-slezské: Hledě k osnově sjednoceného trestního řádu Československého z roku 1929. Brno: Právník, 1930, s. 212

⁵⁷ Prušák, J.: Československé řízení trestní platné v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha: Všehrd, 1921, s. 184

⁵⁸ Storch, F.: Řízení trestní rakouské. Díl. II., Praha: J. Otty 1896, reprintové vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2011, s. 579

devolutivní účinek, neboť na rozdíl od řádné obnovy řízení o ní rozhodoval výlučně nejvyšší soud. Mimořádná revize mohla najít uplatnění pouze ve prospěch obviněného a proti odsuzujícímu rozsudku pro zločin, přečin či přestupek – vyjma přestupků projednaných v přestupkovém řízení, potom nejvyšší soud takové oprávnění neměl (srov. § 480 odst. 2 tr. řádu č. 119/1873 ř. z.).⁵⁹ K použití mimořádné revize se přistoupilo jen tehdy, získal-li nejvyšší soud důvodné a konkrétní pochybnosti o správnosti skutečností, na kterých se zakládá trestní rozsudek, a to za předpokladu, že uvedené pochybnosti nebyly vyvráceny ani šetřením, které nejvyšší soud k této otázce sám nařídil.⁶⁰ Pochybnosti o správnosti skutkového základu mohl nejvyšší soud pojmout z odůvodnění soudního rozhodnutí anebo jen z výroku poroty, v němž spatřoval určité nedostatky stran logiky zdůvodnění skutkových závěrů.

Citovaní autoři ovšem připomínají, že zákon poměrně přesně stanovil tři situace, jež jedině mohly nejvyššímu soudu poskytnout příležitost k prostudování věci a zpochybnění skutkových závěrů:

- a) při předchozí neveřejné poradě o zmatečnické stížnosti, nebo po veřejném líčení o ní,
- b) při poradě nejvyššího soudu o zprávě podané mu podle § 341 tr. řádu č. 119/1873 ř. z.⁶¹ sborovým soudem porotním po vynesení rozsudku odsuzujícího k trestu smrti,
- c) při zkoumání spisů předsevzatém na zvláštní návrh (podnět) generálního prokurátora.⁶²

Jakékoli návrhy stran (jednotlivců) na povolení mimořádné revize se zásadně nepřipouštěly a v případě podání měly být soudy bez dalšího odmítnuty; stejně tak tyto návrhy nesměly být předmětem jednání při hlavním líčení a neměly místa ani v rámci jinak přípustného opravného prostředku (zmatečnické stížnosti). Ale ani sám generální prokurátor nebyl oprávněn učinit nejvyššímu soudu formální procesní návrh na povolení mimořádné revize, o němž by nejvyšší soud byl povinen rozhodnout, mohl nanejvýš nejvyššímu soudu nezávazně navrhnout přezkoumání spisů za tím účelem, zda nejvyšší soud neshledá důvod k užití oprávnění či dobrodiní mimořádné revize. Storch k tomu poznamenal, že nic nebránilo soukromým osobám obrátit se na generálního prokurátora s žádostí, aby učinil návrh na přezkoumání spisů nejvyšším soudem podle § 362 bod 3 tr. řádu č. 119/1873 ř. z.⁶³

⁵⁹ A contrario, mimořádná revize byla přípustná, jestliže byl někdo odsouzen v řízení o přečinu či zločinu toliko za přestupek.

⁶⁰ Miříčka, A.: Trestní právo procesní. Praha: Věehrd, 1932, s. 216

⁶¹ § 341: „Vynesl-li soud porotní trest smrti, má ihned, když jej vyhlásí, přivezma státního zástupce, v poradu vzítí, jestli odsouzený hoden milosti čili nie, a dala-li by se mu milost, který trest by byl na místě trestu smrti příhodný. Protokol o tom sepsaný přiloží se ke spisům, a soud porotní nebo soud sborový první instance předloží tyto spisy soudu zrušovacímu, i kdyby k němu nedošly za příčinou nějaké stížnosti zmatečné. Soud zrušovací pošle je, když rozsudek nabude moci právní, ministři práv, a přiloží k nim své dobré zdání, zdělané v sezení neveřejném po vyslyšení generálního prokurátora.“

⁶² Storch, F.: Řízení trestní rakouské. Díl. II., Praha: J. Otty 1896, reprintové vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2011, s. 579

⁶³ Storch, F.: Řízení trestní rakouské. Díl. II., Praha: J. Otty 1896, reprintové vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2011, s. 578, pozn. č. 3

Nejvyšší soud rozhodoval usnesením, a to po obligatorním slyšení generálního prokurátora. V úvahu přicházelo rozhodnutí dvojího druhu:

1) Pravidelně a většinou nejvyšší soud nařídil obnovu řízení ve prospěch odsouzeného. Tímto rozhodnutím se věc vracela do přípravného řízení (vyšetřování) a nastávaly účinky běžné obnovy řízení, tj. odstranění překážky věci pravomocně rozhodnuté, doplnění dokazování nebo nové provedení důkazů apod. (srov. § 358 a § 359 tr. řádu č. 119/1873 ř. z. Kasačnímu (nejvyššímu) soudu výlučně příslušelo rozhodnutí o zastavení (přerušení) výkonu rozsudku a rozhodnutí o přikázání věci soudu z jiného obvodu. Zajímavé bylo to, že soud, který konal nové řízení (hlavní líčení), nebyl vázán míněním nejvyššího soudu, protože se nejednalo o náhled právní, a mohl tedy obžalovaného pro tentýž čin znovu odsoudit. Vzhledem k tomuto novému rozsudku by ovšem nejvyšší soud mohl použít práva mimořádné revize opětovně. Nejvyšší soud si také volným výkladem zákona osvojil oprávnění přikázat věc rovnou k novému hlavnímu líčení u soudu I. stupně, pokud vzhledem k okolnostem případu nepovažoval za potřebné, aby se opětovně konalo „přípravné vyšetřování“.⁶⁴

2) Usnesl-li se na tom nejvyšší soud jednomyslně a souhlasil-li s tím generální prokurátor, nejvyšší soud byl oprávněn také ihned sám zrušit předchozí rozsudek a vyhlásit rozsudek nový, jímž se obžalovaný osvobozuje (zprošťuje obžaloby), nebo se odsuzuje podle mírnější trestní sazby anebo pro čin méně (mírněji) trestný. Jak vyplývá z ustanovení § 360 odst. 3 tr. řádu č. 119/1873 ř. z., obžalovaný měl právo žádat, aby takovýto rozsudek nejvyššího (kasačního) soudu byl uveřejněn.⁶⁵

Srovnáme-li mimořádnou revizi se zmáteční stížností pro zachování zákona, objeví se společný rys v tom, že se jedná o mimořádné opravné prostředky úřední (oficiózní) povahy. Podle Prušáka vlastně v obou případech nejde o opravné prostředky v technickém smyslu, neboť nejsou v rukách procesních stran.⁶⁶ Rozdíly mezi oběma instituty lze vysledovat, jak již bylo výše naznačeno, v povaze vytýkaných vad, kdy mimořádná revize z tehdejšího pohledu ani nevyžadovala porušení zákona *stricto sensu*, neboť žádné ustanovení viditelně porušeno nebylo, přesto však vyvstaly závažné pochybnosti o věcné správnosti výroku o vině, tj. o přesvědčivosti úsudku stran viny obžalovaného. Zmateční stížnost měla širší rozsah použití, zatímco mimořádná revize se dotýkala jen odsuzujících rozsudků. Dále pak mimořádnou revizi nařizoval z moci úřední sám nejvyšší soud, kdežto o zmáteční stížnosti pro zachování zákona jednal jen z iniciativy generálního prokurátora, což mělo – ačkoliv to odborná literatura výslovně neuvádí – i některé další důsledky, takže nejvyšší soud např. musel o podané zmáteční stížnosti pro zachování zákona rozhodnout vždy v procesní formě, a tudíž v případě nevyhovění

⁶⁴ Storch, F.: Řízení trestní rakouské. Díl. II., Praha: J. Otty 1896, reprintové vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2011, s. 579, pozn. 6

⁶⁵ Storch, F.: Řízení trestní rakouské. Díl. II., Praha: J. Otty 1896, reprintové vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2011, s. 580; Miříčka, A.: Trestní právo procesní. Praha: Všeherd, 1932, s. 217

⁶⁶ Prušák, J.: Československé řízení trestní platné v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha: Všeherd, 1921, s. 184

musel vydat rozhodnutí s negativním výrokem, jímž stížnost zamítl. Tento závěr dovozují přímo z ustanovení § 288 věty první tr. řádu č. 119/1873 ř. z., které se vztahuje i na řízení o zmateční stížnosti mimořádné. Jestliže nejvyšší soud debatoval v zákonem předvídaných případech o možnosti nařízení mimořádné revize, popř. přezkoumal spisy na žádost generálního prokurátora, avšak nakonec k takovému postupu neshledal důvod, žádné rozhodnutí o tom nevydával.

1.4. Vývoj institutu stížnosti pro porušení zákona od zavedení až po současnost

1.4.1. Vývoj právní úpravy stížnosti pro porušení zákona v trestních věcech v období nesvobody

System řádných a mimořádných opravných prostředků, zavedený rakouským trestním řádem č. 119/1873 ř. z., platil na území dnešní České republiky s nepodstatnými změnami až do vydání zákona č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví, který nabyl účinnosti dne 1. února 1949. Ustanovení § 105 citovaného zákona obsahovalo velmi stručnou, až lakonickou úpravu tzv. stížnosti pro zachování zákona v trestním řízení; jednalo se toliko o doplnění stále platného trestního řádu č. 119/1873 ř. z. Zákon stanovil, že „generální prokurátor může do každého pravomocného rozhodnutí trestního soudu, kterým byl porušen zákon, podati stížnost pro zachování zákona. Takovou stížnost nelze podat do rozhodnutí nejvyššího soudu“. O zmíněné stížnosti rozhodoval Nejvyšší soud „ve veřejném sedění“ a shledal-li, že stížnost je odůvodněna, vyslovil rozsudkem, že napadeným rozhodnutím byl porušen zákon; jinak stížnost zamítl. Pokud jde o právní důsledky výroku Nejvyššího soudu, zákon uváděl, že výrok konstatující porušení zákona se zpravidla nedotýká platnosti rozhodnutí, o které jde. Byl-li však zákon porušen v neprospěch obviněného, zrušil Nejvyšší soud nezákonné rozhodnutí, a pokud šlo o porušení zákona v rozsudku, měl Nejvyšší soud sám rozhodnout ve věci samé, popřípadě nařídít soudu, o jehož rozhodnutí jde, nebo jinému soudu téhož druhu, aby znovu rozhodl nebo o věci jednal a o ní rozhodl; byl-li zákon porušen ve prospěch obviněného, mohl takové opatření učinit, jen podal-li generální prokurátor stížnost do šesti měsíců od právní moci předmětného rozhodnutí. Již tato přechodná úprava přinesla opuštění předchozí koncepce demokratického trestního procesu a představovala převzetí sovětské totalitní koncepce stalinského ražení, vyznačující se kromě jiného nedůvěrou v nezávislé soudní rozhodování.

Podobnou právní úpravu, byť přeci jen propracovanější, převzaly trestněprocesní kodexy uveřejněné pod č. 87/1950 Sb. a 64/1956 Sb. Předkladatelé se přitom netajili inspirací sovětským trestním procesem, který dalekosáhle negoval význam právní moci soudního rozhodnutí a zakládal si na uplatňování zásady materiální (objektivní) pravdy. Při projednání osnovy zákona Národním shromážděním dne 11. července 1950 v této souvislosti tehdejší ministr spravedlnosti Rais prohlásil:

„Bylo-li nám dopřáno přispět k socialistickému budování naší vlasti vypracováním důležitých nových zákonů a mezi nimi trestních předpisů, tak především patří za to naše vřelé poděkování sovětské socialistické právní vědě a vynikajícím sovětským pracovníkům v oboru trestního práva. (*Potlesk.*) Stejně jako v jiných oborech, rovněž v trestním právu patří sovětské vědě nesporné světové prvenství. Právníci Sovětského svazu pozvedli na nebývalou výšku a zpracovali nepřekonatelným způsobem problémy socialistického trestního práva a obohatili na podkladě učení marxismu-leninismu vědu o trestním právu o nové důležité poznatky, ke kterým měšťácká věda nikdy nedospěla a nemůže dospět a o vyřešení kterých se již dnes ani nepokouší. Znalost sovětských zákonů a sovětské teorie byla nutným a základním předpokladem pro formulaci našich nových trestních zákonů, a bez níž by nám nebylo možné v tak krátkém čase dokončit osnovy, které teď projednává Národní shromáždění. Je samozřejmé, že přitom bylo třeba navázat na náš dosavadní vývoj i na historické zkušenosti našeho pracujícího lidu. Třeba však zdůraznit, že podstata otázek, kterými se zabývá nové trestní právo, byla odhalena a vzorně zpracována ve zkušenostech Sovětského svazu. Výsledky legislativní práce na novém trestním právu jsou proto novým úspěchem nejen naší dělnické třídy, nýbrž i marx-leninského myšlení vůbec a socialistické vědy velikého Sovětského svazu zvláště.“⁶⁷

Jak uvedl Ústavní soud ČR v derogačním nálezu ze dne 31. 10. 2001, sp. zn. Pl. ÚS 15/01, publikovaném pod č. 424/2001 Sb., „zavedení institutu stížnosti pro porušení zákona v neprospěch obviněného v trestním řádu z roku 1950 bylo projevem posílení moci exekutivní vůči moci soudní (a to zejména prokuratury jako tzv. strážce socialistické zákonnosti)⁶⁸. Vycházelo dále z nedůvěry ve spolehlivost justice v pozici represivního aparátu totalitního státu a představovalo instalování možnosti centrálním rozhodnutím dosáhnout revokace jakéhokoli pravomocného trestněprávního rozhodnutí, a to i v neprospěch obviněného“.

Shrňme základní rysy právní úpravy tohoto institutu v 50. letech minulého století. Generální prokurátor byl oproti úpravě v zákoně o zlidovění soudnictví oprávněn podat stížnost pro porušení zákona nejen proti kterémukoli pravomocnému rozhodnutí trestního soudu, ale též proti každému rozhodnutí prokurátora, byl-li jím porušen zákon, tedy i proti svému vlastnímu rozhodnutí (srov. § 216 odst. 1 tr. řádu č. 87/1950 Sb. a § 291 odst. 1 tr. řádu č. 64/1956 Sb.). Podával-li stížnost pro porušení zákona ve prospěch obviněného, měl oprávnění zároveň nařídit odložení nebo přerušování výkonu trestu. Podle trestního řádu z roku 1956 však zmíněné oprávnění přešlo výlučně na předsedu Nejvyššího soudu; šlo o fakultativní postup, s výjimkou případu, kdy stížnost pro porušení zákona podaná ve prospěch obviněného směřovala proti rozsudku, jímž byl uložen trest smrti – tehdy byl předseda Nejvyššího soudu povinen vždy výkon trestu odložit (srov. § 299 tr. řádu

⁶⁷ Zdroj: <http://www.psp.cz> (přístup dne 15. 2. 2013)

⁶⁸ Úloha generálního prokurátora byla v § 1 odst. 1 zákona č. 65/1952 Sb., o prokuratuře, definována takto: „Generální prokurátor střeží, prosazuje a upevňuje socialistickou zákonnost, a tím především chrání společenský řád a státní zřízení republiky její socialistickou výstavbu, socialistické vlastnictví, jakož i zájmy pracujícího lidu proti nepřátelům a jiným rušitelům jeho budovatelského úsilí, chrání bojeschopnost ozbrojených sborů a kázeň a pořádek v nich stanovený, upevňuje velitelskou pravomoc a přispívá k zabezpečení obrany vlasti a vychovává občany k dodržování zákonů, jiných právních předpisů a pravidel socialistického soužití a k plnění občanských povinností.“

č. 64/1956 Sb.). Oba citované procesní předpisy vycházely z myšlenky, že byl-li zákon porušen v neprospěch obviněného, lze na podkladě stížnosti pro porušení zákona zjednat nápravu vadného rozhodnutí vždy, bez časového omezení. V opačném případě však z požadavku právní jistoty vyplývá nutnost, aby možnost změny vadného rozhodnutí (a všech rozhodnutí a opatření na ně navazujících) v neprospěch obviněného byla časově omezena. Proto trestní řád z roku 1950 připouštěl pouze akademický výrok Nejvyššího soudu, jestliže byla stížnost pro porušení zákona podána po lhůtě šesti měsíců od právní moci napadeného rozhodnutí. Trestní řád č. 64/1956 Sb. v § 296 odst. 3 připouštěl, aby vadné rozhodnutí bylo změněno v neprospěch obviněného na podkladě stížnosti pro porušení zákona jen tehdy, byla-li stížnost podána do tří měsíců od právní moci rozhodnutí, resp. od doručení druhostupňového rozhodnutí prokurátorovi, a bylo-li o ní do dalších tří měsíců Nejvyšším soudem rozhodnuto. Tyto lhůty byly podle důvodové zprávy „postačující k tomu, aby v nich nezákonnost rozhodnutí mohla být objevena a stížnost pro porušení zákona podána, jakož i k tomu, aby o ní Nejvyšším soudem bylo rozhodnuto“. Případná smrt obviněného nebránila provedení řízení o stížnosti pro porušení zákona, pokud stížnost směřovala v jeho prospěch.

Trestní řád č. 64/1956 Sb. rovněž odstranil významnou mezeru pocitovanou v předchozí právní praxi a výslovně připustil stížnost pro porušení zákona i v případech, že nezákonností je postiženo toliko řízení, na jehož podkladě bylo určité rozhodnutí vydáno. V ustanovení § 291 odst. 1 se tu objevuje dodnes používaný pojem vadného postupu řízení, který si zachoval v podstatě totožný obsah, jenž bude blíže vyložen v oddílu 4.2.2. této práce (např. porušení pravidel nutné obhajoby). Novější kodex z roku 1956 také v § 291 odst. 2 stanovil restriktivní kritérium pro uplatnění stížnosti pro porušení zákona proti výroku o trestu – uložený trest musel být „v očividném nepoměru k stupni nebezpečnosti činu pro společnost“. Dřívější úprava takové omezení neznala.⁶⁹ Již za účinnosti trestního řádu č. 87/1950 Sb. se ustálila praxe, že stížností pro porušení zákona lze napadnout též jen oddělitelnou část rozhodnutí, nebo tu část rozhodnutí, která se týká jen některé z více osob, neboť tehdejší teorie připouštěla částečnou i relativní právní moc rozhodnutí a také Nejvyšší soud mohl rušit napadená rozhodnutí jen ohledně některé z více osob či jen ohledně určitých výroků. Jestliže byla za účinnosti trestního řádu č. 64/1956 Sb. stížnost pro porušení zákona výslovně omezena na určité osoby nebo oddělitelné výroky, byl tímto rozsahem Nejvyšší soud při svém přezkumu vázán. Nejvyšší soud rozhodující o stížnosti pro porušení zákona mohl, vyhověl-li stížnosti a napadené rozhodnutí zrušil, rozhodnout sám ve věci jen s těmi omezeními, s nimiž mohl sám ve věci rozhodnout odvolací soud. Za účelem nového projednání mohl Nejvyšší soud věc přikázat nejen orgánu, který vydal napadené rozhodnutí, nýbrž i jinému soudu či prokurátorovi.

⁶⁹ Šámal, P.: Opravné prostředky v trestním řízení. Stížnost pro porušení zákona. Obnova řízení. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 45

Podle trestního řádu č. 87/1950 Sb. byla stížnost pro porušení zákona nepřipustná proti jakémukoli rozhodnutí Nejvyššího soudu, zatímco podle trestního řádu č. 64/1956 Sb. byla taková stížnost proti rozhodnutím Nejvyššího soudu obecně přípustná, vyjma rozhodnutí o stížnosti pro porušení zákona. Nejvyšší soud rozhodoval zpravidla ve veřejném zasedání za povinné účasti generálního prokurátora; veřejné jednání umožňovalo každé osobě, která by rozhodnutím mohla být dotčena, aby se projednávání mohla zúčastnit. Byla opuštěna úprava z roku 1950, která umožňovala od vyrozumívání těchto osob se souhlasem generálního prokurátora upustit (srov. § 217 věta druhá tr. řádu č. 87/1950 Sb.).

Dodnes platný trestní řád č. 141/1961 Sb. převzal dosavadní úpravu stížnosti pro porušení zákona a v několika ohledech ji doplnil, např. upřesnil, za jakých podmínek je možno úspěšně uplatnit stížnost pro porušení zákona proti výroku o trestu (zřejmý nepoměr k nebezpečnosti činu pro společnost nebo k poměrům pachatele anebo zřejmý rozpor uloženého trestu s účelem trestu). Podle důvodové zprávy má stížnost pro porušení zákona sloužit k nápravě nezákonných rozhodnutí (judikaturní účel zmíněn není). Zákonodárce připouštěl, že možnost vyvodit z porušení zákona důsledky v neprospěch obviněného je třeba v zájmu právní jistoty omezit ne příliš dlouhými lhůtami. Tříměsíční lhůta stanovená pro podání takového návrhu v trestním řádu z roku 1956 se však ukázala v praxi jako příliš krátká. Nový trestní řád lhůtu proto prodloužil na šest měsíců, stanovil však, že se bude ve všech případech počítat od právní moci rozhodnutí. Nejvyšší soud mohl v případě porušení zákona ve prospěch obviněného napadené rozhodnutí zrušit jen za předpokladu, že rozhodl ve lhůtě tří měsíců od nápadu stížnosti (§ 272 TrŘ, v tehdejší znění). Stížnost pro porušení zákona nebyla přípustná proti rozhodnutí o stížnosti pro porušení zákona, nicméně bylo možno ji podat proti jinému rozhodnutí Nejvyššího soudu. Aby se odstranily určité obtíže vznikající z toho, že Nejvyšší soud veřejné zasedání, v němž se rozhoduje o podané stížnosti pro porušení zákona, někdy nemohl pro neznámý pobyt obviněného ve stanovené tříměsíční lhůtě uskutečnit, bylo do osnovy pojata ustanovení, podle něhož stačí v takovém případě o veřejném zasedání vyrozumět obhájce, popřípadě zmocněnce osoby, která může být rozhodnutím o stížnosti pro porušení zákona dotčena. Nemá-li tato osoba obhájce, popřípadě zmocněnce, bylo jí ho třeba k tomuto účelu ustanovit (§ 275 odst. 2 TrŘ). Nový kodex vrátil generálnímu prokurátorovi právo přerušit nebo odložit výkon rozhodnutí, které ve své stížnosti pro porušení zákona napadl (§ 275 odst. 4 TrŘ). Rozsah oprávnění Nejvyššího soudu rozhodnout po zrušení napadeného rozhodnutí přímo ve věci byl vymezen obdobně jako v odvolacím řízení. Nově také zákon ukládal Nejvyššímu soudu povinnost zkoumat důvodnost vazby, zruší-li ke stížnosti pro porušení zákona rozsudek, na jehož podkladě si odsouzený právě odpykává trest odnětí svobody (§ 275 odst. 3 TrŘ). Zákonem č. 57/1965 Sb. byl rozšířen okruh rozhodnutí, proti nimž mohl podat stížnost generální prokurátor, též na rozhodnutí vyšetřovatele a vyhledávacího orgánu. Novelou č. 48/1973 Sb. bylo doplněno ustanovení § 275 odst. 1 TrŘ v tom směru, že při porušení zákona výlučně

v neprospěch obviněného se doba od právní moci napadeného rozhodnutí do rozhodnutí o stížnosti pro porušení zákona nezapočítávala do promlčecí doby.

Přezkum se zaměřoval na správnost všech výroků napadeného rozhodnutí a na řízení jemu předcházející, pokud nebyl opravný prostředek výslovně omezen jen ve vztahu k určité osobě; přezkumná povinnost Nejvyššího soudu odpovídala široce pojatému reviznímu principu, což v praxi znamenalo, že návrhovač mohl podat i jen blanketní stížnost pro porušení zákona, aby dosáhl úplného a všestranného přezkoumání věci do všech důsledků. Generální prokurátor a později i ministr spravedlnosti tak získali záruku, že napadené rozhodnutí bude náležitě přezkoumáno bez ohledu na rozsah stěžovatelem zjištěné a namítané nezákonnosti.

Po většinu období nesvobody platilo, že rozhodování o stížnosti pro porušení zákona je centralizováno u Nejvyššího soudu. Nejvyšší soud rozhodoval ve tříčlenných senátech. Určitý průlom přinesla úprava v trestním řádu č. 64/1956 Sb., který stanovil, že směřuje-li stížnost pro porušení zákona proti rozhodnutí senátu nebo předsedy senátu Nejvyššího soudu, rozhoduje o ní plénum Nejvyššího soudu, pokud si rozhodnutí nevyhradilo prezidium Nejvyššího soudu. Trestní řád z roku 1961 příslušnost obrátil – rozhodovalo prezidium, pokud nevyhradilo rozhodnutí plénu. (Prezidium a plénum Nejvyššího soudu v těchto případech rozhodovalo v neveřejném zasedání za povinné účasti generálního prokurátora.)⁷⁰ Zákonem č. 38/1961 Sb. byly do soudní soustavy zavedeny místní lidové soudy a v souvislosti s decentralizací soudního rozhodování, zavedenou zákonem č. 62/1961 Sb., o organizaci soudů, získali okresní prokurátor a předseda okresního soudu oprávnění podat stížnost pro porušení zákona proti pravomocným rozhodnutím místních lidových soudů a krajský prokurátor i předseda krajského soudu mohli stížnost podat proti rozhodnutím okresních soudů jako soudů odvolacích, přezkoumávajících rozhodnutí místních lidových soudů o trestném činu nebo o provinění. Stížnosti pro porušení zákona pak podle okolností projednávaly mj. krajské soudy a dokonce i soudy okresní, což lze označit bez nadsázky za exces systému opravných řízení.

Další změny v této oblasti si vynutila federalizace státu⁷¹, v jejímž rámci došlo mj. k vytvoření tří soustav justičních orgánů (dvou republikových a federální). Novela trestního řádu č. 149/1969 Sb. reagovala následujícím rozdělením působnosti pro konání řízení o stížnosti pro porušení zákona: Jestliže stížnost pro porušení zákona směřovala proti rozhodnutí okresního nebo krajského soudu, rozhodoval o ní nejvyšší soud republiky; jestliže směřovala proti rozhodnutí nejvyššího soudu republiky, vojenského soudu nebo vojenského senátu Nejvyššího soudu ČSSR,

⁷⁰ Při projednání stížnosti pro porušení zákona v plénu či prezidiu Nejvyššího soudu mohla nastat situace rovnosti hlasů (při sudém počtu soudců). V takovém případě platilo, že návrh na vyhovění či zamítnutí stížnosti není přijat (§ 20 odst. 1, § 29 odst. 1 zákona č. 36/1964 Sb.).

⁷¹ Viz ústavní zákony č. 143/1968 Sb. a 155/1969 Sb.

rozhodoval o ní Nejvyšší soud ČSSR.⁷² Ustanovením § 16 zákona č. 150/1969 Sb., o přečinech, byl v celém rozsahu zrušen zákon č. 38/1961 Sb., o místních lidových soudech, a novelizací ustanovení § 16 a § 20 zákona č. 36/1964 Sb. byla okresním a krajským soudům odňata pravomoc rozhodovat o stížnostech pro porušení zákona. Proti rozhodnutím zrušených místních lidových soudů však mohla být stížnost pro porušení zákona i nadále uplatněna, a to u nejvyššího soudu republiky.⁷³

Ministr spravedlnosti zprvu nebyl aktivně legitimován k podání stížnosti pro zachování zákona, nicméně zákon o zlidovění soudnictví v § 55 odst. 3 výslovně stanovil, že generální prokurátor je podřízen ministru spravedlnosti, čímž byl ministru spravedlnosti zajištěn závazný vliv na rozhodování, zda má být stížnost podána.⁷⁴ Zákonem o prokuratuře č. 65/1952 Sb. získal generální prokurátor postavení předsedy ústředního úřadu, takže odpadla jeho podřízenost ministru spravedlnosti. Současně podle § 8 zákona č. 66/1952 Sb., o organizaci soudů, získal oprávnění podat stížnost pro porušení zákona i předseda Nejvyššího soudu.⁷⁵ Ministerstvo spravedlnosti mělo oprávnění toliko podat podnět ke stížnosti pro porušení zákona, pokud při výkonu státní správy soudu, resp. při prověrce práce soudu zjistilo, že některá pravomocně rozhodnutá věc byla posouzena nesprávně.⁷⁶

Teprve novela trestního řádu, provedená zákonem č. 149/1969 Sb., přiřkla s účinností od 1. 1. 1970 oprávnění podávat stížnosti pro porušení zákona kromě generálního prokurátora i ministru spravedlnosti a také ministru národní obrany.⁷⁷ Současně toto oprávnění pozbyl předseda Nejvyššího soudu, neboť logicky vznikaly pochybnosti o zajištění objektivnosti rozhodování, když předseda Nejvyššího soudu jako podatel stížnosti o ní buď sám spolurozhodoval v rámci prezidia či pléna, nebo o ní rozhodovali soudci Nejvyššího soudu, kteří její text pro předsedu připravovali jako referenti.⁷⁸ Důvodová zpráva však k tomuto bodu novelizace mlčí. Lze konstatovat, že uvedená změna se výrazně promítla do praxe a do postavení obviněných, neboť „naprosto převažující část stížností pro porušení zákona podaných ve prospěch obviněného pocházela od předsedy Nejvyššího soudu“.⁷⁹ Postoj prokuratury se jen postupně posouval od žalobního stereotypu do objektivního

⁷² Jen pro upřesnění: s ohledem na ustanovení § 266 odst. 4 TrŘ, v tehdy platném znění, Nejvyšší soud ČSSR mohl rozhodovat o stížnosti pro porušení zákona podané proti rozhodnutím nejvyšších soudů republik, nešlo-li ovšem o rozhodnutí těchto nejvyšších soudů o stížnosti pro porušení zákona.

⁷³ Hladil, V.: Právní úprava stížnosti pro porušení zákona v trestních věcech. Socialistická zákonnost č. 3/1970, s. 170

⁷⁴ Hrdlička, J.: Stížnost pro porušení zákona v občanskoprávních věcech. Praha: ČSAV, 1965, s. 6

⁷⁵ Předseda Nejvyššího soudu však podle trestního řádu z roku 1956 směl podat stížnost pro porušení zákona jen proti rozhodnutím soudů, nikoli proti rozhodnutím prokurátora.

⁷⁶ Srov. § 63 písm. a) zákona č. 62/1961 Sb., o organizaci soudů, a § 35 písm. b) zákona č. 36/1964 Sb., o organizaci soudů

⁷⁷ Uvedená novela vložila do trestního řádu ustanovení § 12 odst. 14, které znělo: „Kde tento zákon mluví o ministerstvu spravedlnosti, rozumí se tím v oboru vojenského soudnictví ministerstvo národní obrany; kde mluví o ministru spravedlnosti, rozumí se tím v oboru vojenského soudnictví ministr národní obrany.“

⁷⁸ Podle jednacího řádu Nejvyššího soudu ze dne 14. 9. 1964, sp. zn. Pls 1/64, důvodnost podnětů k podání stížnosti pro porušení zákona přezkoumávaly trestní senáty a předsedovi Nejvyššího soudu nebo jeho náměstkovi předkládaly písemně zdůvodněné návrhy k podání stížnosti a podle povahy věci písemné rozbor, návrhy zpráv a odpovědí o vyřízení podnětů.

⁷⁹ Hladil, V.: Právní úprava stížnosti pro porušení zákona v trestních věcech. Socialistická zákonnost č. 3/1970, s. 172

garanta (socialistické) zákonnosti. Ministr spravedlnosti, resp. na úseku vojenského soudnictví ministr národní obrany, současně získal i významné oprávnění odložit nebo přerušit výkon rozhodnutí, proti němuž podal stížnost pro porušení zákona.⁸⁰ Tento stav trval téměř beze změny až do konce období nesvobody.

Přezkum podnětů občanů či organizací k podání stížnosti pro porušení zákona neměl žádnou oporu v zákoně a neexistovala povinnost oprávněných orgánů tyto podněty prověřovat a přezkoumávat. Přesto se vyvinula praxe obligatorního přezkumu těchto podání jak na Generální prokuratuře, tak u Nejvyššího soudu, a postup při přijímání a přezkoumávání podnětů upravovaly interní pokyny.⁸¹ Agenda stížností pro porušení zákona byla časově i odborně náročná, takže její část byla postupně přenesena na krajskou úroveň, resp. na příslušné ministerstvo. Podněty se zkoumaly bez ohledu na vztah podatele k napadenému rozhodnutí, bez uvážení časového odstupu od nabytí právní moci, v případě potřeby byl podatel vyzván k upřesnění či doplnění podnětu atd. Vyrozmívány musely být i různé státní a stranické orgány, na které se stěžovatel obrátil v domnění, že se tím proces odstranění nezákonného rozhodnutí urychlí, a které věc zaevidovaly a postoupily oprávněnému orgánu.⁸² Navzdory některým úvahám nebyl přijat zákon, jenž by upravil postup orgánů činných v trestním řízení ve fázi předcházející podání stížnosti pro porušení zákona.

Soudní praxe se v 70. a 80. letech minulého století potýkala s některými nedostatky právní úpravy, na které upozornila odborná literatura a které nebyly uspokojivě vyřešeny až do koncepčních novelizací právní úpravy v 90. letech. V první řadě se kritizovala absence zákonné úpravy obsahu a struktury stížnosti pro porušení zákona, což naprosto neodpovídalo fakultativní a mimořádné povaze tohoto opravného prostředku, jakož i poměrně širokému reviznímu principu přezkumu. Aplikace ustanovení § 266 odst. 3 TrŘ, které mělo revizní princip omezit, někdy narážela na neschopnost oprávněných subjektů jednoznačně vymezit předmět stížnosti pro porušení zákona; v praxi pak bylo sporné, zda stížnost byla podána ohledně všech obviněných a proti všem výrokům rozhodnutí, nebo jen proti těm výrokům a vůči těm osobám, k nimž se vztahovala argumentace stěžovatele. Přitom vyřešení této otázky, tj. zda bylo napadeno a přezkoumáno celé rozhodnutí, nebo jen jeho oddělitelná část, podmiňovalo s ohledem na ustanovení § 266 odst. 4 TrŘ, v tehdejší znění, i možnost opětovného podání stížnosti pro porušení zákona. Judikatura se klonila k názoru, že není-li to výslovně a jasně ve stížnosti uvedeno, má se za to, že je napadeno celé rozhodnutí a ohledně všech účastníků.⁸³

⁸⁰ Hladil, V.: Právní úprava stížnosti pro porušení zákona v trestních věcech. Socialistická zákonnost č. 3/1970, s. 169

⁸¹ Na přezkum podnětů směřujících proti pravomocným rozhodnutím v trestním řízení se nevztahovala jinak široce použitelná vládní vyhláška č. 150/1958 Ú. l., o vyřizování stížností, oznámení a podnětů pracujících.

⁸² Lehotský, J.: Úvahy o sťažnosti pre porušenie zákona v trestnom konaní. Socialistická zákonnost č. 9/1966, s. 536

⁸³ Jestřáb, M.: K některým aktuálním otázkám právní úpravy stížnosti pro porušení zákona v trestním řízení. Socialistická zákonnost č. 5/1979, s. 262-263; Lehotský, J.: Úvahy o sťažnosti pre porušenie zákona v trestnom konaní. Socialistická zákonnost č. 9/1966, s. 532

Skutečnost, že navrhovatel nemusel označit napadené výroky, zatímco Nejvyšší soud byl povinen věc přezkoumat v celém rozsahu a ze všech hledisek, vedla mj. k nejasnostem, zda omezující podmínky ve smyslu § 266 odst. 2 TrŘ se vztahují k okamžiku podání stížnosti pro porušení zákona nebo k okamžiku rozhodování. Jinými slovy, chybělo ustanovení určující, že restriktivní podmínky dle § 266 odst. 2 TrŘ platí jen pro *samostatné* zrušení výroku o trestu a nikoliv zrušení výroku o trestu jakožto důsledku byť i jen částečného zrušení výroku o vině. Trestní řád taktéž neupravoval formální důvody zamítnutí stížnosti pro porušení zákona, kdy stížnost je podána neprávem, nelze však konstatovat, že zákon porušen nebyl.⁸⁴ Nejvyšší soud byl i v těchto případech povinen konat veřejné zasedání, v jehož rámci toliko konstatoval formální závadu a podle analogie legis tehdejšího ustanovení § 268 odst. 1 TrŘ bez věcného projednání stížnost zamítl. Jestřáb navrhoval doplnění právní úpravy o možnost odmítnutí stížnosti pro porušení zákona v neveřejném zasedání, byla-li stížnost pro porušení zákona podána neprávem a nejde-li o nedostatek porušení zákona. Ostatně, v praxi se poměrně často stávalo, že veřejného zasedání se neúčastnil obviněný ani obhájce, ač byli řádně obesláni, resp. přednesy obhajoby málokdy přispěly k samotnému rozhodnutí a účast obviněného byla hodnocena jako spíše formální.⁸⁵ Lehotský zmiňoval i možnost zavedení předběžného projednání stížnosti pro porušení zákona a případné vrácení stížnosti navrhovateli za účelem odstranění formálních či obsahových nedostatků.⁸⁶

Ve zkoumaném období neplatila ani úprava nařizující oprávněnému subjektu označit, zda stížnost pro porušení zákona podává ve prospěch či v neprospěch obviněného, popř. současně z obou perspektiv. Nejvyšší soud sice vycházel primárně z argumentace stěžovatele, nicméně nebyl jí vázán a mohl při rozhodování vykročit *ultra petita*, tj. nad rámec či spíše mimo rámec návrhu. Shledal-li Nejvyšší soud porušení zákona v širším rozsahu (rozuměj porušení více zákonných ustanovení, než označil stěžovatel) nebo kromě porušení zákona v neprospěch obviněného zjistil i porušení zákona v jeho prospěch, mohl takové porušení rozsudkem vyslovit. Nejvyšší soud však nemohl zrušit napadené rozhodnutí, jímž byl porušen zákon ve prospěch obviněného, jestliže to stěžovatel nenavrhoval, a to ani při dodržení lhůt uvedených v ustanovení § 272 TrŘ, v tehdy účinném znění. Důsledkem revizního principu však bylo oprávnění zrušit rozhodnutí i v situaci, kdy stížnost pro porušení zákona nesměřovala ve prospěch obviněného a nenavrhovala zrušení, ale soud zjistil porušení zákona také (nebo i výlučně) v neprospěch obviněného; pak nutnost kasačního výroku vyplývala přímo z ustanovení § 269 odst. 2 TrŘ. Zákaz reformace in peius se neuplatnil v tom případě, když Nejvyšší soud, shledav porušení zákona též ve prospěch obviněného, ač stížnost vytýkala jen porušení zákona v jeho neprospěch, zrušil napadené rozhodnutí za splnění podmínek ustanovení § 272 TrŘ;

⁸⁴ Typicky by šlo o podání stížnosti pro porušení zákona proti nepravomocnému rozhodnutí nebo proti rozhodnutí o stížnosti pro porušení zákona či proti opatření.

⁸⁵ Jestřáb, M.: K některým aktuálním otázkám právní úpravy stížnosti pro porušení zákona v trestním řízení. Socialistická zákonost č. 5/1979, s. 266-267

⁸⁶ Lehotský, J.: Úvahy o sťažnosti pre porušenie zákona v trestnom konaní. Socialistická zákonost č. 9/1966, s. 533

soud rozhodující v dalším řízení pak mohl uložit i přísnější trest, resp. zhoršit právní postavení obviněného, přestože aktivně legitimovaný subjekt toto vůbec neměl v úmyslu.⁸⁷

Pokud jde o dispozici řízením o stížnosti pro porušení zákona, odborná literatura poukazovala na absenci právní úpravy případného zpětvzetí stížnosti, když ohledně jiných opravných prostředků v trestním řízení taková úprava existovala a osvědčila se. Nejvyšší soud tuto možnost připouštěl na základě analogie ustanovení § 144 odst. 4 TrŘ. Lehotský upozornil, že platí-li odklad či přerušení výkonu rozhodnutí podle § 275 odst. 4 TrŘ až do *rozhodnutí o stížnosti* pro porušení zákona, vylučuje tato dikce „nerozhodnutí“ o stížnosti a není jasné, jaké právní důsledky bude mít usnesení předsedy senátu, jímž bere na vědomí zpětvzetí podané stížnosti. Podle tohoto autora by Nejvyšší soud neměl brát zřetel na pozdější prohlášení oprávněného orgánu, že bere podanou stížnost zpět, neboť bez výslovné opory v zákoně a za situace, kdy aktivně legitimovaný subjekt nemusí zpětvzetí nijak odůvodňovat, by připuštění zpětvzetí znamenalo nežádoucí nedůslednost při odstraňování nezákonných pravomocných rozhodnutí.⁸⁸ Tentýž autor kritizoval i duplicitu prostředků nápravy, kdy po účinnosti novely trestního řádu, provedené zákonem č. 57/1965 Sb., bylo možno rušit nezákonná pravomocná rozhodnutí vyšetřovatele nebo vyhledávacího orgánu nejen cestou stížnosti pro porušení zákona, ale „obyčejným“ dozorovým oprávněním prokurátora ve smyslu § 174 odst. 2 písm. e) TrŘ, v tehdy platném znění. Možnost kolize uvedených postupů měla být vyřešena přednostním uplatněním dozorového oprávnění.⁸⁹

V neposlední řadě se poukazovalo na rozdílné podmínky pro uplatnění stížnosti pro porušení zákona v řízení trestním a v řízení civilním. Byl-li např. zákon porušen ve výroku trestního rozsudku o náhradě škody poškozenému, bylo možno takový výrok samostatně zrušit jen za podmínek ustanovení § 272 TrŘ, v tehdy platném znění, tj. po podání stížnosti pro porušení zákona do šesti měsíců od právní moci rozsudku. Kdyby však obsahově stejný výrok o náhradě škody byl napaden stížností pro porušení zákona do tří let od právní moci rozsudku (§ 238 OSŘ, v tehdy platném znění).⁹⁰

Dlužno dodat, že existoval ještě jeden typ mimořádné přezkumné agendy, zvláštní přezkumné a opravné řízení, zavedené trestním řádem č. 64/1956 (§ 335 a násl.) a převzaté i trestním řádem č. 141/1961 Sb. (§ 316). Šlo o zvýšenou procesní záruku týkající se rozsudků, jimiž byl ukládán trest smrti. V každém takovém případě předkládal předseda senátu soudu I. stupně po právní moci meritorního

⁸⁷ Šístek, F.: Vztah návrhu ve stížnosti pro porušení zákona a rozhodnutí nejvyššího soudu. Socialistická zákonnost č. 1/1982, s. 19-20

⁸⁸ Lehotský, J.: Úvahy o sťažnosti pre porušenie zákona v trestnom konaní. Socialistická zákonnost č. 9/1966, s. 534-535

⁸⁹ Lehotský, J.: Úvahy o sťažnosti pre porušenie zákona v trestnom konaní. Socialistická zákonnost č. 9/1966, s. 535

⁹⁰ Jestřáb, M.: Zásada objektivní pravdy v trestním řízení. Praha: Univerzita Karlova, 1981, s. 64

rozhodnutí veškeré spisy Nejvyššímu soudu k provedení obligatorního přezkoumání předmětného rozhodnutí i jemu předcházejícího řízení. Shledal-li Nejvyšší soud, že byl porušen zákon takovým způsobem, že to mohlo mít vliv na uložení trestu smrti, postupoval tak, jako by byla podána stížnost pro porušení zákona, tzn. rozsudkem vyslovil, že byl porušen zákon, popř. ohledně kterých osob a kterých výroků, celé rozhodnutí nebo jeho vadnou část zrušil a dále postupoval podle § 270 odst. 1 TrŘ nebo i podle § 271 odst. 1 TrŘ, s výhradou tam uvedenou. Trest smrti nesměl být vykonán dříve, než Ministerstvo spravedlnosti procesnímu soudu potvrdí, že rozsudek po přezkoumání Nejvyšším soudem zůstal nedotčen. Uvedená úprava byla zrušena až zákonem č. 178/1990 Sb.

Dobově poplatná teorie považovala řízení o stížnosti pro porušení zákona v trestním i občanskoprávním řízení za zvláštní formu soudního dozoru. Ostatně i zákon č. 36/1964 Sb., o organizaci soudů, označoval rozhodování o stížnosti pro porušení zákona za výkon dozoru. Takto pojaté dozorové řízení mělo dvě základní složky: podání stížnosti pro porušení zákona (de facto dozor prokuratury nad soudy) a rozhodování o ní (dozor vykonávaný soudy). I když někteří autoři se takové představě bránili⁹¹, k dozoru patřila i rozhodovací pravomoc. Stížnost pro porušení zákona se označovala spíše za akt dozoru než jako mimořádný opravný prostředek, neboť nevycházela z běžného instančního řízení, ale zakládala zvláštní řízení dozorové (parajudiciální), vycházející spíše z úkolů tehdejší státní správy soudů. Lachout konstatoval, že označení stížnosti pro porušení zákona jako mimořádného opravného prostředku, které není uvedeno v zákoně, toliko v důvodové zprávě, se stává „již jen technickým termínem, který nevyjadřuje jeho právní povahu a není přesným, ale naopak mýlivým.“ Rozdílná právní funkce stížnosti pro porušení zákona od odvolání podle tohoto autora není dána výjimečností použití v jen velmi řídkých případech, ani zvláště závažným a citelným charakterem vytýkaného porušení zákona, ale mimořádností předmětu – pravomocného rozhodnutí oproti rozhodnutí nepravomocnému.⁹²

V důsledku této praxe se historicky skutečně *výjimečné* procesní stádium postupně proměnilo, resp. zdegenerovalo ve stádium pravidelné, spojující v sobě poněkud deformované prvky kasačního i apelačního opravného systému a také výkon státní správy s rozhodovací činností soudů. Při takovém uvažování se tehdejší praxi jevila právní moc soudního rozhodnutí jako nevíтанý fetiš, což mj. dokládají vyjádření v tom smyslu, že v úsilí odstranit vzniklé nezákonnosti se socialistické právo „nezastavuje ani před právní mocí rozhodnutí, neboť socialistickému státu není milejší jistota i za cenu nesprávného rozhodnutí“, když právní jistota, o níž buržoaznímu zákonodárci šlo, byla zpravidla „jistotou hospodářsky silnějšího jedince“.⁹³

⁹¹ Boguszak, J.: Právní záruky socialistické zákonnosti v ČSR. Právník č. 2/1959, s. 113

⁹² Lachout, V.: K úpravě stížnosti pro porušení zákona v trestním řízení. Právník č. 4/1966, s. 359-360

⁹³ Hrdlička, J.: Stížnost pro porušení zákona v občansko-právních věcech. Praha: ČSAV, 1965, s. 20

Bez nároku na zcela vyčerpávající popis můžeme dozorové řízení v souladu s tehdejší teorií charakterizovat následujícími znaky:

- a) poměr nezávislosti subjektu, vůči němuž se dozor provádí, na orgánu, který dozor vykonává,
- b) právní povinnost orgánů a úředních osob podléhajících dozoru řešit otázky vytknuté aktem dozoru,
- c) prověřování rozhodnutí z hlediska socialistické zákonnosti, tj. i z hlediska správnosti a úplnosti skutkových zjištění (dozor nad správností rozhodování),
- d) výlučné oprávnění státních orgánů zákonem k tomu povolaných k zahájení tohoto řízení, zatímco účastníkům náleží jen nepřímý vliv na vyvolání tohoto řízení.⁹⁴

O tom, zda konkrétní rozhodnutí trpí nezákonností, rozhodovaly výhradně k tomu povolané orgány, a to zejména na základě prověrek spisů. Řízení o stížnosti pro porušení zákona s předcházející fází přezkumu tak naplňovalo všechny výše uvedené znaky, bylo řízením ryze úředním, konaným „v zájmu společnosti“. Podceňování významu právní moci rozhodnutí vyvolávalo dojem, že exekutivní či správní orgány cestou stížnosti pro porušení zákona i jinými prostředky mohou prakticky kdykoli zpochybnit a zvrátit téměř všechna rozhodnutí navzdory překážce věci rozhodnuté. Nepochybuji o tom, že stížností pro porušení zákona se v minulosti podařilo napravit řadu nezákonných rozhodnutí a nahradit je rozhodnutími zákonnými, nelze však ztrácet ze zřetele kontext, v jakém byla stížnost pro porušení zákona uplatňována: principiální nedůvěra v soudní moc a paternalistické pojetí trestní politiky i procesu.

1.4.2. Změny právní úpravy stížnosti pro porušení zákona v letech 1990 – 2014

V následující části bude pozornost zaměřena na dílčí změny právní úpravy stížnosti pro porušení zákona, ke kterým zákonodárce přikročil po návratu k demokratickým poměrům. V dalších kapitolách této práce již budu vycházet z aktuálního právního stavu ke dni 1. března 2014.

Právní úprava v trestním řádu nevynikala takovou stabilitou, která panovala v době tzv. normalizace, což je celkem logický důsledek dynamiky společenských a institucionálních změn v 90. letech minulého století. Přes opakovanou kritiku ze strany části odborné veřejnosti však institut stížnosti pro porušení zákona zůstal v právním řádu zachován a rozhodně se nejedná o „mrtvou literu“, nýbrž o aktivně využívaný procesní prostředek v trestním řízení.

Novelu trestního řádu, provedenou zákonem č. 178/1990 Sb., lze označit jako „technickou“, nikoli koncepční. Zpřesnila právní úpravu tak, aby stížnost pro porušení zákona nemohla soudu vytýkat, že při svém rozhodování postupoval v souladu

⁹⁴ Hrdlička, J.: Stížnost pro porušení zákona v občansko-právních věcech. Praha: ČSAV, 1965, s. 14-16

s ustanoveními provádějícími zákaz reformace in peius, byť by se výsledné rozhodnutí mohlo jevit jako věcně nesprávné či nespravedlivé. Dále byl text zákona doplněn o úpravu zpětvzetí stížnosti pro porušení zákona, resp. rozhodnutí předsedy senátu o tom, že bere zpětvzetí stížnosti na vědomí, což odpovídalo již dlouhodobé praxi, která se v tomto směru ustálila na základě analogické aplikace ustanovení § 144 odst. 4 a § 250 odst. 4 TrŘ.⁹⁵ V návaznosti na zrušení trestu smrti došlo k úpravě ustanovení § 271 odst. 1 písm. c) TrŘ – Nejvyšší soud od této doby nesmí sám uložit výjimečný trest odnětí svobody nad patnáct až do dvaceti pěti let (dnes dvacet až do třiceti let) a trest doživotní.

Zákonem č. 558/1991 Sb. došlo ke zpřesnění příslušnosti k projednání stížnosti pro porušení zákona. Jestliže stížnost pro porušení zákona směřovala proti rozhodnutí okresního nebo krajského soudu, prokurátora, vyšetřovatele nebo vyhledávacího orgánu, rozhodoval o ní nejvyšší soud republiky, jestliže směřovala proti rozhodnutí nejvyššího soudu republiky, vyšetřovatele, vyhledávacího orgánu nebo prokurátora, pokud konali řízení proti osobě podléhající pravomoci vojenských soudů, vojenského soudu nebo senátu vojenského kolegia Nejvyššího soudu ČSFR, rozhodoval o ní Nejvyšší soud ČSFR.

Důležité změny přinesl zákon České národní rady zveřejněný pod č. 25/1993 Sb. Tento zákon počítal s tím, že se vznikem dvou samostatných republik zůstane v České republice zachována stávající soustava republikových soudů, která bude doplněna soustavou dvou vrchních soudů tak, jak to tehdy předpokládal i návrh Ústavy České republiky a také připravovaný návrh novelizace zákona č. 35/1991 Sb., o soudech a soudcích. V souvislosti se zánikem československé federace samozřejmě bez náhrady zanikl i Nejvyšší soud ČSFR. Zřejmě pod dojmem možného zahlcení trestních senátů Nejvyššího soudu ČR agendou stížností pro porušení zákona přistoupil zákonodárce k poměrně kontroverzní změně, kterou byla novelizace tehdejšího znění ustanovení § 266a TrŘ, kdy bylo stanoveno následující: „Jestliže stížnost pro porušení zákona směřuje proti rozhodnutí okresního soudu, krajského soudu, vojenského obvodového soudu nebo vyššího vojenského soudu, prokurátora, vyšetřovatele nebo vyhledávacího orgánu, rozhoduje o ní vrchní soud, v jehož obvodu má sídlo orgán, který napadené rozhodnutí vydal. Jestliže stížnost pro porušení zákona směřuje proti rozhodnutí vrchního soudu, rozhoduje o ní Nejvyšší soud.“

Za klíčovou lze označit novelu vyhlášenou pod č. 292/1993 Sb., která v těsné návaznosti na nový zákon o státním zastupitelství č. 283/1993 Sb. zbavila generálního prokurátora (nejvyššího státního zástupce) aktivní legitimace k podání stížnosti pro porušení zákona. Od účinnosti zmíněné novely je tedy jedinou oprávněnou osobou k podání stížnosti pro porušení zákona ministr spravedlnosti. Drobné formulační změny souvisely se zrušením vyhledávacích orgánů a vojenského soudnictví. Zákonodárce taktéž zpřesnil (rozšířil) zákaz reformationis in peius, kdy

⁹⁵ Šámal, P.: Opravné prostředky v trestním řízení. Stížnost pro porušení zákona. Obnova řízení. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 93

původní znění zakazující uložení přísnějšího trestu oproti zrušenému rozsudku bylo nahrazeno formulací nepřipouštějící jakoukoli změnu rozhodnutí v neprospěch obviněného v novém řízení (srov. § 273 TrŘ). Nově také zákon upravil projednání stížnosti pro porušení zákona, kdy umožnil, aby ji mohl Nejvyšší soud, popř. vrchní soud, zamítnout v neveřejném zasedání (§ 274 poslední věta TrŘ).

Éra, v níž o stížnostech pro porušení zákona rozhodoval i Vrchní soud v Praze⁹⁶, byla ukončena zákonem č. 152/1995 Sb.⁹⁷ Vzhledem k tomu, že Nejvyšší soud se personálně stabilizoval, bylo možné mu v celém rozsahu svěřit agendu, která mu logicky jako nejvyššímu článku soustavy obecných soudů měla náležet výlučně. Vrchní soudy nadále působily jako soudy rozhodující v trestních věcech především o řádných opravných prostředcích proti rozhodnutím krajských soudů jako soudů prvního stupně, což je v podstatě jediná vhodná koncepce jejich činnosti. Tento krok přispěl nepochybně i k posílení role Nejvyššího soudu jako sjednocovatele soudní praxe. Naposled citovaná novela také uvedla v soulad faktický a právní stav, neboť veřejná zasedání o stížnosti pro porušení zákona pochopitelně zpravidla neprobíhala za účasti generálního prokurátora či nejvyššího státního zástupce osobně, nýbrž za povinné účasti některého prokurátora (státního zástupce) činného u Generální prokuratury, resp. u Nejvyššího státního zastupitelství.

Zákon č. 30/2000 Sb. pouze doplnil ustanovení § 272 TrŘ o nový odstavec, v němž byla v případech stížností pro porušení zákona, podaných v neprospěch obviněného, zohledněna možnost předložení věci velkému senátu trestního kolegia. Kasační výrok pak přicházel v úvahu jedině tehdy, pokud byla stížnost předložena velkému senátu do tří měsíců od jejího podání a ten o ní rozhodl ve lhůtě tří měsíců od jejího předání.

Zásadní koncepční změnu dosavadní úpravy přinesla tzv. velká novela trestního řádu, uskutečněná zákonem č. 265/2001 Sb. Za prvé, zákonodárce reformoval systém mimořádných opravných prostředků a zavedl do trestního řádu dovolání (§ 265a až § 265s TrŘ) a také zvláštní kasační oprávnění nejvyššího státního zástupce ve smyslu § 174a TrŘ. Rozšíření okruhu mimořádných opravných prostředků o dovolání nebylo uskutečněno na úkor zrušení stávající stížnosti pro porušení zákona, kterou zákonodárce v důvodové zprávě označil za „významný nástroj nápravy závažných pochybení orgánů činných v trestním řízení, která nebyla napravena v rámci řádného dvouinstančního řízení“ a „jednoho z důležitých prostředků sjednocování soudní praxe“. V té souvislosti se připomínalo, že po určitou dobu (konkrétně do doby rekonstrukce trestního práva procesního) bude nutné ještě vyřizovat tzv. rehabilitační stížnosti pro porušení zákona k odstranění závažných pochybení z dob komunistického režimu a také napravovat nedostatky, ke kterým došlo při rozhodování orgánů činných v trestním řízení a kde by nebylo možno podat dovolání, neboť v mezidobí již oprávněným osobám uplynuly příslušné lhůty

⁹⁶ Vrchní soud v Olomouci ještě nebyl v této době fakticky zřízen.

⁹⁷ Stížnosti pro porušení zákona podané do dne účinnosti zákona č. 152/1995 Sb., tedy do 1. 9. 1995, projednával a rozhodoval podle čl. IV tohoto zákona Vrchní soud v Praze.

a náprava nebyla dosud zjednána. Tím normotvůrce naznačoval, že se jedná o dočasné řešení, resp. ponechání stížnosti pro porušení zákona z důvodu vhodnosti a komplementarity vůči dovolání, ovšem jen do doby, než bude přijat nový trestní řád, který by se patrně bez stížnosti pro porušení zákona zcela obešel.

Při ponechání práva ministra spravedlnosti podat stížnost pro porušení zákona bylo nutno zákonem upravit vztah tohoto oprávnění k oprávnění stran řízení podat dovolání. Z řady důvodů je nevhodné, aby stejné rozhodnutí ve stejné době napadaly k tomu oprávněné osoby jak dovoláním, tak stížností pro porušení zákona a aby Nejvyšší soud vedl v podstatě dvě řízení o téže věci. Praxe však postupně ukázala, jak se o tom ještě v této práci zmíníme, že k dublování mimořádných opravných prostředků nedochází a rovněž zákonem předvídané společné řízení o dovolání a stížnosti pro porušení zákona (§ 266a odst. 3 TrŘ, v tehdy platném znění) se konalo jen zřídka, či spíše ojediněle. Podle tehdy zavedeného ustanovení § 266a odst. 1 TrŘ mohl ministr spravedlnosti podat stížnost pro porušení zákona proti rozhodnutím, jejichž zrušení se lze domáhat cestou dovolání, toliko ve lhůtě dvou měsíců od doručení pravomocného rozhodnutí státnímu zástupci. Jestliže nebylo v takové věci podáno dovolání, mohl ministr spravedlnosti podat ve prospěch obviněného stížnost pro porušení zákona i po uplynutí této lhůty.

Za druhé, obdobně jako u dovolání zákonodárce výrazně omezil revizní princip s přihlédnutím k tomu, že stížnost pro porušení zákona podává ministr spravedlnosti, který má potřebný odborný aparát k tomu, aby mohl náležitým způsobem specifikovat výroky, proti nimž stížnost pro porušení zákona směřuje, a uvést přesně i její důvody a právní argumenty na podporu svého stanoviska.⁹⁸ Podanou stížnost pro porušení zákona, která nebyla odůvodněna, je ministr spravedlnosti napříště povinen odůvodnit, a to do 14 dnů od jejího podání (§ 266a odst. 2 TrŘ, v tehdejší znění).

Za třetí, předchozí úprava nepamatovala na rozhodování Nejvyššího soudu o zamítnutí stížnosti pro porušení zákona z formálních důvodů, tedy není-li přípustná či byla-li podána opožděně, kdy Nejvyšší soud ve své ustálené praxi používal analogicky ustanovení § 268 odst. 1 TrŘ. Tento nedostatek dřívější právní úpravy uvedená novela trestního řádu odstranila tím, že diferencuje jednotlivé důvody pro zamítnutí stížnosti (srov. § 268 odst. 1 TrŘ).

Za čtvrté, v souladu s tím, že všechna zásadní rozhodnutí, kterými se končí přípravné řízení, nově činil státní zástupce jakožto dominus litis přípravného řízení,

⁹⁸ Rozsah přezkumné povinnosti Nejvyššího soudu byl definován takto: Nejvyšší soud přezkoumá zákonnost a odůvodněnost těch výroků rozhodnutí, proti nimž byla stížnost pro porušení zákona podána, v rozsahu a z důvodů v ní uvedených, jakož i řízení napadené části rozhodnutí předcházející. K vadám výroků, které nebyly stížností pro porušení zákona napadeny, Nejvyšší soud přihlíží, jen pokud by mohly mít vliv na správnost výroků, proti nimž byla podána stížnost pro porušení zákona. Jestliže ministr spravedlnosti podá důvodně stížnost pro porušení zákona proti výroku o vině, přezkoumá Nejvyšší soud v návaznosti na vytýkané vady vždy i výrok o trestu, jakož i další výroky, které mají ve výroku o vině svůj podklad, bez ohledu na to, zda byla i proti těmto výrokům podána stížnost pro porušení zákona.

bylo podání stížnosti pro porušení zákona omezeno pouze na rozhodnutí soudu a státního zástupce; a contrario zákon vyloučil stížnost pro porušení zákona proti rozhodnutím vyšetřovatele, resp. vyhledávacího orgánu.

Mezi další změny, zavedené tzv. velkou novelou trestního řádu, můžeme zařadit prodloužení lhůty ke zrušujícímu rozhodnutí o stížnosti pro porušení zákona, podané v neprospěch obviněného, ze tří měsíců od podání stížnosti na šest měsíců. Zákon nově připustil možnost účasti pověřeného zástupce ministra spravedlnosti při veřejném zasedání Nejvyššího soudu. Nová úprava jasně vymezila zákonné (formální) náležitosti stížnosti pro porušení zákona a dále kategoricky stanovila, že podanou (a ve lhůtě uvedené v § 266a odst. 2 TrŘ též odůvodněnou) stížnost pro porušení zákona již nelze v průběhu řízení před Nejvyšším soudem měnit (při ponechání možnosti zpětvzetí).

Ještě významnější měrou však do právní úpravy stížnosti pro porušení zákona zasáhl zde již zmiňovaný nálezný pléna Ústavního soudu ze dne 31. 10. 2001, sp. zn. Pl. ÚS 15/01, publikovaný pod č. 424/2001 Sb. Jelikož se Ústavní soud projevil jako tzv. negativní zákonodárce a významně tím ovlivnil dosavadní soudní praxi i činnost Ministerstva spravedlnosti, zaslouží si jeho stanovisko podrobnější rozbor.

Ústavní soud jednal na základě ústavní stížnosti odsouzené, směřující mj. proti rozhodnutí Nejvyššího soudu, jímž bylo zrušeno rozhodnutí soudu II. stupně o vrácení věci státnímu zástupci k došetření, a to na základě stížnosti pro porušení zákona podané výlučně v neprospěch odsouzené. Plénum Ústavního soudu dospělo k závěru, že ustanovení § 272 TrŘ, ve znění pozdějších předpisů, je v rozporu s čl. 37 odst. 3 Listiny a čl. 6 odst. 1 EÚLP v souvislosti s jím založenou možností rušit v neprospěch obviněného i pravomocná rozhodnutí v přípravném řízení, a dále rovněž s čl. 80 odst. 1 a s čl. 90 Ústavy a s čl. 40 odst. 1 Listiny, pročež plénum Ústavního soudu rozhodlo o zrušení citovaného ustanovení. Jelikož ustanovení § 276 věty čtvrté TrŘ, obsahově od ustanovení § 272 TrŘ odvislé, ztrácelo po derogaci rozumný smysl, bylo rovněž zrušeno. Ústavní soud argumentoval dvojím způsobem: porušením zásady „rovnosti zbraní“, která je nedílnou součástí práva na spravedlivý proces, a porušením zásady obžalovací, pokud jde o rušení rozhodnutí státních zástupců a vyšetřovatelů vydaných v přípravném řízení.

Princip rovnosti procesních příležitostí se promítá do všech stadií demokratického trestního řízení. Není to sice princip absolutní a bezvýjimečný, obecně však platí maxima, dle níž státu ve srovnání s obviněným v žádném kontextu nepřísluší více práv, resp. výhodnější procesní postavení [srov. např. časové omezení oprávnění státního zástupce podat návrh na obnovu řízení v neprospěch obviněného dle § 279 písm. a) TrŘ]. Lze samozřejmě souhlasit s tím, že jestliže stát, za který vystupuje státní orgán jako procesní subjekt v trestním řízení (není rozhodné, zda jde o státního zástupce či ministra spravedlnosti), disponuje ve srovnání s obviněným dalším, byť mimořádným opravným prostředkem zakládajícím

možnost dosáhnout zrušení pravomocného rozhodnutí v trestní věci, je to v rozporu se zásadou rovnosti účastníků řízení. Tento názor byl opakovaně potvrzen i judikaturou Evropského soudu pro lidská práva.⁹⁹

Relevance výtky neakceptování principu "rovnosti zbraní" vystupuje ještě naléhavěji v případech možného uplatnění stížnosti pro porušení zákona v neprospěch obviněného proti rozhodnutím orgánů činných v přípravném řízení (kupř. proti rozhodnutí o zastavení trestního stíhání). Je-li Nejvyšší soud v řízení o stížnosti pro porušení zákona podané ministrem spravedlnosti v neprospěch obviněného proti pravomocnému rozhodnutí vyšetřovatele, resp. státního zástupce o zastavení trestního stíhání dle § 272 TrŘ oprávněn takovéto rozhodnutí zrušit a orgánům činným v přípravném řízení přikázat, aby v trestním stíhání pokračovaly, pak podle Ústavního soudu nelze toto oprávnění kvalifikovat jinak než jako ústavně rozporný průlom do kautel spojených se zásadou obžalovací v trestním řízení. Orgán, jemuž věc byla přikázána, je přitom podle § 270 odst. 4 TrŘ vázán právním názorem, který vyslovil ve věci Nejvyšší soud, a je povinen provést procesní úkony, jejichž provedení Nejvyšší soud nařídil. Nejvyšší soud tímto významně ovlivňuje skutečnosti, z nichž podání obžaloby vychází, a tím i zásadu obžalovací. Dlužno ovšem dodat, že tento stav podstatně změnila právě tzv. velká novela trestního řádu č. 265/2001 Sb., která přímo vyloučila stížnost pro porušení zákona proti rozhodnutí policejního orgánu a nepřímo, podle pravidla *lex specialis derogat legi generali*, i proti rozhodnutí státních zástupců o zastavení trestního stíhání nebo o postoupení věci, a to s ohledem na výlučné oprávnění nejvyššího státního zástupce podle § 174a TrŘ.

Následně Ústavní soud použil test proporcionality, neboť bylo zřejmé, že stížnost pro porušení zákona sice narušuje kontradiktornost řízení, rovnost účastníků a právo na obhajobu, nicméně sleduje v demokratické společnosti legitimní účel (zájem na spravedlivém potrestání pachatele a na ochraně veřejného zájmu).¹⁰⁰ Z pohledu naznačených kautel principu proporcionality institut stížnosti pro porušení zákona v neprospěch obviněného prolamující základní práva plynoucí z ústavního principu rovnosti neobstojí. Jakkoli sleduje jako svůj cíl ochranu veřejného zájmu na spravedlivém potrestání pachatele trestného činu, a tím princip panství práva, nesplňuje podmínku potřebnosti, tj. podmínku spočívající v porovnání legislativního prostředku omezujícího základní právo, resp. svobodu s jinými opatřeními umožňujícími dosáhnout stejného cíle, avšak nedotýkajícími se základních práv a svobod. Tato skutečnost vystupuje zvláště významně do popředí v souvislosti se

⁹⁹ Srov. zejména případy *Bönisch proti Rakousku* (rozsudek ze dne 6. 5. 1985, č. 8658/79) a *Brandstetter proti Rakousku* (rozsudek ze dne 28. 8. 1991, č. 11170/84, 12876/87, 13468/87)

¹⁰⁰ K omezení základních práv či svobod, i když jejich ústavní úprava omezení nepředpokládá, může dojít v případě jejich kolize. Základní je v této souvislosti maxima, podle které základní právo či svobodu lze omezit pouze v zájmu jiného základního práva či svobody. (...) Vzájemné poměrování ve vzájemné kolizi stojících základních práv a svobod spočívá v následujících kritériích: Prvním je kritérium vhodnosti, tj. odpověď na otázku, zdali institut, omezující určité základní právo, umožňuje dosáhnout sledovaný cíl (ochranu jiného základního práva). (...) Druhým kritériem poměrování základních práv a svobod je kritérium potřebnosti, spočívající v porovnávání legislativního prostředku, omezujícího základní právo, resp. svobodu s jinými opatřeními, umožňujícími dosáhnout stejného cíle, avšak nedotýkajícími se základních práv a svobod. (...) Třetím kritériem je porovnání závažnosti obou v kolizi stojících základních práv (srov. nálezy Ústavního soudu ve věci sp. zn. Pl. ÚS 4/94, publikovaný pod č. 214/1994 Sb.).

zavedením dalšího mimořádného opravného prostředku - dovolání - v trestním řízení novelou č. 265/2001 Sb.

Ústavní soudci podpůrně poukázali i na statistickými údaji prokázanou stoupající tendenci uplatňovat stížnosti v nejspěch obviněných, v čemž viděli rozpor s proklamovaným účelem výjimečnosti institutu stížnosti pro porušení zákona v nejspěch obviněného.¹⁰¹

Ústavní soud neopomněl připomenout, že „zrušením § 272 TrŘ se ruší toliko kasační a apelační pravomoc Nejvyššího soudu v řízení o stížnosti pro porušení zákona podané v nejspěch obviněného, neruší se ale řízení jako takové, tj. neruší se možnost přijmout v dané věci akademický výrok za účelem sjednocování judikatury pro futuro (§ 268 odst. 2 TrŘ).“ Je zajímavé, že výtku protiústavnosti plénum zužuje na institut stížnosti pro porušení zákona v *nejspěch* obviněného, když nápravu nezákonných rozhodnutí ve prospěch obviněného chápe jako procesní výraz určitého „dobrodiní“, aniž tento pojem jakkoli vysvětluje. A v tom také spatřuji největší úskalí předmětného derogačního rozhodnutí Ústavního soudu. Pokud totiž Ústavní soud argumentuje systémovými a hodnotovými hledisky, testem proporcionality apod., měl zrušit institut stížnosti pro porušení zákona jako takový, jako celek, zvláště když v té době ještě neúčinná novela trestního řádu č. 265/2001 Sb. obsahovala úpravu dovolání a kasačního oprávnění nejvyššího státního zástupce. Je-li mimořádný opravný prostředek neústavní z důvodu v nálezu uvedeného, tj. pro nerovnost procesních stran, pak stejný závěr musí logicky platit bez ohledu na konkrétní způsob uplatnění daného prostředku. Připuštění „dobrodiní“ ve prospěch pouze jedné strany ve svých důsledcích odporuje závěrům Ústavního soudu a znamená, že tu vlastně žádná rovnost stran není. Ústavní soud svým rozhodnutím na dlouhou dobu vytvořil stav, kdy obhajoba má více šancí zvrátit ve svůj prospěch pravomocné rozhodnutí než veřejný žalobce, ale také např. poškozený, zúčastněná osoba apod. Třebaže v obecné rovině souhlasím s názorem Ústavního soudu k meritu věci, domnívám se, že v takovém případě bylo namíste zrušit celou úpravu stížnosti pro porušení zákona en bloc.

Vraťme se k přehledu změn právní úpravy stížnosti pro porušení zákona, která se po dvou výše popsaných klíčových změnách, účinných od 1. 1. 2002, přeci jen stabilizovala. Novelou č. 539/2004 Sb. byl zrušen odstavec 1 v § 266a TrŘ. Uvedené

¹⁰¹ Z předložených údajů, které měl Ústavní soud k dispozici, zejména vyplynulo, že v letech 1996 až 2001 došlo jednak ke změně poměru stížností pro porušení zákona podaných ve prospěch a v nejspěch obviněného, jednak k celkovému nárůstu podaných stížností pro porušení zákona. Zatímco v roce 1996 bylo ministrem spravedlnosti podáno 174 stížností ve prospěch a toliko 49 v nejspěch obviněného (přičemž 12 bylo podáno zároveň v jeho prospěch i nejspěch), v roce 1997 byl pak poměr sledovaných údajů 88 k 58 (při 3 podaných ve prospěch i nejspěch obviněného), v roce 1998 pak 74 k 98 (při 6 podaných ve prospěch i nejspěch obviněného), tj. poprvé počet stížností podaných v nejspěch převýšil počet stížností podaných ve prospěch obviněného, v roce 1999 pak poměr sledovaných údajů činil 88 k 117 (při 13 podaných ve prospěch i nejspěch obviněného), v roce 2000 pak 113 k 166 (při 22 podaných ve prospěch i nejspěch obviněného) a konečně v prvních sedmi měsících roku 2001 75 ke 102 (při 10 podaných ve prospěch i nejspěch obviněného). Dále z předložených statistických údajů vyplývá, že zatímco v roce 1996 činil podíl podaných stížností proti rozhodnutí v přípravném řízení 14 %, v roce 1997 činil již 18 %, v roce 1998 22 %, v roce 1999 21 %, v roce 2000 pak již 26 % a v prvních sedmi měsících roku 2001 stoupl na 29 %.

ustanovení mělo za cíl toliko zamezit podávání stížností v neprospěch obviněného po uvedené dvouměsíční lhůtě (určené k podání dovolání), což po vydání výše probraného nálezu Ústavního soudu již nemohlo působit proti zájmům obviněného; jinými slovy, nebylo již dále nutné omezovat lhůtu podání stížnosti pro porušení zákona v neprospěch obviněného, neboť výsledkem řízení napříště mohl být nanejvýš akademický výrok. Ani lhůta dvou měsíců pro ministra spravedlnosti neměla žádný rozumný smysl, zvláště když se tato lhůta počítala od doručení pravomocného rozhodnutí státnímu zástupci, jako by zákonodárce předpokládal úzkou součinnost státních zástupců a ministra spravedlnosti při vyřizování jednotlivých trestních věcí.

Změnovým zákonem č. 41/2009 Sb. byla v ustanovení § 266 odst. 2 TrŘ slova „k stupni nebezpečnosti činu pro společnost“ nahrazena slovy „k povaze a závažnosti trestného činu“, což odráželo přechod k formálnímu pojetí trestného činu. Dlužno dodat, že praxe chápe tuto změnu spíše jen v rovině terminologické odlišnosti, neboť vlastní kritéria pro podání stížnosti pro porušení zákona proti výroku o trestu nedoznala žádné změny (srov. § 39 odst. 2 TrZ a § 3 odst. 4 tr. zákona č. 140/1961 Sb.). Jinak řečeno, tato novela neměla v soudní praxi žádný viditelný dopad na rozsah použitelnosti stížnosti pro porušení zákona proti výroku o trestu. Další novela, provedená zákonem č. 181/2011 Sb., toliko drobnou formulační změnou reagovala na rozšíření předmětu adhezního řízení o náhradu nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení (srov. změnu v § 271 odst. 2 TrŘ).

Dosud poslední legislativní počín, týkající se osmnácté hlavy trestního řádu, lze hodnotit jednoznačně pozitivně, neboť zákonodárce (na základě předlohy zpracované Ministerstvem spravedlnosti) odňal ministru spravedlnosti oprávnění odložit nebo přerušit výkon rozhodnutí, proti němuž podal stížnost pro porušení zákona. Toto oprávnění ministra se plným právem stalo terčem veřejné kritiky v některých právně i politicky problematických případech jeho použití. Důvodová zpráva zcela správně uvádí, že předmětné oprávnění ministra spravedlnosti „není systémové, neboť u žádného jiného mimořádného opravného prostředku v trestním řízení nemá ten, kdo takový prostředek podává, možnost sám jakkoli zasáhnout do pravomocného rozhodnutí soudu, popř. státního zástupce. Ministrovi spravedlnosti, který je součástí moci výkonné, je podle stávající právní úpravy umožněno, aby bez zákonem stanovených mantinelů zasáhl do pravomocného rozhodnutí vydaného v rámci moci soudní, a to tak závažným způsobem, že může odsouzeného propustit z výkonu trestu. Přitom neprodleně po podání stížnosti pro porušení zákona může odložit nebo přerušit výkon napadeného rozhodnutí Nejvyšší soud, který je jistě povolanejší posoudit, zda je stížnost pro porušení zákona důvodná a lze předpokládat, že jí bude vyhověno. V rámci moci výkonné má přitom oprávnění obdobného charakteru jedině prezident republiky v řízení o udělení milosti, což však nelze srovnávat, neboť v tomto řízení je to prezident republiky, kdo rozhoduje o udělení milosti na základě oprávnění vyplývajícího z Ústavy ČR - tj. subjekt, který rozhoduje o přerušení nebo odkladu trestu je totožný se subjektem, který rozhoduje o odpuštění trestu ve formě milosti. Kromě toho je prezident hlavou státu a jeho

postavení není srovnatelné s postavením ministra spravedlnosti. Vzhledem k výše uvedenému se jeví jako žádoucí uvedené oprávnění ministra zrušit, neboť pro jeho zachování není dán žádný reálný důvod. Je třeba vzít v úvahu také historické důvody pro zákonné zakotvení stížnosti pro porušení zákona včetně tohoto oprávnění, kdy v tzv. období nesvobody, tj. v období od 25. 2. 1948 do 31. 12. 1989 došlo často k odsouzením z důvodů neslučitelných se základními principy demokratického právního státu a bylo proto třeba co nejrychleji zjednat nápravu.“

K tomu lze doplnit, že zrušení uvedeného oprávnění nebylo na újmu práv odsouzených, neboť neprodleně po podání stížnosti pro porušení zákona může přerušit nebo odložit výkon napadeného rozhodnutí Nejvyšší soud, přičemž ministr spravedlnosti může (ale nemusí) učinit k takovému postupu návrh spolu s podáním stížnosti pro porušení zákona. Zrušením tohoto oprávnění ministra spravedlnosti dal zákonodárce najevo, že je nutno důsledně respektovat princip, že o právních otázkách souvisejících s ústavně garantovanými právy a svobodami musí rozhodovat pouze nezávislý a nestranný soud, neboť tato práva jsou pod ochranou moci soudní (srov. čl. 90 Ústavy ČR a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod). Nesystémovost uvedeného oprávnění ministra spravedlnosti lze dovodit rovněž ze skutečnosti, že o vzetí do vazby obviněného může rozhodnout pouze soud, nikoli státní zástupce a již vůbec ne ministr spravedlnosti. Osobně spatřuji největší úskalí zmíněného prerogativu v tom, že ministr spravedlnosti není oprávněn posuzovat existenci zákonných důvodů vazby ve smyslu § 67 písm. a), b), c) TrŘ, resp. bylo mu dovoleno případnou existenci těchto důvodů dalekosáhle ignorovat a postačilo jeho přesvědčení o tom, že stížnosti pro porušení zákona bude vyhověno. Nejvyšší soud pak mohl obviněného vzít do vazby (a toto platí i podle dnešního stavu právní úpravy) až poté, kdy stížnost pro porušení zákona projednal a zrušil mj. výrok o trestu odnětí svobody, který obviněný před jeho odložením či přerušením vykonával nebo měl začít vykonávat (§ 275 odst. 3 TrŘ).¹⁰² Pokud šlo o trest odnětí svobody, chyběla tedy po rozhodnutí ministra spravedlnosti návaznost v podobě rozhodnutí soudu o vazbě; dalo by se samozřejmě tvrdit, že takový postup poněkud ztrácí smysl, byla-li již výkonem trestu odnětí svobody omezena osobní svoboda obviněného, nicméně vazba může být např. nahrazena méně invazivním zajišťovacím opatřením.

V zájmu zajištění práv odsouzených v případech, kdy bude stížnost pro porušení zákona podávána s odkazem na zcela zjevné pochybení a z povahy věci bude zřejmé, že napadené rozhodnutí Nejvyšší soud zruší, zákon přiznává ministru spravedlnosti právo alespoň iniciovat odložení nebo přerušení výkonu rozhodnutí Nejvyšším soudem. Takový návrh musí ministr spravedlnosti podat spolu se stížností pro porušení zákona a Nejvyšší soud je pak nově povinen rozhodnout o něm do 14 dnů po obdržení spisového materiálu (viz § 275 odst. 4 TrŘ). Vadou minulé praxe bylo to, že ministři spravedlnosti podléhali tendenci odkládat či přerušovat nařízené, resp. vykonávané tresty v každém případě, kde to trestní řád umožňoval, tedy

¹⁰² Pro úplnost lze doplnit, že novela č. 459/2011 Sb. také upřesnila úpravu rozhodování o vazbě Nejvyšším soudem v tom směru, že ustanovení o vazebním zasedání (§ 73d až 73g TrŘ) se v řízení o stížnosti pro porušení zákona neužijí (srov. § 275 odst. 3 TrŘ).

i v případech právně sporných a nikoli jednoznačně směřujících ke kasačnímu výroku Nejvyššího soudu. Podle interní normativní instrukce ministryně spravedlnosti ze dne 13. 7. 2009, č. 22/2009, i podle dřívější praxe byl zpracovatel nástinu stížnosti pro porušení zákona směřující proti rozhodnutí, na jehož základě odsouzený vykonával či měl vykonat trest, v podstatě povinen předložit ministrovi současně i návrh na přerušení či odložení výkonu rozhodnutí. Nedá se sice paušálně tvrdit, že toto oprávnění bylo ministry spravedlnosti nadužíváno, je totiž také pravdou, že tímto svým postupem některé odsouzené ušetřili nezákonného výkonu trestu a tím i náklady státu na jejich odškodňování, nicméně opakovaně se vyskytly případy, kdy byl výkon trestního rozhodnutí odložen či přerušen nedůvodně, tj. při prokazatelné existenci důvodu vazby a/nebo při neexistenci závažného a očividného pochybení soudu, načež Nejvyšší soud podanou stížnost pro porušení zákona zamítl a pro obviněného nastala nepříjemná povinnost (opětovně) nastoupit výkon trestu.

1.4.3. Stížnost pro porušení zákona v civilním řízení

Aby byl podán úplný obraz o institutu stížnosti pro porušení zákona, nelze se vyhnout zmínce o jejím uplatňování v občanskoprávním řízení. Vycházejí mj. ze Zásad občanského soudního řízení SSSR, československý zákonodárce zavedl již zmíněným zákonem č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví, do tuzemského civilního procesu stížnost pro zachování zákona. Jedinou aktivně legitimovanou osobou k jejímu podání byl generální prokurátor, který byl oprávněn ji uplatnit proti pravomocnému rozhodnutí řádného, zvláštního nebo rozhodčího soudu, měl-li za to, že v řízení nebo při rozhodování byl porušen zákon. Pro vady řízení bylo možno stížnost podat jen tehdy, šlo-li o věc odňatou tuzemskému soudnictví nebo alespoň soudům řádným nebo měly-li vady řízení za následek nesprávné rozhodnutí ve věci (srov. § 55 odst. 1 cit. zákona). K podání stížnosti pro zachování zákona nebyla stanovena žádná lhůta. O stížnosti rozhodoval Nejvyšší soud, a to v pětičlenných senátech za účasti dvou soudců z lidu.

Zákon stanovil zvláštní způsob nápravy nezákonného rozhodnutí vydaného v občanskoprávním řízení. Obecně platilo, že rozsudek Nejvyššího soudu neměl účinku na právní poměry stran (účastníků) původního řízení. Právní úprava však umožňovala účastníkům nebo jejich právním nástupcům do patnácti dnů ode dne doručení rozsudku Nejvyššího soudu navrhnout u soudu, který ve věci rozhodl v prvním stupni, zrušení nebo změnu původního rozhodnutí. Byl-li takový návrh učiněn nebo podal-li už takový návrh generální prokurátor, učinil soud, který ve věci rozhodl v prvním stupni, všechna nezbytná opatření vyplývající z rozsudku Nejvyššího soudu; byl přitom vázán jeho právním názorem. Pro toto řízení platily přiměřeně předpisy o obnově řízení. Protože se tato úprava pro nehospodárnost v praxi neosvědčila, novelou č. 68/1952 Sb. bylo určeno, že o návrhu na zrušení nezákonného rozhodnutí rozhoduje vždy ten soud, který vyslovil porušení zákona. Výrok, kterým se soud omezil na konstatování porušení zákona, aniž z toho vyvodil

důsledek pro právní poměry účastníků upravené nezákonným rozhodnutím, pochopitelně nemohl mít ani potřebný výchovný účinek.¹⁰³

Rozsudek se „podle možností“ doručoval též stranám (účastníkům) nebo jejich právních nástupcům. Právní poměry třetích osob zůstávaly novým rozhodnutím ve věci samé nedotčeny, ledaže jim porušení zákona bylo, nebo muselo být známo. Stížnost pro zachování zákona se podávala pouze písemně a Nejvyšší soud rozhodoval rozsudkem po ústním jednání, k němuž ovšem předvolával jen generálního prokurátora. Podle důvodové zprávy šlo o „výjimečný opravný prostředek, jehož prvotním účelem je zachování právní jednotnosti (usměrňování právní praxe atd.). Právo stran (účastníků) domáhat se nápravy proti vadnému rozhodnutí je tu věcí jen jaksi vedlejší“.

Podobnou úpravu převzal i občanský soudní řád z roku 1950, který změnil označení institutu na stížnost pro porušení zákona. Jelikož v době podání stížnosti nelze bezpečně říci, že vada řízení skutečně měla za následek nesprávné meritorní rozhodnutí, novelou č. 68/1952 Sb. bylo opraveno nevyhovující znění zákona tak, že namítaná vada řízení *mohla mít* za následek nesprávnost napadeného rozhodnutí. Okruh rozhodnutí, která tvořila předmět stížnosti, se postupně rozšiřoval. Na základě zákona o organizaci soudů č. 66/1952 Sb. bylo umožněno podávat stížnosti pro porušení zákona i proti rozhodnutím Nejvyššího soudu, vyjma jeho rozhodnutí o stížnostech pro porušení zákona; přezkum v takovém případě provádělo plénum Nejvyššího soudu, takže *cum grano salis* se dalo hovořit o zachování zásady devolutivnosti opravného prostředku. Díky tomu, že na základě zákona č. 52/1954 Sb., o rozšíření působnosti státních notářství, mělo napříště rozhodnutí notářství při projednání dědictví a úschovy účinky soudního rozhodnutí, zákonodárce rozšířil použitelnost stížnosti pro porušení zákona i na pravomocná rozhodnutí státního notářství. Oprávnění k podání stížnosti pro porušení zákona získal vedle generálního prokurátora také předseda Nejvyššího soudu – stalo se tak zákonem č. 66/1952 Sb.

V souvislosti se zavedením místních lidových soudů (zákonem č. 38/1961 Sb.) a decentralizací soudního rozhodování, provedenou zákonem č. 62/1961 Sb., o organizaci soudů, získali okresní prokurátor a předseda okresního soudu oprávnění podat stížnost pro porušení zákona proti pravomocným rozhodnutím místních lidových soudů a krajský prokurátor i předseda krajského soudu mohli stížnost podat proti rozhodnutím státních notářství, okresních soudů ve věcech, v nichž tyto soudy rozhodovaly s konečnou platností, a okresních soudů jako soudů odvolacích (přezkoumávajících rozhodnutí místních lidových soudů). Ruku v ruce s decentralizací žalobního oprávnění šla i decentralizace rozhodování, které bylo přesunuto na krajské soudy a dokonce i na soudy okresní, pokud se jednalo o rozhodnutí místních lidových soudů.

Další podstatné změny právní úpravy stížností pro porušení zákona přinesl občanský soudní řád z roku 1963. Zejména došlo ke stanovení lhůty k podání

¹⁰³ Hrdlička, J.: Stížnost pro porušení zákona v občanskoprávních věcech. Praha: ČSAV, 1965, s. 11

stížnosti pro porušení zákona, která činila tři roky od právní moci rozhodnutí. V odborné literatuře se v této souvislosti objevilo stanovisko, že není možné prominutí této lhůty, neboť lhůta k podání stížnosti pro porušení zákona není stanovena *účastníkům* řízení. Nesrovnávalo by se s účelem této lhůty, pokud by mohla být prodlužována z důvodu nekonání příslušného orgánu. Z obdobného důvodu bylo dále dovozeno, že lhůta k podání stížnosti pro porušení zákona proti rozhodnutí nižšího soudu o takové stížnosti se stále počítá od právní moci původně napadeného rozhodnutí a nikoliv od právní moci rozhodnutí o prvé stížnosti pro porušení zákona.¹⁰⁴ Nový občanský soudní řád již vylučoval rozhodnutí omezující se na autoritativní zjištění nezákonnosti a ve všech případech vyžadoval i kasační výrok (srov. původní § 242 odst. 1 OSŘ). V podstatě se tak podpořil zdrženlivý přístup „*quieta non movere*“, neboť pokud oprávněný orgán nedokázal spolehlivě odhadnout, zda poměry mezi účastníky vyžadují zrušení napadeného rozhodnutí, neměl stížnost vůbec podávat. Soud rozhodující o stížnosti pro porušení zákona byl vázán jejím rozsahem a uplatněnými důvody, nicméně rozsah i důvody stížnosti bylo možné v průběhu řízení měnit. Za podstatnou náležitost stížnosti pro porušení zákona tehdejší zákon tedy považoval vedle obecných náležitostí návrhu i řádné odůvodnění a také označení rozsahu, v jakém je rozhodnutí napadáno. Stížnost mohla být podána jen písemně.

Zpočátku se o stížnosti pro porušení zákona jednalo pouze písemně, což lze označit za jakousi formu „kabinetní“ justice, kdy se účastníci, kteří nepodali podnět, např. ani nedozvěděli, že stížnost pro porušení zákona byla podána, natož aby znali její obsah a mohli se k němu vyjádřit. Civilnímu řízení naprosto nevyhovující úprava neveřejného projednání stížnosti pro porušení zákona, která nezřídka vedla i k věcným chybám v rozhodnutích, byla nově nahrazena připuštěním veřejného jednání s předvoláním všech známých účastníků, anebo si soud alespoň vyžadoval stanoviska účastníků k okolnostem, jež byly uplatněny jako důvody stížnosti pro porušení zákona, byť to nebyl postup obligatorní. Účastníci v té době však již nemohli disponovat ani řízením (např. zpětvzetím žaloby) ani nárokem (např. smírem).¹⁰⁵

Stížnost pro porušení zákona bylo možné podat i proti rozhodnutí, které nabylo právní moci v I. stupni, nicméně skutečnost, že bez vážného důvodu nebyl podán řádný opravný prostředek, mohla ovlivnit úvahu aktivně legitimovaného orgánu, zda má být stížnost pro porušení zákona podána. Hrdlička uvádí případ, kdy předseda Nejvyššího soudu nepodal stížnost pro porušení zákona s odůvodněním, že advokátní poradna, která účastníka zastupovala a zmeškala lhůtu k podání odvolání, nepodala ani žádost o navrácení do předešlého stavu.¹⁰⁶

Zákon v původním znění z roku 1963 počítal s aktivní legitimací generálního prokurátora a předsedy Nejvyššího soudu (ve vztahu k rozhodnutím všech obecných

¹⁰⁴ Hrdlička, J.: Stížnost pro porušení zákona v občanskoprávních věcech. Praha: ČSAV, 1965, s. 90-91

¹⁰⁵ Hrdlička, J.: Stížnost pro porušení zákona v občanskoprávních věcech. Praha: ČSAV, 1965, s. 94-95

¹⁰⁶ Hrdlička, J.: Stížnost pro porušení zákona v občanskoprávních věcech. Praha: ČSAV, 1965, s. 34

soudů včetně Nejvyššího soudu, místních lidových soudů, rozhodčích soudů¹⁰⁷ a státních notářství), krajského prokurátora a předsedy krajského soudu (ve vztahu ke konečným rozhodnutím okresních soudů) a okresního prokurátora a předsedy okresního soudu (ve vztahu k rozhodnutím místních lidových soudů). Tato krajní decentralizace rozhodování o stížnostech pro porušení zákona, aplikovaná po sovětském vzoru, byla v odborné literatuře oprávněně podrobena kritice, neboť nemohla naplnit úkol sjednocovat roztržštěnou soudní praxi, okruh věcí svěřených nižším soudům byl poměrně malý a u jednoduchých sporů pochopitelně klesá i zájem na nápravě cestou mimořádného opravného prostředku. Z hlediska základních zásad ovládajících úpravu opravných prostředků (např. devolutivní účinek) nebylo vyhovující, že týž orgán rozhoduje o odvolání i o stížnosti pro porušení zákona. Zcela absurdní situace pak vznikla v důsledku možnosti podat stížnost pro porušení zákona proti předchozímu rozhodnutí nižšího soudu o stížnosti pro porušení zákona. To samozřejmě přidělovalo práci vyšším soudům, které musely soustavně kontrolovat tuto činnost u nižších stupňů. Teoreticky tak mohla být v jedné občanskoprávní věci podána stížnost pro porušení zákona celkem třikrát: proti rozhodnutí místního lidového soudu, proti rozhodnutí okresního soudu o první stížnosti a konečně i proti rozhodnutí krajského soudu o druhé takové stížnosti.¹⁰⁸ V právně skutečně složitých věcech se tak nakonec většinou případ dostal na stůl Nejvyššímu soudu.

Zmíněný nevyhovující stav právní úpravy příslušnosti k projednání stížnosti pro porušení zákona byl napraven v roce 1969. Po federalizaci státu byl k podání stížnosti oprávněn generální prokurátor ČSSR, a šlo-li o rozhodnutí nejvyššího soudu republiky, některého krajského či okresního soudu nebo státního notářství, také generální prokurátor a nově i ministr spravedlnosti příslušné republiky. Ministr spravedlnosti byl oprávněn podat stížnost pro porušení zákona pouze ve vztahu ke zjištěním učiněným při prověrkách práce okresních a krajských soudů nebo při sledování soudní činnosti. Stížnost projednával nejvyšší soud republiky, šlo-li o rozhodnutí některého krajského nebo okresního soudu (státního notářství), a Nejvyšší soud ČSSR, šlo-li o rozhodnutí nejvyššího soudu republiky.

Pokud jde o důvody podání stížnosti pro porušení zákona, zákon uváděl, že stížností lze napadnout pravomocné rozhodnutí soudu nebo státního notářství z toho důvodu, že *v řízení* nebo *při rozhodování* byl porušen zákon. Pro vady řízení bylo možné podat stížnost jen tehdy, jestliže mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci anebo jestliže vada spočívala v tom, že bylo rozhodnuto o věci, která nepatří do pravomoci československých soudů (státních notářství). Dobová odborná literatura zdůrazňovala, že stížností pro porušení zákona se napravují jen takové vady, které znamenají věcnou nesprávnost rozhodnutí nebo alespoň vzbuzují

¹⁰⁷ Ač rozhodčí soudy nebyly formálně zrušeny, fakticky zanikly. Stížnost pro porušení zákona však nebylo možno podat proti nálezům Rozhodčího soudu čl. obchodní komory v Praze a ani proti nálezům rozhodčích orgánů ROH v pracovněprávních sporech či rozhodčích komisí na úseku práva myslivosti (viz Hrdlička, J.: Stížnost pro porušení zákona v občanskoprávních věcech. Praha: ČSAV, 1965, s. 25).

¹⁰⁸ Předseda soudu vyššího stupně nebo vedoucí nadřízené prokuratury nebyl oprávněn jakkoli disponovat se stížností pro porušení zákona podanou nižšími složkami ani nemohl nařídit její zpětvzetí, změnu rozsahu či důvodů apod.

pochybnosti o jeho věcné správnosti. Za takovou vadu nelze pokládat nesprávnou formu či nedostatek obsahových náležitostí rozhodnutí, ani jiné obdobné formální vady. Nedostatek místní příslušnosti soudu není vadou řízení, která by zakládala důvod ke stížnosti pro porušení zákona, neboť tato okolnost sama o sobě nemá vliv na věcnou správnost rozhodnutí, je-li však tato otázka přímo předmětem rozhodnutí, pak proti takovému rozhodnutí by se stížnost pro porušení zákona připouštěla, jelikož by šlo o vadu při rozhodování a nikoli v řízení.¹⁰⁹

Občanskoprávní předpisy v některých případech ponechávají soudům prostor pro volné uvážení při řešení konkrétního případu, ať již při posuzování rozsahu zákonem stanovené povinnosti nebo při vyvozování právních následků z určité skutkové podstaty. Neurčité pojmy (např. přiměřené snížení náhrady) neznamenají libovůli soudu, vyžadují však logické a přesvědčivé zdůvodnění přijatých závěrů. Porušení zákona se zjišťuje mnohem obtížněji, než v případech, kdy zákon určuje obsah práv a povinností přesně a jednoznačně, stížností pro porušení zákona však mohlo být vytýkáno nejen to, že nebyly dány podmínky pro rozhodování podle volné úvahy, nýbrž i to, že se soud při použití volné úvahy neřídil hledisky, jejichž respektování bylo v daném případě na místě. Podobně, pokud soud rozhodoval *praeter legem*, neboť nebylo zákonného ustanovení, které by daný případ upravovalo, a spravedlnost nemohl odepřít, podléhal jeho postup taktéž přezkumu v řízení o stížnosti pro porušení zákona. Přirozeně zde nebyl měřítkem zákon, jenž absentoval, nýbrž obecná právní pravidla vyvozená ze zásad právního řádu a předmětného právního odvětví, jimiž soud vyplnil nebo měl vyplnit mezeru v zákoně.¹¹⁰

Okruh ani formu rozhodnutí napadnutelných stížností pro porušení zákona zákonodárce nestanovil, takže byla přípustná proti rozsudkům, včetně rozsudků mezitímních a částečných, proti usnesením, platebním rozkazům i směnečným a šekovým platebním rozkazům. Občanský soudní řád výslovně zapověděl stížnost pro porušení zákona proti rozhodnutím, jimiž Nejvyšší soud rozhodl o stížnosti pro porušení zákona, a dále proti rozsudkům, jimiž bylo vysloveno, že se manželství rozvádí, že je neplatné nebo že není, což se jeví jako nevyhnutelné proto, že jinak by mohly vzniknout pochybnosti o tom, které manželství je platné, jestliže v mezidobí některý z účastníků uzavřel nové manželství. Soudní praxe pak dovodila i další případy nepřípustnosti stížnosti pro porušení zákona, v zákoně výslovně nevyjmenované. Při úpravě, podle níž vyhovění stížnosti pro porušení zákona mělo vždy za následek zrušující výrok, soudy samozřejmě postupovaly zdrženlivě a přihlížely k právům účastníků i třetích osob nabytým v dobré víře, kupř. byla nepřípustná stížnost pro porušení zákona směřující proti usnesení o přiklepu v exekuční dražbě nemovité věci, jímž vydražitel nabyt vlastnické právo k nemovitosti, anebo proti rozhodnutí státního notářství o dědictví, zjistí-li se dodatečně, že zůstavitel je naživu. Stížnost taktéž nebyla přípustná proti rozhodnutím

¹⁰⁹ Hrdlička, J.: Stížnost pro porušení zákona v občanskoprávních věcech. Praha: ČSAV, 1965, s. 45

¹¹⁰ Hrdlička, J.: Stížnost pro porušení zákona v občanskoprávních věcech. Praha: ČSAV, 1965, s. 58-59

procesního charakteru, u nichž občanský soudní řád vylučoval odvolání a která měla obecně malý význam pro rozhodnutí ve věci samé (§ 202 odst. 1 OSŘ, v tehdy platném znění).¹¹¹

Žádná z oprávněných osob neměla v občanskoprávním řízení povinnost podat stížnost pro porušení zákona, byť by zjistila zřejmé pochybení soudu či státního notářství. Generální prokurátor měl sice uloženou povinnost činit opatření k odstranění porušení socialistické zákonnosti bez ohledu na to, kdo ji porušil (srov. § 5 zákona č. 65/1956 Sb., o prokuratuře), to však platilo mj. se zřetelem ke společenské závažnosti porušení zákona. Skutečnost, že řízení za účelem přezkoumání pravomocného rozhodnutí bylo již zahájeno z podnětu stížnosti pro porušení zákona jednoho z oprávněných orgánů, nebránila tomu, aby stížnost podal i druhý oprávněný, i kdyby v ní byly uplatněny stejné důvody.¹¹²

Teorie dospěla k závěru, že proti těmto rozhodnutím lze podat opakovaně stížnost pro porušení zákona nejen tehdy, je-li napadána jiná část rozhodnutí, ale také tehdy, jsou-li v ní uplatněny jiné důvody. Podle Hrdličky to plyne jako nezbytný důsledek zákonné úpravy, podle níž je soud vázán důvody stížnosti (§ 242 odst. 1 OSŘ, v tehdy platném znění). Kdyby byla opakována stížnost z týchž důvodů, ohledně nichž již jednou byla zamítnuta, tak by bylo nutné ji zamítnout, a to bez ohledu na to, zda ji podává týž orgán nebo orgán jiný, neboť soud rozhodující o stížnosti se již jednou k této otázce vyslovil a musí být svým rozhodnutím vázán, i když to zákon nikde výslovně nestanoví.¹¹³ Naproti tomu stížnost podaná proti rozhodnutí o předchozí stížnosti pro porušení zákona se pochopitelně mohla opírat o totožné důvody jako stížnost prvá.

Vázanost soudu uplatněnými důvody stížnosti pro porušení zákona ovšem neznamenala, že by soud nepřihlížel též k vadám, k nimž podle tehdejší právní úpravy v souladu s částečným revizním principem přihlížel vždy. Pokud taková vada nebyla uplatněna v podané stížnosti pro porušení zákona, soud upozornil stěžovatele, aby důvody stížnosti na ně rozšířil. Kdyby se tak výjimečně nestalo a došlo by ke zrušení napadeného rozhodnutí z jiného důvodu, byl soud činný v dalším řízení povinen k takové vadě přihlídnout. Odborná literatura v té souvislosti odkazuje na starší, leč i nadále použitelná nepublikovaná rozhodnutí Nejvyššího soudu pod sp. zn. Cz 294/55 a Cz 398/55; v posledně citovaném případě Nejvyšší soud vyhověl stížnosti pro porušení zákona, která nenapadala nesprávný důvod přiznaného nároku a směřovala jen proti jeho výši.¹¹⁴ Pro rozhodnutí o stížnosti pro porušení zákona byl vždy rozhodný právní a skutkový stav, který panoval mezi stranami v době vyhlášení napadeného rozhodnutí.

K projednání stížnosti nemusel soud nařizovat jednání. Před rozhodnutím si pouze vyžadoval stanovisko příslušného prokurátora, nebyl-li přímo stěžovatelem.

¹¹¹ Hrdlička, J.: Stížnost pro porušení zákona v občanskoprávních věcech. Praha: ČSAV, 1965, s. 31-33

¹¹² Hrdlička, J.: Stížnost pro porušení zákona v občanskoprávních věcech. Praha: ČSAV, 1965, s. 91-92

¹¹³ Hrdlička, J.: Stížnost pro porušení zákona v občanskoprávních věcech. Praha: ČSAV, 1965, s. 92

¹¹⁴ Hrdlička, J.: Stížnost pro porušení zákona v občanskoprávních věcech. Praha: ČSAV, 1965, s. 99

Dokazování bylo vyloučeno, soud mohl pouze provést „potřebná šetření“ nebo si vyžádat stanovisko účastníků. Zákon tím mýnil nikoliv stanovisko účastníků k věci, nýbrž připouštěl šetření pouze za účelem zjištění, zda tu skutečně jsou ty okolnosti, které jsou uplatňovány jako důvod stížnosti pro porušení zákona.

Příslušný soud o stížnosti rozhodoval rozsudkem¹¹⁵, a to tak, že ji buď zamítl, nebo vyslovil, že byl porušen zákon; v takovém případě byl povinen napadené rozhodnutí zrušit. Nebylo však možné zrušit současně i obsahově navazující rozhodnutí, pokud nebyla stížností také výslovně napadena.¹¹⁶ Trpěla-li vadami rozhodnutí soudů obou stupňů, bylo zapotřebí rušit obě rozhodnutí a věc vrátit s konkrétními pokyny soudu I. stupně, jinak postačilo zrušit jen rozhodnutí soudu II. stupně a jemu případ znovu předložit; zákon neumožňoval předložit věc jinému soudu či orgánu. V případě zjištění neodstranitelné procesní vady soud zrušil všechna učiněná rozhodnutí ve věci samé, nerušil však předcházející řízení jako takové, nýbrž sám řízení zastavil podle § 104 odst. 1 OSŘ, v tehdejšímu znění.¹¹⁷

Zákon umožňoval, aby soud rozhodující o podané stížnosti pro porušení zákona odložil do doby, než o stížnosti rozhodne, vykonatelnost původního rozhodnutí ve věci, aniž by k tomu potřeboval návrh orgánu podávajícího stížnost. Rozhodnutí o odkladu vykonatelnosti mělo fakultativní ráz a nebylo vázáno žádnou lhůtou. Soudy tak činily za situace, kdy existovalo důvodné očekávání, že stížnosti bude vyhověno, a výkonem napadeného rozhodnutí by nastal obtížně napravitelný zásah do právních poměrů účastníků.

Zbývá se zmínit o právních účincích rozhodnutí o stížnosti pro porušení zákona. Zamítavé rozhodnutí pochopitelně přímých účinků nemělo, teoreticky však mohla být v zákonné lhůtě podána nová stížnost pro porušení zákona, opírající se o jiné důvody. Pokud se jedná o právní následky kasačního výroku, zákon pohlížel na poměry účastníků, uspořádané zrušeným nezákonným rozhodnutím, stejně, jako by se jednalo o skutečné, objektivně existující právní poměry. Jinak řečeno, pravomocné rozhodnutí věcně nesprávné bylo stejně závazné jako rozhodnutí správné, dokud tato nesrovnalost nebyla odstraněna novým, věcně správným rozhodnutím. Dalo by se tedy říci, že zrušení původního rozhodnutí odstraňovalo toliko procesní překážku věci pravomocně rozsouzené, čímž se otvíral prostor k dalšímu řízení a rozhodnutí, ohledně právních poměrů účastníků však zůstal zakonzervován stav, který vytvořilo nezákonné rozhodnutí.

Účinky nového rozhodnutí ve věci nelze charakterizovat jako obživení skutečných právních poměrů, neboť subjektivní právo zde trvalo i po vydání rozhodnutí, jímž o něm bylo nesprávně rozhodnuto, nemohlo se však prosadit z toho důvodu, že soudní ochrana byla poskytnuta namísto tomuto právu něčemu, co

¹¹⁵ Pokud soud činil jiná rozhodnutí v řízení o stížnosti pro porušení zákona, tj. nerozhodoval věcně (meritorně), používala se forma usnesení.

¹¹⁶ např. rozhodnutí o potvrzení nabytí dědictví, které navazovalo na nezákonné rozhodnutí o schválení dědické dohody

¹¹⁷ Hrdlička, J.: Stížnost pro porušení zákona v občanskoprávních věcech. Praha: ČSAV, 1965, s. 107-108, 112

právem není.¹¹⁸ Zákon ovšem chránil práva třetích osob nabytá v dobré víře, takže ani nové rozhodnutí zásadně nemělo vliv na právní poměry třetích osob¹¹⁹, tj. osob odlišných od účastníků původního řízení, pokud tyto osoby jednaly v důvěře ve správnost pravomocného rozhodnutí (zásada *iura quaesita*).¹²⁰ V občanskoprávním řízení má právní moc rozhodnutí účinky toliko *inter partes* (subjektivní meze právní moci), takže je kupř. možné, aby si nezúčastněná osoba úspěšně nárokovala předmět, o němž již bylo pravomocně rozhodnuto, aniž by bylo zapotřebí takové rozhodnutí rušit a odstraňovat překážku *rei iudicatae*.¹²¹ Důkazní břemeno ohledně své nevědomosti o skutečnostech, jež vedly k podání stížnosti pro porušení zákona, nese třetí osoba, která by se ochrany nabytých práv podle ustanovení § 243 odst. 3 OSŘ, v tehdy platném znění, dovolávala.

Rozebíraná právní úprava vykazovala jeden zásadní nedostatek, když neřešila situaci, kdy na základě zrušeného rozhodnutí již povinný plnil, ač podle práva plnit neměl. Zrušením se věc dostávala do stádia, v němž se nacházela před vydáním zrušeného rozhodnutí, což mj. znamenalo, že účastníkům náležela stejná dispozice předmětem řízení, jakou měli v té fázi řízení, v níž bylo nezákonně rozhodováno. Hrdlička spatřoval jedině možné řešení v tom, že pokud již bylo ze zrušeného rozhodnutí plněno, soud nepřipustí zpětvzetí návrhu na zahájení řízení na základě úvahy, že zpětvzetí je v rozporu se zájmem společnosti (§ 96 odst. 2 OSŘ, v tehdy platném znění). V opačném případě by celé řízení o stížnosti pro porušení zákona přišlo vniveč.¹²² Zákon již výslovně stanovil, že v novém rozhodnutí rozhodne soud (státní notářství) znovu i o nákladech původního řízení.

Uvedená úprava platila jen s nepodstatnou změnou (novela č. 158/1969 Sb.) až do konce roku 1991, kdy byla zrušena novelou občanského soudního řádu, provedenou zákonem č. 519/1991 Sb., a současně nahrazena dovoláním. Důvodová zpráva vysvětlovala tento legislativní počín zejména nedemokratičností institutu stížnosti pro porušení zákona. Připouštěla, že takto zůstanou v právní moci některá rozhodnutí, jež nebyla, popř. nemohla být napadena odvoláním či dovoláním, ale tento důsledek odpovídá vůli účastníků, která musí být rozhodující. Jsou-li účastníci spokojeni s rozhodnutím soudu I. stupně nebo s rozhodnutím státního notářství a proti rozhodnutím se neodvolali, není důvodu, proč by měl do těchto vztahů, s nimiž účastníci byli srozuměni, zasahovat stát:

„Zásadním nedostatkem tohoto mimořádného opravného prostředku bylo to, že podání této stížnosti bylo dáno do volné úvahy generálního prokurátora (popř. ministra spravedlnosti), který tento opravný prostředek podat mohl a nemusel. To záleželo na jeho úvaze, která byla zpravidla podložena třídními úvahami. Účastník mohl sice generálního

¹¹⁸ Hrdlička, J.: Stížnost pro porušení zákona v občanskoprávních věcech. Praha: ČSAV, 1965, s. 122-125

¹¹⁹ Zde měl zákonodárce na mysli jen ty právní poměry, které přímo navazují na právní vztahy, o nichž bylo rozhodováno zrušeným rozhodnutím, neboť jen tyto poměry mohly být zrušeným rozhodnutím dotčeny.

¹²⁰ Podle ustanovení § 243 odst. 3 OSŘ, v tehdy účinném znění, právní poměry někoho jiného než účastníka řízení nemohou být novým rozhodnutím dotčeny, ledaže mu porušení zákona muselo být známo.

¹²¹ Hrdlička, J.: Stížnost pro porušení zákona v občanskoprávních věcech. Praha: ČSAV, 1965, s. 125, 126

¹²² Hrdlička, J.: Stížnost pro porušení zákona v občanskoprávních věcech. Praha: ČSAV, 1965, s. 130

prokurátora na porušení zákona upozornit, ale ten, i když shledal, že podnět účastníka k podání stížnosti je důvodný, tuto podat nemusel. Druhým zásadním nedostatkem bylo, že tuto stížnost pro porušení zákona bylo možno podat do tří roků od právní moci onoho vadného rozhodnutí, ačkoli mezitím na pravomocné vyřešení soudů či státních notářství byly navázány další vztahy, zejména i s dalšími osobami, jež nebyly účastníky původního řízení; to nepřispívalo k právní jistotě, kterou právě zaručuje právní moc rozhodnutí.“

2. Úřednický opravný prostředek ve slovenském trestním řízení – stejné východisko, jiné řešení

2.1. Soumrak stížnosti pro porušení zákona

Ústavní soud v již předestřené derogačním nálezu, publikovaném pod č. 424/2001 Sb., kromě jiného poznamenal, že „v základním mezinárodním srovnání k institutu stížnosti pro porušení zákona, jenž je k dispozici toliko jedné procesní straně, státu, a jenž může směřovat v neprospěch obviněného proti pravomocným rozhodnutím soudů, jakož i orgánů přípravného řízení, nelze najít paralelu.“ Je skutečností, že podání opravného prostředku je v právních řádech západních zemí chápáno jako výjimka ze zásady oficiality, takže tento úkon zásadně podléhá dispozici procesních stran, které mají rovné postavení. V rámci orientační komparace trestněprávních úprav sice stěží nalezneme mimořádný opravný prostředek konstruovaný obdobným způsobem jako stížnost pro porušení zákona¹²³, ale z více důvodů může být přínosné učinit v tomto výkladu exkurz alespoň k našim nejbližším sousedům. Nabízí se unikátní možnost srovnání vývoje dvou právních úprav, které v okamžiku rozdělení společného československého státu vyšly ze stejného bodu, z totožného stavu zákona, a dále se vyvíjely samostatně. Se Slovenskou republikou jsme sdíleli nejen trestní předpisy, ale i společnou právní tradici, historii atd.

Právní stav byl ke dni 1. 1. 1993 takový, že stížnost pro porušení zákona mohl podat ministr spravedlnosti a generální prokurátor proti pravomocnému rozhodnutí soudu, jímž byl porušen zákon nebo které bylo učiněno na podkladě vadného postupu řízení. Pouze generální prokurátor tak mohl navíc napadnout rozhodnutí prokurátora, vyšetřovatele nebo vyhledávacího orgánu. Ovšem již novela trestního řádu (*trestného poriadku*) z roku 1994 omezila možnost napadnout v neprospěch obviněného stížností pro porušení zákona rozhodnutí soudu, pokud se toto rozhodnutí stalo pravomocným již v prvním stupni (§ 266 odst. 4 Tr. por.¹²⁴). V této souvislosti Ústavní soud SR akceptoval, že stížnost pro porušení zákona do

¹²³ V rakouském právu zůstala dodnes tzv. zmateční stížnost pro zachování zákona (Nichtigkeitsbeschwerde), kterou u Nejvyššího soudu podává generální prokurátor mj. i na žádost spolkového ministra spravedlnosti proti pravomocným rozsudkům trestních soudů. Nejvyšší soud je v odůvodněných případech oprávněn odsouzeného osvobodit, použít mírnější trestní sazbu nebo i nařídit nové projednání věci. Ve Francii je ministr spravedlnosti oprávněn podat návrh na povolení obnovy řízení, což je možné výlučně ve prospěch odsouzeného, aniž by takové oprávnění měl prokurátor (srov. čl. 623 *Code de procédure pénale*).

¹²⁴ „Sťažnosť pre porušenie zákona v neprospech obvineného proti právoplatnému rozhodnutiu súdu nemožno podať, ak sa súdne rozhodnutie stalo právoplatným v prvom stupni.“

rozhodnutí vyšetřovatele o zastavení trestního stíhání, je přípustná i tehdy, pokud rozhodnutí nabylo právní moci v prvním stupni.¹²⁵

Především je nutno uvést, že slovenská úprava si až do účinnosti nového trestního řádu č. 301/2005 Z. z. (dne 1. 1. 2006) zachovala ustanovení § 272 Tr. por, které český Ústavní soud v již citovaném nálezu, publikovaném pod č. 424/2001 Sb., zrušil mj. pro rozpor s čl. 6 odst. 1 EÚLP, jíž je vázána i Slovenská republika. Ministr spravedlnosti a generální prokurátor tedy byli oprávněni ve stanovené šestiměsíční lhůtě od právní moci napadeného rozhodnutí účinně podávat stížnost pro porušení zákona i v neprospěch obviněných. Pokud Nejvyšší soud SR rozhodl do tří měsíců od podání stížnosti, byl oprávněn nezákonné rozhodnutí i zrušit a buď sám ve věci rozhodnout, nebo přikázat věc příslušnému orgánu k novému projednání a rozhodnutí. Ústavní soud SR zaujal k této otázce až překvapivě netečný postoj. Po projednání ústavní stížnosti obviněného proti rozhodnutí Nejvyššího soudu SR, jímž ke stížnosti pro porušení zákona zrušil rozhodnutí soudu II. stupně o zastavení trestního stíhání dotyčného, Ústavní soud SR k námitce porušení čl. 6 odst. 1 EÚLP a čl. 47 odst. 3 Ústavy SR mj. uvedl:

„... nespokojenost s právní úpravou určitého právního institutu nezakládá sama o sobě porušení základních práv a svobod. (...) Stěžovatelem zpochybňovaná nestrannost a nezávislost generálního prokurátora a ostatních prokurátorů nezakládá příčinnou souvislost mezi stížností pro porušení zákona podanou generálním prokurátorem, o které jednal a rozhodoval Nejvyšší soud, a namítaným porušením základního práva stěžovatele rozsudkem Nejvyššího soudu. O této stížnosti rozhoduje a v daném případě i rozhodoval nezávislý a nestranný soud, a nikoli stěžovatelem zmiňovaný generální prokurátor, resp. jím pověřený zástupce. Ústavní soud proto odmítl stížnost stěžovatele v této části také z důvodu zjevné neopodstatněnosti.“¹²⁶

Ústavní soud SR se ani nepokusil vypořádat s podstatou věci, kterou je možné porušení rovnosti stran trestního řízení v důsledku toho, že jedna procesní strana, která je monokraticky řízenou soustavou orgánů, přezkoumává zákonnost pravomocného rozhodnutí nezávislého soudu a podle své úvahy rozhoduje o tom, zda věc předloží Nejvyššímu soudu SR a nechá znovu projednat. Státní orgán tak má ohledně mimořádných opravných prostředků více práv než obviněný občan, přestože v předcházejícím řízení před soudem měli rovné postavení. Ústavní soud SR věc nepřípustně zjednodušil poukazem na zachování práva na projednání věci nezávislým soudem, neboť jde o spravedlivý charakter procesu jako celku, tedy i otázku aktivní legitimace k podání opravného prostředku a možnosti uplatňovat své námitky nezávisle na právním názoru druhé strany.

¹²⁵ srov. usnesení Ústavního soudu SR ze dne 13. 7. 2000, sp. zn. III. ÚS 6/00

¹²⁶ Srov. usnesení Ústavního soudu SR ze dne 3. 11. 2005, č. j. II. ÚS 232/05-15; podobně lakonicky se Ústavní soud SR vypořádal s druhou námitkou stěžovatele, a sice že stížnost pro porušení zákona podal místo generálního prokurátora jeho náměstek, když uvedl, že veřejného zasedání Nejvyššího soudu SR se zúčastnil obviněný i jeho obhájce a důvody rozhodnutí jim byly vysvětleny, takže nemůže být řeč o porušení práva na spravedlivý proces.

Odlišnosti od české úpravy se týkaly taktéž formy projednávání stížností pro porušení zákona. I na Slovensku sice platil stejný princip jako v českém právu, tj. primární projednání ve veřejném zasedání, několika novelizacemi v průběhu 90. let minulého století však zákonodárce stanovil z tohoto principu následující výjimky, kdy Nejvyšší soud SR mohl (fakultativní postup) podanou stížnost projednat v neveřejném zasedání, jestliže: a) stížnost pro porušení zákona z jakéhokoliv důvodu zamítl, b) zákon byl porušen v neprospěch obviněného a z obsahu stížnosti pro porušení zákona je zřejmé, že vytýkané nedostatky povedou k zrušení celého napadnutého rozhodnutí a k postupu podle § 270 odst. 1 Tr. por. (tj. v podstatě v případě potřeby učinit ve věci nové rozhodnutí), c) stížnost byla podaná proti rozhodnutí některého z orgánů přípravného řízení, d) směřovala proti rozhodnutí soudu, které má základ v rozhodnutí podle § 188 odst. 1 písm. a) až f) a § 188 odst. 2 Tr. por. (tedy v rozhodnutích soudu přijatých po předběžném projednání obžaloby), a konečně e) byla podaná proti rozhodnutí soudu ve vykonávacím řízení (srov. § 274 odst. 2 Tr. por., ve znění účinném do 30. 11. 2003). Je zřejmé, že slovenský zákonodárce výrazně akcentoval zásadu rychlosti a hospodárnosti řízení; není sice k dispozici detailní statistika činnosti Nejvyššího soudu SR, ale s ohledem na takto široce stanovený rozsah výjimek se zdá zřejmé, že nadpoloviční většinu stížností pro porušení zákona mohl Nejvyšší soud SR v této době vyřídit v neveřejném zasedání.

Významnou novelou slovenského trestního řádu, provedenou zákonem č. 457/2003 Z. z. a účinnou od 1. 12. 2003, však došlo k redefinici a podstatnému zúžení těchto výjimek. Nejvyšší soud SR napříště mohl o stížnosti pro porušení zákona rozhodnout v neveřejném zasedání jen za dvou podmínek: a) obviněný a navrhovatel výslovně prohlásili, že souhlasí s projednáním věci v neveřejném zasedání, nebo b) zákon byl porušen v neprospěch obviněného a z obsahu stížnosti pro porušení zákona je zřejmé, že vytýkané nedostatky povedou k zrušení celého napadnutého rozhodnutí a k postupu podle § 270 odst. 1 Tr. por. (viz totožnou podmínku výše).

Milan Lipovský, předseda senátu Nejvyššího soudu SR, upozornil v odborném periodiku na praktické problémy spojené s těmito dvěma podmínkami. Za prvé, neveřejné zasedání prakticky nebylo možné konat v případech, kdy stížnost pro porušení zákona byla podána v neprospěch obviněného, neboť korespondence s obviněným za účelem zjištění, zda souhlasí s projednáním věci v neveřejném zasedání, podle zkušeností výrazně zkracovala tříměsíční lhůtu k případnému kasačnímu výroku. V případě, že souhlas nebyl dán, urychleně se připravovalo zasedání veřejné. Nehledě k tomu autor rovněž uvádí, že mnohdy se obviněným podařilo zmařit i rovnou nařízené veřejné zasedání tím, že si včas nepřevzali předvolání, popř. se omluvili z důvodu pracovní neschopnosti a Nejvyšší soud SR pak po uplynutí tří měsíců sice nakonec stížnosti vyhověl, vyslovil porušení zákona ve prospěch obviněného, např. rozhodnutím o zastavení trestního stíhání, ale nemohl již nezákonné rozhodnutí zrušit a docílit pokračování řízení. Ani druhá podmínka ve skutečnosti nestimulovala efektivnost řízení o stížnosti pro porušení

zákona. S ohledem na citované znění § 274 odst. 2 Tr. por. nebylo možno, s výjimkou výslovného souhlasu obviněného, projednat v neveřejném zasedání případy, kdy vadná se ukázala jen část rozhodnutí (část výroku o vině, jen výrok o trestu či jen výrok o náhradě škody) a tedy nebylo možné zrušit celé napadené rozhodnutí, anebo případy, kdy k nápravě stačilo zrušení nezákonného rozhodnutí a ve věci nebylo třeba nově rozhodovat.¹²⁷

Požadavek konání veřejného zasedání v praxi narážel i na další obtíže. Lipovský upozornil na nelogičnost v pořadí procesních orgánů; konalo-li se veřejné zasedání k projednání stížnosti pro porušení zákona směřující proti rozhodnutí v přípravném řízení nebo ve fázi předběžného projednání obžaloby, pak obviněný, který byl stíhán na svobodě a dosud nepřišel do kontaktu se soudem, byl náhle volán rovnou k soudu nejvyššímu. Podle slovenské soudní praxe se relativně běžně přípouštěla stížnost pro porušení zákona i proti rozhodnutí o vazbě. Nutnost přípravy veřejného zasedání pak často kolidovala s požadavkem § 71 odst. 1 Tr. por., aby se vazební věci vyřizovaly přednostně a urychleně. To se zdaleka netýkalo jen samotných rozhodnutí o vazbě, ale např. i případů, kdy stížnost pro porušení zákona směřovala proti rozhodnutí soudu o vrácení věci prokurátorovi k došetření a obviněný byl ve vazbě.¹²⁸

Slovenská právní úprava se jevila jako výjimečná v tom ohledu, že s účinností od 1. 12. 2003 výslovně stanovila ministru spravedlnosti i generálnímu prokurátorovi *povinnost* podat stížnost pro porušení zákona, jsou-li pro takový postup zákonné důvody ve smyslu § 266 odst. 1, 2 Tr. por. Tím byl formálně zrušen princip fakultativnosti uplatnění mimořádného opravného prostředku a nahrazen úřední povinností k takovému postupu. Zákonodárce tak zdůraznil, že i v případě obou aktivně legitimovaných subjektů se má další postup odvíjet od zásad oficiality a legality. Tato formulace však byla oprávněně kritizována s tím, že generální prokurátor a ministr spravedlnosti mohou nanejvýš vyslovit svou domněnku či právní názor, že k porušení zákona došlo, ale zda opravdu zákon porušen byl, může autoritativně zjistit a vyslovit pouze Nejvyšší soud SR, a to po provedeném zkoumání a právním hodnocení předložených argumentů.¹²⁹ Má-li orgán veřejné moci povinnost podat opravný prostředek, zřejmě by této povinnosti měl odpovídat veřejnoprávní nárok podatele podnětu, nicméně důvody uváděné ministrem spravedlnosti (generálním prokurátorem) se mohou lišit od námitek podatele (viz dále).

Zmíněná novela slovenského trestního řádu č. 457/2003 Z. z. také stanovila, že stížnost pro porušení zákona je možno podat pouze na základě předchozího

¹²⁷ Lipovský, M.: Sťažnosť pre porušenie zákona a konanie o nej – niekoľko poznámok. Justičná revue č. 6-7/2004, s. 676

¹²⁸ Lipovský, M.: Sťažnosť pre porušenie zákona a konanie o nej – niekoľko poznámok. Justičná revue č. 6-7/2004, s. 677

¹²⁹ Lipovský, M.: Sťažnosť pre porušenie zákona a konanie o nej – niekoľko poznámok. Justičná revue č. 6-7/2004, s. 672

podnětu¹³⁰; nestanovila ovšem obsahové náležitosti takového podnětu ani okruh osob oprávněných k jeho podání. V odborné literatuře se vykládá přípustný okruh podatelů restriktivněji než v České republice; jsou jimi nepochybně předseda soudu, vedoucí prokurátoři, obviněný, osoby oprávněné k podání opravného prostředku ve prospěch obviněného, poškozený a zúčastněná osoba. Stížnost pro porušení zákona by logicky měla vycházet z cílů sledovaných podatelem, je-li podáním podnětu podmíněna, takže by nepochybně nemělo dojít k situaci, že obviněný sice sledoval změnu napadeného rozhodnutí v subjektivním přesvědčení, že zákon byl porušen v jeho neprospěch, avšak právě na základě jeho podnětu se přezkoumáním zjistí porušení zákona naopak v jeho prospěch a stížnost by pak musela být podána proti jeho zájmům a z jiných důvodů.¹³¹ Pokud tedy novelizované ustanovení § 266 odst. 1 Tr. por. na jednu stranu vyžaduje existenci podnětu a současně, na straně druhé, stanoví povinnost mimořádný opravný prostředek při zjištění porušení zákona vždy podat, je pochopitelně vnitřně rozporné.¹³²

V řízení o stížnosti pro porušení zákona podané proti pravomocnému usnesení o zastavení trestního stíhání se „obnovovalo“ postavení obviněného se všemi procesními oprávněními i nutnou obhajobou. Ústavně zaručené právo obviněného na obhajobu bylo porušeno, byť nešlo o případ nutné obhajoby, tím, že obviněný nebyl dotázán, zda souhlasí s projednáním věci v neveřejném zasedání, a nemohl se vyjádřit k obsahu stížnosti pro porušení zákona.¹³³

Pro dokreslení někdejší praxe uvádím stručnou statistiku vyřizování podnětů ke stížnostem pro porušení zákona ze strany Generální prokuratury SR v letech 2001 až 2005:

Podněty a návrhy na SPZ		Počet věcí				
		2001	2002	2003	2004	2005
Nový nápad		1017	969	1060	1157	1216
Vyřízeno celkem		975	951	981	1145	1180
Odloženo		714	706	730	879	874
SPZ podané generálním prokurátorem		137	133	100	125	109
	z toho podnět prvý	130	127	95	125	102
	podnět opakovaný	2	3	1	0	6
	z toho v neprospěch obviněného	102	96	77	75	52
	ve prospěch obviněného	18	29	17	28	40
	v neprospěch i prospěch	12	7	4	7	9

¹³⁰ Generální prokurátor mohl (a současně musel) stížnost pro porušení zákona proti rozhodnutí prokurátora nebo vyšetřovatele podat i bez podnětu.

¹³¹ Samotný podnět nebyl Nejvyššímu soudu SR zasílán a v praxi jeho obsah ani nebyl ve stížnosti pro porušení zákona reprodukován, neboť Nejvyšší soud SR nebyl povinen zkoumat, zda stížnost byla podána v intencích podnětu. Písemné vyhotovení opravného prostředku obsahovalo jen konstatování, že je podáván na podkladě podnětu specifikované osoby.

¹³² Lipovský, M.: Sťažnosť pre porušenie zákona a konanie o nej – niekoľko poznámok. Justičná revue č. 6-7/2004, s. 672

¹³³ opět. srov. usnesení Ústavního soudu SR ze dne 13. 7. 2000, sp. zn. III. ÚS 6/00

Rozhodnutí o podaných SPZ:	vyhověno úplně	102	99	81	85	52
	vyhověno částečně	8	9	3	11	2
	zamítnutí SPZ	21	21	15	14	3
	zpětvzetí SPZ	3	0	1	2	1
Vyřízeno jinak		94	84	117	121	150
Rozhodnutí NS SR: věc vrátil	soudu I. stupně	50	40	24	47	24
	soudu II. stupně	11	8	11	10	8
	prokurátorovi	17	22	13	16	7
	vyšetřovateli	18	27	21	12	7
sám rozhodl ve věci		9	14	12	11	7
akademická SPZ		2	2	1	2	0
jiné rozhodnutí		2	0	2	2	0

Zdroj: Statistický přehled Generální prokuratury Slovenské republiky za rok 2005

V rámci uvedené statistiky si lze povšimnout, že generální prokurátor nebyl jakýmsi strážcem zákonnosti a spravedlivosti trestního procesu, ale spíše jednal jako žalující strana, byť se ve sledovaném období postupně měnil poměr stížností uplatňovaných v neprospěch obviněných a v jejich prospěch; v roce 2001 činil tento poměr 102:18, v roce 2005 pak jen 52:40. Úspěšnost stížností pro porušení zákona se pohybovala kolem 80 %, v roce 2005 to bylo až 94 %, což odpovídá kvalifikované formě přezkumu. V rozhodnutích Nejvyššího soudu SR se výrazně odráží kasační charakter stížnosti pro porušení zákona, apelační rozhodnutí tvořila cca 15 %.

Následující tabulka ukazuje množství podnětů generálnímu prokurátorovi k podání stížnosti pro porušení zákona z jednotlivých stupňů prokuratury v letech 2001 až 2005; z těchto čísel je patrná významná přezkumná aktivita probíhající již uvnitř samotné prokuratury, kdy – nepočítáme-li podněty vzešlé přímo od úřadu generální prokuratury – značná část vlastních podnětů byla odkládána:

Vlastní podněty k SPZ	podané					odložené					celkem				
	2001	2002	2003	2004	2005	2001	2002	2003	2004	2005	2001	2002	2003	2004	2005
okresních prokuratur	23	30	12	22	13	27	22	23	34	32	50	52	35	56	45
krajských prokuratur	57	35	35	29	29	12	12	12	10	20	69	47	47	39	49
generální prokuratury	7	2	4	4	4	0	0	0	0	0	7	2	4	4	4

Zdroj: Statistický přehled Generální prokuratury Slovenské republiky za rok 2005

Vydeme-li ze statistických ročenek slovenského Ministerstva spravedlnosti, získáme celkový přehled o agendě stížností pro porušení zákona ve sledovaném období; tabulka uvádí počet podaných stížností pro porušení zákona v daném roce

v jednotlivých rejstřících Nejvyššího soudu SR (číslo v závorce je počet stížností podaných ministrem spravedlnosti):

rejstřík/rok	2001	2002	2003	2004	2005
Tz	198	198	177	175	181
TzoV¹³⁴	19	10	12	4	9
Celkem	217 (80)	208 (75)	189 (89)	179 (54)	190 (81)

Zdroj: <http://www.justice.gov.sk/stat/statr.htm> a vlastní výpočty autora

V rámci připravované rekodifikace trestního práva hmotného i procesního však byl institut stížnosti pro porušení zákona podroben rozsáhlé kritice a legislativní práce směřovaly k vytvoření mimořádného opravného prostředku typu dovolání, který by byl k dispozici oběma procesním stranám a odstranil stávající nerovnost mezi obviněným občanem a státem. Kromě toho, jak již bylo výše uvedeno, zejména úprava procesních úkonů nebyla upravena příliš realisticky a ve svých důsledcích odporovala účelu tohoto mimořádného opravného prostředku. Úprava stížnosti pro porušení zákona akcentovala zájem na „právní čistotě“ rozhodnutí na úkor ochrany práv obviněného a také se stala jakýmsi reliktem tzv. všeobecného dozoru prokuratury, který byl i na Slovensku nakonec opuštěn.

2.2. Dovolání nejen v rukách ministra spravedlnosti

Nový slovenský trestní řád, který byl vyhlášen pod č. 301/2005 Z. z. a účinnosti nabyl dne 1. 1. 2006, představuje moderní kodex trestního práva procesního, který výrazným způsobem změnil i úpravu mimořádných opravných prostředků. Podstatné pro účely této práce je zjištění, že slovenský zákonodárce zachoval princip tzv. úřednického opravného prostředku a ponechal ministru spravedlnosti oprávnění podávat mimořádný opravný prostředek. Jak bude níže popsáno, někdejší institut stížnosti pro porušení zákona byl v podstatě do značné míry přetaven do dvou nově vytvořených mimořádných opravných prostředků: dovolání a „zrušení pravomocných rozhodnutí v přípravném řízení“.¹³⁵ S ohledem na obdobnou strukturu a obsah textu lze dovodit, že pro úpravu dovolání si slovenský zákonodárce vzal za vzor mj. českou právní úpravu.¹³⁶

2.2.1. Přípustnost dovolání

Dovolání lze podat proti pravomocnému rozhodnutí soudu, kterým byl porušen zákon, anebo byla-li porušena ustanovení o řízení, které mu předcházelo, pokud je toto porušení zákonem stanoveným důvodem dovolání (§ 368 Tr. por.). Tato základní

¹³⁴ V rejstříku TzoV se evidovaly stížnosti pro porušení zákona podané proti rozhodnutím Nejvyššího soudu SR jako soudu odvolacího.

¹³⁵ viz hlava osmá (*mimoriadne opravné prostriedky*), § 363 a násl. Tr. por.

¹³⁶ Sekvard, O.: Dovolání ve slovenském trestním řízení v dosavadní praxi. Trestněprávní revue č. 10/2009, s. 313

skutková podstata nápadně připomíná znění § 266 odst. 1 TrŘ. Na rozdíl od českého práva slovenská úprava připouští podání dovolání i proti rozhodnutím, která nabyta právní moci v prvním stupni; je to však umožněno pouze ministru spravedlnosti, když ostatní oprávněné osoby mohou své oprávnění použít jen proti rozhodnutím soudu ve druhém stupni (srov. § 369 odst. 2 Tr. por. a contrario). Ministr spravedlnosti má totiž působit jako ochránce veřejného zájmu.¹³⁷ Dovolání je možno podat proti pravomocnému rozhodnutí soudu¹³⁸, kterým se rozumí výhradně:

- a) rozsudek¹³⁹ a trestní příkaz (*trestný rozkaz*),
- b) usnesení o postoupení věci vyjma usnesení o postoupení věci jinému soudu,
- c) usnesení o zastavení trestního stíhání,
- d) usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání,
- e) usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání spolupracujícího obviněného,
- f) usnesení o schválení smíru a zastavení trestního stíhání,
- g) rozhodnutí o uložení ochranného opatření¹⁴⁰,
- h) rozhodnutí, kterým byl zamítnut řádný opravný prostředek podaný proti rozhodnutí podle písmen a) až g), anebo rozhodnutí, kterým odvolací soud na základě řádného opravného prostředku ve věci sám rozhodl (srov. § 368 odst. 2 Tr. por.).

Proti těmto soudním rozhodnutím, jestliže ovšem nabyta právní moci ve spojení s rozhodnutím o řádném opravném prostředku, mohou podat dovolání: a) generální prokurátor proti kterémukoli výroku, b) obviněný ve svůj prospěch proti výroku, který se ho přímo týká, a, na rozdíl od restriktivnější české úpravy, také c) s výslovným písemným souhlasem obviněného osoby oprávněné podat jeho jménem odvolání.¹⁴¹ Uvedené osoby mohou podat dovolání jen tehdy, pokud využily svého zákonného práva podat řádný opravný prostředek, o němž bylo rozhodnuto. Obviněný a osoby oprávněné podat v jeho prospěch dovolání mohou podat dovolání i tehdy, jestliže řádný opravný prostředek podal prokurátor nebo poškozený a odvolací soud rozhodl v neprospěch obviněného. Generální prokurátor může podat dovolání i v případě, kdy řádný opravný prostředek podal obviněný a odvolací soud rozhodl v jeho prospěch. Poškozený právo dovolání nemá.

¹³⁷ Ivor, J. a kol.: Trestné právo procesné. Bratislava: Iura Edition, 2006, s. 734

¹³⁸ Slovenský trestní řád na rozdíl od českého nepoužívá pojem rozhodnutí ve věci samé, třebaže výčet rozhodnutí je v obou úpravách v podstatě totožný. Dovolání proti rozhodnutím prokurátora či vyšetřovatele přípustné není.

¹³⁹ Platí pro rozsudek odsuzující i zprošťující, rozsudek, jímž bylo upuštěno od potrestání nebo jímž byla schválena dohoda o vině a o trestu.

¹⁴⁰ Ochrannými opatřeními jsou ve smyslu § 33 slovenského tr. zákona: ochranné léčení, ochranná výchova, ochranný dohled, detence, zabránění věci, zabránění peněžní částky a zabránění majetku.

¹⁴¹ Tj. příbuzný obviněného v přímém pokolení, jeho sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel nebo druh. Pokud je obviněný mladistvý, osoba zbavená způsobilosti k právním úkonům nebo osoba, jejíž způsobilost k právním úkonům byla omezena, může i proti vůli obviněného za něho v jeho prospěch podat dovolání i jeho zákonný zástupce nebo jeho obhájce.

Odchylně (výrazně šířeji) je upraveno oprávnění ministra spravedlnosti. Ten může kromě výše uvedených rozhodnutí podat dovolání též proti rozhodnutí o vazbě, proti rozhodnutí o podmíněném propuštění odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody, proti rozhodnutí o výkonu podmíněně odloženého trestu, proti rozhodnutí o výkonu zbytku trestu po podmíněném propuštění anebo proti rozhodnutí o výkonu náhradního trestu odnětí svobody, který byl uložen vedle peněžitého trestu. Okruh soudních rozhodnutí, která je oprávněn napadnout dovoláním ministr spravedlnosti, je tedy stanoven šířeji než u „klasických“ procesních subjektů a zahrnuje jak rozhodnutí o vazbě, tak nejdůležitější rozhodnutí ve vykonávacím řízení.

Proti rozsudku, jímž soud I. stupně schvaluje dohodu prokurátora a obviněného o vině a trestu a který nabývá právní moci vyhlášením, není přípustné odvolání a dovolání je možno podat jen z důvodu zásadního porušení práva na obhajobu (srov. § 334 odst. 4 Tr. por.). Podle judikatury je v tomto případě k podání dovolání oprávněn pouze ministr spravedlnosti, neboť řádný opravný prostředek není přípustný a obviněný se tím, že zákonem předepsaným způsobem projevil souhlas se schválením dohody o vině a trestu kromě jiného vzdal i oprávnění podat proti rozsudku soudu prvního stupně dovolání.¹⁴²

Podle § 369 odst. 1 Tr. por., ministr spravedlnosti „podá dovolání“ jen na základě podnětu. (Generální prokurátor to může učinit z podnětu i z vlastní iniciativy). Přitom podnět ministrovi může podat osoba, které trestní řád nepřiznává právo podat dovolání (např. poškozený, obviněný proti rozhodnutí o vazbě). Pro všechny potenciální podatele však platí, že podnět mohou podat jen za podmínky, že předtím využili svého zákonného práva podat řádný opravný prostředek, pokud jím disponovali. Jestliže tedy obviněný řádný opravný prostředek proti rozhodnutí soudu I. stupně nepodal, není oprávněn podat podnět k dovolání ministru spravedlnosti, a to ani proti rozhodnutí, vůči němuž by mu jinak právo dovolání svědčilo. Jestliže podnět zpracuje či uplatní osoba, které zákon právo na jeho podání nepřiznává, ministr spravedlnosti podnět nevyřizuje a podatele o tom pouze přípisem uvědomí.

Jen proti odůvodnění rozhodnutí je podání dovolání vyloučeno. Dovolání v neprospěch obviněného nelze podat jen z toho důvodu, že soud postupoval, resp. byl nucen postupovat v souladu se zákazem *reformationis in peius* a došlo tedy k tzv. objektivnímu porušení zákona ve prospěch obviněného (§ 371 odst. 6, 7 Tr. por.). Podání dovolání ve prospěch obviněného a řízení o něm nebrání smrt obviněného či jeho prohlášení za mrtvého, přičemž u osob se zvláštními obhajovacími právy se nevyžaduje písemný souhlas obviněného; po zrušení nezákonného rozhodnutí nelze trestní stíhání zastavit z důvodu, že obviněný zemřel (§ 368 odst. 3 Tr. por.).

¹⁴² Srov. rozhodnutí publikované ve *Zbierke stanovísk Najvyššieho súdu a rozhodnutí súdov Slovenskej republiky* č. 6/2008 pod číslem 58 nebo usnesení Nejvyššího soudu SR ze dne 5. 9. 2012, sp. zn. 3 Tdo 47/2012

2.2.2. Zákonné důvody dovolání

Slovenský trestní řád stanoví taxativní výčet dovolacích důvodů, jejichž naplnění je *conditio sine qua non* věcného projednání. Podle § 371 odst. 1 Tr. por. lze dovolání úspěšně podat, pokud:

- a) ve věci rozhodl nepříslušný soud,
- b) soud rozhodl v nezákonném složení¹⁴³,
- c) zásadním způsobem bylo porušeno právo na obhajobu¹⁴⁴,
- d) hlavní líčení nebo veřejné zasedání bylo konáno v nepřítomnosti obviněného, aniž by k tomu byly splněny zákonné podmínky¹⁴⁵,
- e) ve věci jednal nebo rozhodl orgán činný v trestním řízení, soudce nebo přísedící, který měl být vyloučen z vykonávání úkonů trestního řízení,
- f) trestní stíhání bylo provedeno bez souhlasu poškozeného, ačkoliv jeho souhlas se podle zákona vyžaduje¹⁴⁶,
- g) rozhodnutí je založeno na důkazech, které nebyly soudem provedeny zákonným způsobem¹⁴⁷,
- h) byl uložen trest mimo zákonem stanovenou trestní sazbu nebo byl uložen takový druh trestu, který zákon za projednávaný trestný čin nepřipouští,
- i) rozhodnutí je založeno na nesprávném právním posouzení zjištěného skutku nebo na nesprávném použití jiného hmotněprávního ustanovení; správnost a úplnost zjištěného skutku však dovolací soud nemůže zkoumat a měnit,
- j) bylo uloženo ochranné opatření, aniž by k tomu byly splněny zákonné podmínky,
- k) proti obviněnému se vedlo trestní stíhání přesto, že bylo nepřípustné,
- l) odvolací soud zamítl odvolání podle § 316 odst. 1 Tr. por.¹⁴⁸, aniž by k tomu byly splněny zákonné důvody, nebo vzal na vědomí zpětvzetí odvolání obhájcem či osobou uvedenou v § 308 odst. 2 Tr. por. navzdory tomu, že obviněný nedal výslovný souhlas ke zpětvzetí odvolání,
- m) před podáním obžaloby generální prokurátor zrušil pravomocné rozhodnutí prokurátora po lhůtě uvedené v § 364 odst. 3 Tr. por.,

¹⁴³ Na rozdíl od české úpravy sem spadají i případy, kdy namísto samosoudce rozhodoval senát.

¹⁴⁴ Typicky se to týká nerespektování nutné obhajoby (ve slovenské terminologii *povinnej obhajoby*).

¹⁴⁵ Podmínky konání hlavního líčení v nepřítomnosti obviněného jsou stanoveny odchylně od české úpravy; kromě řádného předvolání se vyžaduje dříve daná možnost obviněného vyjádřit se ke skutku, upozornění na možnost projednání věci v nepřítomnosti obviněného a prohlášení obhájce, že netrvá na osobním výslechu obviněného (srov. § 252 odst. 2 Tr. por.).

¹⁴⁶ Taxativní výčet trestných činů ohledně nichž trestní stíhání vyžaduje souhlas poškozeného je uveden v ustanovení § 211 odst. 1 Tr. por. V České republice by tato okolnost byla podřaditelná pod důvod dovolání ve smyslu § 265b odst. 1 písm. e) TrŘ.

¹⁴⁷ V tomto bodě je slovenská úprava podstatně širší než české dovolání; uvedené vady by ovšem představovaly vadný postup řízení ve smyslu § 266 odst. 1 TrŘ a odůvodňovaly podání stížnosti pro porušení zákona.

¹⁴⁸ Jedná se o zamítnutí odvolání z formálních důvodů: nepřípustnost, opožděnost, nedostatek aktivní legitimace, podání osobou, která se odvolání vzdala nebo jej předtím vzala účinně zpět.

n) obviněnému byl uložen trest odnětí svobody na doživotí a soud rozhodl, že podmíněné propuštění z výkonu tohoto trestu není přípustné.¹⁴⁹

Účinné uplatnění důvodů uvedených pod písmeny a) až g) je ovšem podmíněno tím, že dovolatel (kromě ministra spravedlnosti) předmětnou okolnost namítl nejpozději v odvolacím řízení, pokud mu byla známa. Osoby bez práva podat dovolání nemohou v tomto směru podat ani podnět ministru spravedlnosti, jestliže o vadě věděly již v průběhu původního řízení a tato nebyla stranami namítnuta. Důvod uvedený pod písm. i) nelze použít, pokud zjištěné porušení zákona zásadně neovlivnilo postavení obviněného (srov. § 371 odst. 4, 5 Tr. por.).

Další zákonné důvody pro podání dovolání smí uplatnit pouze ministr spravedlnosti, což je dáno jeho úlohou při ochraně veřejného zájmu. Podle § 371 odst. 2 Tr. por., ministr spravedlnosti podá dovolání kromě důvodů uvedených v odstavci 1 i tehdy, jestliže napadeným rozhodnutím bylo porušeno ustanovení trestního řádu nebo zvláštního předpisu o vazbě, trestního zákona nebo trestního řádu o podmíněném propuštění odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody, o přímém výkonu trestu, jehož výkon byl podmíněně odložen, o výkonu zbytku trestu po podmíněném propuštění nebo o výkonu náhradního trestu odnětí svobody, který byl uložen vedle peněžitého trestu.

Novelou trestního řádu, provedenou zákonem č. 262/2011 Z. z., který nabyl účinnosti dne 1. 9. 2011, byla dosavadní úprava doplněna o nové ustanovení § 371 odst. 3 Tr. por., podle něhož ministr spravedlnosti podá dovolání i proti pravomocnému rozhodnutí vycházejícího ze skutkového stavu, který byl na základě provedených důkazů v podstatných okolnostech nesprávně zjištěn, nebo byla-li při zjišťování skutkového stavu závažným způsobem porušena ustanovení, kterými se má zabezpečit objasnění věci. U tohoto ustanovení je třeba se blíže zastavit, neboť podle některých názorů představuje přinejmenším návrat ke stížnosti pro porušení zákona a vytvoření zcela nového opravného prostředku, jímž bylo dovršeno vytvoření třetího stupně, neboť dovolání bude moci ministr podat prakticky ze stejných důvodů, které jsou předmětem řízení o odvolání.¹⁵⁰ Důvodová zpráva k této změně uvádí:

„Navrhovaná úprava připouští dovolání z důvodu chyb spočívajících v nejasnosti, nesprávnosti nebo neúplnosti skutkových zjištění rozsudku, a to proti výroku o vině rozsudku odvolacího soudu, který změnil skutková zjištění soudu prvního stupně, v důsledku čehož oproti dovolateli stojící strana se proti změně skutkových zjištění už nemohla bránit odvoláním. Přístup k dovolání tu není přímý, osoba uvedená v § 371 odst. 1 věta druhá Tr. Por. nebo třetí osoba může podat podnět ministru spravedlnosti k podání dovolání, což je zákonem připuštěnou výjimkou z obecného pravidla, stanoveného v § 369 odst. 1 věta druhá Tr. por. Podmínkou je, že zjištěné porušení zákona zásadně ovlivnilo postavení obviněného (srov. § 371 odst. 5 Tr. por.), na základě jejího splnění zváží ministr podání dovolání. Přímá

¹⁴⁹ Tento důvod je formulován restriktivněji ve srovnání s ustanovením § 265b odst. 2 TrŘ, neboť se omezuje na doprovodný výrok při uložení trestu odnětí svobody na doživotí, jímž ve smyslu § 34 odst. 8 tr. zákona SR soud rozhodl o tom, že podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody není přípustné.

¹⁵⁰ Šamko, P.: Poznámky k zákonu č. 262/2011 Z.z. Právne listy (publikováno dne 18. 8. 2011, dostupné pod odkazem: <http://www.pravnelisty.sk/zakony/a48-poznamky-k-zakonu-c.-262-2011-z.z>)

možnost podat dovolání stejně jako možnost podat dovolání nebo podnět k dovolání ministru spravedlnosti proti rozhodnutím uvedeným v § 368 odst. 2 Tr. por. nebo proti některým z nich, by znamenala neúměrný a nezvládnutelný počet podaných dovolání či podnětů ze skutkových důvodů a duplicitu odvolacího řízení, v němž by mělo být zjišťování skutkového stavu završeno, přičemž institut dovolání má být primárně zaměřený jen na řešení právně-aplikačních otázek.“

K tomu je ovšem třeba poznamenat, že na rozdíl od českého prostředí je na Slovensku celé řízení před soudem postaveno na možnosti, nikoli povinnosti soudu zasahovat do dokazování a vytvářet skutková zjištění. Povinnost zjišťovat skutkový stav, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a objasňovat skutečnosti svědčící ve prospěch obviněného i proti němu, mají zásadně jen *orgány činné v trestním řízení*, nikoli soud (srov. § 2 odst. 10 Tr. por.).¹⁵¹ Pokud je tedy soud při dokazování pasivní, což v konečném důsledku trestní řád předpokládá, neporušuje tím žádné ustanovení, kterým se má zabezpečit objasnění věci. Důkazní břemeno nese výhradně prokurátor (soud nikoli) a pokud prokurátor nedokáže nebo neumí usvědčit obviněného, není možné to klást za vinu soudu a už vůbec nelze od soudu požadovat, aby aktivně na sebe bral povinnosti prokurátora a pomáhal mu v dokazování a v objasňování věci (to se týká i opačného postupu ve prospěch obviněného). Soud musí dbát na zachování rovnosti stran (§ 2 odst. 14 Tr. por.) a nevystupovat v pozici prokurátora, či obhájce, protože soud není pomocníkem ani jedné ze stran. Soud je arbitrem, který posuzuje, zda prokurátor unesl nebo neunesl důkazní břemeno, a pokud ho neunesl, ač ho teoreticky unést mohl, jestliže by provedl například další možné konkrétní důkazy, je spravedlivým rozhodnutím soudu (ve smyslu § 2 odst. 10 Tr. por.) zproštění obžaloby.¹⁵² Vytýkat soudu nesprávně či nedostatečně zjištěný skutkový stav se tedy jeví jako nekorektní, nehledě k tomu, že zákonodárce „vpašoval“ do úpravy dovolání další možnost speciálního odvolání pro ministra spravedlnosti, čímž porušil princip právní jistoty a rovnosti stran trestního řízení.¹⁵³

Z pohledu důvodů je dovolání jednotlivými aktivně legitimovanými subjekty využíváno s různými důrazy a dopady, včetně různého okruhu rozhodnutí, která jsou takto napadána. Při použití dovolání se tedy oprávněné osoby do značné míry vzájemně doplňují, což zjevně odpovídá záměru slovenského zákonodárce. Ministr spravedlnosti podává dovolání zejména v rozsahu svého výlučného oprávnění a převážně ve prospěch obviněného (§ 371 odst. 2, 3 Tr. por., v případě důvodů dle § 371 odst. 1 Tr. por. pak proti pravomocným trestním příkazům). Generální prokurátor uplatňuje dovolání na základě poznatků nižších prokurátorů zejména v neprospěch obviněného.

¹⁵¹ Podle slovenské procesní terminologie soud není orgánem činným v trestním řízení (sic!).

¹⁵² Podle § 264 odst. 1 Tr. por. soud dokonce ani nemusí odstraňovat rozpory ve výpovědích svědků, a to ani tehdy, jsou-li zásadní, případně podá-li strana návrh na jejich odstranění, což vyplývá z použití slova „může“ v ustanovení § 264 odst. 1 Tr. por.

¹⁵³ Šamko, P.: Poznámky k zákonu č. 262/2011 Z.z. Právne listy (publikováno dne 18. 8. 2011, dostupné pod odkazem: <http://www.pravnelisty.sk/zakony/a48-poznamky-k-zakonu-c-262-2011-z-z>)

2.2.3. Řízení o dovolání

Dovolání se podává u soudu, který rozhodl ve věci v prvním stupni. Pokud dovolání směřuje v neprospěch obviněného, lze ho podat do šesti měsíců od doručení rozhodnutí soudu prokurátorovi. Jestliže se dovolání podává ve prospěch obviněného, je možno je podat ve lhůtě do tří roků od doručení rozhodnutí obviněnému; doručuje-li se rozhodnutí jak obviněnému, tak i jeho obhájci nebo zákonnému zástupci, běží lhůta od doručení, které je provedeno nejpozději. Rovněž ministru spravedlnosti počíná lhůta běžet od toho doručení, které bylo provedeno nejpozději. Obdobně jako v českém trestním procesu i slovenská právní úprava nepřipouští prominutí zmeškání lhůty k podání dovolání dle § 64 Tr. por.¹⁵⁴ Nejde přitom o lhůty pořádkové, nýbrž procesní, takže doručením podání nepřislušnému soudu lhůta zachována nebude.¹⁵⁵

V odborné literatuře zazněla kritika údajně příliš dlouhé lhůty k podání dovolání ve prospěch obviněného, která činí tři roky, což je neúměrné při porovnání s šestiměsíční lhůtou, počítanou od právní moci rozhodnutí a určenou generálnímu prokurátorovi ke zrušení nezákonného rozhodnutí v přípravném řízení. Jelikož i tato rozhodnutí mají pro obviněného důsledky svou závažností srovnatelné s významem soudních rozhodnutí, není žádný racionální důvod pro tak výraznou odlišnost lhůt k podávání zmíněných mimořádných opravných prostředků, takže de lege ferenda by i lhůta k podání dovolání ve prospěch obviněného měla činit šest měsíců.¹⁵⁶ Lze přisvědčit argumentaci, že sjednocením lhůt pro podání dovolání ve prospěch a v neprospěch obviněného i ke zrušení rozhodnutí v přípravném řízení z podnětu oprávněné osoby (§ 364 odst. 3 Tr. por.) by došlo k posílení principu „rovnosti zbraní“, podle mého názoru je však nutné vzít v úvahu zejména specifickou pozici ministra spravedlnosti, který na rozdíl od procesních stran není seznámen s obsahem spisového materiálu a smí jednat pouze z podnětu jiné osoby, což v praxi znamená časovou prodlevu. Kromě toho nemusí být k přezkumu aktuálně dostupný spisový materiál, zvláště ve skupinových věcech, kdy opravné prostředky si podávají i sami obvinění a trestní spis cirkuluje mezi soudy různých stupňů. Případné zkrácení lhůty pro dovolání ve prospěch obviněného by se tedy nemělo týkat ministra spravedlnosti, pro nějž by lhůta byla stanovena odchylně (tj. ve prospěch obviněného déle), aby mohl v praxi dostát své roli „strážce zákonnosti“ v trestním řízení.

V celém řízení o dovolání musí být obviněný povinně zastoupen obhájcem, bez ohledu na to, zda v předchozím řízení byl dán důvod nutné obhajoby. (Český zákonodárce pouze požaduje, aby dovolání bylo prostřednictvím obhájce podáno). Ivor v komentáři k ustanovení § 373 odst. 2 Tr. por. mj. uvádí, že povinné zastoupení obhájcem jakožto osobou znalou práva „sleduje cíl, aby právní složitost spojená s podáním dovolání a s řízením o něm nebyla na újmu využití tohoto opravného

¹⁵⁴ Minárik, Š. a kol.: Trestný poriadok. Stručný komentár. Bratislava: Iura Edition, 2006, s. 859

¹⁵⁵ Slovenský trestný rád neobsahuje speciální úpravu zachování lhůty ve smyslu českého ustanovení § 265e odst. 3 TrŘ.

¹⁵⁶ Šamko, P.: Poznámky k zákonu č. 262/2011 Z.z. Právne listy (publikováno dne 18. 8. 2011, dostupné pod odkazem: <http://www.pravnelisty.sk/zakony/a48-poznamky-k-zakonu-c.-262-2011-z.z>)

prostředku obviněným, který zpravidla takové právní znalosti nemá. Zároveň podání dovolání prostřednictvím obhájce má zaručit dostatečně kvalifikovaný podnět k tomu, aby se věcí zabýval Nejvyšší soud SR jako soud třetí instance.¹⁵⁷ Těmto slovům lze částečně oponovat poukazem na to, že ve srovnání s českým právem je na straně obviněného-dovolatele ještě vyšší ekonomická zátěž, což rozhodně nečiní mimořádný opravný prostředek atraktivním a přístupnějším. Pokud dovolání podá ministr spravedlnosti nebo generální prokurátor, spolu s doručením stejnopisu dovolání dotčené osobě vyzve soud I. stupně tuto osobu, aby si zvolila obhájce, a určí k tomu přiměřenou lhůtu. Jakmile tato lhůta marně uplyne, obhájce jí ustanoví předseda senátu soudu, který ve věci rozhodoval v prvním stupni, a teprve poté je věc předložena Nejvyššímu soudu SR.

Předseda senátu soudu I. stupně slouží spíše jako kvalifikovaný pošťák, který podaná dovolání rozesílá protistraně s upozorněním na možnost vyjádření a po uplynutí lhůty k vyjádření spis a dovolání postupuje Nejvyššímu soudu SR. Teprve předseda senátu Nejvyššího soudu SR obligatorně provede předběžné přezkoumání dovolání ve smyslu § 378-379 Tr. por. s důrazem na odstranění formálních vad dovolání, případně provede šetření v obdobném rozsahu, jak je zná ustanovení § 265o odst. 2 TrŘ. Podání dovolání nemá odkladný účinek na výkon napadeného rozhodnutí, nicméně ministr spravedlnosti i generální prokurátor mají význačnou pravomoc odložit či přerušit výkon rozhodnutí, proti němuž podali dovolání, až do rozhodnutí dovolacího soudu; po podání dovolání může totéž učinit i Nejvyšší soud SR (§ 380 odst. 4 Tr. por.). Spolu s podáním dovolání v neprospěch obviněného mohou ministr spravedlnosti i generální prokurátor navrhnout, aby dovolací soud vydal příkaz k zatčení a vzal obviněného do vazby, je-li to nevyhnutelné vzhledem k závažnosti trestného činu a naléhavosti vazebních důvodů (§ 380 odst. 1 Tr. por., srov. též § 265o odst. 2 poslední větu TrŘ).

Tuzemská úprava řízení o dovolání se od slovenské odlišuje pouze v technických aspektech (např. odlišné lhůty či okruh oprávněných osob, jiné uspořádání soudní soustavy), základní procesní zásady se shodují. Ve smyslu § 18 odst. 1 zákona č. 757/2004 Z. z., o soudech, se senát Nejvyššího soudu SR skládá ze tří soudců, z nichž jeden senátu předsedá a řídí jeho činnost. Jestliže však Nejvyšší soud SR rozhoduje o dovolání podaném proti rozhodnutí Nejvyššího soudu SR jako soudu odvolacího, skládá se senát ze čtyř soudců a předsedy senátu.¹⁵⁸ Pravidelnou formou projednání je v dovolacím řízení veřejné zasedání.¹⁵⁹ V neveřejném zasedání smí Nejvyšší soud dovolání odmítnout (z jakéhokoli stanoveného důvodu – srov. § 382 Tr. por.), nebo o něm rozhodnout, pokud zjistí, že důvody dovolání podaného ve prospěch obviněného jsou „zjevně prokázané“ a je zřejmé, že vytykané nedostatky povedou ke zrušení napadeného rozhodnutí a k přikázání věci k novému projednání a rozhodnutí (§ 382a Tr. por.); to znamená,

¹⁵⁷ Ivor, J. a kol.: Trestné právo procesné. Bratislava: Iura Edition, 2006, s. 734

¹⁵⁸ Podle § 8 odst. 1 písm. a) cit. zákona rozhoduje Nejvyšší soud SR o řádných opravných prostředcích proti rozhodnutím krajských soudů a Specializovaného trestního soudu.

¹⁵⁹ Ivor, J. a kol.: Trestné právo procesné. Bratislava: Iura Edition, 2006, s. 740

že porušení zákona je očividné a současně je zřejmé, že vytýkanou závadu nebude možno napravit ve veřejném zasedání před dovolacím soudem, typicky pro nutnost konat další úkony a dokazování. Důkazy se totiž v rámci veřejného zasedání u Nejvyššího soudu SR zpravidla neprovádějí, s výjimkou předběžného šetření předsedy senátu.¹⁶⁰

Jestliže dovolací soud shledá existenci a naplnění dovolacího důvodu, vysloví rozsudkem porušení zákona v příslušných ustanoveních, o která se tento důvod opírá. Současně s tímto výrokem dovolací soud zruší napadené rozhodnutí nebo jeho oddělitelnou část, je-li nezákonná jen tato část, jakož i řízení předcházející. Po zrušení rozhodnutí odvolacího soudu Nejvyšší soud SR podle okolností případu zruší i předcházející rozhodnutí soudu I. stupně. Zruší-li dovolací soud byť i jen zčásti výrok o vině, zruší vždy současně celý výrok o trestu a všechny další výroky, které mají ve výroku o vině svůj podklad. Dovolací soud je povinen zrušit i další rozhodnutí na zrušené rozhodnutí obsahově navazující, jestliže vzhledem ke změně, k níž došlo zrušením, pozbyla svého podkladu. Pokud bylo zrušeno rozhodnutí, na jehož základě obviněný vykonává trest odnětí svobody, rozhodne Nejvyšší soud SR zároveň o vazbě (§ 380 odst. 2 Tr. por.).

2.2.4. Charakter a použitelnost dovolání v recentní praxi

Slovenská úprava dovolání je pro českého zákonodárce v mnohém inspirativní. Dovoláním disponují strany trestního řízení, ale také mimosoudní orgán – ministr spravedlnosti, který je ve veřejném zájmu povinen dovolání podat i z dalších zákonem stanovených důvodů, včetně důvodů skutkových. Byl tedy zachován princip tzv. úředního opravného prostředku, což se v podstatě osvědčilo. Slovenská legislativní konstrukce dovolání je sice složitější než český ekvivalent, což je dáno tím, že v sobě kombinuje prvky dovolání a formálně zaniklé stížnosti pro porušení zákona. Vzniká otázka, zda systém, který dnes funguje na Slovensku, u nejbližších sousedů sdílejících společnou právní tradici, by byl přijatelný pro naši doktrínu a zejména pro Ústavní soud ČR, s jehož výkladem náležitostí spravedlivého procesu a „rovnosti zbraní“ by patrně nebyl zcela v souladu. Přístup k dovolání je výrazně diferencovaný, přičemž ministr spravedlnosti může napadat mnohem širší okruh rozhodnutí než obviněný či generální prokurátor a také z více důvodů, jak to ukazuje následující přehled:

Aktivně legitimovaná osoba	Rozsah oprávnění	Uznatelné důvody	Zaměření dovolání ve vztahu k obv.	Další omezení
Generální prokurátor	§ 368/2 Tr. por.	§ 371/1 Tr. por.	ve prospěch i v neprospěch	---
Ministr spravedlnosti	§ 368/2 + § 371/2 Tr. por. + rozhodnutí v I. st.	§ 371/1, 2, 3 Tr. por.	ve prospěch i v neprospěch	jen na základě podnětu

¹⁶⁰ Ivor, J. a kol.: Trestné právo procesné. Bratislava: Iura Edition, 2006, s. 740; Minárik, Š. a kol.: Trestný poriadok. Stručný komentár. Bratislava: Iura Edition, 2006, s. 863

Obviněný	§ 368/2 Tr. por.	§ 371/1 Tr. por.	ve prospěch	vyčerpání řádných oprav. prostředků
Osoby se zvl. obh. právy	§ 368/2 Tr. por.	§ 371/1 Tr. por.	ve prospěch	písemný souhlas obviněného

Podle statistické ročenky Ministerstva spravedlnosti SR vyřizoval Nejvyšší soud SR v roce 2012 celkem 610 dovolání, z toho 544 v tomto roce nově napadlo.¹⁶¹ K interním statistikám slovenského Ministerstva spravedlnosti aktuálně není dálkový přístup, nicméně podle údajů zveřejněných týdeníkem Trend podal ministr spravedlnosti za necelé tři roky ve funkci celkem 31 dovolání a pouze dvakrát odložil či přerušil výkon rozhodnutí.¹⁶² Tato čísla svědčí o překvapivě málo častém využívání tohoto oprávnění, které je tak v rezortu vnímáno skutečně jako mimořádné, vyvolávající potřebu veřejné kontroly. Následující tabulka ukazuje počet vyřizovaných dovolání u úřadu Generální prokuratury SR v letech 2010-2012. (Kromě toho se prokurátoři zabývali stanovisky k dovoláním podanými ostatními oprávněnými osobami).

Rok	Počet podnětů	Podaná dovolání	Z toho ve prospěch obviněného
2010	486	8	1
2011	527	10	2
2012	668	15	1

Zdroj: Zpráva o činnosti prokuratury Slovenské republiky za rok 2012, dostupná pod <http://www.genpro.gov.sk/spravy-o-cinnosti/sprava-o-cinnosti-prokuratury-slovenskej-republiky-za-rok-2012-3639.html>

Ve zprávě o činnosti slovenské prokuratury za rok 2012 se uvádí i postřehy velmi poučné z pohledu dílčích cílů zvažované rekodifikace českého trestního práva procesního:

„Poznatky za prvních pět let využívání institutu dovolání ukázaly, že zúžení zákonných důvodů dovolání v porovnání s předcházející právní úpravou a stanovené podmínky k jeho podání vedly k nárůstu nezákonných soudních rozhodnutí, a to zejména v případě krajských soudů jako soudů odvolacích při ukládání trestů. Uvedenou skutečnost si po několika letech účinnosti zákona č. 301/2005 Z. z. *trestný poriadok* uvědomilo i Ministerstvo spravedlnosti. Proto z jeho iniciativy byly zákonem č. 262/2011 Z. z., novelizujícím trestní řád, v případě ministra spravedlnosti jako oprávněné osoby rozšířeny důvody dovolání. (...) Věcně jde o obdobnou právní úpravu, jaká byla účinná v případě generálního prokurátora do konce roku 2005. Prokuratura na jedné straně uvedenou změnu přivítala, protože potvrdila argumentaci o nesprávnosti zrušení institutu stížnosti pro porušení zákona v trestním řízení s přihlédnutím ke kvalitě soudního rozhodování. Na druhé straně,

¹⁶¹ V rejstříku Tdo v roce 2012 nově napadlo 498 věcí, v rejstříku TdoV (dovolání směřující proti rozhodnutím Nejvyššího soudu SR jako soudu odvolacího) 46 věcí. Viz http://www.justice.gov.sk/stat/roc/13/stat_roc_2012.pdf (přístup: 16. 2. 2014)

¹⁶² Petková, Z.: Kauza: Za korupci na slobode. Minister Borec sa má spovedať. Trend č. 6/2014; dostupné pod <http://www.etrend.sk/trend-archiv/rok-2014/cislo-6/za-korupciu-na-slobode.html> (přístup: 16. 2. 2014)

platná právní úprava z více důvodů není dostačující pro zabezpečení zákonnosti soudních rozhodnutí. Základní nedostatek spočívá v tom, že z důvodu nesprávných skutkových zjištění může dovolání podat jen ministr spravedlnosti, a to výhradně na základě podnětu osoby, která není dovolání oprávněna podat sama.

Do roku 2006 měla prokuratura vybudovaný fungující systém zjišťování a nápravy nezákonných soudních rozhodnutí, na kterém se v rámci třístupňové soustavy prokuratury podílely desítky kvalifikovaných prokurátorů. Proto měl v rámci své řídicí a sjednocovací činnosti generální prokurátor možnost prostřednictvím institutu stížnosti pro porušení zákona zabezpečit nápravu nezákonných rozhodnutí soudů. Od roku 2006 uvedený systém přestal fungovat. Samotná evidence nezákonných rozhodnutí soudů prokuraturou v těch případech, kdy zákon nedovoloval generálnímu prokurátorovi ani ministru spravedlnosti podat dovolání, neměla smysl. Jinými slovy řečeno, zákonodárce právní úpravou dovolání (...) upřednostnil stabilitu pravomocných soudních rozhodnutí před principem zákonnosti takových rozhodnutí. Nová právní úprava účinná od 1. září 2011 vytvořila prostor pro zlepšení dosavadního stavu, ale ministr spravedlnosti neměl a ani v současnosti nemá specializovaný aparát určený výlučně k řešení problematiky dovolání, srovnatelný s prokuraturou. Proto až po několika letech bude možné posoudit, zda nová právní úprava institutu dovolání je způsobilá zlepšit stav zákonnosti v soudním rozhodování.“

2.3. Kasační oprávnění generálního prokurátora v přípravném řízení

Slovenský trestní řád zařazuje mezi mimořádné opravné prostředky i tzv. *zrušenie právoplatných rozhodnutí v prípravnom konaní*, což je institut připomínající zvláštní kasační oprávnění nejvyššího státního zástupce ve smyslu § 174a TrŘ, ale byl koncipován mnohem komplexněji. Ve skutečnosti propojuje naposled zmíněný institut českého trestního práva se zrušenou stížností pro porušení zákona. Podle § 363 odst. 1 Tr. por., generální prokurátor z úřední povinnosti zruší pravomocné rozhodnutí prokurátora nebo policejního orgánu, jestliže takovým rozhodnutím nebo v řízení jemu předcházejícím byl porušen zákon. Porušením zákona se přitom rozumí podstatné pochybení, které mohlo ovlivnit rozhodnutí ve věci. Rozhoduje se formou usnesení, proti němuž není přípustný opravný prostředek (ani mimořádný).

Generální prokurátor má ke zrušení lhůtu tři měsíců od právní moci rozhodnutí; jedná-li na základě podnětu, činí lhůta šest měsíců. Případný podnět může ve lhůtě tří měsíců od právní moci napadeného rozhodnutí učinit obviněný a v jeho prospěch i osoby se zvláštními obhajovacími právy, poškozený v neprospěch obviněného a zúčastněná osoba. Z podnětu oprávněné osoby se rozhodnutí přezkoumá na podkladě spisového materiálu; nezjistí-li se porušení zákona, generální prokurátor o tom podatele přípisem vyrozumí. Jinak usnesením vysloví, že rozhodnutím nebo jeho částí, případně v řízení předcházejícím, byl porušen zákon ve prospěch nebo v neprospěch obviněného, zruší rozhodnutí či vadnou oddělitelnou část a zruší také všechna obsahově navazující rozhodnutí prokurátora či policejního orgánu, pokud v rozsahu zrušení pozbyla svého podkladu (§ 366 Tr. por.). Generální prokurátor dále buď ve věci rozhodne sám, nebo přikáže

zpravidla orgánu, o jehož rozhodnutí jde, aby o věci znovu jednal a rozhodl. Podle povahy věci lze také přikázat příslušnému orgánu, aby rozhodl o chybějícím výroku nebo aby doplnil neúplný výrok. Orgán, jemuž byla věc takto přikázána, je povinen provést úkony, které generální prokurátor nařídil, a je vázán vysloveným právním názorem, ledaže by se změnily skutkové či právní okolnosti, z nichž generální prokurátor vycházel (§ 367 Tr. por.).

V roce 2012 bylo Generální prokuratuře SR doručeno 403 návrhů na tento postup, z toho 311 návrhů podali obvinění¹⁶³, 47 poškození, 14 prokurátoři a 8 jiné osoby, a celkem 399 jich bylo v témže roce hned vyřízeno. Agenda je tak vyřizována plynule a u návrhových věcí se osvědčila šestiměsíční lhůta od právní moci, stanovená novelou trestního řádu č. 262/2011 Z. z. V roce 2012 generální prokurátor zrušil 104 napadených rozhodnutí (v roce 2011 to bylo 77 rozhodnutí, v roce 2010 jen 57), z toho v 55 případech došlo ke zrušení usnesení policejního orgánu i navazujícího rozhodnutí prokurátora o opravném prostředku, zbytek tvořila rozhodnutí, jež nabyla právní moci v prvním stupni, popř. proti nimž není přípustná stížnost. Ve sledovaném období roku 2012 generální prokurátor odložil 215 návrhů (53 %) pro nedůvodnost či opožděnost, dále odložil 8 návrhů prokurátorů a 72 věcí bylo vyřízeno jinak.¹⁶⁴ Je zřejmé, že v posledních letech roste počet přezkoumávaných návrhů i zrušených pravomocných rozhodnutí. Pouhým odkazem na strukturu podatelů je možno vysledovat, že v nadpoloviční většině případů se rozhodnutí ruší z podnětu obviněných, kdy zákon byl porušen v jejich neprospěch.

3. Přezkum a vyřizování podnětů k podání stížnosti pro porušení zákona

3.1. Obecné poznámky k prošetřování podnětů k podání stížnosti pro porušení zákona

V následujících kapitolách se již zaměříme na rozbor aktuální praxe uplatňování stížnosti pro porušení zákona a rozhodování o ní. Proces nápravy nezákonných rozhodnutí cestou stížnosti pro porušení zákona se skládá ze dvou složek: v první fázi aktivně legitimovaný subjekt provádí přezkum určité trestní věci a zjišťuje, zda tu jsou zákonné důvody k podání stížnosti pro porušení zákona ve smyslu § 266 odst. 1, 2 TrŘ, v druhé fázi je Nejvyšším soudem projednávána stížnost pro porušení zákona a je o ní rozhodnuto. Podle povahy věci ještě následuje další část řízení, v níž je nezákonné rozhodnutí doplněno nebo nahrazeno rozhodnutím zákonným. Z hlediska naplnění účelu stížnosti pro porušení zákona jakožto mimořádného opravného prostředku zasluhují obě fáze nápravné procedury rovnocennou pozornost. Ačkoli se preliminární části opravného řízení odborná literatura takřka nevěnuje, představuje náležitý přezkum podnětů ke stížnosti pro porušení zákona nutnou podmínku (*conditio sine qua non*) uplatňování tohoto

¹⁶³ V roce 2010 podali obvinění 178 návrhů, v roce 2011 to bylo 263 návrhů.

¹⁶⁴ Údaje čerpány ze Zprávy o činnosti prokuratury Slovenské republiky za rok 2012, dostupné pod <http://www.genpro.gov.sk/spravy-o-cinnosti/sprava-o-cinnosti-prokuratury-slovenskej-republiky-za-rok-2012-3639.html>.

institutu v praxi; nebude-li příprava podkladů pro ministra spravedlnosti dostatečně odborná a objektivní, potom hrozí, že stížnost pro porušení zákona nebude použita v případech, kdy skutečně došlo k vážnému pochybení soudu nebo státního zástupce, anebo bude bez dostatečného důvodu a bez zjevného efektu zatěžovat senáty Nejvyššího soudu a intervenující Nejvyšší státní zastupitelství.

V první řadě by mělo být řečeno, že Ministerstvo spravedlnosti zpravidla nepřezkoumává trestní věci z vlastní iniciativy, nýbrž na základě určitého písemného či ústního podání (podnětu), které obsahuje upozornění na nezákonné rozhodnutí nebo nezákonný postup trestního řízení. Podněty fyzických a právnických osob představovaly v historii institutu stížnosti pro porušení zákona vždy nejpodstatnější zdroj informací o nezákonných rozhodnutích a je tomu tak dodnes. Podnět může zpracovat a zaslat kdokoli, tj. kterákoli osoba, aniž by měla vztah k věci či k účastníkům a aniž by měla na výsledku řízení jakýkoli právní či ekonomický zájem. Podle § 31 odst. 1 JŘSZ je podnětem ke stížnosti pro porušení zákona podání, kterým podatel žádá o přezkoumání zákonnosti pravomocného rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení, proti němuž může ministr spravedlnosti podle trestního řádu podat stížnost pro porušení zákona, a nápravu případné nezákonnosti rozhodnutí nelze zajistit podle jiných ustanovení trestního řádu. Je jím i podání, jímž podatel poukazuje na nezákonnost postupu řízení, na jehož podkladě bylo takové rozhodnutí učiněno. Podněty pochopitelně mohou pocházet taktéž od různých orgánů veřejné moci.¹⁶⁵

I když obviněný ani jiné osoby nejsou oprávněny domáhat se toho, aby o jejich návrhu na podání takového mimořádného opravného prostředku ministr spravedlnosti kladně rozhodl, přesto v praxi každoročně dochází Ministerstvu spravedlnosti a státním zastupitelstvím, případně dalším orgánům činným v trestním řízení, až několik tisíc podnětů k podání stížnosti pro porušení zákona. Posouzení jejich důvodnosti je již jen s ohledem na uvedené množství značně pracné a jejich výlučné zpracování Ministerstvem spravedlnosti by předpokládalo v podstatě přeměnu tohoto ústředního úřadu státní správy v orgán s působností do značné míry duplicitní státnímu zastupitelství.¹⁶⁶ Této skutečnosti si byl vědom i zákonodárce, když s účinností od 1. 1. 1994 rušil oprávnění generálního prokurátora podávat stížnosti pro porušení zákona; proto Poslanecká sněmovna v rámci novely trestního řádu, provedené zákonem č. 292/1993 Sb., schválila i přechodné ustanovení čl. IV. bod 6: „Ministr spravedlnosti může do tří let od účinnosti tohoto zákona pověřit státní zastupitelství vyřizováním podnětů k podání stížnosti pro porušení zákona v trestním řízení.“ Ministr spravedlnosti tak učinil, což mj. znamenalo, že se podatelé podnětů mohli obracet přímo na státní zastupitelství (viz též sdělení ministra spravedlnosti pod č. j. 9/1994 SIS). Uvedené oprávnění ministra spravedlnosti bylo omezeno do 31. 12. 1996, neboť v době schvalování zmíněné novely se ještě předpokládalo, že postupně dojde k personálnímu posílení ministerstva a že všechny podněty bude

¹⁶⁵ V praxi se lze setkat např. s podněty Probační a mediační služby ČR, Vězeňské služby ČR, Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, veřejného ochránce práv, obcí atd.

¹⁶⁶ Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. III., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 4499

vyřizovat vlastními silami. Tento předpoklad se však ukázal jako nereálný a odporující i posláním ústředního orgánu státní správy, proto zákonodárce vcelku logicky zvolil možnost, aby podněty přezkoumávala jednotlivá státní zastupitelství, jež mají reálné možnosti na základě spisového materiálu podnět v přijatelné lhůtě posoudit a disponují i potřebnými odborníky specializovanými na tuto agendu.¹⁶⁷ S účinností od 1. 10. 1997 bylo do trestního řádu zákonem č. 150/1997 Sb. vloženo přechodné ustanovení § 389a (po novelizaci zákonem č. 539/2004 Sb. § 466), které mj. stanoví, že státní zastupitelství prošetřuje podněty k podání stížnosti pro porušení zákona, které jsou mu buď přímo adresovány podatelem, nebo které mu postoupí ministr spravedlnosti, resp. ministerstvo.

Podnět k podání stížnosti pro porušení zákona nemusí splňovat žádné zvláštní formální náležitosti, kromě základních náležitostí každého podání (srov. § 59 odst. 1, 4 TrŘ). Z takového podnětu musí být především patrné, kdo jej podává, kterého konkrétního rozhodnutí soudu nebo státního zástupce se týká (stačí označení orgánu, který rozhodnutí vydal, spisové značky trestního řízení, v jehož rámci bylo učiněno, a datace rozhodnutí), a měl by obsahovat alespoň stručné vylíčení skutečností, z nichž je porušení zákona dovozováno (viz též § 31 odst. 2 JŘSZ). Podnět tedy zpravidla obsahuje procesní stanovisko obviněného či poškozeného k předmětu trestního řízení, přičemž velká část podnětů je v praxi samizdatem vězňených osob nebo jejich příbuzných a neobsahuje kvalifikovanou právní argumentaci, nýbrž pouze laické a subjektivní vylíčení namítané nezákonnosti. Podnět může být podán faxem, v elektronické podobě s uvedením poskytovatele certifikačních služeb nebo s elektronickým podpisem, nelze jej však učinit telefonicky. Podání je možno zaslat toliko v jednom exempláři. Ústně do protokolu lze podnět sepsat u státních zastupitelství, bez ohledu na případnou věcnou a místní příslušnost k jeho vyřízení, v přípravném řízení též u policejních orgánů (§ 59 odst. 3 TrŘ); na Ministerstvu spravedlnosti lze o obsahu ústně podaného podnětu sepsat úřední záznam, což se však děje zcela výjimečně.

Zákonodárce pamatuje mj. na situaci, kdy podání obviněného, jehož obsahem je dovolání proti pravomocnému rozhodnutí v jeho trestní věci, nebylo učiněno prostřednictvím obhájce, jak trestní řád požaduje. Takové podání sice nelze za dovolání považovat, byť je takto označeno, a Nejvyšší soud jej ani v procesní formě neodmítá, avšak zákon stanoví zvláštní postup předsedy senátu, který takové podání v závislosti na jeho obsahu zašle zpravidla ministru spravedlnosti jako podnět ke stížnosti pro porušení zákona (srov. § 265d odst. 2 věta třetí a čtvrtá TrŘ). Stejný postup platí pro „dovolání“ zpracované osobami, jež by mohly podat ve prospěch obviněného odvolání. Nezhojitelný formální nedostatek dovolání je tak alespoň zčásti kompenzován možností přezkoumání napadeného rozhodnutí ministrem

¹⁶⁷ Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. III., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 4499; Obě vrchní státní zastupitelství i Nejvyšší státní zastupitelství svěřují vyřizování této specializované agendy zvláštním odborným útvarům (odbor přezkumného řízení, u Nejvyššího státního zastupitelství odbor mimořádných opravných prostředků).

spravedlnosti a státním zastupitelstvím, což v případě opodstatněnosti námitek může rovněž vést k předložení věci Nejvyššímu soudu.

Na podání stížnosti pro porušení zákona není právní nárok, a to ani v případě zjevného (*prima facie*) porušení zákona. Proto nepřekvapí, že žádný obecně závazný právní předpis nestanoví ministru spravedlnosti povinnost zabývat se detailně informacemi obsaženými v došlých podáních, vyžadovat předmětné spisy a přezkoumávat je apod. Podnět k podání stížnosti pro porušení zákona není opravným prostředkem. Z hlediska trestního práva procesního je možno ho považovat toliko za neformální upozornění na možné porušení zákona či informaci subjektům, oprávněným k podání stížnosti pro porušení zákona, která nezakládá zákonem stanovené právní důsledky, není prostředkem k ochraně práva jednotlivce, tj. nemá ani vliv na běh lhůty k podání ústavní stížnosti podle § 72 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb.¹⁶⁸ Ministr spravedlnosti jako oprávněná osoba zásadně není povinen podnět akceptovat. Záleží jen na jeho posouzení, zda jsou v konkrétním případě splněny podmínky pro podání stížnosti pro porušení zákona. Samotnou stížností pro porušení zákona (ať už je či není podána) nemohou být dotčena ústavně zaručená práva jedince, a pokud zmíněná práva jsou porušena, může se tak stát buď jen v původním rozhodnutí, nebo v rozhodnutí, jímž Nejvyšší soud podané stížnosti pro porušení zákona v neprospěch obviněného vyhová. Jde totiž pouze o procesní prostředek umožňující v mimořádných případech, mimo obvyklé instanční pořadí, zahájit podle § 266 a násl. TrŘ soudní přezkum pravomocného rozhodnutí. Neobstojí proto vývody, podle nichž úvaha ministra spravedlnosti, zda podanému podnětu k podání stížnosti pro porušení zákona vyhová či nikoli, musí být ovládána zásadou, že „výsada v právním řádu vždy zavazuje“, a to bez ohledu na to, jak tu kterou věc (podaný podnět) posuzují jednotlivá státní zastupitelství (§ 44 JŘSZ), jejichž stanovisky, vzhledem k obvyklým zásadám podřízenosti a organizace jednotlivých složek veřejné moci, ministr spravedlnosti není (a ani nemůže být) vázán; je tomu tak mj. též proto, že pravomoc ministra spravedlnosti, svěřená mu bez jakýchkoli omezujících podmínek zákonem (§ 266 TrŘ), svědčí toliko a výlučně jemu.¹⁶⁹

Nejenže ústavně zaručená práva, včetně práva na spravedlivý proces, nemohou být nikterak porušena v důsledku odložení podnětu ministrem spravedlnosti, stejný závěr bude platit též o zpětvzetí již podané stížnosti pro porušení zákona. I kdyby tedy ministr spravedlnosti bez jakéhokoli odůvodnění vzal zpět stížnost pro porušení zákona, podanou ve prospěch obviněného, nemůže se obviněný dovolávat porušení základních práv a svobod, a to ani ve vztahu k usnesení, jímž předseda senátu Nejvyššího soudu vzal zpětvzetí stížnosti na vědomí.¹⁷⁰

¹⁶⁸ viz usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 14. 12. 1993, sp. zn. III ÚS 124/93, uveřejněné pod č. 4, ve sv. 2 Sb. nál. a usn. ÚS ČR

¹⁶⁹ viz usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 12. 2. 1998, sp. zn. III. ÚS 365/97, uveřejněné pod č. 11, ve sv. 10 Sb. nál. a usn. ÚS ČR

¹⁷⁰ viz usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 1. 11. 2010, sp. zn. IV. ÚS 2969/10

Již Lehotský uváděl, že pokud ustanovení § 266 odst. 1 TrŘ nijak nespécifikuje pojem porušení zákona, netoliko jen z hlediska závažnosti, ponechává tím na bedrech Nejvyššího soudu a zejména aktivně legitimovaného orgánu, aby svou úvahou nahradil zákonnou klasifikaci pochybení.¹⁷¹ Je skutečností, že ministr spravedlnosti bez existence zákonem stanovených kritérií posuzuje jednak závažnost zjištěného pochybení, jednak účelnost jeho nápravy cestou stížnosti pro porušení zákona, a určuje tak dle volné úvahy, která pochybení či nedostatky v postupu nezávislých soudů (či samostatně působících státních zástupců) naplňují pojem „porušení zákona“ ve smyslu § 266 odst. 1 TrŘ.

Nejvyšší soud i tuzemští procesualisté svorně odmítají považovat řízení o stížnosti pro porušení zákona za jakousi třetí soudní instanci. Lachout zastával názor, že pokud zákon umožňuje odstranění soudních rozhodnutí de facto na základě podnětu, který nemusí mít žádné náležitosti, nemusí být ničím doložen a může jej podat kdokoli, a to i opakovaně a bez jakékoli lhůty, je výsledkem svými praktickými důsledky situace opačná. Teoreticky sice třetí soudní instance neexistuje, fakticky však tuto činnost vykonávají aparáty předsedy Nejvyššího soudu a generální prokuratury (dnes státních zastupitelství a Ministerstva spravedlnosti) tím, že prověřují oprávněnost podaných podnětů. Tato činnost ovšem není upravena procesními předpisy¹⁷² (dnes již s výjimkou jednacích řádů státního zastupitelství a přechodného ustanovení § 466 TrŘ).

3.2. Postup státního zastupitelství při přezkumu podnětů

Smyslem postupu podle § 466 TrŘ je rychle a bez dodatečných výdajů opatřit ministru spravedlnosti kvalifikovaný názor profesionálů zběhlých v oblasti trestního práva na zákonnost určitého pravomocného rozhodnutí a jemu předcházejícího řízení a předložit odborné vyjádření k námitkám podatele, zvláště pokud jsou právně relevantní (byť neopodstatněné). V přezkumném řízení státní zastupitelství prošetřuje, zda pravomocným rozhodnutím státního zástupce nebo soudu byl porušen zákon a) v neprospěch obviněného, a převažuje zájem na plné zákonnosti přezkoumávaného rozhodnutí a řízení, které mu předcházelo, nad zájmem na nezměnitelnosti takového rozhodnutí, b) nikoli výlučně v neprospěch obviněného, a podání stížnosti pro porušení zákona může mít význam pro sjednocení praxe nebo pro výklad zákona.

Obdrží-li státní zastupitelství přímo nebo prostřednictvím Ministerstva spravedlnosti podání, které je vyhodnoceno jako podnět k uplatnění stížnosti pro porušení zákona, je v zásadě povinno provést přezkum zákonnosti a odůvodněnosti napadeného rozhodnutí a úkonů předcházejícího řízení a své stanovisko předat spolu s potřebným spisovým materiálem ministru spravedlnosti. Podobným

¹⁷¹ Lehotský, J.: Úvahy o sťažnosti pre porušenie zákona v trestnom konaní. Socialistická zákonnosť č. 9/1966, s. 533

¹⁷² Lachout, V.: K úpravě stížnosti pro porušení zákona v trestním řízení. Právník č. 4/1966, s. 359

způsobem se přezkoumávají i pravomocná rozhodnutí z vlastní iniciativy státního zastupitelství. Státní zástupce je při provádění šetření vázán obecným právním předpisem, kterým je jednací řád státního zastupitelství, tzn. vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 23/1994 Sb. (§ 30 a násl.), a také interní normativní směrnici závaznou v rámci soustavy státních zastupitelství, kterou je pokyn obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně č. 8/2006 ze dne 27. 11. 2006 o stížnosti pro porušení zákona (dále jen „POP SPZ“). Zvláštní předpisy upravující vyřizování stížností se na prošetřování podnětů k podání stížnosti pro porušení zákona neuzijí.¹⁷³

Kancelářský řád státního zastupitelství¹⁷⁴ upravuje v §§ 72-74 podrobnosti evidence nápadu agendy stížností pro porušení zákona, což se promítá do způsobu statistického vykazování této činnosti. Všechny podněty (a to i opakované) i vlastní poznatky k přezkoumávání pravomocných rozhodnutí soudů a státních zástupců podle § 266 a násl. TrŘ se zapisují do rejstříku pro přezkoumávání zákonnosti pravomocných rozhodnutí státních zástupců a soudů KZZ, VZZ a NZZ. V rejstříku NZZ se ve zvláštním oddílu evidují stížnosti pro porušení zákona podané Nejvyššímu soudu ČR ministrem spravedlnosti bez součinnosti státního zastupitelství a stížnosti pro porušení zákona podané Nejvyššímu soudu ČR ministrem spravedlnosti na základě návrhů předložených mu nižšími státními zastupitelstvími. V rejstříku se evidují následující údaje¹⁷⁵:

- a) jméno, příjmení a datum narození (rodné číslo) obviněného a identifikační údaje obviněné právnické osoby, včetně údajů o osobě, která za ni činí v řízení úkony, popřípadě jiné osoby, jíž se přezkoumání věci týká,
- b) údaj o tom, zda jde o stížnost pro porušení zákona ve prospěch, v neprospěch či ve prospěch i v neprospěch obviněného nebo bez vztahu k obviněnému, popř. ve vztahu k takové jiné osobě,
- c) označení trestného činu, o který ve věci šlo, a to číselným označením s uvedením odstavce a písmene a upřesněním, podle kterého trestního zákona byla věc právně posouzena a s uvedením, zda jde o zločin nebo přečin,
- d) označení orgánu, jehož rozhodnutí má být přezkoumáno, včetně spisové značky rozhodnutí, které má být přezkoumáno, a spisové značky soudu prvního stupně,
- e) datum vyřízení věci,
- f) datum podání stížnosti pro porušení zákona nebo datum sdělení, že stížnost pro porušení zákona nebyla podána nebo že byla vzata zpět,
- g) údaje o řízení o stížnosti pro porušení zákona před Nejvyšším soudem, včetně data nařízeného a případně i odročeného jednání o stížnosti pro porušení zákona,
- h) spisová značka Nejvyššího soudu,
- i) údaje o oběhu spisů,
- j) další údaje podle pokynu státního zástupce a dočasné evidenční poznámky; tyto záznamy lze vymazat, není-li jich dále zapotřebí, neurčí-li státní zástupce jinak.

¹⁷³ např. dnes již zrušená vládní vyhláška č. 150/1958 Ú. l., o vyřizování stížností, oznámení a podnětů pracujících

¹⁷⁴ pokyn obecné povahy nejvyššího státního zástupce č. 7/2004 ze dne 25. 10. 2004, ve znění novelizací

¹⁷⁵ Tyto údaje mají význam pro lustraci došlých podnětů, takže umožňují odhalit opakované podněty i jiné skutečnosti podstatné pro vyřízení podnětu, např. předchozí rozhodnutí Nejvyššího soudu v téže věci atd.

3.2.1. Příslušnost k přezkumnému řízení

Věcná a místní příslušnost státního zastupitelství k přezkumu podnětů ke stížnosti pro porušení zákona se odvíjí od příslušnosti orgánů, které působily při projednávání věci samé a podílely se na rozhodování. Příslušnost k prošetření podnětů vyplývá přímo z ustanovení § 466 TrŘ¹⁷⁶ – jde výhradně o státní zastupitelství bezprostředně nadřízené tomu, které v dané věci bylo činné v posledním stupni.¹⁷⁷ Formulace citovaného ustanovení plně respektuje ústavní princip, že své oprávnění může stát (státní orgán) uplatňovat jen v mezích zákona a způsobem, který zákon stanoví (secundum et intra legem). Posiluje se rovněž záruka nestrannosti vyřízení podnětu, neboť jej má prošetřovat státní zastupitelství, které nebylo ve věci činné v původním řízení.¹⁷⁸ Není tedy možné, aby přezkum provedl např. státní zástupce činný u toho úřadu, jehož státní zástupce se účastnil veřejného zasedání odvolacího soudu, byť by se jednalo o jinou úřední osobu, služebně zařazenou do jiného odboru, anebo o státního zástupce činného u jiné pobočky téhož státního zastupitelství.

Důležitou výkladovou pomůckou je již citovaný pokyn obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně č. 8/2006 o stížnosti pro porušení zákona, který v čl. 2 odst. 2 upřesňuje, které úkony se pro účely přezkumu nepovažují za činnost státního zastupitelství ve věci.¹⁷⁹ Státním zastupitelstvím činným ve věci je to, které se účastnilo na procesních úkonech podle trestního řádu. „Věcí“ je zde nutno rozumět předmět konkrétního rozhodování, byť jde v trestním řízení o dílčí otázku, např. o vrácení vydané či odňaté věci podle § 80 odst. 1 TrŘ. Jestliže bylo kupříkladu takové rozhodnutí ve fázi prověřování potvrzeno Obvodním státním zastupitelstvím pro Prahu 1, avšak v další fázi dozor nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení převzalo Okresní státní zastupitelství v Lounech, zůstává věcná a místní příslušnost k přezkumu daného rozhodnutí Městskému státnímu zastupitelství v Praze.¹⁸⁰

Dále je nutno upozornit, že rozhodnutí Nejvyššího státního zastupitelství (např. o převzetí trestního řízení z ciziny dle § 113 odst. 1 ZMJSpT, o delegaci věci, o zajištění peněžitých prostředků na účtu u banky apod.) a jemu předcházející řízení přezkoumává odbor mimořádných opravných prostředků Nejvyššího státního zastupitelství. Pokud jde však o rozhodnutí nejvyššího státního zástupce ve smyslu § 174a TrŘ, přezkum se neprovádí a případný podnět je nutno postoupit ministerstvu

¹⁷⁶ Před novelou, provedenou zákonem č. 539/2004 Sb., se jednalo o ustanovení § 389a TrŘ, zavedené zákonem č. 150/1997 Sb., s účinností od 1. 10. 1997.

¹⁷⁷ Ustanovení o příslušnosti platí poněkud odchylně pro přezkoumání věci z vlastní iniciativy státního zastupitelství; přezkum může provést i vyšší státní zastupitelství než příslušné a také to okresní státní zastupitelství, které porušení zákona zjistilo (srov. čl. 6 odst. 1 POP SPZ).

¹⁷⁸ Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. III., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 4500

¹⁷⁹ Patří sem a) výkon dohledu, nebyl-li dán nižšímu státnímu zastupitelství závazný pokyn, b) vyžadování informací o trestních věcech, c) vzetí na vědomí rozhodnutí soudu učiněného v neveřejném zasedání, d) postup státního zastupitelství, které bylo činné v řízení o dovolání, nestanoví-li zvláštní předpis nebo tento pokyn obecné povahy jinak.

¹⁸⁰ viz usnesení Vrchního státního zastupitelství v Praze ze dne 22. 3. 2012, č. j. 2 VZN 106/2012-4

spolu se stejnopisy příslušných rozhodnutí (srov. čl. 3 odst. 4 POP SPZ). Případné spory o příslušnost k přezkumu¹⁸¹ rozhoduje státní zastupitelství nejbližše společně nadřízené státnímu zastupitelství, jemuž byl podnět doručen a neshledává svou příslušnost, a státnímu zastupitelství, jemuž byl takový podnět postoupen a rovněž deklaruje svou nepříslušnost (§ 12a odst. 1 ZSZ).

Z důvodu procesní ekonomie je jistě možné, aby přezkum provedlo státní zastupitelství vyššího stupně, než které je podle zákona věcně příslušné, koneckonců existuje i právo atrakce, nicméně opačnou situaci akceptovat nelze. Vyšší státní zastupitelství rovněž mohou provést z *vlastní iniciativy* přezkumné řízení i ve věcech, v nichž jsou k přezkumnému řízení jinak příslušná nižší státní zastupitelství v jeho obvodu (§ 46 odst. 2 JŘSZ). Pokud podnět směřuje proti meritornímu rozhodnutí a současně proti rozhodnutí o návrhu na povolení obnovy řízení, kde se ve II. stupni rozhoduje bez účasti státního zastupitelství, potom vyšší státní zastupitelství, příslušné k přezkumu meritorního rozhodnutí, samozřejmě smí přezkoumat i řízení o návrhu na povolení obnovy, k němuž by jinak bylo příslušné nižší státní zastupitelství (§ 2 odst. 3 POP SPZ). Obecně platí, že podnět směřující proti rozhodnutím ve více trestních řízeních je zapotřebí postoupit, byť i jen v určité menší části, státnímu zastupitelství věcně a místně příslušnému. O takovém postoupení části podnětu by měl být podatel písemně vyzooměn. Pro určení příslušnosti státního zastupitelství při přezkoumávání více věcí, které spolu souvisejí, se užijí přiměřeně ustanovení trestního řádu o společném řízení (§ 2 odst. 1 POP SPZ). Nejvyšší státní zastupitelství provádí přezkumné řízení ve věcech, v nichž bylo činné v posledním stupni, včetně věcí, v nichž nejvyšší státní zástupce podal dovolání anebo Nejvyšší státní zastupitelství přezkoumalo pravomocné usnesení státního zastupitelství nižšího stupně o zastavení trestního stíhání nebo o postoupení věci (§ 2 odst. 4 POP SPZ).

Oprávnění ministra spravedlnosti ve smyslu § 266 a násl. TrŘ je osobní, nepřenositelné a výlučné. Proto státní zastupitelství nemá oprávnění podnět k takovému postupu jako nedůvodný odložit, nýbrž ve všech případech musí formulovat příslušný návrh ministru spravedlnosti, kterému jako jedinému oprávněné osobě přísluší o takovém podnětu rozhodnout.¹⁸² V opačném případě by de facto bylo bráněno ministrovi, aby se z podnětu dozvěděl informace, z nichž by mohl dovodit zákonné důvody pro podání stížnosti pro porušení zákona. Jiná je ovšem situace, jestliže podnět (návrh) vzejde přímo ze soustavy státního zastupitelství. Je-li podnět nižšího článku soustavy instanční cestou postoupen vyššímu, kde je po všech stránkách přezkoumán, je postoupen Ministerstvu spravedlnosti k dalšímu opatření pouze v případě shledání nezákonnosti. Neshledá-li přezkumné státní zastupitelství po prošetření věci důvody pro podání stížnosti pro porušení zákona, tj. neztotožní-li se s předkládajícím nižším státním zastupitelstvím, pak ve smyslu

¹⁸¹ Z povahy věci připadá v úvahu patrně jen negativní kompetenční spor.

¹⁸² To neplatí pouze v případě, kdy podání bylo doručeno státnímu zastupitelství, neobsahovalo náležitosti podnětu a není-li ani po upozornění a řádném poučení doplněno; tehdy může státní zastupitelství podání odložit a podatele o tom vyzoomět (§ 31 odst. 2 JŘSZ).

§ 46 odst. 3 JŘSZ by mělo poznaček bez dalšího odložit, nepřichází-li v úvahu podání dovolání (§ 46 odst. 4 JŘSZ). Taktéž podle čl. 6 odst. 3 POP SPZ, neshledá-li příslušné státní zastupitelství důvod k podání stížnosti pro porušení zákona, věc odloží.¹⁸³ Je tedy možné, aby státní zastupitelství přezkoumávala pravomocná rozhodnutí za účelem případného podání stížnosti pro porušení zákona, aniž by se o výsledku šetření dozvěděl ministr spravedlnosti. Nutno však poznamenat, že takových případů není mnoho, jednoznačně převažují podněty fyzických a právnických osob.

Na krajském, vrchním a Nejvyšším státním zastupitelství je vyloučen z přezkoumávání důvodnosti podnětů k podání stížnosti pro porušení zákona státní zástupce, který ve věci vykonával dozor v přípravném řízení nebo podával obžalobu anebo byl činný v řízení před soudem, a dále ten, který ve věci vykonával dohled nebo konal vyšetřování nebo zkrácené přípravné řízení. Na další důvody vyloučení se užije obdobně ustanovení § 30 odst. 1 TrŘ. Je-li státní zástupce vyloučen, určí místo něj jiného bezprostředně nadřízený státní zástupce téhož státního zastupitelství.

3.2.2. *Kompetenční výluky z přezkumu*

Jednací řád a interní metodické pomůcky státního zastupitelství zcela správně počítají s okolnostmi, které brání provedení přezkumu v požadovaném rozsahu. Státní zastupitelství nepřezkoumává podněty v rozsahu, v němž bylo o namítaném porušení zákona rozhodnuto Ústavním soudem. Takový podnět postoupí s návrhem na odložení ministerstvu a připojí stejnopisy listin, z nichž tyto skutečnosti vyplývají (§ 3 odst. 2 POP SPZ). Státní zastupitelství ani ministr spravedlnosti nejsou oprávněni přezkoumávat právní názory Ústavního soudu, natožpak aby nutili Nejvyšší soud k přijetí odlišných závěrů; to vyplývá z ustanovení čl. 89 odst. 2 Ústavy ČR, podle něhož jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány a osoby.

Státní zastupitelství rovněž nepřezkoumává opakované podněty (remonstrace) ve věcech, v nichž byl již proveden přezkum státním zastupitelstvím na základě pověření ministra spravedlnosti. Takový podnět předloží Ministerstvu spravedlnosti k dalšímu opatření s obsahem přezkumného spisu a na výsledky předchozího přezkoumání stručně odkáže (§ 3 odst. 1 POP SPZ). Opakovaným podnětem se tedy státní zastupitelství věcně nezabývá ani odesílatele nevyrozumívá o jeho přijetí. Bez prošetření jej postoupí Ministerstvu spravedlnosti a odkáže na svůj předchozí návrh nebo nástin v této věci (§ 45 odst. 2 JŘSZ). To však neplatí, jestliže opětovný podnět v téže věci obsahuje nové skutečnosti, tzv. nova, na které se dřívější přezkum nezaměřil, které však jsou právně relevantní a podstatné pro

¹⁸³ Kandrác, J., Visinger, R.: Poznámky k prošetřování podnětů ke stížnosti pro porušení zákona. Státní zastupitelství č. 1/2012, s. 39

posouzení dané věci. V takovém případě se z hlediska obsahu vlastně jedná o nový podnět, který by měl být také standardně přezkoumán.

Pokud podání označené jako podnět ke stížnosti pro porušení zákona obsahuje výlučně nebo převážně nové skutečnosti, jež nejsou součástí spisového materiálu (např. nově zpracovaný znalecký posudek), naloží s ním státní zastupitelství, bez vyrozumívání ministerstva, jako s podnětem k podání návrhu na povolení obnovy řízení v neprospěch obviněného (typicky podnět poškozeného) nebo poučí obviněného jakožto podatele o subsidiaritě stížnosti pro porušení zákona ve vztahu k obnově řízení. Zjistí-li přezkumný státní zástupce, že soud po pominutí důvodů pro konání řízení proti uprchlému nedoručil odsouzenému rozsudek a nepoučil jej dle § 306a odst. 2 TrŘ, nemusí se zabývat věcnými námitkami podnětu, neboť Nejvyšší soud by eventuální stížnost pro porušení zákona zřejmě zamítl jako nepřipustnou. V daném případě navrhne odložení podnětu s tím, že primárně je nutno umožnit obhajobu obviněného a dát průchod jeho procesním návrhům, jimiž může být kritizované rozhodnutí odstraněno.

Jestliže státní zastupitelství obdrží podnět směřující proti rozhodnutí krajského soudu o (ne)připustnosti vydání ve smyslu § 95 odst. 1 ZMJSpT, nebo proti rozhodnutí o uznání a výkonu cizozemského rozhodnutí ukládajícího trestní sankci spojenou se zbavením osobní svobody (§ 124 až § 126 ZMJSpT), přezkum neprovádí a podání postoupí mezinárodnímu odboru trestnímu ministerstva, neboť toto odborné pracoviště je povoláno ke zvláštní přezkumné proceduře vycházející z ustanovení § 95 odst. 5 a § 128 ZMJSpT. Stížnost pro porušení zákona proti uvedeným typům rozhodnutí není přípustná. Jak již bylo zmíněno výše, z pochopitelných důvodů se nepřezkoumávají rozhodnutí nejvyššího státního zástupce; tato se pouze postoupí ministerstvu spolu s podaným podnětem (§ 3 odst. 4 POP SPZ). Lze si představit i situace, kdy přezkum bude redundantní s ohledem na nedůsledně provedený dohled ve smyslu § 12a a § 12d ZSZ. Opatření v rámci výkonu dohledu mají s ohledem na ustanovení § 31 odst. 1 JŘSZ přednost před signalizací pochybení ministru spravedlnosti.¹⁸⁴

Vyjma uvedených případů, kdy meritorní přezkum konaný státním zastupitelstvím ve smyslu § 466 TrŘ není namístě, nastávají situace, kdy šetření není a priori vyloučeno, ale nastala určitá překážka bránící jeho dalšímu postupu. Probíhá-li v trestní věci řízení o návrhu na povolení obnovy řízení nebo řízení o ústavní stížnosti ohledně obviněného, kterého se podnět týká, státní zástupce postoupí podnět bez dalšího šetření Ministerstvu spravedlnosti a odesílatele o tom vyrozumí (§ 32 odst. 2 JŘSZ). Tento krok znamená ukončení přezkumného řízení, takže věc není dále sledována. Jinak je tomu v případě, kdy v téže věci bylo podáno dovolání anebo teoreticky přichází v úvahu užití dovolání i stížnosti pro porušení zákona. Zde mohou nastat rozličné situace:

¹⁸⁴ Kandráč, J., Visinger, R.: Poznámky k prošetřování podnětů ke stížnosti pro porušení zákona. Státní zastupitelství č. 1/2012, s. 42

1) Je-li státnímu zastupitelství doručeno podání obviněného označené jako podnět ke stížnosti pro porušení zákona a přichází-li ještě v úvahu podání dovolání proti takovému rozhodnutí, státní zastupitelství poučí podatele o možnosti napadnout rozhodnutí dovoláním a současně mu sdělí, že se podáním dále nezabývá (§ 31 odst. 3 JŘSZ). Zjistí-li státní zastupitelství při přezkoumání podnětu, že jsou ve věci současně dány zákonné důvody pro podání stížnosti pro porušení zákona i pro dovolání, předloží Nejvyššímu státnímu zastupitelství návrh na podání dovolání¹⁸⁵ a ministerstvo o tom vyrozumí. Tyto postupy lze fakticky realizovat jen zřídka, neuplynula-li lhůta k podání dovolání. Nepodá-li nejvyšší státní zástupce dovolání, může Nejvyšší státní zastupitelství vrátit podnět se spisem zpět příslušnému státnímu zastupitelství k provedení přezkumného řízení (§ 3 odst. 3 POP SPZ).

2) Bylo-li již dovolání podáno ohledně obviněného, jehož se týká i podnět, státní zastupitelství přezkoumání věci neprovádí, o této skutečnosti neprodleně vyrozumí Ministerstvo spravedlnosti a vyčká s vyřízením podnětu na výsledek dovolacího řízení. V mezidobí věc sleduje a není-li napadené rozhodnutí odstraněno v dovolacím řízení, pokračuje v šetření. Celý tento postup (tj. vyčkávání výsledku řízení o dovolání) je však vyloučen ve věcech, v nichž státní zastupitelství z jemu dostupného spisového materiálu zjistí zřejmé porušení zákona v neprospěch obviněného, které by mohlo vést ke změně podnětem napadeného rozhodnutí. Takovou věc předloží neprodleně Ministerstvu spravedlnosti s návrhem na další postup a připojí veškeré dostupné podklady, jež má v té době k dispozici a jimiž navrhovaný postup odůvodňuje (§ 32 odst. 4, 5 JŘSZ). Naposled zmíněný postup reflektuje ekonomii řízení a možnost společného projednání dovolání a stížnosti pro porušení zákona ve smyslu § 266a odst. 2 TrŘ.

3) Pokud bylo dovolací řízení ukončeno vydáním rozhodnutí dovolacího soudu, státní zastupitelství nepřezkoumává podněty, které jsou obsahově shodné s dovoláním nejvyššího státního zástupce nebo vyjádřením nejvyššího státního zástupce k dovolání obviněného, popřípadě s dovoláním obviněného podaným ve věci, v níž se státní zastupitelství účastnilo dovolacího řízení. Takový podnět postoupí bez dalšího řízení s návrhem na odložení Ministerstvu spravedlnosti a připojí stejnopisy listin, z nichž tyto skutečnosti vyplývají, a současně jej informuje o výsledku dovolacího řízení. To neplatí, jestliže v podnětu vytýkaná nezákonnost není zákonným důvodem pro uplatnění dovolání; takovou věc státní zastupitelství přezkoumá (§ 32 odst. 3 JŘSZ).

3.2.3. Přijetí a přezkum podnětu

Došla podání, ať již byla postoupena ministerstvem nebo doručena přímo podatelem, je nutno pečlivě vyhodnotit podle použitých slov i označení zákonných

¹⁸⁵ Zde je pamatováno především na podněty poškozených, kteří nemohou podat dovolání v neprospěch obviněného a jejichž podnět ke stížnosti pro porušení zákona by ani v případě akceptace nemohl vést ke zrušení napadeného rozhodnutí. Uzná-li přezkumný státní zástupce platnost a závažnost argumentace a je zachována lhůta, předloží návrh nejvyššímu státnímu zástupci.

ustanovení, a to s přihlédnutím k subjektivní představě podatele o charakteru opatření k nápravě. Podnětem zpravidla nebude podání formulované jako dotaz, zda se na podatele vztahuje určité ustanovení zákona nebo rozhodnutí (např. amnestie či přechodné ustanovení § 419 TrZ). Při obsahovém vyhodnocení podnětů se může názor ministerstva rozejít s názorem státního zástupce. Domnívá-li se státní zástupce, že z hlediska obsahu nejde o podnět k podání stížnosti pro porušení zákona, ale současně je toto podání možno vyřídit v působnosti státního zastupitelství, učiní příslušné opatření, vyrozumí podatele a ministerstvu svůj postup podrobně zdůvodní. Nespadá-li věc vůbec do působnosti státního zastupitelství, je namíste vrátit s odůvodněním podnět ministerstvu; podatele v tomto případě vyrozumí ministerstvo. Setrvá-li ministerstvo na svém odlišném stanovisku, což považují za nepravděpodobné, má v zásadě dvě možnosti, jak situaci řešit: buď požádá o přezkum dle § 466 TrŘ státní zastupitelství nejbližší nadřízené věcně příslušnému státnímu zastupitelství, nebo provede přezkum samostatně.¹⁸⁶

Po obdržení a obsahovém vyhodnocení podnětu státní zástupce provede lustraci osoby, vyžádá všechny potřebné spisy, popř. archiválie, případně přibere soudního tlumočnicka k překladu cizojazyčného podnětu apod. O přijetí podnětu je nutno podatele písemně vyrozumět (§ 32 odst. 1 JŘSZ), pokud to výjimečně před tím neučinilo Ministerstvo spravedlnosti. V informaci o přijetí a šetření podnětu by mělo být výslovně uvedeno, že je považován za podnět ministru spravedlnosti k podání stížnosti pro porušení zákona, a ocitováno zákonné označení tohoto mimořádného opravného řízení (§ 266 TrŘ), jakož i ustanovení § 466 TrŘ, podle něhož byl podnět postoupen k prošetření právě státnímu zastupitelství.¹⁸⁷ Jedině tak je možno vyhnout se nedorozumění na straně podatele, který se neobracel na státní zastupitelství, nýbrž na ministra spravedlnosti.

Jednací řád státního zastupitelství ani interní normativní pokyny nejvyššího státního zástupce a ministra spravedlnosti nepamatují na situaci, kdy podatel výslovně vezme svůj podnět zpět. V praxi se to již několikrát stalo; za příklad lze vzít odsouzené, kteří žádali o ukončení přezkumu z toho důvodu, aby mohli podat procesní návrh, k jehož projednání je nutný spisový materiál (povolení obnovy řízení, žádost o podmíněné propuštění, o přeřazení do mírnějšího typu věznice), nebo případ, kdy advokát vzal svůj podnět zpět, jakmile se dozvěděl, že napadené rozhodnutí již bylo zrušeno jiným pozdějším rozhodnutím. Má-li státní zastupitelství věc v šetření a obdrží-li (přímo nebo prostřednictvím ministerstva) podání obsahující zpětvzetí podnětu, pak je třeba další postup volit podle analogie trestního řádu a s přihlédnutím k účelnosti přezkumu i subjektivnímu přání podatele. Jestliže zpětvzetí dojde státnímu zastupitelství před faktickým zahájením přezkumu spisového materiálu, státní zástupce o tom vyhotoví jen stručnou zprávu pro ministerstvo, popř. vrátí již zapůjčený spis. Pokud již byl přezkum zahájen, bude

¹⁸⁶ Kandrác, J., Visinger, R.: Poznámky k prošetřování podnětů ke stížnosti pro porušení zákona. Státní zastupitelství č. 1/2012, s. 39

¹⁸⁷ Kandrác, J., Visinger, R.: Poznámky k prošetřování podnětů ke stížnosti pro porušení zákona. Státní zastupitelství č. 1/2012, s. 39, 41

vhodné jej dokončit a standardně vypracovat předkládací zprávu pro ministerstvo, popř. i nástin stížnosti pro porušení zákona; ministerstvu každopádně přísluší informovat podatele o tom, že ministr spravedlnosti vzal zpětvzetí podnětu na vědomí (výjimkou bude jen případ, kdy bylo zjištěno porušení zákona a ministr spravedlnosti stížnost pro porušení zákona podal).¹⁸⁸

Je-li obsahem podnětu k podání stížnosti pro porušení zákona současně i oznámení o skutečnostech nasvědčujících tomu, že orgán činný v trestním řízení spáchal trestný čin, o kterém nelze rozhodnout na podkladě stávajícího spisového materiálu, zašle státní zástupce kopii podnětu věcně a místně příslušnému státnímu zastupitelství k prověření. Současně posoudí, zda jsou dány důvody k tomu, aby věc přezkoumal až poté, kdy bude vyřízeno trestní oznámení (§ 33 JŘSZ). Na jedné straně považují za pozitivní, že vyřizování podnětů ke stížnostem pro porušení zákona je obsahově provázáno s jinými odbornými činnostmi státního zastupitelství, tedy s prošetřováním trestních oznámení, případně podnětů ke kárnému postihu orgánů činných v trestním řízení, na druhé straně je zřejmé, že osoby, proti nimž se vede trestní řízení, a nezřídká i poškození, kteří nejsou spokojeni s vývojem či průběhem dané kauzy, spatřují příčinu v dalekosáhlé trestné činnosti úředních osob, jež mají případ na starosti. V praxi bývá nařčení z trestného činu u některých osob běžnou součástí obhajoby, což se podepisuje i na obsahu prošetřovaných podnětů. Mám za to, že v praxi bude výše naznačený postup spíše výjimečný.

Náležitě prošetření podnětu ve smyslu § 466 TrŘ se v zásadě neobejde bez kompletního spisového materiálu. Příslušné státní zastupitelství si potřebný spisový materiál vyžádá přímo od orgánu činného v trestním řízení, který ve věci rozhodl. O opatření spisového materiálu může též požádat nižší státní zastupitelství (čl. 7 odst. 1 POP SPZ). Hrozí-li nebezpečí z prodlení a nelze-li opatřit ihned trestní spis, lze předložit koncept vyšetřovacího spisu spolu s opisy částí spisového materiálu založených do spisu po podání obžaloby; dozorový spis se připojí, je-li pro posouzení věci ministrem nutné zjistit z něho patrné okolnosti [srov. čl. 5 odst. 3 písm. c) POP SPZ]. Třebaže to není výslovně stanoveno, bude na místě též zohlednění zájmu na ekonomii přezkumného řízení; lze si představit, že pokud jsou námítky podatele podnětu formulovány jednoznačně a konkrétně a z jejich povahy je zřejmé, že opodstatněnost je možno posoudit jen na základě relevantní části spisového materiálu, pak v případě nikoli jen krátkodobé nedostupnosti soudního spisu je možno řešit věc pořízením kopie příslušné části trestního spisu, popř. předložením konceptu vyšetřovacího spisu, kopie dozorového či dohledového spisu apod. V případě složitých skupinových věcí je možno dodat (typicky na elektronickém médiu) jen tu část spisu, která se týká podatele (vyšetřovací spis v těchto věcech existuje v několika kopiích na CD nebo DVD).¹⁸⁹

¹⁸⁸ Kandrác, J., Visinger, R.: Poznámky k prošetřování podnětů ke stížnosti pro porušení zákona. Státní zastupitelství č. 1/2012, s. 40

¹⁸⁹ Kandrác, J., Visinger, R.: Poznámky k prošetřování podnětů ke stížnosti pro porušení zákona. Státní zastupitelství č. 1/2012, s. 41

Ministerstvo spravedlnosti netrvá zcela striktně na předání kompletního spisového materiálu, pokud by bylo s ohledem na obsah podnětu neúčelné čekat dlouhou dobu na jeho zapůjčení. V případě podnětů směřujících proti rozhodnutí ve věci samé bude však opatření kompletního spisu (nebo jeho kopie) nezbytné. Ani to však neplatí bezvýjimečně, neboť v praxi se stále vyskytují případy, kdy je přezkoumáváno starší soudní rozhodnutí s vědomím, že příslušný spis byl již skartován; v těchto věcech státní zástupce spolupracuje s archivní službou a předkládá jednak potvrzení o tom, že trestní spis byl skartován, jednak úředně ověřené stejnopisy všech dostupných archivovaných písemností.

Podle čl. 7 odst. 1 POP SPZ si příslušné státní zastupitelství vyžádá též obsah dozorového spisu jiného státního zastupitelství, je-li to k přezkoumání věci nezbytné. To se týká zejména případů, kdy podnět směřuje proti rozhodnutí či postupu státního zástupce v přípravném řízení. V praxi je však dozorový či dohledový spis státního zastupitelství k dispozici jen zřídka, kromě výjimky zmíněné výše s odkazem na čl. 5 odst. 3 písm. c) POP SPZ, neboť se jedná o interní pomůcku státních zástupců, kterou je možno zapůjčit mimo soustavu státního zastupitelství jen se souhlasem vedoucího daného státního zastupitelství. Obecně panuje neochota dozorový spis zpřístupňovat právě Ministerstvu spravedlnosti, které figuruje též jako orgán státní správy státního zastupitelství. Směřuje-li výjimečně podnět proti kasačnímu rozhodnutí nejvyššího státního zástupce ve smyslu § 174a TrŘ, zasílají se ministerstvu pouze stejnopisy příslušných rozhodnutí, jakož i vyšetřovací spis Policie ČR, nikoli však dozorový spis ani kopie příslušného spisu Nejvyššího státního zastupitelství z rejstříku NZA. Osobně se domnívám, že vyskytne-li se tento případ a podnět není zjevně neopodstatněný, ministr spravedlnosti by měl požádat nejvyššího státního zástupce o zapůjčení předmětného spisu evidovaného v rejstříku NZA, neboť jedině z něj může být mj. zjištěno, zda nejvyšší státní zástupce respektoval zákonnou lhůtu k využití svého oprávnění.

Státní zastupitelství přezkoumává na základě podnětu k podání stížnosti pro porušení zákona zákonnost celého rozhodnutí, jakož i řízení, jež mu předcházelo, a to ve vztahu k osobě, v jejíž prospěch či neprospěch je podnět podán. Ve vztahu k dalším osobám je přezkumné řízení prováděno ve smyslu ustanovení § 266 odst. 3 a § 267 odst. 5 TrŘ, a to v rozsahu stanoveném v § 269 odst. 2 poslední větě TrŘ (§ 40 JŘSZ). Zohledňuje se tedy případné beneficium cohaesionis a oprávněné zájmy spoluobviněných. V zásadě by přezkum měl být realizován v celém rozsahu, tzn. včetně těch rozhodnutí, která tvoří zákonný podklad pro podnětem napadené rozhodnutí, jakož i obsahově navazujících rozhodnutí, jež ovlivňují dopad výroků napadeného rozhodnutí na podatele, jestliže i proti takovým jiným rozhodnutím je stížnost pro porušení zákona přípustná¹⁹⁰. Je třeba vypořádat otázky hmotněprávní

¹⁹⁰ Napadá-li kupř. podatel výroky o vině a o podmíněném trestu, je třeba přezkoumat též rozhodnutí o nařízení výkonu podmíněně odloženého trestu a usnesení o zamítnutí žádosti odsouzeného o odklad výkonu trestu, popř. též řízení o návrhu odsouzeného na povolení obnovy.

i procesní, tzn. přezkoumat i správnost postupu řízení, jež předcházelo vydání napadeného rozhodnutí a rozhodnutí souvisejících.¹⁹¹

Podle § 42 JŘSZ, ve spise státního zastupitelství, které důvodnost podnětu přezkoumává, musí být přehledně uvedeny všechny skutkové okolnosti a zjištění, významná pro posouzení věci, i právní úvahy, kterými se státní zástupce řídil při vyřízení podnětu, pokud je neobsahuje jím vypracovaný nástin stížnosti pro porušení zákona.¹⁹² Přezkumný spis by měl rovněž obsahovat lhůtník, zachycující minimálně data sepsání a doručení podnětu, jednotlivých žádostí o zapůjčení spisu, vyrozumění podatele, odeslání předkládací zprávy a vyřízení podnětu ministerstvem. Po obdržení podnětu státní zástupce provede lustraci osoby, vyžádá všechny potřebné spisy, popř. archiválie, případně přibere soudního tlumočníka k překladu cizojazyčného podnětu apod.¹⁹³

Provedené přezkumné řízení ohledně externího podnětu má v zásadě jen dva konkrétní výstupy:

1) Neshledá-li státní zastupitelství po přezkoumání věci důvod k podání stížnosti pro porušení zákona, předloží ministru spravedlnosti *návrh na odložení podnětu*, v němž uvede, jak se vypořádalo s námitkami uvedenými v podnětu k podání stížnosti pro porušení zákona (§ 43 odst. 1 JŘSZ). Návrh na odložení podnětu s předepsanými náležitostmi učiní příslušné státní zastupitelství ministru v předkládací zprávě¹⁹⁴, k níž připojí potřebný spisový materiál, který má pro posouzení důvodnosti podnětu význam. Považuje-li podání stížnosti za neúčelné, odůvodní to v předkládací zprávě (čl. 4 odst. 1 POP SPZ). Vedle rozporu se zákonem se tedy v rámci přezkumu zohledňuje rovněž hledisko účelnosti podání mimořádného opravného prostředku.

2) Jsou-li přezkoumáním spisového materiálu shledány důvody pro podání stížnosti pro porušení zákona, vypracuje státní zastupitelství *nástin stížnosti pro porušení zákona*, který předloží k rozhodnutí ministru spravedlnosti. To neplatí, zjistí-li, že ve věci přichází v úvahu podání dovolání (§ 43 odst. 2 JŘSZ)¹⁹⁵. Nástin stížnosti obsahuje zejména:

¹⁹¹ Kandráč, J., Visinger, R.: Poznámky k prošetřování podnětů ke stížnosti pro porušení zákona. Státní zastupitelství č. 1/2012, s. 41

¹⁹² Přezkumný spis musí obsahovat podrobný skutkový a právní rozbor přezkoumávané věci (čl. 4 odst. 2 POP SPZ).

¹⁹³ Kandráč, J., Visinger, R.: Poznámky k prošetřování podnětů ke stížnosti pro porušení zákona. Státní zastupitelství č. 1/2012, s. 41

¹⁹⁴ Podle čl. 5 odst. 2 POP SPZ, předkládací zpráva pro ministra obsahuje:

- a) jméno státního zástupce, který nástin a zprávu vypracoval,
- b) další poznatky, pokud nevyplývají z předkládaného spisového materiálu nebo z nástinu stížnosti,
- c) zdůvodnění případného judikaturního významu stížnosti,
- d) je-li navrhováno podání stížnosti proti rozhodnutí, jehož zrušení se lze domáhat cestou dovolání, informaci, zda bylo podáno dovolání,
- e) případně návrh na odložení či přerušení výkonu rozhodnutí.

¹⁹⁵ V případě podmínek pro dovolání, včetně zachování lhůty, je věc předložena Nejvyššímu státnímu zastupitelství a ministerstvo vyrozuměno.

- a) označení rozhodnutí, proti kterému má stížnost směřovat, s uvedením jeho podstatného obsahu a dne nabytí právní moci,
- b) jméno, datum narození, případně úmrtí a bydliště obviněného,
- c) označení výroku rozhodnutí, který má být stížností napaden a v jakém rozsahu,
- d) důvody napadení výroku rozhodnutí, včetně označení zákonných ustanovení, která byla tímto výrokem nebo v předcházejícím řízení porušena,
- e) stručný popis skutkového stavu, má-li pro posouzení věci význam,
- f) rozbor vad, které vedly k porušení zákona; jde-li o porušení zákona ve výroku o trestu, i odůvodnění okolností, za nichž lze stížnost podat,
- g) návrh na rozhodnutí Nejvyššího soudu (čl. 5 odst. 1 POP SPZ).

Státní zastupitelství, které bylo ve věci činné, může i jen z vlastní iniciativy, nebo krajské státní zastupitelství může z iniciativy okresního státního zastupitelství v jeho obvodu přezkoumat trestní věc, ve které vzniknou pochybnosti o zákonnosti pravomocného rozhodnutí soudu či státního zástupce nebo řízení mu předcházejícího, a to v rozsahu ustanovení § 40 JŘSZ, bez omezení uvedeného v jeho druhé větě, nestanoví-li zvláštní předpis jinak (§ 46 odst. 1 JŘSZ). Přezkum z vlastní iniciativy se děje na základě poznatků, které státní zastupitelství získalo ze své činnosti a v zásadě při tom není omezeno na osobu podatele, nýbrž se věcí zabývá bez konkrétního podnětu a v celém rozsahu zjištěné či předpokládané nezákonnosti. Shledá-li příslušné státní zastupitelství důvod k podání stížnosti pro porušení zákona, zpracuje nástin této stížnosti, který předloží ministru spravedlnosti k rozhodnutí, přitom postupuje podle § 43 odst. 2, 3 JŘSZ obdobně; jinak poznatek bez dalšího opatření odloží (§ 46 odst. 3 JŘSZ). Přezkoumává-li věc krajské státní zastupitelství na návrh okresního státního zastupitelství, vyrozumí o výsledku toto státní zastupitelství sdělením důvodů odložení, anebo zašle stejnopis nástinu stížnosti (čl. 6 odst. 2 POP SPZ). Zjistí-li státní zastupitelství, že v trestní věci, ve které vzniknou pochybnosti o zákonnosti pravomocného rozhodnutí soudu nebo státního zástupce nebo řízení mu předcházejícího, přichází v úvahu podání dovolání, předloží Nejvyššímu státnímu zastupitelství návrh na podání dovolání (§ 46 odst. 4 JŘSZ).

S účinností od 28. 1. 2014 platí, že přezkoumání věci z vlastní iniciativy provádí státní zastupitelství, které zjistilo porušení zákona napravitelné stížností; může je provést i vyšší státní zastupitelství. Okresní státní zastupitelství po přezkoumání předloží věc krajskému státnímu zastupitelství, přičemž uvede věcný rozbor vad, které vedly k porušení zákona, označení těch zákonných ustanovení, která byla porušena, a výroky, jež mají být napadeny stížností, případně odůvodní, proč nelze předložit veškerý nezbytný materiál (čl. 6 odst. 1 POP SPZ¹⁹⁶). Opouští se dřívější možnost, kdy přezkoumání věci mohlo u příslušného státního zastupitelství iniciovat kterékoli jiné státní zastupitelství a zaslat mu za tím účelem odůvodněný návrh a nezbytný spisový materiál. Úloha státního zastupitelství jako „strážce

¹⁹⁶ Viz k tomu novelizaci POP SPZ pokynem obecné povahy nejvyššího státního zástupce č. 1/2014 ze dne 13. 1. 2014, který navazuje na vyhlášku Ministerstva spravedlnosti č. 4/2014 Sb., účinnou od 24. 1. 2014, kterou byl změněn jednací řád státního zastupitelství, mj. i ustanovení § 46 odst. 1, 2 JŘSZ.

zákonosti trestního řízení“ se již překonala, nicméně domnívá-li se ve věci činný anebo vedoucí státní zástupce, že určitým rozhodnutím či nesprávným postupem řízení došlo k porušení zákona, má i dnes účinné možnosti, jak zjednat nápravu, ať již se mu jedná o dodatečnou nápravu jeho vlastního chybného rozhodnutí či postupu, nebo o nápravu podstatných závad trestního řízení ve veřejném zájmu (jsou-li obhajoba, případně poškozený nečinní).

A konečně, interní pokyn pamatuje také na situaci, kdy Nejvyšší soud vysloví porušení zákona v řízení o přezkoumání zákonosti příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu podle § 314m TrŘ. Obdrží-li tedy příslušné státní zastupitelství od Nejvyššího státního zastupitelství podnět k přezkoumání věci, posoudí, zda porušení zákona odůvodňuje podání návrhu ministru spravedlnosti na uplatnění stížnosti pro porušení zákona. O výsledcích přezkoumání následně informuje Nejvyšší státní zastupitelství. Jedná se vlastně o zvláštní případ přezkumného řízení z vlastní iniciativy státního zastupitelství, nicméně se podivují nad stanoveným postupem a není mi jasné, z jakého důvodu by posouzení důsledků zmíněného výroku Nejvyššího soudu nemohlo provést rovnou Nejvyšší státní zastupitelství a v případě, že by k tomu shledalo důvody, také zpracovat pro ministra spravedlnosti návrh stížnosti pro porušení zákona.

Přezkumné řízení pro příslušné státní zastupitelství pravidelně končí spolu s obdržením vyrozumění od Ministerstva spravedlnosti, že podnět byl odložen. Do té doby státní zastupitelství věc lhůtuje a v případě chybějící odezvy ze strany ministerstva činí pravidelné dotazy, jak byla věc vyřízena. Bylo-li příslušné státní zastupitelství ministerstvem vyrozuměno o podání stížnosti, bezodkladně předloží obsah přezkumného spisu Nejvyššímu státnímu zastupitelství za účelem zpracování vyjádření k podané stížnosti a přípravy intervence u Nejvyššího soudu. Nejvyšší státní zastupitelství zašle rozhodnutí Nejvyššího soudu po jeho doručení příslušnému státnímu zastupitelství, jemuž vrátí současně obsah spisu, dále státnímu zastupitelství, které podalo návrh na přezkoumání věci, a státnímu zastupitelství, které bude případně ve věci dále činné (čl. 7 odst. 2, 3 POP SPZ).

Kancelářský řád státního zastupitelství upravuje evidenční odškrtnutí věci, které má význam pro statistické účely. Vyřízení věci se vyznačuje červeným nebo modrým odškrtnutím okamžikem zápisu příslušného vyřizujícího rozhodnutí. Modře se věc odškrtně dnem, kdy byla věc vyřízena: a) odložením bez součinnosti Ministerstva spravedlnosti, b) předložením podnětu Ministerstvu spravedlnosti s návrhem na podání stížnosti pro porušení zákona nebo na odložení věci, c) postoupením jinému státnímu zastupitelství, d) jiným způsobem. Červeně se věc odškrtně dnem, kdy bylo státní zastupitelství vyrozuměno o podání stížnosti pro porušení zákona.

3.2.4. Závady v postupu státních zastupitelství

Mnozí odborníci a státní zástupci sdílejí přesvědčení, že současný stav není trvale udržitelný a že státní zastupitelství by nemělo dlouhodobě sloužit jako „servisní organizace“ ministra spravedlnosti. Bylo by asi logičtější, pokud by výsledky práce státních zástupců mohly být využity přímo v rámci soustavy, např. nejvyšším státním zástupcem. Spolupráce státních zastupitelství s Ministerstvem spravedlnosti při vyřizování agendy stížností pro porušení zákona, původně zavedená jako provizorní řešení, se ovšem osvědčila a stala pravidlem dobré praxe. Velká míra souladu mezi návrhy státních zástupců a postupem ministrů spravedlnosti svědčí o vysoké kvalitě a celkové přesvědčivosti předkládacích zpráv státních zástupců. Dá se říci, že jejich profesionální přístup zabezpečuje erudované a poměrně rychlé šetření, které je pro Ministerstvo spravedlnosti klíčovým zdrojem při formování konečného stanoviska k využití postupu podle § 266 a násl. TrŘ. Přestože je pravidlem velmi kvalitní výstup v souladu s předpisy, občas se samozřejmě vyskytnou určité nesrovnalosti, závady či výměny názorů. Podle mých zjištění Ministerstvo spravedlnosti eviduje zjištěné závady v postupu státních zastupitelství ve zvláštním sběrném spisu sp. zn. 40/2010-OD-SPZ, a to za účelem jejich případného projednání při setkání s představiteli státních zastupitelství. Požádal jsem o možnost nahlédnutí do tohoto spisu, neboť jsem předpokládal, že tak mohu pro účely této práce učinit velmi cenná empirická zjištění, za jiných okolností nedostupná, která autenticky dokladují současnou praxi i její dílčí obtíže. Metodou přímého studia autentických podkladů ve spisu evidence závad jsem zjistil následující skutečnosti, které se pokusím syntetizovat.

Za nerelevantní považuji ty dokumenty ve sběrném spisu, které pouze dokládají odlišný právní názor odboru dohledu Ministerstva spravedlnosti na posouzení důvodnosti konkrétního podnětu. Stejně tak, je-li vytýkáno, že přezkum některou zásadní vadu neodhalil, např. rozhodnutí samosoudce namísto senátu, jde o přehlédnutí jednotlivosti, nikoli o „systémový nedostatek“.¹⁹⁷ Zaměřil jsem se výslovně na dokumentaci závad v postupu státního zastupitelství při přezkumu podnětů, přičemž tyto závady lze shrnout asi do čtyř kategorií: výhrady k rozsahu přezkumu a ke kvalitě zpracování přezkumné zprávy, věcná nepřislusnost a vyloučení z přezkumu, nepřipadnost konání přezkumu a ostatní (rozličné) závady.

Pokud jde o obsahovou stránku stanovisek státních zástupců, ministerstvo nejčastěji zaznamenalo, že nebylo respektováno ustanovení § 43 odst. 1 JŘSZ, neboť v návrhu se státní zástupce nevypořádal s podstatným obsahem námitek podatele a ministerstvo je tak přezkoumávalo de facto samostatně. Státní zástupce by měl umět, jak se podává z vytýkacího přípisu, „obsáhleji a přesvědčivěji argumentovat proti ne zcela banálním námitkám podatele“ a měl právnímu rozboru

¹⁹⁷ V jednom případě dokonce Ministerstvo spravedlnosti vrátilo předkládací zprávu k doplnění s výtkou, že nebylo reagováno na procesní situaci po včasném zpětvzetí žádosti o podmíněné propuštění, ačkoli tato skutečnost byla patrná z podnětu odsouzeného i ze soudního spisu. V jiném případě ministr odložil návrh státního zastupitelství na podání stížnosti pro porušení zákona, neboť důsledným prošetřením zjistil, že na originále napadeného rozhodnutí byla chybně vyznačena právní moc, což mělo in concreto (s ohledem na změnu právní úpravy) podstatný vliv na vyhodnocení řešené právní otázky.

věnovat více než dva stručné odstavce. Největší část jeho analýzy tvořily doslovné citace zákonných ustanovení, přičemž ze stručného právního rozboru nebylo zřejmé, co je názor státního zástupce a co názor soudu II. stupně. Dále se vyskytla výtka, že zpracovatel opomněl přezkoumat část podnětu otevřeně kritizující rozhodnutí v jiném trestním řízení, které však nebylo v podnětu výslovně označeno, kdy průběh tohoto řízení pouze ve zprávě reprodukoval, a v důsledku toho ani nepředložil ministerstvu veškerý relevantní spisový materiál. Ten si ministerstvo vyžádalo a přezkoumalo podnět v celém rozsahu. V další věci zase státní zástupce nereagoval na nesrovnalosti mezi návrhem odsouzeného a rozhodnutím ve vykonávacím řízení, nepožádal o aktuální lustraci u soudu a nedozvěděl se o časově předcházejícím rozhodnutí pod jinou spisovou značkou, které mělo podstatný vliv na jím přezkoumávané rozhodnutí. A konečně, ministerstvo při zkoumání zákonnosti rozhodnutí v přípravném řízení ve skupinové věci postrádalo některé důležité podklady, zejména opisy rozhodnutí o zahájení trestního stíhání, z nichž by bylo patrné, kteří obvinění jsou stíháni a pro jaké skutky, což má význam mj. pro určení obviněných, kteří by byli případně dotčeni nezákonným rozhodnutím a v jejichž zájmu by mohla být stížnost pro porušení zákona uplatněna.

Výhrady týkající se nedostatečného rozsahu přezkumu se opírají o čl. 4 odst. 1, 2 POP SPZ a § 40 a § 42 JŘSZ. Je připomínána běžná praxe, podle níž státní zastupitelství standardně přezkoumává nejen meritorní rozhodnutí, ale i zákonnost a odůvodněnost navazujících rozhodnutí, jestliže modifikují výrok o trestu (typicky rozhodnutí o přeměně trestu obecně prospěšných prací, o nařízení přímého výkonu podmíněně odloženého trestu odnětí svobody, o nařízení náhradního trestu za trest peněžitý apod.). Podle názoru ministerstva pojem „zákonnost celého rozhodnutí“ ve smyslu § 40 JŘSZ je třeba vykládat extenzivně tak, že se vztahuje nejen na výslovně označené rozhodnutí, nýbrž i na všechna rozhodnutí přímo související a jej doplňující, pokud samostatně neobstojí. Podatelé ostatně v řadě případů uvádějí jen spisovou značku, pod níž se řízení vedlo, a dále hovoří o nespravedlivém odsouzení, nepřiměřeně tvrdém potrestání apod., aniž přesně označí konkrétní rozhodnutí. Ministerstvo odmítlo vyjádření přezkumného státního zástupce, že „další přezkoumávání spisu nepřicházelo v úvahu, neboť nezákonnost nebyla namítána a nelze spis v pravomocně skončené věci bez relevantního podnětu jen tak přezkoumávat.“ Úřad je naopak toho názoru, že zrušení revizního principu u stížnosti pro porušení zákona klade na rozsah přezkumu podnětů, zpravidla podávaných naprostými právními laiky, poněkud větší nároky než by odpovídalo konkrétně formulovaným námitkám podatelů. Důslednější přezkum prvního podnětu také podstatně usnadňuje vyřízení opakovaných podnětů v téže věci, obsahujících ovšem nové či přesnější námitky.

V předmětném sběrném spise je evidováno nejméně pět případů, kdy přezkum konalo nepříslušné státní zastupitelství a/nebo vyloučený státní zástupce. V jednom z nich, kdy podnět obviněného směřoval proti rozhodnutí o vazbě, zpracovala záznam o přezkoumání spisu státní zástupkyně, která se v této věci

osobně účastnila vazebního zasedání stížnostního soudu, v jehož rámci konstatovala, že napadené rozhodnutí je správné a zákonné, a navrhla stížnost obviněného, opřenou o totožné argumenty jako podnět ke stížnosti pro porušení zákona, zamítnout jako nedůvodnou. Nehledě na nepříslušnost státního zastupitelství jako orgánu, případ přezkoumávala stejná státní zástupkyně, která věc na příslušném stupni vyřizovala, což pochopitelně odporuje zájmu na objektivním prošetření podnětu. V jiném případě jeden odbor vrchního státního zastupitelství získal v rámci výkonu dozoru poznatek o možném porušení zákona pravomocným rozhodnutím a tento poznatek přezkoumal a nástin stížnosti pro porušení zákona zpracoval jiný odbor téhož úřadu. Ministerstvo nástin vrátilo a požádalo o předání věci k přezkumu Nejvyššímu státnímu zastupitelství. Rovněž se vyskytl případ, kdy věc přezkoumával státní zástupce, který se v nedávné době zúčastnil veřejného zasedání k projednání odvolání obviněného a u soudu jej navrhl zamítnout pro nedůvodnost.

Obtížnější situace nastává u podnětů směřujících proti rozhodnutím ve více trestních věcech. V evidovaném případě provádělo krajské státní zastupitelství na podkladě jediného podnětu přezkum ve třech trestních věcech, z toho v jedné z nich ovšem samo intervenovalo u odvolacího řízení a státní zástupkyně shledala odvolání obviněného nedůvodným a uložený trest zcela přiměřeným.

Specifická situace nastala v jednom případě po zrušení rozhodnutí státního zástupce o zastavení trestního stíhání podle § 174a TrŘ; dozorový státní zástupce sice podal obžalobu, současně však zpracoval nástin stížnosti pro porušení zákona proti zrušovacímu rozhodnutí nejvyššího státního zástupce a prostřednictvím okresního státního zástupce jej zaslal ministerstvu. Jelikož však postup podle čl. 3 odst. 4 POP SPZ (přezkum se neprovádí a případný podnět je nutno postoupit ministerstvu spolu se stejnopisy příslušných rozhodnutí) připadá stěžít v úvahu, vychází-li podnět od samotného státního zástupce, ministerstvo návrh jako takový akceptovalo, neboť „není rozhodující, jakým způsobem se ministr spravedlnosti dozví o skutečnostech, jež by mohly odůvodňovat podání stížnosti pro porušení zákona.“ Jinak řečeno, ministr spravedlnosti není povinen respektovat instanční postupy uvnitř soustavy státního zastupitelství, pokud nejsou upraveny obecně závazným právním předpisem.

Pokud se jedná o další skupinu závad v postupu státních zastupitelství, lze upozornit na dva případy, kdy došlo k výměně názorů mezi Ministerstvem spravedlnosti a Nejvyšším státním zastupitelstvím ohledně posuzování podnětů, které jsou doručeny Nejvyššímu státnímu zastupitelství a požadují přezkoumání a zrušení rozhodnutí nižších státních zástupců o zastavení trestního stíhání nebo o postoupení věci.¹⁹⁸ Casus belli spočívá v tom, že z důvodu časové tísně, kdy potřebné spisy jsou Nejvyššímu státnímu zastupitelství doručeny těsně před uplynutím tříměsíční zákonné lhůty k realizaci kasačního oprávnění nejvyššího

¹⁹⁸ Ministerstvo spravedlnosti tyto případy vyřizovalo a následně odložilo pod sp. zn. 762/2011-OD-SPZ a 931/2011-OD-SPZ.

státního zástupce dle § 174a TrŘ, anebo až po jejím uplynutí, je podání „nově“ posouzeno jako podnět ke stížnosti pro porušení zákona, přezkoumáno a předáno Ministerstvu spravedlnosti s návrhem na odložení. Ačkoli na jedné straně zpracovatel přezkumné zprávy prezentuje zcela správný názor, že stížnost pro porušení zákona proti uvedenému typu rozhodnutí je nepřipustná¹⁹⁹, současně vyrozumívá podatele (což je pochopitelně většinou poškozený), že o výsledku šetření bude ministerstvem vyrozuměn. Tím vyvolává na straně podatele mylný dojem, že podání bude meritorně přezkoumáno, což Ministerstvo spravedlnosti odmítá s tím, že v daném případě se z hlediska obsahu nemůže jednat o podnět k postupu podle § 266 a násl. TrŘ, neboť ten je vyloučen v důsledku ustáleného výkladu zákona Nejvyšším soudem.

Osobně považuji zodpovězení otázky, zda vůbec proti určitému druhu či typu rozhodnutí je stížnost pro porušení zákona přípustná, za primární a klíčový krok pro zvolení dalšího postupu. Podle § 31 odst. 1 JŘSZ je podnětem k podání stížnosti pro porušení zákona takové podání, kterým podatel žádá o přezkoumání zákonnosti pravomocného rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení, proti němuž *může* ministr spravedlnosti podle trestního řádu podat stížnost pro porušení zákona, *a nápravu případné nezákonnosti rozhodnutí nelze zajistit podle jiných ustanovení trestního řádu*. Je jím i podání, jímž podatel poukazuje na nezákonnost postupu řízení, na jehož podkladě bylo takové rozhodnutí učiněno. A contrario tedy podnětem není podání kritizující rozhodnutí, proti němuž ministr spravedlnosti nemůže podat stížnost pro porušení zákona, a nápravu lze pravidelně zajistit podle jiných ustanovení trestního řádu. Podle mého názoru je nutno vykládat poněkud nepřesnou formulaci citované vyhlášky tak, že podnětem není podání napadající rozhodnutí, proti němuž není stížnost pro porušení zákona přípustná, popř. trestní řád stanoví zvláštní způsob nápravy. Třebaže by se dalo tvrdit, že ministr spravedlnosti se může pokusit o judikaturní průlom, zdá se absurdní a neúčelné standardně přezkoumávat i taková rozhodnutí, proti nimž je podle dlouholetého názoru doktríny vyloučeno podat mimořádný opravný prostředek, ač to není v textu ustanovení § 266 odst. 1 TrŘ výslovně zakázáno. Státní zastupitelství není oprávněno odložit podnět k podání stížnosti pro porušení zákona, pokud jde o jiné podání týkající se jeho působnosti, musí jej vyřídit samostatně, v tomto případě např. poučením podatele o marném uplynutí lhůty dle § 174a odst. 1 TrŘ.

Nepovažuji za standardní postup, jestliže je obsahové posouzení určitého podání modifikováno v návaznosti na časovou tíseň přezkumného orgánu. Na obsahu podání, kterým je u příslušného orgánu požadován určitý zákonem předvídaný postup, nemůže nic měnit skutečnost, že nebylo možno vyhovět zákonným podmínkám a přezkoumat věc včas. Není-li rozhodnutí nižšího státního zástupce zrušeno, lze mít za to, že nejvyšší státní zástupce své oprávnění nevyužil. Za dané situace by vlastně ministr spravedlnosti nepřipustně zasahoval nejvyššímu státnímu zástupci do uplatňování jeho osobního a svrchovaného oprávnění. Nicméně podle § 57 JŘSZ dosud platí, že obdrží-li Nejvyšší státní zastupitelství podnět

¹⁹⁹ srov. usnesení Nejvyššího soudu pod sp.zn. 4 Tz 58/2003, sp.zn. 4 Tz 19/2005 a sp.zn. 4 Tz 28/2010

směřující proti pravomocnému usnesení státního zástupce o zastavení trestního stíhání nebo o postoupení věci jinému orgánu až po uplynutí lhůty uvedené v § 174a TrŘ, vyřídí jej jako podnět k podání stížnosti pro porušení zákona. Toto ustanovení sice hovoří o doručení podnětu až po lhůtě uvedené v § 174a odst. 1 TrŘ, z důvodu výše uvedeného však rovněž neodpovídá trestnímu řádu, neboť podle ustálené judikatury postup dle § 174a TrŘ je vůči stížnosti pro porušení zákona *lex specialis* a v celém rozsahu působnosti ji nahrazuje. Nelze tedy bez vědomí těchto souvislostí zaměňovat postupy, k nimž dává podatel podnět, a citované ustanovení jednacího řádu by mělo být vypuštěno.

V dalším případě bylo přezkumné řízení provedeno, ač podatel se zjevně domáhal jen toho, aby mu byla započtena doba vazby, kterou vykonal v řízení, jež skončilo úplným zproštěním obžaloby, do nepodmíněných trestů odnětí svobody, jež mu byly uloženy v jiných trestních řízeních. Dle jeho slov mu soud odmítl vazbu započítat a brojil tedy proti přípisu soudu, nikoli proti rozhodnutí v procesní formě. V jiném případě si podatel stěžoval, že soud nenařídil veřejné zasedání dle § 465 odst. 2 TrŘ a k jeho podnětu mu sdělil, že na jeho odsouzení ustanovení § 419 TrZ nedopadá. Zde se vůbec nejedná o podnět ke stížnosti pro porušení zákona. Domáhá-li se podatel zjevně nezákonného postupu nebo si stěžuje, že orgán činný v trestním řízení měl dle jeho názoru z úřední povinnosti vydat rozhodnutí a neučinil tak, je namístě toliko poučení podatele o odškodnění za nezákonně vykonanou vazbu podle zákona č. 82/1998 Sb., v platném znění, jakož i o procesních prostředcích, jimiž obviněný může čelit domnělým či skutečným průtahům při vyřizování jeho trestní věci (stížnost předsedovi soudu na neodůvodněné průtahy v řízení a/nebo návrh na určení lhůty k provedení procesního úkonu dle § 174a ZSS). Bylo-li nedopatřením takové podání postoupeno Ministerstvem spravedlnosti k přezkumu, postačí jej vrátit se stručným zdůvodněním, nebo, v pochybnostech, je možno požádat podatele o doplnění podnětu označením konkrétního napadeného rozhodnutí.

Dále se vyskytl případ, kdy nebylo respektováno ustanovení § 32 odst. 2 JŘSZ. Vyřizující státní zástupce věděl o tom, že je nařízeno veřejné zasedání k projednání návrhu odsouzeného na povolení obnovy řízení, v důsledku čehož nebyl ani zapůjčen spis, přesto na podkladě kopie spisového materiálu zcela neúčelně provedl přezkum a předložil věc ministerstvu, namísto toho, aby pouze informoval o probíhajícím řízení. Jím přezkoumávané rozhodnutí bylo následně v rámci obnovy zrušeno. V jiném případě však ministerstvo s ohledem na ekonomii přezkumu akceptovalo postup státního zastupitelství, které přezkum meritorního rozhodnutí a předcházejícího řízení přesto provedlo, neboť bylo zjištěno, že veřejné zasedání ve věci obnovy řízení bylo odročeno na neurčito z důvodu zdravotní indispozice odsouzeného a soud byl ochoten zapůjčit spis.²⁰⁰

²⁰⁰ Kandrác, J., Visinger, R.: Poznámky k prošetřování podnětů ke stížnosti pro porušení zákona. Státní zastupitelství č. 1/2012, s. 42

A konečně, spis evidence závad obsahuje i doklady o dalších rozličných pochybeních či nedopatřeních na straně státního zastupitelství, která již nelze úplně zobecnit.

Státní zastupitelství v jednom případě nesprávně postoupilo Ministerstvu spravedlnosti „k dalšímu případnému opatření“ podání obviněné, v němž brojila proti obsahu odvolání státního zástupce, na jehož základě byl zrušen prvoinstanční zprošťující rozsudek a věc vrácena k novému projednání. Trestní řízení nebylo tedy pravomocně skončeno a podání mělo být předáno nanejvýš do soudního spisu jako součást obhajoby obviněné. Za dané procesní situace by přezkum mezitímního rozhodnutí ministrem spravedlnosti mohl vyznít jako nepřipustné zasahování do nezávislosti soudu.

Taktéž byla činěna výtky, že krajské státní zastupitelství, které se neztotožnilo s návrhem nižšího státního zastupitelství na podání stížnosti pro porušení zákona, postoupilo Ministerstvu spravedlnosti obě stanoviska, namísto toho, aby podle § 46 odst. 3 JŘSZ poznatek bez dalšího opatření odložilo.

Rovněž se vyskytl případ, kdy příslušné státní zastupitelství s odkazem na ustanovení § 31 odst. 3 JŘSZ sdělilo podateli, který si již také podal v dané věci dovolání, že s ohledem na přednost dovolání před stížností pro porušení zákona se nebude věcí zabývat. Ministerstvo upozornilo, že takový postup je možný pouze za situace, kdy dovolání podáno nebylo a podateli ještě neuplynula lhůta k jeho podání. Probíhá-li již v době posuzování podnětu řízení o dovolání, je třeba postupovat podle § 32 odst. 4 JŘSZ, tj. vyrozumět o této skutečnosti neprodleně Ministerstvo spravedlnosti a vyčkat s vyřízením podnětu na výsledek dovolacího řízení. Nebude-li napadené rozhodnutí v dovolacím řízení zrušeno, státní zastupitelství v přezkumu bez vyzvání pokračuje.

V neposlední řadě je vytýkáno, že státní zástupce „vyřídil“ podnět přímo doručený státnímu zastupitelství tak, že opatřil potřebný spis, a aniž by věc prošetřil, vše postoupil Ministerstvu spravedlnosti s odkazem na jeho interní směrnici ze dne 13. 7. 2009, č. 22/2009 (viz níže), podle níž mělo ministerstvo ohledně napadeného druhu rozhodnutí provádět samostatné šetření. Podstatu neshody lze vyložit tak, že uvedená interní normativní směrnice se vztahuje toliko na postup referentů Ministerstva spravedlnosti při přezkoumávání podnětů přímo doručených tomuto úřadu, zatímco státní zástupci jsou při prošetřování podnětů jim doručených či postoupených vázáni pouze obecně závazným právním předpisem, kterým je vyhláška o jednacím řádu státního zastupitelství (a pokynem obecné povahy nejvyššího státního zástupce). Uvedená směrnice regulovala pouze postup ministerstva při přijímání nových podnětů a na postup státních zastupitelství nemohla mít vliv.

Poslední podchycená nesrovnalost se dotýká zapůjčování vyšetřovacího spisu k přezkumu za situace, kdy státnímu zastupitelství již byl (či v nejbližší době má být) doručen návrh policejního orgánu na podání obžaloby. Stěžuje-li si podatel

(obviněný) např. na nezákonnost usnesení o zahájení trestního stíhání, měl by být proveden přezkum, neboť stížnost pro porušení zákona je formálně přípustná. Obžaloba jako taková je procesní úkon, který nelze napadnout zmíněnou stížností; je-li již podána, věc se posouvá do soudního stádia a s ohledem na striktní zákaz zasahování do nezávislosti soudního rozhodování nezbyvá než vyčkat pravomocného rozhodnutí ve věci samé, ačkoli důvodnost trestního stíhání, resp. zákonnost úkonů přípravného řízení by patrně měla být přezkoumána v procesním stádiu, které je pro obviněného příznivější. Požadavek ministerstva, aby státní zástupce posečkal s podáním obžaloby a zapůjčil originál vyšetřovacího spisu, se pro praxi jeví jako iluzorní, ve vazebních věcech jako zcela vyloučený. Na druhou stranu, byl-li podnět uplatněn ještě v přípravném řízení a nemá-li být via facti zmařeno oprávnění ministra spravedlnosti dle § 266 a násl. TrŘ, asi by měla být současně s podáním obžaloby pořízena kopie spisového materiálu, resp. jeho podstatné části, a zapůjčena k přezkumu.

Je zajímavé, že mezi evidovanými závadami nefigurují výhrady týkající se rychlosti šetření. Z toho lze učinit hrubý závěr, že vyřizování této agendy na státních zastupitelstvích je plynulé, bez zjevných průtahů. Všechny zúčastněné strany uznávají, že rychlost přezkumu závisí především na aktuální dostupnosti spisového materiálu. Státní zastupitelství chybějící spisy v pravidelných lhůtách vyžadují a v krajních případech pořizují fotokopie. Celkově lze na základě takto předloženého rozboru uzavřít, že vzájemná součinnost obou institucí již delší dobu bez větších obtíží funguje a přináší podatelům jistotu kvalifikovaného, nestranného a relativně rychlého prošetření jejich námitek, takže není akutní potřeba měnit či doplňovat právní základ popisované spolupráce.

3.3. Postup Ministerstva spravedlnosti ČR při přezkumu podnětů

Z dikce ustanovení § 466 TrŘ vyplývá, že delegace přezkumu na státní zastupitelství je zcela fakultativní, a proto rozsah součinnosti státního zastupitelství v konkrétních věcech, resp. rozsah vlastní přezkumné činnosti Ministerstva spravedlnosti stanoví svým interním pokynem ministr. Konkrétně jde o rozhodnutí ministryně spravedlnosti ze dne 13. 7. 2009, č. 22/2009, o vyřizování podnětů k podání stížnosti pro porušení zákona, ve znění pozdějších rozhodnutí ministrů spravedlnosti (dále jen „Rozhodnutí“). Citované rozhodnutí ministryně spravedlnosti je interní normativní směrnici, která upravuje pouze postup odborných útvarů ministerstva při vyřizování podnětů jemu doručených (čl. 1 odst. 1 Rozhodnutí).

Vyřizování agendy stížností pro porušení zákona je plně v působnosti ministra spravedlnosti a jím pověřeného odboru ministerstva.²⁰¹ Podání, jež jsou předběžně vyhodnocena jako podněty ke stížnosti pro porušení zákona, se zaevidují v rejstříku DOH, příslušný referent ověří právní moc napadeného rozhodnutí a skutečnosti

²⁰¹ Podle současného organizačního řádu Ministerstva spravedlnosti má tuto agendu na starosti odbor dohledu a v jeho rámci oddělení trestního přezkumu.

rozhodné pro určení věcné a místní příslušnosti státního zastupitelství a následně ve smyslu § 466 TrŘ postoupí podnět i s přílohami k zaujetí stanoviska státnímu zastupitelství. Není-li podání z hlediska jeho obsahu vyhodnoceno jako podnět směřující k postupu podle § 266 a násl. TrŘ, je podatel písemně poučen, popř. je podání postoupeno k přímému vyřízení jinému útvaru ministerstva; o přijetí a postoupení podnětu zpravidla vyrozumíván není, a to s ohledem na ustanovení § 32 odst. 1 JŘSZ. Jestliže podnět nemá všechny potřebné náležitosti, zejména se z něj nedá zjistit, které věci se týká, ministerstvo zasílá s potřebným poučením i výzvu k odstranění vad či k doplnění podnětu a stanoví k tomu podateli přiměřenou lhůtu; nejsou-li nedostatky odstraněny, k podání se nadále nepřihlíží.

Zmíněná interní normativní instrukce stanoví také dvě překážky postupu přezkumu. Jestliže ve věci, jíž se podnět týká, byla podána ústavní stížnost, vyrozumí ředitel odboru dohledu podatele, že šetření podnětu neprobíhá, a upozorní jej na možnost obrátit se na Ministerstvo spravedlnosti s žádostí o pokračování šetření původního podnětu nebo s novým podnětem za předpokladu, že podatelem namítané pochybení nebude v řízení o ústavní stížnosti odstraněno.²⁰² Podobně platí, že v případě, kdy v dané věci bylo podáno dovolání, vyčká odbor dohledu rozhodnutí Nejvyššího soudu a teprve poté případně pokračuje v šetření; to neplatí, je-li zřejmé, že vytýkaná nezákonnost nemůže být rozhodnutím Nejvyššího soudu o dovolání napravena (čl. 3 odst. 1, 2 Rozhodnutí). V prvním případě se tedy jedná o ukončení šetření s možností jeho obnovení na žádost, v druhém případě jde jen o dočasné přerušení šetření, o němž ministerstvo podatele uvědomí.

Podle čl. 1 odst. 2 Rozhodnutí provádí odbor dohledu ministerstva vlastní (samostatné) šetření jen tehdy, jde-li o podnět:

- a) předsedy nebo místopředsedy soudu podle zákona č. 6/2002 Sb.,
- b) jiného odborného útvaru Ministerstva spravedlnosti,
- c) nástin stížnosti pro porušení zákona zpracovaný státním zastupitelstvím z vlastní iniciativy,
- d) v jiných věcech jen na písemný pokyn ministra v zájmu řádného, urychleného a objektivního prošetření podnětu.

A contrario, tj. ve všech ostatních případech, je podnět neprodleně postoupen věcně a místně příslušnému státnímu zastupitelství k provedení šetření dle § 466 TrŘ. Ministerstvo podatele o postoupení podnětu většinou nevyrozumívá, to je úkolem státního zástupce (§ 32 odst. 1 JŘSZ), ledaže by bylo zapotřebí přímo reagovat na některé další části podání, které se týkají jiných činností úřadu.

Přezkumná činnost ministerstva bez součinnosti státního zastupitelství však byla v průběhu mandátu ministryně spravedlnosti JUDr. Daniely Kovářové podstatně širší (konkrétně v době od 15. 7. 2009 do 27. 7. 2010, kdy vstoupila v účinnost

²⁰² Tentýž postup je uplatňován, byl-li v dané trestní věci podán návrh na povolení obnovy řízení, což koresponduje s ustanovením § 32 odst. 2 JŘSZ.

novelizace Rozhodnutí č. 15/2010). Samostatný přezkum tehdy úřad prováděl kromě případů uvedených shora též u podnětů směřujících:

- a) proti rozhodnutí učiněnému v přípravném řízení,
- b) proti rozhodnutí vrchního soudu,
- c) do věci, v níž předchozí pravomocné rozhodnutí bylo zrušeno na základě podaného dovolání, stížnosti pro porušení zákona nebo ústavní stížnosti,
- d) proti rozhodnutí soudu podle § 146a trestního řádu.

Dispozice s přezkumem podnětu zůstává i po postoupení podnětu podle mého názoru v rukou ministra spravedlnosti jako jediné aktivně legitimované osoby. Byl-li tedy podnět postoupen státnímu zastupitelství k prošetření podle § 466 TrŘ, může si úřad (ministr spravedlnosti) přezkum atrahovat a požádat státní zastupitelství o postoupení podnětu zpět. To se děje zcela výjimečně, zejména ve snaze zmírnit hrozící či nastalé průtahy při vyřizování podnětu.²⁰³

Součinnost státního zastupitelství při přezkumu neznamená, že právníci ministerstva podnět osobně nepřezkoumávají, spíše jim umožňuje soustředit pozornost na námitky podatele a konfrontovat je s argumenty státního zastupitelství.²⁰⁴ Jde vlastně o dvojí přezkum za využití spisového materiálu, což je nesporná výhoda pro podatele. V naprosté většině případů se ministr ztotožní s právním názorem přezkumného státního zástupce, což je dáno zejména vysokou kvalitou a přesvědčivostí předkládací zprávy; někdy je formulován shodný návrh dalšího postupu pro ministra, avšak z poněkud jiných důvodů.²⁰⁵ V této souvislosti je možno připomenout, že ani samostatné vyřizování této agendy pracovníky odboru dohledu Ministerstva spravedlnosti nečinilo v minulosti potíže.

Výsledek šetření státního zastupitelství podle § 466 TrŘ nezburcuje příslušného referenta povinnosti řádně přezkoumat důvodnost podnětu a navrhnout ministru spravedlnosti postup, který je plně v souladu se zákonem. Své stanovisko zpracovává do závěrečné informace pro ministra spravedlnosti s návrhem dalšího postupu. Bere přitom v úvahu nejen hledisko zákonnosti, ale i účelnosti případného podání mimořádného opravného prostředku, včetně důvodů judikturních (čl. 2 odst. 1, 2 Rozhodnutí). Stejná hlediska platí i pro samostatný přezkum ministerstva. Pokud jde o rozsah šetření, odbor dohledu má přezkoumávat zákonnost a věcnou správnost celého napadeného rozhodnutí i všech rozhodnutí na něj obsahově navazujících, jakož i zákonnost řízení, které těmto rozhodnutím předcházelo. Týká-li se napadené rozhodnutí více osob, přezkum se provede v rozsahu odpovídajícím ustanovení § 269 odst. 2 poslední věty TrŘ (čl. 2 odst. 4 Rozhodnutí).

²⁰³ Visinger, R.: Stížnost pro porušení zákona – aktuální praxe a perspektivy. Trestněprávní revue č. 10/2010, s. 313

²⁰⁴ Výrazem dobré spolupráce usnadňující rychlé vyřízení podnětu je zaslání předkládací zprávy i nástinů stížnosti pro porušení zákona emailem ve formátu, který umožňuje snadnou reprodukci popisných pasáží a vyličení obsahu podnětu.

²⁰⁵ Kandrác, J., Visinger, R.: Poznámky k prošetřování podnětů ke stížnosti pro porušení zákona. Státní zastupitelství č. 1/2012, s. 38

Návrhy stížností pro porušení zákona a návrhy na odložení podnětu předkládá odbor dohledu prostřednictvím příslušného náměstka ministru spravedlnosti se stručnou informací o zjištěném porušení zákona, nebo s podrobnějším vysvětlením, proč důvody k podání stížnosti pro porušení zákona shledány nebyly; originál stížnosti, jakož i informace o odložení podnětu musejí být vlastnoručně podepsány ministrem. Zatímco stížnosti pro porušení zákona musely vždy být ministru spravedlnosti předkládány k podpisu, způsob a probace odložení podnětu se v roce 2013 radikálně změnil. V současnosti musí projít rukama vedení ministerstva i ministra osobně všechny spisy, což znamená i zvýšení spisového obrátu v sekretariátech vedení ministerstva a patrně i zpomalení celého postupu. V minulosti přitom návrhy na odložení podnětu předběžně aproboval jen ředitel odboru dohledu, výjimečně náměstek ministra, přičemž ministr pak souhrnně aproboval seznam věcí navržených k odložení za každý kalendářní měsíc s tím, že pouze v případě osobního zájmu mohl být seznámen s podrobnostmi případu a se soudním spisem. Současný postup²⁰⁶ je sice z pohledu podřízených zaměstnanců objektivně pracnější, nicméně lépe odpovídá právnímu stavu, podle něhož jedinou aktivně legitimovanou osobou k podání stížnosti pro porušení zákona zůstává ministr spravedlnosti a toto jeho oprávnění je fakultativní a nepřenositelné. Na konci kalendářního měsíce dostává ministr ještě statistický přehled o podaných stížnostech a o odložených podnětech či návrzích.

Podle povahy vytýkaných porušení zákona, jejich závažnosti a očekávaného důsledku na další postup v trestní věci odbor dohledu při předkládání návrhu stížnosti pro porušení zákona posuzuje, zda jsou dány důvody k rozhodnutí o odkladu nebo přerušení výkonu trestu u obviněného, kterého se věc týká; v kladném případě připojí do petitu stížnosti pro porušení zákona návrh Nejvyššímu soudu k postupu podle § 275 odst. 4 věty druhé TrŘ (čl. 5 Rozhodnutí).

Podepsané stížnosti pro porušení zákona jsou ihned předány kanceláři k odeslání Nejvyššímu soudu. Všechny stížnosti pro porušení zákona podané od 1. 7. 2012 jsou navíc zveřejňovány v anonymizované podobě na webu Ministerstva spravedlnosti na adrese <http://www.justice.cz/>, v rubrice „stížnosti pro porušení zákona“, a po rozhodnutí Nejvyššího soudu je tam připojen i hypertextový odkaz na toto rozhodnutí, uveřejněné na internetové stránce Nejvyššího soudu. Stejným způsobem se zveřejňuje i průběžně aktualizovaná tabulka o stavu agendy podnětů k stížnostem pro porušení zákona. Zveřejňování všech podaných stížností pro porušení zákona způsobem umožňujícím dálkový přístup lze považovat za významný

²⁰⁶ Podle poslední informace ověřené těsně před redakcí této práce vydala ministryně spravedlnosti prof. JUDr. Helena Válková, CSc., dne 6. 3. 2014 rozhodnutí č. 5/2014, č. j. 12/2014-OD-ORG, jímž změnila čl. 4 a 6 Rozhodnutí tak, že praxi ministerstva vrátila „do starých kolejí“ v tom smyslu, že informaci s návrhem na odložení podnětu, pokud je v souladu se stanoviskem státního zastupitelství nebo předsedy předkládajícího soudu, aprobuje pouze ředitel odboru dohledu a v případech nesouladného stanoviska zpracovatelů pouze příslušný náměstek, načež ministru spravedlnosti se vždy na konci kalendářního měsíce předkládá jen sumarizovaná tabulka se seznamem „předběžně“ odložených věcí. Jediným podpisem ministra na takovéto souborné informaci dochází k formálnímu odložení všech podnětů, aniž by ministr dostal na stůl podněty či právní rozbor státního zastupitelství a odboru dohledu. Pouze v případě zájmu si může konkrétní spisový materiál vyžádat, což se děje nanejvýš v kauzách, které by mohly být medializovány.

krok k informování veřejnosti a především ke zprůhlednění této odborné činnosti a k její lepší veřejné kontrole. Dalo by se sice namítnout, že se veřejnost může s textem stížností seznámit o něco dříve než účastníci konkrétního řízení (těm je zasílá k vyjádření až Nejvyšší soud), a než členové senátu Nejvyššího soudu, nicméně Nejvyšší státní zastupitelství rovněž na své internetové stránce www.nsz.cz zveřejňuje všechna dovolání, která podal nejvyšší státní zástupce. Podstatné je, že ke zveřejnění na internetu fakticky dochází až po doručení stížnosti Nejvyššímu soudu, tj. již v průběhu řízení, na němž ostatně veřejnost může mít účast. Anonymizace zajišťuje ochranu citlivých údajů, takže vynikne jen vlastní právní problematika.

Informaci o odložení podnětu nebo o podání stížnosti pro porušení zákona sděluje státnímu zastupitelství, podateli či navrhovateli a osobě, které se tento postup bezprostředně týká, pokud není totožná s podatelem, z pověření ministra ředitel odboru dohledu (čl. 7 Rozhodnutí). Ačkoli tedy ministr spravedlnosti osobně aprobejuje na přední straně každý návrh na odložení podnětu, vyrozumění o tomto stanovisku podává všem podatelům písemně ředitel odboru dohledu, neboť není v časových možnostech ministra odpovídat všem podatelům svým osobním dopisem. Pouze v případě hromadných podnětů v určité věci, kdy je např. doručeno několik desítek i stovek emailových podání, probíhá komunikace touto cestou a hromadně.

Pokud jde o opakované podněty v téže věci (tzv. remonstrace), ty se prošetřují stejným postupem jen ve vzácných případech, kdy jsou uplatněny zcela nové, právně relevantní argumenty, které nebyly vzaty v úvahu při původním přezkumu. V ostatních případech, které zřetelně převažují, se podnět bez přešetření odkládá a ředitel odboru dohledu podatele zároveň informuje, že na případná další obdobná podání, nebudou-li obsahovat nové významné skutečnosti, již ministerstvo reagovat nebude. U v pořadí třetích a dalších podnětů obdobného obsahu již úřad podatele nevyrozumívá ani tehdy, je-li mu opakovaný podnět ve věci doručen státním zastupitelstvím nebo jiným státním orgánem. Znovu prošetřovány nejsou ani podněty, jimiž se určitá osoba sice na ministra spravedlnosti obrací poprvé, nicméně lustrací se zjistí, že napadené rozhodnutí již bylo nejméně jednou přezkoumáváno z podnětu jiných osob a ani nové podání neobsahuje žádné skutečnosti, které by byly způsobilé cokoli na učiněném stanovisku změnit.

Účelnou provázanost s dalšími odbornými činnostmi Ministerstva spravedlnosti²⁰⁷ zajišťuje ustanovení čl. 5a Rozhodnutí, které zní: „Je-li zjištěno porušení zákona, odbor dohledu posoudí, zda ve vadném postupu soudce nebo státního zástupce není možné spatřovat podezření ze spáchání kárného provinění; v kladném případě předloží příslušnému odbornému útvaru Ministerstva spravedlnosti podnět k podání kárného návrhu, v němž stručně uvede podstatu

²⁰⁷ Prošetřování podnětů ke stížnostem pro porušení zákona na podkladě kompletních trestních spisů může být zdrojem poznatků využitelných např. při prověřkové činnosti Ministerstva spravedlnosti, při realizaci oprávnění ministra spravedlnosti podávat kárné návrhy, anebo v rámci řízení o milosti. Signalizace případných důvodů svědčících pro uplatnění milosti prezidenta republiky však není upraveno, přitom si lze představit, že primární motivací podatelů nemusí být námitka nezákonnosti rozhodnutí, nýbrž jeho nehumánních důsledků apod.

namítaného pochybení, připojí stejnopis stížnosti pro porušení zákona a upozorní na možnost nahlédnout do soudního spisu v kanceláři odboru dohledu.“ Toto ustanovení bylo do vnitřního předpisu vloženo v reakci na jednotlivé případy, kdy ministr spravedlnosti v souvislosti se stížností pro porušení zákona shledal i podezření z kárného provinění soudce či státního zástupce, nicméně v mezidobí marně uplynula či se podstatně zkrátila subjektivní lhůta k podání kárné žaloby.

Spolupráci oddělení trestního přezkumu ministerstva s oddělením justičního dohledu, které má na starosti mj. prošetřování návrhů na kárný postih soudců či státních zástupců, upravuje blíže organizační opatření ředitele odboru dohledu č. 3/2011 ze dne 1. 11. 2011, sp. zn. 58/2011-OD-ORG, a také čl. 3 organizačního opatření ředitele odboru dohledu č. 1/2011 ze dne 26. 9. 2011, sp. zn. 58/2011-OD-ORG. Jednotliví referenti všech oddělení zařazených v odboru dohledu mají povinnost včas vytěžovat a signalizovat poznatky o podezření z kárného provinění, využitelné v působnosti oddělení justičního dohledu; oddělení trestního přezkumu tak činí neprodleně po aprobaci věci ředitelem odboru, a to předložením nástinu stížnosti pro porušení zákona nebo právní analýzy obsahující popis zjištěného pochybení soudce, státního zástupce či funkcionáře soudu nebo státního zastupitelství. Dále je upravena struktura signalizovaných poznatků²⁰⁸, jejich evidence a kontrola.

Na jednu stranu sice nelze považovat podávání kárných návrhů za ideální způsob řízení justice, na druhou stranu však existují závažná pochybení, k jejichž nápravě nelze účinně využít stížnost pro porušení zákona (kupř. u porušení zákona ve prospěch obviněného, nedůvodných průtahů atd.), popř. se postup podle § 266 a násl. TrŘ oprávněně nejeví jako dostatečný.

Na základě jednoho či dvou případů, které Ministerstvo spravedlnosti při své činnosti zaznamenalo, můžeme učinit zmínku o nahlížení do trestního spisu v době, kdy se spis nachází již v dispozici ministerstva (odboru dohledu). Vyskytl se ojedinělý případ, kdy podatel (odsouzený) požadoval nahlédnutí do trestního spisu a umožnění pořídit z něj výpisky, aby mohl svůj podnět v některých směrech doplnit o konkrétní údaje, upřesnit a kvalifikovaněji rozvinout, popř. aby mohl podat návrh na povolení obnovy řízení. Omezení práva na nahlížení do spisu upravuje ustanovení § 65 odst. 2 TrŘ, což však nebyl tento případ. Důvod nahlédnutí lze považovat za zcela legitimní a podatel byl také oprávněnou osobou (tou by byl i jeho obhájce či zákonný zástupce, poškozený, zúčastněná osoba a jejich zmocněnci či zákonní zástupci). Mám za to, že takové žádosti by mělo Ministerstvo spravedlnosti vyhovět, ovšem po dohodě s předsedou senátu.²⁰⁹ V případě jeho nesouhlasu, resp. pokud by

²⁰⁸ Signalizovaný poznatek má obsahovat stručné skutkové vymezení poznatku, označení věci, předpokládané časové zařazení signalizovaného zjištění, datum nápadu poznatku ministerstvu, důvod signalizace včetně označení opatření, jehož přijetí přichází v úvahu (srov. čl. 3 organizačního opatření č. 3/2011).

²⁰⁹ Podle § 188 odst. 1 instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne 3. 12. 2001, č. j. 505/2001-ORG, kterou se vydává vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy, nahlížet do spisů je možno, není-li stanoveno něco jiného, v místnostech soudu pod dohledem vedoucího soudní kanceláře nebo jiného pověřeného zaměstnance soudu. Předseda senátu (samosoudce) však může na žádost oprávněné osoby výjimečně, v odůvodněných případech rozhodnout, že k nahlížení do spisu dojde i mimo místnosti soudu. V takovém případě sám pověří dohledem konkrétního zaměstnance soudu (...). Podle § 191 téže instrukce, na

ministerstvo nebylo organizačně schopno zajistit dohled pověřenou osobou a dodržení povinností uvedených v § 65 odst. 5, 6 TrŘ a § 188 odst. 1 soudního kancelářského řádu, bylo by namístež žadatele poučit a zaslat trestní spis zpět procesnímu soudu, aby nahlížení proběhlo v jeho místnostech. Jestliže se nahlížení výjimečně uskuteční v prostorách Ministerstva spravedlnosti, vyhotoví kancelář ministerstva úřední záznam, který založí do spisu, a uvede v něm, kdo do spisu nahlédl, a zároveň i časový údaj o délce studia spisu; záznam opatří datem a svým podpisem; záznam musí podepsat též žadatel (srov. přiměřeně § 188 odst. 1 in fine soudního kancelářského řádu).

Specifickou tematikou je ochrana soukromí účastníků trestního řízení a omezení přístupu k interním materiálům, které se týkají přezkumu trestních spisů. Referenti Ministerstva spravedlnosti mají na základě organizačního řádu stálé pověření od ministra spravedlnosti k prošetřování podnětů na podkladě studia trestních spisů. Platí pravidlo, že informace o způsobu vyřízení podnětu k podání stížnosti pro porušení zákona nelze poskytovat osobám odlišným od podatele podnětu, které nepůsobí v některém z justičních orgánů (čl. 8a odst. 1 Rozhodnutí). To znamená, že kromě podatele či jeho právního zástupce se na způsob vyřízení podnětu mohou dotazovat jen úřední osoby kteréhokoli orgánu z rezortu justice, nikoli třetí, nezainteresované osoby. Pokud jde o přístup k samotnému spisu odboru dohledu Ministerstva spravedlnosti v rejstříku SPZ, je zakázáno umožnit nahlížení do spisu prakticky všem jednotlivcům, jak osobám odlišným od podatele, tak i samotnému podateli. Případnou žádost o nahlédnutí do spisu Ministerstvo spravedlnosti odmítá s vysvětlením, že jde o vnitřní pracovní pomůcku umožňující ministru spravedlnosti realizaci jeho osobního oprávnění ve smyslu § 266 a násl. TrŘ. Jinému odbornému útvaru ministerstva lze spis evidovaný v rejstříku SPZ zapůjčit jen na odůvodněnou písemnou žádost a se souhlasem ředitele odboru dohledu (čl. 8a odst. 2, 3 Rozhodnutí).

V praxi se na Ministerstvo spravedlnosti obracejí jednak neúspěšní podatelé podnětů s žádostí o bližší zdůvodnění odložení podnětu ministrem spravedlnosti, jednak zástupci hromadných sdělovacích prostředků s žádostí o poskytnutí informací podle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, a to v mediálně sledovaných případech. Pokud jde o problém (ne)zdůvodňování odložení podnětu, tedy odmítavého stanoviska k podání stížnosti pro porušení zákona, podatelé nemají na takové zdůvodnění žádný nárok, neboť konečné vyřízení věci spočívá na volné úvaze ministra spravedlnosti, který zásadně stížnost pro porušení zákona podat *nemusí* ani v případě, kdy mu státní zastupitelství a pověřený odborný útvar ministerstva podání stížnosti doporučí. Ministr své stanovisko nezdůvodňuje ani svým podřízeným, a zpravidla ani spolupracujícím státním zastupitelství. Vstřícnost v podobě alespoň stručného odůvodnění odložení podnětu by pravděpodobně paralyzovala ministerstvo nekonečnými polemikami s odsouzenými.

odůvodněnou žádost lze se souhlasem předsedy senátu (samosoudce) zaslat spisy nebo jejich část k jinému soudu, aby tam do nich mohlo být nahlédnuto žadatelem.

Lze souhlasit s tím, že oznámení o odložení podnětu nemusí být jakkoli odůvodňováno, neboť nejde o rozhodnutí v trestním ani správním řízení a nemůže být soudně přezkoumáváno (a to ani ve správním soudnictví).

Zbývá vyřešit otázku, komu a za jakých podmínek lze poskytnout informaci o způsobu vyřízení podnětu, popř. kterým subjektům umožnit nahlížení do interního ministerského spisu. Podle mého názoru není interní předpis zcela v souladu s požadavkem zákona o svobodném přístupu k informacím, ale ani s uskutečňovanou praxí. Veřejnost se z prohlášení tiskového odboru Ministerstva spravedlnosti vícekrát mohla kupř. dozvědět, že určitá trestní věc konkrétního obviněného je či byla přezkoumána a s jakým výsledkem. Mám za to, že Ministerstvo spravedlnosti není povinno sdělovat třetím osobám jméno podatele ani reprodukovat obsah podnětu²¹⁰, samotný výsledek přezkumu, tj. konečné stanovisko ministra spravedlnosti již ano. Je to informace o vlastní odborné činnosti povinného subjektu, jehož je ministr vedoucím představitelem, takže poskytnutí pouhé informace o tom, že konkrétně označená věc či rozhodnutí bylo přezkoumáváno a zda ministr spravedlnosti podnět odložil či stížnost pro porušení zákona podal, je v souladu se zákonem.

Podle současné judikatury je na povinné subjekty, jimiž jsou Ministerstvo spravedlnosti i státní zastupitelství, kladen požadavek relativně složité správní (diskreční) úvahy o tom, zda v konkrétním případě má nebo nemá být poskytnuta informace o trestním řízení. Výluka se týká především probíhajících, pravomocně neskončených trestních řízení:

Povinné subjekty neposkytnou informace o probíhajícím trestním řízení [§ 11 odst. 4 písm. a) zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím] pouze poté, co zvaží, nakolik je důvod neposkytnutí informace vskutku ospravedlněn naléhavou společenskou potřebou. Tou bude pravidelně zájem státu na tom, aby poskytnuté informace neohrožily objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení, nezveřejnily o osobách zúčastněných na trestním řízení údaje, které přímo nesouvisejí s trestnou činností, a aby neporušily zásadu, že dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem není vina vyslovena, nelze na toho, proti němuž se vede trestní řízení, hledět, jako by byl vinen. Povinný subjekt vezme v potaz též ochranu práv a svobod druhých, např. obětí trestného činu (srov. § 8a odst. 1 TrŘ).²¹¹

Jestliže bylo přezkoumáváno rozhodnutí vydané v trestním řízení, které v době obdržení dotazu stále probíhá, Ministerstvo spravedlnosti poskytnutí informace téměř jistě odmítne s poukazem na ustanovení § 11 odst. 4 písm. a) zákona č. 106/1999 Sb., v platném znění. Pojem „probíhající trestní řízení“ je ovšem nutné vykládat restriktivně a vycházet z užšího pojetí trestního řízení, jež zpravidla lze chápat jako trestní stíhání končící pravomocným odsouzením pachatele trestného činu nebo jiným rozhodnutím ve věci samé, takže po vydání pravomocného rozsudku mohou být poskytnuty např. informace o vykonávacím řízení a postupu orgánů

²¹⁰ V podnětu jde o informaci vzniklou bez použití veřejných prostředků, která byla předána osobou, již takovouto povinnost zákon neukládá, pokud nesdělila, že s poskytnutím informace souhlasí [§ 11 odst. 2 písm. a) zákona č. 106/1999 Sb., v platném znění].

²¹¹ Srov. publikovaný rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 1. 12. 2010, č. j. 1 As 44/2010-103

činných v trestním řízení, nebude-li in concreto ohrožen účel trestního řízení.²¹² Samotný přezkum podnětu ke stížnosti pro porušení zákona nepředstavuje „probíhající trestní řízení“.

V praxi se vyskytla otázka, zda Ministerstvo spravedlnosti může podatelům po oznámení o odložení jejich podnětu odepřít poskytnutí autentických podkladů, které měl ministr spravedlnosti k dispozici pro své rozhodnutí, tj. konečnou zprávu státního zastupitelství o přezkumu a právní analýzu odboru dohledu ministerstva se závěrečným návrhem. Zahrnuje právo na informace jakožto ústavně zaručené právo politické i nutnost zcela zpřístupnit příslušné úřední spisy, které obsahují citlivé informace o průběhu trestního řízení? S tím skutečně nelze souhlasit, a to i při odložení podnětu, kdy trestní řízení pokračovat nebude. Žádost o poskytnutí kopie určitého dokumentu nebo určité skupiny dokumentů je nutné chápat jako žádost o poskytnutí veškerých informací v daném dokumentu (dokumentech) uvedených a takto je třeba ji vyřizovat. Mám za to, že poskytnutí kopií uvedených analýz přímo zakazuje ustanovení § 11 odst. 6 zákona č. 106/1999 Sb.²¹³ Rovněž upozorňuji na ustanovení § 11 odst. 3 citovaného zákona²¹⁴, které lze použít analogicky. S přiměřeným použitím důvodové zprávy k novele tohoto zákona, vyhlášené pod č. 61/2006 Sb., jsem zaujal názor, že povinný subjekt (v našem případě Ministerstvo spravedlnosti) nemá poskytovat informace, které získal od třetí osoby (především od podatele, ale také od přezkumného státního zastupitelství), ale naopak v souladu se zákonem poskytne pouze informace, které na základě shromážděných zjištění a informací od třetích osob (včetně podatele) *sám* vytvořil. Tato povinnost se týká především samého jádra přezkumné činnosti, tedy *závěrů*, zda byl porušen zákon, popřípadě jaká opatření k nápravě byla učiněna (jen v základních rysech). Za informace poskytované dle zákona č. 106/1999 Sb. je nutné považovat též informace o postupu povinného subjektu. Z těchto důvodů se domnívám, že Ministerstvo spravedlnosti by mělo na žádost poskytnout pouze obecné informace v tom smyslu, jaké bylo stanovisko státního zastupitelství k důvodnosti podnětu a závěrečný návrh dalšího postupu, které státní zastupitelství, popř. který státní zástupce zprávu vypracoval (možnost námitky podjatosti či nepříslušnosti považují za legitimní), kdy byla ministerstvu doručena, kdy mu byl doručen podnět, dodatečně vyžádaný spis, jaké jiné podklady byly k přezkumu opatřeny apod. Naproti tomu nelze uvádět totožnost podatele ani poskytovat kopii jeho podnětu, kopii skutkových a právních rozborů atd.

²¹² Srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 3. 2010, č. j. 1 As 97/2009 - 119

²¹³ Podle tohoto ustanovení povinný subjekt neposkytne informaci o činnosti orgánů činných v trestním řízení, včetně informací ze spisů, a to i spisů, v nichž nebylo zahájeno trestní řízení, dokumentů, materiálů a zpráv o postupu při prověřování oznámení, které vznikly činností těchto orgánů při ochraně bezpečnosti osob, majetku a veřejného pořádku, předcházení trestné činnosti a při plnění úkolů podle trestního řádu, pokud by se tím ohrozila práva třetích osob anebo schopnost orgánů činných v trestním řízení předcházet trestné činnosti, vyhledávat nebo odhalovat trestnou činnost nebo stíhat trestné činy nebo zajišťovat bezpečnost České republiky. Ustanovení jiných zákonů o poskytování informací tím nejsou dotčena

²¹⁴ Toto ustanovení zní: „Informace, které získal povinný subjekt od třetí osoby při plnění úkolů v rámci kontrolní, dozorové, dohledové nebo obdobné činnosti prováděné na základě zvláštního právního předpisu, podle kterého se na ně vztahuje povinnost mlčenlivosti anebo jiný postup chránící je před zveřejněním nebo zneužitím, se neposkytují. Povinný subjekt poskytne pouze ty informace, které při plnění těchto úkolů vznikly jeho činností.“

Uvedený závěr lze podpořit i dalšími argumenty. Opačný postup, tedy zpřístupnění celého obsahu interních analýz jakožto nezávazných pracovních pomůcek ministra, by vlastně znamenalo obcházení ustanovení trestního řádu, která regulují právo na nahlížení do trestního spisu (§ 65 TrŘ). Podáním podnětu a následnou žádostí o poskytnutí informací by se ipso facto kterákoli nezúčastněná osoba, jež nemá právo do trestního spisu nahlížet, mohla dostat k podstatným informacím z trestního řízení, včetně totožnosti svědků, rodinných a majetkových poměrů účastníků apod., což bych považoval za nepřípustné obcházení zákona. Mezi žadateli o informace podle zákona č. 106/1999 Sb. přitom nelze činit žádné rozdíly, např. odlišovat osoby uvedené v § 65 odst. 1 TrŘ od jiných podatelů, všem je nutno buď informaci (kopii listiny) poskytnout, nebo odepřít.²¹⁵

Poněkud jednodušší je posouzení žádosti o poskytnutí úplného znění rozhodnutí ministryně spravedlnosti č. 22/2009, o vyřizování podnětů k podání stížnosti pro porušení zákona. Text by měl být žadateli (veřejnosti) poskytnut. Ustanovení § 11 odst. 1 písm. a) zákona č. 106/1999 Sb. sice umožňuje omezit poskytnutí informace, pokud se vztahuje výlučně k vnitřním pokynům povinného subjektu, avšak o takový vnitřní pokyn se jedná jen tehdy, upravuje-li postupy, které se projeví výhradně uvnitř úřadu, nemají žádný výstup navenek a nikterak nedopadají do práv a právem chráněných zájmů osob stojících mimo úřad.²¹⁶ Týká-li se uvedené rozhodnutí přímo určité odborné činnosti Ministerstva spravedlnosti, jejíž výsledky mohou velmi citelně dopadat do právního i faktického postavení jednotlivých podatelů, nelze poskytnutí takového interního pokynu odepřít.

Pro samotný přezkum a jeho kvalitu má význam také rychlost postupu ministerstva a nestrannost přezkumem pověřené úřední osoby. Zde je možno odkázat na Etický kodex zaměstnance Ministerstva spravedlnosti²¹⁷, jehož čl. 3 stanoví povinnost dbát na to, aby rozhodování bylo objektivní a nestranné a přijaté řešení bylo vždy v souladu s veřejným zájmem. Při rozhodování nesmí zaměstnanec preferovat osobní či skupinové zájmy, ani se nechat ovlivnit pozitivními či negativními vztahy ke konkrétním osobám. Je povinen se při výkonu práce zdržet všeho, co by mohlo ohrozit důvěru v nestrannost jeho rozhodování. Ve shodných nebo podobných případech jedná zaměstnanec tak, aby mezi jednotlivými postupy nevznikaly rozdíly. Článek 6 dále hovoří o zákazu přijímat či vyžadovat v souvislosti s výkonem práce jakékoli dary či jiná zvýhodnění pro sebe nebo někoho jiného, popř. jakýmkoli jiným způsobem připustit ovlivnění plnění svěřených úkolů, objektivního hodnocení věci a nestranného rozhodování. Podle mého názoru by bylo

²¹⁵ Nejvyšší správní soud k tomu v rozhodnutí ze dne 16. 3. 2010, č. j. 1 As 97/2009 – 119, uvedl následující: „Poskytne-li povinný subjekt informaci stěžovateli, bude analogicky povinen tutéž informaci zpřístupnit i dalším žadatelům s ohledem na zásadu rovného přístupu k právům zakotvenou v článku 1 Listiny. Právě s odkazem na zásadu rovnosti nemohou být zpřístupněny žadatelům takové informace, jež by mohly vést ke zmaření účelu trestního řízení. Přístup veřejnosti k informacím podle zákona o svobodném přístupu k informacím je ovládnán zásadou rovnosti a žádný žadatel o informaci, byť by jeho zájem na zpřístupnění informace byl pro společnost sebestopávnější, nemůže být povinnými subjekty privilegován.“

²¹⁶ srov. rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 10. 1. 2013, č. j. 10 A 251/2011-38

²¹⁷ Jde o rozhodnutí ministra spravedlnosti ze dne 18. 9. 2012, č. 12/2012, kterým se vydává etický kodex zaměstnance Ministerstva spravedlnosti, dostupné na webové stránce <http://portal.justice.cz/>

žádoucí upravit ve výše zmiňovaném rozhodnutí č. 22/2009, o vyřizování podnětů k podání stížnosti pro porušení zákona, v rámci garantování objektivnosti šetření též vyloučení úředních osob z přezkumu, a to z důvodů uvedených v § 30 odst. 1 TrŘ per analogiam, tj. pro možnou pochybnost o nepodjatosti z důvodu poměru k věci, k orgánům činným v trestním řízení, jež se podílely na úkonech v dané věci, a k účastníkům, jejich obhájcům, zákonným zástupcům, zmocněncům, k přibráným znalcům a tlumočnickům, ale rovněž pro jakýkoli poměr k podateli podnětu, je-li osobou odlišnou od uvedených osob. V zájmu právní jistoty by mělo být výslovně stanoveno, že referent je povinen vyloučení z přezkumu oznámit svému nadřízenému, který věc přidělí jinému referentovi.

Pro přezkoumání spisu, zpracování nástinu stížnosti pro porušení zákona nebo odůvodněného návrhu na odložení podnětu ani pro vyrozumění podatele není stanovena žádná formálně závazná lhůta. Citovaný etický kodex k tomu obecně uvádí, že zaměstnanec vyřizuje pracovní záležitosti bez zbytečných průtahů ve stanovených lhůtách, a odkazuje přitom na ustanovení § 6 odst. 1 zákona č. 500/2004 Sb., správního řádu. Jelikož se však přezkum trestních věcí neprovádí ve správním řízení, jde pouze o přiměřené použití tohoto ustanovení, čili orientační vodítko při posuzování odborné činnosti úřední osoby. Všeobecně se v rámci zajištění plynulého vyřizování agendy přijala praxe, že referent vyřídí každý případ do 30 dnů od doručení spisového materiálu ministerstvu, pokud si nevyžaduje další přílohové spisy, zprávy a jiné podklady apod. I v tomto případě by bylo vhodné alespoň rámcově délku přezkumu na Ministerstvu spravedlnosti upravit. Z hlediska praxe ovšem zjevně nečiní potíže dodržování nepsané lhůty 30 dnů ze strany referentů, nýbrž následné putování spisu instanční cestou až k rukám ministra spravedlnosti; čím více stupňů řízení existuje, tím je spisový oběh komplikovanější a může se protáhnout až na 6 měsíců.²¹⁸

Jestliže jsem zmínil hledisko odbornosti a kvality přezkumu, lze na tomto místě připomenout snahu ministra spravedlnosti JUDr. Jiřího Pospíšila eliminovat vliv zájmových osob na výsledky přezkumu a zamezit některým přehmatům z minulosti tím, že nechá postup odboru dohledu přezkoumávat dalšímu odbornému orgánu. Svým organizačním pokynem ze dne 10. 11. 2010, č. j. 74/2010-OD-ORG, proto zřídil tzv. komisi pro přezkum vyřizování podnětů ke stížnostem pro porušení zákona (dále jen „Komise“), a to „za účelem vyhodnocení důvodnosti a účelnosti podání stížnosti pro porušení zákona (...) a vyhodnocení postupu oddělení trestního přezkumu“ v některých dále specifikovaných případech. Šlo o tříčlenný ad hoc poradní orgán ministra spravedlnosti mimo organizační soustavu ministerstva, personálně sestavený na půdorysu: 1 soudce, 1 státní zástupce, 1 akademický pracovník. Členy jmenoval a odvolával dle své volné úvahy ministr spravedlnosti. Komise přezkoumávala na podkladě kompletního spisového materiálu věci, které již byly přezkoumány oddělením trestního přezkumu, a to především všechny návrhy stížností pro porušení zákona předložené ministru spravedlnosti k podpisu, všechny

²¹⁸ JUDr. Jiří Balzer, vedoucí oddělení trestního přezkumu, osobní sdělení ze dne 31. 7. 2013

podněty, v nichž prováděl odbor dohledu vlastní šetření bez součinnosti státního zastupitelství a navrhl odložení podnětu a v některých dalších případech.²¹⁹

Komise měla ještě druhou oblast působnosti – přezkoumávala postup oddělení trestního přezkumu při odložení podnětu, jestliže bylo odložení napadnuto samostatným podáním (stížností), jímž se podatel domáhal přehodnocení stanoviska, pokud již věc nebyla Komisí přezkoumávána podle předchozího odstavce. Komise řešila toliko první stížnost na odložení podnětu, další opakované stížnosti již nezkoumala. Určité rozpaky vzbuzoval fakt, že stěžovateli v případě odložení jeho stížnosti sice bylo odborem dohledu sděleno, že věc byla přezkoumána expertní komisí, nicméně ani v tomto případě se nepřipojovalo žádné bližší zdůvodnění či vyjádření – Komise v tomto směru „neprodukovala“ žádné písemné výstupy ve formě právních rozborů apod., členové pouze do jednoduchého tiskopisu rukou vpisovali svá stanoviska a velmi stručné posouzení.

Sám interní předpis Komisi zřizující vykazoval zjevné nedostatky a nebyl příliš promyšlený. Článek 6 citovaného pokynu stanovil, že Komise rozhoduje tak, že její členové písemně vyjádří své stanovisko k důvodnosti a účelnosti stížnosti pro porušení zákona. Nebylo však vůbec určeno, zda Komise rozhoduje jednomyslně, nebo většinou dvou hlasů (sic!). Rozvinul se úzus, že stanovisko má být jednomyslné, patrně proto, aby ministr nemusel osobně řešit složité právní úvahy a posuzovat, který názor je přesvědčivější. V článku 7 bylo stanoveno, že dospěje-li Komise k odlišnému závěru než odbor dohledu v tom smyslu, že je třeba stížnost pro porušení zákona podat, zajišťuje zpracování stížnosti opět odbor dohledu, jehož postup nebyl shledán správným. Jeví se jako logičtější, aby text stížnosti zpracovala pro ministra v těchto případech sama Komise, popř. její pověřený člen. Z této interní normy rovněž nevyplývá, zda a v jakém rozsahu má odbor dohledu převzít argumentaci podatele, nebo zda má postupovat podle výslovných pokynů Komise apod.

Ze statistického přehledu činnosti Komise za období listopad 2010 až únor 2011 se podává, že Komise přezkoumala 34 věcí, z toho 16 věcí představovaly návrhy na podání stížností pro porušení zákona, 11 věcí tvořily první stížnosti proti předchozímu odložení podnětu, ve 4 případech bylo přezkoumáváno odložení podnětu v rámci samostatného (vlastního) šetření odboru dohledu, dvakrát podněty, ohledně nichž státní zastupitelství navrhlo podat stížnost pro porušení zákona, zatímco odbor dohledu navrhoval odložení podnětu, a jedenkrát podnět, který byl dříve odložen a ohledně něhož si nové přezkoumání vyžádal ministr, náměstek nebo

²¹⁹ Komise dále přezkoumávala případy, kdy podnět vzešel od ústředních orgánů státní správy, bylo-li navrhováno odložení podnětu, podněty, ohledně nichž státní zastupitelství navrhlo podat stížnost pro porušení zákona, zatímco odbor dohledu navrhoval odložení podnětu, dále podněty, v nichž došlo k nesouhlasnému stanovisku oddělení trestního přezkumu a ředitele odboru dohledu, a další podněty, u nichž bylo navrženo odložení a o přezkoumání požádá ministr spravedlnosti, jeho náměstek nebo ředitel odboru dohledu.

ředitel odboru dohledu. V žádné z těchto věcí, které byly nakonec ministrem aprobovány, nezaujala Komise odlišné stanovisko oproti odboru dohledu.²²⁰

Působení Komise hodnotím převážně kriticky. Pomineme-li jeden případ, kdy teprve po vyvrácení chybného názoru Komise odborem dohledu byla úspěšně podána stížnost pro porušení zákona, zvolený postup především neúměrně prodlužoval posuzování návrhu a tedy nápravu i zjevných nezákonností. Komise se scházela nepravidelně a obzvláště dlouhou dobu trvalo sjednocení případných odlišných stanovisek členů (odlišnost se mohla týkat třeba jen otázky účelnosti mimořádného opravného řízení). Pokud ministr neměl důvěru v odbornost a nestrannost vlastního aparátu, měl jej raději vyměnit a nikoli podrobovat jeho práci dalšímu přezkoumávání. Zvolený postup oprávněně vzbuzoval rozpaky i z toho důvodu, že v naprosté většině přezkoumávaných případů nebyl kontrolován jen postup ministerského odboru dohledu, ale i vyšších státních zastupitelství, která věc přezkoumala podle § 466 TrŘ. Poněkud módní, ale validní argument nezávislosti externistů zde stojí proti jejich malé obeznamení s rozhodovací praxí Nejvyššího soudu a ustálenými interními postupy ministerstva. Jelikož Komise nemohla naplnit očekávání do ní vkládaná, rozhodl ministr spravedlnosti JUDr. Pavel Blažek, Ph.D. v říjnu 2012 o jejím zrušení bez náhrady.

Vícekrát již vzpomínanou součinnost Ministerstva spravedlnosti a státních zastupitelství při přezkumu trestních věcí hodnotím celkově jako úspěšnou a konstruktivní; bez ohledu na nejistý osud institutu stížnosti pro porušení zákona je možno konstatovat, že jde o ustálenou a poměrně zdařilou praxi, trvající v této podobě již více než 18 let, a přinejmenším ještě s několikaletým výhledem do budoucna. V rámci dobrých vztahů mezi justičními složkami a žádoucí výměny zkušeností ministerstvo pravidelně prostřednictvím vedoucích státních zástupců oslovuje státní zástupce s nabídkou stáže u odboru dohledu ministerstva v délce od 3 měsíců do 1 roku. Je to zajímavá možnost, aby se státní zástupce seznámil se specializovanou agendou a způsobem jejího vyřizování na Ministerstvu spravedlnosti. Již několik roků tyto stáže fungují a státní zástupci, kteří jsou dočasně přiděleni k ministerstvu, přinášejí praktické zkušenosti a při přezkumu se vždy osvědčili²²¹; formálně by patrně nic nebránilo ani reciproční stáži zaměstnance ministerstva u některého státního zastupitelství, po dohodě vedoucího státního zástupce s vedením ministerstva a za předpokladu písemného slibu mlčenlivosti.²²²

3.4. Agenda stížností pro porušení zákona ve statistickém přehledu

Závěrečná část této kapitoly bude patřit přehledu dostupných statistických údajů, které se vztahují k objemu agendy stížností pro porušení zákona, jakož i k celkové účinnosti tohoto institutu. Kvantitativní data pomáhají lépe pochopit i to,

²²⁰ Zdroj: Ministerstvo spravedlnosti, 2011 (vlastní archiv autora)

²²¹ JUDr. Jiří Balzer, vedoucí oddělení trestního přezkumu, osobní sdělení ze dne 31. 7. 2013

²²² Kandráč, J., Visinger, R.: Poznámky k prošetřování podnětů ke stížnosti pro porušení zákona. Státní zastupitelství č. 1/2012, s. 43

jak se v praxi tento mimořádný opravný prostředek využívá a jak Ministerstvo spravedlnosti vyhodnocuje podněty či návrhy, byť samozřejmě řeč čísel je abstraktní a ne vždy zcela směrodatná. Následující tabulka zachycuje celkovou kumulovanou statistiku agendy z pohledu Ministerstva spravedlnosti:

	nový nápad podnětů	podáno SPZ (z toho v neprospěch obviněného)	akceptované podněty	úspěšnost SPZ
2000	1940	281	14,5 %	?
2001	1826	297	16,3 %	?
2002	1969	108	5,5 %	?
2003	1266	214	16,9 %	82 %
2004	1135	208	18,3 %	84 %
2005	1236	201/22	16,3 %	74,1 %
2006	1251	181/11	14,5 %	80,5 %
2007	1165	117/8	10 %	91,2 %
2008	1095	110/6	10 %	95,3 %
2009	1023	108/6	10,6 %	87,5 %
2010	1144	85/9	7,4 %	75,1 %
2011	1160	128/17	11 %	88,3 %
2012	1031	105/10	10,2 %	85,3 %
2013	874	67/6	7,7 %	86,4 % ²²³

Zdroj: Ministerstvo spravedlnosti, 2013, 2014

K uvedené tabulce je nutno nejprve učinit tři poznámky ohledně přesnosti dat. Ministerstvo spravedlnosti zvláště neeviduje počet zpětvzetí stížnosti v jednotlivých letech, nicméně jde pokaždé o nepatrný počet, a proto je tento údaj pro účely celkové statistiky úspěšnosti zanedbatelný (procento úspěšnosti návrhů je tak ve skutečnosti nepatrně vyšší). V tabulce jsou uvedena jen čísla absolutní, která nezohledňují meziroční časový posun daný prodlevami mezi obdržáním podnětu, podáním stížnosti pro porušení zákona a rozhodnutím o ní. Není totiž možné spárovat počty podnětů, návrhů a rozhodnutí, tj. přiřadit ke skupině podnětů počet stížností z nich vzešlých a k nim opět počet korespondujících rozhodnutí Nejvyššího soudu. Mám však za to, že vypovídací hodnota je i přesto vysoká, neboť jakýkoli trend se v datech nutně projeví, jen s určitým nevýznamným zpožděním. Pokud jde o celkový nápad věcí zapsaných do rejstříku SPZ, je třeba upřesnit, že se jedná v naprosté většině o nové podněty, které ještě nebyly přezkoumávány; opakované podněty v téže věci (tzv. remonstrace) se zapisují do již existujícího spisu, který tzv. obživne; nový spis se zakládá pouze tehdy, byl-li (výjimečně) opětovně vyžadován trestní spis k přezkoumání nebo je opakovaný podnět doručován prostřednictvím státního zastupitelství (v tomto případě většinou již bez spisu). Data v prvním sloupci tedy vždy zahrnují určitý nevýznamný počet podnětů nikoli nových,

²²³ Údaj se týká jen stížností pro porušení zákona, ohledně nichž bylo Ministerstvu spravedlnosti do 31. 12. 2013 doručeno rozhodnutí Nejvyššího soudu (44).

jen nově administrativně zapsaných, ohledně nichž se již standardní přezkum v celém rozsahu neprovedl.

Pokud jde o celkový objem agendy stížností pro porušení zákona, v letech 2000-2004 dosti prudce poklesl, což je přímým důsledkem jednak tzv. velké novely trestního řádu č. 265/2001 Sb., která s účinností od 1. 1. 2002 zavedla nový mimořádný opravný prostředek – dovolání, jakož i zvláštní kasační oprávnění nejvyššího státního zástupce podle § 174a TrŘ, jednak derogačního nálezu pléna Ústavního soudu ze dne 31. 10. 2001, sp. zn. Pl. ÚS 15/01, kterým bylo zrušeno ustanovení § 272 TrŘ umožňující rušení nezákonných rozhodnutí ke stížnosti pro porušení zákona podané nikoli ve prospěch obviněného, což byly návrhy tvořící do té doby průměrně cca polovinu objemu této agendy. I z pohledu podatelů tak stížnost pro porušení zákona v dalších letech poněkud poklesla na významu. Mírný nárůst počtu podnětů v letech 2005 a 2006 lze dát do souvislosti se zrušením lhůty k podávání stížnosti pro porušení zákona v souběhu s dovoláním (srov. předchozí znění § 266a TrŘ); z toho důvodů řada podatelů zaměřila své podněty proti rozhodnutím ve věci samé, která již neúspěšně prošla řízením o dovolání. Nárůst počtu podnětů v letech 2010-2011 nepochybně souvisí s rekonstrukcí trestního práva hmotného, čímž se potvrzuje dosavadní zkušenost, že zásadní legislativní změny se vždy projeví v nárůstu počtu pochybení při rozhodování nebo v postupu řízení.

Dále z uvedených dat vyplývá, že v posledních šesti letech je nižší podíl úspěšných podnětů, kterým ministr spravedlnosti vyhoví a mimořádné opravné řízení iniciuje; situace se ustálila tak, že zhruba jen desetina podnětů je přiznána důvodnost, zbytek podnětů je odložen. V předchozích letech bylo vyhověno více podnětům, což může být odrazem lehce odlišné struktury podatelů (např. návrhy soudů či státních zastupitelství vycházející z prověřkové nebo dohledové činnosti jsou většinou důvodné) nebo projevem osobního přístupu některých ministrů spravedlnosti k využívání tohoto oprávnění. Ještě průkazněji se však ochota ministra podávat stížnosti pro porušení zákona v nejistotě nebo dokonce rovnou „na objednávku“ projev v úspěšnosti před Nejvyšším soudem. Slabší výsledky v letech 2005-2006 nasvědčují poněkud „advokátskému“ přístupu tehdejšího ministra spravedlnosti JUDr. Pavla Němce, nápadný pokles v roce 2010 koinciduje s působením ministryně JUDr. Daniely Kovářové, naopak významně lepších výsledků bylo dosaženo v průběhu obou mandátů JUDr. Jiřího Pospíšila nebo JUDr. Karla Čermáka (2003-2004). Domnívám se, že míra spolupráce se státním zastupitelstvím při vyřizování této agendy nebo dočasné působení expertní komise, která přezkoumávala výstupy ministerského odboru dohledu, nijak podstatně uvedená čísla neovlivňují, a to ani pozitivně ani negativně.

Pro dokreslení recentního stavu agendy stížností pro porušení zákona jsem opatřil údaje týkající se roku 2012²²⁴. V tomto roce Ministerstvo spravedlnosti

²²⁴ V době odevzdání práce byly k dispozici jen neúplné údaje za rok 2013, kdy Ministerstvo spravedlnosti zaevidovalo v rejstříku SPZ celkem 874 nových podnětů, což představuje oproti předchozím rokům nápad cca o 15 % nižší. Tento relativně prudký pokles byl způsoben výlučně amnestií prezidenta republiky ze dne 1. 1.

zaevidovalo v rejstříku SPZ celkem 1031 nových podnětů. Tento nápad věcí byl ve srovnání s předchozími roky cca o desetinu nižší. Pokud jde o přibližnou strukturu podatelů podnětů, pak z uvedeného počtu podnětů jich 36 předložili předsedové krajských soudů podle zákona o soudech a soudcích (asi 3,5 % podnětů), 54 návrhů zpracovala a předložila jednotlivá státní zastupitelství z vlastní iniciativy podle § 46 JŘSZ (asi 5,2 % podnětů), ostatní podněty zaslali jednotlivci (fyzické, ojedinele právnické osoby), od jiných útvarů Ministerstva spravedlnosti nevzešel podnět žádný. Prakticky ve všech případech (s jednou výjimkou) byl přezkum v roce 2012 proveden v součinnosti se státním zastupitelstvím podle § 466 TrŘ.²²⁵ Následující tabulka dokumentuje míru nesouladných postojů státního zastupitelství a ministra spravedlnosti k důvodnosti a účelnosti podání stížnosti pro porušení zákona²²⁶:

Stanovisko ministra/rok	2010	2011	2012
Souhlas s podáním SPZ	56	102	86
Nesouhlas s podáním SPZ	30	42	52
Souhlas s odložením	962	1039	1060
Nesouhlas s odložením	5	12	7

Zdroj: Nejvyšší státní zastupitelství, 2013

V roce 2012 tedy v 7 případech ministr spravedlnosti podal stížnost pro porušení zákona, ač státní zastupitelství navrhovalo odložení podnětu, naopak 52 věcí bylo ministrem odloženo, vesměs pro neúčelnost, ač státní zastupitelství navrhovalo podání stížnosti pro porušení zákona. Míra nesouladu mezi návrhem opatření ze strany státního zastupitelství a způsobem vyřízení podnětu ministrem spravedlnosti tak v roce 2012 činila asi 4,9 % ze všech společně přezkoumávaných věcí, v roce 2011 asi 4,5 % a v roce 2010 jen asi 3,3 %. Není však možné přesně zjistit, nakolik byly státním zastupitelstvím „nedoporučené“ stížnosti pro porušení zákona nakonec úspěšné – tři tzv. zájmové stížnosti pro porušení zákona, zpracované na výslovné přání vedení ministerstva a v rozporu s návrhem státního zastupitelství, podle očekávání neuspěly, nicméně nejméně stížnostem evidovaným pod sp. zn. 1038/2011-OD-SPZ a 687/2012-OD-SPZ Nejvyšší soud naopak vyhověl. Ministr spravedlnosti tedy nepůsobí jako bezduchý recipient přezkumných zpráv státního zastupitelství, ale v některých případech se mu podaří dosáhnout nápravy nezákonnosti, kterou státní zastupitelství přehlédlo, popř. zjevně podcenilo.

Další tabulka charakterizuje sumu podaných stížností z pohledu subjektu, jemuž prospívají, a také podle úspěšnosti u Nejvyššího soudu:

2013, v jejímž důsledku byla prominuta celá řada pravomocně uložených trestů, některé s účinky rehabilitace, jež by se na základě podnětů jinak přezkoumávaly. Kromě poklesu počtu podaných podnětů jich několik desítek bylo vzato zpět. Od předsedů soudů vzešlo celkem 38 podnětů (asi 4,1 %).

²²⁵ JUDr. Jiří Balzer, vedoucí oddělení trestního přezkumu, osobní sdělení ze dne 31. 7. 2013

²²⁶ Tabulka vychází z údajů Nejvyššího státního zastupitelství o věcech, které byly v roce 2012 evidenčně skončeny, a z vlastních výpočtů autora.

Stížnosti pro porušení zákona:	Podáno	Vyhověno	Zamítnuto	Zpětvzetí
ve prospěch obviněného	93	78	12	3
v neprospěch obviněného	8	5	3	0
ve prospěch i v neprospěch obviněného	2	2	0	0
ve prospěch či v neprospěch jiné osoby než obviněného	2	2	0	0
Celkem za rok 2012	105	87	15	3

Jak vyplývá z uvedené tabulky, úspěšnost podaných návrhů v roce 2012 činila přibližně 85,3 %, což je slušná bilance, která svědčí o profesionálním přístupu i kvalitním zpracování návrhů – uvážíme-li navíc nejméně tři účelové stížnosti pro porušení zákona, které byly podány v rozporu s odborným stanoviskem státního zastupitelství a odboru dohledu ministerstva a které byly jako nedůvodné zamítnuty. Úspěšnost stížností pro porušení zákona podaných nikoli ve prospěch obviněného (10) je o něco nižší (cca 66,6 %), což je vzhledem ke sledovanému judikатурnímu účelu pochopitelné. Jen pro zajímavost uvádím, že Nejvyšší soud v roce 2012 alespoň zčásti vyhověl 71,4 % dovolání, která podal nejvyšší státní zástupce, 21,4 % jich odmítl a 7,1 % zamítl.²²⁷

Statistiky státního zastupitelství se zaměřují na mnoho podrobností, kdy ovšem množství číselných dat samo o sobě neposkytuje relevantní poznání. Vybírám proto pouze údaje, které podle mého názoru charakterizují agendu stížností pro porušení zákona a způsob využívání tohoto institutu ve smyslu „předběžné selekce“ případů, které se až v další fázi mohou dostat před senáty Nejvyššího soudu.

Následující tabulka umožňuje učinit si přehled o tom, která rozhodnutí jsou podněty převážně napadána (údaje za rok 2012):

Napadeno rozhodnutí	NSZ	VSZ	KSZ	Celkem
výlučně soudu I. stupně	8	97	215	320
výlučně soudu II. stupně	2	46	34	82
soudů obou stupňů	147	527	66	740
státního zástupce	10	16	13	39
jiná (PČR v I. st.)	4	15	17	36

Z předestřených údajů vyplývají poměrně zajímavé skutečnosti, které je třeba blíže rozvinout. Za prvé, prošetřované podněty či návrhy směřují jen v mizivé míře proti pravomocným rozhodnutím státních zástupců, což je jistě dáno i tím, že k rušení nezákonných rozhodnutí o zastavení trestního stíhání nebo o postoupení věci je určeno výhradně kasační oprávnění nejvyššího státního zástupce dle § 174a TrŘ. Dost možná, že nízký počet přezkoumávaných rozhodnutí státních zástupců vede

²²⁷ Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2012 ze dne 21. 6. 2013, sp. zn. 7 NZN 603/2013, Nejvyšší státní zastupitelství, dostupné na adrese: <http://www.nsz.cz/> (přístup: 2. 12. 2013)

zákonodárce k úvahám o omezení použitelnosti stížnosti pro porušení zákona v novém trestním řádu jen na rozhodnutí soudů. Nicméně již na tomto místě upozorňuji, že podle případové studie, prezentované v podkapitole 4.4. této práce, plná desetina stížností pro porušení zákona je v současnosti podávána proti rozhodnutím státních zástupců. Mám za to, že ačkoliv je podnětů či návrhů v těchto věcech relativně málo, dosti často se ukazují jako důvodné a stížnost pro porušení zákona jako jediný prostředek ke zjednání nápravy.

Za druhé, povšimněme si velkého množství podnětů směřujících proti rozhodnutím, která nabyla právní moci již v I. stupni. Pomineme-li naprosto zanedbatelný počet rozhodnutí, proti nimž vůbec není přípustný řádný opravný prostředek, pak je minimálně zarážející, v kolika věcech je podán podnět, ačkoli podatel se mohl bránit uplatněním řádného opravného prostředku, avšak této možnosti on ani další oprávněné osoby nevyužili. Typicky se jedná o trestní příkazy, proti kterým nebyl podán odpor. Bez ohledu na případnou úspěšnost takových podnětů je jistě významné, že zde existuje možnost dodatečného přezkoumání zákonnosti takového rozhodnutí, byť velká část těchto rozhodnutí ani neobsahuje písemné odůvodnění. Mimořádné opravné prostředky kasačního typu (dovolání) většinou moderní zákonodárci podmiňují neúspěšným vyčerpáním řádného opravného prostředku.

Dále můžeme stručně zmapovat šetření prováděná z vlastní iniciativy státního zastupitelství. Celkem bylo v roce 2012 takto přezkoumáno 65 věcí, z toho Nejvyšším státním zastupitelstvím 13, vrchními 27 a krajskými státními zastupitelstvími úhrnně 25 věcí; k tomu nutno doplnit, že 11 vlastních návrhů (poznatků) bylo v instančním postupu bez dalšího odloženo.²²⁸

Podobně jako ministr spravedlnosti, i státní zastupitelství zvažuje v rámci přezkumu ve smyslu § 466 TrŘ hledisko účelnosti podání stížnosti pro porušení zákona – v evidenci se uvádí výraz „nevhodnost“. Z celkového počtu 1062 návrhů státních zástupců na odložení podnětu pouze v 15 případech (1,4 %) bylo navrhováno odložení podnětu pro nevhodnost.²²⁹

Pokud se jedná o rychlost přezkumného řízení, v roce 2012 činila průměrná délka vyřizování podnětů u státního zastupitelství 94 dní. To je poměrně zavádějící údaj, neboť „vyřízení“ neznamena „přezkoumání“, a když podle statistiky asi třetina evidovaných podnětů (406) byla vyřízena do 1 měsíce od nápadu, lze usoudit, že tato statistika zahrnuje i opakované podněty, které se opětovně nepřezkoumávají, a podněty, které se toliko postupují podle věcné či místní příslušnosti jinému státnímu zastupitelství. Proto podle mého odhadu bude ve skutečnosti průměrná délka přezkumu činit 100 až 110 dní. Kromě toho jsou patrné značné rozdíly v délce vyřizování mezi jednotlivými stupni soustavy i jednotlivými úřady. Zdaleka nejdéle

²²⁸ Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2012 ze dne 21. 6. 2013, sp. zn. 7 NZN 603/2013, Nejvyšší státní zastupitelství, dostupné na adrese: <http://www.nsz.cz/> (přístup: 2. 12. 2013)

²²⁹ tamtéž

vyřizuje podněty Nejvyšší státní zastupitelství (průměrně 165 dní), což je pochopitelně dáno jednak vyšší složitostí věcí a objemností spisů, jednak tím, že v řadě případů není spis po delší dobu dostupný z důvodu podání jiného mimořádného opravného prostředku či procesních návrhů spoluobviněných v rozsáhlých skupinových věcech apod. Obě vrchní státní zastupitelství vykazala téměř shodné údaje (průměrně 91 a 98 dní); na krajské úrovni vyniká „propast“ mezi Městským státním zastupitelstvím v Praze (113 dní) a krajskými státními zastupitelstvími v Praze (25 dní), v Českých Budějovicích (30 dní) a v Plzni (34 dní). Z celkového počtu podnětů je jich 86,7 % vyřízeno do 6 měsíců od nápadu státnímu zastupitelství, podnětů vyřizovaných déle než 12 měsíců bylo jen 52 (4,3 %).²³⁰

4. Stížnost pro porušení zákona podle platné právní úpravy a v recentní soudní praxi (hledisko de lege lata)

4.1. Přípustnost a náležitosti stížnosti pro porušení zákona

4.1.1. Předmět (objekt) stížnosti pro porušení zákona

Předmětem neboli objektem určitého opravného prostředku se rozumí dílčí akt aplikace práva, který je podle zákona přezkoumatelný ve formalizované proceduře, v jejímž rámci může být také zrušen nebo změněn. Podle § 266 odst. 1 TrŘ může ministr spravedlnosti podat stížnost pro porušení zákona proti pravomocným rozhodnutím soudu nebo státního zástupce, a to za podmínek, které dále zákon vyjmenovává. Okruh pravomocných rozhodnutí, proti kterým je možno podat stížnost pro porušení zákona, je velmi široký a zákon jejich rozsah, na rozdíl např. od obnovy řízení nebo dovolání, nijak blíže nevymezuje.²³¹ Kromě toho, že trestní řád blíže nespécifikuje okruh (druh) rozhodnutí, proti nimž lze tento mimořádný opravný prostředek směřovat, nevymezuje ani jednotlivé typy výroků, jež lze takto napadnout. Relativně široký aplikační rámec a ne zcela jasně stanovené meze uplatnění stížnosti pro porušení zákona patrně vyplývají ze záměru zákonodárce, který do značné míry spoléhá na odbornost a uvážlivost vedoucího představitele rezortu spravedlnosti. Vzhledem k tomu, že institut stížnosti pro porušení zákona je upraven v trestním řádu, lze systematickým výkladem dovodit, že předmětem této stížnosti budou zásadně pravomocná rozhodnutí uvedených orgánů vydaná v rámci trestního řízení bez ohledu na to, zda šlo o řízení podle platného trestního řádu nebo o řízení vedená podle dříve platných trestněprocesních předpisů²³². Je potom dobře možné vyslovení porušení zákona v konkrétních ustanoveních těchto i velmi starých procesních

²³⁰ Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2012 ze dne 21. 6. 2013, sp. zn. 7 NZN 603/2013, Nejvyšší státní zastupitelství, dostupné na adrese: <http://www.nsz.cz/> (přístup: 2. 12. 2013); vlastní výpočty autora

²³¹ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 3. vyd., Praha: Leges, 2013, s. 711

²³² Šámal, P.: Opravné prostředky v trestním řízení. Stížnost pro porušení zákona. Obnova řízení. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 69

předpisů (např. tzv. Glaserova trestního řádu č. 119/1873 ř. z.²³³, trestních řádů č. 87/1950 Sb.²³⁴ a č. 64/1956 Sb.²³⁵, vojenského trestního řádu č. 131/1912 ř. z.²³⁶, zákona č. 82/1968 Sb., o soudní rehabilitaci atd.) a v souvislosti s tím též letitých předpisů hmotného práva (např. zákona č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích²³⁷, trestního zákona č. 86/1950 Sb.²³⁸ atd.).

V dalším výkladu se pokusím identifikovat předmět (objekt) stížnosti pro porušení zákona, tj. naříkané rozhodnutí, nejprve podle povahy, charakteru či formy rozhodnutí jako takového, následně podle orgánu, který rozhodnutí vydal, a nakonec podle typu řízení, v jehož rámci bylo rozhodnutí učiněno. Trestní řád totiž omezuje přípustnost stížnosti pro porušení zákona právě vlastnostmi rozhodnutí (právní moc), označením vyřizujícího orgánu (soud, státní zástupce) a implicitně svým vlastním předmětem úpravy (trestní řízení).

Nejčastěji a pravidelně ministři spravedlnosti podávají stížnost pro porušení zákona proti konečným rozhodnutím, jimiž se rozhoduje ve věci samé a po právní moci představují překážku věci rozhodnuté (odsuzující nebo zprošťující rozsudky, trestní příkazy, ale také rozhodnutí o procesních odklonech, jimiž se řízení končí, usnesení soudu o zastavení trestního stíhání nebo o postoupení věci jinému orgánu), včetně rozhodnutí o soudní rehabilitaci, a proti rozhodnutím ve vykonávacím řízení (např. rozhodnutí, že se podmíněně odložený trest odnětí svobody vykoná, rozhodnutí o přeměně nevykonaného trestu obecně prospěšných prací v trest odnětí svobody, o osvědčení se podmíněně odsouzeného, o podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody atd.). Nemá význam vyjmenovávat jednotlivé druhy rozhodnutí, proti nimž je možno stížnost pro porušení zákona podat; jedná se v zásadě o všechna rozhodnutí v kterékoli ze stanovených procesních forem, která se projevují svou závazností a nezměnitelností. Stížnost pro porušení zákona může směřovat v zásadě proti všem rozhodnutím ve věci samé, včetně samostatného rozhodnutí o ochranném opatření, proti všem rozhodnutím ve vykonávacím řízení, včetně zahlazení odsouzení, proti rozhodnutím o nákladech trestního řízení, včetně rozhodnutí o výši odměny a náhrady hotových výdajů obhájce nebo zmocněnce poškozeného, rozhodnutí o povinnosti odsouzeného k náhradě nákladů poškozeného a o jejich výši, dále proti většině rozhodnutí v rámci právního styku s cizinou atd. Stížnost pro porušení zákona je přípustná i proti rozhodnutím, která nelze napadnout řádným opravným prostředkem (např. rozhodnutí o určení společného způsobu výkonu postupně uložených trestů odnětí svobody dle § 320 odst. 3 TrŘ). Rovněž tak nezáleží na tom, zda se napadené rozhodnutí stalo pravomocným již v I. instanci, nebo až ve spojení s rozhodnutím orgánu II. stupně, ledaže by šlo o rozhodnutí policejního orgánu pravomocné již v I. stupni. Naproti

²³³ srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. 12. 2002, sp. zn. 4 Tz 69/2002

²³⁴ srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 8. 2008, sp. zn. 4 Tz 64/2008

²³⁵ srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 2010, sp. zn. 4 Tz 5/2010

²³⁶ Nejvyšší soud vyslovil porušení vojenského trestního řádu č. 131/1912 ř. z. rozsudkem ze dne 19. 10. 2000, sp. zn. 9 Tz 196/2000.

²³⁷ srov. opětovně rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. 12. 2002, sp. zn. 4 Tz 69/2002

²³⁸ srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 8. 2013, č. j. 3 Tz 35/2013-27

tomu ovšem stížnost pro porušení zákona podanou jen proti rozsudku soudu prvního stupně, který nabyl právní moci až rozhodnutím odvolacího soudu o zamítnutí odvolání, Nejvyšší soud podle § 268 odst. 1 písm. a) TrŘ zamítne jako nepřipustnou, neboť v takovém případě lze stížnost pro porušení zákona podat výhradně proti rozhodnutí odvolacího soudu (srov. č. TR 3/2005, s. 77).

U výše označených druhů rozhodnutí zřejmě nevystanou zásadní pochybnosti o tom, že naplňují pojem „pravomocného rozhodnutí“ ve smyslu § 266 odst. 1 TrŘ. Trestní řád je však komplexní předpis a obsahuje úpravu celé řady rozhodnutí, popř. procesních úkonů takto nazývaných, u nichž je nutno vyřešit otázku, zda vůbec nabývají právní moci, popř. v jakém rozsahu, a zda jsou tedy obecně způsobilá stát se předmětem mimořádného opravného řízení. Týká se to téměř výlučně rozhodnutí procesní povahy, která neřeší žádnou meritorní otázku ani neupravují výkon rozhodnutí, nýbrž upravují podmínky dalšího postupu řízení a také samotný průběh řízení.

Skutečnost, že právní úprava limituje podání mimořádných opravných prostředků požadavkem právní moci napadeného rozhodnutí, znamená nutnost vypořádat se s pojmem právní moci. V právní moc vstupují všechna tři základní rozhodnutí, která zná trestní řád – rozsudek (§ 139 TrŘ), usnesení (§ 140 TrŘ) a trestní příkaz (§ 314g odst. 2 TrŘ). Právní moc je určitá vlastnost rozhodnutí, která mu propůjčuje stabilitu a přispívá k zajištění právní jistoty.²³⁹ Růžek ve své klasické práci „Právní moc a vykonatelnost rozhodnutí v trestních věcech“ hájil názor, že právní moc je nedělitelná jednota stránky procesní (relativní nezměnitelnost) a materiální (závaznost a konečnost) a nebylo by správné přeceňovat znak nezměnitelnosti. Upozorňoval, že rozhodnutí čistě procesní povahy, která neřeší žádnou materiální (hmotněprávní) otázku, mohou sice splňovat znak nezměnitelnosti, dle jeho pojetí však nenabývají právní moci, neboť neřeší věc konečným a závazným způsobem. Podle názoru Růžka se právní moc musí projevit současně v obou znacích, jinak bychom neměli o právní moci hovořit.²⁴⁰ To by však znamenalo, že stížností pro porušení zákona by s ohledem na znění § 266 odst. 1 TrŘ nebylo možno napadnout ta rozhodnutí, která vykazují toliko aspekt nezměnitelnosti, ale neřeší věc závazně a definitivně. Růžek přitom poněkud problematicky tvrdí, že stížnost pro porušení zákona by byla přípustná i proti rozhodnutím v jeho koncepci nezměnitelným (a nenabývajícím právní moci), např. proti rozhodnutí o vrácení věci prokurátorovi k došetření.²⁴¹

Opačný názor vyslovil v souvislosti s pojednáním o stížnosti pro porušení zákona Jestřáb, který sice připustil jednotu a nedělitelnost právní moci, zároveň ovšem dospěl k závěru, že k nabytí právní moci rozhodnutí postačí, aby se projevila formální (nezměnitelnost), neboť materiální stránka rozhodnutí je na formální

²³⁹ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 3. vyd., Praha: Leges, 2013, s. 472-473

²⁴⁰ Růžek, A.: Právní moc a vykonatelnost rozhodnutí v trestních věcech. Praha: ČSAV, 1958, s. 49-51

²⁴¹ Růžek, A.: Právní moc a vykonatelnost rozhodnutí v trestních věcech. Praha: ČSAV, 1958, s. 80-81

stránku obsahově navázána a není bez ní myslitelná. Naopak to ale neplatí. Již Prušák uvádí v podstatě shodné pojetí, a sice že „z formální právní moci rozsudku plyne pravidlem (zpravidla) jeho právní moc materiální, tj. skutečnosti zjištěné výrokem rozsudečným v mezích kompetenčních soudu trestního jsou zjištěny definitivně, obžaloba trestní je spotřebena (konsumována).²⁴²

Podle Šámala je při řešení této otázky třeba vyjít z pozitivní úpravy, kdy v ustanovení § 266 odst. 1 TrŘ nemůže mít zákon na mysli jinou právní moc, než jak ji vymezuje v ustanoveních § 139, § 140 a § 314g odst. 2 TrŘ. V těchto ustanoveních klade trestní řád zcela zjevně důraz na formální stránku právní moci. Podle jeho názoru je materiální stránka dokonce podmíněna stránkou formální. Nelze sice tvrdit, že materiální stránka je pouhým důsledkem stránky formální, avšak bez ohledu na teoretické rozlišování obou aspektů je nutno brát jako předmět stížnosti pro porušení zákona nejen rozhodnutí ve věci samé, ale i celou řadu rozhodnutí, u nichž se projevuje pouze znak nezměnitelnosti.²⁴³

Z hlediska materiální stránky se právní moc rozhodnutí projevuje v jeho závaznosti, tedy v tom, že věc, která je předmětem rozhodnutí, již nemůže být předmětem projednání a rozhodnutí v jiném řízení; tato stránka právní moci působí navenek. Závaznost rozhodnutí je vyjádřena zásadou "ne dvakrát v téže věci". Nezměnitelnost rozhodnutí nastává tehdy, jestliže zákon již nepřipouští proti němu řádný opravný prostředek. Je skutečností, že soudní praxe připouští stížnost pro porušení zákona i proti rozhodnutím, která vykazují znak nezměnitelnosti, ale nevytvářejí překážku věci pravomocně rozhoduté (*rei iudicatae*) a neřeší určitou otázku s konečnou platností. Není pravdou, že objektem stížnosti pro porušení zákona se může stát jen rozhodnutí, jehož právní moc se projeví jak z hlediska formální, tak i materiální stránky.

Na základě těchto teoretických úvah jsem dospěl k závěru, že jsou dva druhy procesních rozhodnutí, odlišitelné právě plností, resp. parciálností jejich právní moci. Třetí skupina pak zahrnuje rozhodnutí *sui generis*, která vůbec nemají schopnost nabýt právní moci. Proti první skupině rozhodnutí, která můžeme nazvat *zatímní*, neboť neřeší s konečnou platností otázku viny ani trestu a svou povahou předpokládají pokračování řízení a vydání konečného rozhodnutí, je stížnost pro porušení zákona přípustná, byť Nejvyšší soud v této otázce neprojevuje zcela jednotný přístup. Tato rozhodnutí sice nejsou konečná, ale jsou nezměnitelná a v dalším řízení již formálně nezrušitelná.²⁴⁴ Do stejné skupiny lze zařadit i rozhodnutí upravující předpoklady a podmínky trestního řízení tak, aby byl naplněn

²⁴² Prušák, J.: Československé řízení trestní platné v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha: Všeherd, 1921, s. 173

²⁴³ Šámal, P.: Opravné prostředky v trestním řízení. Stížnost pro porušení zákona. Obnova řízení. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 72

²⁴⁴ Mám na mysli zejména rozhodnutí o vrácení věci státnímu zástupci k došetření, rozhodnutí soudu II. stupně o vrácení věci soudu I. stupně k novému projednání, rozhodnutí o přerušení trestního stíhání a o pokračování v přerušeném trestním stíhání a kasační rozhodnutí nejvyššího státního zástupce dle § 174a TrŘ.

jeho účel.²⁴⁵ Také proti těmto rozhodnutím bude stížnost pro porušení zákona přípustná. Pak můžeme odlišit třetí skupinu, tj. rozhodnutí *čistě procesní* povahy, vůči nimž naopak stížnost pro porušení zákona nebude použitelná; jde o rozhodnutí *změnitelná* v návaznosti na změnu procesních podmínek, aniž by je bylo zapotřebí formálně rušit, která zpravidla upravují další postup řízení. Jako podpůrné vodítko lze vzít i fakt, že proti těmto ryze procesním rozhodnutím zákon nepřipouští ani řádný opravný prostředek.²⁴⁶ Některá z těchto rozhodnutí mohou být přezkoumána pouze jako součást vadného postupu řízení, které předcházelo napadenému rozhodnutí.

Jak bylo zmíněno v předešlém odstavci, oproti meritorním rozhodnutím stojí rozhodnutí *zatímní povahy*, jimiž se rozumí např. usnesení o přerušení trestního stíhání, usnesení o vrácení věci státnímu zástupci k došetření, usnesení nadřízeného soudu ve stížnostním řízení o zrušení usnesení soudu prvního stupně a vrácení věci k projednání tomuto soudu. Tato rozhodnutí neřeší věc konečným způsobem, ale jen dočasně oddalují její meritorní rozhodnutí a po nabytí právní moci nepředstavují překážku v dalším řízení. Nejvyšší soud staví do kontrapozice rozhodnutí *zatímní povahy* a meritorní povahy v téže trestní věci a z jeho judikatury lze dovodit relativně spolehlivý závěr: pokud v době rozhodování Nejvyššího soudu již existuje v dané věci pravomocné meritorní rozhodnutí, nelze projednat a rozhodnout stížnost pro porušení zákona směřující proti *zatímnímu* rozhodnutí (např. dřívějšímu rozhodnutí soudu II. stupně o vrácení věci soudu I. stupně k novému projednání a rozhodnutí). V takových případech Nejvyšší soud zamítne stížnost pro porušení zákona jako nepřípustnou podle § 268 odst. 1 písm. a) TrŘ. Pokud by ministr spravedlnosti i nadále považoval *zatímní* rozhodnutí soudu II. stupně za nezákonné, mohl by zvážit podání nového mimořádného opravného prostředku, avšak proti konečnému meritornímu rozhodnutí ve věci samé, a výslovně napadnout i řízení tomuto rozhodnutí předcházející.²⁴⁷ Není-li ve věci definitivního rozhodnutí, Nejvyšší soud z podnětu stížnosti pro porušení zákona přezkoumává a případně i ruší *zatímní* rozhodnutí, jako je usnesení odvolacího soudu o vrácení věci nalézacímu soudu k novému projednání²⁴⁸, usnesení o povolení obnovy řízení v neprospěch odsouzeného²⁴⁹, usnesení o vrácení věci státnímu zástupci k došetření (viz např. č. 50/2010 Sb. rozh. tr. nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 1.

²⁴⁵ např. usnesení o postoupení věci jinému soudu, rozhodnutí o příslušnosti soudu, o odnětí a přikázání věci, o vyloučení z vykonávání úkonů trestního řízení (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. 6. 2000, sp. zn. 5 Tz 113/2000), opravné usnesení (§ 131 TrŘ), rozhodnutí o nepřipuštění poškozeného k hlavnímu líčení (§ 206 odst. 3, 4 TrŘ), rozhodnutí o vyloučení zvoleného obhájce z obhajování (§ 37a odst. 1, 2 TrŘ – srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 2013, sp. zn. 6 Tz 111/2012), apod.

²⁴⁶ Typicky půjde o usnesení o doplnění dokazování (§ 218 odst. 1 TrŘ), o zamítnutí návrhu na doplnění dokazování, o vyloučení veřejnosti (§ 200 odst. 1 TrŘ), usnesení o konání hlavního líčení bez přítomnosti předvolané osoby (§ 205 odst. 2 TrŘ), o odročení hlavního líčení nebo veřejného zasedání (§ 205 odst. 2 TrŘ, § 219 odst. 1 TrŘ), rozhodnutí o námitkách proti protokolaci (§ 57 odst. 1 TrŘ), rozhodnutí o vyloučení věci k samostatnému projednání nebo o spojení věci ke společnému projednání, usnesení podle § 44 odst. 2 TrŘ o tom, že poškození mohou svá práva uplatňovat jen prostřednictvím společného zmocněnce (srov. č. NS 19/2003 T-464), usnesení předsedy senátu o tom, že se bere na vědomí zpětvzetí odvolání nebo stížnosti (srov. č. NS 25/2004 T-602) aj.

²⁴⁷ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 6. 2011, sp. zn. 4 Tz 51/2011

²⁴⁸ Viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 11. 2012, sp. zn. 4 Tz 77/2012

²⁴⁹ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 2. 2013, sp. zn. 7 Tz 83/2012

2013, sp. zn. 6 Tz 82/2012), výjimečně i usnesení nejvyššího státního zástupce podle § 174a TrŘ²⁵⁰ atd.

Pokračovalo-li se v trestním stíhání obviněného, které bylo soudem pravomocně zastaveno z důvodu promlčení [§ 11 odst. 1 písm. b) TrŘ], na základě jeho prohlášení učiněného podle § 11 odst. 3 TrŘ, přičemž trestní stíhání bylo poté skončeno tak, že obviněný byl soudem pravomocně zproštěn obžaloby, pak proti původnímu usnesení o zastavení trestního stíhání již není stížnost pro porušení zákona přípustná. Prohlášením obviněného podle § 11 odst. 2 TrŘ sice napadené rozhodnutí nepřestalo existovat, avšak výrok o zastavení trestního stíhání ztratil jakýkoli jiný účinek než ten, který je uveden v ustanovení § 227 TrŘ. V projednávaném případě bylo trestní stíhání dovedeno do myslitelného procesního konce, tj. do pravomocného zproštění obžaloby podle § 226 písm. c) TrŘ z důvodu, že nebylo prokázáno, že skutek, pro který byl stíhán, spáchal obviněný. Za této situace otázka, zda byl či nebyl původní názor obvodního soudu o promlčení trestního stíhání správný, ztratila právně relevantní význam, a proto usnesení soudu o zastavení trestního stíhání již nelze úspěšně napadnout stížností pro porušení zákona (srov. č. NS 26/2004 T-627).

V praxi Ministerstva spravedlnosti se pravidelně objevují podněty poškozených (oznamovatelů) dožadujících se podání stížnosti pro porušení zákona proti usnesení státního zástupce, jímž byla zamítnuta stížnost proti usnesení policejního orgánu o odložení věci ve smyslu § 159a TrŘ. Nedohledal jsem žádný případ podání stížnosti pro porušení zákona proti takovému rozhodnutí. Odbor dohledu v těchto případech neprovádí přezkum důvodnosti podnětu a většinou podání postoupí příslušnému státnímu zastupitelství jako podnět k výkonu dohledu ve smyslu § 12c a § 12d ZSZ. Faktem je, že takový postup, na rozdíl od případného akademického výroku Nejvyššího soudu, může reálně vést k nápravě zjištěné nezákonnosti a k zahájení trestního stíhání konkrétní osoby pro tentýž skutek. Odložení věci podle § 159a odst. 1 až odst. 5 TrŘ není nezměnitelným rozhodnutím, neboť nevytváří překážku věci pravomocně rozhodnuté (*res iudicata*) a nebrání tedy dalšímu postupu trestního řízení, včetně zahájení trestního stíhání, budou-li k tomu shledány zákonné důvody, aniž by bylo zapotřebí předchozí rozhodnutí policejního orgánu a státního zástupce formálně rušit.²⁵¹ Odložení věci se vyznačuje v příslušných rejstřících jako rozhodnutí, jímž se věc vyřizuje, po materiální stránce však právní moci nenabývá.

Stížnost pro porušení zákona nebude přípustná ani proti rozhodnutí, kterým státní zástupce usnesení o odložení věci zrušil a věc vrátil s pokyny policejnímu orgánu, ale ani proti výroku, jímž státní zástupce sám rozhodl o odložení věci. Mám za to, že mimořádným oprávným prostředkem nelze napadnout žádné rozhodnutí, kterým dozorový státní zástupce uplatňuje své oprávnění podle § 174 odst. 2 písm. e) TrŘ. Rozhoduje-li státní zástupce o stížnosti, situace je odlišná v tom, že se

²⁵⁰ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 9. 2006, sp. zn. 4 Tz 84/2006

²⁵¹ Stejný závěr platí i o odevzdání věci jinému orgánu.

může dopustit formálního pochybení, např. odepřít věcné přezkoumání napadeného rozhodnutí nesprávným závěrem o tom, že stížnost byla podána opožděně či neoprávněnou osobou. Ani v těchto případech však nepovažují podání stížnosti pro porušení zákona za možné, neboť nápravu lze zajistit cestou výkonu dohledu nadřízeného státního zastupitelství. Pokud Ústavní soud připouští zásah obecných soudů do zahájení trestního stíhání jen zcela výjimečně, při porušení základních práv obviněného (viz dále), *a maiori ad minus* nelze připustit přezkum rozhodnutí o odložení věci ve fázi prověřování, kdy žádná osoba není trestně stíhána. Závěr o nepřipustnosti žádného mimořádného opravného prostředku proti rozhodnutí o odložení věci je obsažen i ve výkladovém stanovisku nejvyšší státní zástupkyně č. 10/2002.²⁵²

Dosud ne zcela uspokojivě zodpovězenou otázkou zůstává přípustnost stížnosti pro porušení zákona proti rozhodnutí státního zástupce o stížnosti obviněného proti usnesení o zahájení trestního stíhání. Nejvyšší soud zamítl jako nepřipustnou stížnost pro porušení zákona s odůvodněním, že „trestním řádem není předpokládána ingerence soudů při posuzování důvodnosti zahájení trestního stíhání, a proto není na místě ani zasahování formou rozhodování Nejvyššího soudu o stížnostech pro porušení zákona směřujících proti usnesení státního zástupce, kterým rozhodoval o stížnosti obviněného proti usnesení o zahájení trestního stíhání, protože zamítnutí této stížnosti nemá pro obviněného konečné a neměnné důsledky, neboť jím není žádným způsobem předjímán výsledek přípravného řízení“ (srov. č. NS 25/2004 T-607). K tomu ovšem poznamenávám, že důvodem podání stížnosti pro porušení zákona v této věci nebyla polemika s důkazní situací, nýbrž procesní námitka, kterou Nejvyšší soud v jiných identických případech akceptoval²⁵³, a sice zamítnutí stížnosti obviněného jako opožděně podané, ač s ohledem na doručování obhájci byla podána včas. V daném případě soudy obou stupňů rozhodly ze stejného důvodu v rámci předběžného projednání obžaloby o vrácení věci státnímu zástupci k došetření a Nejvyšší soud vyslovil názor, že zjištěná vada řízení bude odstraněna i bez jeho ingerence prostě jen zopakováním všech procesních úkonů učiněných v přípravném řízení po nedůvodném zamítnutí stížnosti obviněného proti usnesení o zahájení trestního stíhání. Tento způsob nápravy nepokládám za zcela správný, neboť nezákonné rozhodnutí o stížnosti obviněného nebude formálně odstraněno, což obecně narušuje princip právní jistoty. Je ale skutečností, že zjednání nápravy by spočívalo ve stejném postupu; v případě zrušení usnesení státního zástupce by ovšem bylo nutno provést znovu všechny úkony, zatímco v rámci došetření se znovu provedou úkony, u nichž o to požádá obhájce.

Nejvyšší soud v citovaném rozhodnutí konstatoval, že není přípustná stížnost pro porušení zákona proti usnesení státního zástupce o stížnosti proti rozhodnutí o zahájení trestního stíhání, ovšem toliko za situace, kdy nápravu nezákonného

²⁵² Stanovisko ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k otázce povahy usnesení o odložení věci podle § 159a odst. 1 až 4 TrŘ ze dne 3. 4. 2002, sp. zn. SL 716/2002

²⁵³ Srov. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 4. 4. 2012, sp. zn. 4 Tz 34/2012, a ze dne 26. 6. 2013, sp. zn. 3 Tz 18/2013

stavu lze dosáhnout jinými procesními prostředky (v citované situaci to byla cesta vrácení věci státnímu zástupci k došetření). Jestliže např. stále probíhá vyšetřování, není k dispozici žádný prostředek ke zrušení nezákonného usnesení o zahájení trestního stíhání (a to ani v rámci výkonu dohledu vyššího státního zastupitelství), takže stížnost pro porušení zákona lze uplatnit.²⁵⁴

V této souvislosti lze připomenout náleží Ústavního soudu ze dne 3. 7. 2003, sp. zn. III. ÚS 511/02, v němž Ústavní soud poměrně přehledným způsobem vysvětluje svůj názor k otázce přípustnosti ingerence do rozhodování orgánů činných v přípravném řízení, kdy možnost zásahu do přípravného řízení trestního soudem je nutné vykládat přísně restriktivním způsobem. V citovaném rozhodnutí Ústavní soud připustil možnost přezkumu sdělení obvinění z hlediska dodržení ústavně zaručených práv stěžovatelů, přičemž i takový případ je možný „pouze v situaci materiálního (obsahového) a na první pohled zřejmého odepření spravedlnosti (*denegatio iustitiae*) nalézajícího výrazu v naprosto (prima facie) nedostatečném odůvodnění rozhodnutí, jehož rozhodovací důvody jsou konstruovány obecným a povšechným způsobem.“²⁵⁵ Podle mého názoru bude v právě popsaném případě přípustná též ingerence Nejvyššího soudu na základě stížnosti pro porušení zákona, tj. za situace, kdy porušení zákona dosahuje takové intenzity, že vybočuje z mezí ústavních kautel. V těchto případech bude žádoucí zjednat nápravu kterýmkoli procesním prostředkem, neboť odkazovat podatele podnětu na řízení před Ústavním soudem bych pokládal za prodlužování nezákonného stavu nesrovnatelné s materiálně chápaným principem právního státu („panství práva“). Rovněž tak by bylo možné uvažovat o uplatnění stížnosti pro porušení zákona v případech zcela evidentního nerespektování práva na obhajobu (srov. čl. 40 odst. 3, 4 Listiny základních práv a svobod) anebo v případech, kdy je trestní stíhání očividně vyloučeno [srov. čl. 40 odst. 5 Listiny základních práv a svobod a taktéž čl. 1 odst. 2 a čl. 10 Ústavy ČR ve spojení s § 11 odst. 1 písm. j) TrŘ].

Pokud podaná stížnost pro porušení zákona nesměřuje proti důvodnosti zahájení trestního stíhání obviněného, tedy nepožaduje po Nejvyšším soudu, aby se zabýval věcnou stránkou daného případu, a žádá pouze, aby Nejvyšší soud posoudil, zda o opravném prostředku obviněného proti usnesení o zahájení trestního stíhání jeho osoby bylo přezkumným orgánem procesně správně rozhodnuto a zda tudíž ve svém důsledku bylo zachováno právo obviněného na obhajobu a spravedlivý proces, pak takovou stížnost pro porušení zákona lze označit za přípustnou.²⁵⁶ Rozhodovací praxe Nejvyššího soudu však ojediněle připouští i stížnost pro porušení zákona vytýkající nedostatečný popis skutku. Nalezl jsem rozhodnutí, v němž Nejvyšší soud, aniž blíže zkoumal přípustnost stížnosti pro porušení zákona proti usnesení o zahájení trestního stíhání, uznal námitku ministryně spravedlnosti, že trestní stíhání obviněného nebylo ani v jednom

²⁵⁴ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 9. 2006, sp. zn. 4 Tz 98/2006

²⁵⁵ Srov. také usnesení Ústavního soudu ze dne 5. 2. 2004, sp. zn. III. ÚS 554/03

²⁵⁶ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 4. 2012, sp. zn. 4 Tz 34/2012

z předložených případů zahájeno zákonným způsobem, neboť bylo zahájeno pro skutek, jehož popis nevykazuje všechny zákonné znaky trestného činu. Z toho důvodu Nejvyšší soud zrušil jak rozhodnutí státního zástupce o stížnosti, tak prvostupňové usnesení policejního orgánu o zahájení trestního stíhání, a současně zrušil i navazující nepravomocný odsuzující rozsudek krajského soudu.²⁵⁷

Po výkladu o zatímních rozhodnutích je nutno zaměřit pozornost na poněkud spornou problematiku přípustnosti stížnosti pro porušení zákona proti rozhodnutím, jimiž se pro účely trestního řízení zajišťují osoby nebo věci.²⁵⁸ Nejvyšší státní zástupce vydal dosud platné výkladové stanovisko č. 12/1996 k otázce stížnosti pro porušení zákona proti rozhodnutí o vazbě s následující právní větou:

„Podání podatelů označená jako podnět ke stížnosti pro porušení zákona (§ 266 odst. 1 TrŘ), jestliže směřují proti pravomocnému rozhodnutí soudu o vzetí obviněného do vazby (§ 68 TrŘ), o zamítnutí jeho žádosti o propuštění z vazby na svobodu (§ 72 odst. 2 TrŘ), jakož i o prodloužení vazby, včetně rozhodnutí vrchních soudů a Nejvyššího soudu (§ 71 odst. 2 a 3 TrŘ), nelze zpravidla považovat za podnět ke stížnosti pro porušení zákona a je nutno je postoupit příslušnému státnímu zástupci k předložení příslušnému soudu k přezkoumání důvodnosti vazby (§ 72 odst. 2 TrŘ), není-li důvod k jinému opatření. Za podnět ke stížnosti pro porušení zákona by je bylo možno považovat jen zcela výjimečně, pokud by z podání vyplývalo, že již nelze dosáhnout nápravy postupem podle § 72 odst. 1 nebo odst. 2 TrŘ, např. pro odstup času, proto, že ve věci již bylo pravomocně rozhodnuto ve výroku o vině a trestu, a to vždy s přihlédnutím k povaze podatelem namítaného porušení zákona, zejména pokud z obsahu podání bylo možno dovodit důvodné pochybnosti ohledně postupu předcházejícímu rozhodování o vazbě, zejména nedodržení zákonné lhůty 24 hodin²⁵⁹ podle § 75, § 76 odst. 4 a § 77 odst. 1, 2 TrŘ nebo nerespektování zákonné lhůty pro předložení návrhu na prodloužení vazby (§ 71 odst. 6 a 7 TrŘ) anebo z jiných závažných důvodů.“

V odůvodnění stanoviska nejvyšší státní zástupce zdůraznil zvláštní povahu rozhodnutí o vazbě, neboť jde o rozhodnutí procesní povahy, které vychází z momentální situace trestního řízení, jež se neustále vyvíjí a mění, přičemž rozhodnutím o stížnosti pro porušení zákona na ni nelze adekvátně reagovat. Dále je poukazováno na existenci dalších institutů, jimiž se rozhodnutí o vzetí do vazby a důvody vazby průběžně přezkoumávají, tj. povinnost všech orgánů činných v trestním řízení podle § 71 odst. 1 TrŘ zkoumat v každém stadiu trestního stíhání, zda důvody vazby ještě trvají nebo zda nedošlo k jejich změně. Pomine-li pak důvod vazby, musí být obviněný ihned propuštěn na svobodu. Samotný obviněný je pak oprávněn ve smyslu ustanovení § 71a TrŘ kdykoliv žádat o propuštění z vazby na svobodu. Vzhledem k těmto skutečnostem se pak nejeví vhodným, aby Nejvyšší soud v rámci případného posuzování podnětu k podání stížnosti pro porušení zákona

²⁵⁷ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 1. 2010, sp. zn. 4 Tz 99/2009

²⁵⁸ rozhodnutí o vazbě largo sensu a vazebních substitutech, o předběžných opatřeních, rozhodnutí o uložení pořádkové pokuty, rozhodnutí o zajištění věcí a osob podle oddílu třetího a čtvrtého hlavy čtvrté TrŘ, o zajištění nároku poškozeného na majetku obviněného (§ 47 až § 48 TrŘ), o zajištění majetku obviněného (§ 347 TrŘ) apod.

²⁵⁹ Podle platné právní úpravy: 48 hodin.

proti rozhodnutí o vazbě zasahoval svým rozhodováním do postupu jiných orgánů činných v trestním řízení, které disponují dostatečnými možnostmi k odstranění případného nezákonného stavu, přičemž i samotný obviněný se rovněž může průběžně domáhat změny ve svůj prospěch. Navíc nelze vyloučit vznik neřešitelných situací, pokud by v době, než Nejvyšší soud o podané stížnosti pro porušení zákona rozhodne, došlo k dalším rozhodnutím o vazbě téhož obviněného (např. na základě jeho žádosti) založeným na změněné procesní situaci a na třeba jen částečně nových skutečnostech oproti původnímu rozhodnutí o vazbě napadenému stížností pro porušení zákona, a pokud by Nejvyšší soud shledal porušení zákona tímto rozhodnutím. Pokud by byla připuštěna obecná možnost posuzovat podání napadající důvodnost vazby anebo odůvodněnost postupu soudu, který rozhodl o prodloužení trvání vazby, mohlo by dojít i k takovým situacím, že by např. rozhodnutí o vazbě bylo přezkoumáváno v době, kdy obviněný byl již z vazby propuštěn nebo naopak již vykonává pravomocně uložený nepodmíněný trest odnětí svobody, popř. v době, kdy v mezidobí od vydání napadeného rozhodnutí do přezkoumání podnětu ke stížnosti pro porušení zákona bylo o vazbě, resp. jejím trvání, vícekrát rozhodováno. V případě, že bude obviněným napadáno podnětem ke stížnosti pro porušení zákona každé pravomocné rozhodnutí o vazbě v jeho trestní věci vydané, vedlo by to k nutnosti konat v této věci opakovaně přezkumné řízení.

K tomu je možno uvést, že pro podatele, který se domáhá přezkoumání důvodnosti vazby (vlastní nebo blízkého rodinného příslušníka) formou stížnosti pro porušení zákona, nemá žádný praktický význam Nejvyšším soudem konstatovaná nezákonnost vazby. Odškodnění za nezákonně vykonanou vazbu podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, závisí výlučně na obsahu pozdějšího rozhodnutí ve věci samé. Kupř. i při překročení maximální délky vazby nebo při nedodržení zákonné lhůty k rozhodnutí o dalším trvání vazby se při uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody provede započtení vazby, v ostatních případech k délce vykonané vazby soud při ukládání trestu povinně přihlédne (§ 92 odst. 3 TrZ).

Rozhodnutí o vazbě bývá v praxi napadeno stížností pro porušení zákona jen velmi zřídka, zřejmě i vlivem výše uvedené argumentace. Nejvyšší soud však zjevně pokládá tento druh rozhodnutí, navzdory jeho povaze, za přezkoumatelný předmět opravného řízení.²⁶⁰ Nejvyšší soud taktéž akceptuje a projednává stížnosti pro porušení zákona podané proti rozhodnutí o vazebních substitutech, např. proti rozhodnutí o zamítnutí návrhu obviněného na zrušení peněžitě záruky,²⁶¹ nebo proti rozhodnutí o uložení pořádkové pokuty²⁶² anebo rozhodnutí o vrácení vydané

²⁶⁰ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 11. 2005, sp. zn. 4 Tz 155/2005, rozsudek ze dne 22. 8. 2005, sp. zn. 11 Tz 117/2005 (jedná se o známou kauzu katarského prince, kdy Nejvyšší soud zrušil rozhodnutí o vzetí obviněného do běžné vazby, nikoli vazby vydávací) nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 7. 2003, sp. zn. 4 Tz 95/2003 (stížnost pro porušení zákona byla sice zamítnuta, ale pro nedůvodnost a po věcném přezkoumání)

²⁶¹ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 5. 2003, sp. zn. 4 Tz 24/2003

²⁶² Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 2. 2012, sp. zn. 3 Tz 1/2012

či odňaté věci.²⁶³ Nejvyšší soud rovněž věcně projednal stížnosti ministra spravedlnosti směřující proti rozhodnutím, kterými soud, resp. státní zástupce, zrušili usnesení o zajištění nároku poškozeného na majetku obviněného, resp. usnesení o zajištění náhradní hodnoty za výnos z trestné činnosti.²⁶⁴ V žádném z těchto rozhodnutí se Nejvyšší soud blíže nevyjadřoval k otázce přípustnosti stížnosti pro porušení zákona. Z toho lze dovodit, že samotný fakt, že trestní řád obsahuje jiný postup, jímž lze zajistit nápravu vytýkané nezákonnosti, neznamená nezpůsobilost určitého druhu rozhodnutí být objektem stížnosti pro porušení zákona. „Neřešitelné“ obtíže, na něž poukazuje nejvyšší státní zástupce, neshledávám, neboť v případě kasačního výroku Nejvyšší soud zruší i navazující rozhodnutí o vazbě (či o propuštění obviněného), což však nemá do právní sféry obviněného žádný dopad, neboť zrušením dřívějšího rozhodnutí pozbývá vazba svůj zákonný podklad. Je-li výjimečně zapotřebí znovu rozhodnout o nahrazení vazby jiným zajišťovacím opatřením, lze postupovat podle § 270 odst. 1 TrŘ.

Citované výkladové stanovisko se týká spíše, než otázky přípustnosti stížnosti pro porušení zákona, způsobu, jak posuzovat z hlediska obsahu podání vytýkající nezákonnost vazby po právní moci posledního rozhodnutí ve věci vazby – v tomto směru lze souhlasit, že je jistě správnější vyřídít je jako žádost obviněného o propuštění z vazby. Nejvyšší soud se nezdráhal zrušit rozhodnutí o vazbě i v době, kdy věc nebyla pravomocně skončena a kdy náprava mohla být zajištěna pravidelným přezkumem trvání vazebních důvodů. Je totiž iluzorní domnívat se, že když jednou byla konkrétní námitka obviněného odmítnuta, tak že při dalším rozhodování bude orgány činnými v trestním řízení uznána za důvodnou. Změna důvodů vazby či ukončení nebo nahrazení vazby bude v praxi záviset na změně skutkových okolností či důkazní situace, tedy na nově nastalých a zjištěných okolnostech, nikoli na přehodnocení dřívějšího právního názoru. Z toho důvodu obviněný vlastně nemá příliš reálnou šanci úspěšně uplatnit totožné námitky. Na tomto místě se tedy pokusím korigovat výše prezentovaný názor, že rozhodnutí o vazbě není nezměnitelné, a tudíž nesplňuje podmínku pravomocného rozhodnutí po stránce formální (procesní) dle § 266 odst. 1 TrŘ. Takové rozhodnutí sice může být překonáno a tedy obsahově změněno v krátkém čase jiným rozhodnutím, jenže na základě nových skutečností a za předpokladu existence jiných podmínek. Podle mého názoru je z pohledu aspektu nezměnitelnosti nepodstatné, zda určité rozhodnutí může být nějakým postupem změněno či negováno, ale podstatné je, zda se tak může stát na základě stejné relevantní právní námitky (ze stejného důvodu, který posuzovaly nižší instance). Stížnost pro porušení zákona vychází z právního a faktického stavu, který tu byl v době vydání napadeného rozhodnutí, tedy z perspektivy *ex tunc*, proto je následná změna okolností nepodstatná a neměla by bránit přezkumu Nejvyšším soudem. Úvahy obsažené v citovaném výkladovém stanovisku poměrně přesvědčivě řeší otázku účelnosti použití stížnosti pro porušení

²⁶³ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 2010, sp. zn. 4 Tz 1/2010

²⁶⁴ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 11. 2001, sp. zn. 4 Tz 234/2001, a rozsudek ze dne 30. 4. 2013, sp. zn. 4 Tz 7/2013 (akademický výrok)

zákona, nikoli její formální přípustnost.

Uvedený názor lze analogicky vztáhnout na rozhodnutí o předběžných opatřeních nebo na zákaz vycestování do zahraničí. Jiná již zmíněná rozhodnutí o zajištění osob či věcí pak nepochybně představují konečné, závazné i nezměnitelné řešení určité procesní otázky, takže použití stížnosti pro porušení zákona se nedá zpochybnit (např. uložení pořádkové pokuty, zrušení peněžité záruky, vrácení vydané věci, zajištění náhradní hodnoty nebo nároku poškozeného na majetku obviněného apod.).

Nabytí právní moci lze označit za *conditio sine qua non* řízení o mimořádném opravném prostředku, protože k nápravě vad nepravomocných rozhodnutí a jim předcházejícího řízení jsou určeny řádné opravné prostředky. Ministr spravedlnosti a následně i Nejvyšší soud si musí ujasnit, zda napadené rozhodnutí skutečně nabylo právní moci a také to, že nebylo předepsaným způsobem zrušeno. Stížnost pro porušení zákona nelze podat proti trestnímu příkazu, jenž byl ze zákona zrušen včasným podáním odporu (srov. č. 32/1997 Sb. rozh. tr.). Dojde-li k jejímu podání, musí být podle § 268 odst. 1 písm. a) TrŘ zamítnuta jako nepřípustná, neboť právně neexistuje napadené rozhodnutí, které bylo zrušeno *ex lege* podáním odporu. Je možné, že o zrušení rozhodnutí se ministr spravedlnosti ani včas nedozví, např. při zrušení výroku o vině a trestu v rámci ukládání společného trestu za pokračování v trestném činu podle § 45 odst. 1 TrZ.²⁶⁵ Podobně, jestliže rozhodnutí, proti kterému stížnost pro porušení zákona směřovala, bylo v mezidobí zrušeno Ústavním soudem, Nejvyšší soud musí stížnost pro porušení zákona zamítnout jako nepřípustnou podle ustanovení § 268 odst. 1 písm. a) TrŘ, neboť odpadl objekt mimořádného opravného řízení. Ústavní soud přitom není povinen vyčkávat, zda napadené rozhodnutí nebude zrušeno z podnětu stížnosti pro porušení zákona.

Třebaže právní moc je na předmětném rozhodnutí úředně vyznačena, což vždy určuje státní zástupce nebo soudce (předseda senátu), podmínky či okolnosti zakládající nabytí právní moci je zapotřebí zkoumat před zahájením meritorního přezkoumání rozhodnutí. Zjistí-li se např. dodatečně skutečnost, na jejímž základě byla právní moc vyznačena předčasně, je třeba rozhodnutí doručit všem oprávněným osobám. Kupříkladu trestní příkaz nemohl nabyt právní moci, jestliže byl kromě státního zástupce doručen pouze obviněnému, který je osobou omezenou ve způsobilosti k právním úkonům (svéprávnosti), a odpor podán nebyl. V takovém případě nabytí právní moci předpokládá doručení trestního příkazu obhájci, neboť jde o případ nutné obhajoby dle § 36 odst. 1 písm. b) TrŘ, a také opatrovníkovi obviněného (§ 34 TrŘ). Fakt, že v dané věci je samotné vydání trestního příkazu nepřípustné [srov. § 314e odst. 6 písm. a) TrŘ], nebrání tomu, aby takto vadný trestní příkaz nabyl právní moci, pokud žádná z oprávněných osob nepodá odpor.

²⁶⁵ To by samozřejmě svědčilo o liknavosti soudu ukládajícího společný trest, neboť by tak postupoval bez prostudování spisu v související trestní věci, který byl v dispozici ministra.

Není však nutné, aby rozhodnutí nabylo právní moci v celém rozsahu. Stížnost pro porušení zákona lze podle § 266 odst. 1 TrŘ podat proti rozhodnutí v té jeho části, která již nabyla právní moci. Proto podání stížnosti pro porušení zákona proti pravomocným výrokům rozsudku o vině a trestu nebrání skutečnost, že dosud není pravomocný výrok o náhradě škody (srov. č. 19/1991 Sb. rozh. tr.). To obdobně platí pro případ, že napadené rozhodnutí nabylo právní moci jen ohledně některého z více obviněných. Podání a projednání stížnosti pro porušení zákona tedy nebrání stále probíhající řízení ohledně jiných osob, nicméně v praxi bude obtížné za takové situace získat k prostudování trestní spis.

Meritorní rozhodnutí týkající se několika skutků spáchaných obviněným ve vícečinném souběhu lze z hlediska ustanovení § 140 odst. 3 TrŘ považovat za rozhodnutí nikoliv o jedné věci, ale o více věcech. To znamená, že takové usnesení nemusí nabyt právní moci jako celek, ale jeho oddělitelné části (výroky) ve vztahu k jednotlivým skutkům sbíhající se trestné činnosti nabývají právní moci individuálně, a to v závislosti na splnění podmínek § 140 odst. 1 TrŘ (částečná právní moc – k tomu viz přiměřeně č. 6/2006 Sb. rozh. tr.). Stejný závěr platí o rozsudku (§ 139 odst. 2 TrŘ), a pokud jde o jednotlivé obviněné, i o trestním příkazu.²⁶⁶ K této problematice lze doplnit i poznatek, že rozsudek odvolacího soudu je pravomocný okamžikem jeho vyhlášení, takže skutečnost, že oprávněným osobám nebyl doručen opis tohoto rozsudku, není na překážku podání stížnosti pro porušení zákona proti takovému rozsudku a rozhodování o ní (srov. č. B 2/1986-23).

Teorie se dnes již shoduje v názoru, že právní moci nabývají jen *výroky* rozhodnutí, nikoli jeho odůvodnění.²⁶⁷ Za rozhodnutí v pravém slova smyslu lze pokládat jen výrokovou část rozhodnutí (enunciát), nikoli však jeho odůvodnění či poučení o opravném prostředku. Jestřáb kriticky komentoval nepublikované rozhodnutí někdejšího Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky ve věci vedené pod sp. zn. 5 Tz 67/75, kdy stížnost pro porušení zákona směřovala v podstatě toliko proti nedostatečnému odůvodnění usnesení krajského soudu, přičemž Nejvyšší soud ji shledal důvodnou a vyslovil, že napadeným rozhodnutím byl porušen zákon v ustanovení § 134 odst. 2 TrŘ. Podle Jestřába tedy Nejvyšší soud odůvodnění rozhodnutí pokládal za rozhodnutí ve smyslu § 266 odst. 1 TrŘ a tedy za náležitý předmět řízení o stížnosti pro porušení zákona. Tento autor ovšem důvodně poukázal na koncepci hlavy sedmnácté (dnes osmnácté) trestního řádu, kdy např. ze znění ustanovení § 267 TrŘ vyplývá, že předmětem přezkumu může být jen výrok rozhodnutí.²⁶⁸ Obdobně i další ustanovení této hlavy hovoří výslovně o výroku, nikoli o jiné části rozhodnutí (§ 266 odst. 2, § 269 odst. 1, § 270 odst. 1, 2, § 271 odst. 2 TrŘ). Také Růžek ve své klasické práci „Právní moc a vykonatelnost rozhodnutí

²⁶⁶ Mám za to, že u trestního příkazu je možná relativní právní moc, nikoli však částečná právní moc. Podá-li odpor obviněný, ruší se ohledně jeho osoby trestní příkaz v celém rozsahu, podá-li odpor státní zástupce, ruší se trestní příkaz v celém rozsahu ohledně všech obviněných.

²⁶⁷ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 3. vyd., Praha: Leges, 2013, s. 473

²⁶⁸ Jestřáb, M.: Stížnost pro porušení zákona v československém socialistickém trestním řízení. In: Acta Universitatis Carolinae. Iuridica / Univerzita Karlova Praha č. 2/1981, s. 144

v trestních věcech“ přesvědčivě ukázal, že odůvodnění rozhodnutí nemůže samo nabýt právní moci, neboť není určeno k tomu činit samostatná rozhodnutí. Jeho jediným účelem je učiněná rozhodnutí vysvětlit a odůvodnit a v tomto směru tvoří s výrokovou částí jeden celek.²⁶⁹ K této problematice se sluší doplnit, že předmětem přezkumu jsou pochopitelně i ta rozhodnutí, která podle trestního řádu neobsahují žádné odůvodnění.

Podle publikovaného rozhodnutí Nejvyššího soudu, pokud odůvodnění usnesení není zcela v souladu s ustanovením § 134 odst. 2 TrŘ, ale výrok usnesení je věcně správný, nelze usnesení ke stížnosti pro porušení zákona zrušit (srov. č. 10/1993-II Sb. rozh. tr.). Pomineme-li fakt, že v daném případě muselo být napadené usnesení zjevně předmětem přezkumu Nejvyššího soudu včetně jeho odůvodnění, znamenají výše prezentované názory doktríny i praxe, že v rámci stížnosti pro porušení zákona nelze účinně namítat nesmyslnost či logickou rozpornost odůvodnění s výrokem, popř. absenci písemného odůvodnění v případě, že jej zákon vyžaduje? Vždyť zjevně nedostatečné odůvodnění činí rozhodnutí nepřezkoumatelným, neboť z něj vůbec nevyplývají důvody, které k jeho vydání vedly. Nejvyšší soud patrně vychází z přesvědčení, že nepřezkoumatelnost rozhodnutí lze v odůvodněných případech (citovaný judikát se týkal usnesení) nahradit přezkoumáním spisového materiálu. Z čeho jiného by potom mohl dovodit, že výrok rozhodnutí je věcně správný? Je-li tomu tak, neznámá to nic jiného, než že rozhodnutí včetně jeho odůvodnění je předmětem přezkumu v mimořádném opravném řízení. Nejvyšší soud v dovolacím řízení vícekrát dovodil nesprávné hmotněprávní posouzení skutku a tedy nesprávnost výroku o vině na základě vnitřní rozpornosti mezi odůvodněním a výrokem, kdy vytýkal i logické rozpory v rámci odůvodnění samotného.²⁷⁰ Rozhodnutí trestního soudu musí být konzistentní ve všech svých částech a musí dávat rozumný smysl jako koherentní celek, což potvrzuje i historická judikatura: „Důvody rozsudkové, v nichž jest trestný výrok skutkově zjištěn podle jednotlivých slov, po případě podle obsahu a smyslu, jsou pak rovněž integrující součástí rozsudku.“²⁷¹ Chybné poučení o možnosti podat opravný prostředek nebo o lhůtě k jeho uplatnění zase může podle okolností případu představovat vadný postup řízení.

A co více, samotný závěr citovaného judikátu nevyznívá přesvědčivě. Hrdlička uvádí příklad, kdy ze spisu není zřejmá žádná vada řízení, rozhodnutí však nelze přezkoumat, protože není jasné, na základě jakého myšlenkového postupu soud dospěl k učiněnému právnímu závěru. Kdyby tento postup soud náležitě vylíčil, třeba by se ukázalo, že jeho závěr neobstojí, ať již pokud se týče skutkového stavu nebo co do právního posouzení, mohl by se však ukázat i správným. Aby soud přezkoumávající takovéto rozhodnutí mohl v tom směru věc posoudit a rozhodnout, musel by postupovat tak, jak měl postupovat soud nalézací, tj. musel by rozhodnout

²⁶⁹ Růžek, A.: Právní moc a vykonatelnost rozhodnutí v trestních věcech. Praha: ČSAV, 1958, s. 131

²⁷⁰ Srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 1. 2003, sp. zn. 5 Tdo 1074/2002

²⁷¹ Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 3. 6. 1931, sp. zn. Zm I 184/30

za něj a nahradit jeho právní úvahy vlastními, namísto toho, aby jeho rozhodnutí přezkoumával. Z toho ovšem nutně vyplývá, že zákon byl porušen přímo rozhodnutím, které je nepřezkoumatelné, nebo jehož odůvodnění je nesrozumitelné či nesmyslné, neboť i to je překážkou přezkoumání jeho správnosti.²⁷² Jestliže je např. odvolací soud oprávněn, bez ohledu na případnou správnost výrokové části, zrušit napadené rozhodnutí z důvodu, že se soud I. stupně nevypořádal se všemi okolnostmi významnými pro rozhodnutí [§ 258 odst. 1 písm. b) TrŘ], jeví se podivným závěr, že by Nejvyšší soud měl při zjevných vadách odůvodnění nejprve přezkoumat spis, a v případě, že si na věc učiní názor odpovídající výroku napadeného rozhodnutí, namísto nalézacího soudu „dovyprávět“ to, co mělo být řečeno již v napadeném rozhodnutí.

Předmětem stížnosti pro porušení zákona se může stát i rozhodnutí, které není písemně odůvodněno, ač ve skutečnosti nejde o žádný z případů, kde trestní řád odůvodnění nevyžaduje (§ 129 odst. 2, § 136 odst. 3 TrŘ). Zde je však nutno mít na paměti, že účelem řízení o stížnosti pro porušení zákona – s některými výjimkami, o něž se tu nejedná – je náprava věcné nesprávnosti rozhodnutí ve věci, která byla předmětem rozhodování. Pojem nezákonného rozhodnutí se vždy nekryje s pojmem rozhodnutí nesprávného. Je přirozené, že tam, kde z obsahu spisů je patrné, že samotné rozhodnutí je správné, nebude stížnost podávána přesto, že rozhodnutí není písemně odůvodněno, ačkoliv se tak mělo stát. V takovém případě by stížnost pro porušení zákona sledovala jen instruktážní účel, což není jejím úkolem²⁷³, a pravděpodobně by byla Nejvyšším soudem zamítnuta jako nedůvodná.

Po tomto upřesnění uzavírám, že předmětem stížnosti pro porušení zákona a řízení o ní je vždy konkrétní výrok přesně označeného rozhodnutí. Částí rozhodnutí (srov. § 266 odst. 3, § 267 odst. 5, § 268 odst. 2 TrŘ) se vždy rozumí určitá část enunciátu, je-li procesně oddělitelná od ostatních částí složeného výroku. Nepokládám za reálné, že by ministr spravedlnosti formálně označil v petitu stížnosti pro porušení zákona toliko odůvodnění či poučení z určitého rozhodnutí – v tom případě by Nejvyšší soud právem stížnost zamítl jako nepřípustnou podle § 268 odst. 1 písm. a) TrŘ. Je však možné, aby nesprávnost a tedy nezákonnost rozhodnutí byla dovozována ze závažného logického rozporu mezi výrokem a jemu korespondujícím odůvodněním, a nevidím důvod, proč by se v důsledku toho nemohl Nejvyšší soud zaměřit mj. i na přezkoumání zákonných náležitostí odůvodnění.

Vzhledem k ustanovení § 131 TrŘ a § 138 TrŘ nelze podat stížnost pro porušení zákona proti jakémukoli výroku rozhodnutí z důvodu, že obsahuje písařské chyby nebo jiné zřejmé nesprávnosti, neboť ty nikdy nemohou nabýt právní moci, když jsou kdykoli opravitelné (srov. dikci „může ... kdykoli opravit“) zvláštním usnesením předsedy senátu. U těchto chyb v psaní a počtech není dána ani formální stránka právní moci, tedy nezměnitelnost, neboť jde pouze o nesoulad mezi vyhlášeným nebo jinak učiněným rozhodnutím a jeho písemným zachycením. Pokud

²⁷² Hrdlička, J.: Stížnost pro porušení zákona v občanskoprávních věcech. Praha: ČSAV, 1965, s. 48-49

²⁷³ Hrdlička, J.: Stížnost pro porušení zákona v občanskoprávních věcech. Praha: ČSAV, 1965, s. 49

by byla stížnost pro porušení zákona podána jen z tohoto důvodu, Nejvyšší soud by ji zamítl jako nepřipustnou podle § 268 odst. 1 písm. a) TrŘ a podle § 131 odst. 1 poslední věty TrŘ by sám nařídil opravu napadeného rozhodnutí (soudem vyššího stupně ve smyslu naposled citovaného ustanovení je pochopitelně i Nejvyšší soud). Pokud by ve stížnosti pro porušení zákona ministr spravedlnosti vytkl i jiné nezákonnosti a vady, které by odůvodňovaly její projednání, Nejvyšší soud by nařídil vydání opravného usnesení a teprve po odstranění písařských chyb nebo jiných zřejmých nesprávností by přikročil k projednání stížnosti pro porušení zákona.²⁷⁴

Nejvyšší soud v jediném případě, který jsem v jeho agendě dohledal, zvolil rychlejší postup – rozhodl akademickým výrokem o tom, že zákon byl ve prospěch obviněného porušen v ustanoveních § 2 odst. 1 TrZ a § 129 odst. 1, § 206 odst. 2 a § 228 odst. 1 TrŘ (přičemž nesoulad vyhlášeného znění a písemného vyhotovení rozsudku nebyl jedinou námitkou stěžovatele) a zároveň podle § 131 odst. 1 TrŘ nařídil samosoudci, aby vyhotovení rozsudku a jeho opisy ve výroku o náhradě škody uvedl do souladu s obsahem rozsudku, jak byl vyhlášen.²⁷⁵ Na první pohled se zdá, že zákon byl porušen též v neprospěch obviněného, neboť existuje veřejnoprávní akt aplikace práva, nadaný presumpcí správnosti, obsahující exekučně vynutitelnou povinnost k plnění. Zákon však může být porušen jedine samotným *rozhodnutím* a nikoli jeho písemným vyhotovením, proto je sice rozhodnutí Nejvyššího soudu věcně správné, ale zákon logicky nemůže být porušen v ustanovení § 129 odst. 1 věty druhé TrŘ, neboť porušení povinnosti tam uvedené není vadou rozhodnutí ani jemu předcházejícího řízení, ale následného nezákonného postupu samosoudce či soudní kanceláře. K tomu je třeba doplnit, že chyby přímo ve vyhlášeném rozhodnutí, třebaže by šlo jen o početní chyby, nelze odstranit opravou písemného vyhotovení rozhodnutí podle § 131 TrŘ; takovéto chyby lze napravit jen zrušením rozhodnutí v opravném řízení na podkladě podaného opravného prostředku, ať již řádného nebo mimořádného (srov. č. 22/1977-II. Sb. rozh. tr.). Proti samotnému usnesení o opravě písařských chyb a jiných zřejmých nesprávností je stížnost pro porušení zákona přípustná, neboť vykazuje všechny atributy právní moci a zákon výslovně připouští i řádný opravný prostředek – stížnost (§ 131 odst. 3 TrŘ).

V odborné literatuře se diskutoval teoretický problém použitelnosti stížnosti pro porušení zákona, resp. přezkoumatelnosti tzv. *absolutně zmatečných rozhodnutí*. Současná teorie práva hovoří o rozhodnutích nicotných, nulitních nebo o paaktech. Kupř. Prušák zastával v souladu s rakouskými autory názor, že určitá rozhodnutí mohou trpět tak zásadními vadami, že „nejen úvahy právníkové, ale i prostý rozum se vždy budou vzpírat, aby přes formální právní moc byly prohlášeny za nezměnitelné,

²⁷⁴ Šámal, P.: Opravné prostředky v trestním řízení. Stížnost pro porušení zákona. Obnova řízení. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 75

²⁷⁵ viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 12. 2011, sp. zn. 4 Tz 105/2011; V dané věci nalézací soud ohledně jednoho z poškozených nepřečetl jeho řádně a včas uplatněný návrh, který byl obsažen ve spise, a následně vyhlásil rozsudek, aniž o nároku tohoto poškozeného jakkoli rozhodl. Písemně vyhotovený rozsudek se však ve výroku o náhradě škody lišil od rozsudku, který byl vyhlášen v hlavním líčení, neboť oproti vyhlášenému znění již obsahoval i výrok určující povinnost k náhradě škody ve vztahu k opomenutému poškozenému.

vykonatelné a obžalobu konsumující. Zákonodárce, i kdyby chtěl, nemůže totiž vyloučit (odstranit) absolutní zmatečnost, neboť nemůže iluzorním učinit státoprávní rozdělení kompetence a nemůže dáti právní moci rozhodnutí, jež se se všemi našimi pojmy o řádu právním rozchází. Nedostatky se tu mohou zakládat jak na poruše práva materiálního, tak i formálního.²⁷⁶ Prušák uváděl, že k nápravě absolutně zmatečných rozhodnutí může být využita zmateční stížnost k ochraně zákona, nicméně jen tam, kde lze hovořit o rozhodnutí vydaném v „řízení trestním podle trestního řádu“. V opačném případě rozhodnutí (paakt) není vůbec způsobilé nabýt právní moci a jeví se nadbytečné prohlašovat jej za neplatné a právně neúčinné, neboť jeho neplatnost je evidentní a vyplývá z právního řádu.²⁷⁷

Osobně se domnívám, že úvaha Prušáka je teoreticky správná, vyžaduje nicméně jistou aktualizaci a také přihlídnutí k principu právní jistoty účastníků řízení. V praxi se budou vyskytovat jen zcela ojediněle případy tak očividné zmatečnosti a nezákonnosti aktu aplikace práva, že subjekty trestního řízení k němu bez dalšího nepřihlídnou; spíše nalezneme případy hraniční, sporné, kdy nezákonnost je zjevná a spolehlivě zjištěná, přesto z důvodu právní jistoty či „procesní opatrnosti“ ministr spravedlnosti přikročí k podání stížnosti pro porušení zákona. Z hlediska použitelnosti stížnosti pro porušení zákona k nápravě (či spíše odstranění) zjevně vadných rozhodnutí lze postulovat tři základní kritéria: a) musí se jednat o akt splňující formální náležitosti rozhodnutí podle předpisů veřejného práva, neboť jediné tak je založena presumpce správnosti rozhodnutí a veřejná důvěra (*fides publica*), b) akt musí být vydán některým orgánem činným v trestním řízení, c) akt musí odkazovat na trestněprávní předpisy, popř. z něj musí být alespoň zřejmé, že se týká trestní matérie (předpoklad rozhodnutí vydaného v trestním řízení).

Vycházejí volně ze Šámalovy klasifikace²⁷⁸, rozdělil jsem příklady zmatečných rozhodnutí, které uváděl již Prušák, do čtyř skupin:

a) absolutně zmatečná rozhodnutí, vydaná buď zcela neoprávněnou osobou (např. odsouzený odcizí úřední razítko a padělá si rozhodnutí ve vykonávacím řízení), nebo zcela postrádající vnější znaky rozhodnutí v trestním řízení – tato rozhodnutí nenabývají právní moci a jsou právně zcela bezvýznamná, stížnost pro porušení zákona není přípustná;

b) formálně bezvadná rozhodnutí trestněprávní povahy učiněná jiným orgánem veřejné moci než orgánem činným v trestním řízení (např. rozhodnutí správního orgánu nebo civilního či rozhodčího soudu o trestném činu nebo o trestu) – tato rozhodnutí mohou za podmínek stanovených mimotrestními procesními předpisy

²⁷⁶ Prušák, J.: Československé řízení trestní platné v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha: Všehrd, 1921, s. 175-176

²⁷⁷ Prušák, J.: Československé řízení trestní platné v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha: Všehrd, 1921, s. 176-177

²⁷⁸ Šámal, P.: Opravné prostředky v trestním řízení. Stížnost pro porušení zákona. Obnova řízení. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 81-82

nabýt právní moci, nápravu je pak nutno zajistit podle předpisů upravujících řízení, v němž byla vydána, stížnost pro porušení zákona není přípustná;

c) rozhodnutí vydaná v trestním řízení a splňující formální náležitosti rozhodnutí v trestním řízení, opatřená úředním razítkem, ale vydaná k tomu neoprávněnou úřední osobou (např. právním nebo justičním čekatelem nebo vyšším úředníkem státního zastupitelství) nebo jiným orgánem činným v trestním řízení, který nemá podle trestního řádu pravomoc jej vydat (např. státní zástupce rozhodne o vzetí obviněného do vazby) – zde je otázka „skutečné“ právní moci sporná, nicméně případná stížnost pro porušení zákona by podle mého názoru měla být věcně projednána, zejména je-li nebo bylo-li takto vadné rozhodnutí vykonáváno;

d) formálně bezvadná rozhodnutí vydaná podle trestního řádu orgánem činným v trestním řízení, avšak z jiných důvodů zcela zmatečná a nezákonná (např. rozhodnutí o vině a o trestu u osoby mladší 15 let nebo požívající hmotněprávní či procesní exempce podle § 10 TrŘ, rozhodnutí vydané duševně chorým soudcem či státním zástupcem, nebo soudcem, který byl ministrem spravedlnosti dočasně zproštěn výkonu funkce, rozhodnutí učiněná formou nepřípustné autoremedury) – tato rozhodnutí nepochybně nabývají právní moci a jejich vady jsou napravitelné jak cestou stížnosti pro porušení zákona, tak dovoláním, případně i obnovou řízení.

Praxe Nejvyššího soudu připouští účinné podání stížnosti pro porušení zákona proti rozhodnutí, jímž státní zástupce namísto soudu neoprávněně rozhodne o stížnosti podané proti rozhodnutí o uložení pořádkové pokuty,²⁷⁹ a to přesto, že by podle mého mínění bylo možné věc předložit soudu s tím, aby o stížnosti rozhodl a k nicotnému rozhodnutí státního zástupce nepřihlížel. Jestliže je napadeno rozhodnutí vyššího soudního úředníka, k jehož vydání nebyl oprávněn, použití stížnosti pro porušení zákona je nezpochybnitelné, pokud však „rozhodnutí“ vydá např. kancelářský pracovník (zapisovatelka) za nepřítomného soudce, je vůbec otázkou, zda by se jednalo o rozhodnutí *soudu* ve smyslu § 266 odst. 1 TrŘ, když úkony těchto administrativních zaměstnanců lze stěžít považovat za úkony soudu.

Lze však upozornit na jedno rozhodnutí Nejvyššího soudu, v němž zamítl jako nepřípustnou stížnost pro porušení zákona podanou proti rozhodnutí, které vykazovalo všechny zákonné náležitosti a bylo vydáno v trestním řízení soudy zařazenými do soustavy obecných soudů, takže jeho zmatečnost vyplývala pouze z nepřípustnosti mimořádného opravného řízení v dané věci. Jednalo se o situaci uvedenou shora ad d). Nejvyšší soud vyjádřil svůj postoj takto:

„Do přijetí zákona č. 245/1946 Sb., účinného od 9. 1. 1947, nebyla ve věcech souzených mimořádnými lidovými soudy přípustná obnova řízení. Tento stav se nezměnil,

²⁷⁹ Srov. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 22. 5. 2008, sp. zn. 5 Tz 46/2008, ze dne 21. 10. 2008, sp. zn. 4 Tz 81/2008, ze dne 23. 2. 2012, sp. zn. 3 Tz 1/2012 aj.

pokud jde o věci pravomocně skončené do účinnosti tohoto zákona, avšak ani následně po jeho účinnosti, což vyplývá z výše cit. ustanovení čl. III, § 2 odst. 1. Lze tudíž uzavřít, že obviněný A. N. nemohl v roce 1949 podat právně relevantní návrh na obnovu řízení v jeho trestní věci projednávané a pravomocně skončené rozsudkem Mimořádného lidového soudu v Klatovech ze dne 12. 9. 1946, sp. zn. Ls 267/46. Pokud přesto Okresní soud v Klatovech návrh obviněného projednal a usnesením jej zamítl a Krajský soud v Plzni následně zamítl stížnost obviněného proti tomuto usnesení, nelze k těmto (jak to výstižně nazval státní zástupce Nejvyššího státního zastupitelství) paaktům přihlížet. Proto i pokud byl zákon porušen způsobem uvedeným ve stížnosti pro porušení zákona, nelze rozsudkem Nejvyššího soudu v dané věci učinit výrok podle § 268 odst. 2 věty první TrŘ. Vzhledem k tomu, že stížnost pro porušení zákona byla podána sice proti existujícímu, avšak právně bezvýznamnému rozhodnutí soudu, nezbylo než ji podle § 268 odst. 1 písm. a) TrŘ jako nepřipustnou zamítnout.²⁸⁰

Naproti tomu ovšem Nejvyšší soud připustil a vyhověl stížnosti pro porušení zákona směřující proti rozhodnutí, jímž soud povolil obnovu řízení proti rozhodnutí ve výkonávacím řízení, konkrétně proti rozhodnutí o tom, že odsouzený vykoná podmíněně odložený trest odnětí svobody. Jak Nejvyšší soud autoritativně potvrdil akademickým výrokem, obnova řízení je možná jen proti rozhodnutím, jejichž taxativní výčet je uveden v ustanovení § 277 a § 278 TrŘ.²⁸¹

Trestní řád upravuje kromě rozhodnutí ve formě rozsudku, usnesení a trestního příkazu i skupinu rozhodnutí *sui generis*, kterým je společné, že jsou vykonatelná, trestní řád však neupravuje jejich právní moc a nejsou proti nim přípustné řádné opravné prostředky. Tato zvláštní rozhodnutí mají rozličnou povahu i účel; některá dávají podnět k dalšímu postupu řízení, jiná zajišťují přítomnost obviněného nebo slouží k opatření důkazů.²⁸² Pominou-li důvody pro jejich vydání, nerozhoduje se o jejich zrušení, nýbrž příslušný orgán je opatřením odvolá, čímž zruší (ukončí) jejich výkon. Výjimečně trestní řád předvídá zvláštní přezkumný mechanismus zákonnosti těchto rozhodnutí (srov. § 314l až 314n TrŘ). Jestřáb se věnoval mj. otázce přípustnosti stížnosti pro porušení zákona proti obžalobě a dospěl k závěru, že pokud obžaloba neřeší danou věc konečným způsobem, může v návaznosti na změnu důkazní situace v hlavním líčení doznat zásadních změn (např. jiná právní kvalifikace, návrh na zproštění obžaloby, zpětvzetí se souhlasem obžalovaného) a soud ani státní zástupce jí nejsou vázáni, pak nenabývá formální ani materiální stránky právní moci.²⁸³ Obžaloba (návrh na potrestání) je z hlediska charakteru úkonu sice rozhodnutím státního zástupce, nicméně z hlediska procesního jde pouze o žalobní návrh, který soud nemusí akceptovat a může jej

²⁸⁰ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 2. 2004, sp. zn. 4 Tz 207/2003

²⁸¹ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 11. 2011, sp. zn. 3 Tz 92/2011

²⁸² Mezi rozhodnutí svého druhu řadíme zejména obžalobu, návrh na potrestání, příkaz k zatčení či k zadržení, mezinárodní zatýkácí rozkaz, evropský zatýkácí rozkaz, příkaz k dodání do výkonu trestu, příkaz k domovní prohlídce či prohlídce jiných prostor, příkaz k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu, příkaz k odnětí věci, příkaz k pozdržení dopravy zásilky a nařízení k vydání zásilky atd. Do této skupiny bych zařadil i návrh na schválení dohody o vině a o trestu; následné rozhodnutí soudu takovou dohodu schvalující nebo odmítající lze stížností pro porušení zákona napadnout.

²⁸³ Jestřáb, M.: Stížnost pro porušení zákona v československém socialistickém trestním řízení. In: Acta Universitatis Carolinae. Iuridica / Univerzita Karlova Praha č. 2/1981, s. 143

kupř. vrátit státnímu zástupci k došetření. Rozhodnutí *sui generis*, byť zasahují do práv obviněného a podstatně ovlivňují další postup řízení, nemohou být sama o sobě objektem stížnosti pro porušení zákona, nicméně ze své povahy se mohou stát součástí vadného postupu řízení ve smyslu § 266 odst. 1 TrŘ, na jehož základě bylo učiněno rozhodnutí přezkoumávané v řízení o stížnosti pro porušení zákona.²⁸⁴

Stížnost pro porušení zákona nelze podat proti *opatření* orgánů činných v trestním řízení, byť se jedná o procesní úkony podle trestního řádu a zpravidla také řeší určitou právní otázku důležitou pro trestní řízení.²⁸⁵ Ačkoliv některá opatření se svým obsahem rozhodnutím blíží a trestní řád např. umožňuje „zrušení“ opatření [§ 174 odst. 2 písm. e) TrŘ, § 39 odst. 1 TrŘ] a připouští proti nim námitky (§ 105 odst. 3, § 203 odst. 3 TrŘ), neprojevují se právní mocí a mohou být přezkoumány v rámci řízení o stížnosti pro porušení zákona toliko potud, tvoří-li součást vadného postupu řízení, které předcházelo napadenému rozhodnutí.

V další části tohoto oddílu se budu zabývat přípustností stížnosti pro porušení zákona z trochu jiného úhlu pohledu, když doposud převažovalo hledisko týkající se charakteru přezkoumávaného rozhodnutí. Nyní bude zaměřena pozornost na okruh orgánů, jejichž rozhodnutí lze stížností pro porušení zákona napadnout.

Stížnost pro porušení zákona směřuje mj. proti rozhodnutí *soudu*, kdy tento pojem vykládáme v návaznosti na zákon č. 6/2002 Sb., v platném znění, a také s přihlédnutím k ustanovení § 12 odst. 3, 4 TrŘ, které upravuje legislativní zkratku „soud“, pod níž lze zahrnout všechny obecné soudy kteréhokoli stupně v rámci tuzemské soudní soustavy. Ve smyslu § 2 odst. 9 TrŘ se rozhodnutím soudu rozumí rozhodnutí samosoudce, soudního senátu, předsedy senátu a v přípravném řízení soudce. Za rozhodnutí soudu ve smyslu § 266 odst. 1 TrŘ se považují i rozhodnutí vyhotovená vyšším soudním úředníkem v rozsahu jeho oprávnění. Soudem se tu míní i soudy, které na území České republiky působily v rámci soudní soustavy, ale již byly zrušeny, jako např. místní lidové soudy, vojenské soudy (viz čl. IV odst. 4 zákona č. 292/1993 Sb.) nebo soudy sborové (porotní), *nikoliv* však *mimořádné soudy*.²⁸⁶

Do dnešní doby se udrželo letité stanovisko Nejvyššího soudu, že rozhodnutí vydané tzv. Národním soudem, zřízeným dekretem prezidenta republiky č. 17/1945 Sb., jakož i rozhodnutí mimořádných lidových soudů, zřízených dekretem prezidenta republiky č. 16/1945 Sb., nelze přezkoumat v řízení o stížnosti pro porušení zákona podle § 266 a násl. TrŘ (srov. č. 62/1994 Sb. rozh. tr.). Nejvyšší soud odůvodnil své stanovisko poukazem na výjimečnou, retroaktivní hmotněprávní úpravu v dekretu prezidenta republiky č. 16/1945 Sb. a exemplární tresty, vymykající se pozdějším

²⁸⁴ Šámal, P.: Opravné prostředky v trestním řízení. Stížnost pro porušení zákona. Obnova řízení. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 73

²⁸⁵ Povahu opatření má kupř. záznam o zahájení úkonů trestního řízení (§ 158 odst. 3 TrŘ), ustanovení obhájce ex offio (§ 39 odst. 1 TrŘ), přibrání znalce nebo tlumočnicka (§ 105 odst. 1 TrŘ, § 28 odst. 1 TrŘ), opatření předsedy senátu k zajištění řádného průběhu hlavního líčení (§ 198 odst. 3 TrŘ) nebo opatření nutná k výkonu trestu (§ 315 odst. 3 TrŘ), apod.

²⁸⁶ Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. II., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3301

zákoným hlediskům ukládání trestů. Na řízení před Národním soudem a mimořádnými lidovými soudy se sice podpůrně vztahovala ustanovení trestního řádu č. 119/1873 ř. z., současně však procesní ustanovení obsažená v citovaných dekretch maximální možnou měrou toto řízení zjednodušovala a urychlovala. „Procesní úprava řízení před těmito mimořádnými soudy byla podřízena požadavku na krátké bezprůtahové řízení a tomuto požadavku odpovídala i speciálně pojatá úprava řádných a mimořádných opravných prostředků a lhůty k vykonatelnosti soudního rozsudku. Opatření k potrestání zločinů z období ohrožení republiky a okupace byla tak výjimečná, že byla spojena výlučně s hmotněprávními ustanoveními obsaženými v dekretu prezidenta republiky č. 16/1945 Sb. a stejně tak výjimečné, jak výjimečná a neopakovatelná byla doba, ve které se státní moc rozhodla bezprostředně po skončení II. světové války tímto zvláštním mimořádným způsobem postihnout zpětně jednání, které označila za trestné, byly i procesní postupy určené k úpravě trestního řádu směřující k potrestání obviněných za tam uvedené zločiny. Podle čl. 15 proti rozsudku Národního soudu nebyl přípustný žádný opravný prostředek a po novele provedené zákonem č. 245/1946 Sb. bylo rozsudek Národního soudu možno do tří dnů napadnout zmateční stížností.“ Své úvahy v tomto směru uzavřel Nejvyšší soud konstatováním, že „činnost Národního soudu a mimořádných lidových soudů je nutno považovat za období právně uzavřené, nepodléhající kritériím později platného práva.“ Pozdější přezkum rozhodnutí mimořádných soudů by bylo možno připustit toliko na základě zvláštního zákona tak, jak tomu bylo podle zákona č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci.²⁸⁷

Nejvyšší soud rozhodl, že uvedené stanovisko se vztahuje i na případná pozdější rozhodnutí obecných soudů o návrhu na povolení obnovy řízení ve věcech projednaných mimořádnými soudy.²⁸⁸

Výše reprodukovanou argumentaci chápu, nicméně nemohu se s ní v celém rozsahu ztotožnit. Ustanovení § 31 odst. 1 dekretu prezidenta republiky č. 16/1945 Sb. v době jeho vydání znělo: „Proti rozsudku mimořádných lidových soudů není opravných prostředků. Žádost o milost kýmkoli podaná nemá odkladného účinku“. Tomu je nutno rozumět tak, že nebylo žádných opravných prostředků, tj. ani řádných ani mimořádných. Takový závěr vyplývá jednoznačně i z novely citovaného dekretu, provedené zákonem č. 245/1946 Sb., kterou bylo ustanovení § 31 odst. 1 změněno takto: „Proti rozsudku mimořádných lidových soudů není řádných opravných prostředků“ a ustanovení § 31 odst. 3 takto: „Zmateční stížnost k zachování zákona je přípustná“. Byla-li zákonem vyhlášeným nedlouho po účinnosti úpravy v dekretu prezidenta republiky č. 16/1945 Sb. výslovně připuštěna zmateční stížnost k zachování zákona, tj. mimořádný opravný prostředek podle trestního řádu č. 119/1873 ř. z., určený k nápravě závažných právních vad, nikoli skutkových nedostatků, v podstatě tedy procesní předchůdce dnešní stížnosti pro porušení zákona, mám za to, že tuto právní úpravu je třeba respektovat a zohlednit

²⁸⁷ Srov. nepublikované usnesení Vrchního soudu v Praze, nezjištěného data, pod č.j. 7 Tz 38/92-96-97

²⁸⁸ Viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 2. 2004, sp. zn. 4 Tz 207/2003

i skutečnost, že zmíněný mimořádný opravný prostředek nebyl omezen žádnou závaznou lhůtou. Jistěže případný přezkum těchto rozhodnutí, realizovaný zejména na podkladě archiválií, by měl být optimálně svěřen zvláštnímu druhu rehabilitačního řízení, s ohledem na právní úpravu zavedenou zákonem č. 245/1946 Sb. by však stížnost pro porušení zákona, opírající se o konkrétní důvody a písemnosti, měla být i dnes meritorně projednána.

Také odborná literatura s odepřením přezkumu rozhodnutí mimořádných soudů do určité míry polemizuje, a to poukazem na dikci ustanovení § 266 odst. 1 TrŘ, kde pojem soud není jakkoli specifikován, ale také připomenutím soudní praxe, která jednoznačně připouštěla, mj. i v návaznosti na čl. II bod 3 novely trestního řádu č. 25/1993 Sb., stížnost pro porušení zákona proti rozhodnutím tzv. Státního soudu, což byl zvláštní soudní orgán v období komunistického totalitního státu.²⁸⁹ Tento soud byl zaveden zákonem č. 232/1948 Sb., který rovněž připouštěl zmateční stížnost k zachování zákona. Je ovšem pravdou, že tento zvláštní „politický“ soud působil trvale a institucionálně mu korespondovalo zřízení Státní prokuratury, takže se nejednalo o soud mimořádný ve smyslu shora uvedené charakteristiky.

Se zánikem československého státu ke dni 31. 12. 1992, popř. se ztrátou Podkarpatské Rusi po II. světové válce, souvisí i specifický problém, nakolik je možno v řízení o stížnosti pro porušení zákona přezkoumávat rozhodnutí učiněná soudy náležejícími do soudní soustavy společného státu, avšak se sídlem v místě, které se dnes nachází mimo území České republiky. Podle publikovaného rozhodnutí trestní rozsudek (rozhodnutí o vině a trestu) soudu, a to včetně soudu vojenského, který měl sídlo na území dnešní Slovenské republiky, vyhlášený před 1. 1. 1993, má povahu rozsudku soudu cizího státu, byť byl vyhlášen soudem dříve společné soudní soustavy. Nelze jej proto napadnout stížností pro porušení zákona ani návrhem na obnovu řízení (srov. č. 13/2007 Sb. rozh. tr.). Je nepřípustné, aby soud České republiky mohl obecně zasahovat do pravomocného rozhodnutí soudu na území Slovenské republiky (mimo případy *expresis verbis* uvedené v článku II. odd. 1 zákona č. 25/1993 Sb.), a aby mohl jeho pravomocné rozhodnutí jakýmkoliv způsobem měnit.²⁹⁰ Takovýto postup neumožňuje ani mezinárodní smlouva uzavřená mezi oběma republikami. Výjimku neumožňuje ani ustanovení § 17 odst. 1 tr. zákona č. 140/1961 Sb., resp. § 4 odst. 2 TrZ, kdy tato ustanovení je nutno interpretovat ve vazbě na čl. 1 odst. 1 větu druhou ústavního zákona České národní rady č. 4/1993 Sb., o opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní Republiky, z něhož plyne závěr, že „územím republiky“ není již ČSFR, nýbrž Česká republika. Zaujetí opačného stanoviska by znamenalo popření principu teritoriality.

²⁸⁹ Šámal, P.: Opravné prostředky v trestním řízení. Stížnost pro porušení zákona. Obnova řízení. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 80

²⁹⁰ Z článku II. odst. 1 Přílohy č. I, která obsahuje přechodná a zmocňovací ustanovení zákona č. 25/1993 Sb., vyplývá, že k řízení ve věcech, v nichž byla podle dosavadních předpisů (před 1. 1. 1993) založena příslušnost Nejvyššího soudu České a Slovenské Federativní Republiky, s výjimkou řízení o řádných opravných prostředcích proti rozhodnutím vyšších vojenských soudů, je příslušný Nejvyšší soud, pokud ve věci v prvním stupni rozhodoval orgán činný v trestním řízení se sídlem na území České republiky.

Tato věc si však žádá upřesnění. Nejvyšší soud České republiky totiž zároveň zastává tento názor: „V souladu s ustálenou judikaturou nejvyšších soudů jak České republiky, tak i Slovenské republiky, se přiklonil k názoru, že pravomoc soudů obou republik není v těchto případech odvislá od sídla soudu, který rozhodoval v řádném opravném řízení (tímto soudem mohl být před rozdělením federace soud druhého stupně mající sídlo na území jiné republiky, než soud prvního stupně, např. i z důvodu delegace věci podle § 25 TrŘ), nýbrž zásadně od sídla soudu, který ve věci rozhodoval jako soud prvního stupně. Podle sídla tohoto soudu se podle § 18 odst. 1 TrŘ určuje místní příslušnost a u tohoto soudu je také trestní věc vedena. Protože tedy v posuzovaném případě byl soudem prvního stupně soud mající sídlo na území České republiky, je podle přesvědčení Nejvyššího soudu ve věci dána pravomoc soudů České republiky, a to bez ohledu na to, že odvolací řízení v ní konal soud mající sídlo na území dnešní Slovenské republiky.“²⁹¹ Již se ustálila praxe, že pokud soud I. stupně měl sídlo v tuzemsku a soud II. stupně na území Slovenska, Nejvyšší soud bez námitek ruší i nezákonná druhostupňová rozhodnutí dnes již slovenských soudů, neboť stížností pro porušení zákona musí být napadnuto vždy rozhodnutí, jímž se řízení končí. Je zajímavé, že Nejvyšší soud přistoupil k přezkumu a zrušení i takového, dnes již cizozemského rozhodnutí (rozsudku) v II. stupni, jímž bylo zčásti vyhověno odvolání obviněného, zrušen výrok o trestu z rozsudku soudu I. stupně a opětovně ukládán trest.²⁹²

Soudem ve smyslu § 266 odst. 1 TrŘ by musel být i Nejvyšší soud, proto zákonodárce ve druhé větě tohoto ustanovení upřesňuje, že proti rozhodnutí Nejvyššího soudu není stížnost pro porušení zákona přípustná, nestanoví-li zákon jinak. Z povahy věci vyplývá, že stížnost pro porušení zákona není formálně přípustná proti žádnému rozhodnutí Nejvyššího soudu, nikoli jen proti rozhodnutí o stížnosti pro porušení zákona.²⁹³ Je otázkou, zda lze nesprávnost určitého rozhodnutí Nejvyššího soudu, např. ve věci příslušnosti soudů, vytýkat stížností pro porušení zákona nepřímo, jako součást vadného postupu řízení, jež předcházelo meritornímu rozhodnutí. Výsledek takové úvahy si netroufám odhadnout, neboť Nejvyšší soud by patrně namítl, že jde o obcházení zákona a ve skutečnosti, tj. bez ohledu na formální označení napadeného rozhodnutí, je stížností pro porušení zákona napadáno jeho vlastní rozhodnutí, což zákon výslovně zakazuje. Osobně se domnívám, že zákonodárce chtěl vyloučit, aby Nejvyšší soud přezkoumával svá vlastní rozhodnutí a jim předcházející řízení, přičemž mínil zejména rozhodnutí o mimořádných opravných prostředcích. V příkladu, který jsem uvedl, procesní soud již nemůže změnit nebo vyloučit účinky rozhodnutí Nejvyššího soudu, jímž byla vyslovena jeho věcná a místní příslušnost, takže se přikláním k závěru, že stížnost pro porušení zákona by byla zamítnuta jako nepřípustná, třebaže v petitu mimořádného opravného prostředku by bylo označeno konečné rozhodnutí ve věci samé a nikoli rozhodnutí Nejvyššího soudu.

²⁹¹ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 3. 2001, sp. zn. 3 Tz 44/2001

²⁹² Srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 2002, sp. zn. 4 Tz 87/2002

²⁹³ Šámal, P.: Opravné prostředky v trestním řízení. Stížnost pro porušení zákona. Obnova řízení. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 79

Zjistil jsem toliko tři výjimky, kdy zákonodárce výslovně umožnil rozhodnutí Nejvyššího soudu napadnout stížností pro porušení zákona. Podle § 31 a také § 30 odst. 2 poslední věty ZSReh nebrání podání stížnosti pro porušení zákona skutečnost, že Nejvyšší soud již věc dříve rozhodl ke stížnosti pro porušení zákona. Týká se to jednak věcí, u nichž by přicházelo v úvahu přezkumné řízení podle § 4 ZSReh, ale i jiných věcí, u nichž se přezkoumáním zjistí, že k porušení zákona došlo z důvodů uvedených v § 1 ZSReh. Tento krok zákonodárce je plně odůvodněn zvláštní povahou rehabilitačního řízení, kdy je zapotřebí napravit trestní rozhodnutí z éry nesvobody, která tehdejší Nejvyšší soud nenapravit. I v těchto případech ovšem nebude stížností pro porušení zákona napadáno výslovně rozhodnutí Nejvyššího soudu, nýbrž rozhodnutí ve věci samé, přičemž rozhodnutí Nejvyššího soudu bude zrušeno jako jedno z dalších obsahově navazujících rozhodnutí. Dále je možno uvést přechodné ustanovení čl. II. bod 3 novely trestního řádu č. 25/1993 Sb., podle něhož k řízení o stížnosti pro porušení zákona ve věcech, v nichž rozhodl bývalý Státní soud nebo bývalý Nejvyšší soud jako soud prvního stupně, je příslušný Nejvyšší soud, pokud by podle nyní platných předpisů byl ve věci příslušný konat řízení v prvním stupni soud se sídlem na území České republiky.

Stručně se zastavme u pojmu státní zástupce, jímž rozumíme všechny státní zástupce kteréhokoli stupně soustavy státního zastupitelství (srov. § 6 ZSZ), tedy i nejvyššího státního zástupce, a za branné pohotovosti státu též státní zástupce nižších a vyšších polních státních zastupitelství. S ohledem na čl. IV odst. 2 zákona č. 292/1993 Sb. je třeba za státního zástupce považovat i prokurátora všech článků někdejší prokuratury, včetně vojenských prokuratur a také tzv. státní prokuratury působící při Státním soudu a zřízené rovněž zákonem č. 232/1948 Sb. Na případná rozhodnutí prokurátorů či státních zástupců působících u mimořádných soudních orgánů nebo u soudů se sídlem mimo území České republiky se použitelnost stížnosti pro porušení zákona nevztahuje (viz výše tento oddíl).

Podle současné právní úpravy nelze stížnost pro porušení zákona podat proti rozhodnutí, které v trestním řízení vydal policejní orgán (§ 266 odst. 1 TrŘ a contrario). Výčet orgánů, jejichž rozhodnutí je možno napadnout, nutno považovat za taxativní. Je nesporné, že v současné době nemohou být předmětem stížnosti pro porušení zákona pravomocná rozhodnutí policejních orgánů, včetně rozhodnutí Generální inspekce bezpečnostních sborů, nicméně tato rozhodnutí může Nejvyšší soud zrušit, jsou-li sama o sobě vadná a dozorující státní zástupce jejich vady ve svém rozhodnutí nenapravit. Zbývá vyřešit v podstatě intertemporální otázku, zda jsou i za současné právní úpravy myslitelným předmětem stížnosti pro porušení zákona rozhodnutí dřívějších vyšetřovatelů policie²⁹⁴ a prokuratury nebo tzv. vyhledavatelů, kteří do 31. 12. 2001 v přípravném řízení rozhodovali mj. i ve věci samé a o jiných důležitých otázkách, o nichž dnes rozhodují státní zástupci. Vzhledem k obecnému pravidlu, že procesní úkony se vykonávají podle aktuálně účinné právní úpravy, by mělo být nerozhodné, že v době vydání oněch

²⁹⁴ To se týká i rozhodnutí Úřadu pro dokumentaci a vyšetřování zločinů komunismu.

rozhodnutí bývalého vyšetřovatele byla proti nim stížnost pro porušení zákona přípustná. Tuto otázku však řeší přechodné ustanovení čl. II. odst. 6 zákona č. 265/2001 Sb., takže stížnost pro porušení zákona proti pravomocnému rozhodnutí vyšetřovatele, vyšetřovatele bývalé prokuratury nebo vyhledavatele (srov. čl. IV. odst. 3 zákona č. 292/1993 Sb.) je i v současnosti přípustná.²⁹⁵

Snad jen pro úplnost lze zmínit, že stížnost pro porušení zákona nelze uplatnit proti rozhodnutím ministra spravedlnosti podle trestního řádu, což by bylo přímo v rozporu s formulací ustanovení § 266 odst. 1 TrŘ. Trestní řád nestanoví žádné podrobnosti takových rozhodnutí, jedná se nicméně o rozhodnutí vydaná v trestním řízení, např. upuštění od výkonu trestu odnětí svobody nebo jeho zbytku za podmínek § 327 odst. 1 TrŘ, ve znění účinném do 31. 12. 2013, povolení nebo odmítnutí vydání do cizího státu dle § 97 ZMJSpT, dříve také odklad či přerušení výkonu rozhodnutí podle § 275 odst. 4 TrŘ. Stížnost pro porušení zákona samozřejmě není přípustná ani proti rozhodnutím prezidenta republiky v individuálních věcech (udělení milosti podle § 366 TrŘ).

V závěrečné části tohoto oddílu se soustředím na vyjasnění povahy řízení, z něhož musí vyjít rozhodnutí jakožto objekt stížnosti pro porušení zákona. V některých případech, jež se již vyskytly anebo mohou v praxi vyskytnout, není s ohledem na zvláštní povahu řízení zcela jednoznačné, zda stížnost pro porušení zákona vůbec přichází k nápravě možných vad do úvahy.

Jak již bylo uvedeno, stížnost pro porušení zákona je mimořádným opravným prostředkem použitelným toliko v rámci trestního řízení, a lze ji podat jen proti rozhodnutí, jež mají zákonný podklad v trestním řádu nebo v zákoně o soudní rehabilitaci. V praxi se vyskytla mj. otázka, zda lze stížností pro porušení zákona napadnout rozhodnutí soudu o návrhu na určení lhůty k provedení procesního úkonu, který se týká vyřizování trestní věci. Zmíněný návrh ve smyslu § 174a ZSS je speciální žalobou, jež není upravena v trestním řádu a trestní řád na tuto úpravu ani neodkazuje. Jde o zvláštní druh řízení, jehož účastníkem je navrhovatel na straně jedné a dotčený soud na straně druhé. Pro řízení platí přiměřeně část první a třetí občanského soudního řádu. Proti rozhodnutí o návrhu na určení lhůty k provedení procesního úkonu není přípustný žádný opravný prostředek, stížnost pro porušení zákona nevyjímaje (srov. § 174a odst. 9 ZSS).²⁹⁶

V návaznosti na systematické zařazení stížnosti pro porušení zákona v trestním řádu je možno tímto mimořádným opravným prostředkem napadat pravomocná rozhodnutí soudu nebo státního zástupce vydaná v rámci trestního řízení. Jak tomu bude v případě rozhodnutí ve věcech dětí mladších 15 let, které se měly dopustit činu jinak trestného? Třebaže zákon o soudnictví ve věcech mládeže patří mezi trestní zákony (srov. § 110 TrZ), zde je třeba upozornit na ustanovení § 96

²⁹⁵ Srov. též Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. II., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3301

²⁹⁶ Visinger, R.: Vše, co advokát potřebuje vědět o stížnosti pro porušení zákona, ale nechce se zeptat. Bulletin advokacie č. 10/2012, s. 27

ZSM, podle něhož se v řízení podle hlavy III tohoto zákona postupuje nikoli podle trestního řádu, ale podle předpisů upravujících občanské soudní řízení. Řízení podle hlavy třetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže je v principu svébytným občanským soudním řízením. Jde o nesporné řízení vycházející z právní úpravy řízení ve věcech péče o nezletilé vymezené v občanském soudním řádu (§ 176 a násl. OSŘ) s modifikacemi upravenými v zákonu o soudnictví ve věcech mládeže v § 89 až 96 ZSM. Jde o netrestní reakci na spáchání činu jinak trestného za použití zvláštního okruhu opatření a jednání soudu pro mládež probíhá za účasti speciálně vymezeného okruhu účastníků.²⁹⁷

Proti rozhodnutím soudu pro mládež ve věcech dětí mladších 15 let je k Nejvyššímu soudu přípustné dovolání podle občanského soudního řádu (srov. zejména § 10a OSŘ a § 237 a násl. OSŘ). Jak dokládá např. rozhodnutí publikované pod č. 25/2011 Sb. rozh. tr., dovolání je sice u Nejvyššího soudu zaevidováno v rejstříku Tdo jako trestní dovolání, je projednáváno soudci trestního kolegia, kteří však aplikují procesní předpisy práva občanského a zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Mám za to, že je třeba zohlednit požadavek zákonodárce neaplikovat na případy dětí mladších 15 let instituty trestního práva procesního. Občanský soudní řád je nutno použít jako celek, takže bude přípustné dovolání, které je otevřeno účastníkům řízení a za podmínek civilního procesu, nikoli však stížnost pro porušení zákona, která byla v civilním řízení zrušena. Podle mého názoru by měl Nejvyšší soud takovou stížnost zamítnout jako nepřípustnou podle § 268 odst. 1 písm. a) TrŘ a odkázat na pořad práva občanského.

Uvedený závěr není v rozporu ani s případem z recentní praxe, kdy Nejvyšší soud vyhověl stížnosti pro porušení zákona podané sice ve věci dítěte mladšího 15 let, ale proti rozhodnutí učiněnému podle ustanovení hlavy II. ZSM (prodloužení ochranné výchovy podle § 86 odst. 1 ZSM), jehož aplikace byla v tomto řízení vyloučena a vydání napadeného rozhodnutí „zcela neslučitelné s řízením nesouvisejícím s trestním řízením“. Stížnost pro porušení zákona tak směřovala proti rozhodnutí učiněnému v trestněprávním režimu hlavy II. ZSM, jakoby šlo o řízení ve věci mladistvého pachatele, a namítala právě to, že napadené rozhodnutí nemělo být vůbec vydáno.²⁹⁸

Stížností pro porušení zákona lze napadnout – a ministři spravedlnosti toho poměrně hojně využívají – i rozhodnutí vydaná v rehabilitačním řízení podle zákona č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci. K tomu je třeba poznamenat, že stížnost pro porušení zákona lze podat i proti rozhodnutím vydaným podle § 33 odst. 2 ZSReh, kdy v původní věci vůbec nebylo zahájeno trestní stíhání a občan byl zbaven osobní svobody nebo majetku bez formálního rozhodnutí v trestním řízení.²⁹⁹ Nabízí se však otázka, zda lze takto použít mimořádný opravný prostředek i proti rozhodnutím

²⁹⁷ Hrušáková, M., Sotolář, A., Šámal, P., Válková, H.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 816 – 817

²⁹⁸ viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 12. 2012, sp. zn. 8 Tz 85/2012

²⁹⁹ srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 3. 2006, sp. zn. 4 Tz 22/2006

vydaným podle § 6 zákona č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu.³⁰⁰ Od roku 2000 Nejvyšší soud takový případ neřešil a starší data nejsou k dispozici. O návrzích podle § 6 citovaného zákona se rozhoduje ve zvláštním rehabilitačním řízení, které svou povahou je řízením trestním, neboť může vést ke zrušení či zmírnění trestu, uloženého v trestním řízení. Rozhodnutí se u soudů eviduje v trestních rejstřících Rt nebo Nt. S ohledem na výslovný odkaz zákonodárce na přiměřené použití zákona o soudní rehabilitaci lze dovodit, že proti rozhodnutí o tomto návrhu bude stížnost pro porušení zákona přípustná.

Podobně může vyvstat otázka, zda je ministr spravedlnosti, resp. Nejvyšší soud oprávněn napravovat cestou stížnosti pro porušení zákona nedostatky rozhodnutí státních zástupců, učiněných podle zákona o státním zastupitelství. Mám na mysli např. rozhodnutí sporu o příslušnost nebo rozhodnutí o odnětí a příkázání věci (§ 12a odst. 1, 2 ZSZ), rozhodnutí o uložení pořádkové pokuty nebo o přenechání k jinému postihu (§ 16 odst. 1, 5 ZSZ). Bez ohledu na fakt, zda se vůbec takové rozhodnutí dotýká postavení a zájmů *obviněného*, přípustnost stížnosti pro porušení zákona lze podle mého názoru odvodit od povahy řízení, s nímž dané rozhodnutí státního zástupce bezprostředně souvisí. Bylo-li kupř. rozhodováno podle § 12a ZSZ ohledně věci spadající do netrestní působnosti státního zastupitelství, stížnost pro porušení zákona nebude přípustná. Naopak usnesení o odměně a náhradě nákladů ustanoveného obhájce či přibraného tlumočnicka v přípravném trestním řízení lze považovat za rozhodnutí mající svůj podklad v trestním řádu a projevující se právní mocí, takže formální přípustnost stížnosti pro porušení zákona je dána (otázkou je spíše účelnost akademického výroku Nejvyššího soudu).

Jelikož zákon nestanoví lhůtu k podání stížnosti pro porušení zákona, nelze zcela vyloučit ani napadení velmi letitých rozhodnutí. Podle mého názoru je možné i v současnosti podat stížnost pro porušení zákona proti rozhodnutím obecných soudů podle čl. 9 a 10 ústavního dekretu prezidenta republiky ze dne 3. srpna 1944, č. 11 Úř. věst. čsl. o obnovení právního pořádku.³⁰¹ Podle čl. 9 odst. 2 citovaného dekretu soudy, řídě se ustanoveními o obnově řízení, vyslovovaly deklaratorním výrokem ve formě usnesení nicotnost rozhodnutí trestních soudů a trestních nálezů správních z doby nesvobody, jimiž byl někdo uznán vinným a odsouzen pro skutek, který není trestný podle československého práva. Podle čl. 9 odst. 3 se z moci úřední i k návrhu zmírňovaly tresty, aby odpovídaly československému právu, a podle čl. 9 odst. 4, spáchal-li okupant nebo osoba s ním spolupracující v téže době čin, který byl trestný podle československého práva, a byl-li zproštěn obžaloby pro tento skutek, nebo byl-li mu uložen trest nižší než ukládá československé právo, „jest rozsudek k návrhu veřejného žalobce zrušiti a provésti nové trestní řízení.“ Článek 10

³⁰⁰ Soud na návrh zruší či zmírní trest uložený za trestný čin, na který se nevztahuje rehabilitace podle zákona č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, ve znění pozdějších předpisů, prokáže-li se během řízení, že jednání odsouzeného směřovalo k ochraně základních lidských a občanských práv a svobod ne zjevně nepřiměřenými prostředky. Pro účely tohoto řízení a následného odškodnění se přiměřeně použijí ustanovení § 4 a násl. zákona č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci.

³⁰¹ Předpis byl republikován vyhláškou ministra vnitra pod č. 30/1945 Sb. a ratihabován ústavním zákonem č. 57/1946 Sb.

dekriminalizoval činy jinak trestné, jestliže byly spáchány s úmyslem, aby pachatel přispěl k osvobození Československé republiky; na návrh dotčené osoby nebo veřejného žalobce měl soud odsuzující rozsudek či správní nález zrušit. Nejde-li o správní nálezy, pak by použití stížnosti pro porušení zákona nemělo nic bránit. Jednalo se o pokračování v trestním řízení, na které se přiměřeně používala ustanovení o obnově řízení. Zároveň nebylo speciálního ustanovení, jež by vylučovalo uplatnění mimořádných opravných prostředků, neboť nešlo o agendu mimořádných soudů. Stížnost pro porušení zákona, následovník zmateční stížnosti pro zachování zákona, se připouští jak proti rozhodnutím o návrhu na povolení obnovy řízení, tak proti rozhodnutím o soudní rehabilitaci, analogicky by se tak mohla uplatnit i proti rozhodnutím vydaným v řízení dle citovaného ústavního dekretu.

V odborné literatuře se diskutovalo o přípustnosti stížnosti pro porušení zákona proti rozhodnutím zvláštních rehabilitačních senátů v přezkumném řízení podle druhého oddílu zákona č. 82/1968 Sb., o soudní rehabilitaci. Trnečka uváděl, že zvláštní rehabilitační senáty jsou svou povahou orgány přezkumné se stejnou, ba ještě širší pravomocí než má Nejvyšší soud v řízení o stížnosti pro porušení zákona, neboť přezkumné řízení v sobě zahrnovalo i určité prvky obnovy řízení, a poněvadž zákon č. 82/1968 Sb. neměl o stížnosti pro porušení zákona proti rozhodnutím zvláštních senátů žádné ustanovení, uplatnilo se ustanovení § 266 odst. 4 TrŘ, v tehdy účinném znění, podle něhož nebylo možné druhé či další přezkoumávání téhož rozhodnutí Nejvyšším soudem. Tento autor v podstatě tvrdil, že citovaným rehabilitačním zákonem zavedené přezkumné řízení představuje *lex specialis* vůči řízením o mimořádných opravných prostředcích podle trestního řádu.³⁰² Zazněl i argument, že u Nejvyššího soudu by nebyl k dispozici orgán s přezkumnou pravomocí, neboť podle citovaného zákona rozhodoval o odvolání proti rehabilitačním rozhodnutím krajských soudů a vyšších vojenských soudů zvláštní senát Nejvyššího soudu a přezkumná pravomoc pléna či prezidia byla implicitně vyloučena.³⁰³

Jestliže s tímto názorem nesouhlasil a nutno poznamenat, že jeho argumenty vynívají přesvědčivěji. Dle jeho mínění žádné ustanovení zákona č. 82/1968 Sb. nenaznačuje, že by pravomocné rozhodnutí vydané v přezkumném řízení podle druhého oddílu nemělo být pravomocným rozhodnutím ve smyslu § 266 odst. 1 TrŘ. Přezkumné rehabilitační řízení je podle důvodové zprávy řízením *sui generis*, které ve všech směrech nenahrazuje řízení o stížnosti pro porušení zákona. Kdyby nebyla proti rozhodnutím v přezkumném řízení přípustná stížnost pro porušení zákona, nebylo by možno dosáhnout zákonného stavu v případě, že by na podkladě nových skutečností a nových důkazů zvláštní senát nezákonně rozhodl, což by odporovalo

³⁰² Autor vycházel z ustanovení § 42 zákona č. 82/1968 Sb., podle něhož návrhy na obnovu řízení a stížnosti pro porušení zákona podané ve věcech uvedených v § 2, o nichž nebylo do nabytí účinnosti tohoto zákona rozhodnuto, postoupí se příslušnému zvláštnímu senátu k přezkumnému řízení podle oddílu druhého tohoto zákona. Totéž platilo o nevyřízených podnětech ke stížnosti pro porušení zákona, pokud vyšly od osob oprávněných podle § 5 navrhopvat zahájení přezkumného řízení.

³⁰³ Trnečka, J.: Stížnost pro porušení zákona proti pravomocnému rozhodnutí zvláštního rehabilitačního senátu. *Socialistická zákonnost* č. 7/1969, s. 409-410

smyslu rehabilitace i účelu stížnosti pro porušení zákona. Trnečkův článek směřoval pojmy pravomoc a příslušnost zvláštních senátů, které nebyly samostatnými orgány odlišnými od řádných soudů, nýbrž integrální součástí obecných a vojenských soudů.³⁰⁴ Ustanovení § 266 odst. 4 TrŘ pak uvádělo, že stížnost pro porušení zákona je nepřijatelná pouze proti rozhodnutí o stížnosti pro porušení zákona, nikoli proti rozhodnutí Nejvyššího soudu v jiném řízení. Jestřáb tedy dovedl, že proti rozhodnutím zvláštních senátů, vydaným v přezkumném řízení podle druhého oddílu zákona č. 82/1968 Sb., je přípustná stížnost pro porušení zákona, o které by rozhodoval buď senát Nejvyššího soudu (v případě rozhodnutí zvláštních senátů krajského soudu nebo vojenského soudu), anebo prezidium Nejvyššího soudu, nevyhradilo-li by rozhodnutí plénu (v případě rozhodnutí zvláštního senátu Nejvyššího soudu).³⁰⁵

K výše řečenému již jen dvě stručné poznámky: Jelikož jsme ukázali, že správnější byl názor Jestřábův, je zřejmé, že tehdejší právní úprava umožňovala až trojí přezkum téhož pravomocného odsuzujícího rozsudku, a to za situace, kdy první řízení o stížnosti pro porušení zákona bylo skončeno před účinností zákona č. 82/1968 Sb.³⁰⁶ Následně tedy přicházelo v úvahu dvouinstanční přezkumné řízení konané zvláštními senáty s další možností podat stížnost pro porušení zákona. Závěrem dlužno dodat, že podle současného právního stavu by stížnost pro porušení zákona nemohla směřovat proti rozhodnutím zvláštního senátu Nejvyššího soudu, neboť to přímo vylučuje ustanovení § 266 odst. 1 věty druhé TrŘ.³⁰⁷

Z důvodu úplnosti přehledu se můžeme posunout i do roviny značně teoretické. Zvláštním způsobem trestního řízení v oboru vojenského soudnictví bylo řízení polní, upravené vojenským trestním řádem č. 131/1912 ř. z., ve znění zákona č. 115/1937 Sb. z. a n., o vojenském polním trestním řízení, a následně trestním řádem č. 87/1950 Sb. (§ 254 až § 265). Vojenský trestní řád z roku 1912 připouštěl zmateční stížnost k zachování zákona obecně (§ 376 a násl.) a výslovně i v řízení polním proti rozsudku, usnesení i postupu vrchních polních soudů (srov. § 482 odst. 1). Trestní řád z roku 1950, který tuto úpravu nahradil, nevyklučuje stížnost pro porušení zákona proti rozhodnutím vydaným v polním řízení, takže platí, že se na toto řízení užije ostatních (obecných) ustanovení. S ohledem na ustanovení § 261 odst. 1 však nebude možný žádný opravný prostředek proti rozhodnutím nižšího polního prokurátora a nižšího polního soudu činných v prostoru válečných operací.

³⁰⁴ Souhlasím s Jestřábem, že rehabilitační zákon č. 82/1968 Sb. nijak neměnil pravomoc obecných ani vojenských soudů, pouze v určitém směru odchylně určil příslušnost k přezkumnému řízení, což nevyklučovalo příslušnost Nejvyššího soudu k projednání stížnosti pro porušení zákona.

³⁰⁵ Jestřáb, M.: Je přípustná stížnost pro porušení zákona proti rozhodnutí zvláštního senátu? Socialistická zákonost č. 7/1969, s. 412-413

³⁰⁶ Podle § 43 zákona č. 82/1968 Sb., přezkumnému řízení ve věcech uvedených v § 2 nebránila skutečnost, že Nejvyšší soud věc už přezkoumával ke stížnosti pro porušení zákona.

³⁰⁷ Ustanovení § 32 ZSRh sice říká, že postupu podle oddílu druhého nebo podání návrhu na zahájení přezkumného řízení podle tohoto zákona nebránila skutečnost, že o obdobném návrhu již soud v téže věci rozhodoval podle zákona č. 82/1968 Sb., což činily ve druhém stupni mj. zvláštní senáty Nejvyššího soudu, nicméně v takovém případě by stížnost pro porušení zákona směřovala proti pravomocnému rozhodnutí učiněnému podle zákona č. 119/1990 Sb., nikoli proti předchozímu rozhodnutí Nejvyššího soudu.

Jinak lze přijmout názor, že proti rozsudkům a usnesením vydaným v polním řízení by byla hypoteticky i dnes stížnost pro porušení zákona přípustná.

Jinak by tomu bylo jen v případě vedení řízení podle stanného práva.³⁰⁸ Již povaha tohoto řízení vylučuje řádné i mimořádné opravné prostředky. Pokud by před vykonáním rozhodnutí došlo ke zrušení stanného práva, opravných prostředků by nebylo zapotřebí, neboť meritorní rozhodnutí by pozbylo platnosti ex lege a věc by byla předána prokurátorovi k vedení řízení podle obecných předpisů.

Zcela na závěr lze snad jen pro úplnost a zpeřtení zmínit práci Antonínové, která řešila otázku přípustnosti stížnosti pro porušení zákona proti rozhodnutím v tzv. objektivním řízení podle § 493 trestního řádu č. 119/1873 ř. z.³⁰⁹ Souhlasila s tím, že stížnost pro porušení zákona není namístě, neboť současný trestní řád tento druh řízení neupravuje. Výjimečnost mimořádného opravného prostředku brání jeho využití jinak než proti rozhodnutím o vině nebo o trestu konkrétního pachatele, tj. stížnost pro porušení zákona podle této autorky lze uplatňovat jen proti rozhodnutím v „subjektivním řízení“. Tento výlučný způsob užití stížnosti pro porušení zákona pak dovodila z účelu trestního řízení podle § 1 TrŘ.³¹⁰ Šámal zaujal opačný názor, když poukázal na použitelnost stížnosti pro porušení zákona i proti rozhodnutím vydaným podle starších procesních předpisů, než je zákon č. 141/1961 Sb. V daném řízení sice šlo o zvláštní „nálezy“ trestního soudu v postavení soudu tiskového, nicméně byly vydány podle „řádu soudu trestního“. V tomto nálezu muselo být navíc výslovně uvedeno, že obsahem tiskopisu byl spáchán trestný čin a tento trestný čin označen citací zákonného ustanovení. Zjevně nejde o výrok o trestu ve smyslu § 266 odst. 2 TrŘ, nicméně svou povahou se výrok o zákazu dalšího rozšiřování tiskopisu blížil dnešnímu ochrannému opatření. I s přihlédnutím k současné praxi Nejvyššího soudu nelze tvrdit, že by se řízení o stížnosti pro porušení zákona zaměřovalo výlučně na rozhodnutí o odpovědnosti jednotlivce podle trestních zákonů a o zásazích do sféry práv jednotlivce ve formě trestních sankcí.³¹¹

Podle mého názoru nejde primárně o stáří aplikovaného trestněprocesního předpisu, nýbrž o povahu řízení a rozhodnutí, jež má být předmětem stížnosti pro

³⁰⁸ Srov. § 433-450 vojenského trestního řádu č. 131/1912 ř. z., § 247-253 trestního řádu č. 87/1950 Sb., § 326-333 trestního řádu č. 64/1956 Sb. a § 307-314 trestního řádu č. 141/1961 Sb., ve znění do 30. 6. 1990

³⁰⁹ § 493

Státní zástupce, i když žádné určité osoby nežaluje, může z příčiny obecného dobrého žádati, aby soud nalezl, zdali obsahem nějakého spisu tištěného byl vykonán čin trestuhodný, a bylo-li by tomu tak, aby další rozšiřování toho spisu zapověděl. O tom rozhodovati má sborový soud první instance, a jest-li činíti o nějaký přestupek, tedy příslušný okresní soud v sezení neveřejném, vyslyšev státního zástupce, aniž se tímto nálesem napřed sahá v řízení trestní, kteréž by se později proti nějaké určité osobě zavedlo. Proti tomuto nálezu soudnímu, kterýž, bylo-li jím zapovězeno spis rozšiřovati, má se v sídle soudním na veřejném místě přibíti a úředními novinami vyhlásiti, může každý, jehož se dotýče, v osmi dnech po vyhlášení námítky činíti, o nichž soud, slyšev státního zástupce i odporujícího, v neveřejném sezení rozhodne.

§ 494

Stížnost na nálezy dle §§ 487, 498, 491 a 493 vydané jde ke sborovému soudu první nebo druhé instance dle toho, vynesl-li je soud okresní nebo sborový soud první instance. Další odvolání místa nemá.

³¹⁰ Antonínová, L.: Dílčí aspekt praktického rozsahu aplikace stížnosti pro porušení zákona v trestním právu.

Právní praxe č. 10/1995, s. 642-643

³¹¹ Šámal, P.: Opravné prostředky v trestním řízení. Stížnost pro porušení zákona. Obnova řízení. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 70

porušení zákona. Uvedený nálezn nebyl činěn ve vztahu k – dnešní terminologií vyjádřeno – zúčastněné osobě, nýbrž *erga omnes*, tzn. byl vyvěšen na veřejném místě a oznámen v úředním tisku a teprve na základě toho mohly určité osoby tímto nálezem dotčené případně formulovat námitky. Svou povahou šlo o řízení ve věcech tiskových, byť z důvodu vhodnosti konané soudy zařazenými do soustavy trestního soudnictví. Šámalovu argumentaci tak vidím jako spornou. Navíc, pokud poslední věta ustanovení § 494 citovaného trestního řádu č. 119/1873 ř. z. doslovně zní: „další odvolání místa nemá“, pak s ohledem na aplikační zásadu *lex specialis derogat legi generali* dovozují, že toto speciální ustanovení vylučuje použití jakéhokoliv dalšího opravného prostředku, než v něm výslovně uvedeného (stížnost), tedy vylučuje mj. i stížnost pro porušení zákona.

4.1.2. Aktivní legitimace k podání stížnosti pro porušení zákona a její náležitosti

Aktivní legitimace označuje osobní oprávnění učinit procesní návrh nebo podat opravný prostředek příslušnému orgánu a zahrnuje nárok na jeho věcné projednání, jsou-li splněny další zákonné podmínky. V současnosti je jedinou oprávněnou osobou k podání stížnosti pro porušení zákona ministr spravedlnosti, tj. člen vlády České republiky a vedoucí představitel Ministerstva spravedlnosti. Vyplývá to z dikce ustanovení § 266 odst. 1 TrŘ. Zákon svěruje ministru spravedlnosti oprávnění uplatnit mimořádný opravný prostředek nezávisle (autonomně), tj. bez nutné součinnosti, konzultace či přivolení jiného orgánu veřejné moci. Z toho vyplývá, že stížnost pro porušení zákona je zákonodárcem zamýšlena jako tzv. úřední opravný prostředek, který podává pouze představitel justice, a to v případech skutečně závažných, kdy nelze trvat na právní moci a vykonatelnosti určitého rozhodnutí soudu nebo státního zástupce. Kromě využitelnosti odborného aparátu lze aktivní legitimaci ministra spravedlnosti dát do souvislosti s jeho dalšími oprávněními, např. prověřkovou činností u soudů, výkonem státní správy soudnictví³¹² apod., kdy je oprávněn seznamovat se s obsahem soudních spisů. Ministr spravedlnosti také nese spoluodpovědnost za prosazování a výsledky trestní politiky státu.

Podání stížnosti pro porušení zákona je osobním procesním oprávněním (prerogativem) ministra spravedlnosti; jedná se o oprávnění zásadně výlučné a *nepřenositelné* na jiné osoby, což mj. znamená, že prvopis stížnosti pro porušení zákona musí být podepsán výhradně ministrem spravedlnosti. Není kupř. možné, aby se ministr spravedlnosti nechal při výkonu uvedeného oprávnění zastoupit svým náměstkem. Nejvyšší soud by takový návrh bez věcného projednání odmítl a zaslal zpět s žádostí o odstranění této vady. U stížnosti pro porušení zákona jde o poněkud jinou situaci, než v případech, kdy náměstek nejvyššího státního zástupce v jeho zastoupení podepisuje dovolání nebo kasační rozhodnutí podle § 174a TrŘ. Podle § 8 odst. 1 písm. a), odst. 2 ZSZ vedoucího státního zástupce zastupuje náměstek

³¹² Podávání podnětů ke stížnostem pro porušení zákona předsedou soudu se považuje za součást výkonu státní správy soudu podle § 124 odst. 4, § 125 odst. 3, § 126 odst. 3 a § 127 odst. 3 ZSS.

nebo náměstci v pořadí a v rozsahu jím stanoveném. Za předpokladu, že nedojde k paušálnímu přenesení určité agendy na zastupujícího náměstka a tím k naprosté formalizaci práce nejvyššího státního zástupce, je zastoupení k využití procesního oprávnění přípustné, neboť ustanovení trestního řádu nejsou ve vztahu speciality k ustanovení § 8 odst. 2 ZSZ (srov. č. 15/2012 Sb. rozh. tr.). V případě stížnosti pro porušení zákona však chybí výslovné zákonné zmocnění nebo zmocnění na základě zákona, takže případné zmocnění náměstka či jiné úřední osoby na podkladě interních normativních aktů (např. organizačního nebo aprobačního řádu Ministerstva spravedlnosti) nemůže mít platnost a závaznost zákona. V případě podání blanketní stížnosti pro porušení zákona je to opět výlučně ministr spravedlnosti, kdo je oprávněn (a v tomto případě i povinen) podanou stížnost odůvodnit (srov. § 266a odst. 1 TrŘ). Nepřichází-li v úvahu zmocnění k těmto úkonům, logicky pak žádná jiná osoba než ministr není oprávněna učinit projev vůle záležející ve zpětvzetí podané stížnosti pro porušení zákona. Ministr spravedlnosti se sice může za podmínek stanovených v § 274 věty druhé TrŘ nechat při veřejném zasedání zastoupit pověřeným zmocněncem, ani ten však není oprávněn osobně vzít stížnost pro porušení zákona zpět; mohl by u veřejného zasedání Nejvyššímu soudu pouze předat listinu s tímto obsahem, podepsanou ministrem spravedlnosti.

Rozhodnutí ministra spravedlnosti, zda podá stížnost pro porušení zákona v určité věci, proti kterému rozhodnutí, proti jakému jeho výroku, v jakém rozsahu a z jakých důvodů, záleží zcela na jeho vůli. Stejně svobodně může ministr rozhodnout o zpětvzetí podané stížnosti pro porušení zákona a také o tom, zda bude navrhopvat odklad či přerušování výkonu napadeného rozhodnutí. Přímou z formulace ustanovení § 266 odst. 1 TrŘ jednoznačně vyplývá, že použití stížnosti pro porušení zákona představuje *fakultativní* postup. Jinak řečeno, na podání stížnosti pro porušení zákona nemá žádný z účastníků řízení právní nárok a ministr spravedlnosti není povinen postupovat podle § 266 odst. 1 TrŘ z úřední povinnosti. To přináší i další významné konsekvence, zejména odpadá povinnost jakkoli odůvodňovat případné odložení přezkoumávaného podnětu. Právní úvahy, které vzal ministr spravedlnosti za své, je možno vysledovat pouze v případě podání stížnosti pro porušení zákona, nikoli při odložení podnětu. Ministr spravedlnosti může podat stížnost pro porušení zákona jen v případě pouhých pochybností o správnosti či zákonnosti rozhodnutí a není vázán právním názorem státního zastupitelství, bylo-li ve věci činné podle § 466 TrŘ, ani odborného útvaru Ministerstva spravedlnosti. Znamená to, že i při zjištění porušení zákona odborným aparátem může být věc nakonec bez bližšího zdůvodnění vůči navrhovateli odložena.

Právě možnost ponechat v platnosti vykonatelná rozhodnutí, byť došlo ke zřejmému a závažnému porušení zákona, byla předmětem kritiky v odborné literatuře. Lehotský poznamenal, že systém fakultativního odstraňování nezákonných pravomocných rozhodnutí neodpovídá současnému stavu právního vědomí a nevytváří žádnou záruku, že nezákonné rozhodnutí, jímž byla občanovi způsobena újma, pozbyde účinků. Pokud zákon důvodně předpokládá nezákonná rozhodnutí,

resp. omyly a nedostatky v práci orgánů činných v trestním řízení, měl by jasně stanovit, které zjištěné závady bezpodmínečně vyvolají zásah oprávněných orgánů a podání stížnosti pro porušení zákona.³¹³ Lachout označil aplikaci mimořádného opravného prostředku pouze na základě volné úvahy za „svěráznou aplikaci principu oportunité“ při nápravě nezákonných rozhodnutí a prezentoval představu, že aktivně legitimovaný subjekt by měl z úřední povinnosti podat stížnost pro porušení zákona v případě každé zjištěné nezákonnosti.³¹⁴ Podotýkám, že tento názor byl vysloven v rovině de lege ferenda, neboť by byl jen stěží logicky slučitelný s dikcí zákona, byť autor se odvolával na čl. 99 odst. 1 Ústavy ČSSR z roku 1960³¹⁵ a tvrdil, že Nejvyšší soud nemůže vykonávat dozor nad rozhodovací činností ostatních soudů v plné šíři, nýbrž jen považuje-li to za účelné aktivně legitimovaná osoba. Podobnou otázkou se zabýval i Jestřáb, který vyslovil názor opačný, když – stručně řečeno – poukázal na rizika vyplývající z mechanického podávání mimořádných opravných prostředků při sebemenším pochybení, tedy faktické vytvoření třetí, přezkumné soudní instance. Taková praxe by měla nedozírné dopady na institut právní moci rozhodnutí, vedla by k jeho relativizaci a k narušení právní jistoty subjektů trestního řízení. Pomineme-li zahlcení Nejvyššího soudu procesními návrhy, pak si nelze nepovšimnout, že odstraňování i méně závažných pochybení, která neměla žádný vliv na správnost konečného rozhodnutí, by bylo v řadě případů v rozporu s účelem trestního řízení dle § 1 odst. 1 TrŘ.³¹⁶ Šámal se vyslovil v tom směru, že uplatňování stížnosti pro porušení zákona v méně závažných případech by bylo přímo v rozporu s účelem mimořádného opravného prostředku jakožto výjimečného opatření, a to bez ohledu na zjištění porušení zákona v neprospěch obviněného, kde by pochybení zásadně odstraňována být měla. I v tomto případě je třeba dát přednost stabilitě a vykonání rozhodnutí, neboť v případě právně „čistého“ postupu by se beztak muselo dospět ke stejnému výsledku.³¹⁷

Souhlasím s názorem, že podle vůle zákonodárce je ministru spravedlnosti svěřeno oprávnění podat stížnost pro porušení zákona na podkladě volné úvahy. Jde o nepovinné opatření, přičemž ministru spravedlnosti naprosto nic nebrání osvojit si roli strážce zákonitosti a podávat stížnost pro porušení zákona i při nepatrném pochybení. V tomto směru může ministr rozdat pokyny svým podřízeným, aby mu signalizovali i drobné nezákonnosti, které jsou patrné ze spisového materiálu. Nesouhlasím však s tím, že by taková praxe kteréhokoli ministra (tj. podávání návrhů) mohla sama o sobě narušit koncepci mimořádných opravných prostředků či snad dokonce institut právní moci. To je podobné jako tvrdit, že „nadměrným“ podáváním dovolání, která jsou ve velké většině zjevně neopodstatněná, dovolatelé

³¹³ Lehotský, J.: Úvahy o sťažnosti pre porušenie zákona v trestnom konaní. Socialistická zákonnosť č. 9/1966, s. 532

³¹⁴ Lachout, V.: K úpravě stížnosti pro porušení zákona v trestním řízení. Právník č. 4/1966, s. 356

³¹⁵ Podle čl. 99 odst. 1 ústavního zákona č. 100/1960 Sb., Nejvyšší soud je nejvyšším soudním orgánem; dozírá na soudní činnost všech ostatních soudů.

³¹⁶ Jestřáb, M.: Stížnost pro porušení zákona v československém socialistickém trestním řízení. In: Acta Universitatis Carolinae. Iuridica / Univerzita Karlova Praha č. 2/1981, s. 129-132

³¹⁷ Šámal, P.: Opravné prostředky v trestním řízení. Stížnost pro porušení zákona. Obnova řízení. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 95

poškozují účel tohoto mimořádného opravného prostředku. Ministr spravedlnosti je sice jediným subjektem oprávněným podat stížnost pro porušení zákona, ze své vlastní iniciativy to však činí zcela ojediněle; přezkum trestních věcí probíhá téměř vždy z podnětu účastníka nebo soudu. Spíše než vyčítat ministru spravedlnosti jako navrhovateli důslednost či opatrnost by se slušelo reagovat i na drobnější pochybení, aniž by při tom došlo k průlomům do právní moci rozhodnutí. V podkapitole 5.3 této práce analyzuji možnost Nejvyššího soudu omezit se na vyslovení porušení zákona (akademický výrok) v neprospěch obviněného a ponechat napadené rozhodnutí v platnosti v případě, že konstatované pochybení je takové povahy, že in concreto nemělo vliv na správnost a spravedlivost rozhodnutí. Takové řešení je správnější a pro adresáty čitelnější než konstatovat, že zákon porušen nebyl a stížnost pro porušení zákona je nedůvodná.

Závěr o fakultativní povaze stížnosti pro porušení zákona je nepřímě potvrzován výjimkami z tohoto pravidla, které explicitně stanoví zákon. Za chybný lze označit názor, který podle mých zkušeností sdílejí i samotní ministři spravedlnosti, a sice že žádný zákon jim neukládá povinnost stížnost pro porušení zákona podat a jsou tak při realizaci svého oprávnění zcela neomezeni. Nalezl jsem dva případy, kdy je ministr spravedlnosti bez nejmenších pochybností povinen stížnost pro porušení zákona podat – není však stanovena žádná sankce pro případ, že této své povinnosti nedostojí:

a) Podle § 30 odst. 2 ZSReh byl generální prokurátor povinen podat stížnost pro porušení zákona, jestliže přezkoumáním zjistil, že k porušení zákona došlo z důvodů uvedených v § 1 ZSReh. Týkalo se to trestných činů, na které se sice nevztahovala rehabilitace, které však v rozporu s principy demokratické společnosti respektující občanská politická práva a svobody zaručené ústavou a vyjádřené v mezinárodních dokumentech a mezinárodních právních normách zákon označoval za trestné, resp. činů, které směřovaly k uplatnění práv a svobod občanů zaručených ústavou a vyhlášených ve Všeobecné deklaraci lidských práv a v navazujících mezinárodních paktech o občanských a politických právech. Judikatura Ústavního soudu i Nejvyššího soudu potvrdila, že změnou právní úpravy přešla uvedená povinnost na ministra spravedlnosti a týká se nejen činů nerehabilitovatelných, nýbrž logicky i trestných činů, u nichž by přicházelo do úvahy přezkumné řízení podle § 4 ZSReh.³¹⁸ Blíže tuto problematiku rozebírám v souvislosti s rehabilitačním pojetím stížnosti pro porušení zákona v oddíle 4.3.3.

b) Podle § 30 odst. 1 zákona č. 58/1969 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou rozhodnutím orgánu státu nebo jeho nesprávným úředním postupem, byl generální prokurátor povinen podat stížnost pro porušení zákona proti rozhodnutí vydanému po účinnosti tohoto zákona v občanském soudním řízení, v řízení trestním, jakož i v řízení před státním notářstvím, dá-li k tomu podnět ten, kdo má právo na náhradu škody podle tohoto zákona, a zjistí-li generální prokurátor, že rozhodnutí je

³¹⁸ viz nálezy Ústavního soudu ze dne 7. 10. 1998, sp. zn. II. ÚS 285/97, a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. 3. 2001, sp. zn. 11 Tz 27/2001

nezákonné. Citovaný zákon byl zrušen zákonem č. 82/1998 Sb., podle jehož přechodného ustanovení (§ 36) se odpovědnost za škodu způsobenou rozhodnutími, která byla vydána přede dnem účinnosti zákona, a za škodu způsobenou přede dnem účinnosti zákona nesprávným úředním postupem řídí dosavadními předpisy. V důsledku toho je teoreticky možné i dnes použít ohledně škod vzniklých před účinností zákona č. 82/1998 Sb. ustanovení § 30 odst. 1 zákona č. 58/1969 Sb., pouze s tím rozdílem, že stížnost pro porušení zákona je povinen podat ministr spravedlnosti. (Po novelizaci provedené zákonem č. 292/1993 Sb. již není nejvyšší státní zástupce oprávněn podávat stížnosti pro porušení zákona.)

V obou uvedených případech zákonodárce vlivem zřejmého legislativního nedopatření nepromítl do textu platného zákona změny v organizaci justice a novou koncepci vztahu nejvyššího státního zástupce a ministra spravedlnosti. Vzniklou mezeru v zákoně je nutno vyplnit systematickým výkladem. Podpůrně lze poukázat na přechodné ustanovení čl. IV. odst. 5 zákona č. 292/1993 Sb., podle něhož stížnost pro porušení zákona podaná generálním prokurátorem, o níž ke dni účinnosti tohoto zákona nebylo rozhodnuto, se považuje za stížnost pro porušení zákona podanou ministrem spravedlnosti. Nejvyšší státní zástupce (generální prokurátor) a ministr spravedlnosti jsou tedy z pohledu oprávnění i povinnosti podat stížnost pro porušení zákona osoby vzájemně zaměnitelné, kdy ministr spravedlnosti *via facti* nastoupil do oprávnění i povinností bývalého generálního prokurátora a disponoval stížnostmi jím podanými. Opačný výklad by znamenal odepření spravedlnosti (*denegatio iustitiae*), proto se i soudní praxe přiklonila k závěru, že v těchto výjimečných případech je uplatnění stížnosti pro porušení zákona úřední povinností.

V praxi se vyskytují situace, kdy funkce ministra spravedlnosti není po určitou dobu obsazena. Členové vlády se funkce ujímají jmenováním [čl. 62 písm. a) Ústavy ČR], takže designovaný kandidát na ministerský post pochopitelně nesmí vykonávat žádná oprávnění ministra. Je-li ministr spravedlnosti odvolán nebo podá-li on či celá vláda demisi, prezident republiky pověří na návrh předsedy vlády řízením Ministerstva spravedlnosti jiného člena vlády nebo i dosluhujícího ministra (čl. 68 odst. 5 Ústavy ČR). Jestliže je řízením Ministerstva spravedlnosti dočasně pověřen jiný člen vlády (např. ministr vnitra nebo předseda vlády), má pochopitelně i oprávnění podávat stížnosti pro porušení zákona. Je-li řízením ministerstva pověřen odstupující ministr spravedlnosti, popř. celá vláda vládne dočasně v demisi, nebrání tato skutečnost uplatnění postupu podle § 266 odst. 1 TrŘ. Za rozhodující lze považovat právě akt prezidenta republiky spočívající v *pověření* určitého člena vlády řízením Ministerstva spravedlnosti, protože odvolaný či dobrovolně odstoupivší ministr spravedlnosti by do okamžiku onoho pověření od prezidenta republiky nesměl stížnosti pro porušení zákona podepisovat. Zpravidla však pověření řízením ministerstva následuje bezprostředně po odvolání ministra či přijetí demise ministra prezidentem republiky, takže v praxi při střídání ministrů nedochází k situacím, kdy

by delší dobu chyběla aktivně legitimovaná osoba k aprobaci a podání stížnosti pro porušení zákona.

Změna v osobě ministra spravedlnosti může přinést i závažné procesní obtíže, jak dokládá jeden případ z praxe³¹⁹, kdy Nejvyšší soud zamítl jako nepřípustnou podle § 268 odst. 1 písm. a) TrŘ stížnost pro porušení zákona, kterou dne 8. 7. 2010 vlastnoručně podepsala tehdejší ministryně spravedlnosti JUDr. Daniela Kovářová, kterou však výpravna Ministerstva spravedlnosti předala k poštovní přepravě až dne 20. 7. 2010 ve 12.25 hod. a Nejvyššímu soudu byla doručena dne 22. 7. 2010, přitom ode dne 13. 7. 2010 zastával funkci ministra spravedlnosti JUDr. Jiří Pospíšil.

Nejvyšší soud se zabýval otázkou, zda stížnost pro porušení zákona musí být u Nejvyššího soudu podána (jemu doručena) v době, kdy ministr spravedlnosti, který stížnost pro porušení zákona podepsal, stále ještě tuto svoji funkci vykonává, anebo postačí, aby v době trvání jeho funkce byla dána k poštovní přepravě. Nejvyšší soud zaujal názor, že v takovémto případě postačí, aby stížnost pro porušení zákona byla podána k přepravě jako poštovní zásilka adresovaná Nejvyššímu soudu v době, kdy příslušný ministr spravedlnosti zastává svoji funkci. Bylo přitom vycházeno z analogické situace, kdy podle § 60 odst. 4 TrŘ je lhůta zachována též tehdy, jestliže podání bylo ve stanovené lhůtě podáno jako poštovní zásilka adresovaná soudu, státnímu zástupci atd. V projednávaném případě se sice nejednalo o lhůtu vymezenou zákonem k podání stížnosti pro porušení zákona z hlediska samotného běhu času, jelikož taková omezující lhůta v zákoně dána není, ale jednalo se údajně o lhůtu, v níž může konkrétní osoba podat stížnost pro porušení zákona z titulu zastávané funkce ministra spravedlnosti. Pokud byla zvolena písemná forma stížnosti pro porušení zákona, Nejvyšší soud považuje za logické, že k vyvolání potřebných účinků musí být takový mimořádný opravný prostředek odeslán příslušnému adresátu – v daném případě Nejvyššímu soudu. Proto také trestní řád ve svém ustanovení § 266 odst. 1 užívá slovní spojení „podat u Nejvyššího soudu“.

Dovolím si dvě poznámky: Za prvé, poněkud mi uniká smysl postupu předsedy senátu Nejvyššího soudu při vyřizování této věci. Předseda senátu si nejprve zjistil časové okolnosti podpisu a odeslání stížnosti pro porušení zákona a následně se písemně dotázal ministra spravedlnosti, zda s ohledem na tyto skutečnosti trvá na projednání stížnosti Nejvyšším soudem, a to „za účelem zjištění, zda nový ministr spravedlnosti se k takto podané stížnosti pro porušení zákona staví jako ke svému podání.“ Ministr spravedlnosti svým přípisem ze dne 8. 10. 2010 Nejvyššímu soudu sdělil, že „datum 8. 7. 2010, kdy byla stížnost pro porušení zákona bývalou ministryní spravedlnosti podepsána, považuje za rozhodující. Sám o zpětvzetí této stížnosti neuvažuje.“ *Cum grano salis* můžeme připustit, že by dodatečné kladné vyjádření nového ministra mohlo zhojit absenci jeho podpisu na originálu stížnosti pro porušení zákona. Je ovšem rozumné žádat o stanovisko nástupce stěžovatelky, který pochopitelně může mít na věc jiný právní názor? Nejvyšší soud si otázku splnění

³¹⁹ Viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2010, sp. zn. 4 Tz 60/2010

všech náležitostí návrhu musí posuzovat sám a zvolit výklad, který ob stojí. Jestliže Nejvyšší soud nežádal po novém ministrovi stanoviska ke všem dosud neprojednaným návrhům bývalé ministryně, podaným (odeslaným) *před* jeho nástupem do funkce, nelze zcela pochopit, proč žádal stanovisko k návrhu, který byl odeslán až *po* jeho nástupu.

Za druhé mám za to, že průměrný člověk by pochopil vyjádření ministra spravedlnosti tak, že proti projednání návrhu své předchůdkyně nic nenamítá, neboť byl na předmětný návrh výslovně upozorněn a vyjádřil se v tom směru, že neuvažuje o jeho zpětvzetí. Rovněž by přihlédl k tomu, že v měsíci červenci s ohledem na velký výběr dovolených může snadno dojít ke zpoždění při vypravování a probovaných písemností. Měl-li Nejvyšší soud pochybnosti o autenticitě opravného prostředku, mohl se dotázat bývalé ministryně, zda poznává svůj podpis a zda nepodepisovala nějakou stížnost pro porušení zákona i po jmenování nového ministra, resp. měl zvolit takový výklad a postup, který by nepříznivě nezasáhl do postavení obviněných, v jejichž prospěch byla stížnost podána. Analogie ustanovení § 60 odst. 4 TrŘ podle mého názoru není namístě z toho prostého důvodu, že zákonodárce, na rozdíl od podání dovolání, zde žádnou procesní ani hmotněprávní lhůtu stanovit nechtěl. Pro akceptaci stížnosti pro porušení zákona je tak skutečně rozhodující, že ministr spravedlnosti originál návrhu podepsal v době, kdy tuto funkci zastával. Opačný výklad, který zvolil Nejvyšší soud, představuje formalisticky laděné upření práva na projednání procesního návrhu ministra, kdy okolnost, zda bude mimořádný opravný prostředek věcně projednán či nikoliv, učinil závislou na rychlosti práce kanceláře či výpravny ministerstva. Ke změně v osobě ministra přitom může dojít i v mnohem kratší době, než tomu bylo v uvedeném případě, prakticky ze dne na den.

V návaznosti na výše popsany případ se jeví jako nezbytné alespoň stručně pojednat o podstatném obsahu a formě stížnosti pro porušení zákona. Procesní předpisy obvykle stanoví obligatorní formální náležitosti, které musí určitý procesní návrh splňovat, jinak nemůže být meritorně projednán. I ministr spravedlnosti je povinen organizovat práci svých podřízených tak, aby jeho výstupy odpovídaly všem zákonným náležitostem. Až do účinnosti zásadní novely trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb. nebyly náležitosti stížnosti pro porušení zákona výslovně stanoveny, proto byly jen výsledkem ustálené ministerské a soudní praxe.

Stížnost pro porušení zákona je třeba bezpochyby pokládat za podání ve smyslu § 59 TrŘ, které musí splňovat především obecné náležitosti vyplývající z jeho odstavce 4. V něm se kromě jiného uvádí, že podání musí být podepsáno a datováno, takže originál stížnosti pro porušení zákona předložený Nejvyššímu soudu musí být podepsán *vlastnoručně* ministrem spravedlnosti (srov. § 59 odst. 4 věta první in fine TrŘ), neboť jde o opravný prostředek, který může podat výlučně on sám, a opatřen přesnou datací odpovídající dni podpisu ministra a otiskem úředního razítka s malým státním znakem. Ve stížnosti pro porušení zákona musí být vedle obecných náležitostí podání uvedeno, proti kterému rozhodnutí směřuje, který výrok, v jakém rozsahu i z jakých důvodů napadá a čeho se ministr spravedlnosti domáhá,

včetně konkrétního návrhu na rozhodnutí Nejvyššího soudu. Ministr spravedlnosti je povinen ve stížnosti pro porušení zákona uvést, zda ji podává ve prospěch nebo v neprospěch obviněného (srov. § 267 odst. 1 TrŘ). Z toho vyplývá, že napadené rozhodnutí vždy musí být charakterizováno datem jeho vydání, spisovou značkou a označením orgánu činného v trestním řízení, který ho vydal. Není-li přesně označen předmět opravného prostředku, kupř. není zřejmé, o jaké konkrétní rozhodnutí v určité trestní věci se jedná, Nejvyšší soud by měl stížnost pro porušení zákona zamítnout jako nepřípustnou; vykazuje-li však stížnost pro porušení zákona neodstranitelný rozpor mezi označením rozhodnutí, které je v jejím petitu napadáno, a rozhodnutím, které by podle obsahu odůvodnění zřejmě napadeno být mělo, Nejvyšší soud s ohledem na neadekvátnost argumentace mimořádného opravného prostředku ve vztahu k označenému rozhodnutí zamítne stížnost pro porušení zákona jako nedůvodnou podle § 268 odst. 1 písm. c) TrŘ.³²⁰

Přichází-li to v dané věci do úvahy, je nutno konkretizovat nejen to, proti kterému (nebo kterým) z více výroků téhož rozhodnutí stížnost pro porušení zákona směřuje, ale rovněž to, zda je určitý výrok napaden celý nebo jen v jeho části, kterou pak musí ministr spravedlnosti označit. Vytýká-li stížnost pro porušení zákona toliko procesní pochybení, neoznačuje ministr spravedlnosti výslovně část řízení, které předcházelo vydání rozhodnutí, nýbrž stačí označit předmětné rozhodnutí; při vadném postupu řízení, který zákon uznává za důvod stížnosti, je totiž vždy nezákonné i rozhodnutí vydané v řízení, které procesními vadami trpí.³²¹

Za povinnou náležitost stížnosti pro porušení zákona je nutno pokládat i odůvodnění. Ministr spravedlnosti je oprávněn uvést ve stížnosti pro porušení zákona jakékoli důvody, které podle jeho názoru podporují závěr, že napadeným rozhodnutím nebo v řízení, jež mu předcházelo, byl porušen zákon. Zákon ministrowi umožňuje podat blanketní stížnost pro porušení zákona, přičemž však podle § 266a odst. 1 TrŘ je nutno ji odůvodnit dodatečně do 14 dnů od jejího podání. V označení napadeného výroku, rozsahu, v němž je napadán, a důvodů, které k tomu vedou, lze spatřovat těžiště odůvodnění podané stížnosti pro porušení zákona, protože těmito hledisky zároveň ministr spravedlnosti vymezuje rozsah přezkumné činnosti Nejvyššího soudu (§ 267 odst. 3 až 5 TrŘ) a určuje obsah možného rozhodnutí Nejvyššího soudu, popřípadě zaměření dalšího postupu ve věci (§ 269 až 271 TrŘ).³²²

Pokud jde o požadavek na určení, zda opravný prostředek směřuje ve prospěch či v neprospěch obviněného, ministr spravedlnosti si musí ujasnit, jak se vytýkaná nezákonnost projevila na právech a oprávněných zájmech obviněného a jaké právní důsledky pro obviněného v trestním řízení nastanou po vyhovění návrhu. Většinou se tato kvalifikační otázka jeví jednoznačně, v praxi se však

³²⁰ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 12. 2005, sp. zn. 4 Tz 199/2005

³²¹ Hrdlička, J.: Stížnost pro porušení zákona v občansko-právních věcech. Praha: ČSAV, 1965, s. 48

³²² Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. II., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3326

vyskytují i případy sporné, neboť v důsledku pochybení nastala kvalitativně nová procesní situace, kdy negativní následky se prolínají s určitými pozitivy. Trestní řád ministru spravedlnosti nijak nebrání označit současně obě alternativy, má-li k tomu patřičné důvody a argumenty; je totiž možné, že jedním rozhodnutím, popř. v jemu předcházejícím řízení, skutečně došlo k porušení zákona v neprospěch a současně i ve prospěch obviněného. Podle aktuální praxe však stížnost pro porušení zákona může být podána ve prospěch nebo v neprospěch *jiné osoby než obviněného*, popřípadě zároveň ve prospěch i v neprospěch takové osoby. Blíže se této problematice věnuji v oddílu 4.1.5.

Stížnost pro porušení zákona musí obsahovat návrhovou část (petit), v níž ministr spravedlnosti uvede, v jakých směrech (v kterých ustanoveních), v jakých výrocích a ve vztahu ke které osobě je navrhováno vyslovit porušení zákona, zda a která rozhodnutí mají být zrušena, popřípadě v jakém rozsahu, zda má být zrušeno i vadné předcházející řízení (§ 269 odst. 2 TrŘ) a jak má být dále ve věci postupováno, tj. zda je třeba ve věci vydat nové rozhodnutí a který orgán tak má učinit (§ 270 a 271 TrŘ). Těmito návrhy ministra spravedlnosti není Nejvyšší soud vázán, a třebaže jinak stížnosti pro porušení zákona vyhoví, může rozhodnout odchylně od těchto návrhů.³²³

Podle § 59 odst. 1 TrŘ podání může být učiněno písemně, ústně do protokolu, v elektronické podobě podepsané elektronicky podle zvláštních předpisů, telegraficky, telefaxem nebo dálnopisem. Jelikož není speciálního ustanovení, teoreticky bude možné podat stížnost pro porušení zákona ústně do protokolu³²⁴ anebo prostřednictvím komunikace na dálku, za předpokladu řádného elektronického podpisu. V praxi se využívá výlučně písemná forma, což je praktické i z toho důvodu, že Nejvyššímu soudu se zároveň doručují i potřebné trestní spisy.

Stížnost pro porušení zákona je jakožto podání ve smyslu trestního řádu nutno předložit s potřebným počtem stejnopisů (podle zavedené praxe je jich vždy 10) a s přílohami. Povinnou přílohou bude pochopitelně každá listina či písemnost, o níž se narativní část stížnosti opírá a která není součástí předkládaného spisového materiálu. Doručování originálních trestních spisů spolu se stížností pro porušení zákona představuje celá desetiletí zavedenou zvyklost a příklad dobré spolupráce justičních orgánů, nikoli vynutitelná právní povinnost ministra spravedlnosti. Jinak řečeno, zaslání přílohového spisového materiálu není zákonnou náležitostí stížnosti pro porušení zákona a tato nemůže být Nejvyšším soudem z uvedeného důvodu odmítnuta. Jistěže v naprosté většině případů ministerstvo zasílá kompletní originál spisového materiálu, neboť skutečnosti odůvodňující závěr o porušení zákona jsou pochopitelně zjišťovány přezkumem relevantních trestních spisů, mohou se však vyskytnout případy, kdy je s ohledem na naléhavost věci nebo zatímní povahu kritizovaného rozhodnutí a současnou nedostupnost spisového materiálu přezkum

³²³ Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. II., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3326

³²⁴ Jsem si vědom toho, že se může vyskytnout i názor opačný, opřený o analogické použití ustanovení § 59 odst. 3 věty poslední TrŘ, podle níž ústně do protokolu nelze podat dovolání.

důvodnosti podnětu výjimečně proveden pouze na podkladě kopie určité části spisu. Jelikož Ministerstvo spravedlnosti nemá žádné oprávnění, které by mu umožňovalo vynutit si na soudu zapůjčení originálního spisu, pak v uvedených případech nezbyvá než zaslat Nejvyššímu soudu se stížností pro porušení zákona jen relevantní listiny, z nichž je porušení zákona dovozováno.

V praxi se vyskytl případ, kdy předseda senátu Nejvyššího soudu vrátil podanou stížnost pro porušení zákona zpět Ministerstvu spravedlnosti bez meritorního vyřízení s tím, že bude projednána až poté, kdy Nejvyšší soud obdrží potřebný spisový materiál.³²⁵ Proti tomuto postupu si ministr spravedlnosti podal stížnost, které předsedkyně Nejvyššího soudu vyhověla,³²⁶ přičemž důvodně uvedla, že vrácení stížnosti pro porušení zákona bez věcného vyřízení je nicotným úkonem předsedy senátu, k němuž nelze přihlížet. Dále odkázala na standardní způsob odstraňování vad podání dle § 59 odst. 4 TrŘ, tj. vrácení podání s patřičným poučením a výzvou k odstranění vad ve stanovené lhůtě, zároveň ovšem připustila, že ani v případě, kdy by vyčtené nedostatky nebyly odstraněny, nelze ke stížnosti pro porušení zákona, která je opravným prostředkem, nepřihlížet, neboť o podaném opravném prostředku musí být vždy rozhodnuto. Ani postup analogický vrácení spisu předloženého Nejvyššímu soudu s dovoláním bez věcného vyřízení soudu I. stupně podle § 265h odst. 1 TrŘ zde nepřichází v úvahu, neboť ministr spravedlnosti není soudem I. stupně, který nedostal svým zákonným povinností, nýbrž návrhatelem (stranou trestního řízení), vůči němuž by takový postup byl odmítnutím spravedlnosti (*denegatio iustitiae*).

Je věcí ministra spravedlnosti, z jakých konkrétních podkladů při zpracování stížnosti pro porušení zákona vycházel, ze kterých písemností a materiálů se dozvěděl o porušení zákona apod., a Nejvyššímu soudu není povinen tyto své zdroje odkrývat. Žádný právní předpis nestanoví ministru spravedlnosti povinnost konat přezkum na podkladě úplného soudního spisu a trestní řád ve speciálním ustanovení § 267 odst. 1 rovněž tak nestanoví povinnost doručovat Nejvyššímu soudu spolu s návrhem jakýkoli spis.³²⁷ Řízení nevede ministerstvo, ale Nejvyšší soud, a je zahájeno až doručením stížnosti pro porušení zákona. Proto má také Nejvyšší soud nepochybně lepší pozici a autoritu pro vyžádání všech potřebných spisů. Jednak je nejvyšším článkem soustavy obecných soudů, především však spis vyžaduje v době, kdy se již vede řízení o mimořádném opravném prostředku, zatímco Ministerstvo spravedlnosti jej vyžaduje za situace, kdy se žádné řízení nevede a ani výsledek přezkoumání není možné předjímat. Nejvyšší soud je také oprávněn provádět potřebná šetření ve smyslu § 276 TrŘ a není tedy překážek, jež by Nejvyššímu

³²⁵ V daném případě směřovala stížnost pro porušení zákona proti rozhodnutí o příslušnosti soudu dle § 24 TrŘ a byly k ní přiloženy kopie relevantních písemností, nicméně kompletní spis nebyl soudem zapůjčen z důvodu konání hlavního líčení.

³²⁶ Vycházím z autentického znění jejího přípisu ze dne 23. 11. 2011, sp. zn. S 611/2011

³²⁷ O spisu hovoří pouze ustanovení § 275 odst. 4 TrŘ, které však s obdržením spisu spojuje pouze počátek běhu lhůty, v níž má Nejvyšší soud rozhodnout o návrhu ministra spravedlnosti na odklad či přerušení výkonu rozhodnutí, a neznamená tedy povinnost ministra přikládat ke každé stížnosti pro porušení zákona všechny potřebné spisy a již vůbec neznamená, že by snad Nejvyšší soud mohl návrhy bez spisů vracet zpět nevyřízené.

soudu bránily, aby si všechny potřebné spisy i další relevantní dokumenty opatřil sám. Pokud tedy výjimečně Ministerstvo spravedlnosti všechny potřebné spisy nezašle spolu s opravným prostředkem, Nejvyšší soud by měl využít svého autoritativnějšího postavení a vyžádat si chybějící spisy vlastním úkonem. Pokud by totiž ministerstvo ve stanovené lhůtě spis nedodalo, beztak by musel o podané stížnosti meritorně rozhodnout a tedy opatřit spisy po vlastní linii.

4.1.3. Subsidiární vztah stížnosti pro porušení zákona k jiným opravným prostředkům

Kromě charakteru *mimořádného* opravného prostředku lze zaznamenat dostatek důvodů, pro které lze stížnost pro porušení zákona považovat také za opravný prostředek subsidiární. Zpravidla totiž není stížnost pro porušení zákona uplatňována za situace, kdy se sice namítaná vada jeví jako prokazatelná a zřejmá, nicméně je stále k dispozici jiný adekvátní procesní prostředek k ochraně práva účastníka a k nápravě vytykaného pochybení. *Subsidiaritou* stížnosti pro porušení zákona v tomto případě rozumíme takový poměr k ostatním mimořádným opravným prostředkům nebo i dalším procesním institutům, kdy stížnost pro porušení zákona nemůže tyto prostředky v rozsahu a z důvodů jejich pravidelného použití nahrazovat. To neznámá, že by v daném případě nebyla s ohledem na druh a povahu rozhodnutí formálně přípustná, což většinou je, nýbrž právě s ohledem na předchozí uplatnění jiného opravného prostředku anebo jeho možné uplatnění v téže trestní věci, nelze určité nedostatky napravit postupem podle § 266 a násl. TrŘ, ale je zapotřebí využít těchto jiných prostředků nápravy. Použití nebo možnost použití jiného procesního prostředku limituje rozsah uplatnění stížnosti pro porušení zákona, byť tyto prostředky se nemusejí rozsahem své použitelnosti překrývat a tedy stát v „konkurenčním“ postavení.

Při výkladu ustanovení § 266 odst. 1 TrŘ je nutno vycházet nejen z jeho gramatického znění, ale je třeba je interpretovat také za použití systematické metody výkladu v širších souvislostech dalších ustanovení trestního řádu upravujících ostatní mimořádné opravné prostředky. Nelze nic namítat proti tomu, že za použití systematického výkladu je nutno interpretovat rozsah účinného uplatnění stížnosti pro porušení zákona při nápravě vad konkrétních rozhodnutí restriktivně. Použitelnost i přípustnost stížnosti pro porušení zákona tedy není omezována jen druhem rozhodnutí jakožto předmětem (objektem), který zasahuje a napadá (viz oddíl 4.1.1.), ale také vlastním postavením v systému opravných prostředků.

V první řadě lze uvést, že změny ve skutkových okolnostech, pokud mohou mít odůvodnění v nových důkazech nebo skutečnostech soudu dříve neznámých, lze účinně namítat pouze v řízení o návrhu na povolení obnovy, nikoli v řízení o stížnosti pro porušení zákona, která primárně neslouží k nápravě skutkových vad rozhodnutí. Lze-li odstranění vad pravomocných rozhodnutí dosáhnout jak prostřednictvím návrhu na povolení obnovy řízení, tak stížností pro porušení zákona, pak k nápravě vad je nutno v takových případech přednostně využít institutu obnovy řízení, který

jako mimořádný opravný prostředek více respektuje základní zásady trestního řízení, v širší míře umožňuje naplnění základního účelu mimořádného opravného řízení, včetně provedení nápravy konkrétního vadného rozhodnutí, a to hospodárněji a rychleji, než je tomu u institutu stížnosti pro porušení zákona. Pokud ministr spravedlnosti v takových případech přesto podá stížnost pro porušení zákona, Nejvyšší soud ji zamítne jako nepřípustnou (srov. č. NS 4/2004 T-682). Jestliže je tedy pravomocnému rozhodnutí vytýkána vada pouze na podkladě důkazu opatřeného po vydání tohoto rozhodnutí, posouzení uvedené vady je možné jen v řízení o obnově trestního řízení (srov. č. PR 12/1999, s. 652).

Z požadavku ústavnosti a zákonnosti každého úkonu trestního řízení vyplývá, že k nápravě vad pravomocného rozhodnutí je třeba zásadně volit ten mimořádný opravný prostředek, který umožňuje nápravu vadného stavu a současně respektuje základní ústavní a zákonné zásady trestního řízení v co nejširší míře. Stížnost pro porušení zákona byla z hlediska ústavnosti opakovaně podrobena kritice ze strany právní teorie i praxe jako mimořádný opravný prostředek, který nerespektuje zásadu rovnosti účastníků trestního řízení a jehož pojetí není v plném souladu s ústavně zakotveným právem na spravedlivý proces (zejm. čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod). Obnova řízení je naproti tomu mimořádným opravným prostředkem, který ústavní zásadu rovnosti stran trestního řízení plně respektuje. Podle § 280 TrŘ může podat návrh na povolení obnovy řízení v neprospěch obviněného státní zástupce, v jeho prospěch tak může učinit sám obviněný, ale též osoby, které by mohly podat v jeho prospěch odvolání (tyto osoby mohou podat takový návrh za stanovených okolností i proti vůli obviněného, mohou jej podat i po smrti obviněného). V této souvislosti je třeba zdůraznit, že na obnovení řízení je, jsou-li splněny všechny zákonné předpoklady, právní nárok, soud rozhodující o návrhu na obnovu řízení je v těchto případech povinen obnovu řízení povolit. Naproti tomu podání stížnosti pro porušení zákona, potažmo následný kasační výrok Nejvyššího soudu, závisí prvotně na uvážení ministra spravedlnosti a na zahájení řízení pochopitelně není právní nárok (s výjimkou uvedenou v ustanovení § 30 odst. 2 ZSRch).

V rámci obnovy řízení lze provést nápravu vadného rozhodnutí hospodárněji než v případě podání stížnosti pro porušení zákona. U stížnosti pro porušení zákona je pravidlem, že pokud Nejvyšší soud shledá porušení zákona a napadené rozhodnutí zruší, nerozhoduje ve věci sám, ale přikáže orgánu, o jehož rozhodnutí jde, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl. Naproti tomu v případě obnovy řízení platí, že pokud je návrh na obnovu řízení shledán důvodným, lze odstranit nedostatky napadeného rozhodnutí v obnoveném řízení, které pravidelně následuje u soudu, který obnovu řízení povolil. Řízení o povolení obnovy a následné řízení po povolení obnovy tak probíhá bez nutnosti vynaložit náklady spojené s činností Ministerstva spravedlnosti a rozhodováním Nejvyššího soudu, opomenout nelze ani skutečnost, že v případě obnovy řízení rozhoduje soud, který již věc dříve projednával, pravidlem bude proto pružnější a rychlejší průběh řízení.

Lze souhlasit s tím, že stížnost pro porušení zákona jako mimořádný opravný prostředek nerespektuje základní zásady trestního řízení v takové míře, jako je tomu v případě obnovy řízení. Nicméně stejně tak platí, že navzdory konstatované subsidiaritě ani stížnost pro porušení zákona nemůže být obcházena či suplována jinými opravnými prostředky. Nejvyšší soud např. vyslovil porušení zákona v případě nezákonného a svévolného povolení obnovy řízení ve prospěch obviněného, neboť v daném případě byla náprava možná jen cestou stížnosti pro porušení zákona.³²⁸

Možnost použití stížnosti pro porušení zákona výrazně omezila tzv. velká novela trestního řádu, provedená zákonem č. 265/2001 Sb., která s účinností od 1. 1. 2002 zavedla koncepčně nový mimořádný opravný prostředek – dovolání – a také zvláštní kasační oprávnění nejvyššího státního zástupce ve smyslu § 174a TrŘ, přičemž u stížnosti pro porušení zákona byl revizní princip přezkumu nahrazen limitovaným přezkumem v rozsahu a ohledně důvodů uvedených stěžovatelem.³²⁹ Podívejme se na důsledky, které tato zásadní změna právní úpravy vyvolala stran přípustnosti podání stížnosti pro porušení zákona.

Především je omezena možnost podat stížnost pro porušení zákona proti pravomocnému rozhodnutí, které již bylo (neúspěšně) napadeno dovoláním. Nejvyšší soud většinou zamítne stížnost přesto podanou jako nepřípustnou podle § 268 odst. 1 písm. a) TrŘ. Zejména je nepřijatelné, aby ministr spravedlnosti uplatňoval stejné nebo podobné námitky, s nimiž se Nejvyšší soud v předchozím dovolacím řízení již vypořádal. Z ustanovení § 266 odst. 1 věty druhé TrŘ a § 265n TrŘ vyplývá, že stížnost pro porušení zákona nelze podat proti rozhodnutí Nejvyššího soudu jako soudu dovolacího. Pokud ministr spravedlnosti při znalosti obsahu předchozího rozhodnutí Nejvyššího soudu opakovaně uplatnil totožné námitky a nadto podal mimořádný opravný prostředek proti rozhodnutí, kde to zákon výslovně nepřipouští, byť tuto okolnost formálním označením jiného rozhodnutí obchází, nezbyvá než konstatovat, že se tak snaží přimět Nejvyšší soud k revizi již učiněného nenapadnutelného rozhodnutí, k čemuž není oprávněn. V daném případě je proto nerozhodné, jak stěžovatel formálně označil rozhodnutí, proti němuž mimořádný opravný prostředek podává, rozhodný je faktický stav, který vyplývá z procesně právního rozboru věci.³³⁰ Nejvyšší soud se vyjádřil tak striktně, že pojmově jakoukoli možnost revize vlastního rozhodnutí popřel; v dané věci přitom uplynulo 9 let od vydání rozhodnutí o dovolání, než byla podána stížnost pro porušení zákona. Jakkoli lze v obecné rovině s výše rozvedeným názorem souhlasit, neboť zopakováním totožných námitek, které byly předmětem dovolání, skutečně vzniká pochybnost, zda ministr spravedlnosti neobchází zákon, kategorické prohlášení o nezměnitelnosti

³²⁸ srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 11. 2011, sp. zn. 3 Tz 92/2011, nebo rozhodnutí publikované pod č. 13/2002 Sb. rozh. tr. s následující právní větou: „Okolnost, že odůvodnění nálezu Ústavního soudu v jiné trestní věci zahrnuje právní názor o otázce, kterou obecný soud, popř. státní zástupce nebo vyšetřovatel dříve posoudili ve svém rozhodnutí jinak, není skutečností dříve těmto orgánům činným v trestním řízení neznámou, která by mohla být důvodem pro povolení obnovy řízení ve smyslu ustanovení § 278 odst. 1, 2, 3 TrŘ ve věci, ve které toto rozhodnutí učinily.“ Výklad Ústavního soudu, zveřejněný po právní moci určitého rozhodnutí, by však mohl být bez problémů reprodukován ve stížnosti pro porušení zákona.

³²⁹ Císařová, D. a kol.: Trestní právo procesní. 4. vyd., Praha: Linde, 2006, s. 641

³³⁰ Viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2011, sp. zn. 4 Tz 61/2011

právního názoru na konkrétní věc ani po delším časovém období působí poněkud rigidně a nepřesvědčivě. Stížnost pro porušení zákona, na rozdíl od dovolání, není omezena žádnou lhůtou a může sledovat vedle nápravy konkrétního rozhodnutí i jiné účely. Zatímco v prvně citovaném případě byla stížnost pro porušení zákona zamítnuta jako nepřípustná, v obdobné věci byla zamítnuta jako nedůvodná podle § 268 odst. 1 písm. c) TrŘ a Nejvyšší soud se s námitkami stěžovatelky vypořádal.³³¹

Věcnému projednání stížnosti pro porušení zákona však nebude bránit, pokud ministr spravedlnosti uplatní totožné námitky jako dovolatel, avšak Nejvyšší soud o podaném dovolání ještě nerozhodí³³² anebo jej odmítl z formálních důvodů podle § 265i odst. 1 písm. a), b), c), d) TrŘ, tj. bez věcného (meritorního) přezkoumání napadeného rozhodnutí.

Zaměřme však pozornost k rozhodnutím, kdy výsledným závěrem přezkumné činnosti Nejvyššího soudu je výrok učiněný podle § 265i odst. 1 písm. e) TrŘ, jímž bylo dovolání obviněného odmítnuto jako zjevně neopodstatněné. V této otázce není vyznění judikatury Nejvyššího soudu jednotné a zdá se, jako by v některých případech byl Nejvyšší soud revizi rozhodnutí více nakloněn, zatímco v jiných postupuje nesmlouvavě a kategoricky. Lze se domnívat, že stížnost pro porušení zákona může být po takto proběhnuvším dovolacím řízení úspěšně uplatněna pouze tehdy, je-li podána z důvodů, které nebylo možné účinně uplatnit v dovolacím řízení, tedy z důvodů skutkových a důkazních, popř. pro zjevnou nepřiměřenost uloženého trestu. Přezkumná povinnost Nejvyššího soudu v dovolacím řízení má svůj zákonem vymezený rozsah i obsah, který vyplývá ze škály dovolacích důvodů obsažených především v ustanovení § 265b odst. 1 písm. a) až l) TrŘ. Z rozhodovací praxe je zřejmé, že pokud dovolatel řádně uplatnil některý z těchto zákonných důvodů a Nejvyšší soud se jeho argumentací zabýval, není stejně zaměřená a odůvodněná stížnost pro porušení zákona přípustná.

Pokud ovšem Nejvyšší soud zjistí, že obviněný učinil obsahem svých dovolacích námitek námitky *skutkové*, tedy takové, které směřují proti rozsahu dokazování a proti hodnocení důkazů, tak zákonitě označí vznesené námitky jako nenaplňující uplatněný dovolací důvod [typicky podle § 265b odst. 1 písm. g) TrŘ] ani jiný důvod dovolání podle § 265b TrŘ. Nejvyšší soud je v řízení o dovolání vázán skutkovými zjištěními, která ve věci učinily soudy nižších stupňů a dovoláním se nelze úspěšně domáhat jak revize skutkových zjištění učiněných soudy prvního a druhého stupně, tak ani přezkoumávání správnosti jimi provedeného dokazování. V těchto případech je tedy přípustná stížnost pro porušení zákona, neboť rozhodnutí soudů nižších stupňů napadá právě z důvodů, které nebylo možné účinně uplatnit v dovolacím řízení, tedy z důvodů skutkových a důkazních. To jinými slovy zároveň znamená, že stížnost pro porušení zákona ve své podstatě nesměřuje do rozhodnutí Nejvyššího soudu o dovolání a nedomáhá se tak jeho revize, neboť skutkové vady

³³¹ srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 9. 2010, sp. zn. 4 Tz 24/2010

³³² V takovém případě Nejvyšší soud zpravidla projedná oba mimořádné opravné prostředky ve společném řízení (§ 266a odst. 2 TrŘ).

byly způsobeny nesprávným postupem soudů nižších stupňů a Nejvyšší soud je nemohl v dovolacím řízení napravit. Lze proto konstatovat, že takto podaná stížnost pro porušení zákona je přípustná a Nejvyšší soud je na jejím podkladě povinen se věcí téhož obviněného opětovně zabývat.³³³

V jiném rozhodnutí je k této otázce ovšem řečeno, že, byť Nejvyšší soud v souvislosti s dovolací námitkou ve smyslu § 265b odst. 1 písm. g) TrŘ přezkoumává zásadně vady právní a není oprávněn přezkoumávat úplnost dokazování a posuzovat postup při hodnocení důkazů soudy obou stupňů, „je mimo pochybnost, že při hodnocení existence či neexistence tohoto dovolacího důvodu musí vzít v úvahu a zohlednit, zda právní závěry soudu jsou v souladu s provedenými skutkovými zjištěními.“ Pokud by totiž Nejvyšší soud zjistil tzv. extrémní nesoulad mezi provedenými skutkovými zjištěními a právními závěry, anebo skutečnost, že z provedených skutkových zjištění v žádné možné interpretaci odůvodnění soudního rozhodnutí takovéto právní závěry nevyplývají, nemohly by závěry soudů obou stupňů obstát, neboť by byla dotčena práva obviněného zaručená čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jakož i čl. 90 Ústavy České republiky.³³⁴ Pokud takovýto nesoulad po přezkoumání věci v intencích ustanovení § 265i odst. 3 TrŘ Nejvyšší soud výslovně nekonstatuje, ve svých důsledcích tento závěr znamená, že skutkový stav byl zjištěn bez důvodných pochybností v rozsahu, který byl nezbytný pro posuzované rozhodnutí, a není ani pochyb o komplexnosti provedených důkazů a jejich zákonnosti, ani o způsobu zhodnocení důkazů, který není ani nelogický ani svévolný.³³⁵ Tomu lze rozumět tak, že pokud Nejvyšší soud nekonstatoval extrémní rozpor mezi skutkovými zjištěními a z nich dovozenými právními závěry, není myslitelná ani stížnost pro porušení zákona namítající skutkové nedostatky.

Mám za to, že pokud v odůvodnění předchozího rozhodnutí o dovolání figuruje zmínka o tom, že Nejvyšší soud neshledal onen extrémní rozpor mezi provedenými skutkovými zjištěními a učiněnými právními závěry, nemá stížnost pro porušení zákona vytýkající chyby dokazování a neúplně či nesprávně zjištěný skutkový stav žádnou šanci na úspěch. Jestliže dřívější rozhodnutí Nejvyššího soudu o odmítnutí dovolání neobsahuje výslovné stanovisko, nakolik právní závěry soudu jsou v souladu s provedenými skutkovými zjištěními, je možné, že stížnost pro porušení zákona bude věcně projednána. Zbývá doplnit, že v rozsahu dovolacích důvodů (i nad jejich rámeček) je samozřejmě stížnost pro porušení zákona přípustná, jestliže dovolání nebylo v řádné lhůtě vůbec podáno, nebo bylo vzato zpět.

Stížnost pro porušení zákona není přípustná proti rozhodnutí státního zástupce o postoupení věci a o zastavení trestního stíhání v přípravném řízení, a to s ohledem na zvláštní přezkumné a kasační oprávnění nejvyššího státního zástupce ve smyslu § 174a TrŘ. Nejvyšší soud se již v minulosti opakovaně zabýval tím, zda je

³³³ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 9. 2010, sp. zn. 4 Tz 41/2010

³³⁴ srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 3. 2. 2005, sp. zn. III. ÚS 578/04

³³⁵ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 10. 2010, sp. zn. 4 Tz 59/2010

přípustná stížnost pro porušení zákona podaná proti takovému usnesení státního zástupce a uvedl k tomu, že ustanovení § 174a TrŘ zavedené do trestního řádu novelou, provedenou zákonem č. 265/2001 Sb., je ustanovením speciálním k ustanovení § 266 odst. 1 TrŘ a v rozsahu své působnosti toto ustanovení nahrazuje, takže podání stížnosti pro porušení zákona podle § 266 odst. 1 TrŘ je vyloučeno v případech, kdy je napadáno usnesení státního zástupce o zastavení trestního stíhání nebo o postoupení věci (srov. č. NS 26/2004 T-614).

Nejvyšší soud zevrubně odůvodnil svůj názor, že ustanovení § 174a TrŘ je ustanovením speciálním k § 266 odst. 1 TrŘ a v rozsahu své působnosti toto ustanovení nahrazuje, argumentem systematického srovnání předmětných zákonných ustanovení, který ale podpořil i dalšími právními argumenty, včetně upozornění na historické souvislosti. Připomněl, že jedním ze základních důvodů právní úpravy oprávnění nejvyššího státního zástupce podle § 174a TrŘ je snaha zajistit dodržení zásady obžalovací ve smyslu § 2 odst. 8 TrŘ, podle něhož je trestní stíhání před soudy možné jen na základě obžaloby nebo návrhu na potrestání, které podává státní zástupce. Podstatou zásady obžalovací v trestním procesu je rozdělení základních procesních funkcí (obžaloba, obhajoba, rozhodnutí) mezi jednotlivé procesní subjekty. Funkce žalobce je svěřena samostatnému procesnímu subjektu, státnímu zástupci, bez jehož návrhu nemůže být trestní řízení konáno, naopak k podání obžaloby či návrhu na potrestání není oprávněn žádný jiný subjekt než státní zástupce - v tomto směru je státní zástupce jako žalobce pánem sporu (*dominus litis*). Ze zásady obžalovací vyplývá požadavek takové úpravy trestního řízení, kdy rozhodnutí o zastavení trestního stíhání nebo o postoupení věci ve stadiu přípravného řízení (tedy ve stadiu před podáním obžaloby) je ve výlučné kompetenci státního zástupce bez jakékoli další ingerence soudu, resp. bez ingerence jiného procesního subjektu. Pokud by Nejvyšší soud rozhodoval o zákonnosti usnesení státního zástupce o zastavení trestního stíhání nebo o postoupení věci ve stadiu přípravného řízení, bylo by takové rozhodnutí v rozporu se zásadou obžalovací jako jednou ze základních zásad trestního práva procesního.

Ustanovení § 174a TrŘ je speciální ve vztahu k ustanovení § 266 odst. 1 TrŘ, neboť má užší předmět úpravy – zatímco ustanovení § 266 odst. 1 TrŘ vymezuje stížnost pro porušení zákona jako obecný mimořádný opravný prostředek proti rozhodnutím státních zástupců, ustanovení § 174a TrŘ upravuje kasační oprávnění nejvyššího státního zástupce jako mimořádný opravný prostředek pouze proti rozhodnutím státních zástupců o zastavení trestního stíhání nebo o postoupení věci; jinak řečeno, z množiny všech rozhodnutí státních zástupců trestní řád, resp. jeho novela vybírá ta, kterými bylo rozhodnuto právě jen o zastavení trestního stíhání nebo o postoupení věci, a stanoví pro ně speciální režim nápravy formou nového mimořádného opravného prostředku, kterým je kasační oprávnění nejvyššího státního zástupce podle § 174a TrŘ.

Na speciální úpravu ustanovení § 174a TrŘ lze usuzovat i ze skutečnosti, že upravuje nápravu nezákonných usnesení státních zástupců o zastavení trestního stíhání nebo o postoupení věci odlišným, a navíc komplexním způsobem, když stanoví oprávnění nejvyššího státního zástupce zrušit nezákonné usnesení a současně formulovat v rozhodnutí závazný právní názor, na rozdíl od stížnosti pro porušení zákona, kde platná právní úprava (poté, co bylo nálezem Ústavního soudu, publikovaným pod č. 424/2001 Sb., zrušeno ustanovení § 272 TrŘ), umožňuje Nejvyššímu soudu v případech podání stížnosti pro porušení zákona v neprospěch obviněného rozhodovat pouze tzv. akademickým výrokem podle § 268 odst. 2 TrŘ bez možnosti nezákonné rozhodnutí zrušit a docílit tak jeho skutečné nápravy (uvedený závěr nemůže změnit ani teoretická možnost podání stížnosti pro porušení zákona ve prospěch obviněného, kdy by se ministr spravedlnosti domáhal pro obviněného příznivějšího rozhodnutí, např. pro obviněného příznivějšího důvodu zastavení trestního stíhání).

V rámci úvah o vztahu ustanovení § 174a TrŘ a ustanovení 266 odst. 1 TrŘ Nejvyšší soud také upozornil na některé výrazné koncepční změny právní úpravy přípravného řízení, které přinesla novela trestního řádu, provedená zákonem č. 265/2001 Sb. Jednou z takových změn je i výrazné posílení postavení státního zástupce, který vykonává dozor nad zachováváním zákonnosti v celém přípravném řízení a rozhoduje o všech důležitých otázkách v přípravném řízení, včetně všech meritorních rozhodnutí.³³⁶ V souladu s právní úpravou dominantního postavení státního zástupce v přípravném řízení je i závěr Nejvyššího soudu, že náprava nezákonných rozhodnutí státních zástupců o zastavení trestního stíhání nebo o postoupení věci je v plné kompetenci nejvyššího státního zástupce jako orgánu soustavy státních zastupitelství, do které Nejvyšší soud není oprávněn ingerovat na základě stížnosti pro porušení zákona. Z toho též logicky plyne, že žádnému soudu obecné soustavy soudů, tedy ani Nejvyššímu soudu, nepřísluší státnímu zástupci přikazovat, že ta která osoba má být postavena před soud, jinými slovy že na ni má být pro určité jednání podána k soudu obžaloba či návrh na potrestání. Případně naopak, že státní zástupce má trestní stíhání určité osoby pro konkrétní skutek zastavit, nebo věc postoupit orgánu příslušnému k projednávání přestupků. To je zcela nepochybně ve výlučné pravomoci a kompetenci státního zastupitelství, které jako jediný příslušný orgán je o těchto otázkách oprávněno rozhodovat.

Vyslovený právní názor byl později lehce modifikován v tom smyslu, že pod pojmem „usnesení o zastavení trestního stíhání“ užitým v ustanovení § 174a odst. 1 TrŘ není myšleno pouze rozhodnutí o zastavení trestního stíhání, ale také rozhodnutí o zamítnutí stížnosti podané proti usnesení o zastavení trestního stíhání nebo

³³⁶ Zatímco podle předchozí úpravy rozhodnutí o postoupení věci jinému orgánu (§ 171 TrŘ), o zastavení trestního stíhání (§ 172 TrŘ) či přerušení trestního stíhání (§ 173 TrŘ) vydával ve většině případů vyšetřovatel úřadu vyšetřování a jen ojediněle státní zástupce, nová úprava tato oprávnění svěřuje výlučně do působnosti státního zástupce a zdůrazňuje tím jeho postavení veřejného žalobce. Prohlubuje se tím odpovědnost státního zástupce za průběh přípravného řízení a současně se tím posiluje význam uvedených rozhodnutí, která se svou povahou a důsledkem kladou naroveň pravomocnému rozsudku.

rozhodnutí o zrušení usnesení o zastavení trestního stíhání.³³⁷ Usnesení nejvyššího státního zástupce podle § 174a odst. 1 TrŘ nepochybně je rovněž usnesením o zastavení trestního stíhání, což ale ještě samo o sobě neznamená, že proti němu není stížnost pro porušení zákona přípustná z týchž důvodů, které jsou relevantní pro posuzování její přípustnosti proti usnesení nižších státních zástupců o zastavení trestního stíhání.

Jde-li o stížnost pro porušení zákona proti samotnému usnesení nejvyššího státního zástupce ve smyslu ustanovení § 174a odst. 1 TrŘ, zákon podání tohoto mimořádného opravného prostředku přímo nevylučuje. Žádné ustanovení trestního řádu totiž nestanoví, že proti němu není stížnost pro porušení zákona přípustná (jako v případě rozhodnutí Nejvyššího soudu o stížnosti pro porušení zákona - § 266 odst. 1 TrŘ in fine nebo o dovolání - § 265n TrŘ). Přesto ale mezi stížnostmi pro porušení zákona a její úpravou v ustanovení § 266 a násl. TrŘ na straně jedné a mimořádným kasačním oprávněním nejvyššího státního zástupce podle § 174a TrŘ na straně druhé existuje specifická vazba, kterou nelze pominout a ignorovat a k níž bylo přihlédnuto i v těch rozhodnutích Nejvyššího soudu, která za určitých, spíše ale výjimečných okolností, připouštějí podání stížnosti pro porušení zákona proti předmětnému usnesení nejvyššího státního zástupce. Možnost zásahu Nejvyššího soudu je třeba vnímat přísně restriktivně. Jako možný a žádoucí prostředek k odstranění vad předpokládaných v ustanovení § 266 odst. 1 TrŘ ve vztahu k rozhodnutí nejvyššího státního zástupce a ve prospěch obviněného přichází v úvahu zejména tehdy, nebyla-li respektována zákonem stanovená lhůta pro rozhodnutí ve smyslu § 174a odst. 1 TrŘ (srov. č. 6/2006-II. Sb. rozh. tr., nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 9. 2006, sp. zn. 4 Tz 84/2006³³⁸). Rezignovat nebude možné na nápravu takových nezákonných rozhodnutí, která se zcela vymykají zákonnému procesně právnímu rámci, mají za následek porušení základních práv a svobod ve smyslu dotčení zásadních požadavků spravedlivého procesu a tyto vady nelze již nikterak odstranit, nebo je lze odstranit jen s velkými obtížemi.³³⁹

Tyto požadavky však lze stěžít spojovat se stížnostmi pro porušení zákona směřující proti usnesení nejvyššího státního zástupce ve smyslu § 174a odst. 1 TrŘ, jejímž důvodem je tvrzené porušení procesních předpisů při zjišťování skutkového stavu věci a hodnocení důkazů (§ 2 odst. 5, odst. 6 TrŘ), založené na odlišném přístupu k hodnocení důkazů nižším státním zástupcem a nejvyšším státním zástupcem. Taková stížnost pro porušení zákona proti rozhodnutí nejvyššího státního zástupce zpravidla nemůže plnit cíle sledované právní úpravou tohoto

³³⁷ Stalo se tak usnesením Nejvyššího soudu ze dne 22. 3. 2005, sp. zn. 4 Tz 19/2005. (Pokud by zákonodárce zamýšlel jednoznačně definovat pouze rozhodnutí o zastavení trestního stíhání, formulace ustanovení § 174a TrŘ by měla znít: „rozhodnutí, kterým bylo zastaveno trestní stíhání“.)

³³⁸ Nejvyšší soud zcela výjimečně zrušil usnesení nejvyšší státní zástupkyně z toho důvodu, že jedním usnesením rozhodovala ve dvou věcech a ohledně části zrušovaného rozhodnutí nižšího státního zástupce nerespektovala zákonnou lhůtu pro postup podle § 174a odst. 1 TrŘ, když právní moc byla v této části chybně vyznačena.

³³⁹ viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2011, sp. zn. 8 Tz 106/2011, a přiměřeně srov. i nález Ústavního soudu ze dne 30. 8. 2011, sp. zn. II. ÚS 655/11

institutu, a to i s ohledem na fakt, že má pro meritum věci toliko zatímní důsledky, protože převládá zájem na stabilitě takového rozhodnutí nejvyššího státního zástupce.

V rozhodovací praxi jsem od roku 2007 dohledal pouze jediný případ, kdy Nejvyšší soud skutečně zrušil usnesení nejvyššího státního zástupce. I v tomto případě šlo o nerespektování zákonné lhůty ke zrušení usnesení o zastavení trestního stíhání, kdy se nejvyšší státní zástupce, v zastoupení náměstkem, účelově snažil „posunout“ již vyznačené datum nabytí právní moci předmětného rozhodnutí zcela nepřípadným rozšířením osob aktivně legitimovaných k podání stížnosti a pokynem k doručení rozhodnutí o zastavení trestního stíhání další osobě, která neměla postavení poškozeného. Tuto závadu zjistil Ústavní soud k ústavní stížnosti jednoho z obviněných a ohledně tohoto obviněného usnesení nejvyššího státního zástupce zrušil. Ministr spravedlnosti pak ve stížnosti pro porušení zákona důvodně namítl, že závěr Ústavního soudu lze vztáhnout i na druhého z obviněných, který si ústavní stížnost nepodal a kterému nepochybně prospíval stejný důvod pro zrušení napadeného rozhodnutí. Postupem nejvyššího státního zástupce tak u obou obviněných došlo k porušení základního práva na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí, garantovaného v čl. 7 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.³⁴⁰

Závěrem k této problematice dovoluji praktickou připomínku k přezkumu dodržení lhůty nejvyšším státním zástupcem, kterou jsem učinil v jiné své práci. I kdyby si ministr spravedlnosti přezkum vyhradil³⁴¹, nemohl by si hodnověrně ověřit, kdy přesně bylo rozhodnutí učiněno. Předmětné usnesení se činí bez jednání, neusnází se, ani nevyhlašuje, a tudíž o jeho vydání není sepisován protokol. Takové rozhodnutí počíná právně existovat až tehdy, byl-li projev vůle nejvyššího státního zástupce objektivizován, tzn. bylo-li rozhodnutí písemně vyhotoveno a založeno do spisu. To se musí stát nejpozději poslední den zákonné lhůty. Vyskytne-li se v praxi případ, kdy podatel podnětu vyslovuje podezření, že usnesení nebylo v zákonné lhůtě učiněno a že bylo antedatováno, nelze tyto skutečnosti přezkumem potvrdit ani vyvrátit. Příslušný spis Nejvyššího státního zastupitelství je interní pomůckou nejvyššího státního zástupce a pouze on sám jako vedoucí státního zastupitelství může rozhodnout o zapůjčení spisu ministerstvu, popř. povolit možnost do něj nahlédnout. O smysluplnosti přezkumu této záležitosti si nelze dělat žádné iluze.³⁴²

Použitelnost stížnosti pro porušení zákona je dále omezena jiným specifickým oprávněním ministra spravedlnosti, a sice zvláštním opravným prostředkem ve smyslu § 95 odst. 5 ZMJSpT (před 1. 1. 2014 ve smyslu § 397 odst. 3 TrŘ). Podle tohoto ustanovení jsou Ministerstvu spravedlnosti předkládána pravomocná rozhodnutí krajských soudů o (ne)přípustnosti vydání (§ 95 odst. 1, 4 ZMJSpT),

³⁴⁰ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 4. 2012, sp. zn. 7 Tz 38/2012

³⁴¹ V daném případě by se postup podle § 466 TrŘ nejevil jako žádoucí, neboť státní zástupce Nejvyššího státního zastupitelství by měl přezkoumávat zákonnost rozhodnutí svého vedoucího.

³⁴² Visinger, R.: Stížnost pro porušení zákona – aktuální praxe a perspektivy. Trestněprávní revue č. 10/2010, s. 315

popř. o udělení souhlasu k rozšíření vydání na jiné trestné činy (§ 103 ZMJSpT, dříve § 402 TrŘ), a má-li ministr spravedlnosti pochybnosti o jejich správnosti, může věc předložit Nejvyššímu soudu k přezkoumání, a to ve lhůtě 3 měsíců ode dne, kdy byla věc ministerstvu předložena. Postup podle § 95 odst. 5 ZMJSpT je *lex specialis* ve vztahu k ustanovení § 266 a násl. TrŘ, takže má aplikační přednost a v rozsahu své působnosti nahrazuje mimořádné opravné řízení iniciované stížností pro porušení zákona. Tento zvláštní procesní prostředek má výrazně užší předmět (objekt) než stížnost pro porušení zákona a otevírá cestu k přezkoumání velmi specifického druhu rozhodnutí, jež jsou navíc s účinností od 1. 1. 2014 upravena zvláštním zákonem mimo trestní řád. Zatímco stížnosti pro porušení zákona se projednávají až na výjimky ve veřejném zasedání, návrh podle § 95 odst. 5 ZMJSpT Nejvyšší soud projednává výlučně v neveřejném zasedání. Všechny uvedené skutečnosti mj. znamenají, že rozhodnutí krajských soudů o tom, že vydání je přípustné nebo není přípustné, nelze vůbec napadnout stížností pro porušení zákona, je-li ministru spravedlnosti k dispozici speciální opravný prostředek k odstranění vad takových rozhodnutí. Podání stížnosti pro porušení zákona není možné – a tato by musela být zamítnuta podle § 268 odst. 1 písm. a) TrŘ jako nepřípustná – ani po uplynutí zmíněné tříměsíční lhůty ve smyslu § 95 odst. 5 ZMJSpT, neboť by šlo o zjevné obcházení zákona. Tomu odpovídá i dosavadní praxe odboru dohledu Ministerstva spravedlnosti, neboť v ojedinělých případech, kdy podatel napadá rozhodnutí o přípustnosti vydání, takový podnět ke stížnosti pro porušení zákona nevyřizuje a předává jej k dalšímu případnému opatření mezinárodnímu odboru trestnímu.

Zákonodárce také v ustanovení § 128 ZMJSpT upravil nový, svou povahou obdobný opravný prostředek ministra spravedlnosti, a sice návrh na přezkoumání pravomocného rozhodnutí soudu o návrhu na uznání a výkon cizozemského rozhodnutí ukládajícího nepodmíněný trest odnětí svobody nebo ochranné opatření spojené se zbavením osobní svobody. O tomto návrhu rovněž rozhoduje Nejvyšší soud a ministr jej může uplatnit pouze za předpokladu, že Ministerstvo spravedlnosti využilo oprávnění podat z týchž důvodů řádný opravný prostředek. I v tomto případě bude platit, že stížnost pro porušení zákona není přípustná s ohledem na speciální povahu ustanovení § 128 citovaného zákona, a to ani po marném uplynutí lhůty 2 měsíců k podání předmětného návrhu.

Jen pro úplnost považuji za nutné výslovně zmínit případy, které se bohužel v praxi vyskytují a kdy ministr spravedlnosti, v neopodstatněné snaze obviněnému pomoci, podá stížnost pro porušení zákona proti konečnému rozhodnutí a z důvodů, které již byly uplatněny v ústavní stížnosti a Ústavní soud je odmítl. Podle čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány i osoby. Nejvyšší soud opakovaně ve svých rozhodnutích upozornil, že citovaný článek Ústavy je tudíž závazný nejen pro jeho vlastní rozhodovací činnost, ale také i pro ministra spravedlnosti jakožto jediného aktivně legitimovaného subjektu k podání stížnosti pro porušení zákona. Ve vztahu k Ústavě je trestní řád normou nižší právní síly, a proto byla-li trestní věc již jednou

prezkoumána Ústavním soudem a ten vyslovil závěr o zjevné neopodstatněnosti uplatněných námitek, nemohou být totožné námitky s ohledem na čl. 89 odst. 1, 2 Ústavy znovu uplatněny ve stížnosti pro porušení zákona. Nejvyšší soud by totiž v opačném případě byl donucován k revizi rozhodnutí Ústavního soudu, k čemuž není oprávněn.³⁴³ A contrario tedy dovozují, že uplatní-li podatel a potažmo ministr spravedlnosti jiné důvody, než kterými se Ústavní soud zabýval v řízení o ústavní stížnosti, lze dosáhnout projednání věci Nejvyšším soudem a případně i zrušení nezákonného rozhodnutí. Ústavní soud není povolán k nápravě pochybení v rovině aplikace jednoduchého práva. V této souvislosti připomínám, že pojem porušení zákona je přeci jen širší než porušení či zásah do základních práv a svobod člověka, takže zpracovatelé podkladů pro ministra by měli pečlivě hodnotit, k jakým konkrétním námitkám vyjádřil Ústavní soud svůj názor a které výhrady se objevují nově.

Kromě výše popsaných případů, u nichž jsou dle mého názoru dány podmínky pro zamítnutí stížnosti pro porušení zákona bez věcného projednání předestřených námitek, tedy z důvodu nepřipustnosti dle § 268 odst. 1 písm. a) TrŘ, existují případy, kdy sice projednání stížnosti pro porušení zákona patrně nic nebrání, avšak namítané pochybení je napravitelné jiným, jednodušším postupem. Podání stížnosti pro porušení zákona se poté ocitá v rozporu se zásadou rychlosti a hospodárnosti trestního řízení (§ 2 odst. 4 TrŘ). Šámal upozornil, že stížnost pro porušení zákona často směřuje proti rozhodnutím odvolacích soudů, které zamítly opravný prostředek jako opožděně podaný, ač ve skutečnosti lhůta k jeho podání zmeškána nebyla, neboť došlo kupř. k chybnému vyznačení doručení rozhodnutí oprávněné osobě. V těchto případech lze poměrně snadno uvedené pochybení napravit postupem podle § 61 odst. 3 TrŘ, podle něhož se na tyto případy použije ustanovení § 61 odst. 1, 2 TrŘ o navrácení lhůty. Tento postup je ovšem v praxi využíván jen zřídka a zpravidla se závada řeší cestou stížnosti pro porušení zákona. Stížnost pro porušení zákona by správně měla být uplatněna jen tehdy, nejsou-li již v době jejího podání splněny podmínky citovaného ustanovení.³⁴⁴ S tím lze souhlasit, nicméně nelze přehlédnout, že navrhovaný postup ve většině případů nebude možný s ohledem na „šibeniční“ třídní lhůtu pro podání žádosti ve smyslu § 61 odst. 1 TrŘ.

Jestliže se přezkoumáním věci ukáže, že ačkoli pominuly důvody pro konání řízení proti uprchlému, příslušný soud opomněl postupovat podle § 306a odst. 2 TrŘ, neměl by ministr spravedlnosti bez dalšího podávat stížnost pro porušení zákona, byť by se ztotožnil s argumentací obsaženou v podnětu odsouzeného, ale měl by upozornit soud na správný procesní postup, resp. předsedu soudu na vzniklý průtah v řízení, a odsouzený by tak měl možnost, při dodržení všech zásad spravedlivého

³⁴³ srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2010, sp. zn. 4 Tz 26/2010 a usnesení ze dne 31. 5. 2005, sp. zn. 4 Tz 52/2005; v obou případech Nejvyšší soud zamítl stížnost pro porušení zákona jako nedůvodnou podle § 268 odst. 1 písm. c) TrŘ a s opakovaně uplatněnými námitkami se vypořádal

³⁴⁴ Šámal, P.: Opravné prostředky v trestním řízení. Stížnost pro porušení zákona. Obnova řízení. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 76

procesu, uplatnit své námitky přímo v řízení před soudem a případně rovnou dosáhnout pro něj příznivějšího verdiktu. V tomto smyslu by podle mého názoru měl mít postup podle § 306a odst. 2 TrŘ jednoznačně přednost před podáním stížnosti pro porušení zákona, která by byla využitelná až poté, kdy by soud v novém hlavním líčení ani v řádném opravném řízení neodstranil namítanou vadu. Je třeba zvolit takový výklad, který respektuje systematiku trestního řádu a současně dává prostor k procesní aktivitě samotnému účastníkovi trestního řízení, kterým ovšem není ministr spravedlnosti.

S účinností od 1. 7. 2008 upravuje trestní řád mezi zvláštními způsoby řízení i řízení o přezkumu příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu a v aktuálním znění též o přezkumu příkazu k zjištění údajů o telekomunikačním provozu (viz § 314l až 314n TrŘ). Zde je nutno poznamenat, že tyto příkazy soudce nebo předsedy senátu sice nejsou rozhodnutím v procesní formě, jež by byly charakterizovány právní mocí, nicméně jejich nezákonnost by mohla naplňovat znaky vadného postupu řízení ve smyslu § 266 odst. 1 TrŘ. Pokud by osoba uvedená v ustanovení § 88 odst. 8 TrŘ žádala ministra spravedlnosti o podání stížnosti pro porušení zákona toliko z důvodu nezákonnosti zmíněných příkazů, opět by měl být podatel upozorněn na speciální druh řízení u Nejvyššího soudu a zvláštní procesní návrh, jehož podání není omezeno žádnou lhůtou. Jestliže by Nejvyšší soud o tomto návrhu rozhodl, bylo by takové rozhodnutí pro ministra spravedlnosti závazné a nepochybně by z něj vycházel při posuzování důvodnosti nového či opakovaného podnětu účastníka. Stanovil-li zákonodárce pro soudní přezkum zákonnosti uvedených *sui generis* rozhodnutí (příkazů) v trestním řádu zvláštní postup, měl by být uplatňován přednostně a tou osobou, které se bezprostředně dotýká (uživatelé telekomunikačního zařízení - § 88 odst. 2 TrŘ). Uvedený názor lze podpořit i konstatováním, že k účinnému uplatnění stížnosti pro porušení zákona je třeba prokázat nejen to, že získaný odposlech či záznam telekomunikačního provozu skutečně sloužil jako podklad pro konečné rozhodnutí, ale i to, že takový postup se negativně projevil ve sféře zájmů a práv obviněného a že mu šel k tíži (v neprospěch).³⁴⁵

Pokud by se stížnost pro porušení zákona opírala o námitku nepřípustnosti trestního stíhání z důvodu hmotněprávní či procesní exempce obviněného, je třeba vzít v úvahu možnost postupu podle § 10 odst. 2 TrŘ, tj. podání návrhu Nejvyššímu soudu, vzniknou-li pochybnosti o vynětí z pravomoci orgánů činných v trestním řízení. Nebylo-li tohoto speciálního procesního prostředku využito, podle mého názoru nic nebrání podání stížnosti pro porušení zákona proti konečnému rozhodnutí. Je-li tu již ovšem rozhodnutí Nejvyššího soudu, že daná osoba není z pravomoci orgánů činných v trestním řízení vyňata, popř. je vyňata jen ohledně

³⁴⁵ I kdyby byl zákon předmětným příkazem porušen, nemuselo to vést ke zhoršení postavení obviněného, jestliže z odposlechů či záznamů telekomunikačního provozu by se nic podstatného pro trestní řízení nezjistilo nebo naopak by vyzněly spíše ve prospěch obviněného. Ačkoli soukromí obviněného mohlo být protiprávně narušeno, z hlediska významu pro zjištění jeho trestní odpovědnosti nelze vždy namítat porušení zákona v jeho neprospěch.

části stíhaného jednání, nelze vynětí namítat ve stížnosti pro porušení zákona, formálně sice směřující proti meritornímu rozhodnutí, ve skutečnosti však polemizující s již vysloveným názorem Nejvyššího soudu, což není přípustné.

Z uvedených příkladů lze dovodit, že nejméně od účinnosti velké novely trestního řádu (zákon č. 265/2001 Sb.) má stížnost pro porušení zákona v systému mimořádných opravných prostředků subsidiární postavení a buď vůbec nesmí být používána, je-li k nápravě konkrétního pochybení určen jiný procesní prostředek, nebo nelze očekávat naplnění jejího účelu a bude zamítnuta s ohledem na obsah rozhodnutí o již využitých opravných prostředcích.

4.1.4. Opakované podání stížnosti pro porušení zákona v téže věci

Podle § 266 odst. 1 věty druhé TrŘ není stížnost pro porušení zákona přípustná proti rozhodnutí Nejvyššího soudu, nestanoví-li zákon jinak. Trestní řád ovšem výslovně neuvádí, zda a v jakém rozsahu je přípustné napadnout určité rozhodnutí nižších soudů stížností pro porušení zákona opakovaně. Zde se nejedná o úvahu, zda konkrétní rozhodnutí jako takové je způsobilé být objektem stížnosti pro porušení zákona, nýbrž o úvahu, jaké právní účinky vyvolává dřívější rozhodnutí o stížnosti pro porušení zákona, resp. v jakém ohledu vytváří předchozí rozhodnutí o stížnosti pro porušení zákona procesní překážku věcnému projednání nově podané stížnosti. Touto problematikou se zabývala doktrína i judikatura, proto si zaslouží stručné přiblížení.

Začněme s judikaturními vývody, kdy podaný výklad považuji za přesvědčivý a zcela nesporný. Novou stížnost pro porušení zákona lze podat proti novému pravomocnému rozhodnutí v téže věci, pokud byla věc rozhodnutím o stížnosti pro porušení zákona přikázána k novému projednání a rozhodnutí (srov. č. 13/2001-II Sb. rozh. tr.). Rozhodnutí učiněné v dalším řízení není totožné s rozhodnutím dřívějším, které bylo beztak zrušeno. Relevantním důvodem podání nové stížnosti pro porušení zákona může být ostatně právě skutečnost, že soudy v pokračujícím řízení nerespektovaly závazný právní názor Nejvyššího soudu. Rovněž tak lze podat novou stížnost pro porušení zákona proti té části již jednou napadeného rozhodnutí, která se týká jiného obviněného a nebyla ohledně něj v původní stížnosti pro porušení zákona napadána, a to za podmínky, že ohledně tohoto obviněného nebylo možno použít beneficium cohaesionis ve smyslu § 261 TrŘ, ve spojení s § 269 odst. 2 poslední věta TrŘ. Opětovně lze stížnost pro porušení zákona proti témuž rozhodnutí podat rovněž v případě, jestliže dřívější stížnost ministr spravedlnosti vzal účinně zpět podle § 266 odst. 6 TrŘ (srov. č. 13/2001-I Sb. rozh. tr.).

Byla-li stížnost pro porušení zákona zamítnuta jako nepřípustná [§ 268 odst. 1 písm. a) TrŘ] z důvodu, že napadené rozhodnutí ještě nenabylo právní moci, může

být zmíněná stížnost podána opětovně poté, co toto rozhodnutí nabude právní moci a vytýkaná vada není odstraněna.³⁴⁶

Pokud Nejvyšší soud ve výše citovaném rozhodnutí vyslovil názor, že stížnost pro porušení zákona nelze podat proti těmž rozhodnutí ohledně stejného obviněného opakovaně, v zásadě proti tomu nelze nic namítat, neboť je zřejmé, že opakovaně podanou stížností by se ministr spravedlnosti ve svém důsledku domáhal revize předchozího rozhodnutí Nejvyššího soudu, což je postup v rozporu s principem právní jistoty. Takto formulované stanovisko navíc plně souznělo s tehdy účinnou právní úpravou, podle níž se Nejvyšší soud vyjadřoval k zákonnosti napadeného rozhodnutí a jemu předcházejícího řízení nejen z hlediska namítaného porušení zákona, ale v celém rozsahu účinnosti revizního principu (§ 267 odst. 1, 2 TrŘ, ve znění účinném do 31. 12. 2001). Za takového právního stavu opravdu nemělo rozumný smysl uplatňovat stížnost pro porušení zákona opětovně.

Nejvyšší soud se později, za účinnosti nové právní úpravy, zabýval otázkou, zda je možno akceptovat stížnost pro porušení zákona tehdy, je-li obsahově odlišná od dřívější stížnosti, a dospěl k právnímu závěru, jenž byl posléze i publikován, že stížnost pro porušení zákona nelze podat proti těmž rozhodnutí ohledně stejného obviněného opakovaně, byť by se tak stalo proti jiným výrokům a na podkladě jiných důvodů, než byly uvedeny v původní stížnosti. Není rozhodné, že v původním řízení o stížnosti pro porušení zákona nemohl Nejvyšší soud o nově vytýkaných vadách rozhodnout vzhledem ke své vázanosti obsahem původní stížnosti pro porušení zákona ve smyslu § 267 odst. 3 TrŘ (viz č. 56/2006 Sb. rozh. tr.). Podle Nejvyššího soudu tedy okolnost, že ministr spravedlnosti v později podané stížnosti pro porušení zákona uplatňuje jiné důvody či vytýká jiné vady než v předchozí stížnosti, ke kterým Nejvyšší soud s ohledem na rozsah své přezkumné činnosti vyplývající z ustanovení § 267 odst. 3 TrŘ nemohl v dřívějším řízení přihlížet, nemá v tomto směru žádný právní význam.

Podle Nejvyššího soudu z ustanovení § 267 odst. 2 TrŘ nepochybně vyplývá, že jedenkrát podanou a v zákonné lhůtě odůvodněnou stížnost pro porušení zákona nelze měnit, co do rozsahu i obsahu uplatněných důvodů. Tím méně pak lze připustit, aby v téže věci, do stejného rozhodnutí, ohledně týchž osob, mohla být vícekrát podána stížnost pro porušení zákona, byť pokaždé z jiných důvodů. Pokud by taková praxe byla připuštěna, mohla by u některých subjektů trestního řízení evokovat myšlenku na možnost opětovného podání i jiného typu opravného prostředku do stejného rozhodnutí soudu nebo státního zástupce týkajícího se týchž osob, např. dovolání, odvolání či stížnosti. To by bezprecedentním způsobem ohrozilo věrohodnost a stabilitu soudních rozhodnutí, ale i rozhodnutí ostatních orgánů činných v trestním řízení. Jestliže je podle platné zákonné úpravy ministr spravedlnosti jedinou osobou oprávněnou podat k Nejvyššímu soudu stížnost pro porušení zákona proti pravomocnému rozhodnutí soudu nebo státního zástupce, měl

³⁴⁶ Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. II., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3305

by zároveň před jejím podáním bedlivě uvážit úplnost rozsahu i obsahu důvodů, kterými bude v rámci odůvodnění tohoto mimořádného opravného prostředku argumentovat a kterými podpoří námitku nezákonnosti napadeného rozhodnutí, případně postupu řízení. V opačném případě může s ohledem na rozsah přezkoumné povinnosti Nejvyššího soudu (§ 267 odst. 3, 4, 5 TrŘ) dojít k situaci, že stížností pro porušení zákona nenamítaná vada napadeného rozhodnutí, event. předchozího řízení, nebude moci být rozhodovací pravomocí Nejvyššího soudu vyslovena a tím méně v rámci dalšího postupu napravena.

Uvedené zdůvodnění poněkud nadsazuje význam stability pravomocného rozhodnutí, byť se může jevit jako vadné, a nebere v úvahu případnou změnu v osobě ministra, která může vést ke změně právního názoru nebo způsobu přezkoumávání podnětů. Výklad Nejvyššího soudu se velmi přibližuje názoru Jestřába, a sice že ustanovení § 266 odst. 1 věty druhé TrŘ není možno vykládat jenom gramaticky tak, že by další stížnost pro porušení zákona nebylo možno podat právě jen proti samotnému rozhodnutí Nejvyššího soudu o této stížnosti, nýbrž je třeba je chápat i materiálně, jako uzavření procesu poznání objektivní pravdy v tomto procesním stádiu. Potud souhlasím s tímto autorem i s Nejvyšším soudem bez podstatných výhrad. Jestřáb dále píše, že výše uvedené znamená, že *v rozsahu, v němž bylo o stížnosti pro porušení zákona rozhodnuto*, není možné podat další takovou stížnost ani proti původnímu pravomocnému rozhodnutí, které bylo touto stížností napadeno. Nové přezkoumání takto jednou provždy vyjádřeného stanoviska Nejvyššího soudu již není možné.³⁴⁷

Proti názoru Nejvyššího soudu lze namítnout, že procesně oddělitelné výroky nabývají právní moci odděleně (částečná právní moc), a byla-li tedy dříve stížnost pro porušení zákona podána jen proti některému z více výroků, učiněných v rámci jednoho rozhodnutí, byla tím logicky narušena stabilita právní moci jen onoho napadnutého výroku, zatímco ve vztahu k dalším výrokům, které se týkají jiné věci (např. jiných skutků), nebylo učiněno žádné rozhodnutí. Z pohledu mimořádného opravného prostředku je oddělitelný výrok samostatným rozhodnutím. Rozhodnutí se složeným výrokem ohledně skutků spáchaných ve vícečinném souběhu se považuje za rozhodnutí nikoliv o jedné věci, ale o více věcech. Pokud je možné účinně opravným prostředkem napadnout takové výroky izolovaně (samostatně), proč by se tak nemohlo stát více podáními za sebou? Je-li stížnost pro porušení zákona proti danému výroku obecně přípustná a není-li její uplatnění omezeno žádnou procesní lhůtou, nevidím přesvědčivý důvod, jenž by měl bránit jejímu meritornímu projednání, když je v ní napadáno de facto odlišné a předtím nepřezkoumávané rozhodnutí. Zdůrazňuji, že jde o průlom do právní moci výhradně ve prospěch obviněného.

Podobné výhrady se týkají i kategorického odmítnutí věcně přezkoumávat jiné právní argumenty, týkající se totožných výroků, než s jakými se Nejvyšší soud v předchozím řízení již vypořádal. Do jisté míry chápu obavu, aby určité rozhodnutí

³⁴⁷ Jestřáb, M.: Zásada objektivní pravdy v trestním řízení. Praha: Univerzita Karlova, 1981, s. 66

nebylo účelově napadáno vícekrát, vždy s novými námitkami, jež se zformulují až po předchozím zamítavém rozhodnutí Nejvyššího soudu. Zde upozorňuji, že pokud je v zásadě přípustná stížnost pro porušení zákona i po proběhnuvším řízení o dovolání, jestliže namítané pochybení nemohl Nejvyšší soud v tomto řízení napravit a nezabýval se jím, není přesvědčivě vysvětleno, z jakého důvodu nepřichází v úvahu opětovná stížnost pro porušení zákona, která vytyká pochybení, jež Nejvyšší soud nemohl napravit z toho důvodu, že nesměl vykročit nad rámec rozsahu a důvodů uvedených ministrem spravedlnosti v předchozím návrhu. Jestliže ministr spravedlnosti neopakuje námitky, na které Nejvyšší soud dříve reagoval, nelze se domnívat, že Nejvyšší soud je opakovanou stížností – materiálně vzato – nucen přezkoumávat a revidovat vlastní dřívější rozhodnutí, takže z tohoto hlediska není porušen zákaz zákonodárce podávat stížnost pro porušení zákona proti rozhodnutí Nejvyššího soudu.

Vychází-li úvaha Nejvyššího soudu z ustanovení § 267 odst. 2 TrŘ o koncentraci rozsahu a důvodů stížnosti pro porušení zákona, jde o rozšiřující výklad v neprospěch obviněného. Je použit argument a *minor ad maius* v tom směru, že platí-li uvedená koncentrace pro již zahájené řízení, musí se vztahovat též na jakýkoli budoucí návrh, čímž jeho účinné podání je *via facti* zcela vyloučeno. Mám za to, že skutečný smysl citované normy není užší, ale právě takový, jaký odpovídá textovému vyjádření, takže není namístě použití extenzivního výkladu. Smysl citovaného ustanovení tkví v celkovém urychlení řízení a pouze se v něm odráží vázanost Nejvyššího soudu obsahem stížnosti pro porušení zákona. Proto důsledky, jež z něj Nejvyšší soud vyvodil, nelze přijmout a neodpovídají záměru zákonodárce.

Závěr Nejvyššího soudu klade přílišné požadavky na kvalitu přezkumu trestních rozhodnutí ve fázi před podáním (odůvodněním) stížnosti pro porušení zákona. Nejenže leží na bedrech aparátu Ministerstva spravedlnosti velmi složitá úvaha, které závady či která pochybení naplňují znak porušení zákona dle § 266 odst. 1 TrŘ, nadto je požadována, a to pod kategorickou sankcí nepřijatelnosti dalšího opravného prostředku, absolutní koncentrace řízení, tedy uvedení všech argumentů a zjištění všech nedostatků již v okamžiku podání (odůvodnění) stížnosti pro porušení zákona.

Zůstává otázkou, zda je možno stížností pro porušení zákona napadnout rozhodnutí vrchních soudů o stížnosti pro porušení zákona. Zde poukazuji na dnes již neplatné znění ustanovení § 266 odst. 7 TrŘ, podle něhož nebyla stížnost pro porušení zákona přípustná proti rozhodnutí o stížnosti pro porušení zákona, což je znění, které reflektovalo stav, kdy o stížnosti pro porušení zákona rozhodoval též Vrchní soud v Praze. Soustředění celé agendy u Nejvyššího soudu přineslo změnu zákona v § 266 odst. 1 TrŘ³⁴⁸, který napříště nepřipouští stížnost pro porušení zákona proti kterémukoli rozhodnutí Nejvyššího soudu, ale již nepamatuje na situaci, kterou řešilo dřívější ustanovení § 266 odst. 7 TrŘ. Pokud je stížnost pro porušení

³⁴⁸ Stalo se tak tzv. velkou novelou trestního řádu, provedenou zákonem č. 265/2001 Sb.

zákona proti rozhodnutí vrchních soudů obecně přípustná a zákon žádný druh rozhodnutí z použitelnosti stížnosti nevyjímá, přikláním se k závěru, že stížnost pro porušení zákona by v těchto případech přicházela v úvahu, a to jak proti rozhodnutí o zamítnutí stížnosti pro porušení zákona, tak proti rozhodnutím, jimiž vrchní soud vyhověl stížnosti podané v neprospěch obviněného. Ostatně, stížnost pro porušení zákona je přípustná i proti rozhodnutí o jiném mimořádném opravném prostředku – obnově řízení. K opačnému názoru se přiklonil Hrdlička v práci z roku 1965, která se ovšem týkala stížnosti pro porušení zákona v občanskoprávním řízení a pro podání této stížnosti byla stanovena lhůta. Tento autor vyšel z premisy, že již samo zrušení pravomocného rozhodnutí by mělo být výjimkou, neboť nesporně zasahuje rušivě do již konsolidovaných právních vztahů, a „tím méně žádoucí je napadání rozhodnutí, které zasáhlo do takto upravených vztahů a je upravilo popř. opět jinak. Výchovný účinek, kterým má rozhodnutí na občany působit, je povážlivě otřesen, když neobstojí ani rozhodnutí vydané v cestě (soudního – R.V.) dozoru, a to orgánem, který byl povolán zákonem jako zvlášť povoláný k tomu, aby se vyslovil o porušení zákona orgánem nižším a který na místě toho, aby zjednal nápravu, sám zákon porušil.“³⁴⁹

4.1.5. Návrhy směřující ve prospěch či v neprospěch obviněného nebo jiného subjektu

Ministr spravedlnosti je povinen ve stížnosti pro porušení zákona uvést, zda ji podává ve prospěch nebo v neprospěch obviněného (§ 267 odst. 1 TrŘ), přičemž je oprávněn uvést obě tyto alternativy, pokud skutečně shledává porušení zákona jak ve prospěch, tak i v neprospěch obviněného. Jedná se o podstatnou, povinnou a neopomenutelnou obsahovou náležitost stížnosti pro porušení zákona. Ze zákona nevyplývá žádný konkrétní důsledek pro případ, že tato okolnost uvedena nebude, protože Nejvyšší soud nemá možnost opravný prostředek bez vyřízení vrátit ministru spravedlnosti k odstranění vad. Je otázkou, zda by Nejvyšší soud takovou stížnost věcně projednal nebo by ji zamítl jako nepřipustnou, což by vyznělo jako čirý právní formalismus. Samotný smysl tohoto zákonného požadavku mi poněkud uniká³⁵⁰, a to hned ze dvou důvodů.

Za prvé, Nejvyšší soud není vázán stanoviskem ministra spravedlnosti ohledně posouzení, zda a komu je podání stížnosti ku prospěchu. Pokud totiž Nejvyšší soud shledá porušení zákona, ale neshodne se s ministrem spravedlnosti v úvaze, zda zákon byl porušen ve prospěch či v neprospěch obviněného, další postup Nejvyššího soudu se odvíjí výhradně od jeho vlastního právního posouzení. Náhled ministra spravedlnosti jakožto navrhovatele nemá žádný vliv na způsob rozhodnutí Nejvyššího soudu, neboť stížnost nemůže být zamítnuta jen proto, že ministr nesprávně označil, v jakém směru byl zákon porušen. A za druhé, podle

³⁴⁹ Hrdlička, J.: Stížnost pro porušení zákona v občansko-právních věcech. Praha: ČSAV, 1965, s. 29

³⁵⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 265/2001 Sb. žádné podrobnosti a vysvětlení neuvádí.

dlouhodobě zavedené praxe lze stížnost pro porušení zákona úspěšně podávat i ve prospěch či v neprospěch jiné osoby než obviněného, např. znalce, obhájce, zúčastněné osoby apod. V těchto případech se proto podle zvyklosti uvede pouze osoba, v jejíž prospěch či neprospěch je stížnost v konkrétní věci podána. Jinak řečeno, uvedený požadavek zákonodárce se jeví jako redundantní, jestliže lze stížnost pro porušení zákona úspěšně podat i ve věcech, které se vůbec nedotýkají zájmů a postavení obviněného.

Při citlivějším rozboru objevíme i postřehy, které v jistém smyslu odůvodňují uvedenou náležitost. Ta totiž umožňuje ministru spravedlnosti ujasnit si, zda určité pochybení, které ze spisu jednoznačně vyplývá, skutečně směřuje obviněnému v neprospěch, jak tvrdí předkladatel podnětu či návrhu. Existují totiž situace, kdy můžeme konstatovat, že zákon sice byl v nějakém ohledu porušen, nicméně zjištěná vada neměla a nemá trvale negativní důsledky pro právní postavení obviněného anebo nemá takové důsledky, které s ní podatel podnětu spojuje. Nutnost označit, v jakém směru a vůči komu měl být zákon porušen, usnadňuje úvahu ministra spravedlnosti ohledně účelnosti mimořádného opravného prostředku. Vždy je potřeba pečlivě vyhodnotit nejen stránku zákonnosti konkrétního rozhodnutí, nýbrž i potřebnost nápravy z pohledu osoby, v jejíž právní sféře se mělo porušení zákona negativně projevit. Jde rovněž o to, že určité vady mohou být dodatečně zhojeny či podstatně zmírněny následným postupem trestního řízení, rozhodnutím nebo v důsledku změny právní úpravy.

Uvedme jako příklad právní větu rozhodnutí, jež bylo publikováno na stránkách časopisu Soudní rozhledy: „Po novelizaci trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb. již nemůže soud, který se domnívá, že není místně příslušný, věc postoupit přímo soudu, který je podle jeho názoru místně příslušným k jejímu projednání, ale je povinen věc předložit soudu nejbližše společně nadřízenému oběma těmito soudům. Přestože nepřislušný soud věc postoupil přímo místně příslušnému soudu, nebude možné z podnětu stížnosti pro porušení zákona podané proti takovému rozhodnutí vyslovit, že zákon byl porušen v neprospěch obviněného, ani napadené rozhodnutí zrušit, neboť obviněný jím nebyl odňat svému zákonnému soudu ani soudci ve smyslu čl. 38 odst. 1 Listiny“ (srov. č. SR 40/2003).

Cum grano salis bychom mohli říci, že porušení zákona v neprospěch obviněného nemusí nacházet přesný odraz ve stížnosti pro porušení zákona podané v jeho prospěch (a naopak). Porušení zákona v *neprospěch obviněného* totiž znamená, že pokud by bylo napadené rozhodnutí učiněno v souladu se zákonem, byla by procesní situace v té době (*ex tunc*) pro obviněného příznivější.³⁵¹ Nelze však ve všech případech tvrdit, že by pro obviněného byly nutně příznivější i celkové právní a faktické důsledky, jež by byly spojeny s vyhověním stížnosti pro porušení zákona.

³⁵¹ Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. II., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3342

Ministru spravedlnosti nic nebrání podat stížnost pro porušení zákona ve prospěch jednoho obviněného a současně v neprospěch jiného obviněného, a to i proti témuž výroku. Jestliže takto koncipovaná stížnost směřuje proti výrokům o trestech více obviněných, nelze (ne)přiměřenost těchto výroků a tedy trestů uložených různým obviněným posuzovat v jejich vzájemné souvztažnosti, nýbrž každý z takových výroků se vždy posuzuje podle § 266 odst. 2 TrŘ samostatně. Je však přirozeně možné brát v úvahu míru zavinění jednotlivých spoluobviněných či společně obviněných (u nedbalostních deliktů) na způsobeném následku.³⁵²

Jak již bylo výše v textu zmiňováno, Nejvyšší soud není vázán názorem ministra spravedlnosti, v jakém směru byl zákon porušen. Jestliže stížnost pro porušení zákona směřuje zároveň ve prospěch i v neprospěch obviněného a Nejvyšší soud shledá porušení zákona jen (či také) v jeho neprospěch, nezákonné rozhodnutí zruší.³⁵³ Pokud by stížnost pro porušení zákona byla podána výlučně v neprospěch obviněného, avšak Nejvyšší soud by naopak shledal, že s ohledem na namítané porušení zákona měla směřovat ve prospěch obviněného, rovněž by napadené rozhodnutí odstranil.³⁵⁴

V praxi většinou nečiní potíže porovnat, která situace je pro obviněného příznivější. Jde např. o odsouzení obviněného místo jeho zproštění obžaloby nebo zastavení trestního stíhání, dále odsouzení podle pozdějšího, méně příznivého zákona, než byl zákon účinný v době, kdy byl čin spáchán (§ 2 odst. 1, 4 TrZ), nebo o posouzení skutku jako přísnějšího trestného činu, než jakým měl být obviněný uznán vinným, či odsouzení pro dokonaný trestný čin, ač správně měl být skutek posouzen jako příprava nebo pokus téhož nebo mírněji trestného činu, uložení přísnějšího trestu, než odpovídalo zákonným podmínkám (viz však § 266 odst. 2 TrŘ), uložení trestu, ač správně mělo být upuštěno od potrestání, apod. Zákon byl porušen v neprospěch obviněného i v případě, pokud mu bylo uloženo ochranné opatření, aniž pro to byly splněny zákonné podmínky, nebo bylo rozhodnuto o přiznání nároku na náhradu škody způsobené trestným činem poškozenému, ač správně podle zákona nemělo být o takovém nároku vůbec rozhodnuto, nebo jen odkazovacím výrokiem podle § 229 odst. 1 TrŘ, anebo sice mělo být rozhodnuto, ale nárok měl být přiznán v menším rozsahu.³⁵⁵

Podle platného právního stavu i praxe nelze stížnost pro porušení zákona účinně uplatnit v neprospěch obviněného, což Ústavní soud v již zmiňovaném plenárním nálezu, publikovaném pod č. 424/2001 Sb., odůvodnil rozporem s právem obviněného na spravedlivý proces, jehož součástí je princip pomyslné rovnosti

³⁵² Srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 2. 2010, sp. zn. 4 Tz 101/2009-I

³⁵³ Srov. např. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 16. 10. 2013, sp. zn. 3 Tz 40/2013, ze dne 14. 12. 2011, sp. zn. 6 Tz 62/2011 atd.

³⁵⁴ Tento postup je ovšem limitován vázaností Nejvyššího soudu rozsahem podané stížnosti pro porušení zákona. Směřuje-li stížnost výlučně v neprospěch obviněného, a to pouze proti výroku o trestu (resp. výroku o upuštění od potrestání), Nejvyšší soud nemůže vyslovit, že napadeným rozhodnutím došlo k porušení zákona v neprospěch obviněného, a to ve výroku o vině, a nemůže tento výrok zrušit (srov. NS 24/2006 T-874).

³⁵⁵ Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. II., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3342

zbraní. Připomeňme si, že ministr spravedlnosti tehdy ve svém vyjádření k ústavní stížnosti mj. uvedl, že případné zrušení ustanovení § 272 TrŘ by dopadlo nejen na případy porušení zákona ve prospěch obviněného, ale i na všechny další případy, kdy zákon nebyl porušen v neprospěch obviněného, ale byl porušen u dalších osob, v jejichž prospěch či neprospěch byla stížnost podána. Pokud Nejvyšší soud shledá, že zákon byl porušen v neprospěch nebo ve prospěch takové jiné osoby než obviněného (např. zúčastněné osoby, znalce v souvislosti se znalečným, obhájce v souvislosti s jeho odměnou a hotovými výdaji apod.), pak tyto případy by již nebyly stížností pro porušení zákona řešitelné. Ústavní soud k uvedené námitce pouze uvedl, že „tato okolnost na důvodnosti zrušení institutu stížnosti pro porušení zákona v neprospěch obviněného však nic nemůže změnit. Žádný právní řád není a nemůže být z hlediska soustavy procesních prostředků k ochraně práv, jakož i z hlediska soustavy uspořádání přezkumných instancí budován ad infinitum. Každý právní řád přináší a nutně musí přinášet i určitý počet chyb. Účelem přezkumného, resp. přezkumných řízení může reálně být takováto pochybení aproximativně minimalizovat, a nikoli bezesbtyku odstranit. Soustava přezkumných instancí je proto výsledkem poměřování na straně jedné úsilí o dosažení panství práva, na straně druhé efektivity rozhodování a právní jistoty. Z pohledu tohoto kritéria je zavedení mimořádných opravných prostředků, čili prodlužování řízení a prolomení principu nezměnitelnosti rozhodnutí, která již nabyla právní moci, adekvátní toliko v případě důvodů výjimečných. Za takové nelze pak označit ty, jež v této souvislosti uvádí ministr spravedlnosti ve svém vyjádření.“

Jestřáb upozornil, že u jiných osob, než je obviněný, např. u advokáta, znalce, tlumočnicka apod., se případná změna pravomocného rozhodnutí v jejich prospěch či neprospěch netýká otázek viny a trestu a má zpravidla v té či oné podobě jen majetkové důsledky. Ani u výroku o zabrání věci zúčastněné osobě nelze dost dobře zdůvodnit důsledky současného zákonného stavu, který neumožňuje účinnou nápravu vad tohoto výroku cestou stížnosti pro porušení zákona. Např. nebylo-li pravomocným výrokem rozsudku vysloveno zabrání věci, ačkoliv tato ohrožuje bezpečnost lidí nebo majetku, popř. společnosti [§ 101 odst. 1 písm. c) TrZ] a určitá osoba odlišná od obviněného navíc drží věc v rozporu s jiným právním předpisem (§ 101 odst. 3 TrZ), není možno uvést zjevně nezákonný stav do souladu s obecným zájmem cestou stížnosti pro porušení zákona. Totéž platí i opačně, byl-li výrok o zabrání věci pravomocně vysloven s porušením zákona, a tedy nejčastěji s porušením ústavně zaručeného práva na pokojné užívání majetku. Taková právní úprava nevyhovuje, neodpovídá potřebám společnosti a bylo by účelné uvažovat o její změně. Tomuto námětu de lege ferenda nemůže stát v cestě zdánlivá podobnost s trestem propadnutí věci, neboť zabrání věci jakožto ochranné opatření sleduje výlučně ochranu významných a právem chráněných zájmů a není vázáno na zavinění zúčastněné osoby, pohnutku činu ani jiná kritéria povahy a závažnosti trestného činu a tím méně na hlediska pro ukládání trestu. Důvodem zabrání věci je existence významnějšího společenského zájmu na tom, aby věc nadále nenáležela jednotlivci, než je zájem na ochraně majetkových práv tohoto subjektu. Jde většinou

o věci objektivně nebezpečné, jako jsou nástroje a jiné věci určené k páčání trestné nebo jiné sociálně-patologické činnosti.³⁵⁶

Osobně vycházím z premisy, že kvalita rozhodování justice a policie musí mít přednost před ekonomickými hledisky, kterými se bohužel v dnešní společnosti stále více poměřují i činnosti, jež nevznikly kvůli dosahování měřitelných hodnot. Razantnost a rychlost vyřizování spisů nenahradí věcnou správnost rozhodnutí, naproti tomu jedno nesprávné rozhodnutí může významně ohrozit důvěru veřejnosti ve spravedlivé rozhodování, je-li případ medializován. Nelze rozumně vysvětlit např. osobě, které policejní orgán nevrátil vydanou či odňatou věc (drahý automobil, strojní zařízení), ačkoliv mu náležela, a namísto toho ji vydal jiné osobě, která si na ni činí nárok neoprávněně, či dokonce podvodně, že náprava takového rozhodnutí prostě není možná. A to i přesto, že na straně dotčené osoby hrozí nevratné důsledky, bylo porušeno ústavně zaručené základní právo člověka a navíc se justice (Ministerstvo spravedlnosti, příslušné státní zastupitelství a třeba i Nejvyšší soud) případem z podnětu takové osoby zabývala. Mám za to, že Ústavní soud v citovaném nálezu řeší převážně jinou problematiku a apriori tedy nevylučuje mimořádný opravný prostředek v dílčích věcech, nebude-li se týkat zájmů a postavení obviněného a bude-li respektovat procesní pravidla charakterizující mimořádné opravné řízení v demokratických právních řádech, kupř. zavedení závazné lhůty pro podání takového opravného prostředku.

V současné době je možné zrušit napadené rozhodnutí již tehdy, shledá-li Nejvyšší soud porušení zákona jak ve prospěch, tak také i v neprospěch obviněného, tzn. byl-li zákon alespoň v určitém ohledu porušen k tíži obviněného. Velký komentář k trestnímu řádu připouští rovněž možnost zrušení nezákonného výroku v důsledku aplikace tzv. *beneficia cohaesionis* na zúčastněnou osobu (§ 42 TrŘ). Každé porušení zákona – nedošlo-li k němu v neprospěch obviněného – není možné bezesbytku napravit cestou stížnosti pro porušení zákona; výjimkou je podle autorů komentáře pouze zúčastněná osoba, pokud jí prospívá důvod, pro který bylo napadené rozhodnutí zrušeno ve prospěch obviněného (§ 269 odst. 2 věta pátá, § 261 TrŘ). Byl-li zákon porušen v její neprospěch z téhož důvodu jako u obviněného, je možné uplatněním *beneficia cohaesionis* zrušit napadené rozhodnutí i ohledně zúčastněné osoby podle § 269 odst. 2 TrŘ a dále postupovat podle § 270 a § 271 TrŘ.³⁵⁷ Tento názor sice není potvrzen konkrétním rozhodnutím, ale nelze proti němu nic podstatného namítat, když ustanovení § 269 odst. 2 věty poslední TrŘ odkazuje na přiměřené užití ustanovení § 261 TrŘ, které pamatuje v rámci *beneficia cohaesionis* též na prospěch zúčastněné osoby.

V této souvislosti uvedme jedno překvapivé rozhodnutí z recentní praxe, o němž lze říci, že patrně nezmění ustálenou rozhodovací činnost, protože se s největší pravděpodobností jednalo o jakési „nedopatření“. Nejvyšší soud dosud důsledně postupoval tak, že vyhověl-li stížnosti pro porušení zákona podané ve

³⁵⁶ Jestřáb, M.: Zásada objektivní pravdy v trestním řízení. Praha: Univerzita Karlova, 1981, s. 64-65

³⁵⁷ Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. II., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3343

prospěch jiné osoby než obviněného, omezil se na akademický výrok, jímž pouze konstatoval porušení zákona. Usnesením ze dne 5. 12. 2012, č. j. 8 Tz 84/2012-18, však Nejvyšší soud vyslovil porušení zákona v neprospěch obhájce původně obviněného a nad rámec návrhu ministra spravedlnosti (*ultra petitem*) současně rozhodl o zrušení napadeného usnesení a rozhodnutí obsahově navazujících dle § 269 odst. 2 TrŘ a podle § 270 odst. 1 TrŘ přikázal státnímu zástupci, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl. Zrušené rozhodnutí nerespektovalo legitimní majetkový nárok obhájce, který byl obviněnému ustanoven, vůči státu, včetně navýšení o částku odpovídající DPH, kterou je obhájce povinen z odměny za úkony právní služby a z náhrad hotových výdajů státu odvést. Přitom sám Nejvyšší soud v závěru odůvodnění připomněl, že rozhodnutím státního zástupce nebyl porušen zákon v neprospěch obviněného (zákon byl porušen pouze v neprospěch jeho obhájce), takže náklady nutné obhajoby za tuto fázi trestního řízení není bývalý obviněný povinen následně hradit státu.³⁵⁸ Nejvyšší soud tak v dosud ojedinělém rozhodnutí, které se nemohlo dotýkat zájmů obviněného, rozhodl kasačním výrokem a věc vrátil k novému projednání, což však pokládám za adekvátní způsob zjednání nápravy zjištěné nezákonnosti.

Kromě naposled citovaného rozhodnutí Nejvyššího soudu jsem však dohledal nepublikované rozhodnutí Ústavního soudu³⁵⁹, které dle mého mínění vyjadřuje výrazný posun v uvažování o důsledcích porušení zákona, které se nedotýká právního postavení obviněného, tj. o nápravě pochybení týkajících se výhradně jiných osob než obviněného. Ústavní soud zde *obiter dictum* vyjádřil nesouhlas s tím, že Nejvyšší soud sice formálně stížnosti pro porušení zákona v těchto případech akceptuje, avšak rozhoduje pouze akademickým výrokem, aniž by napadené rozhodnutí rušil. Zcela souhlasím s názorem Ústavního soudu, že „Nejvyšší soud tak ve své praxi zjevně vykládá § 267 odst. 1 věty druhé TrŘ extenzivně, tj. že se vztahuje i na jiné osoby než obviněného. Potom však Nejvyšší soud nepředkládá rozumný důvod, proč ve stejné textuální situaci, tj. u § 269 odst. 2 TrŘ hovořícího pouze o obviněném („v neprospěch obviněného“), neprovádí výklad stejný jako u § 267 odst. 1 věty druhé TrŘ. Jinými slovy, Nejvyšší soud vylučuje možnost zrušení nezákonného rozhodnutí (a tak aplikaci § 269 odst. 2 TrŘ) s odkazem na doslovné znění zákona, avšak opačně činí v případě textuálně shodném (§ 267 odst. 1 věty druhé TrŘ). Argumentace Nejvyššího soudu je tak navíc v napadeném rozsudku (a v jeho ustálené praxi, na niž odkazuje) vnitřně logicky rozporná. I proto nemůže obstát.“

Časem tedy možná dojde k revizi dosavadní praxe a Nejvyšší soud bude rušit i rozhodnutí, jimiž byl porušen zákon výhradně v neprospěch jiné osoby než obviněného. Jestliže by však soudní praxe obecně připustila zrušovací výrok ve výše uvedených případech, tedy efektivní nápravu zjištěné nezákonnosti, nebylo by potom

³⁵⁸ Bylo tomu tak proto, že usnesení o zahájení trestního stíhání, které bylo důvodem ustanovení obhájce ex offio, bylo státním zástupcem zrušeno a do doby rozhodnutí Nejvyššího soudu nebylo trestní stíhání znovu zahájeno.

³⁵⁹ Srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 2. 4. 2009, sp. zn. I. ÚS 3009/08

správné omezovat uplatnění stížnosti pro porušení zákona v těchto případech jen na důvody judikaturní.³⁶⁰

Nepřípustnost kasačního výroku a tedy změny nezákonného rozhodnutí jinak než ve prospěch obviněného přináší některé aplikační obtíže. Upozorňuji na poněkud kolísající praxi Nejvyššího soudu, která se týká užívání kasačního oprávnění ve vztahu k osobám, které v době vydání a zpravomocnění napadeného rozhodnutí nemají procesní postavení obviněného, ale *podezřelého*. Nalezl jsem rozsudek³⁶¹, v němž Nejvyšší soud vyslovil porušení zákona „v neprospěch podezřelého“, avšak další ministrem navrhovaný postup, tj. zrušení rozhodnutí a přikázání věci k novému projednání, odmítl s tím, že ačkoli byla stížnost pro porušení zákona podána ve prospěch obviněného, ve skutečnosti bylo jeho procesní postavení pouze jako osoby podezřelé z trestného činu, vůči níž k zahájení trestního stíhání nedošlo a podle § 159a odst. 2 TrŘ byla věc odložena. Podle § 12 odst. 7 TrŘ, pokud z povahy věci nevyplývá něco jiného, rozumí se obviněným též obžalovaný a odsouzený. O osobě, která je pouze podezřelá ze spáchání trestného činu, se v této souvislosti zákon nezmiňuje, takže se Nejvyšší soud údajně musel při svém rozhodování omezit pouze na tzv. akademický výrok. Oproti tomu v časově novějším rozhodnutí³⁶² Nejvyšší soud bez jakéhokoli bližšího rozboru vyhověl petitu stížnosti, a vedle výroku, že byl porušen zákon „v neprospěch podezřelého“, rozhodl o zrušení napadeného rozhodnutí a o přikázání věci státnímu zástupci k novému projednání a rozhodnutí. Ani v tomto případě do doby rozhodnutí Nejvyššího soudu zjevně nebylo zahájeno trestní stíhání.

K uvedenému lze snad pouze přičinit komentář v tom smyslu, že nepřipustit kasační rozhodnutí ve prospěch zúčastněných osob, znalců, svědků, obhájců apod. a naopak jej činit ve prospěch podezřelého, u něhož není jisté, zda vůbec bude trestně stíhán, mi nepřipadá konzistentní. U původně podezřelých osob, které v době rozhodování Nejvyššího soudu již mají postavení obviněného, lze při rozhodování tak, jako ostatně při většině procesních úkonů v trestním řízení, vycházet z aktuálního stavu, byť zákon tu byl porušen dříve, než dotyčná osoba získala procesní postavení obviněného. V těchto případech je však zřejmé, že dřívější porušení zákona jde k tíži stejné osoby, proti které je již posléze vedeno trestní stíhání. Ostatní situace jsou dosti sporné, tj. rozhodování Nejvyššího soudu o podezřelém, který nebyl, ale může být obviněn (stále probíhá prověřování), o osobě, která měla postavení obviněného, avšak v době rozhodnutí o stížnosti pro porušení zákona je již trestní stíhání pravomocně zastaveno, anebo rozhodnutí shora uvedené, týkající se osoby, ohledně níž byla věc odložena pro nepřípustnost trestního stíhání.³⁶³

³⁶⁰ Visinger, R.: Vše, co advokát potřebuje vědět o stížnosti pro porušení zákona, ale nechce se zeptat. Bulletin advokacie č. 10/2012, s. 30

³⁶¹ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2004, sp. zn. 4 Tz 157/2004

³⁶² Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2013, sp. zn. 4 Tz 19/2013

³⁶³ Odložení věci – bez ohledu na konkrétní důvod – však nezakládá překážku věci pravomocně rozhodnuté a nebrání budoucímu zahájení trestního stíhání dané osoby pro tentýž skutek, budou-li k tomu zákonné důvody.

V praxi není nastíněná otázka jednoznačně vyřešena, neboť se takových případů mnoho nevyskytuje. Při poněkud formalistickém výkladu odkazujícím na ustanovení § 12 odst. 7 TrŘ bude skutečně nutné omezit se na akademický výrok, což vyplývá z dikce ustanovení § 269 odst. 2 TrŘ: „byl-li však porušen zákon v neprospěch obviněného...“. Je stěží představitelné, že zákonodárce má v této souvislosti na mysli „jiného“ obviněného, než jak jej charakterizuje v legislativní zkratce. Naproti tomu si můžeme položit otázku, zda samotné rozhodnutí o odložení věci, popř. zastavení trestního stíhání, je způsobilé zhojit vadu, která je stížností pro porušení zákona vytýkána; rozhodně tomu tak být nemusí a náprava zjištěné nezákonnosti by byla žádoucí. Každopádně je s podivem, že v posledním citovaném rozhodnutí se Nejvyšší soud ani nepokusil tuto otázku zodpovědět.

4.2. Zákonné stížnostní důvody

4.2.1. Porušení zákona

Stížnost pro porušení zákona směřuje ve většině případů proti pravomocnému rozhodnutí soudu nebo státního zástupce, jímž *byl porušen zákon*. Porušení zákona napadeným výrokem představuje základní důvod uplatnění zde analyzovaného mimořádného opravného prostředku. Tento pojem sice není v zákoně blíže vysvětlen, v praxi však nečiní jeho užívání výraznější potíže. Jisté je, že Nejvyšší soud (zcela správně) používá extenzivní výklad termínu „zákon“, neboť význam a rozsah normy (§ 266 odst. 1 TrŘ) je zde širší než by odpovídalo jejímu textuálnímu vyjádření. Na druhou stranu – jak bude zdůrazněno níže – ne každé porušení zákona může být v řízení o stížnosti pro porušení zákona účinně namítáno a vést ke zrušení pravomocného rozhodnutí.

Za porušení zákona se všeobecně pokládá hrubý rozpor či závažnější nesoulad mezi výrokem rozhodnutí a ustanoveními trestního zákoníku a trestního řádu i tzv. vedlejších trestních zákonů³⁶⁴, rehabilitačních zákonů³⁶⁵ a s ohledem na akcesorickou povahu trestního práva též ustanoveními těch zákonů, jejichž porušení trestní právo sankcionuje a které se tak či onak v rámci trestního řízení používají, tj. občanského zákoníku, zákoníku práce, zákona o bezpečnosti a plynulosti provozu na pozemních komunikacích, energetického zákona, zákona o podnikání na kapitálovém trhu, zákona o bankách, o dani z přidané hodnoty³⁶⁶ atd. Rozhodnutím v trestní věci lze nepochybně vytýkat i porušení zákona upravujícího organizaci

³⁶⁴ Jsou míněny zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, zákon č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, výjimečně i zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka, zákon č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů, zákon č. 279/2003, o výkonu zajištění majetku a věci v trestním řízení, zákony o výkonu vazby, trestu odnětí svobody a zabezpečovací detence, a dále dnes již zrušený zákon č. 165/1950 Sb., na ochranu míru.

³⁶⁵ zákon o soudní rehabilitaci č. 82/1968 Sb., zákon o soudní rehabilitaci č. 119/1990 Sb. – viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 10. 2001, sp. zn. 4 Tz 210/2001 – a zákon o účastnících odboje a odporu proti komunismu č. 262/2011 Sb.

³⁶⁶ srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 12. 2005, sp. zn. 8 Tz 180/2005

justice a bezpečnostních sborů – zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích³⁶⁷, zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství³⁶⁸, zákona č. 273/2008 Sb., o Policii ČR, zákona č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě apod. Argumentem *a minori ad maius* a rovněž s přihlédnutím k čl. 10 Ústavy ČR a § 9 TrZ je nutno za porušení zákona považovat i porušení mezinárodní smlouvy, kterou je Česká republika vázána a jež je součástí českého právního řádu, pokud stanoví něco jiného než zákon a byla nesprávně aplikována orgánem činným v trestním řízení.³⁶⁹ Jsem toho názoru, že porušením zákona ve smyslu § 266 odst. 1 TrŘ bude rovněž porušení amnestijního rozhodnutí prezidenta republiky, resp. jeho chybný výklad, neboť toto rozhodnutí vykazuje obdobné vlastnosti jako zákon, má v trestních věcech účinky zákona (obecnost, obligatorní závaznost), vyhlašuje se ve Sbírce zákonů atd.³⁷⁰ Porušením zákona lze hypoteticky rozumět i porušení zákonného opatření Senátu, vydaného podle čl. 33 Ústavy České republiky, a případně též porušení ratifikovaného dekretu prezidenta republiky, vydaného se silou zákona v rámci prozatímního výkonu moci zákonodárné během druhé světové války a po ní.

V odborné literatuře byla podrobena kritice ustálená rozhodovací praxe Nejvyššího soudu a dříve i vrchního soudu, pokud pod pojem porušení zákona pravidelně zařazovaly i porušení ustanovení podzákonných právních předpisů (nařízení vlády, vyhlášek) a tyto předpisy také výslovně citovaly ve výroku svého rozhodnutí o stížnosti pro porušení zákona.³⁷¹ Šámal uváděl, že ustanovení § 266 odst. 1 TrŘ hovoří výslovně o porušení zákona, nikoli o porušení jakéhokoli obecně závazného právního předpisu, a vyjádřil přesvědčení, že navzdory výslovnému zákonnému zmocnění k vydání podzákonného právního předpisu jde o legislativní nedostatek a porušení čl. 4 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, podle něhož lze povinnosti ukládat toliko na základě zákona a v jeho mezích a při respektování podstaty a smyslu Listinou zaručených práv a svobod. Pokud tedy vůbec lze porušení zákona v určité věci dovést, autor doporučoval, aby Nejvyšší soud ve výroku rozsudku necitoval ustanovení podzákonných předpisů a omezil se na citaci odkazovacích či zmocňovacích ustanovení zákona.³⁷²

³⁶⁷ srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 3. 2012, sp. zn. 8 Tz 6/2012

³⁶⁸ srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 9. 2013, č. j. 7 Tz 26/2013-92, bod I.

³⁶⁹ srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 11. 2005, sp. zn. 4 Tz 155/2005, jímž Nejvyšší soud vyslovil mj. porušení čl. 5 odst. 4 EÚLP; rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 11. 2012, sp. zn. 7 Tz 79/2012, týkající se porušení Evropské úmluvy o vydávání č. 549/1992 Sb. ve znění dodatkových protokolů č. 29/1997 Sb. a č. 30/1997 Sb.; rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 8. 2012, sp. zn. 11 Tz 35/2012 – vyslovení porušení Dodatkového protokolu (uveřejněného pod č. 26/2003 Sb. m. s.) k Úmluvě o předávání odsouzených osob (uveřejněné pod č. 553/1992 Sb.), apod.

³⁷⁰ viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 5. 2010, sp. zn. 4 Tz 19/2010, konstatující mj. porušení rozhodnutí prezidenta republiky a vlády republiky Československé o amnestii ze dne 9. května 1960

³⁷¹ srov. kupř. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 6. 2013, sp. zn. 8 Tz 27/2013 – porušení vyhlášky

Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif); rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 5. 2012, sp. zn. 6 Tz 19/2012 – porušení vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících

³⁷² Šámal, P.: Opravná prostředky v trestním řízení. Stížnost pro porušení zákona. Obnova řízení. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 84

S tímto názorem se dá polemizovat, neboť je především obecnou kritikou legislativní praxe, kdy v některých případech zákonodárce rezignuje na svou roli a deleguje regulativní pravomoc na exekutivní orgán, který pak fakticky povinnosti ukládá. Podstatná je ovšem jiná úvaha; ministr spravedlnosti jako jediná aktivně legitimovaná osoba ani Nejvyšší soud si totiž nemohou dle svého uvážení vybrat, která ustanovení ve stížnosti pro porušení zákona či ve výroku rozhodnutí ocitují, neboť musí označit všechny normy, které byly vadným rozhodnutím nesprávně aplikovány nebo nesprávně vyloženy. Je-li legislativní stav takový, že soudy v rámci hmotněprávního posouzení přímo aplikují podzákoné normy, odráží se tato skutečnost i v rámci mimořádného opravného řízení. Kromě toho lze uvést, že Nejvyšší soud skutečně v posledních letech výrazně omezil či dokonce zcela vypustil ve svých výrocih citace podzákoných právních předpisů, byť se s otázkou jejich výkladu a použití vypořádává v odůvodnění svého rozhodnutí. Pokud by však měl být dovozován závěr, že k porušení zákona pojmově nemohlo dojít již jen z toho důvodu, že soud či státní zástupce vůbec použily podzákonou normu, na níž odkazovalo v podstatě blanketní ustanovení zákona, pak s takovým závěrem bych nemohl souhlasit proto, že všechny obecně závazné právní předpisy jsou publikovány ve Sbírce zákonů a jejich neznalost nikoho neomlouvá (*ignorantia iuris neminem excusat*). Soudy zcela běžně posuzují trestní odpovědnost mj. i z pohledu důležitých povinností vyplývajících pro obviněného z podzákoných právních předpisů, ale též z interních normativních směrnic a řádů, technických norem, etických kodexů (*soft law*) apod.³⁷³ Netrval bych nicméně na přímém citování podzákoných norem ve výrokové části rozhodnutí o stížnosti pro porušení zákona, neboť konkrétní pramen porušené povinnosti musí být přesně označen ve skutkové větě výroku o vině.³⁷⁴ Pokládám však za správné, aby ministr spravedlnosti a potažmo Nejvyšší soud citovaly ustanovení těch podzákoných právních předpisů, k jejichž vydání přímo zmocňují zákony trestněprávní povahy.³⁷⁵ Moderní učebnice i aktuální komentářová literatura bez velkých diskusí zahrnují pod pojem porušení zákona i porušení obecně závazných předpisů nižší právní síly.³⁷⁶

V řízení o stížnosti pro porušení zákona může být úspěšně namítáno též porušení základních zásad trestního řízení, uvedených v ustanovení § 2 TrŘ a § 3 odst. 4 až 7 ZSM. Z ustálené praxe Nejvyššího soudu vyplývá, že zmíněné základní

³⁷³ Soudní praxe z hlediska trestní odpovědnosti za nedbalostní delikt dovodila, že i např. doporučující pravidla chování lyžaře na sjezdových tratích vydaná Mezinárodní lyžařskou federací (FIS), ač nejsou obecně závazným právním předpisem, pro lyžaře na sjezdové trati jsou závazná a jejich porušení představuje porušení právní povinnosti předcházet vzniku škod – srov. č. 55/2010 Sb. rozh. tr. a také usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 2. 2005, sp. zn. 25 Cdo 1506/2004, publikované pod č. C 3268 Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu vydávaného Nakladatelstvím C. H. Beck.

³⁷⁴ Nejde-li o právní předpis vyhlášený ve Sbírce zákonů nebo o mezinárodní smlouvu publikovanou ve Sbírce mezinárodních smluv, neplatí zde zásada *iura novit curia* a je třeba existenci a platnost normativního zdroje dokazovat a hodnotit podle pravidel uvedených v § 2 odst. 6 TrŘ. Přímá citace by vlastně znamenala citaci jednotlivého důkazu ve výroku rozhodnutí.

³⁷⁵ nařízení vlády č. 453/2009 Sb., č. 454/2009 Sb., č. 455/2009 Sb., 467/2009 Sb. a vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 312/1995 Sb., č. 23/2002 Sb., č. 24/2002 Sb., č. 258/2006 Sb., č. 456/2009 Sb., č. 458/2009 Sb.

³⁷⁶ srov. Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 3. vyd., Praha: Leges, 2013, s. 712; Čiřáková, D. a kol.: Trestní právo procesní. 4. vyd., Praha: Linde, 2006, s. 647; Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. II., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3302

zásady mají v našem právním řádu normativní povahu a jsou pramenem trestního práva procesního, ačkoliv uznávané učebnice v nich vidí toliko interpretační vodítka při výkladu zákona a jednotlivých procesních institutů, vůdčí právní ideje, jimž toto vedoucí postavení přiznává zákon a na nichž je založena úprava činnosti orgánů trestního řízení.³⁷⁷ Šamal sice připouští, že na rozdíl od právních norem musejí být obecné zásady pečlivě zvažovány, porovnávány a vyhodnocovány případ od případu, neboť se mohou navzájem ocitnout v dialektickém rozporu, současně však obhájí rozhodovací praxi Nejvyššího soudu s tím, že evropská kontinentální právní kultura připouští, byť výjimečně, normativní charakter základních zásad. Rovněž poukazuje na výslovné vyjádření těchto zásad v trestním řádu, přičemž toto vyjádření není jen proklamativní, nýbrž obsahuje i konkrétní povinnosti stanovené orgánům činným v trestním řízení, konkrétní práva garantovaná osobám zúčastněným na řízení a určení meze použití dalších ustanovení trestního řádu.³⁷⁸ Podle mého názoru lze porušit jen normu, vykládanou v souladu s určitými zásadami, nikoli zásadu jako takovou. Formulace většiny zásad trestního řízení skutečně zahrnuje i poměrně konkrétní pravidla pro postup orgánů činných v trestním řízení, takže se lze smířit s citováním jednotlivých odstavců § 2 TrŘ ve výrocích rozhodnutí o stížnosti pro porušení zákona, pokud ministr spravedlnosti a následně Nejvyšší soud současně uvedou i dílčí ustanovení trestních a jiných předpisů, která byla *bezprostředně* porušena.

Porušení zákona spočívá v tom, že soud nebo státní zástupce v napadeném rozhodnutí aplikoval nesprávnou právní normu, nebo sice soud či státní zástupce uplatnil odpovídající právní normu, ale nesprávně ji vyložil nebo použil.³⁷⁹ Jinými slovy, byla použita právní norma, která na daný případ vůbec nedopadá a neměla být použita (můžeme hovořit o vadě subsumpce), dále případ, kdy byla použita sice správná právní norma, ale soud či státní zástupce z ní dovodili nesprávné právní závěry, anebo byla tato norma použita jiným způsobem, než zákon předvídá a s jinými důsledky pro subjekty řízení. Za příklad použití nesprávné právní normy vezměme situaci, kdy soud vrátí věc státnímu zástupci k došetření nebo rozhodne procesním odklonem, ač k tomu nejsou splněny zákonné podmínky, anebo právně kvalifikuje skutek podle nesprávného ustanovení trestního zákoníku. Vadu v aplikaci právní normy záležející v jejím chybném vyložení představuje např. správné použití ustanovení o nepřičetnosti (§ 26 TrZ), z něhož je dovozen nesprávný právní závěr o trestní neodpovědnosti pachatele, když v daném případě přichází v úvahu trestní odpovědnost pro přečin opilství podle § 360 TrZ. O porušení zákona přitom nejde, pokud orgán činný v trestním řízení použít správné normy „jen“ chybně vysvětlí v odůvodnění rozhodnutí. Jako příklad nesprávného použití jinak správné normy lze označit případ, kdy soud sice správně uloží souhrnný trest podle § 43 odst. 2 TrZ,

³⁷⁷ viz Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 3. vyd., Praha: Leges, 2013, s. 131-133; Císařová, D. a kol.: Trestní právo procesní. 4. vyd., Praha: Linde, 2006, s. 56-58

³⁷⁸ Šamal, P.: Opravné prostředky v trestním řízení. Stížnost pro porušení zákona. Obnova řízení. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 108

³⁷⁹ Šamal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. II., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3302

jenže ve vztahu k jinému rozhodnutí, než vůči kterému jej při správném zjištění stavu věci ukládat měl.

Pipek se ve své práci z roku 1980 přimlouval za konkretizaci pojmu porušení zákona taxativním výčtem zákonných důvodů k podání stížnosti pro porušení zákona, neboť zároveň požadoval zpřístupnění stížnosti pro porušení zákona obviněnému a uvědomoval si nutnost pro takový případ jasně omezit důvody jejího uplatnění.³⁸⁰ To je sice logicky správná úvaha, nicméně již neaktuální, formulovaná v době, kdy trestní řád neznal dovolání. Jestřáb s Pipkem nesouhlasil a upozorňoval na fakt, že namítané i zjištěné porušení zákona může být nejrůznějšího druhu a může obsáhnout v podstatě všechny právní normy užívané ve všech fázích trestního řízení; zdaleka nejde jen o zákonná ustanovení, o něž se obvykle opírají jednotlivé rozsudečné výroky, nýbrž je nutno vzít v úvahu nezbytnost nápravy celé řady důležitých rozhodnutí např. ve vykonávacím řízení. Výslovné omezení důvodů stížnosti na porušení zákona určitého druhu nebo jen v určitém směru se Jestřábovi nejevilo žádoucím, neboť by to omezovalo přezkumnou povinnost Nejvyššího soudu a kladlo zvýšené nároky na procesní návrhy (označení správného zákonného důvodu).³⁸¹

Jistě i v dnešní době by se u odborné veřejnosti mohly vyskytnout názory, že by zákonné důvody k podání stížnosti pro porušení zákona měly být formulovány konkrétněji. Podle mého názoru toho není zapotřebí, resp. v současnosti tato skutečnost nepůsobí výraznější potíže, a to s přihlédnutím ke dvěma skutečnostem: za prvé, odpadl úplný revizní princip a rozsah přezkumu stížnosti pro porušení zákona je omezen ve smyslu § 267 odst. 3 TrŘ, a za druhé, podávání neopodstatněných návrhů je výrazně omezeno charakterem stížnosti pro porušení zákona jakožto tzv. úřednického opravného prostředku, což mj. obnáší přezkoumání podnětů odborným a na věci nezainteresovaným aparátem Ministerstva spravedlnosti a státního zastupitelství. Přestože je tedy formulace ustanovení § 266 odst. 1 TrŘ, zejména při srovnání s dovolacími důvody dle § 265a a § 265b TrŘ, až nápadně široká, nelze to označovat za zjevný legislativní nedostatek.

Soudní praxe však zákonitě dospěla k určitému omezení účinného uplatnění stížnosti pro porušení zákona, resp. omezujícím výkladem pojmu „porušení zákona“ dotvořila znění § 266 odst. 1 TrŘ. Právě proto, že zákon může být porušen v rozličných ohledech, různými typy rozhodnutí a v různých fázích trestního řízení a stížnost pro porušení zákona se podává proti vykonatelným a v řadě případů již také vykonaným či vykonávaným rozhodnutím, nelze každé nerespektování kteréhokoli zákonného ustanovení považovat za legitimní důvod pro podání mimořádného opravného prostředku. Je třeba zohlednit účel mimořádného

³⁸⁰ Pipek, J.: Principy apelace a kasace a jejich uplatnění v odvolání v československém trestním řízení. Praha: Univerzita Karlova, 1980, s. 175-176

³⁸¹ Jestřáb, M.: Stížnost pro porušení zákona v československém socialistickém trestním řízení. In: Acta Universitatis Carolinae. Iuridica / Univerzita Karlova Praha č. 2/1981, s. 128-129

opravného řízení, které je vždy průlomem do právní moci rozhodnutí, pokud může vést ke kasačnímu výroku, popř. ke změně původního rozhodnutí.

Při rozhodování o stížnosti pro porušení zákona v každém konkrétním posuzovaném případě musí převážít zájem na plné zákonnosti rozhodnutí a postupu řízení, které napadenému rozhodnutí předcházelo, nad zájmem na stabilitě a nezměnitelnosti takového pravomocného rozhodnutí. Tento zájem ovšem může převážít pouze při zásadních a podstatných vadách, pro které nemůže rozhodnutí napadené stížností pro porušení zákona obstát (srov. č. NS 2/2001 T-38). Porušení zákona může Nejvyšší soud vyslovit, jen když skutečně zjistí tak závažný rozpor napadeného rozhodnutí nebo řízení mu předcházejícího se zákonem, že nelze trvat na vlastnostech vyplývajících z právní moci rozhodnutí, tj. na jeho závaznosti a nezměnitelnosti, neboť by to bylo ohrožením zákonného a spravedlivého rozhodování (srov. č. NS 9/2001 T-263). Tyto závěry opakovaně potvrdil i Ústavní soud, podle jehož názoru uplatnění mimořádných opravných prostředků znamená prodlužování řízení a prolomení principu nezměnitelnosti rozhodnutí, která již nabyla právní moci, proto je adekvátní toliko v případě výjimečných důvodů.³⁸²

Uvedme jen pro ilustraci těchto závěrů několik příkladů z praxe:

- Vydal-li orgán činný v trestním řízení usnesení, jehož výrok je věcně správný, nemůže skutečnost, že odůvodnění usnesení není plně v souladu s ustanovením § 134 odst. 2 TrŘ, vést k jeho zrušení ke stížnosti pro porušení zákona, neboť zájem na stabilitě rozhodnutí zde jednoznačně převažuje nad zájmem na právně bezvadném odůvodňování rozhodnutí (srov. č. 10/1993-II Sb. rozh. tr.).
- Nepřesně formulovaná skutková věta výroku o vině z hlediska naplnění znaků trestného činu, jakož i záměna znaků „organizování“ a „umožnění“ nedovoleného překročení státní hranice u přečinu ve smyslu § 340 odst. 1 TrZ nejsou „takové vady, které by způsobily zhoršení postavení obviněných a zájem na jejich dodatečné nápravě nepřevyšuje zájem na stabilitě soudních rozhodnutí“ (srov. č. 37/2002 Sb. rozh. tr.).
- Nedůslednost soudu při zjišťování výše škody a specifikaci zpronevěřeného materiálu, pokud neměla žádný vliv na správnost právního posouzení skutku v napadeném rozsudku a ani nebylo rozhodováno o povinnosti obviněného k náhradě škody, nepředstavuje tak závažnou vadu, pro kterou by rozhodnutí nemohlo obstát; jeho zrušení a nové projednání věci pouze za účelem odstranění těchto nedostatků by bylo „ryze formální a znamenalo by tak neproporcionální zásah do zájmu na stabilitě pravomocných rozhodnutí.“³⁸³

³⁸² viz. např. odůvodnění nálezu pléna Ústavního soudu ze dne 31. 10. 2001, sp. zn. Pl. ÚS 15/01, publikovaného pod č. 424/2001 Sb.

³⁸³ srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 4. 2013, sp. zn. 7 Tz 100/2012

- Za zásadní vadu odůvodňující použití mimořádného opravného prostředku nelze považovat, jestliže orgán činný v trestním řízení neaplikoval u lehčího z ideálně sbíhajících se trestných činů aboliční ustanovení amnestie prezidenta republiky, když tato vada nemá na žádný z výroků napadeného rozhodnutí podstatný vliv (srov. č. NS 15/2002 T-366).

- Zájem na zrušení usnesení nejvyššího státního zástupce podle § 174a TrŘ jen z důvodu tvrzeného porušení zásad hodnocení důkazů ve smyslu § 2 odst. 6 TrŘ nemůže převyšovat nad zájmem na stabilitě takového rozhodnutí, které má pro meritum věci toliko zatímní a nikoli konečné důsledky.³⁸⁴

- Podle okolností případu i ve věci, ve které došlo v důsledku porušení zákona k nedůvodnému zastavení trestního stíhání v přípravném řízení, přestože nebyly provedeny všechny v úvahu připadající důkazy pro objasnění otázky, zda se obviněný skutku dopustil či nikoli, může v řízení o stížnosti pro porušení zákona zájem na stabilitě pravomocného rozhodnutí převládat nad zájmem na nápravě vadného stavu, zejména když se výrazně snížila možnost uvedenou otázku nově prováděnými důkazy objasnit tak, aby byly splněny podmínky pro podání obžaloby (srov. č. 52/1997 Sb. rozh. tr.).³⁸⁵

Naproti tomu rozhodně není možné, aby Nejvyšší soud zamítl stížnost pro porušení zákona s pouhým odkazem na zájem na stabilitě a nezměnitelnosti pravomocného rozhodnutí, pokud napadeným rozhodnutím došlo k porušení základních lidských práv a svobod, resp. k vykročení z mezí ústavních kautel; tento závěr vyslovil Ústavní soud v souvislosti s rehabilitováním tzv. odpíračů vojny s tím, že princip uplatněný Nejvyšším soudem lze podle přesvědčení Ústavního soudu vztáhnout toliko na ta rozhodnutí, jež byla učiněna v podmínkách materiálního právního státu, tj. na rozhodnutí učiněná až po roce 1989 na základě demokraticky přijatých a ústavně konformně vyložených a aplikovaných právních předpisů³⁸⁶ (blíže k tomu v oddílu 4.3.3. o rehabilitačním účelu stížnosti pro porušení zákona).

Hledisko závažnosti či intenzity porušení zákona představuje jakýsi materiální korektiv široce formulované zákonné dikce, o který se opírala i starší literatura. Podle Hladila nelze ustoupit od požadavku stability pravomocných rozhodnutí, a proto je třeba zaručit, že stížnosti pro porušení zákona bude užíváno jen v případech, kdy náprava je na místě v zájmu společnosti nebo v zájmu odčinění vážného příkoří způsobeného občanovi.³⁸⁷ Praxe přezkumu podnětů ke stížnostem pro porušení zákona potvrzuje, že zmíněné materiální hledisko je skutečně bráno do úvahy nejen Nejvyšším soudem, ale také státními zástupci a pracovníky Ministerstva spravedlnosti, a z tohoto důvodu je řada podnětů nakonec ministrem odložena.

³⁸⁴ srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2011, sp. zn. 8 Tz 106/2011

³⁸⁵ Citovaný judikát lze v současnosti uplatnit jen v omezeném rozsahu a vůči rozhodnutí soudu, neboť v mezidobí zákonodárce zavedl zvláštní kasační oprávnění nejvyššího státního zástupce dle § 174a TrŘ.

³⁸⁶ srov. náleží Ústavního soudu ze dne 14.12.2006, sp. zn. III.ÚS 25/06

³⁸⁷ Hladil, V.: Právní úprava stížnosti pro porušení zákona v trestních věcech. Socialistická zákonnost č. 3/1970, s. 170

Při poměřování zájmu na „právní čistotě“ rozhodnutí a zájmu na jeho stabilitě a závaznosti neplatí žádná exaktní kritéria, takže se postupuje případ od případu a hodnotí se všechny podstatné okolnosti dané kauzy, zejména celkový výsledek, k němuž by předmětné trestní řízení podle očekávání dospělo, nebýt namítané nezákonnosti, míra zhojení či konvalidace vytýkané závady v dalším řízení či v jiném řízení, vliv řízení o stížnosti pro porušení zákona na celkovou délku trestního řízení, časový odstup od okamžiku právní moci rozhodnutí, povaha a závažnost trestného činu a poměry pachatele, charakter porušené právní normy atd.

Hrdlička zdůrazňoval, že míru závažnosti případu a tedy nutnost zásahu je třeba posuzovat nikoli výlučně z hlediska porušení zákona, nýbrž hlavně podle vlivu tohoto porušení na právní a jiné poměry účastníků, popř. jiných osob, neboť dle jeho názoru i „hrubé“ nebo „očividné“ porušení zákona může mít v tom směru následky jen málo významné a naopak i menší prohřešek proti literě zákona může ve svých důsledcích postihnout subjekty trestního řízení velmi citelně.³⁸⁸

Specifickou problematiku představuje porušení zákona při hodnocení důkazů. K porušení zákona při hodnocení důkazů dochází nejen tehdy, když se soud neřídí pokyny zákona týkajícími se speciálně hodnocení důkazů, tj. nevezme-li v úvahu s náležitou pečlivostí vše, co v řízení vyšlo najevo, zejména hodnověrnou obhajobu obviněného, a tehdy, když v odůvodnění rozhodnutí nevyloží, které skutečnosti vzal za prokázané, o které důkazy svá skutková zjištění opřel a jakými úvahami se řídil při hodnocení provedených důkazů (srov. § 125 odst. 1 TrŘ), nýbrž také tehdy, když z jeho vyjádřených úvah nebo i přímo z učiněných právních závěrů je zřejmé, že se soud neřídil uznávanými pravidly formální logiky, nebo je pochybné, zda tak činil. Logicky vadné usuzování představuje porušení zásady volného hodnocení důkazů ve smyslu § 2 odst. 6 TrŘ, neboť zákon zde nemá na mysli nekontrolovatelnou svévoli, nýbrž úvahu založenou na objektivních skutečnostech a respektující základní pravidla správného myšlení.

V této souvislosti je však nutno v souladu se starší literaturou³⁸⁹ odlišit dokazování ve smyslu procesním, což je určitý postup soudu a stran při opatřování prostředků potřebných k utvoření poznatků, které soud nemůže sám od sebe získat, neboť určité skutečnosti jsou známy jen stranám, a dokazování ve smyslu formálně-logickém, což je určitá myšlenková činnost či forma organizace myšlení při vytváření nepřímých, odvozených poznatků. Pouze pochybení při dokazování ve formálně-logickém smyslu zakládá porušení zákona při rozhodování (nezákonným rozhodnutím), naopak u pochybení při dokazování ve významu procesním lze hovořit o vadném postupu řízení dle § 266 odst. 1 TrŘ, neboť vada se nevztahuje na úvahu soudu, nýbrž na procesní činnost soudu, kterou vyvíjí za tím účelem, aby následně mohl provedené důkazy řádně zhodnotit.³⁹⁰ Toto rozlišení má však význam jen

³⁸⁸ Hrdlička, J.: Stížnost pro porušení zákona v občanskoprávních věcech. Praha: ČSAV, 1965, s. 74-75

³⁸⁹ např. Fiala, J.: Poznatky soudu při rozhodování v občanskoprávním procesu. Právnícké štúdie č. 4/1962, s. 640

³⁹⁰ Hrdlička, J.: Stížnost pro porušení zákona v občanskoprávních věcech. Praha: ČSAV, 1965, s. 46, pozn. 7

z hlediska klasifikace stížnostních důvodů a je poněkud abstraktní a akademické. Autor totiž sám doznává, že činnost soudu směřující k zajištění možnosti řádného zjištění skutkového stavu a hodnocení výsledku této činnosti jsou ve vzájemné velmi těsné souvislosti a závislosti, takže zpravidla pochybení v jednom směru bude mít za následek i pochybení ve směru druhém.³⁹¹ Obsah stížností pro porušení zákona tak kolísá a málokdy je při vadách dokazování jako důvod stížnosti uplatněn výhradně vadný postup řízení, spíše se setkáme s obecným konstatováním, že napadené rozhodnutí je nesprávné a nezákonné.

4.2.2. Vadný postup řízení

Stížnost pro porušení zákona lze podat proti pravomocnému rozhodnutí soudu nebo státního zástupce, které bylo učiněno *na podkladě vadného postupu řízení*. Zákon ovšem tento pojem v jiných ustanoveních nepoužívá a nestanoví ani žádnou legální definici vadného postupu řízení, takže jediným interpretačním vodítkem se jeví ustanovení § 1 TrŘ o účelu trestního řízení a také zásada nullus processus criminalis sine lege (srov. § 2 odst. 1 TrŘ). Z toho lze usoudit, že zákonodárce zde má na mysli takové porušení zákonných ustanovení upravujících postup trestního řízení, jež se přičií samotnému účelu trestního řízení, tzn. že brání náležitému zjištění trestného činu a jeho pachatele nebo jeho spravedlivému potrestání.

„O rozhodnutí učiněné na podkladě vadného postupu řízení jde tehdy, jestliže v řízení, jež vyústilo v pravomocné rozhodnutí, které se však samo nejeví nesprávným, byla porušena důležitá procesní ustanovení. V důsledku toho vznikla pochybnost, zda by se při jejich dodržení dospělo ke stejnému rozhodnutí, jaké bylo v konkrétním případě učiněno. Stížnost pro porušení zákona se tu nepodává proto, že rozhodnutím samotným byl porušen zákon, ale argumentuje se tím, že v důsledku nezákonného postupu řízení nelze vyloučit, že tento vadný postup řízení měl vliv i na správnost napadeného rozhodnutí.“³⁹²

Vadným postupem řízení ve smyslu § 266 odst. 1 TrŘ se podle mých poznatků rozumí zejména:

- porušení ustanovení o obsazení a/nebo o věcné příslušnosti orgánů činných v trestním řízení, rozhodl-li namísto orgánu vyššího stupně orgán nižšího stupně nebo namísto senátu samosoudce,
- provádění úkonů trestního řízení a rozhodování vyloučeným orgánem,
- konání trestního řízení za situace, kdy trestní stíhání obviněného je ve smyslu § 11 odst. 1 a § 11a TrŘ nepřípustné,
- porušení ustanovení o přítomnosti obviněného při hlavním líčení, veřejném či vazebním zasedání, tj. nezákonné jednání soudu bez přítomnosti obviněného,

³⁹¹ Hrdlička, J.: Stížnost pro porušení zákona v občanskoprávních věcech. Praha: ČSAV, 1965, s. 46

³⁹² Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. II., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3302

- porušení ustanovení o nutné obhajobě (srov. č. B 1/1977-9), tj. konání hlavního líčení nebo veřejného zasedání o odvolání bez účasti obhájce, nebo porušení obhajovacích práv jiných osob, popř. provádění úkonů trestního řízení bez ustanovení opatrovníka, je-li zákonem vyžadován,
- přečtení protokolu o svědecké výpovědi nebo přečtení znaleckého posudku či výpovědi znalce v hlavním líčení nebo veřejném zasedání o odvolání bez splnění podmínek § 211 odst. 1 až 5 TrŘ,
- připuštění či provedení nezákonně získaného nebo procesně nepoužitelného důkazu,³⁹³
- vadná obžaloba nedostatečně charakterizující skutek nebo porušující princip totožnosti skutku (§ 176 odst. 2 TrŘ),
- porušení zásady speciality podle § 85 ZMJSpT,
- konání řízení proti uprchlému, aniž k tomu byly splněny zákonné podmínky,
- sjednávání dohody o vině a o trestu, aniž k tomu byly splněny zákonné podmínky,
- porušení ustanovení o zákazu reformace in peius, s výjimkami ve smyslu § 266 odst. 4, 5 TrŘ,³⁹⁴
- nesprávný rozsah přezkumu opravného prostředku, včetně opomenutí či nesprávného použití benefícia cohaesionis,
- neoprávněné posouzení předběžné otázky (§ 9 a § 9a TrŘ),
- vydání trestního příkazu bez splnění podmínek dle § 314e odst. 1 až 6 TrŘ,
- rozhodnutí věci bez projednání ve formě roku, kterou zákon nařizuje,
- chybné poučení o opravném prostředku a lhůtě k jeho podání,
- připuštění neoprávněných osob jako poškozených v adhezním řízení a naopak,
- výjimečně i nedodržení lhůt k přípravě obhajoby na hlavní líčení či veřejné zasedání.

I v případě, kdy stížnost pro porušení zákona vytýká toliko procesní pochybení, platí obecný „materiální“ korektiv, že v každé konkrétní věci musí vždy převažovat zájem na zákonnosti rozhodnutí a postupu řízení nad zájmem na jeho stabilitě a nezměnitelnosti. Je nesporné, že na právní moci vadami zatíženého rozhodnutí bude možno trvat jen tehdy, pokud by tím nebylo ohroženo spravedlivé a správné rozhodování. Tak tomu může být (jde-li o procesní vady) v případech, kdy

³⁹³ kupř. důkaz získaný nezákonným donucením nebo jiným porušením zákazu sebeobviňování (nemo tenetur se ipsum accusare), důkazní prostředky získané nezákonnou domovní prohlídkou či prohlídkou jiných prostor, nebo nezákonným příkazem k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu (příkazu k zjištění údajů o telekomunikačním provozu), anebo chybně provedenou rekognicí, znalecký posudek vypracovaný vyloučeným znalcem, tlumočení či překlad důležitých písemností vyloučeným tlumočnickem, chybné provedení procesního úkonu jako neodkladného či neopakovatelného atd.

³⁹⁴ Tuto vadu v postupu orgánů činných v trestním řízení nelze klasifikovat zcela jednoznačně, nicméně vycházím z toho, že primárně se jedná o porušení práva obviněného na spravedlivý proces, které má své hmotněprávní důsledky.

zjištěný vadný postup řízení neměl vliv na správnost napadeného rozhodnutí a zejména, je-li zjevné, že tuto vadu nelze již napravit a přitom ani po formální stránce bezchybné řízení by nevedlo k jinému výsledku.³⁹⁵ Pouze ta skutečnost, že obviněný ve vykonávacím řízení nebyl zastoupen obhájcem, nemůže být důvodem pro zrušení napadeného rozhodnutí v řízení o stížnosti pro porušení zákona, pokud je ze spisu zřejmé, že soud při svém rozhodování vycházel ze skutkového stavu zjištěného v souladu s ustanoveními § 2 odst. 5, 6 TrŘ, a pokud v mezidobí již důvod nutné obhajoby, který byl příčinou podání stížnosti pro porušení zákona, zanikl, neboť zájem na stabilitě pravomocného rozhodnutí převažuje nad zájmem na nápravě vadného postupu řízení, který neměl vliv na věcnou správnost napadeného rozhodnutí (srov. č. NS 9/2001 T-258).

Podle Šámala může vadný postup řízení obecně spočívat a) ve vydání vadného procesního rozhodnutí upravujícího nebo dotýkajícího se postupu řízení, b) v pouhém vadném procesním úkonu v rámci postupu orgánů činných v trestním řízení, aniž by v tomto směru bylo vydáno rozhodnutí, c) v tom, že v rámci postupu řízení některá procesní rozhodnutí nebo některé procesní úkony učiněny nebyly, ač správně v souladu se zákonem se tak mělo stát. Řízení, které předcházelo napadenému rozhodnutí, spočívá v postupu orgánů činných v trestním řízení, v rámci něhož aplikují procesní předpisy a používají procesní prostředky (např. důkazní nebo zajišťovací prostředky) upravené zákonem tak, aby naplnily účel trestního řízení.³⁹⁶

V teorii i praxi se setkáváme s poněkud nejednotným a nejednoznačným chápáním pojmu vadný postup řízení, zvláště ve spojitosti s nápravou skutkových nedostatků. Otázkou je, zda porušení základních zásad trestního řízení uvedených v ustanovení § 2 odst. 5, 6 TrŘ představuje vadný postup řízení ve smyslu § 266 odst. 1 TrŘ. Pokusím se vyložit, že tomu tak není. I když jsem v předchozím oddíle připustil omezený normativní charakter těchto zásad, neznamená to, že porušení zákona v ustanovení § 2 odst. 5, 6 TrŘ lze vnímat jako vadu procesního postupu (error in procedendo). Nemohu zde souhlasit se Šámalem, který v polemice s Jestřábem zaujal názor, že v těchto případech půjde vždy o vady postupu řízení (a ne tedy o porušení zákona přímo rozhodnutím)³⁹⁷, protože takové pojetí odporuje Šámalově definici vadného postupu řízení, kdy napadené rozhodnutí se nejví nesprávným, ale byla porušena procesní ustanovení takovým způsobem, že to mohlo (ale nemuselo) mít vliv na správnost rozhodnutí. Vysloví-li Nejvyšší soud porušení ustanovení § 2 odst. 5 a/nebo odst. 6 TrŘ, znamená to, že rozhodnutí věcně neobstojí, protože za dané důkazní situace je nesprávné, což musí být postaveno najisto. Nesprávnost rozhodnutí vyplývá z existence extrémního rozporu mezi skutkovými zjištěními, na kterých Nejvyšší soud nemůže nic měnit, a z nich dovozenými právními závěry. Citace ustanovení § 2 odst. 5, 6 TrŘ v rozhodnutích

³⁹⁵ srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 12. 2011, sp. zn. 3 Tz 104/2011

³⁹⁶ Šámal, P.: Opravné prostředky v trestním řízení. Stížnost pro porušení zákona. Obnova řízení. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 76-77

³⁹⁷ Šámal, P.: Opravné prostředky v trestním řízení. Stížnost pro porušení zákona. Obnova řízení. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 86-88

Nejvyššího soudu jen doplňuje a upřesňuje způsob porušení jiných zákonných ustanovení; samostatné vyslovení porušení zákona v § 2 odst. 5 nebo odst. 6 TrŘ není možné. Jinak řečeno, v těchto případech nejde primárně o procesní chyby, ale namítá se nesprávnost napadeného rozhodnutí, přičemž při nezměněné důkazní situaci v dalším řízení již nelze dospět ke stejnému rozhodnutí, na rozdíl od „skutečných“ či ryzích vad postupu řízení, jakými jsou např. chybné provedení hlavního líčení v nepřítomnosti obviněného, porušení ustanovení o nutné obhajobě, porušení zásady speciality apod., kdy po odstranění závady může být vydáno obsahově stejné rozhodnutí.

Stížností pro porušení zákona se vždy napravují procesní vady, které mají spojitost s napadeným pravomocným rozhodnutím, tj. mohou mít vliv na jeho věcnou správnost a zákonnost; ne každé porušení procesních ustanovení zákona je takové povahy, že tvoří *podklad* pro nezákonné rozhodnutí. Jinak řečeno, mezi vadným postupem řízení a výrokem napadeného rozhodnutí musí existovat určitý kauzální vztah, kdy právě naříkaná procesní vada činí rozhodnutí neobhajitelným či vyloženě nezákonným. Hrubé pochybení v postupu řízení zde zapříčiňuje vážné pochybnosti o správnosti napadeného rozhodnutí. Z hlediska úspěšného podání stížnosti pro porušení zákona je nezbytné, aby chybný postup nebo vadné procesní rozhodnutí, tvořící součást vadného postupu řízení, byly způsobilé ovlivnit buď správnost napadeného rozhodnutí přímo, nebo vytvořit takovou situaci v řízení (např. důkazní situaci), jež by mohla mít za následek nezákonné rozhodnutí.³⁹⁸

Vadným postupem řízení ve smyslu § 266 odst. 1 TrŘ tak není nepřiměřená délka trestního řízení³⁹⁹, která může mít – i v závislosti na podílu obviněného na vzniku průtahů – za následek uložení shovívavější trestní sankce, především pak představuje základ nároku obviněného na náhradu škody či nemajetkové újmy způsobené při výkonu veřejné moci nesprávným úředním postupem podle zákona č. 82/1998 Sb., v platném znění. Vadným postupem řízení rovněž není porušení zákazu zveřejňování informací o trestním řízení a jeho subjektech (srov. § 8a až § 8d TrŘ, § 52 až § 54 ZSM), nepřipadné vyloučení veřejnosti z projednání věci při hlavním líčení (§ 200 TrŘ) nebo porušení důstojnosti soudního jednání. Zákonnost meritorního rozhodnutí nemůže samo o sobě zpochybnit ani předchozí nezákonné držení obviněného ve vazbě (přes absenci vazebních důvodů nebo v případě „přesezení“ vazby), nezákonné zajištění nároku poškozeného na majetku obviněného, omezení osobní svobody na základě nezákonného příkazu k zatčení či k zadržení, nezákonné uložení pořádkové pokuty svědkovi apod. Podobně procesní úkon (např. výslech svědka, ale i rekognice, vyšetřovací pokus, konfrontace apod.) sice chybně provedený a nezákonný, netýká-li se skutku, o němž bylo rozhodováno napadeným rozhodnutím, nelze považovat za součást vadného postupu předcházejícího řízení.

³⁹⁸ Jestřáb, M.: Stížnost pro porušení zákona v československém socialistickém trestním řízení. In: Acta Universitatis Carolinae. Iuridica / Univerzita Karlova Praha č. 2/1981, s. 151-152

³⁹⁹ Pojem vadného postupu řízení tedy nenaplňuje např. překročení pořádkových lhůt podle trestního řádu.

Zůstává otázkou, co všechno lze zahrnout do řízení předcházejícího napadenému rozhodnutí, resp. do kterého stádia trestního řízení má přezkum dosahovat. Již Lehotský kritizoval fakt, že zákon neuvádí rozsah přezkumu postupu řízení, které předcházelo napadenému rozhodnutí, zejména podle něj bylo sporné, zda lze za součást předchozího řízení pokládat i některá rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení v téže trestní věci, proti nimž by byla přípustná samostatně podaná stížnost pro porušení zákona.⁴⁰⁰ Podle mého názoru má ustanovení § 266 odst. 1 TrŘ na mysli minimálně vadný postup bezprostředně předcházející vydání či vyhlášení napadeného rozhodnutí, ledaže orgán II. stupně měl a mohl napadeným rozhodnutím vytkanou vadu řízení před orgánem I. stupně napravit či odstranit – v tom případě je stížností pro porušení zákona napadáno rozhodnutí, vydané v procesně správně vedeném odvolacím řízení, avšak namítá se vadný postup řízení, jež předcházelo rozhodnutí soudu I. stupně. Namítá-li stížnost pro porušení zákona, že *samotné* rozhodnutí odvolacího soudu bylo vydáno na podkladě vadného postupu řízení, lze přezkoumat jen postup řízení u odvolacího soudu a postup soudu I. stupně po podání odvolání (§ 251 TrŘ). Dále pak, jestliže je stížnost pro porušení zákona podána proti rozhodnutí odvolacího soudu, jímž zamítl odvolání obviněného jako opožděně podané (§ 253 odst. 1 TrŘ), nemůže Nejvyšší soud přezkoumávat správnost meritorního rozhodnutí soudu I. stupně a jemu předcházejícího řízení, neboť by to překračovalo rozsah přezkumné povinnosti stanovený v § 267 odst. 3 TrŘ (srov. č. B 4/1988-43).

Řízením, které předcházelo rozhodnutí ve věci samé a které je třeba v případě podání stížnosti pro porušení zákona přezkoumat podle § 267 odst. 3 TrŘ, se rozumí zásadně celé řízení od zahájení trestního stíhání (§ 160 odst. 1 TrŘ) včetně neodkladných a neopakovatelných úkonů podle § 160 odst. 4 TrŘ, jež lze provést před zahájením trestního stíhání [§ 158 odst. 3 písm. i), odst. 8, § 158a, § 179b odst. 1 TrŘ], až do okamžiku právní moci napadeného rozhodnutí (srov. č. 9/2001 Sb. rozh. tr.). Za součást přezkoumávaného řízení v uvedeném smyslu však nelze považovat rozhodnutí, které před vydáním napadeného meritorního rozhodnutí založilo překážku *rei iudicatae* podle § 11 odst. 1 písm. f) TrŘ; takové rozhodnutí a řízení jemu předcházející je jiným „dřívějším stíháním“ pravomocně skončeným [§ 11 odst. 1 písm. f) TrŘ], které lze přezkoumat jen na základě mimořádného opravného prostředku, podaného proti tomuto dřívějšimu rozhodnutí. To platí obdobně i tehdy, jestliže byly v opravném řízení zrušeny jen některé výroky rozsudku (§ 269 odst. 2 věta druhá TrŘ), ostatní výroky rozsudku nabyly právní moci, popřípadě zůstaly v právní moci, a stížnost pro porušení zákona směřuje jen proti rozhodnutí, jímž bylo znovu rozhodnuto o zrušené části rozsudku (srov. č. 7/1980 Sb. rozh. tr. a č. 14/1982 Sb. rozh. tr.). Z toho mj. vyplývá, že nelze namítat vadný postup té části řízení, která předcházela rozhodnutí, jež bylo ohledně určitého obviněného předepsaným způsobem zrušeno a ve věci bylo opětovně rozhodnuto.

⁴⁰⁰ Lehotský, J.: Úvahy o sťažnosti pre porušenie zákona v trestnom konaní. Socialistická zákonnosť č. 9/1966, s. 533-534

Dále bylo judikováno, že řízení o návrhu na povolení obnovy a rozhodnutí o povolení obnovy řízení nejsou součástí řízení, které by mohl Nejvyšší soud, rozhodující o stížnosti pro porušení zákona proti rozsudku vydanému *po* povolení obnovy, přezkoumat podle § 267 odst. 3 TrŘ jako součást postupu řízení, které předcházelo napadenému rozsudku. Pravomocné rozhodnutí o povolení obnovy a předcházející řízení lze přezkoumat a případně zrušit jen na podkladě samostatně podané stížnosti pro porušení zákona směřující výhradně proti takovému rozhodnutí (srov. č. 12/1977 Sb. rozh. tr.). Vyjádřeno stručně, obnovovací řízení (*iudicium rescindens*) není součástí řízení obnoveného (*iudicium rescissorium*), a tudíž není ani řízením, které by předcházelo konečnému meritornímu rozhodnutí ve smyslu § 266 odst. 1 TrŘ.

Směřuje-li stížnost pro porušení zákona pouze proti pravomocnému rozhodnutí soudu, kterým bylo rozhodnuto o účasti odsouzeného na amnestii prezidenta republiky a o prominutí pravomocně uloženého trestu dle § 368 TrŘ, pak Nejvyšší soud nemůže přezkoumávat zákonnost a odůvodněnost rozhodnutí, kterým byl tento trest uložen. Pravomocné rozhodnutí o vině a trestu nelze v takovém případě pokládat za součást řízení, které předcházelo rozhodnutí o účasti odsouzeného na amnestii ve formě prominutí pravomocně uloženého trestu (srov. č. NS 26/2004 T-623).

Jak již bylo uvedeno, součástí vadného postupu řízení nemusí být jen vlastní postup orgánů činných v trestním řízení při dokazování, ale mohou to být i předchozí rozhodnutí, která vadně řešila některou otázku v postupu řízení, pokud mohla jakýmkoli způsobem ovlivnit věcnou správnost a zákonnost napadeného rozhodnutí.⁴⁰¹ Někdy je tedy vadný postup řízení založen konkrétním rozhodnutím v procesní formě, typicky nesprávným rozhodnutím o příslušnosti ve smyslu § 24 odst. 1 TrŘ, jímž se řeší spor o příslušnost; v takovém případě lze stížností pro porušení zákona napadnout jak ono rozhodnutí o příslušnosti, nejde-li o rozhodnutí Nejvyššího soudu, tak i následné meritorní rozhodnutí věcně nepřislusného soudu, které bylo učiněno na podkladě vadného postupu řízení. Jen pro úplnost je možné doplnit, že vadný postup řízení vzniklý až po právní moci předmětného rozhodnutí, nemůže být důvodem napadení takového rozhodnutí stížností pro porušení zákona (např. nepostupoval-li soud po odpadnutí důvodů pro konání řízení proti uprchlému podle § 306a odst. 2 TrŘ, nelze z tohoto důvodu podat proti pravomocnému odsuzujícímu rozsudku stížnost pro porušení zákona⁴⁰²; vymáhání peněžitého trestu v rozporu s § 343 TrŘ nemá vliv na zákonnost rozhodnutí o jeho uložení nebo o přeměně jiného trestu v tento druh trestu).

Podotýkám také, že stížností pro porušení zákona nelze napravovat objektivní vady postupu řízení, které spočívají v nečinnosti soudu či státního zástupce,

⁴⁰¹ Šámal, P.: Opravné prostředky v trestním řízení. Stížnost pro porušení zákona. Obnova řízení. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 77

⁴⁰² Nápravu lze zajistit jednoduše dodatečným poučením odsouzeného a doručením opisu rozsudku.

tj. v nevydání rozhodnutí, jež má podle zákona učinit z úřední povinnosti (ex officio), ač k tomu byl neformálním podnětem vyzván.⁴⁰³ Jde sice o vadný postup řízení, ten zde však nevede k vydání *rozhodnutí* a chybí tak předmět (objekt) stížnosti pro porušení zákona. K nápravě procesní nečinnosti je nutno v těchto případech buď využít podle povahy průtahů při vyřizování trestní věci stížnosti adresované předsedovi soudu ve smyslu § 164 a násl. ZSS, nebo podat návrh na určení lhůty k provedení procesního úkonu podle § 174a ZSS.⁴⁰⁴

Přestože obvykle povede konstatování vadného postupu řízení vcelku logicky ke zrušení napadeného rozhodnutí v celém rozsahu, tj. ve všech jeho výrocích, neboť závažná procesní vada zpravidla zatěžuje celé rozhodnutí, nemusí tomu tak být vždy. Je-li např. jako subjekt adhezního řízení připuštěna osoba, které nepřísluší právo uplatňovat nárok na náhradu škody či nemajetkové újmy (srov. § 206 odst. 3, 4 TrŘ), pak je možno napadnout a zrušit pouze adhezní výrok s tím, že toto rozhodnutí bylo učiněno na podkladě vadného postupu adhezního řízení (srov. č. 40/2006 Sb. rozh. tr.). Je-li vadný výrok oddělitelný a procesní pochybení se nedotýká ostatních výroků rozhodnutí, patrně nic nebrání vyslovení vadného postupu řízení jen ve vztahu k napadené části rozhodnutí. Je ovšem otázkou, zdali by se s připuštěním správné osoby poškozeného, resp. po nepřipuštění neoprávněné osoby v dané trestní věci dospělo ke stejnému výroku o vině a o trestu, když v současnosti může poškozený vykonávat v trestním řízení poměrně rozsáhlá oprávnění a v některých případech se procesní aktivita poškozeného nepochybně odráží i při posuzování viny obviněného a/nebo přiměřenosti trestu.

Byl-li podle Nejvyššího soudu zákon porušen pouze ve smyslu konstatovaného vadného postupu řízení, měla by se tato skutečnost odrazit ve výrocích podle § 268 odst. 2 a § 269 odst. 2 TrŘ, tj. Nejvyšší soud by měl vyslovit, že „v řízení, které předcházelo rozsudku... byl porušen zákon v ustanovení § ...“ a zrušit nejen napadené rozhodnutí samotné, ale také tu část řízení, která je stížena vadou, např. slovy: „Napadený rozsudek a část řízení, která mu předcházela po podání obžaloby, se zrušují.“ Zejména při rušení trestních příkazů, které by při správném postupu řízení neměly být vůbec vydány, však Nejvyšší soud ruší pouze trestní příkaz, neboť jeho vydání nepředcházelo řízení v pravém slova smyslu.

4.2.3. Zjevná nepřiměřenost trestu (trestního opatření)

Ustanovení § 266 odst. 2 TrŘ stanoví významná omezení pro účinné podání stížnosti pro porušení zákona, směřuje-li proti výroku o trestu. Takový výrok je možno úspěšně napadnout pouze v případě výraznějšího porušení zákona, než je vyžadováno u jiných výroků. Ve skutečnosti zde nejde o další, samostatný zákonný

⁴⁰³ V praxi se vyskytly případy, kdy se podatelé oprávněně domáhali rozhodnutí o poměrném zkrácení trestu dle § 419 TrZ, o účasti na amnestii dle § 368 TrŘ nebo o promlčení výkonu trestu dle § 350k TrŘ, přičemž soud reagoval prostým vyrozuměním, aniž vydával rozhodnutí s negativním výrokem.

⁴⁰⁴ Tento procesní prostředek k ochraně práva při odmítnutí soudu aplikovat ustanovení § 419 TrZ uvedl opakovaně i Ústavní soud, kupř. v usneseních ze dne 15. 4. 2010, sp. zn. I. ÚS 502/10, a ze dne 4. 8. 2010, sp. zn. III. ÚS 1747/10, a označil jej za efektivní prostředek k ochraně proti nečinnosti.

důvod pro podání stížnosti pro porušení zákona, nýbrž o důvod podřaditelný pod výše definovaný pojem porušení zákona ve smyslu § 266 odst. 1 TrŘ, k němuž ovšem přistupují tři přídatná restriktivní kritéria, a sice:

- a) trest je ve zřejmém nepoměru k povaze a závažnosti trestného činu,
- b) trest je ve zřejmém nepoměru k poměrům pachatele,
- c) uložený druh trestu je v zřejmém rozporu s účelem trestu.

K důvodnosti stížnosti pro porušení zákona postačí, když v dané věci bude naplněno alespoň jedno z uvedených hledisek, jde tedy o podmínky *alternativní*. Pro úplnost lze uvést, že stejná omezení ohledně výroku o trestu vyžaduje zákon, má-li být povolena obnova řízení (srov. § 278 odst. 1 TrŘ), a ještě o něco restriktivněji jsou pak formulovány zákonné důvody dovolání dle § 265b odst. 1 písm. h), i) TrŘ, je zde však samostatný důvod bez jakýchkoli omezení stanovený v § 265b odst. 2 TrŘ (uložení výjimečného trestu odnětí svobody na doživotí). Zákonodárce tedy systematicky omezuje možnost účinně podávat mimořádné opravné prostředky oproti řádným opravným prostředkům, jde-li o posouzení přiměřenosti trestu [srov. § 258 odst. 1 písm. e) TrŘ, týkající se důvodu odvolání]. Třebaže není žádoucí smířovat se s různou praxí soudů ohledně ukládání trestů nebo přiměřených povinností či omezení, je namístě větší míra zdrženlivosti i s ohledem na fakt, že podání mimořádného opravného prostředku samo o sobě nemá odkladný účinek na vykonatelnost rozhodnutí. Jinak řečeno, zájem na autoritě a stabilitě uloženého trestu, je-li výrok o vině bezvadný, zcela zřejmě převažuje nad zájmem na ukládání přiměřených trestů, ledaže by šlo o porušení zákona *prima facie*, popř. o natolik zásadní pochybení při ukládání trestu, že by pro zjevnou nespravedlivost nemohlo obstát. Jistě platí i argument, že zákonodárce tímto způsobem čelí hrozbě „trojinstančního“ řízení, neboť námítky odsouzených ohledně údajné tvrdosti trestů by snadno mohly zahltit Nejvyšší soud i soudy procesní, pokud by se jimi věcně musely zabývat, a v současnosti představují velkou část argumentace podatelů podnětů ke stížnostem pro porušení zákona.

Domnívám se, že z teoretických hledisek nelze vůči popsaným zákonným omezením nic podstatného namítat, neboť neodporují účelu mimořádného opravného řízení. Dalo by se přirozeně namítnout, že průlom do právní moci rozhodnutí, omezený na výrok o trestu, nepředstavuje tak citelný zásah do stability jinak konečného rozhodnutí, neboť v praxi tyto pravomocné výroky vykazují podstatně nižší stabilitu než výroky ostatní a zcela běžně dochází k jejich rušení v rámci ukládání souhrnných trestů, popř. k jejich modifikaci ve vykonávacím řízení, kde současný trestní zákoník připouští četné přeměny druhu trestu i jeho formy. Argument, že náprava nepřiměřeně přísného trestu (v opačném případě by byl možný jen tzv. akademický výrok) by v praxi soudům nepůsobila významnější potíže, nepokládám za dostatečně důležitý, ani za zcela pravdivý; zejména u více postupně uložených a dosud zcela nevykonaných trestů by nutně vznikaly rozličné a namnoze

obtížně procesně řešitelné situace, nehledě k administrativní zátěži soudních kanceláří a Rejstříku trestů.

Jak potvrzuje bohatá soudní praxe i relevantní komentářová literatura, pojem „výrok o trestu“ z ustanovení § 266 odst. 2 TrŘ je nutno chápat poměrně extenzivně. Takovým výrokem rozumíme zejména:

- výrok o druhu a výši trestu (u mladistvého výrok o trestním opatření), včetně případného výroku o souhrnném trestu (§ 43 odst. 2 TrZ), výroku o společném trestu za pokračování v trestném činu (u mladistvého za pokračování v provinění; viz § 45 TrZ), anebo výroku o upuštění od uložení souhrnného nebo společného trestu (§ 44 TrZ),
- výrok o zařazení do jednoho ze čtyř základních typů věznic (§ 56 odst. 1, 2, 3 TrZ)⁴⁰⁵,
- výrok o podmíněném odkladu výkonu trestu odnětí svobody a podmíněném odkladu výkonu trestu odnětí svobody s dohledem (§ 81 TrZ, § 84 TrZ),
- výroky o uložených přiměřených omezeních a přiměřených povinnostech, respektive výchovných opatření u mladistvých (§ 48 odst. 4 TrZ, § 33 ZSM),
- výrok o upuštění od potrestání a o podmíněném upuštění od potrestání s dohledem (u mladistvých o upuštění od uložení trestního opatření - § 46 až 48 TrZ, § 11 až 14 ZSM), včetně výroku, kterým byl po podmíněném upuštění od potrestání s dohledem dodatečně uložen trest podle § 48 odst. 6 TrZ a u mladistvých po podmíněném upuštění od uložení trestního opatření dodatečně uloženo trestní opatření podle § 14 odst. 4 ZSM,
- výrok o přiměřeném trestu za trestné činy nedotčené obnovou řízení (§ 288 odst. 3 TrŘ),
- výrok o přiměřeném trestu za trestné činy nedotčené amnestií (§ 370 odst. 1 TrŘ),⁴⁰⁶
- výrok o přiměřeném trestu za trestné činy nedotčené kasačním rozhodnutím Ústavního soudu (§ 314j TrŘ),
- výrok o přiměřeném trestu za trestné činy nedotčené soudní rehabilitací (§ 2 odst. 2 ZSReh),
- výrok o poměrném zkrácení trestu (§ 419 TrZ ve spojení s § 465 odst. 2 TrŘ)⁴⁰⁷,
- výrok o tom, že se trest neukládá, trval-li obviněný na projednání věci (§ 227 TrŘ) nebo bylo-li zapotřebí zohlednit beneficium cohaesionis,

⁴⁰⁵ Stížnost pro porušení zákona proti výroku o zařazení odsouzeného do určitého typu věznic je přípustná, jestliže uložený trest je v důsledku nesprávného zařazení ve zřejmém nepoměru k povaze a závažnosti činu nebo poměrům pachatele anebo ve zřejmém rozporu s účelem trestu (srov. přiměřeně č. B 1/1974-14-II).

⁴⁰⁶ Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. II., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3305-3306

⁴⁰⁷ Naopak výrok o tom, že se uložený trest nevykoná (§ 465 odst. 1 TrŘ), je důsledek, který vyplývá přímo ze zákona, aniž by se jakkoli týkal otázky ukládání přiměřeného trestu. Jinak řečeno, v tomto případě je požadavek stability původního rozhodnutí z důležitých důvodů negován přímo zákonodárcem a nemá být předmětem soudních úvah. Obdobným příkladem by bylo rozhodnutí, jimiž soud obligatorně změnil trest smrti uložený před 1. 7. 1990 v trest odnětí svobody na doživotí (čl. II bod 2 zákona č. 175/1990 Sb.).

- výroky o prodloužení zkušební doby nebo uložení přiměřených omezení a přiměřených povinností, je-li ponecháno v platnosti podmíněné odsouzení, podmíněné odsouzení s dohledem, nebo podmíněné propuštění či podmíněné upuštění od výkonu zbytku některých trestů (§ 83 odst. 1, § 86 odst. 1, § 91 odst. 1 TrZ),
- výrok o přizpůsobení trestu uloženého uznávaným cizozemským rozhodnutím nebo o stanovení poměrné části trestu vykonávané v České republice (§ 124 odst. 2, 5 ZMJSpT, před 1. 1. 2014 výrok o přeměně trestu dle § 451 TrŘ),
- výrok o zmírnění trestu za nerehabilitované trestné činy podle § 6 zákona č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu.

Ač veden snahou uvést zde výčet co nejúplnější, nemohu garantovat, že se to podařilo beze zbytku. Podle § 266 odst. 2 TrŘ se budou posuzovat mj. též výroky o trestu tvořící součást rozsudku, jímž byla schválena dohoda o vině a o trestu (§ 214r odst. 1, 4 TrŘ) nebo jež byly učiněny s poukazem na přijatou záruku zájmového sdružení občanů (§ 4 odst. 1 TrŘ, ve znění účinném do 31. 12. 2001). U některých ze shora uvedených výroků je však podání stížnosti pro porušení zákona z povahy věci takřka vyloučeno, neboť předpoklady dle § 266 odst. 2 TrŘ stěžít budou naplněny. Rozpor s omezujícími kritérii ve smyslu § 266 odst. 2 TrŘ však může nastat v důsledku toho, že určitý výše uvedený výrok nebyl učiněn nebo je neúplný.

Zůstává otázkou, zda omezujícímu režimu ve smyslu § 266 odst. 2 TrŘ podléhají též rozhodnutí o odkladu, přerušení či upuštění od výkonu trestu nebo o ujednocení či změně způsobu výkonu trestů (§ 320 odst. 3, § 322 až 328, § 334d, § 334f, § 339 až 340a, § 342, § 344, § 350h TrŘ)⁴⁰⁸, dále rozhodnutí o přeměně druhu trestu (§ 333b, § 334g, § 340b, § 344 odst. 2 TrŘ), rozhodnutí o změně formy trestu ve vykonávacím řízení (§ 331 až § 333a, § 350 odst. 2, § 350a odst. 5, § 350j TrŘ) a rozhodnutí o zápočtu vazby a trestu (§ 92 a 93 TrZ). Domnívám se, že tomu tak není, neboť všechna naposled uvedená rozhodnutí pouze nepřímě navazují na pravomocný výrok o trestu a/nebo jej v určitém směru modifikují na základě skutečností, které nastaly až po pravomocném uložení trestu, aniž by obsahově nahrazovaly původní a formálně stále existující výroky o trestu. Je sice pravdou, že i tato vyjmenovaná rozhodnutí mají určitý vztah k účelu trestu, k poměrům pachatele a někdy i k povaze a závažnosti trestného činu, ale protože původní výroky o trestu nenahrazují, je podle mého názoru stížnost pro porušení zákona přípustná za splnění podmínek stanovených v § 266 odst. 1 TrŘ. Jestliže se trest dodatečně v nějakém ohledu zostřuje, zmírňuje či nahrazuje jiným druhem trestu a soud neprovádí úvahu o přiměřenosti trestu v relaci k výroku o vině (na původním výroku o trestu nemůže nic změnit), jen používá zákonem stanovený přepočítací poměr ke změně druhu trestu nebo posuzuje podmínky pro změnu způsobu výkonu

⁴⁰⁸ Svůj názor opírám o řadu rozhodnutí Nejvyššího soudu, která jej – byť jen implicitně – potvrzují, kupř. rozsudky ze dne 14. 12. 2011, sp. zn. 6 Tz 62/2011, ze dne 20. 8. 2013, sp. zn. 7 Tz 21/2013, ze dne 30. 11. 2010, sp. zn. 4 Tz 66/2010 aj.

trestu na základě chování odsouzeného po právní moci meritorního rozhodnutí, nejde již o nové ukládání trestu, ale o zjišťování skutečností, s nimiž zákon spojuje určité předem stanovené důsledky. Můžeme to vyjádřit i jinými slovy tak, že poměr, v jakém bude případně třeba přepočítat nevykonaný trest na trest jiného druhu, je zákonem stanoven již v okamžiku, kdy obviněnému byl soudem pravomocně uložen trest. Případné pozdější rozhodování o přeměně takového trestu již není posuzováním otázky trestnosti ohledně poměru, v jakém bude první z trestů přepočten v druhý, tudíž nejde o nové či dodatečné ukládání trestu, ale o takovou modifikaci trestu, jež je „zakódována“ ve výroku o trestu z meritorního rozhodnutí. Proto se restriktivní hlediska ve smyslu § 266 odst. 2 TrŘ naplno uplatní v rámci přezkumu zákonnosti a přiměřenosti trestu, uloženého rozhodnutím ve věci samé, nikoli však při přezkumu pozdějších rozhodnutí, jimiž dochází – při zákonem stanovených podmínkách – k fakultativní či obligatorní přeměně trestu v jiný druh trestu, k zápočtu vykonané vazby či trestu apod.

Pojem „výrok o trestu“ ve smyslu § 266 odst. 2 TrŘ je nutno vykládat tak, že zahrnuje buď pouze výroky rozhodnutí ve věci samé, nebo výroky, jimiž se dodatečně (ale nově) či v důsledku změněné procesní situace opětovně v dané trestní věci *ukládá* trest (nebo s ním spojená zkušební doba, povinnost či omezení) alespoň za určitou část předmětné trestné činnosti. Jde tudíž v každém případě o situaci, kdy trest nebo jeho obsahový atribut je vyřčen prvotně (originárně). Rozdíl může osvětlit následující příklad: rozhodnutí o podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody nepodléhá režimu § 266 odst. 2 TrŘ, neboť se zkoumá existence zákonných podmínek pro takovou změnu formy trestu; pokud však soud spolu s podmíněným propuštěním rozhodne o přiměřených omezeních či povinnostech, včetně určení pobytu odsouzeného, vykonání prací nebo složení určité částky na pomoc obětem trestné činnosti (§ 89 odst. 2, 3 TrZ), ukládá tyto atributy trestu nově, prvotně, takže při případném přezkumu ke stížnosti pro porušení zákona se uplatní stejná kritéria, jaká se užívají pro výrok o trestu *stricto sensu* (§ 266 odst. 2 TrŘ).

Podotýkám, že restrikce uvedené v ustanovení § 266 odst. 2 TrŘ se výslovně týkají toliko trestů (trestních opatření u mladistvých), nikoli trestních sankcí ve smyslu § 36 TrZ. Při vyloučení možnosti analogie zákona a za využití argumentu *a contrario* tedy dovedíme, že pro napadení výroku o uložení ochranného opatření zákon žádné zvláštní restrikce nestanoví a nepožaduje, což může být předmětem debaty.⁴⁰⁹ Některá ochranná opatření jsou intenzitou zásahu do základních práv a svobod člověka srovnatelně citelná jako tresty, u jiných to platit nemusí. Patrně není rozumný důvod ke snadnějšímu uplatňování mimořádného opravného prostředku ve vztahu k ochranným opatřením, než je tomu v případě výroku o trestu. Tím ovšem nemá být řečeno, že pro napadení výroku o ochranném opatření nebo o jeho změně či zrušení

⁴⁰⁹ Srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 4. 2001, sp. zn. 7 Tz 67/2001. Podle § 266 odst. 2 TrŘ se však posoudí zákonnost (přiměřenost) výroku o uložení ochranného opatření při upuštění od potrestání a upuštění od uložení trestního opatření (§ 47 TrZ, § 14 odst. 1 ZSM).

by měla platit zcela stejná omezení, která zákon určuje v případě výroku o trestu, když zejména účel ochranného opatření je odlišný než účel trestu.

Za výrok o trestu sice nelze považovat výrok o uložení pořádkové pokuty, nicméně podle názoru Nejvyššího soudu musí možnost podání stížnosti pro porušení zákona proti výroku o uložení pořádkové pokuty reflektovat zákonnou úpravu stížnosti pro porušení zákona a její omezení stanovené v ustanovení § 266 odst. 2 TrŘ. Za situace, kdy stížností pro porušení zákona lze napadnout výrok o trestu podle § 266 odst. 2 TrŘ v případech jeho zřejmé nepřiměřenosti povaze a závažnosti trestného činu, poměrům pachatele či účelu trestu, považuje Nejvyšší soud za možné podat stížnost pro porušení zákona proti výroku o uložení pořádkové pokuty z důvodu její nepřiměřené výše⁴¹⁰ pouze tehdy, pokud intenzita porušení zákona bude vyšší než je uvedená v § 266 odst. 2 TrŘ ve vztahu k výroku o trestu, přičemž tato podmínka může být podle názoru Nejvyššího soudu splněna pouze tehdy, pokud byla překročena sazba pořádkové pokuty stanovená trestním řádem. S využitím logického argumentu *a fortiori* lze dospět k závěru, že pokud je přípustnost stížnosti pro porušení zákona omezena ohledně výroku o trestu na případy jeho zřejmé nepřiměřenosti, je tím spíše nutno takovými kritérii omezit možnost podání stížnosti pro porušení zákona v případě uložení pořádkové pokuty. Nejvyšší soud vychází z toho, že pořádková pokuta je procesní sankcí za porušení procesních povinností stanovených trestním řádem, svou povahou i důsledky se v případě pořádkové pokuty jedná o sankci po všech stránkách mírnější, než je trest ukládaný pachateli za spáchaný trestný čin.⁴¹¹

Tento názor Nejvyššího soudu nelze přijmout bez výhrad. Za prvé, ani Nejvyšší soud zde netvrdí, že rozhodnutí o pořádkové pokutě je *výrokem o trestu*, o němž jednoznačně hovoří ustanovení § 266 odst. 2 tr. řádu. Za druhé, argument *a fortiori* lze stěží použít za situace, kdy uložení pořádkové pokuty nemá žádný vztah k povaze a závažnosti trestného činu, o němž se trestní řízení vede, její účel se nekryje s účelem trestu a ani poměry pachatele nemusejí být vždy směrodatné, neboť pokutu může dostat např. zúčastněná osoba, svědek, znalec atd., jejichž poměry se ani nezkoumají. Skutková podstata tohoto procesního deliktu nespadá do oblasti trestního práva hmotného ani do oblasti práva přestupkového, byť je zpravidla (nikoli však ve všech případech) považována za „trestní obvinění“ ve smyslu čl. 6 odst. 1 EÚLP.⁴¹² Srovnáme-li institut pořádkové pokuty s trestem, není zde dostatečná podobnost znaků, aby mohl být použit argument *a fortiori*, a naopak je nutno použít argument *a contrario*. Za třetí, v tomto případě se vždy bude jednat o výklad zákona *v neprospěch* účastníka řízení, neboť se jím zužují podmínky

⁴¹⁰ Bude-li stížnosti pro porušení zákona proti výroku o uložení pořádkové pokuty podána z jiného důvodu než nepřiměřené výše, postačí shledání podmínek dle § 266 odst. 1 TrŘ (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2013, sp. zn. 8 Tz 110/2012).

⁴¹¹ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 7. 2003, sp. zn. 4 Tz 116/2003, publikované pod č. NS 26/2004 T-637 s dovětkem, že byla-li pořádková pokuta uložena v zákonné sazbě při splnění dalších podmínek uvedených v § 66 odst. 1 TrŘ, je nutná stížnost pro porušení zákona podanou jen z důvodu nepřiměřené výše pořádkové pokuty podle § 268 odst. 1 písm. a) TrŘ jako nepřipustnou zamítnout.

⁴¹² K tomu srov. také nálezná pléna Ústavního soudu ze dne 30. 11. 2004, sp. zn. Pl. ÚS 15/04, publikovaný pod č. 45/2005 Sb.

přípustnosti opravného prostředku, který může být účinně použit jen ve prospěch osoby, které byla pořádková pokuta uložena. A konečně, ani použitím argumentu a fortiori nelze konstruovat podmínky odlišné (přísnější), než stanoví obsahově podobné ustanovení zákona, k němuž argument vztahujeme. Platí-li tedy pro napadnutí výroku o trestu podmínky uvedené v ustanovení § 266 odst. 2 TrŘ, mohly by pro napadnutí výroku o uložení pořádkové pokuty také platit nanejvýš *tyto* podmínky, nikoli však podmínky ještě přísnější, v zákoně neuvedené.

Nejvyšší soud v nedávné době vydal (nepublikované) rozhodnutí⁴¹³, v němž vyslovil názor, že „i když v ostatních rozhodnutích týkajících se trestu, ve kterých nejde přímo o ukládání trestu, a není tak možno vycházet ze zvážení míry jeho nepoměru k závažnosti a povaze činu, resp. míry rozporu s účelem trestu, lze posoudit v duchu uvedené zásady omezující podání stížnosti pro porušení zákona závažnost vytýkané vady v tom smyslu, zda nejde o zbytečné zasahování do stability pravomocného rozhodnutí.“ V důsledku této „odvážné“ interpretace má Nejvyšší soud zato, že i usnesení o účasti odsouzeného na amnestii prezidenta republiky dle § 368 TrŘ je nutno posuzovat stejně restriktivně jako výrok o trestu. Rozšíření podmínek ve smyslu § 266 odst. 2 TrŘ na tento druh rozhodnutí však pokládám za problematické a sporné. Ani uznávaný komplexní komentář k trestnímu řádu tuto možnost nezmiňuje.⁴¹⁴ Za prvé, jde o výklad trestního řádu v neprospěch obviněného, neboť zužuje možnost (šanci) úspěšného uplatnění mimořádného opravného prostředku, jímž bylo ve prospěch obviněného navrhováno zrušení pravomocného rozhodnutí soudu. Takový výklad sice v obecné rovině není vyloučen, ale vyžaduje náročnější a přesvědčivější odůvodnění. Především však Nejvyšší soud nevzal dostatečně v úvahu, že napadené rozhodnutí je pouze *deklaratorní* povahy a o samotném prominutí trestu rozhodl prezident republiky. Postupem podle § 368 TrŘ soud pouze zjišťuje, zda se na konkrétní trestní věc či trest amnestie vztahuje, její účinky však nastávají vyhlášením amnestie. Mám za to, že pokud soud meritorně o trestu *nerozhoduje* a jedná se pouze o autoritativní konstatování dopadu a rozsahu amnestie na konkrétní případ, což je jen přímý a předvídatelný důsledek tohoto obecně závazného normativního aktu prezidenta republiky, nemohou obecné soudy (a ani Nejvyšší soud ke stížnosti pro porušení zákona) nijak přezkoumávat přiměřenost potrestání odsouzeného v duchu kritérií § 266 odst. 2 TrŘ, neboť ta vyplývá výlučně z úvahy prezidenta a soudy ji neřeší. Jiná situace by nastala ohledně případného výroku o přiměřeném trestu za trestné činy amnestií nedotčené ve smyslu § 370 odst. 1 TrŘ, tam by se případná nezákonnost posuzovala podle § 266 odst. 2 TrŘ.⁴¹⁵

Snad jen pro úplnost lze doplnit, že výrokem o trestu ve smyslu § 266 odst. 2 TrŘ jednoznačně není rozhodnutí o zahlázení odsouzení (§ 363 a násl. TrŘ), o promlčení výkonu trestu (§ 350k TrŘ), ani o uznání a výkon cizozemského

⁴¹³ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2013, č. j. 11 Tz 34/2013-9

⁴¹⁴ Srov. Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. II., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3305

⁴¹⁵ Visinger, R.: Nad jedním rozhodnutím Nejvyššího soudu (účast na amnestii, přípustnost stížnosti pro porušení zákona). Trestněprávní revue č. 3/2014, s. 68

rozhodnutí (např. převzetí rozhodnutí o uznání a výkonu některých trestů a přiměřených povinností nebo omezení podle § 323 a násl. ZMJSpT) apod. Zákon nestanoví restriktivní režim ani pro stížnosti pro porušení zákona směřující proti rozhodnutí o vazbě nebo o vazebních substitutech (§ 67 až § 74a TrŘ), o zákazu vycestování do zahraničí (§ 77a TrŘ), o předběžných opatřeních (§ 88b až § 88o TrŘ) či zajišťovacích opatřeních (podle § 79a a násl. TrŘ a § 33 TrPO), přestože jsou trestům podobné svou citelností, nicméně nevyznačují se trvalostí a mají povahu pořádkových opatření (*mesures de police*), nikoli sankcí za „trestní obvinění“ ve smyslu čl. 6 odst. 1 EÚLP.

Z dikce zákona nevyplývá, jak posuzovat zákonnost složeného výroku o trestu, kdy jednomu obviněnému bylo vedle sebe uloženo více trestů (trestních opatření), popř. k nim ještě přiměřené povinnosti nebo přiměřená omezení. Buď je namíste posuzovat každý dílčí výrok izolovaně, nebo celý výrok o trestu jako jeden celek. Prozatím jsem nedohledal rozhodnutí, v němž by se Nejvyšší soud k této otázce explicitně vyjádřil, z některých jeho rozhodnutí je však zřejmé, že je-li jeden z trestů shledán nepřiměřený ve smyslu alespoň jednoho z kritérií uvedených v ustanovení § 266 odst. 2 TrŘ, pak uložení jiných, zákonných a adekvátních druhů trestu nehraje v podstatě žádnou roli a nemůže zhojit vadu trestu nezákonného. Je-li naplněno omezující hledisko pro podání stížnosti pro porušení zákona alespoň u jednoho z více trestů, je nutno zásadně zrušit celý výrok o trestu. V obecné rovině tedy můžeme konstatovat, že přiměřenost vedle sebe uložených druhů trestu se primárně posuzuje u každého z nich jednotlivě, následně pak u všech druhů trestu souhrnně a v jejich vzájemných vztazích. Ačkoli to rozhodně nebude časté, lze si představit, že Nejvyšší soud např. v rámci testu přiměřenosti nepodmíněného odnětí svobody zohlední i současně uložené citelné tresty (např. vyhoštění na dobu 10 let, zákaz činnosti na 8 let apod.), nikoli ovšem tehdy, je-li s ohledem na trestní minulost obviněného vyloučeno, že by mu mohl být namísto nepodmíněného trestu ukládán trest podmíněně odložený. Níže v textu uvádím některé další příklady, svědčící o vzájemné provázanosti dílčích výroků o trestu, přiměřených omezeních a povinnostech a dokonce i ochranných opatřeních. Je potom teoreticky možné, že všechny tyto dílčí výroky by samy o sobě z pohledu ustanovení § 266 odst. 2 TrŘ obstály, vedle sebe však způsobují nepřiměřenost a tedy nezákonnost trestu.

Je-li napadené rozhodnutí natolik zmatečné, že nelze vůbec přezkoumat, zda trest je ve zřejmém nepoměru k povaze a závažnosti trestného činu nebo k poměrům pachatele, jsou vždy splněny podmínky uvedené v ustanovení § 266 odst. 2 TrŘ. Tak tomu bude kupř. tehdy, není-li zřejmé, zda při ukládání souhrnného trestu byl vůbec výrok o trestu v dřívějším rozsudku, ke kterému je ukládán souhrnný trest, zrušen, popř. který rozsudek byl ve výroku o trestu zrušen, neboť výrokem o souhrnném trestu musí být najisto postaveno, za jaké sbíhající se trestné činy se souhrnný trest ukládá a který dřívější rozsudek je ve výroku o trestu zrušován (srov. č. SR 29/1998).

Pokud jde o definici zákonných termínů, užívaných v ustanovení § 266 odst. 2 TrŘ, současná odborná literatura se v této otázce zcela shoduje s ustálenou

judikaturou Nejvyššího soudu, což je empiricky doložitelné i v odůvodnění mnoha rozhodnutí o stížnostech pro porušení zákona. Pro upřesnění používaných pojmů přikládám vždy kazuistický výčet otázek, které řešila novější, ale i starší judikatura, je-li dodnes použitelná. Je třeba mít na paměti, že trestní právo je velice komplexní, takže konkrétní okruh pochybení ve výroku o trestu může naplňovat více než jen jedno hledisko ze tří, předvídaných v ustanovení § 266 odst. 2 TrŘ.

A) Zřejmý nepoměr trestu k povaze a závažnosti trestného činu (provinění)

Hlediska pro posuzování povahy a závažnosti trestného činu vyplývající z ustanovení § 39 odst. 2 TrZ⁴¹⁶ nelze přesně vymežit a kvantifikovat, takže připouštějí v konkrétních případech jen přibližně jednotné posuzování adekvátního trestu, a proto zřejmý nepoměr uloženého trestu k povaze a závažnosti trestného činu bude dán, jen když druh nebo výměra trestu podstatně nerespektuje tato hlediska vymezená trestním zákoníkem, a to jednotlivě i v jejich souhrnu. Zřejmý nepoměr je třeba posuzovat i ve vztahu k výši a rozpětí trestní sazby stanovené za konkrétní posuzovaný trestný čin v trestním zákoníku (u mladistvých i v § 26 až 33 ZSM a právnických osob v § 16 až 23 TrPO). Z toho vyplývá, že kupř. u sazby trestu odnětí svobody „až na jeden rok“ může být ve zřejmém nepoměru trest, který je kratší nebo delší o půl roku než trest, který měl být správně uložen; naproti tomu v rámci zákonné sazby „na deset až šestnáct let“ by uvedený rozdíl dozajista nesplňoval předpoklady pro závěr, že uložený trest je ve zřejmém nepoměru k povaze a závažnosti trestného činu.⁴¹⁷ Soustředíme-li pozornost na konkrétnější vymezení onoho zřejmého nepoměru, pak na základě dosavadní soudní praxe půjde zejména o tyto případy:

- Trest byl uložen ve výměře nad horní hranicí zákonné trestní sazby (srov. NS 1/2001 T-7). Oproti tomu trest uložený pod spodní hranicí trestní sazby ve zřejmém nepoměru nutně být nemusí.
- Trest byl uložen při horní hranici trestní sazby namísto správně uloženého trestu při dolní hranici trestní sazby a naopak. Z ustálené judikatury Nejvyššího soudu⁴¹⁸ vyplývá, že zřejmý nepoměr k povaze a závažnosti trestného činu nemůže být dán v případech, kdy byl uložen trest při polovině zákonné trestní sazby, přičemž správně měl být uložen trest při horní nebo při spodní hranici zákonné trestní sazby.
- Byl uložen podmíněný trest odnětí svobody, ač měl být vyměřen trest nepodmíněný, a naopak.
- Bylo upuštěno od potrestání, ač pro to nebyly splněny podmínky uvedené v § 46 až 48 TrZ, či u mladistvého pro upuštění od uložení trestního opatření podle § 11, 12

⁴¹⁶ Povaha a závažnost trestného činu jsou určovány zejména významem chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobem provedení činu a jeho následky, okolnostmi, za kterých byl čin spáchán, osobou pachatele, mírou jeho zavinění a jeho pohnutkou, záměrem nebo cílem. Srov. též § 3 odst. 4 tr. zákona č. 140/1961 Sb.

⁴¹⁷ Růžek, A. a kol.: Trestní řád. Komentář. Praha: Orbis, 1975, s. 630

⁴¹⁸ Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu pod sp. zn. 4 Tz 170/2001 nebo sp. zn. 4 Tz 8/2010

a 14 ZSM, nebo byl naproti tomu uložen trest, ač správně mělo být ve smyslu uvedených ustanovení od potrestání upuštěno.

- Kromě uloženého trestu měl být vyměřen ještě další druh trestu a naopak; soudní praxe shledala podmínku zřejmého nepoměru v případě, kdy vedle podmíněného trestu odnětí svobody nebyl uložen trest zákazu činnosti spočívající v zákazu řízení motorových vozidel, ač k tomu byly splněny všechny zákonné podmínky (viz č. B 5/1972-47-II.).

- Trest odnětí svobody byl uložen ve výměře přesahující třetinu zákonné trestní sazby, ač správně mělo být vzhledem k povaze a závažnosti přípravy, pokusu nebo pomoci k trestnému činu, nebo k okolnostem případu, k právnímu omylu pachatele apod. použito ustanovení o mimořádném snížení trestu odnětí svobody (§ 58 TrZ).

- V rozporu se zákonem byl uložen souhrnný trest, který uložen být neměl, popř. měl být uložen ve vztahu k jinému rozhodnutí, či tento trest naopak uložen nebyl, ač správně podle zákona jej soud uložit měl. K tomu je však třeba zdůraznit, že neuložení souhrnného trestu, byť jsou splněny všechny podmínky uvedené v zákoně, samo o sobě neodůvodňuje závěr, že nesprávně uložený trest je ve zřejmém nepoměru k povaze a závažnosti trestného činu nebo k poměrům pachatele nebo že uložený druh trestu je v zřejmém rozporu s účelem trestu (srov. č. 22/1998 Sb. rozh. tr.). I v případě uložení samostatného trestu namísto trestu souhrnného musí být splněna shora uvedená omezující kritéria, tj. musí jít o trest zjevně nepřiměřený.⁴¹⁹ V praxi Ministerstva spravedlnosti se proto rozvinulo neformální interpretační pravidlo, podle něhož se stížnost pro porušení zákona v těchto případech navrhuje pouze za předpokladu, že v přezkoumávané věci by přicházelo v úvahu upuštění od uložení souhrnného trestu, nebo pokud součet výměr dvou či více samostatně uložených trestů za sbíhající se trestnou činnost přesahuje horní hranici té trestní sazby, podle které by soud v případě správného postupu ukládal souhrnný trest. Je-li tomu tak, Nejvyšší soud stížnosti pro porušení zákona vyhoví, v ostatních případech zjevný nepoměr totiž zpravidla neshledá.

Uložený trest je ve zřejmém nepoměru k povaze a závažnosti trestného činu (k nebezpečnosti činu pro společnost) podle § 266 odst. 2 TrŘ také tehdy, pokud namísto souhrnného trestu byl nesprávně uložen další trest – trest obecně prospěšných prací ve výměře, která po přeměně podle § 45a odst. 4 tr. zákona č. 140/1961 Sb. v trest odnětí svobody spolu s výměrou trestu uloženého dřívějším rozsudkem za sbíhající se trestný čin převyšuje horní hranici příslušné trestní sazby (srov. NS 15/2002 T-365). Podobně byl zřejmý nepoměr dovozen ve výroku o trestu, kterým soud uložil trest odnětí svobody sice v rámci příslušné trestní sazby, nicméně

⁴¹⁹ Byl-li obviněnému za tři trestné činy uložen podle § 43 odst. 2 TrZ souhrnný nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání dvou roků a za další trestný čin mu byl uložen samostatný nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání jednoho roku, přičemž při správné aplikaci § 43 odst. 2 TrZ měly být obviněnému uloženy dva souhrnné tresty (každý za dva trestné činy), z toho jeden z nich byl původně uložen pouze jako podmíněný trest odnětí svobody, a druhý z nich lze uložit pouze ve výměře do dvou let odnětí svobody, pak lze proti výroku o trestu podat podle § 266 odst. 2 TrŘ stížnost pro porušení zákona, neboť trest je ve zřejmém nepoměru k povaze a závažnosti trestného činu, dříve k nebezpečnosti činu pro společnost (viz č. NS 15/2002 T-382).

současně ukládal peněžité trest a na něj navazující náhradní trest odnětí svobody, jehož výměra ovšem spolu s výměrou uloženého trestu odnětí svobody v součtu přesáhla horní hranici zákonné trestní sazby (§ 69 odst. 1 TrZ).⁴²⁰ Naproti tomu Nejvyšší soud vyslovil názor, že není vyloučeno uložit trest obecně prospěšných prací ve výměře, která by po přepočtu na nepodmíněný trest odnětí svobody nedosahovala spodní hranice zákonné sazby trestu odnětí svobody stanovené pro daný trestný čin.⁴²¹

V jiném případě, který je možno zobecnit, Nejvyšší soud neshledal zřejmý nepoměr v případě, kdy soudy při ukládání trestu nesprávně přihlížely k předchozímu odsouzení obviněného jako k okolnosti přitěžující.⁴²²

Skutečnost, že byl trestním příkazem uložen trest přesahující výměru, kterou přípouští ustanovení § 314e odst. 2 písm. a), b), d), g), h), i) TrŘ, ale v rámci sazby stanovené trestním zákonem za daný trestný čin, resp. v rámci zákonného rozmezí pro daný druh trestu, neznamena sama o sobě, že jde o trest, jenž je ve zřejmém nepoměru k povaze a závažnosti trestného činu ve smyslu § 266 odst. 2 TrŘ. Proti takovému trestnímu příkazu lze však pro uvedenou vadu podat stížnost pro porušení zákona vždy, neboť trestní příkaz v uvedeném případě nemůže být vydán, a jde tedy o vadný postup řízení ve smyslu § 266 odst. 1 TrŘ (srov. č. 28/1998 Sb. rozh. tr.).

Zákon č. 41/2009 Sb., který novelizoval řadu zákonů v souvislosti s přijetím nového trestního zákoníku, v bodě 35 přinesl formulační změnu ustanovení § 266 odst. 2 TrŘ, kde slova „k stupni nebezpečnosti činu pro společnost“ označující materiální aspekt trestného činu, byla nahrazena slovy „k povaze a závažnosti trestného činu“, jež odkazují na formální pojetí trestného činu. Důvodová zpráva žádné podrobnosti neuvádí.⁴²³ Za jistou vadu citovaného „změnového zákona“ pokládám absenci přechodného ustanovení, které by navazovalo na uvedenou změnu podmínek přípustnosti stížnosti pro porušení zákona, neboť není jasné, podle jakých kritérií postupovat v případě podání stížnosti pro porušení zákona proti výroku o trestu, jenž byl uložen podle trestního zákona č. 140/1961 Sb., a tedy při zohledňování materiálního hlediska, avšak stížnost pro porušení zákona je podána, případně projednávána až po 1. 1. 2010. Tak například novela trestního řádu č. 152/1995 Sb., která rovněž měnila základní zákonné podmínky pro podání stížnosti pro porušení zákona, obsahovala přechodné ustanovení v čl. VI.: „Stížnosti pro porušení zákona podané do účinnosti tohoto zákona se projednají podle dosavadních předpisů.“ Nejvyšší soud ve své rozhodovací praxi samozřejmě reflektoval změnu trestního řádu, účinnou od 1. 1. 2010, kdy došlo v ustanovení § 266 odst. 2 TrŘ k vypuštění pasáže odkazující na „stupeň nebezpečnosti činu pro společnost“ a jejímu nahrazení pasáží odkazující na „povahu a závažnost trestného činu“, nezabýval se však případným rozdílem mezi těmito formulacemi a ani časovou

⁴²⁰ Srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 12. 2011, sp. zn. 6 Tz 94/2011

⁴²¹ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 03. 2001, sp. zn. 7 Tz 41/2001

⁴²² Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 07. 2010, sp. zn. 4 Tz 10/2010

⁴²³ viz sněmovní tisk č. 411/0, část č. 1/4, Poslanecká sněmovna 2006-2010

působností nové úpravy. Nejvyšší soud rozhodoval většinou na základě terminologie předchozí právní úpravy, podle které byl trest ukládán, a to i za situace, kdy stížnost pro porušení zákona byla podána již v době účinnosti nového znění § 266 odst. 2 TrŘ⁴²⁴, což představuje výjimku ze zásady, že úkony trestního řízení je třeba provádět a jejich zákonnost posuzovat podle zákona účinného v době, kdy se konají. Mám za to, že Nejvyšší soud nebyl veden úvahou, která z právních úprav je pro obviněného příznivější, nýbrž postupoval v zájmu kontinuity řízení při respektování logických a terminologických souvislostí mezi hmotným a procesním právem. V některých rozhodnutích však tuto kontinuitu již nezachoval.⁴²⁵

B) Zřejmý nepoměr k poměrům pachatele

Pojem „poměry pachatele“ se bezprostředně váže na osobu a osobnost konkrétního pachatele a jde o skutečnosti, které přímo nesouvisejí se spácháním trestného činu, ale ovlivňují druh, formu a výměru trestu a jeho další náležitosti. Zdůrazňuji, že poměry pachatele se vždy posuzují *v době rozhodování o trestu*, nikoli v době spáchání trestného činu. Nezohlednění faktických poměrů pachatele v době rozhodování o trestu by se jednoznačně přičilo myšlence spravedlivého potrestání. Nejvyšší soud v řízení o stížnosti pro porušení zákona však vychází ze situace, která tu byla v době vydání (vyhlášení) napadeného rozhodnutí, ledaže by po zrušení takového rozhodnutí sám ukládal trest.

Poměry pachatele se v trestním řízení dokazují zásadně z úřední povinnosti [srov. § 89 odst. 1 písm. d) TrŘ]. Vada záležející v tom, že nebyly v rozsahu dostatečném pro rozhodnutí zjištěny podstatné okolnosti k posouzení osobních poměrů pachatele, se promítne zejména do výroku o trestu. Další možností je, že soud sice správně zjistil poměry pachatele, resp. spisový materiál umožňuje rozhodnout o trestu bez nutnosti dokazování doplňovat, avšak z těchto zjištění učinil nesprávné právní závěry a uložil trest protismyslný a neobhajitelný z hlediska poměrů konkrétního pachatele jakožto objektu trestu.

Růžkův starší komentář uváděl, že „zřejmý nepoměr k poměrům pachatele je určován závažnějším nerespektováním individualizace trestu vzhledem k osobě pachatele, jeho zdravotnímu stavu, rodinným poměrům, ale též k jeho vztahu ke společnosti, u trestu majícího majetkové důsledky k pachatelovým majetkovým poměrům apod., obecně řečeno ke všem okolnostem, jimiž je postavení pachatele v socialistické společnosti individualizováno, ať v záporném nebo v kladném smyslu.“⁴²⁶ Byť text je poplatný době vzniku, význam tohoto kritéria zůstal obdobný i pro dnešní praxi. Jestliže soudní rozhodnutí očividně ignoruje skutečnost, že obdobný trest může být pro různé pachatele různě citelný, otevírá se možnost nápravy cestou stížnosti pro porušení zákona, protože takové rozhodnutí vlastně

⁴²⁴ Srov. již citované usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 07. 2010, sp. zn. 4 Tz 10/2010

⁴²⁵ Viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 12. 2011, sp. zn. 6 Tz 94/2011

⁴²⁶ Růžek, A. a kol.: Trestní řád. Komentář. Praha: Orbis, 1975, s. 630

odporuje principu rovnosti lidí v důstojnosti a v právech (srov. čl. 1 a čl. 3 odst. 1 Listiny základních práv a svobod).

O zřejmý nepoměr uloženého trestu (trestního opatření) k poměrům pachatele půjde např. v případě, kdy bude uložen podmíněný trest (trestní opatření) odnětí svobody cizinci, který nemá na území naší republiky trvalý ani přechodný pobyt a ani se zde obvykle nezdržuje. V takovém případě nelze totiž splnit účel takového podmíněně uloženého trestu (trestního opatření) odnětí svobody.⁴²⁷ Dalším příkladem může být uložení vysokého peněžitého trestu (peněžitého opatření) bez možnosti přiměřených měsíčních splátek nemajetnému a nezaměstnanému odsouzenému, který navíc má sníženou pracovní schopnost a z toho důvodu výrazně zúženou možnost zaměstnání s dobrým výdělkem.⁴²⁸ Ve zřejmém nepoměru bude peněžitý trest uložený v naprostém rozporu s příjmovými a majetkovými poměry pachatele, dále např. trest obecně prospěšných prací uložený zdravotně nezpůsobilému pachateli, trest propadnutí majetku uložený nemajetné osobě, trest domácího vězení směřující vůči faktickému bezdomovci nebo trest vyhoštění uložený v rozporu s okolnostmi uvedenými v § 80 odst. 3 TrZ (např. azylantovi, pachateli, který má v České republice pracovní a rodinné zázemí apod.).

Poměry pachatele se samozřejmě v přiměřeném rozsahu týkají i právnických osob. U právnických osob lze rozlišit majetkové poměry, které mají vzhledem k povaze sankcí jim ukládaných klíčový význam, a jiné poměry právnické osoby. Majetkové poměry budou zahrnovat účetní veličiny jako je stav obchodního majetku, výše pohledávek a závazků, výše základního kapitálu, hodnota tzv. čistého obchodního majetku, likvidní prostředky, hodnota nemovitého majetku i movitých věcí ve vlastnictví právnické osoby a jiné majetkové hodnoty. Za jiné poměry právnické osoby se považuje „zejména personální situace právnické osoby (např. počet členů a zaměstnanců), druh její podnikatelské či jiné činnosti a její ekonomické výsledky, rozsah a oblast působení právnické osoby (podíl právnické osoby na relevantním trhu – R.V.), počet jejích partnerů (zákazníků, klientů, věřitelů, dlužníků), význam její činnosti pro veřejné zájmy apod. Může jít rovněž o některé z polehčujících okolností, jež se projevily až po spáchání trestného činu, např. tíživé majetkové či personální poměry, které si právnická osoba sama nezpůsobila.“⁴²⁹ Jako příklad trestu, který byl uložen ve zřejmém nepoměru k poměrům právnické osoby, lze uvést uložení důrazného peněžitého trestu obchodní společnosti, která se nikoli vlastní vinou dostala do tzv. druhotné platební neschopnosti. Tento trest by v jejím případě de facto měl stejné (likvidační) účinky jako uložení trestu nejpřísnějšího – zrušení právnické osoby. Význam majetkových a jiných poměrů právnické osoby při ukládání

⁴²⁷ V těchto případech však bude záležet na případné existenci mezinárodní smlouvy, která by umožňovala předání výkonu podmíněného trestu odnětí svobody do ciziny; u členských států Evropské unie, jež vydaly předpisy k provedení Rámcového rozhodnutí Rady č. 2008/947/SVV ze dne 27. 11. 2008, o uplatňování zásady vzájemného uznávání na rozsudky a rozhodnutí o probaci za účelem dohledu nad probačními opatřeními a alternativními tresty, se použije postup podle § 336 a násl. ZMJSpT.

⁴²⁸ Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. II., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3307

⁴²⁹ Šámal, P. a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář. 1. vyd., Praha: C. H. Beck, 2012, s. 317

trestu však nelze přeceňovat.⁴³⁰ Rovněž tak nelze zohledňovat majetkové či osobní poměry fyzických osob, jejichž jednání bylo právní osobě přičítáno.

C) Zřejmý rozpor uloženého druhu trestu s účelem trestu (trestního opatření)

V první řadě považuji za potřebné upozornit na širší souvislosti ukládání trestů, a to především z hlediska chápání účelu trestu. V trestním zákoníku již není účel trestu – na rozdíl od trestního zákona č. 140/1961 Sb. (konkrétně ustanovení § 23 odst. 1) – výslovně vyjádřen. Vymezení účelu trestu je ponecháváno trestněprávní nauce a v zákoně je nahrazeno promítnutím obecných zásad trestání do jednotlivých ustanovení o trestních sankcích. Tyto zásady, formulované jak obecně pro všechny trestní sankce (§ 36 až 38 TrZ), tak i speciálně pro tresty (§ 39 až 45 TrZ) jsou na rozdíl od proklamativního účelu sankcí přímo aplikovatelné na konkrétní případ. Účel trestání pak vyplývá nejen z těchto obecných zásad, ale i z celkového pojetí trestního zákoníku a zejména pak z jednotlivých ustanovení upravujících ukládání trestních sankcí. Přes nový, tj. implicitní způsob vyjádření účelu trestu zůstává základním cílem trestu ochrana společnosti před trestnými činy a jejich pachateli, která představuje smysl existence samotného trestního práva.⁴³¹ U mladistvých zákon stanoví účel opatření ve zvláštním ustanovení (§ 9 odst. 1 ZSM), které se vztahuje i na ukládání trestních opatření a akcentuje kromě prevence též ochranu mladistvého před škodlivými vlivy a zájem na jeho sociálním a duševním rozvoji.

Na základě dosavadní soudní praxe lze zřejmý rozpor zvoleného druhu trestu a účelu trestu vysledovat zejména v následujících případech:

- Byl uložen takový druh trestu, který podle zákona účinného v době rozhodování (§ 3 odst. 1 TrZ) nelze uložit buď vůbec (např. v současnosti trest smrti, ztráta státního občanství, trest ztráty čestných práv občanských, napomenutí apod.) nebo nesmí být uložen jen ve vztahu ke konkrétnímu trestnému činu (např. samostatný trest zákazu činnosti za trestný čin, u něhož to trestní zákoník ve zvláštní části výslovně nedovoluje) nebo jen ve vztahu k určitému pachateli (např. trestní opatření propadnutí majetku uložené mladistvému, trest uveřejnění rozsudku uložený fyzické osobě, trest vyhoštění uložený občanu České republiky, trest ztráty vojenské hodnosti uložený civilistovi), anebo byly uloženy vzájemně neslučitelné druhy trestu (např. trest propadnutí věci vedle propadnutí majetku, trest zákazu pobytu vedle vyhoštění, trest domácího vězení vedle obecně prospěšných prací apod.).

- Pro uložení určitého druhu trestu nebyly splněny závazné podmínky stanovené v obecné části trestního zákoníku, např. trest vyhoštění uložený pachateli, kterému ve státě, kam má být vyhoštěn, hrozí pronásledování, nelidské zacházení nebo trest, trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce za čin, který nebyl spáchán v souvislosti s návštěvou takové akce, trest zákazu činnosti pro trestný čin nemající souvislost s touto činností atd.

⁴³⁰ Šámal, P. a kol.: Trestní odpovědnost právníků osob. Komentář. 1. vyd., Praha: C. H. Beck, 2012, s. 318

⁴³¹ Kratochvíl, V.: Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 472

- Z odůvodnění mnoha rozhodnutí Nejvyššího soudu se podává, že překročení horní hranice zákonného rozmezí stanoveného pro některý druh trestu je nutno zásadně považovat za uložení druhu trestu, který je v zřejmém rozporu s jeho účelem ve smyslu § 266 odst. 2 TrŘ, tedy např. uložení trestu obecně prospěšných prací ve výměře vyšší než 300 hodin, trestu domácího vězení v trvání tří roků apod. Pokud je i za účinnosti nového trestního zákoníku aplikována předchozí hmotněprávní úprava, tj. že trestnost činu je posuzována podle trestního zákona č. 140/1961 Sb., je nutné stále respektovat ve vztahu k dříve uloženým trestům též ustanovení § 36 tr. zákona o maximální výměře dalšího trestu stejného druhu.

- Byl uložen takový druh trestu, který s ohledem na výkon předchozích trestů a ochranných opatření nemůže zjevně splnit svůj účel, typicky pokud ani opakovaný výkon i nepodmíněných trestů odnětí svobody nevedl k trvalé nápravě obviněného, pak trest obecně prospěšných prací nebo samostatný trest zákazu pobytu budou nutně ve zřejmém rozporu s účelem trestu, jelikož na pachatele bude třeba působit přímým výkonem trestu odnětí svobody.⁴³² V hraničních případech však soud může zohlednit časový odstup od posledního výkonu trestu, popř. od spáchání posledního trestného činu.

- Byl uložen podmíněný trest odnětí svobody, ač měl být vyměřen trest nepodmíněný, a naopak.⁴³³

- Odsouzený byl pro výkon trestu odnětí svobody zařazen do nesprávného typu věznice (srov. § 56 TrZ), jestliže v důsledku nesprávného zařazení nemůže být naplněn účel trestu. Podle mého názoru lze shledat nezákonnost příslušného výroku i tehdy, užil-li soud moderačního oprávnění ve smyslu § 56 odst. 3 TrZ, ač k tomu nebyly zákonné podmínky, ale pouze za předpokladu, že takto vykonávaný trest je v zřejmém rozporu s účelem trestu.

- Skutečnost, že pachatel se trvale zdržuje v místě nebo obvodě, na který se má vztahovat trest zákazu pobytu, znamená, že byl uložen takový druh trestu, který je v rozporu s jeho účelem, což ve svém důsledku může vést ke ztížené resocializaci pachatele a jeho následnému odsouzení pro trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 1 písm. c) TrZ.⁴³⁴

Nejvyšší soud také již v minulosti vyslovil, že příliš široké vymezení obsahu trestu zákazu činnosti, pokud neodpovídá požadavku souvislosti se spáchaným trestným činem, může splňovat podmínku pro podání stížnosti pro porušení zákona proti výroku o trestu ve smyslu § 266 odst. 2 TrŘ, tj. že uložený druh trestu je v rozporu s účelem trestu (srov. č. NS 18/2002 T-443). Konkrétně se jednalo o trest zákazu činnosti spočívající v „zákazu provozovat živnosti podle zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání“. Naproti tomu Nejvyšší soud v poněkud

⁴³² Viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 02. 2001, sp. zn. 5 Tz 38/2001

⁴³³ Srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 02. 2001, sp. zn. 7 Tz 39/2001

⁴³⁴ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2012, sp. zn. 6 Tz 93/2012

překvapivém rozhodnutí⁴³⁵ neshledal zřejmý rozpor s účelem trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, přestože soud formuloval trest zcela povšechně, citací textu zákona, tj. slovy „zákaz vstupu na sportovní akce“, a nijak uložený zákaz vstupu nekonkretizoval. Podle Nejvyššího soudu příliš úzké vymezení zákazu nebude zaručovat dostatečnou ochranu společnosti před opakováním trestného činu ze strany pachatele, příliš široký zákaz může bezdůvodně omezovat společenské potřeby pachatele. Nelze proto zakázat vstup na všechny společenské akce, nicméně i takováto relativně obecná specifikace dostatečně zužuje okruh společenských akcí ve smyslu § 76 odst. 1 TrZ. Sice si lze představit preciznější vymezení obsahu tohoto druhu trestu, podle Nejvyššího soudu však nemusí být specifikován druh sportu ani sportovní soutěže, podniku či poháru, neboť neukázněnost pachatele při fandění se může projevit i při účasti na jiných sportovních akcích, než při které byl čin spáchán.

Podle názoru Nejvyššího soudu i překročení maximální délky zkušební doby stanovené při podmíněném odsouzení je třeba považovat (v širším slova smyslu) za uložení druhu trestu, který je v zřejmém rozporu s jeho účelem.⁴³⁶ S ohledem na systematické zařazení ustanovení § 9 odst. 2 ZSM bude v rozporu se svým zákonným účelem takové trestní opatření, které by bylo uloženo za použití § 59 TrZ, neboť mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody se u mladistvých nepřipouští.

V některých případech se vada zapříčiňující zřejmý rozpor druhu trestu s účelem trestu týká jen uložené přiměřené povinnosti, aby pachatel vedl řádný život nebo aby podle svých sil nahradil způsobenou škodu, odčinil nemajetkovou újmu či vrátil bezdůvodné obohacení. Tato vada ovšem dopadá na celý výrok o trestu, neboť podle § 83 odst. 1 TrZ je jedním z důvodů, pro které může být rozhodnuto o nařízení výkonu podmíněně odloženého trestu odnětí svobody, to, že odsouzený nevyhověl uloženým podmínkám. Konkrétně lze zmínit rozhodnutí, kterým byla obviněnému stanovena povinnost, jejíž splnění s ohledem na účinky dalšího výroku téhož rozsudku nebylo možné – soud v napadeném rozsudku rozhodl o zabrání věci, která byla předmětem nelegálního dovozu, čímž podle celního zákona zanikl tzv. celní dluh. Současně soud stanovil obviněnému přiměřenou povinnost celní dluh ve zkušební době podmíněného odsouzení zaplatit.⁴³⁷ V obdobném případě soud přímo obviněného jako fyzickou osobu zavázal povinností zaplatit ve zkušební době dlužnou daň a pojistné na zdravotní pojištění, ač plátcem daně a pojistného nebyl obviněný, ale byla jím právnická osoba, jejímž byl jednatelem. O zřejmý rozpor s účelem trestu se tu jedná proto, že přiměřená povinnost podle § 82 odst. 2 TrZ mohla být pachateli uložena jen v souladu s vymezenou podstatou režimu daňových

⁴³⁵ Viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2011, sp. zn. 6 Tz 57/2011

⁴³⁶ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 06. 2011, sp. zn. 8 Tz 42/2011; Byla-li však délka zkušební doby u podmíněného odsouzení stanovena v rozmezí uvedeném v § 82 odst. 1 TrZ, nelze dovést zřejmý nepoměr trestu podle § 266 odst. 2 TrŘ jen s poukazem na to, že měla být zkušební doba stanovena kratší nebo delší. Nelze tedy v takovém případě podat stížnost pro porušení zákona proti výroku o trestu (srov. č. SR 13/1997).

⁴³⁷ viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 11. 2000, sp. zn. 3 Tz 237/2000; jelikož výrok o trestu v nezrušené části napadeného rozhodnutí splňoval kritéria a zásady pro dosažení účelu trestu i pro stanovení jeho druhu a výměry a ostatní výroky odpovídaly zákonu, ponechal Nejvyšší soud v těchto výrocih rozsudek nedotčen.

povinností postihovaných trestným činem podle § 241 odst. 1 TrZ, jímž byl pachatel uznán vinným.⁴³⁸

V roce 2011 směřovaly stížnosti pro porušení zákona ve velkém počtu proti nesprávným rozhodnutím o přeměně nevykonané části trestu obecně prospěšných prací v nepodmíněný trest odnětí svobody, neboť soudy chybně aplikovaly přepočítací poměr stanovený novým trestním zákoníkem (srov. č. 5/2011 Sb. rozh. tr.).⁴³⁹ Nejvyšší soud pak opakovaně prezentoval názor, že i chybné pravomocné rozhodnutí soudu, jímž byl přeměněn trest obecně prospěšných prací na trest odnětí svobody, je třeba považovat v širším slova smyslu za uložení druhu trestu, který je ve zřejmém rozporu s jeho účelem.⁴⁴⁰ Toto pojetí nesdílím, jak již bylo vysvětleno výše, neboť napadeným rozhodnutím se zde trest neukládá ani se původně uložený trest nenahrazuje mírnějším, pouze se v zákonem předepsaném poměru mění druh trestu, a to nikoli v návaznosti na výrok o vině, nýbrž na základě skutečností, k nimž došlo po právní moci původního výroku. Soud nestanovuje trest na základě hledisek pro ukládání trestů, nezvažuje ani nehodnotí přiměřenost původního trestu, jen posuzuje splnění zákonných podmínek pro přeměnu trestu. V uvedeném případě se navíc problém týká *časové působnosti* trestních zákonů, nikoli (ne)přiměřenosti trestů, kterou lze posuzovat jen ve vztahu k tomu trestnímu zákonu, který byl použit, nikoli k jinému, který správně měl být použit.

Některá rozhodnutí Nejvyššího soudu navozují dojem, že jednotlivé senáty ne zcela shodně interpretují omezující hlediska uvedená v § 266 odst. 2 TrŘ. Jako příklad zmiňuji rozhodnutí⁴⁴¹, v němž Nejvyšší soud – aniž by in concreto vytkl nepřiměřenost trestu – konstatoval, že překročení horní hranice sazby trestu, stanovené pro rozhodnutí formou trestního příkazu (§ 314e odst. 2 TrŘ), je třeba považovat (v širším slova smyslu) za uložení druhu trestu, který je v zřejmém rozporu s jeho účelem. Nejvyšší soud se ani nepokusil vypořádat s otázkou, proč je v dané věci uložený trest nepřiměřený, aby následně postupem podle § 271 odst. 1 TrŘ sám uložil trest naprosto stejného druhu i formy, jen v nepodstatně nižší výměře.⁴⁴² Nejvyšší soud si bohužel neujasní, že problém v tomto případě netkví v nepřiměřenosti uloženého trestu, resp. v hrubém nenaplnění účelu trestu, nýbrž ve vadném postupu řízení, které předcházelo vydání trestního příkazu. Jestliže povaha

⁴³⁸ Srov. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 23. 1. 2007, sp. zn. 4 Tz 168/2006, ze dne 13. 6. 2012, sp. zn. 7 Tz 123/2011 a ze dne 12. 9. 2012, sp. zn. 8 Tz 65/2012

⁴³⁹ „Přepočet nevykonaného trestu obecně prospěšných prací na trest odnětí svobody je třeba považovat za obsahovou složku trestnosti činu, neboť jde o zákonem určenou součást ukládaného trestu obecně prospěšných prací. Proto se uplatní zásada časové působnosti trestních zákonů podle § 2 odst. 1 TrZ. Pokud soud po účinnosti trestního zákoníku dospěje k závěru, že přeměně trest obecně prospěšných prací uložený před 1. 1. 2010 na trest odnětí svobody, postupuje podle § 45 odst. 4 zákona č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů, a každé i jen započaté dvě hodiny nevykonaného trestu obecně prospěšných prací počítá za jeden den odnětí svobody. Postup podle trestního zákoníku za těchto okolností není pro pachatele příznivější.“

⁴⁴⁰ Viz rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 2011, sp. zn. 8 Tz 22/2011, ze dne 16. 5. 2012, sp. zn. 6 Tz 44/2012 aj.

⁴⁴¹ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2011, sp. zn. 8 Tz 6/2011

⁴⁴² Původně byl trestním příkazem uložen trest odnětí svobody v trvání 16 měsíců, podmíněně odložený na zkušební dobu v délce 2 let, za současného uložení dohledu. Nejvyšší soud uložil podmíněný trest odnětí svobody v trvání 12 měsíců [zde se cítí být vázán ustanovením § 314e odst. 2 písm. a) TrŘ], s probačním dohledem a zkušební dobou v délce 2 roků.

a závažnost trestného činu vyžadovala uložení přísnějšího trestu, neměl být trestní příkaz vůbec vydán a věc měla být projednána v hlavním líčení, spojeném se standardním dokazováním. (To však nerespektoval ani Nejvyšší soud, když sám zjednal nápravu ve veřejném zasedání, aniž by prováděl dokazování).

4.3. Účelnost a účelovost uplatnění stížnosti pro porušení zákona

Jak již bylo několikrát v této práci naznačeno, je plně na úvaze a osobní odpovědnosti ministra spravedlnosti, zda v konkrétní věci shledá dostatečné důvody k iniciaci mimořádného opravného řízení, nebo předkládaný podnět či návrh bez dalšího opatření odloží. Výrazem „může“ v ustanovení § 266 odst. 1 TrŘ zákonodárce naznačuje, že stížnost pro porušení zákona má být použita jen tehdy, jestliže je to zapotřebí k dosažení některého z jejích dvou základních cílů. Odborná literatura (komentáře, učebnice, monografie) se shoduje v názoru, že právní úprava stížnosti pro porušení zákona sleduje *dva cíle*:

- a) *nápravu konkrétního vadného pravomocného rozhodnutí*, kdy se důsledky projeví zejména v konkrétním posuzovaném případě v novém řízení, popřípadě výjimečně i novým rozhodnutím orgánu rozhodujícího o stížnosti pro porušení zákona (= účel bezprostřední, intraprocenční),
- b) *usměrnění soudní praxe* při řešení důležitých právních otázek, tj. buď sjednocení nejednotné soudní praxe nebo vyřešení složité či nejednoznačné právní otázky, která dosud nebyla judikaturou řešena (= účel širší, extraprocenční).

Uvedené dva cíle se v praxi vzájemně doplňují a překrývají, avšak někdy jeden z nich výrazněji převažuje.⁴⁴³

4.3.1. Konkretizace základního účelu stížnosti pro porušení zákona v praxi

Jelikož státní moc je třeba vždy uplatňovat *secundum et intra legem*, a to s přihlédnutím k legitimnímu očekávání dotčených osob, že v obdobných případech bude státní moc uplatňována obdobně, pak z pohledu těchto maxim by každé závažné porušení zákona mělo vést ministra spravedlnosti k použití prostředku nápravy, který má k dispozici. Ministr spravedlnosti postupuje podle volné úvahy, nicméně nesmí jít o jeho libovůli, neboť svou svrchovanou úvahou (diskrecí) spoluvytváří a naplňuje trestní politiku státu, a to v mezích trestněprávních i některých souvisejících předpisů.

Klíčovým hlediskem pro úvahu ministra spravedlnosti, zda podat či nepodat stížnost pro porušení zákona, je *zákonost* určitého rozhodnutí a jemu předcházejícího řízení. Vždy ovšem v úřední praxi platilo, že k otázce zákonosti přistupují hlediska další, v zákoně výslovně neuvedená. Je potom možné, že

⁴⁴³ Šámal, P.: Opravné prostředky v trestním řízení. Stížnost pro porušení zákona. Obnova řízení. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 29

navzdory zjištění pochybení soudu či státního zástupce nebude stížnost pro porušení zákona podána. Ministryně spravedlnosti JUDr. Daniela Kovářová vydala dosud platné rozhodnutí č. 22/2009 ze dne 13. 7. 2009, o vyřizování podnětů k podání stížnosti pro porušení zákona, tj. vůbec první interní normativní směrnici upravující postup Ministerstva spravedlnosti při přijímání a přezkumu podnětů ke stížnostem pro porušení zákona, v jehož čl. 2 odst. 1 je mj. uvedeno, že příslušný odborný útvar ministerstva bere v úvahu nejen hledisko zákonnosti, ale i účelnosti případného podání mimořádného opravného prostředku, včetně důvodů judikатурních.

Následně ministr spravedlnosti JUDr. Jiří Pospíšil, ve zjevné snaze konkretizovat neurčitý pojem účelnosti a působit tak ke sjednocení postupu odborných referentů v této otázce, vydal dne 11. 2. 2011 pod č. j. 3/2011-OD-ORG/3 doporučení k jednotnému postupu při posuzování účelnosti podání stížnosti pro porušení zákona. Citované opatření je jakýmsi interním návodem (vodítkem) a nemá formálně závaznou povahu, nicméně vyřizující referenti se jím řídí a v případě potřeby na něj odkazují. Tento krok hodnotím převážně pozitivně, jako pokus o uchopení pojmu účelnosti mimořádného opravného prostředku i pokus o „kodifikaci“ víceméně ustálené ministerské praxe v této otázce. Jelikož zmíněné doporučení není jen soukromým názorem jednoho z bývalých ministrů spravedlnosti, nýbrž dodnes ovlivňuje vyřizování agendy stížností pro porušení zákona, dovolím si předestřít jeho obsah a připojit k němu svůj komentář.

Článek 1 stanoví, že „vedle hlediska zákonnosti je při přezkumu podnětu ke stížnosti pro porušení zákona zapotřebí přihlížet:

- a) k charakteru posuzovaného rozhodnutí, a to vzhledem k účelu a základním zásadám trestního řízení (§ 1, 2 TrŘ),
- b) k očekávanému důsledku na další postup v trestní věci, tj. k právní situaci, kterou svým rozhodnutím Nejvyšší soud ČR podle petitu stížnosti vytvoří,
- c) k hodnotovým představám podatele podnětu o vyřízení podnětu a o způsobu nápravy zjištěné nezákonnosti, a to i ohledně vad, které v podnětu nenapadl (pravděpodobné subjektivní hledisko podatele).“

V obecné rovině lze souhlasit s tím, že při formulování závěrečného návrhu pro ministra spravedlnosti je žádoucí zohlednit všechna uvedená kritéria. Jistě však bude především záležet na závažnosti zjištěného pochybení, vůči němuž kupř. subjektivní představy podatele mohou být bez významu.⁴⁴⁴ Ministr spravedlnosti má právo iniciovat nápravu nezákonnosti v zásadě bez ohledu na postoj účastníků, resp. bez ohledu na to, co oni považují za svůj nejlepší zájem. Pokud Nejvyšší soud uvedl, že „posledním arbitrem toho, co je či není ku jeho prospěchu, by měl být zásadně obviněný, nikoli soud, který je nepochybně při úvaze, zda nějaká změna obviněnému prospívá či nikoli, veden i vlastními hodnotovými

⁴⁴⁴ Z tohoto úhlu pohledu také pro ministra spravedlnosti není směrodatné např. zpětvzetí podnětu podatelem. Rovněž nerozhoduje subjektivní postoj podatele ještě v průběhu řízení, např. nepodání řádného opravného prostředku nebo odsouhlasení dohody o vině a o trestu, která je v rozporu se zákonem.

představami⁴⁴⁵, je nutno poznamenat, že toto hledisko se týká posouzení, zda uskutečněná či zvažovaná změna rozhodnutí (nejčastěji změna právní kvalifikace) nekoliduje se zásadou zákazu reformace in peius podle § 259 odst. 4 TrŘ, resp. § 265s TrŘ a v důsledku toho i s právem na obhajobu, když řádný i mimořádný opravný prostředek podal jen obviněný. Ministr spravedlnosti však neprovádí obhajobu obviněného, nýbrž má svým postupem hájit veřejný zájem na nápravě závažných justičních chyb a přispívat k ochraně zákonnosti. Nejde zde o důslednou ochranu svobody obviněného podat opravný prostředek, jak má na mysli citované rozhodnutí o dovolání, neboť na podání ani nepodání stížnosti pro porušení zákona nemá obviněný ani jiný účastník právní nárok. Hodnotové představy či subjektivní postoje obviněného by samy o sobě neměly ovlivňovat úvahu ministra spravedlnosti, zda postupovat podle § 266 a násl. TrŘ, nebo nikoli, resp. si lze představit, že na ně bude brán zřetel pouze podpůrně, jsou-li současně dány jiné okolnosti svědčící pro závěr o neúčelnosti uplatnění stížnosti pro porušení zákona. Nicméně v případě již zahájeného řízení před Nejvyšším soudem je situace poněkud odlišná; byla-li stížnost pro porušení zákona podána výlučně ve prospěch obviněného a Nejvyšší soud se jí chystá vyhovět, měl by si pro svůj další postup (ať již rozhodne sám nebo přikáže věc k novému projednání se svými závaznými pokyny) obstarat vyjádření obviněného (obhájce), což také činí, mj. právě proto, aby zjistil osobní postoj obviněného k obsahu stížnosti pro porušení zákona a k navrhovanému způsobu nápravy.

K tomu je vhodné doplnit, že nesměruje-li podnět ve prospěch obviněného, Ministerstvo spravedlnosti nezjišťuje postoj podatele k případnému akademickému výroku Nejvyššího soudu, ani jej v tomto směru nepoučuje o nemožnosti docílit zrušení napadeného rozhodnutí, nýbrž bez bližší znalosti subjektivních představ navrhovatele podnět obvyklým způsobem přezkoumá a doporučí ministrovi postup, který je v souladu s akademickým účelem stížnosti pro porušení zákona.

Nepochybně je namístě i úvaha o procesní situaci po rozhodnutí Nejvyššího soudu či orgánu, jemuž je věc přikázána k novému projednání a rozhodnutí; zde se bude brát v úvahu např. celková délka a ekonomie trestního řízení a dále okolnosti nastalé po právní moci napadeného rozhodnutí, tj. změny právní úpravy, které by se mohly promítnout do výsledku přezkoumávaného řízení, (ne)dosažitelnost obviněného, který byl vyhoštěn, vydán nebo předán k trestnímu stíhání či k výkonu trestu do ciziny, neúčelnost dalšího trestního stíhání z důvodu dle § 172 odst. 2 písm. a) TrŘ apod.

Neplatí však, že by ukončení výkonu určitého trestu nebo vznik fikce neodsouzení automaticky zakládaly neúčelnost podání stížnosti pro porušení zákona proti meritornímu rozhodnutí či proti rozhodnutí, jímž se měnila forma trestu. Je tomu tak proto, že nezákonný výkon trestu nebo jeho části, popř. nezákonně stanovené přiměřené povinnosti či omezení představují závažný zásah do práv a oprávněných

⁴⁴⁵ viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2010, sp. zn. 6 Tdo 290/2010

zájmů obviněného a kromě toho zakládají odpovědnost státu za škodu a nemajetkovou újmu způsobenou při výkonu veřejné moci nezákonným rozhodnutím či nesprávným úředním postupem ve smyslu zákona č. 82/1998 Sb., v platném znění. O otázce zvažování případné odpovědnosti státu podle citovaného zákona však ministerské doporučení mlčí.⁴⁴⁶ Za kritérium neúčelnosti se zřejmě nepovažuje ani značný časový odstup od vydání napadeného rozhodnutí, což ostatně potvrzuje i praxe, kdy jsou stížnosti pro porušení zákona podávány ve snaze zmírnit tzv. staré justiční křivdy.

V článku 2 ministr spravedlnosti stanovil demonstrativní výčet okolností, pro které bude *zpravidla* podání stížnosti pro porušení zákona neúčelné, resp. předčasné. Článek 3 pak doporučení zmírňuje v tom smyslu, že v případě existence okolností hodných zvláštního zřetele odbor dohledu navrhne podání stížnosti pro porušení zákona, ač jinak by byl takový postup považován za neúčelný.

Zaprvé, ministr spatřuje neúčelnost stížnosti pro porušení zákona směřující proti rozhodnutí z přípravného řízení (typicky proti usnesení o zahájení trestního stíhání) za situace, kdy v dané trestní věci již byla podána obžaloba a probíhá řízení před soudem. V tomto případě je totiž zřejmé, že soud se obžalobou věcně zabývá a prozatím neshledal důvod pro vrácení věci státnímu zástupci k došetření či k zastavení trestního stíhání nebo postoupení věci apod. [srov. zejména ustanovení § 186 písm. c), e), f) TrŘ]. Jakoukoli námitku, o níž by se mohla opírat stížnost pro porušení zákona, lze samozřejmě uplatnit v rámci řízení před soudem a v rámci opravných prostředků s tím, že soud se s takovou obhajobou musí vypořádat v odůvodnění svého rozhodnutí. V oddíle 5.1.1. této práce se zabývám samotnou přípustností stížnosti pro porušení zákona ve fázi započatého řízení před soudem s ohledem na zásadu obžalovací i další zásady trestního řízení. Ministr spravedlnosti si je jistě vědom i zcela praktického aspektu – lze stěžít očekávat, že by státnímu zastupitelství či Ministerstvu spravedlnosti v této fázi řízení procesní soud zapůjčil trestní spis pro účely přezkumu zákonnosti rozhodnutí v přípravném řízení.

Dále je poukazováno na neúčelnost stížnosti pro porušení zákona za situace, kdy náprava zjištěné nezákonnosti by záležela na uvážení či rozhodnutí orgánů cizího státu. Toto lze dokumentovat na případu z praxe Ministerstva spravedlnosti, vedeném pod sp. zn. 753/2010-OD-SPZ, kdy odsouzený nevykonal trest obecně prospěšných prací a uprchl z České republiky. Na základě mezinárodního zatýkacího rozkazu byl v jiném trestním řízení vydán Republikou Bělorusko k trestnímu stíhání do České republiky mj. pro trestný čin vraždy podle § 219 odst. 1, odst. 2 písm. h) tr. zákona č. 140/1961 Sb., což se však soud zařizující výkon trestu obecně prospěšných prací nedozvěděl a přeměnil tento trest v nepodmíněný trest odnětí

⁴⁴⁶ Ohledně škod vzniklých před účinností zákona č. 82/1998 Sb. by se však i dnes mělo aplikovat ustanovení § 30 zákona č. 58/1969 Sb., podle něhož měl generální prokurátor (ministr spravedlnosti) povinnost podat stížnost pro porušení zákona, jestliže rozhodnutí je nezákonné a dal k tomu podnět ten, kdo má právo na náhradu škody podle tohoto zákona.

svobody v délce necelých 4 měsíců. Tím došlo k porušení zásady speciality podle čl. 77 odst. 1 Smlouvy mezi ČSSR a SSSR o právní pomoci a právních vztazích ve věcech občanských, rodinných a trestních ze dne 12. 8. 1982, publikované pod č. 95/1983 Sb., která nadále zavazuje oba nástupnické státy. Po případném zrušení rozhodnutí o přeměně trestu obecně prospěšných prací by náprava nezákonného stavu byla možná jen tak, že by soud prostřednictvím Ministerstva spravedlnosti vyžádal souhlas běloruské strany k trestnímu stíhání či k výkonu trestu pro jiný trestný čin, než pro který byl obviněný vydán. Citovaná mezinárodní smlouva, která má ve smyslu čl. 10 Ústavy ČR aplikační přednost před zákonem (srov. § 85 odst. 2 ZMJSpT), neumožňuje vzdání se zásady speciality po realizaci vydání. Nový mezinárodní zatýkácí rozkaz nebylo možné vydat s ohledem na někdejší ustanovení § 385 písm. b) TrŘ, ve znění účinném do 31. 12. 2013⁴⁴⁷, a ani souhlasu běloruské strany nemohlo být dosaženo, když citovaná mezinárodní smlouva v čl. 67 odst. 3 podmiňuje vydání minimální výměrou uloženého trestu odnětí svobody, která činí 6 měsíců. Ministr spravedlnosti akceptoval názor, že podání stížnosti pro porušení zákona za daných okolností je neúčelné; pokud by přeměněný trest činil alespoň 6 měsíců, mimořádný opravný prostředek by zřejmě podán byl.

Za neúčelné je rovněž považováno podání stížnosti pro porušení zákona proti pravomocnému trestnímu příkazu, který byl obviněnému řádně doručen a obsahuje správné poučení o možnosti podat odpor. Nepodáním odporu se obviněný vzdal projednání věci v hlavním líčení a byl srozuměn s uloženým trestem i dalšími povinnostmi, tudíž se oslabuje zájem na dodatečném konání hlavního líčení a dosažení zcela zákonného rozhodnutí. Z vyhodnocení současné praxe však vyplývá, že ministři spravedlnosti se nezdrahají uplatňovat stížnost pro porušení zákona proti trestním příkazům, patrně z důvodu právních vad, které obviněný bez pomoci obhájce nemohl včas odhalit a namítat.

Výrazem extenzivně chápané subsidiarity stížnosti pro porušení zákona je doporučení nenavrhovat podání stížnosti pro porušení zákona proti odsuzujícímu rozsudku vydanému v řízení proti uprchlému, jestliže odsouzený, který obdržel rozsudek spolu s řádným poučením, nepodal proti němu návrh ve smyslu § 306a odst. 2 TrŘ, jakož i proti kterémukoli jinému rozhodnutí tehdy, jestliže mohlo nebo může být účinně napadeno jiným mimořádným opravným prostředkem nebo jiným procesním prostředkem než stížností pro porušení zákona (např. kasačním rozhodnutím nejvyššího státního zástupce podle § 174a TrŘ, návrhem na soudní rehabilitaci podle § 5 ZSReh⁴⁴⁸) a nic tomu nebránilo či nebrání. Zde poznamenávám, že nelze zaměňovat neúčelnost stížnosti pro porušení zákona a její nepřípustnost. Jak bylo blíže rozvedeno v oddílu 4.1.3., postup podle § 266 a násl. TrŘ nemůže suplovat jiná, zvláštní procesní ustanovení; v těchto situacích je třeba podnět odložit jako nepřipadný, a to bez věcného přezkoumání, pouze s odkazem na

⁴⁴⁷ V současnosti by soud sice mohl podat žádost o provedení opatření nezbytných pro vyžádání osoby z cizího státu dle § 79 odst. 1 ZMJSpT, je však otázkou, zda by Ministerstvo spravedlnosti žádost o vydání podalo s ohledem na požadavek mezinárodní smlouvy stran minimální výměry trestu.

⁴⁴⁸ K tomu viz blíže oddíl 4.3.3.

příslušná ustanovení trestního řádu, která v plném rozsahu stížnost pro porušení zákona nahrazují. Uvedené stanovisko ministra spravedlnosti však nemůže platit ve všech případech, kdy je nebo byl stranám k dispozici jiný procesní prostředek způsobilý k nápravě namítané závady, kupř. při zjištění, že trestní stíhání je či bylo nepřípustné z důvodu hmotněprávní či procesní exempce (vynětí z pravomoci orgánů činných v trestním řízení), nelze spravedlivě namítat neúčelnost napadení takto vadného pravomocného rozhodnutí s odůvodněním, že dotčená osoba, soud i státní zástupce mohli podat návrh Nejvyššímu soudu ve smyslu § 10 odst. 2 TrŘ.

A konečně, v rozporu s účelem právní úpravy je podle ministra spravedlnosti taktéž stížnost pro porušení zákona směřující v neprospěch obviněného, pokud nejsou přítomny judikатурní důvody nebo jiný důležitý zájem na akademickém výroku Nejvyššího soudu ČR. Judikатурnímu účelu stížnosti pro porušení zákona je níže věnován oddíl 4.3.2.

Mezi okolnostmi zpravidla charakterizujícími neúčelnost uplatnění stížnosti pro porušení zákona nefiguruje amnestie prezidenta republiky, což ovšem neznamená, že v konkrétním případě nebude takový závěr učiněn. Zásadně není zapotřebí vyčkávat vydání deklaratorního rozhodnutí soudu o účasti obviněného na amnestii dle § 368 TrŘ, neboť účinky amnestie nastávají bez dalšího jejím vyhlášením ve Sbírce zákonů. Podání stížnosti pro porušení zákona v případě agraciace a rehabilitace nebude neúčelné zejména tehdy, je-li napadán výrok o vině s tím, že lze očekávat pro obviněného příznivější rozhodnutí (zproštění obžaloby, zastavení trestního stíhání); naproti tomu jako neúčelné se jeví podávat mimořádný opravný prostředek proti určitým rozhodnutím ve vykonávacím řízení, přestal-li na základě amnestie odsouzený trest vykonávat. Je-li amnestijní rozhodnutí vyhlášeno až po podání stížnosti pro porušení zákona, může ministr spravedlnosti na případnou neúčelnost dalšího řízení reagovat zpětvzetím stížnosti pro porušení zákona. To lze zobecnit na všechny případy, kdy se důvod neúčelnosti objeví nebo zjistí až po podání návrhu k Nejvyššímu soudu.

K hlediskům, jimiž se řídí úvaha o uplatnění stížnosti pro porušení zákona, Hrdlička uváděl, že potřeba zakročit cestou stížnosti pro porušení zákona nebude zpravidla pociťována tak naléhavě, jestliže k porušení došlo v důsledku nesprávného výkladu právního předpisu, který není formulován zcela jednoznačně, takže dovoluje i jiný výklad než ten, který pokládá orgán podávající stížnost za správný, jako v případě, že jde o právní posouzení evidentně nesprávné.⁴⁴⁹ Toto stanovisko lze dobře odůvodnit v oblasti řízení ve věcech občanskoprávních, kde by se stížnost pro porušení zákona oprávněně jevila jako zbytečná, nikoli však v trestním řízení, kde výkladem nesmí být rozšiřovány podmínky trestní odpovědnosti a v případě existence různých výkladových variant je nutno zvolit takovou, která je pro obviněného nejpříznivější. Pokud se tak podle názoru ministra spravedlnosti nestalo, patrně by měl stížnost pro porušení zákona podat a nedala by se mu vytýkat

⁴⁴⁹ Hrdlička, J.: Stížnost pro porušení zákona v občanskoprávních věcech. Praha: ČSAV, 1965, s. 75

neúčelnost postupu podle § 266 a násl. TrŘ. I v pochybnostech o výsledku řízení lze stížnost pro porušení zákona legitimně podat, pokud mají zvažované varianty výkladu pro obviněného výrazně odlišné důsledky a pokud při použití všech metod interpretace práva zůstávají otevřené a zhruba rovnocenné obě možnosti.

4.3.2. Judikurní účel stížnosti pro porušení zákona

V rozporu s účelem právní úpravy je podle citovaného doporučení ministra spravedlnosti taktěž stížnost pro porušení zákona směřující nikoli ve prospěch obviněného, pokud nejsou přítomny judikurní důvody nebo jiný důležitý zájem na akademickém výroku Nejvyššího soudu ČR. K tomu je možno poznamenat, že konkrétní rozhodnutí Nejvyššího soudu o stížnosti pro porušení zákona není pramenem práva, a není tudíž formálně závazné pro orgány činné v trestním řízení v jiných trestních věcech, nicméně nelze nevidět, že bylo vydáno nejvyšším článkem soustavy obecných soudů a jeho odůvodnění zpravidla působí silou přesvědčivosti na praxi soudů i státního zastupitelství. Bylo-li určité rozhodnutí Nejvyššího soudu publikováno v trestní části Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (Sb. rozh. tr.), neobstojí rozhodnutí nižších soudů obsahující opačný právní názor, pokud nejsou zvláštním způsobem a fundovaně odůvodněna (i publikovaná rozhodnutí mohou být soudní praxí „překonána“). Jelikož doručené stížnosti pro porušení zákona se u Nejvyššího soudu zapisují výhradně do rejstříku Tz a trestní dovolání do rejstříku Tdo, lze na základě statistik o rozhodovací činnosti Nejvyššího soudu mj. dohledat, kolik rozhodnutí iniciovaných ministrem spravedlnosti bylo navrženo k publikaci ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek a porovnat jejich počet s rozhodnutími v dovolacím řízení, která byla rovněž zařazena do tzv. kategorie A.⁴⁵⁰

Tabulka uvádí v prvním a druhém sloupci dat vždy počet všech návrhů zapsaných v rejstřících Tdo a Tz, o kterých Nejvyšší soud v daném roce rozhodl (tj. vyřízené věci) a číslo za lomítkem označuje počet rozhodnutí vydaných v konkrétním roce a navržených k publikaci ve Sb. rozh. tr. (tj. rozhodnutí kategorie A). U rejstřiku Tz pak třetí údaj označuje, v kolika případech bylo rozhodnutí kategorie A vydáno na podkladě stížnosti pro porušení zákona podané nikoli ve prospěch obviněného.

Rok/Rejstřík NS	Tdo	Tz
2009	1389/35	119/9/1
2010	1399/40	94/4/1
2011	1503/50	136/9/2
2012	1444/51	116/10/3
2009-2012	5735/176	465/32/7

⁴⁵⁰ Tato rozhodnutí s očekávaným judikurním významem jsou rozesílána k připomínkám vybraným institucím (např. ústřední orgány státní správy, soudy, Nejvyšší státní zastupitelství, právnické fakulty, profesní komory) a poté projednána na zasedání příslušného kolegia Nejvyššího soudu. Není-li rozhodnutí k publikaci schváleno, přeřadí se do nižší kategorie B.

Z uvedených dat vyplývá, že v rámci agendy stížností pro porušení zákona cca 7 % návrhů má zřejmý judikaturní význam, neboť rozhodnutí Nejvyššího soudu je navrhováno k publikaci. V rámci agendy dovolání jsou to 3 % rozhodnutí. Dále je zřejmé, že nejméně každá pátá stížnost pro porušení zákona, kterou Nejvyšší soud vyhodnotil jako judikaturně významnou, byla podána v neprospěch obviněného nebo ve prospěch či neprospěch jiné osoby, tj. pouze s návrhem na vydání akademického výroku. Jen pro srovnání, počet stížností pro porušení zákona podaných nikoli ve prospěch obviněného byl v jednotlivých letech následující: 2009 – 6, 2010 - 9, 2011 – 17, 2012 – 10, 2013 – 6. Nikoli zanedbatelná část (cca šestina) stížností pro porušení zákona koncipovaných výhradně k řešení důležité právní otázky a tím k usměrnění rozhodovací praxe skutečně tento judikaturní účel naplní, a to bez ohledu na fakt, zda je návrhu vyhověno, nebo je zamítnut. Podle autorových poznatků pak i další z těchto „akademických“ rozhodnutí potvrzují a upřesňují již publikovaná rozhodnutí.

V souvislosti s doporučením ministra spravedlnosti se nabízí otázka, jak postupovat v případech, kdy předmětná právní problematika již byla Nejvyšším soudem vyřešena, avšak rozhodnutí nebylo v oficiální sbírce publikováno, anebo bylo uveřejněno před značným časovým odstupem. Lze v tomto případě shledat judikaturní důvody? Nepodání stížnosti pro porušení zákona navzdory zjištěnému pochybení se obtížně vysvětluje např. zúčastněné osobě, která očekává, že i v jejím případě bude dosaženo akademického výroku Nejvyššího soudu, který následně posílí její procesní postavení v souvisejícím občanskoprávním řízení apod. Logicky vyvstává otázka po smyslu řízení o stížnosti pro porušení zákona a s tím souvisejícím postoji ministra spravedlnosti – nakolik si ministr spravedlnosti osvojí „advokátský“ přístup a poskytne podateli v jeho věci právní pomoc, a nakolik bude sledovat pouze veřejný zájem na jednotnosti a kvalitě soudního rozhodování.

Proti obecně formulovanému judikaturnímu účelu stížnosti pro porušení zákona podané nikoli ve prospěch obviněného lze argumentovat poukazem na fakt, že žádný jiný opravný prostředek v trestním řízení neslouží výlučně „akademickému“ zájmu na usměrnění rozhodovací praxe autoritativním výkladem zákona. Nelze-li v uvedených případech dosáhnout kasačního výroku, judikaturní účel zcela dominuje, resp. představuje vlastně jediný důvod podání stížnosti pro porušení zákona. Je otázkou, zda by ministr spravedlnosti neměl využít spíše jiného vhodného postupu k řešení důležité právní otázky, a sice zda nepodat podnět předsedovi trestního kolegia Nejvyššího soudu k zaujetí stanoviska k rozhodovací činnosti soudů ve věcech určitého druhu podle § 14 odst. 3 a § 21 odst. 1 ZSS. Tento postup však lze doporučit pouze tehdy, pokud by ministr spravedlnosti získal poznatky o nejednotné rozhodovací praxi soudů při řešení konkrétní právní otázky. Tuto možnost zmiňuji také z toho důvodu, že ministr spravedlnosti se může zdráhat podat „akademickou“ stížnost pro porušení zákona v rozporu se svým právním názorem a svědomím, neboť může sice vnímat spornost určité otázky, avšak současně nabýt přesvědčení, že soud v přezkoumávaném řízení tuto obtížnou otázku vyřešil správně.

Není pak vyloučeno, aby ministr namísto podání stížnosti pro porušení zákona kupř. navrhl trestnímu kolegiu Nejvyššího soudu publikaci takového rozhodnutí ve sbírce judikátů.

Jiným důležitým zájmem na akademickém výroku ve smyslu ministrova doporučení se rozumí např. odstranění nejasností ohledně zákonnosti rozhodnutí o zločinech komunistického režimu⁴⁵¹, nebo půjde o případy, kdy je žádoucí objektivizovat pochybení soudu či státního zástupce zakládající podezření z nečinnosti či dokonce z kárného provinění. V těchto nepříliš častých případech vlastně ministr spravedlnosti supluje jiný orgán při ochraně veřejného zájmu. Smyslem „akademické“ stížnosti pro porušení zákona tak může být toliko ochrana dodržování objektivního práva a procesních postupů, jež jsou chráněny izolovaně, nikoli ve vazbě k subjektivním právům obviněného, a v konečném důsledku je tak sledována náprava chování státních či úředních osob nebo orgánů.⁴⁵²

4.3.3. Rehabilitační účel stížnosti pro porušení zákona

Zvláštní pozornost v rámci výkladu o neúčelnosti uplatnění stížnosti pro porušení zákona je třeba věnovat tzv. rehabilitačnímu pojetí stížnosti pro porušení zákona, k němuž jsem se vyjádřil v jiné své práci.⁴⁵³ V praxi se jedná téměř výhradně o případy tzv. odpíračů vojny, kteří z důvodu svého svědomí, resp. náboženského přesvědčení, odmítali sloužit ve zbrani, popř. konat vojenskou službu v určitý den v týdnu⁴⁵⁴ a za to byli vojenskými soudy zejména v 50. letech minulého století i opakovaně odsuzováni k nepodmíněným trestům odnětí svobody. Řada takto odsouzených si podala žádost o soudní rehabilitaci podle zákona č. 119/1990 Sb. a dosáhla vždy nanejvýš zrušení uloženého trestu, přičemž výrok o vině zrušen nebyl, jelikož vojenské soudy nadále spatřovaly v odpírání vojenské služby z důvodu svědomí trestný čin. Na tuto soudní praxi reagoval až Ústavní soud nálezem ze dne 7. 10. 1998, sp. zn. II. ÚS 285/97, v němž na rozdíl od dosavadní praxe Nejvyššího soudu zaujal názor, že odpírání konání vojenské činné služby (tj. služby ve zbrani) z důvodu svědomí (náboženského přesvědčení) je čin, který směřoval k uplatnění základního práva občana, zaručeného mu Ústavou a vyhlášeného ve Všeobecné deklaraci lidských práv, a který byl v rozporu s mezinárodním právem prohlášen za trestný. Odsouzení stěžovatele za čin jím spáchaný bylo podle tohoto názoru provedeno v rozporu s principy demokratické společnosti. Toto rozhodnutí Ústavního soudu bylo zásadní a klíčové pro další soudní praxi a vyvolalo zájem na straně odsouzených odpíračů vojny o podávání podnětů ke stížnosti pro porušení zákona, neboť jiný opravný prostředek nebyl k dispozici (např. vrácení lhůty) a předmětné

⁴⁵¹ Ministr spravedlnosti kupř. podal stížnost pro porušení zákona v neprospěch obv. JUDr. PhDr. Karla Vaše, někdejšího komunistického prokurátora, stíhaného pro podíl na historicky zdokumentované justiční vraždě generála Heliadora Píky. Akademický výrok měl přinést odpověď na otázku, zda byla trestní odpovědnost za tento čin promlčena.

⁴⁵² srov. vyjádření tehdejší předsedkyně Nejvyššího soudu JUDr. Elišky Wagnerové, Ph.D. citované v nálezu pléna Ústavního soudu ze dne 31. 10. 2001, sp. zn. Pl. ÚS 15/01, publikovaného pod č. 424/2001 Sb.

⁴⁵³ Visinger, R.: Stížnost pro porušení zákona – aktuální praxe a perspektivy. Trestněprávní revue č. 10/2010, s. 312 a násl.

⁴⁵⁴ Jednalo se o příslušníky náboženských společností Svědků Jehovových a Adventistů sedmého dne.

trestné činy nespádaly pod režim ustanovení § 2 ZSReh (zrušení rozhodnutí ex lege).

Revize rozhodnutí vydaných v rehabilitačním řízení většinou problémy nepřinášela. Ministerstvo spravedlnosti však přijalo náhled, podle něhož spatřuje neúčelnost těch podnětů, které se dožadují zrušení původních odsuzujících rozhodnutí vojenské justice, jelikož nikdy nebyl podán návrh na soudní rehabilitaci podle § 4 ZSReh. Úřad v tomto směru argumentuje tím, že stížnost pro porušení zákona je subsidiární ve vztahu k jiným procesním prostředkům určeným k nápravě vadných rozhodnutí, a de facto podmiňuje ochotu zpracovat a předložit ministroví návrhy stížností pro porušení zákona předchozím podáním návrhu na soudní rehabilitaci podle zákona č. 119/1990 Sb. Pouze nedůsledně provedené rehabilitační řízení v 90. letech minulého století si zaslouží nápravu cestou stížnosti pro porušení zákona, byť v praxi Ministerstva spravedlnosti nalezneme i výjimky.

Rozhodně netvrdím, že řízení o stížnosti pro porušení zákona je vhodným prostředkem k nápravě tzv. starých křivd z období nesvobody⁴⁵⁵, odkaz na neúčelnost podání stížnosti pro porušení zákona však podle mého názoru není vhodný. Předně, je-li stížnost pro porušení zákona podána, Nejvyšší soud bez výhrad ruší i takto letitá rozhodnutí, ačkoli má k dispozici pouze úředně ověřené kopie těchto rozhodnutí z vojenského archivu, neboť původní spisy jsou skartované. Ministr spravedlnosti tedy „neriskuje“ zamítnutí návrhu, neboť rozhodovací praxe Nejvyššího soudu se nade vše pochybnost v těchto případech ustálila. Co je však podstatné, rozhodovací praxe rehabilitačních soudů byla taková, že v rozhodné době *nebylo možné* dosáhnout plné rehabilitace (tj. odstranění výroku o vině jakožto podstaty odsouzení). Kam až nevstřícný postup ministerstva vedl, lze dokumentovat na jednom rozhodnutí Nejvyššího soudu⁴⁵⁶, kterým zamítl stížnost pro porušení zákona podanou proti rozhodnutí o obnově řízení, jímž soud účelově povolil obnovu řízení a zrušil původní odsuzující rozhodnutí vojenské justice:

Ministr spravedlnosti ve stížnosti pro porušení zákona připouštěl, že objektivně existuje nezákonný stav, tvrdil však, že zrušení odsuzujících rozhodnutí za činy, které v rozporu s principy demokratické společnosti, respektující občanská politická práva a svobody zaručené Ústavou a vyjádřené v mezinárodních dokumentech a mezinárodních právních normách zákon označoval za trestné, bylo možné pouze v řízení podle zákona č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, který byl přijat právě za účelem nápravy křivd v této oblasti. Nejvyšší soud, vědom si soudní praxe při posuzování takovýchto případů až do roku 1997, kdy Ústavní soud ČR vydal zásadní rozhodnutí, jež rozhodovací praxi obecných soudů v tomto ohledu usměrnilo, doslova uvedl, že „bylo třeba hledat a najít při využití existujících právních instrumentů cestu, jak tento protiprávní stav zvrátit a dosáhnout jeho změny. Pokud ministr spravedlnosti jako jediný oprávněný subjekt k podání mimořádného opravného prostředku, jímž je stížnost pro porušení zákona, opakovaně odmítl tuto stížnost ve prospěch obviněného podat, jak je patrné z písemných důkazů předložených obviněným Nejvyššímu

⁴⁵⁵ Řízení o stížnosti pro porušení zákona neskýtá tak široké možnosti pro aktivitu obhajoby, neprovádí se dokazování, nepřipouští se nova atd.

⁴⁵⁶ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 8. 2003, sp. zn. 4 Tz 99/2003

soudu, pak aniž by Nejvyšší soud toto výsostné zákonné právo ministra jakkoli zpochybňoval, nezbyl obviněnému jiný právní prostředek k nápravě výše popsané situace, než je návrh na obnovu řízení. Vzhledem k úvahám, jež jsou výše rozvedeny, pak zákonné podmínky pro její povolení byly dány“.⁴⁵⁷

Dalo by se sice tvrdit, že pokud rehabilitační řízení vůbec neproběhlo, obchází se *via facti* účel tohoto řízení, které bylo ze zákona časově omezeno, když ostatní nespravedlivě odsouzení museli své návrhy uplatnit včas. Zde podotýkám, že Ústavní soud nevyhověl návrhu na zrušení zákonné lhůty pro žádost o soudní rehabilitaci.⁴⁵⁸ V jiné své práci jsem k povaze rehabilitačního řízení uvedl následující: „Šlo o výjimečné a nestandardní řízení, vymykající se v některých rysech zásadám běžného trestního procesu, proto bylo také časově omezeno na několik roků bezprostředně následujících po návratu země k demokratickému právnímu státu a řádu lidských práv⁴⁵⁹. Zájem na nápravě křivd minulého režimu tehdy jednoznačně převažoval nad zájmem na autoritě pravomocných soudních rozhodnutí. Rychlé konstatování a odčinění nespravedlností souviselo s nápravou deformovaného právního povědomí celé společnosti a s morálním odsouzením minulého režimu za zjevné bezpráví (tj. rozhodnutí, která byla protiprávní i podle tehdejších zákonů). Revize a náprava v trestních věcech byla součástí vypořádání se s režimem, jenž byl zákonem prohlášen za protiprávní a odpor k němu za legitimní. Současný přezkum trestního případu, který vlastně přezkumem není, nemůže mít *ex post* ten účel, který byl sledován rehabilitačním řízením, mj. i proto, že nynější soudní praxe již není veřejnosti srozumitelná, zvláště když odpírači vojny povětšinou nebyli aktivními odpůrci komunistického režimu.“⁴⁶⁰

Další protiargument by mohl znít, že zákonnost rozhodnutí a jemu předcházejícího řízení se zásadně posuzuje *ex tunc*, tedy dle skutkového a právního stavu v době, kdy bylo napadené rozhodnutí vydáno, popř. kdy bylo konáno řízení, jež tomuto rozhodnutí předcházelo.

⁴⁵⁷ Konstrukce vyvozená Nejvyšším soudem se jeví jako účelová: „Podle ustanovení v čl. 4 odst. 2 Protokolu č. 7 k EÚLP vyplývá, že je možná obnova řízení podle zákona a trestního řádu příslušného státu, jestliže nové nebo nově odhalené skutečnosti nebo podstatná vada v předešlém řízení mohly ovlivnit rozhodnutí ve věci. Obnovou řízení podle důvodové zprávy k Protokolu č. 7 se rozumí nejen obnova řízení v právně technickém smyslu, ale jakékoli mimořádné opravné řízení směřující ke zrušení zprošťujícího nebo odsuzujícího rozsudku. Z článku 53 EÚLP vyplývá, že podmínky nového řízení ve prospěch obviněného mohou být upraveny šířeji než v odst. 2 čl. 4, naproti tomu podmínky přípustnosti nového řízení v neprospěch obviněného nemohou být rozšířeny nad rámec citovaného ustanovení a musí být vykládány restriktivně, neboť jde o výjimku z práva zaručeného EÚLP a jejími protokoly. Z dikce „podstatná vada v předešlém řízení“ vyplývá, že nejde jen o vadu řízení, tedy vadu procesní, ale též o vadu hmotněprávní, k níž v předešlém řízení došlo. Pod tento pojem bude zřejmě možno zahrnout vadnou aplikaci hmotného práva, jak tomu bylo v posuzované věci. Podmínky obnovy řízení z pohledu Protokolu č. 7 jsou tedy širší než ty, které jsou uvedeny v existujícím českém trestním řádu v ustanovení § 278 odst. 1 TrŘ, a za této situace má Nejvyšší soud zato, že povolení obnovy řízení tak v posuzovaném případě požadavkům stanoveným čl. 4 odst. 2 citovaného Protokolu č. 7 plně konvenuje.“ Tento názor byl odmítnut výkladovým stanoviskem trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. Tpjn 302/2012.

⁴⁵⁸ viz. náleží pléna Ústavního soudu ze dne 6. 6. 2001, sp. zn. Pl. ÚS 46/2000, ve věci návrhu na zrušení § 6 zákona o soudní rehabilitaci. Ústavní soud k tomu mj. poznamenal: „Tendenci rehabilitačního předpisu urychlit cestu ke zmírnění následků křivd odpovídá na druhé straně zjevná tendence vymezit pro uplatňování rehabilitačních nároků určitý časový rámec.“

⁴⁵⁹ dva roky ode dne účinnosti zákona, v případě navrácení lhůty až tři roky od účinnosti

⁴⁶⁰ Visinger, R.: Stížnost pro porušení zákona – aktuální praxe a perspektivy. Trestněprávní revue č. 10/2010, s. 317

Na tyto argumenty lze účinně reagovat poukazem na fakt, že pro „rehabilitační“ pojetí stížnosti pro porušení zákona se vcelku jednoznačně vyslovil i Ústavní soud, když zrušil zamítavé usnesení Nejvyššího soudu s tím, že nápravu zjištěné nezákonnosti nelze odepřít s pouhým obecným odkazem na zájem na stabilitě a nezměnitelnosti pravomocného rozhodnutí soudu, zvláště když nezákonné rozhodnutí nebylo vydáno v období materiálního právního státu⁴⁶¹. Ústavní soud také poukazyval na svoji judikaturu týkající se problematiky rehabilitací a restitucí, podle níž ne vždy lze napravit všechny křivdy způsobené v minulém režimu. O to více však je nutné trvat na tom, aby v případech, kdy náprava nespravedlivých nebo nezákonných rozhodnutí v současné době ještě možná je, byla *orgány k tomu povolanými* učiněna. To se podle mého názoru týká rovněž postupu ministra spravedlnosti, který má – dosud spíše odmítanou – povinnost ve smyslu § 30 odst. 2 ZSReh podávat stížnost pro porušení zákona „i v jiných věcech, na něž se rehabilitace nevztahovala, zjistil-li, že k porušení zákona došlo z důvodů uvedených v § 1 ZSReh“. Výjimku z fakultativnosti stížnosti pro porušení zákona, jakož i přechod této povinnosti z generálního prokurátora na ministra spravedlnosti jednoznačně potvrzuje odborná literatura⁴⁶² i rozhodnutí Ústavního soudu, podle něhož „o naléhavosti případného restitučního odstranění represivních opatření svědčí i ustanovení § 30 odst. 2 zákona č. 119/1990 Sb., ve znění pozdějších předpisů, podle kterého je podání stížností pro porušení zákona uloženo ministrovi spravedlnosti jako povinnost“.⁴⁶³ Třebaže uvedená povinnost generálního prokurátora (ministra spravedlnosti) se týkala nerehabilitovaných trestných činů (tj. neuvedených v ust. § 2 nebo § 4 ZSReh), Ústavní soud vyslovil citovaný názor ohledně řízení, které se vedlo pro trestný čin vyhýbání se služební povinnosti podle § 270 odst. 1 písm. b) tr. zákona č. 86/1950 Sb., ve znění zákona č. 63/1956 Sb., na který se soudní rehabilitace vztahovala.

Povinnost ministra spravedlnosti podat stížnost pro porušení zákona potvrdil zcela jednoznačně Nejvyšší soud, který k tomu uvedl následující postřehy:

„Nejvyšší soud má za to, že ze znění § 30 odst. 2 ZSReh („...i v jiných věcech..“) lze dovodit, že toto ustanovení se vztahuje jak na trestné činy, které nejsou vyjmenovány v zákoně o soudní rehabilitaci (tzv. trestné činy nerehabilitovatelné), tak i na trestné činy, na které se tento zákon vztahuje (tzv. trestné činy rehabilitovatelné). U posléze uvedených trestných činů ovšem pouze v případě, pokud k dosažení účelu zákona o soudní rehabilitaci nedošlo postupem předpokládaným v oddíle třetím tohoto zákona (...). To znamená, že i ve věcech týkajících se pravomocných soudních rozhodnutí vyhlášených v době od 25. února

⁴⁶¹ srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 1. 12. 2005, sp. zn. II. ÚS 290/05, uveřejněný pod č. 221, ve sv. 39 Sb. nález. a usn. ÚS ČR, a nálezy ze dne 14. 12. 2006, sp. zn. III. ÚS 25/06, podle nichž je „nepřijatelné, aby rozhodnutí, jež bylo prohlášeno za nezákonné a současně za porušující základní lidská práva a svobody, bylo ponecháno i nadále v platnosti s obecným odkazem na zájem na stabilitě a nezměnitelnosti rozhodnutí v případě rozhodování o stížnosti pro porušení zákona. Uvedený princip lze podle přesvědčení Ústavního soudu vztáhnout toliko na ta rozhodnutí, jež byla učiněna v podmínkách materiálního právního státu, tj. na rozhodnutí učiněná až po roce 1989 na základě demokraticky přijatých a ústavně konformně vyložených a aplikovaných právních předpisů.“

⁴⁶² Šámal, P.: Opravné prostředky v trestním řízení. Stížnost pro porušení zákona. Obnova řízení. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 94

⁴⁶³ viz nálezy Ústavního soudu ze dne 7. 10. 1998, sp. zn. II. ÚS 285/97

1948 do 1. ledna 1990 o trestných činech uvedených v oddíle třetím tohoto zákona, v nichž se kupř. vůbec nekonalo přezkumné řízení podle oddílu třetího zákona o soudní rehabilitaci, lze s poukazem na ustanovení § 30 odst. 2 zákona podat stížnost pro porušení zákona, a pokud jsou zde důvody uvedené v § 1 zákona, je příslušný orgán (ministr spravedlnosti) povinen tak učinit a v takovém případě podání stížnosti pro porušení zákona nebrání ani ustanovení § 266 odst. 7 TrŘ (k tomu srov. též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. 12. 1999, sp. zn. 7 Tz 188/99, uveřejněný pod č. 13/2001-III Sb. rozh. tr.). Jestliže postup podle § 30 odst. 2 ZSReh se uplatní u trestných činů nerehabilitovatelných, tak tím spíše tento závěr platí ohledně trestných činů uvedených v oddíle třetím zákona o soudní rehabilitaci, u nichž ke zrušení soudního rozhodnutí nedošlo v přezkumném řízení (arg. a maiore ad minus). Implicitně je tento závěr pak obsažen i v nálezů Ústavního soudu, sp. zn. II. ÚS 285/97. Tyto závěry Nejvyššího soudu je třeba zdůraznit proto, že právě trestný čin nenastoupení služby v ozbrojených službách podle § 269 odst. 1 tr. zák. je vyjmenován v oddíle třetím /§ 4 písm. e)/ ZSReh.⁴⁶⁴

V plenárním nálezů ze dne 26. 3. 2003, sp. zn. Pl. ÚS 42/02, Ústavní soud definitivně vyslovil názor, že „výklad i sebestarších trestněprávních norem, je-li díky využitelnému procesnímu prostředku prováděn soudem dnes s důsledky pro posouzení trestního postihu osoby, tedy s důsledky zasahujícími do osobní sféry, nemůže být proveden bez ohledu na dnes platné konstitutivní hodnoty a principy demokratického právního státu tak, jak jsou vyjádřeny v ústavním pořádku ČR. Jen takto omezeně, hodnotově diskontinuálně, lze chápat kontinuitu se ‚starým právem‘, jehož aplikace (zákonost) je předmětem soudobého řízení o stížnosti pro porušení zákona.“

Lze tedy shrnout, že stížnost pro porušení zákona má v recentním vývoji kromě tradičně uváděných dvou účelů ještě účel třetí, „rehabilitační“, kdy v současnosti evidentně stále nahrazuje absentující zvláštní řízení o nápravě tzv. starých křivd, což nelze považovat za uspokojivý a optimální stav legislativy, spíše za nedostatek či nedomyšlenost legislativy. S ohledem na výše uvedené skutečnosti by ministr spravedlnosti a jeho spolupracovníci opravdu neměli odmítat podněty v „rehabilitačních“ věcech s účelovým poukazem na to, že odsouzený měl dost času podat žádost o rehabilitaci a neučinil tak, když jim musí být dobře známo, že reálná možnost dosáhnout plné nápravy se otevřela až po přelomovém rozhodnutí Ústavního soudu v roce 1997. S ohledem na tehdy vžitý názor, že odpírání vojenské služby je bez dalšího i nadále trestným činem a rehabilitace se omezuje na rušení výroků o dávno vykonaných trestech, někteří odsouzení nemuseli podat příslušný návrh právě z těchto příčin, neboť by nedosáhli plné morální satisfakce. Argumenty Ministerstva spravedlnosti ohledně neúčelnosti stížnosti pro porušení zákona lze s ohledem na obsah citovaných rozhodnutí Ústavního soudu akceptovat pouze tehdy, jestliže by napadené rozhodnutí bylo vydáno dříve než v tzv. období nesvobody, o němž se Ústavní soud zmiňuje, tzn. v období první či druhé československé republiky nebo, cum grano salis, v období krátce po skončení druhé světové války, protože tehdy buď existoval demokratický právní stát

⁴⁶⁴ viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. 3. 2001, sp. zn. 11 Tz 27/2001

a nezávislá justice, anebo šlo o období boje naší společnosti o svobodu a demokracii či o její znovunastolení. V tom případě byl dán i zvýšený zájem na obranyschopnosti těchto hodnot, jichž se vlastně podatelé-odpírači vojny nyní dovolávají, takže zcela jiná situace než v období 50. let 20. století. Rovněž uznávám i obecnější argument, že stížnost pro porušení zákona by neměla sloužit k přepisování naší právní a politické historie, takže se klade otázka, jak stará trestní rozhodnutí lze vlastně tímto mimořádným opravným prostředkem napadnout a zda by ministr spravedlnosti v interním doporučení pro své spolupracovníky neměl vytknout určitou časovou hranici, za níž je rozhodnutí v trestní věci „nedotknutelné“ a jeho reflexe náleží pouze historikům.⁴⁶⁵

4.3.4. Obcházení účelu stížnosti pro porušení zákona

Dosud byla věnována pozornost situacím, kdy odborný aparát ministra spravedlnosti shledá porušení zákona, avšak navrhne ministru spravedlnosti stížnost pro porušení zákona nepodávat. V praxi se bohužel vyskytují i případy opačné, kdy státní zastupitelství a odborný útvar Ministerstva spravedlnosti navrhuji přezkoumávaný podnět odložit s tím, že k porušení zákona nedošlo, avšak vedení ministerstva si u podřízených prosadí či přímo vynutí zpracování stížnosti pro porušení zákona. Jedná se o tzv. zájmové stížnosti pro porušení zákona, podané vlastně jen z osobních či politických důvodů na straně ministra spravedlnosti nebo jeho spolupracovníků, aniž by konkrétní důvod byl sdělen. O zjevné účelovosti takového postupu svědčí i fakt, že vedení ministerstva zpravidla nespecifikuje důvody, o něž se má takto nařízená stížnost pro porušení zákona opírat, proto referenti, kteří mohou stěžít pokyn odmítnout, zpravidla mechanicky recipují do textu stížnosti námitky a argumenty uvedené podatelem v podnětu. V minulosti dokonce došlo i k tomu, že stížnost pro porušení zákona byla zpracována, aniž byl k dispozici spisový materiál, popř. ji zpracovala neznámá osoba bez vědomí odborného útvaru ministerstva.⁴⁶⁶

Z mého pohledu nejde jen o obcházení ustanovení zákona o aktivní legitimaci k podání stížnosti pro porušení zákona, nýbrž o – většinou neprokazatelné – zneužití tohoto institutu k soukromým zájmům. Ministr spravedlnosti se pochopitelně nemusí ztotožnit s právním názorem svých expertů, nicméně důvody vedoucí ke zpracování stížnosti pro porušení zákona by měly být písemně sděleny či poznamenány do spisu, stejně jako důvod přidělení spisu jiné úřední osobě apod. Pověří-li ministr spravedlnosti zpracováním stížnosti pro porušení zákona externí osobu, měl by být dohledatelný titul, na jehož základě má taková osoba oprávnění seznamovat se s obsahem trestního spisu. Jistěže nelze za těmito kontroverzními postupy bez dalšího spatřovat korupční praktiky, když podání tzv. zájmové stížnosti pro porušení zákona může být např. výsledkem značného tlaku veřejnosti či hromadných

⁴⁶⁵ Zákon nestanoví žádné časové omezení, což může vést až k absurdním závěrům, že by např. bylo možno v dnešní době formálně právně revidovat některá odsouzení v historických kauzách, které jsou dobře zadokumentovány, např. odsouzení Karla Havlíčka Borovského či Leopolda Hilsnera, proces s Omladinou apod.

⁴⁶⁶ Vycházím z osobní zkušenosti a sdělení JUDr. Jiřího Balzera, aktuálně vedoucího oddělení trestního přezkumu Ministerstva spravedlnosti.

sdělovacích prostředků⁴⁶⁷ nebo důsledkem lobbování zájmového či vyloženě nátlakového sdružení občanů⁴⁶⁸, nicméně vždy budou kritikům sloužit jako legitimní argument pro zrušení oprávnění ministra spravedlnosti podávat mimořádné opravné prostředky v trestním řízení. Zjevné účelovosti uplatnění stížnosti pro porušení zákona potom odpovídá mizivá až nulová šance, že by Nejvyšší soud návrhu vyhověl. Tyto praktiky také vedly ministra spravedlnosti JUDr. Pospíšila k prosazení novely trestního řádu, která zrušila oprávnění ministra rozhodnout současně s podáním stížnosti pro porušení zákona o odkladu či přerušení výkonu rozhodnutí. Tento neopodstatněný prerogativ byl celkem logicky zdrojem velkých tlaků na vedení ministerstva ze strany odsouzených, rekrutujících se z prostředí politiky a byznysu.

V demokratickém právním státě je principiálně nepřijatelný privilegovaný, popř. naopak diskriminující přístup k vybraným podatelům podnětů. Jisté účelovosti se patrně nelze za daného právního stavu zcela vyhnout, nicméně jejímu omezení pomáhá větší transparentnost agendy (např. zveřejňování všech podaných stížností na internetu) a také v podstatě permanentní součinnost se státním zastupitelstvím při přezkumu podnětů. U jednotlivých ministrů se pochopitelně lišila míra otrlosti, s jakou byli schopni prosadit svou vůli navzdory odchylnému názoru vlastních odborníků a státního zastupitelství. Zvýšení veřejné kontroly může riziko obcházení účelu stížnosti pro porušení zákona výrazně zredukovat.

4.4. Case study: Obsahová analýza 80 podaných stížností pro porušení zákona

Právní věda náleží podle předmětu svého zkoumání do systému věd normativních, což se nutně odráží i v její metodologii. Vedle normativní či hermeneutické metody se v současnosti úspěšně prosazují a rozvíjejí i další metody zkoumání práva, recipované povětšinou z empirických společenských věd. Tím dochází ke sdružování právních věd, včetně nauky trestněprávní, s jinými vědami, jako jsou antropologie, sociologie, politologie, psychologie apod. Má-li tato práce naplnit všechny své cíle, musí zde být přihlédnuto též k empirickým metodám sdružených právních věd, které jsou založeny na výzkumu reality neboli praxe. Tato podkapitola proto bude věnována podrobné obsahové analýze stížností pro porušení zákona, tj. rozboru a kategorizaci konkrétních důvodů, o něž se návrhy ministra spravedlnosti opírají. Pozornost se zaměří také na úspěšnost těchto návrhů a konkrétní způsob zajištění nápravy zjištěných nezákonností.

4.4.1. Úvodní hypotézy a metodologické poznámky

Odborná literatura v podstatě jednomyslně uvádí, že stížnost pro porušení zákona slouží většinou k nápravě skutkových vad. „Dosavadní praxe ukazuje, že

⁴⁶⁷ To byl případ obviněného Romana Smetany, odsouzeného pro trestný čin poškození cizí věci spočívající v tom, že pomaloval předvolební plakáty politických stran.

⁴⁶⁸ Ministerstvo spravedlnosti eviduje celou řadu podnětů spolku Šalamoun, jehož představitelé se opakovaně dožadují osobního jednání s ministrem spravedlnosti a privilegovaného přístupu ke svým chráněncům. Není-li jim vyhověno, agresivní komunikací a veřejným očeřováním ministra se snaží dosáhnout podání stížnosti pro porušení zákona, což se jim v několika případech podařilo.

většina stížností pro porušení zákona je podávána právě pro nedostatky v postupu orgánů činných v trestním řízení při objasňování skutkových okolností jednotlivých případů⁴⁶⁹. Právní úprava stížnosti pro porušení zákona byla primárně koncipována k nápravě právních vad napadených rozhodnutí, nevylučuje však ani nápravu skutkových vad „a k tomu je stížnost pro porušení zákona i v praxi převážně využívána“⁴⁷⁰. Nejnovější komentářová literatura k tomu uvádí, že „skutkové nedostatky rozhodnutí lze tímto mimořádným opravným prostředkem odstranit jen tehdy, jestliže takové nedostatky jsou důsledkem vadného právního posouzení nebo vadného postupu řízení. Jinak jsou možné změny ve skutkových okolnostech jen důvodem k obnově řízení...“⁴⁷¹

Nejdůležitějším cílem avizovaného rozboru obsahové stránky ministerských návrhů bude ověření základní hypotézy, zda a nakolik v současné době platí tvrzení, že stížnost pro porušení zákona se v praxi většinou (převážně) používá k nápravě skutkových vad pravomocných rozhodnutí. Zaměřím se na kategorizaci vad, které ministr spravedlnosti v praxi namítá a které Nejvyšší soud v důsledku toho posuzuje.

Skutkovou vadou (*error in facto*) budu v této analýze rozumět výhradně vadu záležející v nesprávném či nedostatečném zjištění skutkového stavu věci, na němž bylo vadné rozhodnutí založeno, a to pouze za předpokladu, že nesprávnost skutkového zjištění bezprostředně zakládá sama o sobě porušení zákona⁴⁷². Jestliže věc byla posuzována po právní stránce nesprávně a *v důsledku* toho nebyl skutkový stav zjištěn v rozsahu, v jakém by měl být zjištěn při správném právním posouzení, jedná se primárně o právní vadu přezkoumávaného rozhodnutí, nikoli vadu skutkovou, protože „spor“ je zde o řešení právní otázky. Teprve po jeho definitivním vyřešení se ukáže učiněný skutkový podklad nedostatečným a vyvstane potřeba dokazování doplnit. V tomto ohledu se tato práce poněkud rozchází s míněním části již citované odborné literatury, která však není v této otázce dostatečně podrobná. Skutkovou vadu lze charakterizovat tím, že soud si nezjednal spolehlivý skutkový podklad pro rozhodnutí určitého obsahu, které ovšem učinil ve smyslu správného právního názoru, z něhož při tom vycházel. Spor se v tomto řízení povede právě o otázky skutkové, neboť stížností pro porušení zákona bude vytýkáno, že skutkový stav nebyl zjištěn v rozsahu potřebném pro vydání předmětného rozhodnutí, zatímco v prvním případě je namítáno, že rozhodnutí určitého druhu či obsahu nemělo být vůbec učiněno, neboť nenastaly okolnosti či podmínky zákonem vyžadované. Není-li ovšem dokazování provedeno v rozsahu potřebném pro vydání rozhodnutí, téměř vždy je to spojeno s vadným postupem předchozího řízení, kdy zejména si soud neopatřil náležitě podklady pro své rozhodnutí. Pro účely této práce je proto

⁴⁶⁹ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 3. vyd., Praha: Leges, 2013, s. 709 - 710

⁴⁷⁰ Císařová, D. a kol.: Trestní právo procesní. 4. vyd., Praha: Linde, 2006, s. 641

⁴⁷¹ Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. II., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3298

⁴⁷² V oddíle č. 4.2.2. bylo upozorněno na nejasný výklad pojmu vadného postupu řízení, kterým nelze rozumět porušení zásad uvedených v ustanoveních § 2 odst. 5, 6 TrŘ, aniž by bylo porušeno konkrétní důležité procesní ustanovení. Proto pro účely předkládané analýzy nepovažuji za určující a podstatné, zda citovaná ustanovení, vztahující se ke správnosti, úplnosti a zákonnosti řešení skutkových otázek, jsou uváděna ve stížnosti pro porušení zákona nebo i ve výroku Nejvyššího soudu či nikoliv.

nezbytné určité zjednodušení v tom směru, že za skutkovou vadu rozhodnutí se budou považovat i ty případy, u nichž předmětem námitek stížnosti pro porušení zákona je *výsledek* posouzení skutkových otázek (*quæstiones facti*), byť k nesprávnému zjištění skutkového stavu mohlo dojít i v důsledku předchozího vadného postupu důkazního řízení. Jestliže si ovšem soud či státní zástupce opatřil příslušný listinný důkaz, založil jej do spisu, ale nevyvodil z něj odpovídající právní závěr týkající se typicky dalšího procesního postupu ve věci, nejde již o vadu skutkovou, ale právní.

Právní vadou (*error in iure*) se rozumí chybné řešení právních otázek (*quæstiones iuris*) za předpokladu, že stížnost pro porušení zákona nepožaduje změnu skutkových zjištění. Stížností pro porušení zákona je v těchto případech vytýkáno, že správně zjištěný skutkový stav byl nesprávně posouzen po stránce právní tak, že došlo k jinému výroku, než jaký by odpovídal správnému právnímu posouzení tohoto skutkového stavu.⁴⁷³ Konkrétně sem patří subsumpce případu (věci) pod nesprávnou právní normu nebo mylný výklad či nesprávný způsob použití jinak správného ustanovení právního předpisu. Jde o případy, kdy skutkový stav byl správně zjištěn, resp. všechna relevantní zjištění jsou v trestním spisu obsažena, avšak orgán činný v trestním řízení z nich nevyvodil správné hmotněprávní důsledky (právní vady hmotněprávní – např. přeměna trestu podle nesprávného přepočítacího poměru v důsledku chybně posouzené časové působnosti trestních zákonů) nebo náležité důsledky pro další správný postup řízení (právní vady procesní – např. nesprávný závěr o přípustnosti či včasnosti opravného prostředku).

A konečně, za procesní vadu (*error in procedendo*) vezmeme porušení právních norem upravujících postup řízení, právních norem, jimiž se měl orgán činný v trestním řízení řídit před vydáním napadeného rozhodnutí. Jedná se o nepřípustně (nezákonně) vedené řízení, které lze pro naše potřeby přibližně ztotožnit s pojmem vadného postupu řízení dle § 266 odst. 1 TrŘ. Zvláště upozorňuji, že svou povahou se jedná o vady, které zásadně nemusejí vést k nesprávnosti skutkových zjištění, která ostatně není ani namítána. Pod tuto kategorii vad tedy řadím pouze pochybení procesního charakteru, kdy stížnost pro porušení zákona nepolemizuje se skutkovými zjištěními a vytýká tedy výhradně vadnou procesní činnost soudu či jiného orgánu, nikoli nesprávný výsledek takové činnosti.

Kategorizace vad je o to složitější, že při ní záleží i na povaze napadeného rozhodnutí; je-li kupř. napadeno rozhodnutí o příslušnosti soudu podle § 24 odst. 1 TrŘ, jemuž je vytýkáno chybné hmotněprávní posouzení skutku a tedy i věcné příslušnosti soudu, půjde o nápravu hmotněprávní vady předmětného rozhodnutí, zatímco tentýž problém by v případě napadení následného meritorního rozhodnutí nepříslušného soudu představoval vadný postup předchozího řízení.

Dílčí, sekundární prověřovanou hypotézu lze zformulovat jako tvrzení, s nímž se v podstatě pracuje i při přípravě nového trestního řádu, a sice že v použitelnosti

⁴⁷³ Hrdlička, J.: Stížnost pro porušení zákona v občansko-právních věcech. Praha: ČSAV, 1965, s. 47

dovolání a stížnosti pro porušení zákona existují duplicity a velká míra překrývání, takže nezákonnosti napravované v současnosti cestou stížnosti pro porušení zákona lze většinou beztak napravit v řízení o dovolání (s výjimkou nápravy tzv. starých křivd), což rezultuje mj. v přesvědčení většiny odborníků, že stížnost pro porušení zákona by bylo možno nahradit toliko dílčím rozšířením zákonných důvodů (budoucí) kasační či zmateční stížnosti oproti dnešnímu dovolání. Platnost uvedeného předpokladu nelze testovat zcela přesně, nicméně podle povahy vytýkaných vad a napadeného rozhodnutí lze v každém jednotlivém případě určit, zda předmětné porušení zákona by naplňovalo některý ze zákonných důvodů dovolání a zda by teoreticky mohla být náprava zajištěna v dovolacím řízení. Potvrdí-li se tato hypotéza, zřejmě by to vedlo k úvaze *de lege ferenda* v tom směru, aby zákonodárce pro futuro zjištěné duplicity odstranil.

Třetí hypotéza, na kterou by analýza mohla dát odpověď, se týká vyvrácení nebo potvrzení domněnky, že třetím, v literatuře dosud výslovně nezmiňovaným účelem stížnosti pro porušení zákona je v současnosti, vedle nápravy vad s bezprostředním vlivem na výsledek trestního řízení a usměrňování justiční praxe, též plná soudní rehabilitace nespravedlivě odsouzených za minulého režimu.

Jsem si samozřejmě vědom toho, že obsah podávaných stížností pro porušení zákona zpravidla bývá do určité míry ovlivněn aktuálními aplikačními problémy, kdy se konkrétní závada opakuje v mnoha rozhodnutích, než je problém odstraněn změnou právní úpravy nebo vydáním rozhodnutí s judikaturním dosahem (srov. např. nejasnosti ohledně aplikace amnestie nebo přechodného ustanovení § 419 TrZ nebo postih tzv. vybodovaných řidičů). Předkládaná obsahová analýza umožní odhalit podobnou „vlnu“ repetitivních návrhů, pokud v praxi vznikla. Posledním cílem tohoto rozboru (nejedná se přímo o hypotézu) bude identifikovat opakující se návrhy, týkající se specifické otázky, která v praxi činí obtíže, a popsat statistickou významnost takových návrhů z hlediska celé agendy stížností pro porušení zákona.

K obsahové analýze byl využit seznam podaných stížností pro porušení zákona, uveřejněný na webových stránkách www.justice.cz v rubrice „dohledová činnost“. Návrhy jsou uveřejňovány od počátku července 2012, v anonymizované podobě, a bylo-li již uveřejněno korespondující rozhodnutí Nejvyššího soudu, je připojen odkaz na něj. Toto spárování návrhu a rozhodnutí o něm umožňuje poměrně rychlý přehled o soudobé rozhodovací praxi. Z metodologického hlediska považuji za důležité, že nejde o subjektivně zabarvený výběr podaných návrhů, nýbrž předmětem zkoumání se staly veškeré stížnosti pro porušení zákona uveřejněné v časové posloupnosti podle data podpisu ministra spravedlnosti. Za dostatečný jsem považoval počet 80 takových návrhů, když ročně jich je podáno cca 100 až 120 (u čerstvě zahájených řízení navíc není k dispozici rozhodnutí Nejvyššího soudu). Mohutnost vzorku odpovídá vytčeným cílům, což propůjčuje výsledkům dostatečnou validitu i reliabilitu tak, aby mohly být – s přesně popsány výjimkami – zobecněny. To platí i za situace, kdy všechny sledované stížnosti pro porušení zákona podal

jeden ministr spravedlnosti (JUDr. Pavel Blažek, Ph.D.), neboť tento ministr prokazatelně neuplatňoval nijak vyhraněný postoj k využívání stížnosti pro porušení zákona a, jak bylo doloženo v podkapitole 3.4., stejně jako jeho předchůdce se ve velké většině případů ztotožnil s profesionálně zpracovanými návrhy státního zastupitelství. Proto lze vyloučit statisticky významné odchylky (excesy) v této velmi specifické a vysoce odborné úřední praxi.

4.4.2. Základní charakteristika jednotlivých návrhů a rozhodnutí o nich

Poté, co jsem samostatně prozkoumal a pročetl všech 80 podaných stížností pro porušení zákona, jakož i příslušná rozhodnutí Nejvyššího soudu, shromáždil jsem u všech těchto návrhů údaje, které shrnuje následující tabulka:

Shrnutí obsahové analýzy 80 stížností pro porušení zákona podaných v období červenec 2012 až duben 2013 a přehled výsledků řízení o nich

	Obviněný (jiná osoba)	Datum podpisu SPZ	Namítané porušení zákona:	Rozhodnutí NS	Datum a forma projednání, spisová značka NS	Teoretická přípustnost dovolání	Jiná rozhodnutí NS
1.	B. M.	9. 7. 2012	v neprospěch	vyhověno, § 269/2	VZ 22. 8. 2012, 3 Tz 55/2012	Ne	---
2.	J. N.	9. 7. 2012	v neprospěch	vyhověno, § 269/2	VZ 14. 8. 2012, 4 Tz 62/2012	Ano	---
3.	R. L. K.	9. 7. 2012	v neprospěch	vyhověno, § 269/2	VZ 15. 1. 2013, 7 Tz 58/2012	Ne	---
4.	M. M.	9. 7. 2012	v neprospěch	vyhověno, § 270/1	VZ 29. 8. 2012, 7 Tz 52/2012	Ne	§ 275/4
5.	M. B.	9. 7. 2012	v neprospěch	vyhověno, § 270/1	VZ 22. 8. 2012, 3 Tz 61/2012	Ano	§ 275/4
6.	E. H.	9. 7. 2012	v neprospěch	zamítnuto, § 268/1c	NZ 14. 8. 2012, 6 Tz 57/2012	Ano	---
7.	J. M.	9. 7. 2012	v neprospěch	vyhověno, § 271/1 ⁴⁷⁴	VZ 9. 8. 2012, 11 Tz 54/2012	Ne	---
8.	R. B.	9. 7. 2012	v neprospěch	vyhověno, § 270/1	VZ 24. 10. 2012, 8 Tz 66/2012	Ne	---
9.	R. B.	9. 7. 2012	v neprospěch	vyhověno, § 270/1	VZ 24. 10. 2012, 8 Tz 66/2012	Ano	§ 23/3 p. a. ⁴⁷⁵
10.	V. N., R. N.	9. 7. 2012	v neprospěch	zamítnuto, § 268/1c	NZ 19. 9. 2012, 5 Tz 59/2012	Ano	---
11.	Mi. M.	9. 7. 2012	v neprospěch	zamítnuto, § 268/1c	VZ 19. 9. 2012, 4 Tz 56/2012	Ano	§ 275/4
12.	R. K.	10. 7. 2012	v neprospěch	vyhověno, § 270/1	VZ 29. 8. 2012, 7 Tz 64/2012	Ne	---
13.	V. M.	11. 7. 2012	v neprospěch	zamítnuto, § 268/1c	NZ 26. 9. 2012, 6 Tz 63/2012	Ne	---
14.	V. V.	2. 8. 2012	v neprospěch	vyhověno, § 269/2	VZ 12. 9. 2012, 8 Tz 65/2012	Ano	§ 275/4
15.	Š. B.	20. 8. 2012	v neprospěch	vyhověno, § 270/1	VZ 26. 9. 2012, 3 Tz 68/2012	Ne	§ 275/4
16.	E. E.	26. 9. 2012	v neprospěch	vyhověno, § 269/2	VZ 13. 11. 2012, 4 Tz 69/2012	Ne	---
17.	MUDr. I. H.	9. 10. 2012	ve prospěch	vyhověno	VZ 13. 11. 2012, 4 Tz 77/2012 ⁴⁷⁶	Ne	---
18.	M. O.	9. 10. 2012	v neprospěch	vyhověno, § 269/2	VZ 21. 11. 2012, 3 Tz 72/2012	Ne	---

⁴⁷⁴ Nejvyšší soud rozhodl z důvodu ekonomie řízení poněkud nestandardní kombinací výroků podle § 270 odst. 2 a § 271 odst. 1 TrŘ, tj. sám doplnil neúplný výrok z napadeného rozhodnutí.

⁴⁷⁵ Dvě stížnosti pro porušení zákona ohledně téhož obviněného byly usnesením Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2012, č. j. 8 Tz 67/2012-10, podle § 23 odst. 3 TrŘ per analogiam spojeny ke společnému projednání a rozhodnutí a nadále vedeny pod sp. zn. 8 Tz 66/2012. Nejvyšší soud oběma návrhům vyhověl jedním rozhodnutím.

⁴⁷⁶ Proti tomuto rozhodnutí Nejvyššího soudu podala obviněná ústavní stížnost, kterou však následně vzala zpět; řízení bylo vedeno pod sp. zn. III. ÚS 4681/2012.

19.	M. K.	9. 10. 2012	v neprospěch	vyhověno, § 270/1	VZ 15. 1. 2013, 7 Tz 75/2012	Ne	---
20.	M. B.	9. 10. 2012	v neprospěch	vyhověno, § 269/2	VZ 14. 11. 2012, 7 Tz 79/2012	Ne	§ 275/4
21.	F. P.	9. 10. 2012	v neprospěch	vyhověno, § 270/1	VZ 15. 1. 2013, 7 Tz 71/2012	Ano	---
22.	P. K.	9. 10. 2012	v neprospěch	vyhověno, § 270/1	VZ 12. 12. 2012, 6 Tz 78/2012	Ano	§ 275/3 p. a. ⁴⁷⁷
23.	zemř. L. M.	9. 10. 2012	v neprospěch	vyhověno, § 270/1	VZ 21. 11. 2012, 3 Tz 76/2012	Ne	---
24.	zemř. L. M.	9. 10. 2012	v neprospěch	vyhověno, § 270/1	VZ 12. 12. 2012, 6 Tz 70/2012	Ne	---
25.	zemř. L. M.	9. 10. 2012	v neprospěch	vyhověno, § 270/1	VZ 12. 12. 2012, 6 Tz 74/2012	Ne	---
26.	J. K.	9. 10. 2012	v neprospěch	vyhověno, § 270/1	VZ 13. 11. 2012, 4 Tz 73/2012	Ne	---
27.	P. H.	22. 10. 2012	v neprospěch	vyhověno, § 270/1	VZ 21. 11. 2012, 3 Tz 80/2012	Ne	---
28.	J. H.	22. 10. 2012	v neprospěch i ve prospěch	zčásti vyhověno, § 270/2	VZ 24. 1. 2013, 6 Tz 82/2012	Ne	---
29.	P. J.	22. 10. 2012	v neprospěch	vyhověno, § 270/1	VZ 11. 12. 2012, 4 Tz 81/2012	Ne	---
30.	Bc. J. K.	22. 10. 2012	v neprospěch	vyhověno, § 271/1	VZ 12. 2. 2013, 7 Tz 83/2012	Ne	---
31.	JUDr. W. F.	31. 10. 2012	v neprospěch ⁴⁷⁸	vyhověno, § 270/1 ⁴⁷⁹	VZ 5. 12. 2012, 8 Tz 84/2012	Ne	---
32.	Ing. M. Č.	8. 11. 2012	ve prospěch	vyhověno	VZ 12. 12. 2012, 5 Tz 86/2012	Ne	---
33.	L. C.	8. 11. 2012	v neprospěch	vyhověno, § 270/1	VZ 12. 12. 2012, 6 Tz 93/2012	Ano	§ 275/4
34.	J. K., zemř. J. K. a V. B.	8. 11. 2012	v neprospěch	vyhověno, § 270/1	VZ 10. 1. 2013, 3 Tz 87/2012	Ne	---
35.	D. H.	8. 11. 2012	v neprospěch	vyhověno, § 270/1	VZ 6. 2. 2013, 6 Tz 89/2012	Ano	§ 275/3
36.	P. K.	8. 11. 2012	v neprospěch	vyhověno, § 270/1	VZ 11. 12. 2012, 4 Tz 92/2012	Ano	---
37.	A. L.	8. 11. 2012	v neprospěch	vyhověno, § 269/2	VZ 10. 1. 2013, 3 Tz 91/2012	Ne	---
38.	Z. N.	8. 11. 2012	v neprospěch	vyhověno, § 270/1	VZ 18. 12. 2012, 4 Tz 88/2012	Ne	---
39.	M. R.	8. 11. 2012	v neprospěch	vyhověno, § 270/1	VZ 5. 3. 2013, 7 Tz 90/2012	Ano	---
40.	nezl. L. S.	8. 11. 2012	v neprospěch	vyhověno, § 269/2	VZ 5. 12. 2012, 8 Tz 85/2012	Ne	§ 275/4
41.	Ing. M. K., J. K.	15. 11. 2012	v neprospěch	vyhověno, § 270/1	VZ 23. 1. 2013, 5 Tz 94/2012	Ne	§ 37/3
42.	M. K.	22. 11. 2012	v neprospěch	vyhověno, § 270/1	VZ 15. 1. 2013, 7 Tz 95/2012	Ne	---
43.	R. H.	22. 11. 2012	ve prospěch	vyhověno	VZ 29. 1. 2013, 8 Tz 97/2012	Ne	---
44.	V. A.	22. 11. 2012	v neprospěch i ve prospěch ⁴⁸⁰	zčásti vyhověno	VZ 17. 4. 2013, 3 Tz 96/2012	Ne	---

⁴⁷⁷ Nejvyšší soud usnesením rozhodl, že se obviněný nebere do vazby.

⁴⁷⁸ Ministr spravedlnosti namítl porušení zákona toliko v neprospěch obhájce obviněného D. S. a navrhovaný postup se zájmů obviněného nijak nedotýkal.

⁴⁷⁹ Ačkoliv zákon nebyl porušen v neprospěch obviněného, Nejvyšší soud šel nad rámec návrhu ministra spravedlnosti a překvapivě učinil kasační i příkazovací výrok.

45.	J. Š.	27. 11. 2012	v neprospěch ⁴⁸¹	zamítnuto, § 268/1c	NZ 27. 2. 2013, 4 Tz 98/2012	Ano	---
46.	J. H., V. H.	3. 12. 2012	v neprospěch	vyhověno, § 270/1	VZ 17. 4. 2013, 6 Tz 99/2012	Ne	---
47.	J. V.	3. 12. 2012	v neprospěch	vyhověno, § 271/2	VZ 23. 1. 2013, 5 Tz 101/2012	Ano	---
48.	J. I.	4. 12. 2012	v neprospěch	vyhověno, § 270/1	VZ 5. 3. 2013, 7 Tz 106/2012	Ano	---
49.	S. J.	4. 12. 2012	v neprospěch	zamítnuto, § 268/1c	NZ 10. 4. 2013, 7 Tz 100/2012	Ano	---
50.	Ing. R. K.	5. 12. 2012	ve prospěch	zamítnuto, § 268/1c	NZ 30. 05. 2013, 6 Tz 105/2012	Ne	---
51.	M. L.	5. 12. 2012	v neprospěch	vyhověno, § 269/2	VZ 20. 2. 2013, 3 Tz 108/2012	Ne	---
52.	L. K.	5. 12. 2012	v neprospěch	vyhověno, § 270/1	VZ 5. 2. 2013, 4 Tz 104/2012	Ne	---
53.	Z. H.	5. 12. 2012	v neprospěch ⁴⁸²	zamítnuto, § 268/1c	NZ 24. 4. 2013, 8 Tz 107/2012	Ne	---
54.	M. F.	5. 12. 2012	v neprospěch	vyhověno, § 270/1	VZ 16. 1. 2013, 4 Tz 109/2012	Ano	§ 275/3
55.	M. K.	5. 12. 2012	v neprospěch	vzata zpět	3 Tz 103/2012	Ne	§ 266/6
56.	ml. J. Z.	14. 12. 2012	v neprospěch	vyhověno, § 269/2	VZ 29. 1. 2013, 8 Tz 110/2012	Ne	---
57.	Z. F.	17. 12. 2012	v neprospěch	vyhověno, § 270/1	VZ 6. 2. 2013, 6 Tz 3/2013	Ano	---
58.	O. P.	17. 12. 2012	v neprospěch	vyhověno, § 270/1	VZ 22. 1. 2013, 7 Tz 112/2012	Ne	---
59.	K. K.	17. 12. 2012	v neprospěch	vyhověno, § 270/1	VZ 20. 3. 2013, 3 Tz 1/2013	Ano	---
60.	B. N.	17. 12. 2012	v neprospěch	zamítnuto, § 268/1c	NZ 24. 4. 2013, 7 Tz 4/2013	Ne	§ 275/4
61.	A. J.	17. 12. 2012	v neprospěch	vyhověno, § 270/1	VZ 19. 2. 2013, 4 Tz 2/2013	Ne	---
62.	Ing. P. K.	19. 12. 2012	ve prospěch	zamítnuto, § 268/1c	NZ 29. 5. 2013, 6 Tz 111/2012	Ne	---
63.	Bc. J. K.	20. 2. 2013	v neprospěch	vyhověno, § 270/1	VZ 19. 6. 2013, 8 Tz 5/2013	Ne	---
64.	zemř. J. B.	27. 2. 2013	v neprospěch	vyhověno, § 271/1	VZ 21. 5. 2013, 6 Tz 8/2013	Ne	---
65.	JUDr. J. H.	27. 2. 2013	v neprospěch	vyhověno, § 270/1	VZ 17. 4. 2013, 3 Tz 11/2013	Ne	---
66.	J. Ř., J. D., V. J.	27. 2. 2013	v neprospěch	vyhověno, § 270/1	VZ 15. 5. 2013, 3 Tz 6/2013	Ne	---
67.	L. V.	27. 2. 2013	v neprospěch	vyhověno, § 270/1	VZ 24. 4. 2013, 5 Tz 12/2013	Ne	---
68.	M. K.	27. 2. 2013	ve prospěch	vyhověno	VZ 30. 4. 2013, 4 Tz 7/2013	Ne	---
69.	V. G.	28. 2. 2013	v neprospěch	vyhověno, § 270/1	VZ 16. 4. 2013, 4 Tz 13/2013	Ne	---

⁴⁸⁰ Ministr spravedlnosti namítl porušení zákona ve prospěch i v neprospěch zúčastněné osoby, družky obviněného P. F., Nejvyšší soud akademickým výrokem vyslovil porušení zákona toliko ve prospěch zúčastněné osoby.

⁴⁸¹ Stížnost pro porušení zákona byla podána v rozporu s návrhem odborného útvaru Ministerstva spravedlnosti a zpracována na pokyn vedení ministerstva. Jedná se o tzv. zájmový opravný prostředek.

⁴⁸² Stížnost pro porušení zákona byla podána v rozporu s návrhem odborného útvaru Ministerstva spravedlnosti a zpracována na pokyn vedení ministerstva. Jedná se o tzv. zájmový opravný prostředek.

70.	T. D.	28. 2. 2013	v neprospěch	zamítnuto, § 268/1c	NZ 20. 3. 2013, 8 Tz 10/2013	Ano	---
71.	M. R.	28. 2. 2013	v neprospěch	vyhověno, § 270/1	VZ 23. 4. 2013, 7 Tz 9/2013	Ne	---
72.	J. P.	15. 4. 2013	v neprospěch	vyhověno, § 270/1	VZ 29. 5. 2013, 6 Tz 14/2013	Ano	§ 275/3 p. a. ⁴⁸³
73.	J. B.	16. 4. 2013	v neprospěch	vyhověno, § 271/1	VZ 21. 5. 2013, 7 Tz 15/2013	Ne	---
74.	J. T.	30. 4. 2013	v neprospěch	vyhověno, § 271/1	VZ 28. 5. 2013, 11 Tz 17/2013	Ano	---
75.	L. O.	30. 4. 2013	v neprospěch	vyhověno, § 271/1	VZ 21. 8. 2013, 8 Tz 16/2013	Ne	---
76.	R. N.	30. 4. 2013	v neprospěch	zamítnuto, § 268/1c	VZ 19. 6. 2013, 6 Tz 20/2013	Ano	§ 275/4
77.	K. M.	30. 4. 2013	v neprospěch	vyhověno, § 270/1	VZ 25. 6. 2013, 4 Tz 19/2013	Ne	---
78.	Ing. E. L.	30. 4. 2013	v neprospěch	vyhověno, § 270/1	VZ 25. 9. 2013, 8 Tz 22/2013	Ne	---
79.	I. L.	30. 4. 2013	v neprospěch	vyhověno, § 270/1	VZ 26. 6. 2013, 3 Tz 23/2013	Ano	---
80.	L. K.	30. 4. 2013	v neprospěch	vyhověno, § 270/1	VZ 20. 8. 2013, 7 Tz 21/2013	Ne	---

⁴⁸³ Nejvyšší soud usnesením rozhodl, že se obviněný nebere do vazby.

4.4.3. Klasifikace vytýkaných vad a shrnutí dalších sledovaných okolností

Po komplexním vyhodnocení obsahové stránky všech shora číselně označených stížností pro porušení zákona jsem identifikoval následující strukturu vytýkaných vad:

1. Skutkové vady (errores in facto) – celkem 9 podaných SPZ (11,25 %)

nesprávně (ne)uložený souhrnný trest⁴⁸⁴:

35), 36), 39), 79)

nesprávná či neúplná skutková zjištění, chybné hodnocení důkazů

45), 49)

chybné vyhodnocení nových skutečností a důkazů v rámci obnovy řízení

53), 69)

nedostatečný podklad pro přeměnu trestu obecně prospěšných prací

38)

2. Právní vady hmotněprávní – celkem 43 podaných SPZ (53,75 %)

náprava „starých křivd“, tj. rehabilitační věci

- odpírači vojny: 23), 24), 25), 26), 34), 64), 73), 75)

- jiné: 37)

nezákonný výrok o trestu, popř. navazujícího rozhodnutí

- nesprávná přeměna trestu obecně prospěšných prací⁴⁸⁵: 4), 12), 13), 15), 27), 29), 52)

- překročení maximální výměry tzv. dalšího trestu: 8), 9)

- jiné: 2), 14), 33), 42), 57)

nesprávné hmotněprávní posouzení ve výroku meritorního rozhodnutí

- absence zpětnosti u krádeže: 5), 6), 59)

- vadný výrok o náhradě škody⁴⁸⁶: 10), 47)

- jiné: 11), 70), 74)

chybné posouzení zákonných podmínek pro nařízení výkonu podmíněného trestu či zbytku trestu po podmíněném propuštění nebo pro pokračování v podmíněně zastaveném trestním stíhání

1), 16), 51), 60)

⁴⁸⁴ Jde o vady skutkové vztahující se k otázce ukládání trestu, protože soudy nepochybily tím, že chybně určily vztah souhrnnosti, ale tím, že nezjistily skutečný aktuální stav uložených trestů.

⁴⁸⁵ Tento okruh závad řadím do skupiny vad hmotněprávních a nikoli skutkových, neboť podstatou pochybení nejsou nedostatečná skutková zjištění ve vztahu k důvodům přeměny, nýbrž chybný výklad pravidel časové působnosti trestních zákonů a v důsledku toho použití nesprávného přepočítacího poměru mezi dvěma druhy trestu.

⁴⁸⁶ Tyto případy opět nelze řadit mezi vady skutkové, neboť ad 10) bylo vytýkáno přiznání náhrady škody, ač podvodným jednáním nedošlo k převodu vlastnického práva na pachatele (tedy nesprávné posouzení předběžné právní otázky stran platnosti právního úkonu) a ad 47) soud přiznal vyšší náhradu škody, než odpovídalo (správným) skutkovým zjištěním.

nesprávné (pozdní) rozhodnutí o podmíněném upuštění od výkonu zbytku trestu zákazu činnosti

18)

nezákonné prodloužení ochranné výchovy mladistvého

40)

nezákonné rozhodnutí o odměně obhájce⁴⁸⁷

31)

nezákonné rozhodnutí o zabrání jiné majetkové hodnoty

44)

nezákonné rozhodnutí o uložení pořádkové pokuty

56)

chybné rozhodnutí o přikázání věci (na podkladě vadné právní kvalifikace skutku)

66)

nesprávné posouzení podmínek pro zajištění náhradní hodnoty

68)

nesprávné rozhodnutí o tom, že peněžitá záruka připadá státu

78)

3. Právní vady procesní – celkem 12 podaných SPZ (15 %)

chybné posouzení zákonných podmínek pro vrácení věci k došetření

28), 32), 43)

neúplný výrok rozhodnutí (chybějící popis skutku, nesprávná citace mez. smlouvy)

7)

nesprávný závěr o přípustnosti či včasnosti opravného prostředku

19), 21), 30), 46), 50)

nezákonné vrácení věci soudu I. stupně dle § 259 odst. 1 TrŘ

17)

nesprávné zamítnutí návrhu na vyloučení zvoleného obhájce

62)

nesprávná forma rozhodnutí o ochranném léčení

71)

4. Vady postupu řízení (errores in procedendo) – celkem 16 podaných SPZ (20 %)

⁴⁸⁷ Nejde zde o nedostatečně zjištěný skutkový stav, ale o chybný výklad ústící v odmítnutí přiznat nárok obhájce na odměnu v části odpovídající DPH, kterou musí odvést daňové správě.

funkčně nepříslušný státní zástupce rozhodující o stížnosti proti usnesení o zahájení trestního stíhání

41), 61), 63), 65)

věcně nepříslušný orgán II. stupně

77)

věcná nepříslušnost a/nebo chybné obsazení soudu

3), 80)

rozhodnutí vyloučeného orgánu činného v trestním řízení

22), 48)

porušení zásady speciality

20)

porušení zásady ne bis in idem

58)

porušení práva na obhajobu

55), 67), 72)

porušení ustanovení o přítomnosti obviněného

76)

nerespektování lhůty k přípravě obhajoby

54)

Pro úplnost lze uvést, že v některých stížnostech pro porušení zákona bylo vytýkáno více vad najednou:

41) i absence souhlasu poškozeného s trestním stíháním

45) i nepřiměřeně přísný trest

51) i absence zák. důvodů pro konání řízení proti uprchlému

40) i místní nepříslušnost soudu

72) i porušení ustanovení o přítomnosti obviněného při jednání soudu

73) i nepřipustnost trestního stíhání ve smyslu překážky rei iudicatae

Sledované stížnosti pro porušení zákona lze rozřadit mj. podle povahy namítaného porušení zákona ve vztahu k účastníkům řízení. Porušení zákona výlučně v neprospěch obviněného bylo namítáno v 71 stížnostech, porušení zákona výlučně ve prospěch obviněného v 6 případech, v neprospěch i ve prospěch obviněného jedenkrát a porušení zákona v neprospěch či ve prospěch osoby odlišné od obviněného a tedy ve vztahu k jeho zájmům indiferentně ve 2 případech. Jednoznačně tedy převažuje nápravný účel stížnosti pro porušení zákona, nicméně v cca desetině případů je zjevně sledován judikaturní nebo jiný obdobný zájem.

Ze 79 skutečně projednaných návrhů rozhodoval Nejvyšší soud 10x v neveřejném zasedání o zamítnutí stížnosti a 69x v zasedání veřejném. Dvě stížnosti pro porušení zákona přitom byly zamítnuty ve veřejném zasedání. Konkrétní způsob rozhodnutí Nejvyššího soudu zachycuje následující tabulka:

Způsob rozhodnutí Nejvyššího soudu	Počet rozhodnutí
Zamítnuto pro nepřípustnost	0
Zamítnuto pro nedůvodnost	12
Vzetí na vědomí zpětvzetí SPZ	1
Vyhověno: <i>z toho vyřízeno</i>	67
<i>akademickým výrokem (§ 268 odst. 2 TrŘ)</i>	5
<i>pouze kasačním výrokem (§ 269 odst. 2 TrŘ)</i>	11
<i>meritorním rozhodnutím (§ 271 odst. 1 TrŘ)</i>	6
<i>přikázáním k doplnění výroku (§ 270 odst. 2 TrŘ)</i>	1
<i>odkazem na řízení ve věcech občanskoprávních (§ 271 odst. 2 TrŘ)</i>	1
<i>vrácením věci k novému projednání a rozhodnutí (§ 270 odst. 1 TrŘ)</i>	43

Nejvyšší soud taktéž učinil i další související rozhodnutí, kdy v 10 případech zvláštním usnesením vyhověl návrhu ministra spravedlnosti na odklad nebo přerušení výkonu rozhodnutí ve smyslu § 275 odst. 4 TrŘ a ani jednou takový návrh nezamítl. Pokud jde o obligatorní rozhodování o vazbě ve smyslu § 275 odst. 3 TrŘ, Nejvyšší soud 2x vzal obviněného do vazby a 2x rozhodl negativním výrokem, že obviněný se do vazby nebere. V jednom případě došlo ke spojení dvou věcí podle § 23 odst. 3 TrŘ per analogiam. Zkoumal jsem rovněž vytíženost jednotlivých senátů trestního kolegia agendou stížností pro porušení zákona; rovnoměrně byly v daném období vytíženy senáty 3 Tz, 4 Tz, 6 Tz (všechny po 15 vyřízených věcech), 7 Tz (16 skončených věcí) a 8 Tz (12 věcí), podstatně méně věcí vyřídily senáty 5 Tz (5) a 11 Tz (2). Je jistě pozitivní, že podle rozvrhu práce Nejvyššího soudu v současnosti není jeden specializovaný senát pro stížnosti pro porušení zákona, ale většina trestních soudců buď předsedá, nebo zasedá v senátu, který stížnosti ministra spravedlnosti projednává.

Okrajově lze zmínit některá další zjištění, jež nemohu přesně kvantifikovat, ale s užitím aproximativního přístupu je přesto lze zobecnit. V petitu významné části stížností pro porušení zákona jsou příslušná zákonná ustanovení, jež měla být napadeným rozhodnutím nebo v jemu předcházejícím řízení porušena, označena jinak – nejčastěji v širším rozsahu – než je tomu posléze ve výroku rozsudku Nejvyššího soudu. Nepřípadné či málo výstižné citace zákonných ustanovení lze vysvětlit procesní opatřeními zpracovatelů stížností pro porušení zákona. Nejvyšší soud uzná námítky stěžovatele, ale vyslovení porušení zákona často formuluje poněkud jinak (úžeji). Většinou jde o to, že je označeno ustanovení, které nebylo

aplikováno, ač při správném postupu použito být mělo.⁴⁸⁸ V jiných případech ministr spravedlnosti namítá porušení zásad uvedených v § 2 odst. 5, 6 TrŘ, ačkoli ze spisu vyplývá, že všechny potřebné podklady pro rozhodnutí byly zajištěny, avšak soud z nich neodvodil náležité (odpovídající) právní závěry.⁴⁸⁹

Průměrnou délku řízení o stížnosti pro porušení zákona se nepodařilo přesně zjistit, nicméně je zřejmé, že tyto opravné prostředky jsou vyřizovány v kratších lhůtách než dovolání. Z údajů zachycených shora v souborné tabulce plyne, že z poloviny až dvou třetin rozhodne Nejvyšší soud o stížnostech pro porušení zákona do dvou měsíců od obdržení návrhu a spisového materiálu. Nejkratší dobu (cca tři týdny) trvalo řízení ve věci nezletilého obviněného, vedené pod sp. zn. 8 Tz 85/2012, nejdelší čas si vyžádalo rozhodnutí ve věci vedené pod sp. zn. 7 Tz 58/2012, a to šest měsíců. Nejvyšší soud vyřizuje stížnosti pro porušení zákona plynule a zdá se také, že v určitém směru přednostně před dovoláními.

4.4.4. Vyhodnocení analýzy

Údaje, které z provedené obsahové analýzy vyplynuly, vcelku přesvědčivě potvrzují, že stížnost pro porušení zákona slouží v současné praxi převážně k nápravě *právních* vad, až již závad při řešení hmotněprávních otázek, nebo vad procesněprávních. V menší míře (20 %) jsou pak vytýkány vady v samotném postupu řízení, díky nimž nemusí být napadené rozhodnutí věcně nesprávné, ale nemůže obstát z formálních důvodů, většinou spjatých s požadavky na spravedlivý proces. Jen u 11,25 % z podaných stížností pro porušení zákona ministr spravedlnosti namítal pochybení ve skutkových zjištěních a při hodnocení provedených důkazů. Pokud jde o nedostatečně zjištěný skutkový stav, pochybení se často vztahuje k okolnostem rozhodným pro ukládání trestu. Polemika se skutkovými závěry ohledně prokázání či neprokázání viny se objevuje skutečně jen zcela výjimečně. Zpochybnění pravomocných rozhodnutí se tak většinou opírá o závažné chyby při vyhodnocování právních otázek a náprava konstatované nezákonnosti se zpravidla obejde bez doplnění dokazování. Některá pochybení mají charakter přehlédnutí skutečnosti ve spise podchycené, např. předchozího odsouzení obviněného, zrušení dříve uloženého trestu apod., jiná pochybení jsou důsledkem nesprávného výkladu zákona, tj. nesprávné soudcovské úvahy.

Způsob, jakým Nejvyšší soud o stížnostech rozhoduje, plně konvenuje kasačnímu principu mimořádného opravného řízení s prvky apelačními. Nejvyšší soud rozhodně neprojevuje tendenci věci ihned sám rozhodnout, tuto možnost zvolil pouze v 7 případech (8,75 %). Dokonce lze pozorovat, že v některých případech Nejvyšší soud věc přikáže k novému projednání se svými pokyny, třebaže postup podle § 271 odst. 1 TrŘ nemůže nic bránit.⁴⁹⁰

⁴⁸⁸ srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2012, sp. zn. 6 Tz 70/2012

⁴⁸⁹ srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 1. 2013, sp. zn. 7 Tz 112/2012

⁴⁹⁰ Viz k tomu např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 3. 2013, sp. zn. 3 Tz 1/2013; Obviněná K. K. byla odsouzena pro trestný čin krádeže, ač v jejím případě nebyl naplněn znak zpětnosti dle § 205 odst. 2 TrZ, neboť

Dalším důležitým zjištěním je, že stížnost pro porušení zákona a dovolání nevykazují tak výraznou míru duplicitního využití, jak zřejmě mnozí odborníci předpokládají, a ve své praktické působnosti (rozuměj: využitelnosti) se tyto mimořádné opravné prostředky příliš nepřekrývají. Představu, že stížnost pro porušení zákona jednoduše nahradíme dílčím rozšířením důvodů dovolání, je nutno odmítnout při pohledu na čísla: jen v 25 případech (tj. 31,25 %) bylo shledáno, že namítanou vadu by teoreticky bylo možné úspěšně vytknout a odstranit v řízení o dovolání, při splnění formálních podmínek jeho přípustnosti. Neuvažoval jsem tedy případné zachování lhůt k podání dovolání (ty ostatně v době podání podnětu u většiny kauz zachovány nebyly), povinné podání prostřednictvím obhájce atd. Je zřejmé, že určitá část případů by Nejvyššímu soudu zkrátka předložena nebyla, kupř. z důvodu neochoty věc konzultovat s advokátem a riskovat placení nákladů dovolacího řízení. Podíváme-li se blíže na konkrétní objekt zbývajících 55 stížností pro porušení zákona, zjistíme, že v naprosté většině se jedná o takové typy rozhodnutí, jež nefigurují v ustanovení § 265a odst. 2 TrŘ a nelze je tudíž dovoláním napadnout.⁴⁹¹ Ukazuje se, že stížnost pro porušení zákona má v praxi rozsáhlé využití ve vztahu k celé škále rozličných typů rozhodnutí, de facto v jakékoli fázi trestního řízení. Často jde přitom o taková rozhodnutí, jež se svou závažností a citelností vůči obviněnému podobají meritorním rozhodnutím, vůči nimž i v současné době dovolání možné je. Na základě zjištěných údajů lze proto dovodit, že avizované rozšíření zákonných důvodů dovolání nemůže uspokojivým způsobem vykompenzovat zpochybňovaný institut stížnosti pro porušení zákona, pokud se zároveň výrazně nerozšíří okruh rozhodnutí dovoláním napadnutelných.

Třetí hypotéza, kterou jsem v případové studii ověřoval, směřovala k otázce, zda a nakolik i v současné době stížnost pro porušení zákona plní tzv. rehabilitační účel. Zjistil jsem, že z důvodů stanovených zákonem č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, bylo ve sledovaném období podáno 9 stížností pro porušení zákona (11,25 %), z toho 8 se týkalo tzv. odpíračů vojny, kteří tak realizovali své ústavně zaručené právo a v období totalitního státu za to byli neprávem kriminalizováni. Tyto případy byly poměrně obšírně popsány v literatuře i denním tisku. Jediný další případ souvisel s rehabilitací v tom smyslu, že soudní rozhodnutí, jež byla v rehabilitačním řízení zrušena, představovala v roce 1983 důvod pro nařízení přímého výkonu podmíněně odloženého trestu odnětí svobody uloženého za čin nerehabilitovaný. Výkon trestu tak byl z dnešního pohledu nezákonný, neboť obviněný se ve zkušební době osvědčil, avšak zákon o soudní rehabilitaci na takové situace přímo nepamatoval, v ustanovení § 30 odst. 2 ZSRh však stanovil generálnímu prokurátorovi (ministru spravedlnosti) povinnost podat stížnost pro porušení zákona i v jiných věcech, než jsou v tomto zákoně uvedeny, jestliže přezkoumáním zjistí, že

ohledně předchozího odsouzení již v době skutku platila fikce neodsouzení. Proto měla být věc postoupena správním orgánu jako přestupek. Nejvyšší soud dovodil, že promlčecí doba pro projednání přestupku neuplynula, avšak nevyužil možnosti rovnou rozhodnout o postoupení věci jinému orgánu.

⁴⁹¹ typicky pravomocné trestní příkazy, usnesení o přeměně druhu trestu na jiný druh trestu, o vykonání podmíněně odloženého trestu odnětí svobody, o zajištění věcí, majetkových hodnot a náhradních hodnot, rozhodnutí v rehabilitačních věcech, některá zatímní rozhodnutí, rozhodnutí v přípravném řízení, v rámci obnovy řízení atd.

k porušení zákona došlo z důvodů uvedených v § 1 ZSReh. A právě tato okolnost v daném případě nastala. Zdá se být nezpochybnitelné, že i dvě desetiletí po ukončení možnosti podávat žádost o soudní rehabilitaci se vyskytují případy, kdy v zájmu spravedlnosti je nutno napravovat tzv. staré křivdy a jejich důsledky v trestním řízení, popř. je nezbytné napravit nedůsledně provedené rehabilitační řízení.

Celková úspěšnost sledovaných stížností pro porušení zákona byla 84,8 %, neboť alespoň zčásti⁴⁹² bylo vyhověno 67 návrhům, 12 stížností bylo zamítnuto a 1 vzata zpět. Poměr úspěšných řízení se nijak výrazně neliší od úspěšnosti ministerských návrhů v minulých letech, je jen nepodstatně nižší než v roce 2011 (pouze v letech 2007 a 2008 byla úspěšnost ještě výrazněji vyšší). Tato čísla potvrzují tezi, že návrhy jsou zpracovávány odborným aparátem a v požadované kvalitě a ministr spravedlnosti si také zpravidla neosvojuje roli obhájce obviněného – jinými slovy vysoce převládají odborná hlediska nad subjektivními (politickými). Ve zkoumaném souboru jsem však označil méně známé dva případy, kdy stížnost pro porušení zákona byla podána v rozporu s odbornými stanovisky zpracovatelů, na přímý pokyn vedení ministerstva.

A konečně, předmětem zkoumání se rozhodovací praxe stala i z důvodu zjištění, zda a do jaké míry se tímto mimořádným opravným prostředkem napravují určité opakující se závady, vyvolané legislativním a systémovým pochybením či nejasným výkladem důležité normy. Třebaže škála vytýkaných pochybení je opravdu široká, dají se vysledovat některé stále se opakující vady, byť vzorek 80 stížností nemusí být pro tento účel dostatečně mohutný. Výsledky naznačují, že aktuální aplikační problémy se s určitým zpožděním odrážejí i v agendě stížností pro porušení zákona, nikdy však „hromadná“ pochybení nedosáhla takových rozměrů, že by tvořila rozhodující část této agendy. Dlouhodobě, tj. bez souvislosti s recentními změnami právní úpravy, se kromě zmíněných rehabilitačních věcí objevují potíže v souvislosti s posouzením podmínek pro ukládání souhrnného trestu (v nynějším souboru se jedná o 4 případy).⁴⁹³ Pokud jde o odraz či spíše dozívání aktuálních aplikačních problémů, upozorňuji na nejasnosti ohledně přeměny nevykonaného trestu obecně prospěšných prací v nepodmíněný trest odnětí svobody; této otázky se dotýká 7 stížností (8,75 %).⁴⁹⁴ Dále se opakovaně napravovalo (ve 4 případech) pochybení státních zástupců, kteří nebyli funkčně příslušní k rozhodnutí o stížnosti obviněného proti usnesení o zahájení trestního stíhání a měli věc předložit

⁴⁹² Částečným vyhověním rozumím případy, kdy je namítáno porušení zákona ve prospěch i v neprospěch obviněného nebo jiné osoby a Nejvyšší soud shledá porušení toliko v jednom směru. Obdobně si lze představit vyhovění návrhu ve vztahu k jednomu spoluobviněnému a zamítnutí ohledně jiného.

⁴⁹³ Zde je nutno poznamenat, že skutečný rozsah nezákonných postupů je v přezkoumávaných věcech podstatně vyšší, v řadě případů však toto pochybení nenaplnuje restriktivní kritéria uvedená v § 266 odst. 2 TrŘ a stížnost pro porušení zákona podána není.

⁴⁹⁴ Věcně se jednalo o chybný výklad ustanovení o časové působnosti trestních zákonů, konkrétně pojmu trestnost činu ve smyslu § 2 odst. 1 TrZ, která zahrnuje i přepočítací poměr jednotlivých druhů trestu. Ač byl trest obecně prospěšných prací ukládán podle trestního zákona č. 140/1961 Sb., ve znění účinném do 31. 12. 2009, soudy často pochybily tím, že při rozhodnutí o přeměně nevykonané části tohoto trestu v nepodmíněný trest odnětí svobody použily přepočítací poměr uvedený v novém trestním zákoníku č. 40/2009 Sb., který není pro odsouzeného příznivější než přepočítací poměr dle předchozí právní úpravy (ba právě naopak).

nadřazenému státnímu zastupitelství k rozhodnutí; zde sehrála roli recentní judikatura vykládající pojmy „pokyn“ a „souhlas“ ve smyslu § 146 odst. 2 písm. a) TrŘ poněkud šířeji než odpovídalo dosavadním zvyklostem v soustavě státního zastupitelství. Oproti očekávání autora se však výrazněji neprojevují případy, kdy soudy nevzaly v úvahu změny skutkové podstaty přečinu krádeže ve smyslu § 205 odst. 2 TrZ a nezjistily, že ve vztahu k předchozímu odsouzení pachatele již není dán znak zpětnosti a skutek není trestným činem. Absence znaku zpětnosti u krádeže se namítala spíše tam, kde ve vztahu k předchozím věcem nastala fikce neodsouzení. V období následujícím po 30. 4. 2013 se objevují případy namítaného porušení zákona v souvislosti s vadnou aplikací amnestie prezidenta republiky č. 1/2013 Sb., jak o tom svědčí dvě „čerstvá“ rozhodnutí Nejvyššího soudu.⁴⁹⁵

Interpretace výsledků předkládané analýzy má sloužit jako podnět k diskusi, popř. i k dalšímu bádání v této oblasti, což je úkol navýsost aktuální, neboť se připravuje nový kodex trestního práva procesního, jehož tvůrci budou muset opětovně promyslet a vyladit i systém mimořádných opravných prostředků. Je užitečné zabývat se při tom i empirickými poznatky z praxe.

5. Řízení o stížnosti pro porušení zákona a jeho specifika

5.1. Promítnutí jednotlivých zásad trestního řízení a zásad opravných systémů do současné koncepce řízení o stížnosti pro porušení zákona

5.1.1. Uplatnění zásad trestního řízení v řízení o stížnosti pro porušení zákona

A: Zásada stíhání jen ze zákonných důvodů (§ 2 odst. 1 TrŘ)

Zásada řádného zákonného procesu (*nullus processus criminalis sine lege*) vyplývá z čl. 8 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a uplatňuje se v celém trestním řízení, tedy i v řízení o stížnosti pro porušení zákona. Již z ustanovení § 266 odst. 1 TrŘ, které zmiňuje vadný postup řízení (*error in procedendo*), lze usuzovat na důležitou funkci stížnosti pro porušení zákona při nápravě podstatných procesních vad, zejména nerespektování práva na obhajobu nebo ustanovení trestního řádu upravujících dokazování. Pokud jde o důkazy absolutně neúčinné, vykazující tak závažné vady, že je vůbec nelze v řízení použít, Nejvyšší soud není oprávněn je nahradit důkazy novými a zjištěnou vadu odstranit, takže po zrušení rozhodnutí dochází k vrácení věci příslušnému orgánu k novému projednání a rozhodnutí dle § 270 odst. 1 TrŘ. U důkazů relativně neúčinných, kdy předmětnou procesní vadu může soud dodatečně zhojit, je v praxi Nejvyššího soudu zpravidla zvažováno, ač to v podstatě zákon nepředpokládá, ale ani nevylučuje (srov. § 271 odst. 1 a § 276 TrŘ), zda Nejvyšší soud má ve veřejném zasedání vadu odstranit a sám ve věci rozhodnout, nebo zda má podle převážně se aplikujícího kasačního principu věc

⁴⁹⁵ srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2013, sp. zn. 11 Tz 34/2013, a rozsudek ze dne 8. 1. 2014, sp. zn. 7 Tz 38/2013

přikázat k novému projednání, spolu se závaznými pokyny příslušnému orgánu.⁴⁹⁶ Vlastním prostředkem k zajištění zákonného procesu je zrušení nezákonného rozhodnutí, popř. jemu předcházejícího řízení nebo jeho části, doplnění chybějícího či neúplného výroku (§ 270 odst. 2 TrŘ), vrácení věci k dalšímu řízení s právně závaznými pokyny a spíše výjimečně, v rámci omezeného principu apelace, samostatné zjednání nápravy meritorním rozhodnutím Nejvyššího soudu (§ 271 odst. 1 TrŘ).

Kritici institutu stížnosti pro porušení zákona poukazují mj. na fakt, že podle aktuální právní úpravy je vlastně do role strážce řádného zákonného procesu pasován ministr spravedlnosti coby člen vlády a představitel moci výkonné.

B: Presumpce nevinny (§ 2 odst. 2 TrŘ)

V první řadě uvedme, že ústavně zaručený požadavek, aby se na obviněného hledělo, jako by nebyl odsouzen, se dotýká pouze meritorních rozhodnutí (výroků), která řeší otázku viny obviněného. K tomu je nutno poznamenat, že otázku, zda vina byla obviněnému plně prokázána, znovu nastoluje pouze mimořádný opravný prostředek podaný proti výroku o vině, takže o presumpci nevinny nelze pojmově hovořit, jsou-li stížnosti pro porušení zákona napadnuty výlučně ostatní (navazující) výroky rozsudku či trestního příkazu nebo četná rozhodnutí v trestním řízení, jež buď vůbec neřeší otázku viny (typicky rozhodnutí ve vykonávacím řízení), anebo se vůbec netýkají práv a zájmů obviněného.

V řízení o stížnosti pro porušení zákona podané proti odsuzujícímu rozhodnutí⁴⁹⁷ se z povahy věci zásada presumpce nevinny *neuplatní*, neboť až do okamžiku, kdy je na základě přezkumného řízení napadený rozsudek zrušen, stále trvají účinky pravomocného odsuzujícího verdiktu, které je možno v určitém rozsahu eliminovat jen odložením či přerušením výkonu rozhodnutí podle § 275 odst. 4 TrŘ.⁴⁹⁸ K obnovení presumpce nevinny dochází až zrušením odsuzujícího výroku a tato zásada pak trvá i v dalším řízení, tj. po zrušení nezákonného rozhodnutí Nejvyšším soudem až do právní moci konečného rozhodnutí, včetně případného nového opravného řízení.⁴⁹⁹ V rehabilitačních věcech se presumpce nevinny neuplatní, zůstal-li formálně v platnosti výrok o vině, naopak bude namísto po zrušení původního odsuzujícího rozhodnutí a následném zastavení trestního stíhání (např. z důvodu amnestie ve formě abolice). Princip presumpce nevinny může být jen zdánlivě omezen, a to v případě, kdy ze spolehlivých skutkových zjištění vyplývá, že skutek se stal a spáchal jej obviněný, avšak měl být posouzen podle mírnějšího

⁴⁹⁶ Šámal, P.: Opravné prostředky v trestním řízení. Stížnost pro porušení zákona. Obnova řízení. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 56

⁴⁹⁷ Stejný závěr o vyloučení presumpce nevinny se týká také usnesení soudu o schválení narovnání a usnesení o schválení dohody o vině a o trestu.

⁴⁹⁸ Šámal, P.: Opravné prostředky v trestním řízení. Stížnost pro porušení zákona. Obnova řízení. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 61

⁴⁹⁹ K obživení presumpce nevinny však nedochází zrušením rozhodnutí, jímž soud zamítl návrh na povolení obnovy řízení ve prospěch obviněného, neboť v řízení obnovovacím (*iudicium rescindens*) s ohledem na závaznost stále existujícího pravomocného rozhodnutí nemá zásada presumpce nevinny místa, ledaže by šlo o návrh na povolení obnovy řízení v neprospěch obviněného proti výroku o otázce viny.

ustanovení trestního zákona. Postupuje-li Nejvyšší soud podle § 270 odst. 1 TrŘ, jeho právní názor ohledně hmotněprávního posouzení je pro nižší soudy závazný. Spočívá-li vada v příliš přísném posouzení skutku, ale jinak jsou podmínky trestní odpovědnosti splněny, dalo by se tvrdit, že na obviněného již dost dobře nelze hledět, jako by byl nevinným žalovaným skutkem, když trestní řízení se vede o skutku a nikoli o jeho právní kvalifikaci. Nejsou-li na jedné straně pochybnosti o otázkách skutkových ani o trestněprávním charakteru jednání obviněného, určitě to neznámá, že by se neměly projevit účinky presumpce neviny, a to z toho prostého důvodu, že konečné rozhodnutí ve věci samé nelze předjímat s ohledem na možnou změnu situace; trestní stíhání může být např. přerušeno nebo zastaveno z důvodů, které nebyly předmětem stížnosti pro porušení zákona, ale změna může teoreticky nastat i ohledně právního posouzení (např. úplná dekriminace jednání pozdějším zákonem).

Naproti tomu se zásada presumpce neviny v řízení o stížnosti pro porušení zákona v plném rozsahu *uplatní*, směřuje-li stížnost proti zprošťujícímu rozsudku či proti usnesení o zastavení trestního stíhání, odstoupení od trestního stíhání mladistvého, postoupení věci mimosoudnímu orgánu nebo proti usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání, a to přesto, že Nejvyšší soud v současnosti nemůže takové rozhodnutí zrušit a změnit v neprospěch obviněného⁵⁰⁰; zde je podstatné, že pravomocným rozhodnutím soudu nikdy nebyla vyslovena vina. Ze stejného důvodu bude plně zachován princip presumpce neviny i v řízení o stížnosti pro porušení zákona podané proti usnesení o zahájení trestního stíhání či usnesení o vrácení věci státnímu zástupci k došetření.

Pokud se týče fáze před podáním stížnosti pro porušení zákona, platí v podstatě totéž, co bylo uvedeno shora – při přezkumu podnětu se s presumpcí neviny nepočítá, jestliže řízení dospělo k pravomocnému rozhodnutí ve věci samé. Lachout nastínil případ, kdy podnět ke stížnosti pro porušení zákona by byl odložen z toho důvodu, že odsouzený sice nespáchal trestný čin, pro který byl odsouzen, spáchal však méně závažný trestný čin, který by již nebylo možno např. z důvodu promlčení či amnestie stíhat. Pokud by oprávněný subjekt na podkladě této úvahy odmítl podat stížnost pro porušení zákona, jež by podle důvodného očekávání měla za následek zastavení trestního stíhání, podle autora by to znamenalo porušení presumpce neviny, neboť tento orgán by na obviněného hleděl, jako by spáchal jiný trestný čin, ačkoliv jeho vina nebyla pravomocným rozsudkem v této věci vyslovena.⁵⁰¹ S tímto názorem nelze souhlasit, neboť dokud není pravomocné rozhodnutí předepsaným způsobem zrušeno, je nutno vycházet z domněnky jeho správnosti a zákonnosti, což v případě odsuzujícího rozsudku nebo trestního příkazu znamená respekt ke stabilitě výroku o vině ve všech jeho částech. Odmítnutí podání stížnosti pro porušení zákona proti odsuzujícímu výroku, byť by pro takový postup

⁵⁰⁰ Presumpce neviny se prosadí pochopitelně i tehdy, je-li z povahy věci možné zrušení těchto rozhodnutí, např. domáhá-li se stížnost pro porušení zákona příznivějšího důvodu pro zastavení trestního stíhání nebo zprošťujícího rozsudku namísto usnesení o zastavení trestního stíhání.

⁵⁰¹ Lachout, V.: K úpravě stížnosti pro porušení zákona v trestním řízení. Právník č. 4/1966, s. 358

objektivně byly pádné důvody (např. argument, že žalované jednání je pouhý přestupek) tak není porušením presumpce neviny.

C: Zásada oficiality a zásada legality (§ 2 odst. 3, 4 TrŘ)

Zásady oficiality a legality vyjadřují odpovědnost státu za ochranu společnosti a spravedlivé trestání jednotlivých členů společnosti. Zásada oficiality vyjadřuje nejen právo, ale i povinnost orgánů činných v trestním řízení provést určitý procesní úkon, jsou-li k němu dány zákonné podmínky, bez ohledu na stanovisko a postavení dotčených osob.⁵⁰² Tato zásada se však v řízení o stížnosti pro porušení zákona uplatní zcela zvláštním způsobem. V této souvislosti se spíše hovoří o kontrární zásadě *dispoziční*, neboť navrhovatel volně disponuje zahájením mimořádného opravného řízení⁵⁰³, může vzít podanou stížnost zpět a označením rozsahu a důvodů stížnosti předem závazně vymezuje rozsah a obsah přezkoumné a rozhodovací činnosti Nejvyššího soudu a také zprostředkovaně uplatnění zákazu reformationis in peius. Naproti tomu vlastní průběh řízení o stížnosti pro porušení zákona je již převážně ovládan zásadou oficiality, takže Nejvyšší soud z úřední povinnosti koná úkony, zejména přípravu veřejného či neveřejného zasedání, ustanovení obhájce ex offo, šetření ve smyslu § 276 TrŘ, dále např. rozhoduje o odkladu či přerušení výkonu rozhodnutí (§ 275 odst. 4 TrŘ), o vyloučení věci k samostatnému projednání, o postoupení velkému senátu trestního kolegia apod. a z moci úřední také obligatorně přezkoumává věc z důvodu možné aplikace beneficia cohaesionis.

Zásada legality v pravém smyslu v současnosti nemá u stížnosti pro porušení zákona místa. Státní zástupce sice může (ale nemusí) navrhnout na podání takové stížnosti, a to i v neprospěch obviněného, může též po prošetření předložených podnětů navrhnout jejich odložení, ale pro ministra spravedlnosti nejsou tyto návrhy závazné. Zákonnou povinnost státního zástupce podněty přezkoumávat (§ 466 TrŘ) nelze považovat za projev zásady legality. V duchu této zásady však má probíhat účast státního zástupce Nejvyššího státního zastupitelství při veřejném zasedání před Nejvyšším soudem, resp. jeho písemné vyjádření k obsahu stížnosti pro porušení zákona.

D: Zásada rychlosti a ekonomie řízení (§ 2 odst. 4 TrŘ)

Požadavek projednání věci bez zbytečných průtahů vyplývá z čl. 6 odst. 1 EÚLP, čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, z ustanovení § 5 odst. 2 ZSS a pro trestní řízení konkrétně i z ustanovení § 2 odst. 4 TrŘ a ve věcech mládeže z § 3 odst. 6 ZSM, což značí klíčový a průřezový význam tohoto principu. Jakmile je stížnost pro porušení zákona podána a jsou splněny všechny podmínky řízení, předseda senátu Nejvyššího soudu nařídí veřejné či neveřejné zasedání a učiní všechna potřebná opatření k jejich zdárnému průběhu a ke skončení věci.

⁵⁰² Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 3. vyd., Praha: Leges, 2013, s. 146

⁵⁰³ Ani v případě, kdy podle v této práci zastávaného názoru je ministr spravedlnosti povinen stížnost pro porušení zákona podat, nelze to přisuzovat projevům zásady oficiality, neboť ministr spravedlnosti není orgánem činným v trestním řízení. Jedná se o specifickou povinnost v trestním řízení vyplývající ze zvláštních zákonů.

Přednostně by měly být projednány případy mladistvých. Případné stížnosti ministra spravedlnosti či obviněného, popř. dalších účastníků, na průtahy v řízení vyřizuje předseda Nejvyššího soudu. Pro nařízení jednání ani pro rozhodnutí o stížnosti pro porušení zákona není stanovena byť i jen pořádková lhůta, v praxi však trvá řízení o stížnostech pro porušení zákona kratší dobu než řízení o dovolání. Podle mých zkušeností Nejvyšší soud dosud nikdy nemusel odročovat veřejné zasedání. Velmi důležitá je lhůta uvedená v ustanovení § 275 odst. 4 TrŘ, podle níž musí Nejvyšší soud rozhodnout o návrhu ministra spravedlnosti na odklad či přerušování výkonu napadeného rozhodnutí do 14 dnů od obdržení spisu. Tím má být zajištěno, aby pravděpodobný nezákonný stav nebyl zbytečně prodlužován a na straně státu nevznikaly další náklady na případné odškodnění obviněného. Není však určen „sankční“ procesní následek porušení uvedené lhůty.

K urychlení řízení slouží také ustanovení § 266a odst. 1 TrŘ, které stanoví pořádkovou lhůtu 14 dnů k dodatečnému odůvodnění stížnosti pro porušení zákona, podané výjimečně bez písemného odůvodnění. Nerespektování této lhůty však nemůže vést k odmítnutí stížnosti pro porušení zákona a trestní řád ani nepředpokládá žádný formalizovaný postup směřující k odstranění nedostatku jejich obsahových náležitostí, jako je tomu kupř. u odvolání a dovolání (viz § 251 odst. 1, 2 a § 265h odst. 1 TrŘ), avšak v důsledku toho nebude možné shledat takovou stížnost pro porušení zákona důvodnou a Nejvyšší soud ji *zamítne* podle § 268 odst. 1 písm. c) TrŘ. Dodatečně uvedené důvody již nelze po uplynutí této lhůty měnit (§ 267 odst. 2 TrŘ), stejně tak nemůže ministr spravedlnosti modifikovat podanou stížnost pro porušení zákona postupem podle § 266a odst. 1 TrŘ v jiném směru než jen v doplnění jejího odůvodnění. Dodatečně je povinen odůvodnit podanou stížnost výlučně ministr spravedlnosti a nemůže to za něj učinit jiná osoba, např. jím pověřený zástupce nebo státní zástupce Nejvyššího státního zastupitelství, který se účastní veřejného zasedání u Nejvyššího soudu.⁵⁰⁴

Jelikož je Nejvyšší soud vázán rozsahem a důvody stížnosti pro porušení zákona, trestní řád v navazujícím ustanovení § 267 odst. 2 zakazuje v průběhu celého řízení podanou stížnost jakkoli měnit, což se týká všech jejích obligatorních obsahových náležitostí. Případná změna učiněná v rozporu s ustanovením § 267 odst. 2 TrŘ by byla právně neúčinná a Nejvyšší soud by k ní nemohl přihlížet.⁵⁰⁵ Uvedená koncentrace řízení samozřejmě přispívá k provedení zásady rychlosti a ekonomie řízení.

Procesní ekonomie bude jistě zvažována ve fázi předcházející podání stížnosti pro porušení zákona, neboť zájem na plné zákonnosti rozhodování může v některých případech ustoupit zájmu na určité hospodárnosti řízení, typicky

⁵⁰⁴ Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. II., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3322; Komentář uvádí, že předmětná lhůta se počítá „od skutečného podání, nikoli až od doručení stížnosti pro porušení zákona Nejvyššímu soudu“; mám za to, že stížnost je vždy podána až okamžikem doručení Nejvyššímu soudu, kdy je také zahájeno řízení, nehledě k tomu, že komentář neupřesňuje, zda má „skutečným podáním stížnosti“ na mysli datum podpisu ministra spravedlnosti, datum, kdy je předána do výpravny nebo podána k poštovní přepravě.

⁵⁰⁵ Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. II., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3328

v případech, kdy je předem zcela zřejmé, že náprava zjištěného pochybení nemůže přinést jiné rozhodnutí ve věci samé.⁵⁰⁶

E: Zásada přiměřenosti a zdrženlivosti (§ 2 odst. 4 TrŘ)

Pravidlo, že orgány činné v trestním řízení musejí postupovat s plným šetřením osobnosti účastníků a občanských práv zaručených Listinou a mezinárodními smlouvami, jimiž je Česká republika vázána, nachází plné uplatnění i v řízení o mimořádných opravných prostředcích. Nejvyšší soud, popř. intervenující státní zástupce jsou povinni jednat s účastníky, jichž se procesní úkon týká, způsobem, který si vyžaduje význam a výchovný účel mimořádného opravného řízení a trestního řízení jako takového. Obzvláště citlivě je třeba přistupovat k mladistvým účastníkům. Zásadu přiměřenosti má Nejvyšší soud zvláště na paměti, pokud rozhoduje o odkladu či přerušení výkonu rozhodnutí, proti němuž byla podána stížnost pro porušení zákona, nebo o vazbě, byl-li zrušen výrok o trestu odnětí svobody, který je na obviněném vykonáván.

F: Zásada materiální pravdy (§ 2 odst. 5 TrŘ)

Ve shodě se zásadou materiální pravdy se v trestním řízení zjišťuje skutkový stav, o němž nejsou důvodné pochybnosti, ovšem pouze v rozsahu nezbytném pro vydání určitého rozhodnutí. I v řízení o stížnosti pro porušení zákona však platí, že zásada materiální pravdy nemůže být nadřazena zásadě řádného zákonného procesu ve smyslu § 2 odst. 1 TrŘ. Je-li stížnost pro porušení zákona opřena o skutkové námítky, resp. vytýká pochybení při dokazování, lze jejím prostřednictvím odstranit věcně nesprávné rozhodnutí a nahradit jej rozhodnutím správným. Důvodem stížnosti pro porušení zákona může být nesprávně provedený poznávací proces, tj. fakt, že napadené rozhodnutí se nezakládá na tzv. praktické jistotě a vychází ze skutečností, které neměly odraz v objektivní realitě. K nápravě skutkových vad je však primárně určena obnova řízení, v níž se také mnohem více odráží zásada materiální pravdy, neboť se v daleko širším měřítku provádí dokazování.

Podání opravného prostředku je vyjádřením určitých pochybností o správnosti vynesení rozsudku.⁵⁰⁷ I mimořádné opravné prostředky mohou sloužit k dosažení větší míry jistoty ohledně správnosti skutkových zjištění, resp. maximálně dosažitelného souladu konečného rozhodnutí s objektivní realitou, pokud dosažení takového souladu je ještě i po právní moci jednak žádoucí a účelné, jednak možné. Proces zjišťování materiální pravdy v trestním řízení je procesem otevřeným, který má několik stádií a není zcela vyčerpán ani vydáním pravomocného rozhodnutí ve

⁵⁰⁶ Typicky se jedná o procesní pochybení (např. věcná nepříslušnost soudu, chybné obsazení samosoudcem namísto senátu), kdy napadené rozhodnutí vyznělo ve prospěch obviněného (např. přerušení výkonu trestu); jelikož v novém projednání nesmí dojít k jakékoli negativní změně ve vztahu k obviněnému, je otázkou, zda je podání a vyhovění takto odůvodněné stížnosti pro porušení zákona v souladu se zásadou ekonomie trestního řízení.

⁵⁰⁷ Pipek, J.: Principy apelace a kasace a jejich uplatnění v odvolání v československém trestním řízení. Praha: Univerzita Karlova, 1980, s. 76

věci samé. Přesto je nutné, jak se domnívá Jestřáb, aby byly zákonem stanoveny určité hranice, které tento proces uzavírají. Na rozdíl od obnovy řízení, kde takové hranice vyplývají v podstatě jenom z obsahové stránky návrhu na povolení obnovy, v řízení o stížnosti pro porušení zákona jsou stanoveny i procesně, a to jednak tím, že proti rozhodnutí Nejvyššího soudu o stížnosti pro porušení zákona není další stížnost pro porušení zákona přípustná (§ 266 odst. 1 druhá věta TrŘ)⁵⁰⁸, jednak tím, že podle současné právní úpravy není možné zrušit věcně nesprávné rozhodnutí týkající se zájmů jiné osoby než obviněného a také výroky, jimiž byl zákon porušen ve prospěch obviněného.

Nejvyšší soud může při zrušení nezákonného rozhodnutí hned sám rozhodnout ve věci jen v tom případě, je-li možno takové rozhodnutí učinit na podkladě skutkového stavu, který byl v napadeném rozhodnutí správně zjištěn (§ 271 odst. 1 TrŘ). Možnost vytváření nových skutkových zjištění je v tomto řízení tedy ještě více omezena než v řízení odvolacím (srov. § 259 odst. 3 a § 263 odst. 6 TrŘ), když na rozdíl od něj zákon v řízení o stížnosti pro porušení zákona nepředpokládá ani doplňování skutkových zjištění důkazy provedenými Nejvyšším soudem, a to přesto, že provádění důkazů není v řízení o stížnosti pro porušení zákona zcela vyloučeno (§ 276 TrŘ).⁵⁰⁹

G: Zásada vyhledávací (§ 2 odst. 5 TrŘ)

Jedná se o konkretizaci zásady oficiality pro oblast dokazování, kdy orgány činné v trestním řízení jsou povinny aktivně vyhledávat důkazy a objasňovat skutečnosti svědčící v neprospěch i ve prospěch obviněného. V přezkumném řízení na základě mimořádných opravných prostředků se proto zásada vyhledávací uplatňuje jen výjimečně, neboť dokazování se neprovádí buď vůbec, anebo jen ve velmi omezeném rozsahu daném povahou opravného prostředku.⁵¹⁰ Otázka procesní odpovědnosti za zjištění skutkového stavu se neřeší před Nejvyšším soudem, může však opět povstat v dalším řízení po zrušení napadeného rozhodnutí. Jinak řečeno, uvedená zásada se dílčím způsobem může projevit toliko při velmi omezeném použití apelačního principu.

H: Zásada volného hodnocení důkazů (§ 2 odst. 6 TrŘ)

Hodnocení důkazů je určitá myšlenková činnost při tvorbě nepřímých, odvozených poznatků. Zákon tuto velmi složitou intelektuální činnost blíže neupravuje, pouze implicitně předpokládá užití pravidel formální logiky, platných pro každou duševní práci. Zásada volného hodnocení důkazů neznamena libovůli, nýbrž svazuje postup orgánů činných v trestním řízení určitými pravidly, jejichž nezachování znamená porušení zákona.⁵¹¹ Předmětem přezkumné činnosti

⁵⁰⁸ Jestřáb, M.: Zásada objektivní pravdy v trestním řízení. Praha: Univerzita Karlova, 1981, s. 66

⁵⁰⁹ Šámal, P.: Opravné prostředky v trestním řízení. Stížnost pro porušení zákona. Obnova řízení. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 65

⁵¹⁰ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 3. vyd., Praha: Leges, 2013, s. 163

⁵¹¹ Hrdlička, J.: Stížnost pro porušení zákona v občansko-právních věcech. Praha: ČSAV, 1965, s. 54

Nejvyššího soudu v řízení o stížnosti pro porušení zákona je mj. i postup orgánů činných v trestním řízení, jejichž rozhodnutí je přezkoumáváno, při volném hodnocení provedených důkazů. Při přezkoumávání lze však zkoumat pouze to, zda tento orgán při vytváření svého vnitřního přesvědčení postupoval logicky správně a zda jeho vnitřní přesvědčení bylo důvodné. Směřuje-li stížnost pro porušení zákona proti rozhodnutí II. instance a vytýká-li, že orgán II. stupně neodstranil pochybnosti o správnosti hodnocení důkazů, přezkoumá Nejvyšší soud nejen napadené rozhodnutí a jemu předcházející opravné řízení, nýbrž i správnost hodnocení důkazů orgánem I. stupně a zákonnost důkazního řízení před tímto orgánem.

Těžiště dokazování je u soudu I. stupně, který důkazy za dodržení zásad ústnosti (§ 2 odst. 11 TrŘ) a bezprostřednosti (§ 2 odst. 12 TrŘ) nejen provádí, ale podle zásady volného hodnocení důkazů (§ 2 odst. 6 TrŘ) je hodnotí tak, aby na jejich podkladě mohl učinit spolehlivé skutkové závěry. Proto v řízení o stížnosti pro porušení zákona nemůže Nejvyšší soud bez dalšího „přehodnocovat“ provedené dokazování, aniž má sám možnost provádět všechny potřebné důkazy za dodržení zásad ústnosti a bezprostřednosti, a nemůže tedy jen na podkladě spisového materiálu zpochybnit dosavadní hodnocení důkazů i skutkové závěry na jejich podkladě učiněné. Jinak by se totiž Nejvyšší soud dostal do kolize se zásadou volného hodnocení důkazů a s požadavky na utváření vnitřního přesvědčení založeného na uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu. Neprovedení některých navrhovaných důkazů, z nichž nadto nevyplývá, že by mohly zpochybnit zjištěný skutkový stav věci a závěr o vině, samo o sobě není důvodem k vyslovení porušení zákona a k následnému zrušení napadených rozhodnutí. Také existence rozporů mezi důkazy sama o sobě neznamena, že by nebylo možné uznat obviněného vinným trestným činem a že by jakékoli rozpory mezi důkazy musely nutně vést k uplatnění pravidla „in dubio pro reo“, tj. k rozhodnutí v pochybnostech ve prospěch obviněného. I přes rozpory mezi důkazy může soud podle konkrétní důkazní situace dospět ke spolehlivému závěru o spáchání trestného činu obviněným. Rozhodnout ve prospěch obviněného lze jen za předpokladu, jestliže existující rozpory jsou tak zásadní, že vina obviněného není nepochybná ani po pečlivém vyhodnocení všech důkazů, přičemž v úvahu již nepřichází provedení dalších důkazů (srov. č. NS 9/2001 T-263).

Nejvyšší soud má tedy ke skutkovým zjištěním orgánu, který je původně utvářel, toliko zprostředkovaný vztah. Rozhodování o stížnosti pro porušení zákona je založeno na presumpci správnosti a zákonnosti přezkoumávaného pravomocného rozhodnutí i řízení, které mu předcházelo. Nejvyšší soud v řízení o stížnosti pro porušení zákona nemůže dávat závazné pokyny v tom směru, jak mají soudy nižších stupňů hodnotit provedené důkazy a jaké závěry mají na podkladě zhodnocení důkazů učinit.

Pokud byly důkazy v hlavním líčení provedeny v souladu se zásadami ústnosti a bezprostřednosti (§ 2 odst. 11, 12 TrŘ) a jejich hodnocení vyústilo do skutkových

a právních závěrů, které nejsou v rozporu se zásadou volného hodnocení důkazů (§ 2 odst. 6 TrŘ), nelze bez dalšího, pouze na základě akcentování jinak vyhodnocených důkazních souvislostí, hraničících pouze s větší či menší mírou pravděpodobnosti, zrušit pravomocné soudní rozhodnutí a nutit soud k přehodnocení již jednou vyslovených závěrů (srov. č. NS 9/2001 T-263). Jestliže orgán, jehož rozhodnutí je přezkoumáváno, postupoval podle § 2 odst. 6 TrŘ, tj. hodnotil důkazy podle vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu a učinil logicky odůvodněná úplná skutková zjištění, nemůže Nejvyšší soud napadené rozhodnutí zrušit jen proto, že sám na základě svého přesvědčení hodnotí tytéž důkazy s jiným v úvahu přicházejícím výsledkem. V takovém případě totiž nelze napadenému rozhodnutí vytknout porušení zásady volného hodnocení důkazů (srov. č. 53/1992-I. Sb. rozh. tr.).

Zásah Nejvyššího soudu do hodnocení důkazů je tedy v zásadě možný jen ve dvou situacích:

1) Nejvyšší soud shledá extrémní nesoulad mezi skutkovými zjištěními a z nich odvozenými právními závěry anebo skutečnost, že z provedených skutkových zjištění v žádné možné interpretaci odůvodnění soudního rozhodnutí takovéto právní závěry nevyplývají. Jestliže v žádné rozumné interpretaci skutkových zjištění nelze dospět k učiněným právním závěrům, znamená to, že daný orgán ve své úvaze porušil některé z pravidel formální logiky, kterými jsou:

a) zásada sporu (*principium contradictionis*), která stanoví, že dva sporné soudy nemohou být oba pravdivé;

b) zásada totožnosti (*principium identitatis*), jež vyžaduje, aby obsah pojmů zůstával vždy a v každém slovním spojení totožný;

c) zásada o vyloučeném třetím (*principium exclusi tertii*), podle níž nelze zamítnout oba soudy, z nichž jeden nějakému předmětu něco přisuzuje a druhý témuž předmětu v témže čase totéž upírá;

d) zásada dostatečného důvodu (*principium rationis sufficiens*) upravující požadavek, aby každý soud, o jehož platnosti má někdo být přesvědčen, byl zaručen spolehlivým důvodem.

2) Pokud Nejvyšší soud výjimečně ve veřejném zasedání provede některé důkazy, hodnotí i tyto důkazy způsobem uvedeným v § 2 odst. 6 TrŘ, přičemž zvažuje jejich závažnost (důkazní hodnotu) a pravdivost.⁵¹²

I: Spolupráce se zájmovými sdruženími občanů (§ 2 odst. 7 TrŘ)

Smyslem této zásady je zejména posílení výchovného působení trestního řízení, předcházení a zamezování trestné činnosti. Zájmovými sdruženími občanů se

⁵¹² Šámal, P.: Opravné prostředky v trestním řízení. Stížnost pro porušení zákona. Obnova řízení. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 64

rozumí odborové a zaměstnavatelské organizace, občanská sdružení vyjma politických stran a hnutí, církve a náboženské společnosti a právnické osoby sledující dobročinné účely (§ 3 odst. 1 TrŘ).⁵¹³ Širší formy spolupráce orgánů činných v trestním řízení se v současné době vyskytují jen velmi zřídka, tím méně se tato zásada uplatní u stížnosti pro porušení zákona. Vyrozumění zájmového sdružení za účelem součinnosti při zajišťování účasti veřejnosti (§ 199 odst. 2 TrŘ) nepřipadá v praxi do úvahy, stejně tak se neuplatní ustanovení § 6 odst. 2 TrŘ, které by umožňovalo zájmovému sdružení navrhnout Nejvyššímu soudu, aby vazba, o které má rozhodnout podle § 275 odst. 3 TrŘ, byla nahrazena jejich zárukou. Veřejného zasedání před Nejvyšším soudem se nemůže zúčastnit zástupce sdružení, leda na místě veřejnosti. Tato omezení vyplývají z povahy řízení o stížnosti pro porušení zákona, v němž se zejména řeší odborné právní otázky a výchovné působení na pachatele či na veřejnost není akcentováno. Poněkud jiná situace vzniká ve fázi před podáním stížnosti pro porušení zákona, neboť zájmovým sdružením občanů nic nebrání podávat ministru spravedlnosti podněty k přezkoumání trestních věcí a k podání stížnosti pro porušení zákona.

J: Zásada obžalovací (§ 2 odst. 8 TrŘ)

Trestní řád nenasvědčuje tomu, že by mimořádné opravné řízení nemělo mít spornou (kontradiktorní) povahu tak jako celé řízení před soudem. Mimořádné opravné řízení konané na podkladě stížnosti pro porušení zákona plní ve vztahu k obžalovací zásadě dvojí funkci, když na jedné straně je – byť zpravidla výjimečným – pokračováním řízení, které se konalo na podkladě obžaloby před soudem činným v I. stupni, a současně je řízením přezkumným ve vztahu k tomu řízení, z něhož vzešlo napadené rozhodnutí. Státní zástupce činný u Nejvyššího státního zastupitelství se povinně účastní veřejného zasedání před Nejvyšším soudem a i v řízení o stížnosti pro porušení zákona má nadále postavení veřejného žalobce, tj. má postavení strany a výhradně on zastupuje veřejnou žalobu. Dispoziční právo státního zástupce je v souladu s uvedenou zásadou omezeno tím, že nemá právo rozšířit obžalobu o nový skutek a Nejvyšší soud může vždy rozhodnout jen o zažalovaném skutku (*nemo iudex sine actore*).⁵¹⁴ V důsledku této zásady není přípustná stížnost pro porušení zákona proti meritorním rozhodnutím státního zástupce v přípravném řízení (zastavení trestního stíhání, postoupení věci jinému orgánu).⁵¹⁵

K: Zásada veřejnosti, ústnosti a bezprostřednosti (§ 2 odst. 10, 11, 12 TrŘ)

Veřejné ústní projednání podané stížnosti pro porušení zákona je rozšířeným pravidlem, takže zásada uvedená v § 2 odst. 10 TrŘ⁵¹⁶ nachází i v mimořádném

⁵¹³ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 3. vyd., Praha: Leges, 2013, s. 168

⁵¹⁴ Šámal, P.: Opravné prostředky v trestním řízení. Stížnost pro porušení zákona. Obnova řízení. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 60

⁵¹⁵ srov. náleží pléna Ústavního soudu ze dne 31. 10. 2001, sp. zn. Pl. ÚS 15/01, publikovaný pod č. 424/2001 Sb.

⁵¹⁶ Požadavek veřejného a ústního projednání před soudem je zakotven i v normách nadzákoně právní síly, tj. v čl. 96 odst. 2 Ústavy ČR, čl. 38 odst. 2 Listiny, čl. 6 odst. 1 EÚLP, čl. 14 odst. 1 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech atd.

opravném řízení poměrně široké uplatnění. Na rozdíl od dovolání je velká většina stížností pro porušení zákona projednána ve veřejném zasedání, čímž je naplněna litera ustanovení § 274 TrŘ. V neveřejném zasedání může (ale nemusí) Nejvyšší soud rozhodovat pouze o zamítnutí stížnosti pro porušení zákona ve smyslu § 268 odst. 1 TrŘ; vedle tohoto fakultativního způsobu projednání rozhoduje senát Nejvyššího soudu v neveřejném zasedání o odkladu či přerušení výkonu rozhodnutí dle § 275 odst. 4 TrŘ, popř. o jiných dílčích otázkách.

Šámal si v monografii z roku 1999 položil otázku, zda by Nejvyšší soud neměl více, než jak tomu bylo v tehdejší praxi, zvažovat, zda je nařízení neveřejného zasedání vhodné s ohledem na charakter konkrétní věci a možnost vyjádření stran a uplatnění dalších argumentů v případném veřejném zasedání. Odkazoval přitom mj. na náleží Ústavního soudu ze dne 18. 6. 1997, sp. zn. II. ÚS 180/96, v němž se Ústavní soud vyslovil pro restriktivní výklad výjimek z veřejnosti jednání před soudem, když možnosti zamítnutí stížnosti pro porušení zákona v neveřejném zasedání v podstatě omezil na formální důvody.⁵¹⁷ Přestože následně zákonodárce v ustanovení § 268 TrŘ vyspecifikoval důvody zamítnutí stížnosti pro porušení zákona, ustanovení § 274 věty za středníkem TrŘ upraveno nebylo, což lze považovat za legislativní nedostatek. De lege ferenda bych jednoznačně doporučil upřesnění v tom smyslu, že Nejvyšší soud může v neveřejném zasedání zamítnout stížnost pro porušení zákona pouze pro nepřijatelnost [§ 268 odst. 1 písm. a) TrŘ]; jeví-li se podaná stížnost předsedovi senátu jako nedůvodná, měl by nařídit veřejné zasedání v souladu s pravidlem, že pokud Nejvyšší soud stížnost pro porušení zákona projednává meritorně (věcně), zásadně se tak děje ve veřejném zasedání.

Zásada ústnosti dle § 2 odst. 11 TrŘ má omezené využití, nicméně v rámci veřejného zasedání je prostor pro ústní přednesy státního zástupce, obhajoby, popř. zástupce ministra spravedlnosti, předseda senátu ústně řídí jednání, podává zprávu o stavu věci, ústně komunikuje se stranami, ústně vyhláší všechna rozhodnutí a také je odůvodňuje. Má-li Nejvyšší soud vlastní zjištění, čte vybrané písemnosti a strany se k nim ústně vyjadřují.

Převážně kasační charakter opravného řízení značně omezuje uplatnění zásady bezprostřednosti (§ 2 odst. 12 TrŘ), neboť vlastní dokazování je téměř vyloučeno. Uvedená zásada se projevuje pouze zprostředkovaně ve dvou směrech: jednak Nejvyšší soud rozhoduje na podkladě skutkového stavu, který byl nižšími soudy zjištěn za plného použití bezprostředních vjemů, jednak se tato zásada opět v plné míře projeví v případě vrácení věci k novému projednání a rozhodnutí.⁵¹⁸

L: Zajištění práva na obhajobu (§ 2 odst. 13, 14 TrŘ)

⁵¹⁷ Šámal, P.: Opravné prostředky v trestním řízení. Stížnost pro porušení zákona. Obnova řízení. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 61

⁵¹⁸ Šámal, P.: Opravné prostředky v trestním řízení. Stížnost pro porušení zákona. Obnova řízení. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 63-64

I v řízení o stížnosti pro porušení zákona je osobě, proti níž se řízení vede, zaručena plná ochrana práv a oprávněných zájmů a účinné uplatňování její obhajoby. Tento požadavek je nutno chápat jako nedílnou součást práva na spravedlivý proces a nezbytný předpoklad vydání správného a zákonného rozhodnutí. V řízení o stížnosti pro porušení zákona musí mít obviněný obhájce v případech uvedených v ustanovení § 36a odst. 2 TrŘ. Předseda senátu Nejvyššího soudu nejprve vyrozumívá odsouzeného, že v řízení o stížnosti pro porušení zákona musí být zastoupen obhájcem, poskytne mu přiměřenou lhůtu ke zvolení obhájce a upozorní, že nedojde-li k jeho zvolení, bude odsouzenému obhájce ustanoven. Osobě, která může být rozhodnutím o stížnosti pro porušení zákona přímo dotčena (zpravidla *obviněný*), nemá obhájce či zmocněnce, a které zároveň nelze doručit vyrozumění o veřejném zasedání, musí být obhájce, resp. opatrovník, rovněž ustanoven (§ 275 odst. 2 TrŘ). Obhájci se v každém případě doručí opis stížnosti pro porušení zákona, aby se k jejímu obsahu mohl vyjádřit.⁵¹⁹ Podstatné je i to, že náklady na nutnou obhajobu, které obviněnému vznikly v důsledku podání stížnosti pro porušení zákona, nese stát (§ 151 odst. 1 věta druhá TrŘ), a to bez ohledu na výsledek řízení.

Obhajoba v řízení o stížnosti pro porušení zákona má svá specifika, která zasluhují bližší pozornost. Jelikož stížnost pro porušení zákona je oprávněn podat pouze ministr spravedlnosti, naskýtá se obhájci jen relativně omezené pole působnosti.⁵²⁰ Zejména je nutno si uvědomit, že nemůže-li v průběhu řízení ministr spravedlnosti jakožto navrhovatel měnit rozsah a důvody stížnosti pro porušení zákona, tím spíše k tomu není oprávněn obviněný, resp. jeho obhájce, poškozený, zúčastněná osoba apod. Dikci zákona nelze obcházet ani tzv. vyjádřením se ke stížnosti pro porušení zákona, v němž jednak nelze vytýkat oprávněnému subjektu – ministru spravedlnosti – že v celé šíři nevyčerpal důvody uvedené v podnětu ke stížnosti pro porušení zákona, jednak nelze tyto důvody samostatně uvádět, argumentovat jimi a požadovat jejich zohlednění, neboť nebyly ve stížnosti pro porušení zákona výslovně uvedeny (srov. § 267 odst. 2 TrŘ). Nejvyšší soud musí takovéto argumenty považovat za právně neúčinné, neboť přezkoumává jen ty výroky a v tom rozsahu, jak jsou jmenovitě uvedeny v podané stížnosti. „Není proto v souladu se zákonem, pokud se obviněný domáhá širšího přezkumu napadeného rozhodnutí z důvodů, které uvádí pouze on, a mýlí se, pokud v tomto směru obecně argumentuje ustanovením § 2 odst. 5 TrŘ o nutnosti přihlížet k vadám z úřední povinnosti, neboť opomněl, že je konáno řízení o mimořádném opravném prostředku s pravidly přezkumu určeného jako *lex specialis* (§ 266 – 276 TrŘ)“.⁵²¹

Je proto zbytečné zasílat Nejvyššímu soudu vyjádření v tom směru, že zákon byl porušen v mnohem větším rozsahu, než jak to uvádí návrh ministra spravedlnosti.

⁵¹⁹ Visinger, R.: Vše, co advokát potřebuje vědět o stížnosti pro porušení zákona, ale nechce se zeptat. Bulletin advokacie č. 10/2012, s. 27

⁵²⁰ Jelínek, J., Uhlířová, M.: Obhájce v trestním řízení. Praha: Leges, 2011, s. 311

⁵²¹ viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 9. 2010, sp. zn. 4 Tz 24/2010, podobně i rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 10. 2011, sp. zn. 8 Tz 59/2011 aj.

Obhajobě však nic nebrání účinně navrhnout změnu či upřesnění petitu stížnosti pro porušení zákona, neboť konkrétní návrh rozhodnutí Nejvyššího soudu je sice obligatorní náležitostí stížnosti pro porušení zákona (§ 267 odst. 1 TrŘ), avšak Nejvyšší soud jím není vázán a může vydat výrok *praeter petita* či *ultra petita*. Obhájce kupř. může navrhnout, aby Nejvyšší soud ve věci rozhodl sám podle § 271 odst. 1 TrŘ, zatímco ministr spravedlnosti navrhl přikázání věci k novému projednání a rozhodnutí dle § 270 odst. 1 TrŘ, navrhnout namísto kasačního výroku dle § 269 odst. 2 TrŘ postup podle § 270 odst. 2 TrŘ (tj. přikázání k doplnění chybějícího či vadného výroku) anebo se vyslovit pro přikázání věci senátu v jiném složení či jinému soudu, popř. státnímu zástupci (§ 270 odst. 3 TrŘ). Dále obhájce v praxi může žádat Nejvyšší soud, aby usnesením rozhodl o odkladu či přerušení výkonu rozhodnutí, proti němuž byla podána stížnost pro porušení zákona (§ 275 odst. 4 věta prvá TrŘ). Samozřejmě nejsou vyloučeny ani další projevy aktivně vedené obhajoby, např. návrh na provedení potřebného šetření dle § 276 TrŘ, návrh na postoupení věci velkému senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu dle § 20 odst. 1, odst. 2 ZSS, upozornění na nutnost aplikace beneficia cohaesionis ve vztahu ke spoluobviněnému, ohledně něhož nebyla stížnost pro porušení zákona podána atd.⁵²²

Ústavní soud projednával případ, kdy Nejvyšší soud (po sdělení odsouzeného, že si obhájce nezvolí) ustanovil odsouzenému obhájce, jenž převzal své pověření v 9:30 hod. Následně proběhlo téhož dne v 11:30 hod. neveřejné zasedání, v němž byl návrh ministra spravedlnosti zamítnut. Poskytnutí náležité právní pomoci v době dvou hodin přirozeně nebylo myslitelné. „Stanoví-li trestní řád v případě stížnosti pro porušení zákona podmínky, za nichž se ustanovuje odsouzenému obhájce, je třeba chápat uvedený institut v jeho materiálním pojetí. To znamená, že probíhající soudní řízení je třeba vést takovým způsobem, aby došlo k naplnění účelu nutné obhajoby a tím i šetření základních práv a svobod odsouzeného. Bez toho, aniž by mohl ustavený právní zástupce jakkoli ovlivnit právní názor soudu, nelze na soudní řízení hledět jako na spravedlivé.“⁵²³

Zmiňme i jiné rozhodnutí Ústavního soudu, dotýkající se problematiky obhajoby v řízení o stížnosti pro porušení zákona. V daném případě si Nejvyšší soud nejasnil, zda obviněným zvolený obhájce přijal plnou moc; poněkud alibisticky však dotyčného advokáta upozornil, že se může ke stížnosti pro porušení zákona vyjádřit, nečekal však na jakoukoli odezvu a pět dní poté, kdy obhájce sdělení obdržel, v neveřejném zasedání rozhodl o zamítnutí stížnosti pro porušení zákona. Následující den bylo Nejvyššímu soudu doručeno vyjádření obhájce obsahující právní argumentaci rozvíjející odůvodnění stížnosti pro porušení zákona. Nejvyšší soud sice nemá povinnost vyzvat obhajobu k podání vyjádření, nesmí však přistupovat k institutu obhajoby v řízení o stížnosti pro porušení zákona zcela formálně, způsobem, který skutečné uplatnění práv obhajoby omezí či dokonce zcela

⁵²² Visinger, R.: Vše, co advokát potřebuje vědět o stížnosti pro porušení zákona, ale nechce se zeptat. Bulletin advokacie č. 10/2012, s. 28

⁵²³ viz nálezy Ústavního soudu ze dne 18. 10. 2006, sp. zn. IV. ÚS 374/04

vyloučí.⁵²⁴ Ústavní soud upřesnil, že v řízení o stížnosti pro porušení zákona nejde o to, že by obhajoba mohla měnit rozsah a důvody podané stížnosti, ale o to, že musí mít šanci rozvinout argumentaci ministra spravedlnosti, tedy předložit k jeho argumentaci další právní názory, jakož i např. odkazy na jurisprudenci či judikaturu zdůrazňující to, co považuje obhajoba za klíčové pro vyhovění podané stížnosti pro porušení zákona. Byla-li by takováto šance obhajobě upřena, ztrácelo by připuštění možnosti obhajoby (a v některých případech i nutnosti obhajoby) v řízení o podané stížnosti pro porušení zákona zcela smysl. Uvedenému pak odpovídá povinnost Nejvyššího soudu na takto předložené vývody obhajoby adekvátně reagovat. Je vyloučeno, aby se Nejvyšší soud této povinnosti zbavil např. tím, že obhajobě právo předložit svůj názor na věc fakticky upře.⁵²⁵

Zvláštní opodstatnění získává obhajoba v případech, kdy stížnost pro porušení zákona je podána v neprospěch obviněného. Právě v těchto kauzách vynikne kontradiktorní aspekt řízení o stížnosti pro porušení zákona, neboť úkolem obhájce je naopak argumentaci navrhovatele vyvracet a oslabovat.⁵²⁶ Smysluplnost obhajoby v řízení o stížnosti pro porušení zákona spočívá kromě již uvedeného i v dalších skutečnostech, jež dost dobře nemůže uplatnit ministr jako navrhovatel, neboť mu nejsou známy, popř. vyplynou teprve z projednání věci. Tak obhajoba kupř. může vznést námitku podjatosti člena senátu Nejvyššího soudu nebo navrhnout, aby v případě postupu podle § 275 odst. 3 TrŘ Nejvyšší soud rozhodl, že se obviněný nebere do vazby, anebo navrhnout vyloučení věci určitého obviněného ze společného řízení k samostatnému projednání (§ 23 odst. 1 TrŘ) apod.⁵²⁷

M: Zásada šetrného přístupu k poškozenému (§ 2 odst. 15 TrŘ)

Uvedená zásada, vložená do trestního řádu zákonem č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, se v neztenčené míře (srov. dikci „v každém období řízení“) uplatní i v řízení o stížnosti pro porušení zákona. Nejvyšší soud je povinen vést řízení s potřebnou ohleduplností k poškozenému a při šetření jeho osobnosti, musí mu umožnit plné uplatnění jeho práv a srozumitelně a vhodným způsobem poškozeného poučit. Řízení o stížnosti pro porušení zákona nesmí prohlubovat újmu způsobenou trestným činem či vytvářet na straně poškozeného druhotnou (sekundární) újmu. Postavení poškozeného se dotkneme i v podkapitole 5.2. pojednávající o průběhu řízení o stížnosti pro porušení zákona.

⁵²⁴ Visinger, R.: Vše, co advokát potřebuje vědět o stížnosti pro porušení zákona, ale nechce se zeptat. Bulletin advokacie č. 10/2012, s. 28

⁵²⁵ viz nálezy Ústavního soudu ze dne 12. 7. 2006, sp. zn. IV. ÚS 202/05

⁵²⁶ Ač případný akademický výrok nemá žádný vliv na právní moc a vykonatelnost napadeného rozhodnutí a nemůže změnit právní postavení obviněného, jde o právně relevantní skutečnost, akt aplikace práva nadaný presumpcí správnosti, který může být proveden jako důkaz v řízení civilním či správním, např. ve sporu s Ministerstvem spravedlnosti o přiznání náhrady škody dle zákona č. 82/1998 Sb., či ve sporu poškozeného s obviněným.

⁵²⁷ Visinger, R.: Vše, co advokát potřebuje vědět o stížnosti pro porušení zákona, ale nechce se zeptat. Bulletin advokacie č. 10/2012, s. 29

N: Zásady vyplývající z řízení ve věcech mladistvých

Zvláštní zásady, jež doplňují nebo modifikují obecné zásady trestního řízení uvedené v trestním řádu, vyplývají z mezinárodních smluv, jimiž je Česká republika vázána⁵²⁸, a z ustanovení § 3 ZSM. Také v řízení o stížnosti pro porušení zákona se uplatní určité změny s dopadem na postup řízení a procesní práva účastníků. Soudem pro mládež je i zvláštní senát Nejvyššího soudu a v zákonem stanovených případech jeho předseda [§ 2 odst. 2 písm. d) ZSM], přičemž i soudci Nejvyššího soudu působící v trestních věcech mládeže musejí mít zvláštní průpravu pro zacházení s mládeží (§ 3 odst. 8 ZSM), aby jejich znalost otázek souvisejících s výchovou mládeže zaručovala splnění výchovného účelu řízení (§ 36 ZSM).

Konkrétní dopady do řízení má zásada ochrany soukromí a osobnosti mladistvého (§ 3 odst. 5 ZSM). Veřejné zasedání o stížnosti pro porušení zákona se zásadně koná bez účasti veřejnosti, toliko za přítomnosti osob uvedených v § 54 odst. 1 ZSM, ledaže by předseda senátu vyhověl návrhu mladistvého, aby se jednání konalo veřejně. Nejvyšší soud je povinen zajistit utajení identity mladistvého, což se týká nejen zveřejňování údajů o konání a průběhu veřejného zasedání, nýbrž i důsledné anonymizace uveřejněného rozhodnutí Nejvyššího soudu. Zrušením pravomocného rozhodnutí, jímž se skončilo trestní stíhání mladistvého, se obnovuje povinnost orgánů činných v trestním řízení nezveřejňovat informace o provinění mladistvého odporující ochraně jeho osobnosti nebo účelu trestního řízení (§ 52 ZSM).

V omezeném rozsahu se může uplatnit také zásada spolupráce s orgánem sociálně-právní ochrany dětí a osobami realizujícími probační programy (§ 3 odst. 4 poslední věta ZSM). Rozhodne-li např. Nejvyšší soud podle § 275 odst. 3 TrŘ o vzetí mladistvého do vazby, bezodkladně o tom vyrozumí příslušné středisko Probační a mediační služby, orgán sociálně-právní ochrany dětí, zákonného zástupce atd. Zásady rychlosti řízení (§ 3 odst. 6 ZSM) a uspokojení zájmů poškozeného (§ 3 odst. 7 ZSM) se uplatní v obdobném rozsahu, jak bylo uvedeno pod body D a M.

Výjimky z užití zvláštních ustanovení o trestním řízení stanoví § 73 ZSM. Jestliže se úkon v řízení o stížnosti pro porušení zákona koná po dovršení devatenáctého roku obviněného, Nejvyšší soud neobesílá orgán sociálně-právní ochrany dětí (§ 73 odst. 2 ZSM). Ustanovení § 72 odst. 1 ZSM nelze vykládat tak, že by snad orgán sociálně-právní ochrany dětí byl oprávněn ve prospěch mladistvého podat stížnost pro porušení zákona, jiné mimořádné opravné prostředky však podat může.

⁵²⁸ Úmluva OSN o právech dítěte, EÚLP, Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (čl. 14 odst. 4) aj.

5.1.2. Uplatnění zvláštních zásad opravných systémů v řízení o stížnosti pro porušení zákona

Zvláštními zásadami opravných systémů rozumíme obecně formulovaná doktrinální pravidla sloužící k popisu, charakteristice a komparaci řádných i mimořádných opravných prostředků a řízení o nich. Rozliším zde trojí význam těchto zvláštních zásad:

- a) doktrinální – formulace těchto zásad poskytuje vodítka pro teoretickou reflexi podstaty a cílů opravných systémů, jejich efektivity atd.,
- b) legislativní – neopomenutelnou funkci plní tyto zásady při úvahách zákonodárce o změnách výstavby (konstrukce) jednotlivých opravných prostředků a o dosažení vyváženosti celého systému opravných a přezkumných prostředků,
- c) interpretační – obecný charakter těchto pravidel jim propůjčuje klíčový význam při výkladu a aplikaci ustanovení trestního řádu týkajících se opravných prostředků a řízení o nich.

Pokusme se tedy charakterizovat stížnost pro porušení zákona a přezkumné řízení o takové stížnosti z pohledu jednotlivých zvláštních zásad opravných systémů, abychom lépe pochopili povahu tohoto mimořádného opravného řízení.

A: Vázanost rozsahem a důvody stížnosti pro porušení zákona

Opravné prostředky lze klasifikovat podle rozsahu přezkumné povinnosti orgánu, který o nich rozhoduje. Nejvyšší soud zásadně přezkoumává zákonnost a odůvodněnost napadeného rozhodnutí pouze v rozsahu a z důvodů explicitně uvedených v podané stížnosti pro porušení zákona, jakož i řízení napadené části rozhodnutí předcházející. Platí tedy pravidlo, že Nejvyšší soud je vázán obsahem stížnosti pro porušení zákona a v zásadě nesmí přihlížet k nenamítaným vadám či k vadám jiných výroků, než které byly ve stížnosti výslovně označeny. Současná právní úprava tedy již nevyznává úplný revizní princip přezkumu, který u stížnosti pro porušení zákona platil do účinnosti tzv. velké novely trestního řádu č. 265/2001 Sb. (do 31. 12. 2001) a do značné míry se přičil charakteru mimořádného opravného řízení. Současná koncepce je srovnatelná s rozsahem přezkoumávání napadeného rozsudku v odvolacím řízení (§ 254 TrŘ) a s rozsahem přezkumné činnosti Nejvyššího soudu v řízení o dovolání (§ 265i odst. 3 až 5 TrŘ), u nichž také již neplatí revizní princip, ale vázanost podaným opravným prostředkem.⁵²⁹

Princip vázanosti rozsahem a důvody stížnosti pro porušení zákona je současnou právní úpravou v některých rysech modifikován, a proto se někdy nepřesně hovoří o omezeném revizním principu přezkumu. Přezkumná povinnost Nejvyššího soudu je rozšířena ve třech směrech. K vadám ostatních výroků, stížností pro porušení zákona nenapadnutých, Nejvyšší soud přihlédne, pokud by mohly mít

⁵²⁹ Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. II., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3328

vliv na správnost výroků, proti nimž byla stížnost pro porušení zákona podána (§ 267 odst. 3 TrŘ). Přezkumná povinnost Nejvyššího soudu je sice omezena ve vztahu k osobě obviněného (§ 267 odst. 5 TrŘ), je však vždy zapotřebí z úřední povinnosti zohlednit případné použití benefícia cohaesionis, což znamená posoudit, zda a v jakém rozsahu by důvodně uplatněná stížnost pro porušení zákona prospívala i obviněným, ohledně nichž nebyla podána. A konečně, podá-li ministr spravedlnosti stížnost pro porušení zákona důvodně proti výroku o vině, přezkoumává Nejvyšší soud vždy i všechny další výroky, které mají ve vadném výroku o vině svůj podklad, bez ohledu na to, že proti těmto výrokům stížnost pro porušení zákona ani nesměřuje (§ 267 odst. 4 TrŘ).

B: Principy kasace a apelace

Teorie procesního práva dělí opravné prostředky mj. z hlediska konkrétního způsobu jejich vyřízení, podle toho, jakým procesním způsobem je dosaženo nápravy nezákonného stavu. Rozhodování o stížnosti pro porušení zákona je ovládáno kombinací principu kasačního a principu apelačního (reformativního), při zřetelné dominanci zásady kasační. To znamená, že Nejvyšší soud, pokud ovšem stížnost pro porušení zákona nezamítne nebo nezůstane při akademickém výroku, napadené rozhodnutí zruší, a je-li ve věci zapotřebí dalšího, bezvadného rozhodnutí, postupuje podle § 270 odst. 1 TrŘ, tj. přikáže příslušnému orgánu, aby věc v potřebném rozsahu, který zároveň určí, znovu projednal a rozhodl. Tento mechanismus nápravy zjištěné nezákonnosti je použit v naprosté většině případů. Naproti tomu apelační princip se projevuje tím, že zjistí-li přezkumný orgán nezákonnost napadeného rozhodnutí, zruší jej a sám jeho vady napraví a vynese nové, již správné a zákonné rozhodnutí. Nejvyšší soud může sám v meritu rozhodnout odchylně od zrušeného rozhodnutí, je-li možno konečné rozhodnutí učinit na podkladě skutkového stavu, který byl v napadeném rozhodnutí správně (spolehlivě) zjištěn (§ 271 odst. 1 TrŘ). Uplatnění prvků apelačního principu je zde ovšem mnohem omezenější než v řízení o odvolání, neboť trestní řád vůbec nepředpokládá, na rozdíl od odvolacího řízení, že by Nejvyšší soud prováděl ve veřejném zasedání další dokazování k doplnění skutkového stavu věci⁵³⁰, a výslovné zákonné omezení v § 271 odst. 1 TrŘ je širší než omezení pro samostatné rozhodnutí odvolacího soudu dle § 259 odst. 5 TrŘ.

Na tomto místě lze snad jen zdůraznit, že Nejvyšší soud ve své recentní praxi postupně stále více akcentuje apelační prvky opravného řízení a zejména s poukazem na zásadu rychlosti a ekonomie řízení pozvolna rozšiřuje okruh případů, v nichž je oprávněn sám ve věci učinit konečné rozhodnutí, a to mnohdy i bez přijetí opatření k doplnění dokazování. Vyskytují se tedy případy, kdy skutkový stav není dostatečně a úplně zjištěn, a přesto se jeví jako neúčelné důkazní situaci měnit. V podrobnostech odkazují na výklad v oddíle 5.3.1. této práce.

⁵³⁰ Šámal, P.: Opravné prostředky v trestním řízení. Stížnost pro porušení zákona. Obnova řízení. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 48-49

C: Účinek devolutivní

Stížnost pro porušení zákona má tzv. centralizovaný devolutivní účinek, což znamená, že o ní bezvýjimečně rozhoduje toliko Nejvyšší soud ČR, a to v tříčlenných senátech, není-li věc postoupena velkému senátu trestního kolegia. V plném rozsahu tak dochází naplnění obecná výhoda devolutivního účinku, a sice přezkoumání rozhodnutí zkušenějšími soudci, v tomto případě působícími u ústředního orgánu obecné soustavy soudů. Na jiné, vhodnější uspořádání vlastně nelze ani pomyslet. Je tak vyloučena autoremedura, jež se za podmínek § 146 odst. 1 TrŘ uplatňuje u řádné stížnosti. Na rozdíl od většiny ostatních opravných prostředků se stížnost pro porušení zákona nepodává u soudu I. stupně, nýbrž rovnou u Nejvyššího soudu. Pokud Nejvyšší soud stížnosti vyhoví, může věc vrátit k novému projednání a rozhodnutí orgánu, který v dané věci rozhodoval v I. stupni, ale podle okolností i orgánu II. stupně, případně též jinému (věcně a místně příslušnému) orgánu, a současně může též nařídit, aby věc byla projednána v jiném složení senátu, nebo z důležitých důvodů věc přikázat k projednání a rozhodnutí jinému (jinak nepřislušnému) soudu nebo jinému státnímu zástupci (§ 270 odst. 3 TrŘ). Rozhodnutí o samotném mimořádném opravném prostředku se tedy obligatorně přenáší na Nejvyšší soud, nicméně následně může fakultativně dojít i k přenesení příslušnosti k dalšímu řízení.

D: Účinek suspenzivní

Suspenzivní účinek opravného prostředku má za následek, že se odkládá nebo přerušuje výkon rozhodnutí, proti němuž směřuje. Mimořádné opravné prostředky zásadně nemají vliv na vykonatelnost napadeného rozhodnutí. Jestliže však zákonodárce implicitně připouští, že i pravomocná a vykonatelná rozhodnutí v trestním řízení mohou vykazovat tak hrubé závady, že nemohou obstát a z důvodu spravedlnosti nelze trvat na jejich vykonání, zcela důvodně je pamatováno i na možnost odložení nebo přerušování výkonu rozhodnutí, tedy výkonu pravomocně uloženého trestu. Stížnost pro porušení zákona tudíž pravidelně nemá suspenzivní (odkladný) účinek na výkon rozhodnutí, nicméně fakultativně jí může být propůjčen na základě rozhodnutí Nejvyššího soudu podle § 275 odst. 4 TrŘ. Rozhodnutí o odkladu či přerušování výkonu rozhodnutí se děje většinou na návrh ministra spravedlnosti, ale Nejvyšší soud je oprávněn zmíněné rozhodnutí učinit i z vlastní iniciativy. Ačkoliv jde o závažný zásah do výkonu pravomocného rozhodnutí, trestní řád nestanoví žádná vodítka, kritéria či přímo důvody pro rozhodnutí o odkladu nebo o přerušování výkonu, předpokládá nicméně, že uvedené oprávnění bude uplatňováno s rozmyslem, jen v odůvodněných případech, kdy je porušení zákona očividné a lze reálně očekávat, že dojde k výraznější změně zákonného podkladu (titulu) pro výkon trestu.

E: Zákaz reformationis in peius

Zákonný zákaz změny přezkoumávaného rozhodnutí v neprospěch osoby, v jejíž prospěch byl podán opravný prostředek (lat. reformatio in peius), platí i pro

řízení o stížnosti pro porušení zákona. Podle tohoto požadavku nesmí orgány činné v trestním řízení v žádném ohledu zhoršit postavení osoby – v praxi téměř výhradně obviněného – která podala opravný prostředek nebo v jejíž prospěch jej podala jiná oprávněná osoba.⁵³¹ Tento zákaz platí i v případě, kdy napadeným rozhodnutím byl zákon porušen jak v neprospěch, tak i ve prospěch obviněného.⁵³² Pokud Nejvyšší soud stížnosti pro porušení zákona vyhoví a nezákonné rozhodnutí v nedělitelném výroku zruší, popř. nařídí jeho doplnění, lze v novém řízení napravit jen ty vytýkané vady, jejichž nápravou nedojde ke změně rozhodnutí v neprospěch obviněného (srov. přiměřeně č. 43/1997-II. Sb. rozh. tr.). Jelikož jedinou aktivně legitimovanou osobou zůstává ministr spravedlnosti, zákonodárce i jemu poskytuje plnou svobodu dispozice s opravným prostředkem, neboť nesmí být demotivován k uplatňování mimořádného opravného prostředku tím, že by byla teoreticky připuštěna možnost v dalším řízení změnit rozhodnutí k tíži obviněného.

Podle § 273 věty první TrŘ, jestliže Nejvyšší soud vyslovil, že zákon byl porušen v neprospěch obviněného, nemůže v *novém řízení* dojít ke změně rozhodnutí v jeho neprospěch. Tento příkaz se však netýká jen nového řízení po přikázání věci Nejvyšším soudem dle § 270 odst. 1, 2 TrŘ, jak by se mohlo zdát z použitých slov, ale dopadá rovněž na situaci, kdy Nejvyšší soud sám ve věci rozhoduje postupem podle § 271 odst. 1 TrŘ. Zákaz pozdější změny k horšímu se dotýká nejen výroku o trestu, ale kteréhokoli výroku napadeného rozsudku, trestního příkazu či usnesení. Kazuistický výklad o tom, kdy lze či nelze shledávat změnu v neprospěch obviněného, podala soudní judikatura, jejíž reprodukce přesahuje téma této podkapitoly, nicméně stručná zmínka o zákazu zhoršení postavení obviněného bude učiněna ještě v podkapitole 5.4.

Podle § 273 věty druhé TrŘ, jde-li o jiné rozhodnutí, tj. rozhodnutí týkající se osoby odlišné od obviněného, platí přiměřeně ustanovení § 150 odst. 1, 3 TrŘ, podle nichž orgán rozhodující o stížnosti a následně orgán, kterému byla věc přikázána k novému projednání, nemohou změnit rozhodnutí v neprospěch osoby, která stížnost podala nebo v jejíž prospěch byla stížnost podána. Po nález Ústavního soudu č. 424/2001 Sb. však v případě, došlo-li k porušení zákona ve prospěch nebo v neprospěch jiné osoby než obviněného, přichází v úvahu jen tzv. akademický výrok Nejvyššího soudu ve smyslu § 268 odst. 2 TrŘ, nikoli však již další postup podle § 269 odst. 2 a § 270 TrŘ, popřípadě podle § 271 TrŘ, který je vázán výlučně na porušení zákona v neprospěch obviněného. Vzhledem k tomu se ustanovení § 273 věta druhá TrŘ prakticky neuplatní, ledaže se v novém řízení konaném po vyslovení porušení zákona v neprospěch obviněného znovu rozhoduje nejen ve vztahu k obviněnému, ale i ve vztahu k jiné osobě, na kterou dopadá ustanovení § 150 TrŘ.⁵³³

⁵³¹ Současný právní stav vychází z novely trestního řádu č. 292/1993 Sb., která výrazně rozšířila zákaz reformacionis in peius ve všech stádiích trestního řízení (srov. § 150 odst. 1, 3, § 259 odst. 4, § 264 odst. 2 TrŘ).

⁵³² Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 3. vyd., Praha: Leges, 2013, s. 719-720

⁵³³ Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. II., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3359

Novela trestního řádu, provedená zákonem č. 178/1990 Sb., rozšířila dosah zákazu reformace in peius, když zavedla v současnosti stále účinnou úpravu § 266 odst. 4, 5 TrŘ. Tato ustanovení zakazují podávat stížnost pro porušení zákona z toho důvodu, že orgány činné v trestním řízení, respektující ustanovení § 150 odst. 1, 3, § 259 odst. 4, § 264 odst. 2, § 273, § 289 písm. b) TrŘ, nezhoršily postavení obviněného nebo jiného účastníka řízení, ač by jinak pro takové zhoršení byly na podkladě výsledků řízení podmínky. Ve věci, ve které soud II. stupně postupoval v souladu s ustanovením § 259 odst. 4 TrŘ, popř. § 150 odst. 1 TrŘ, a neodstranil tak svým rozhodnutím vadu rozhodnutí soudu I. stupně, nelze podat z důvodu této vady v neprospěch obviněného stížnost pro porušení zákona ani proti rozhodnutí soudu I. stupně (srov. č. 41/1996 Sb. rozh. tr.). Jde vlastně o případy, kdy zákon byl porušen ve prospěch obviněného, popř. jiné osoby, avšak nebyl včas podán opravný prostředek v neprospěch těchto osob, z jehož podnětu by bylo možné takovou vadu napravit. Pokud by stížnost pro porušení zákona skutečně z důvodu aplikace zákazu reformationis in peius byla podána, Nejvyšší soud by ji zamítl jako nepřípustnou podle § 268 odst. 1 písm. a) TrŘ. Dřívější praxe zde připouštěla stížnost pro porušení zákona, což představovalo již krajně nepřiměřený zásah do stability pravomocného rozhodnutí a suplování procesní činnosti státního zástupce; osobně považuji takový postup za nepřijatelné obcházení uvedeného zákonného pravidla (zákazu), neboť vada spočívá v tom, že státní zástupce si nepodal opravný prostředek v neprospěch obviněného, ač tak učinit měl, a k další fázi řízení došlo toliko na podkladě opravného prostředku podaného ve prospěch obviněného – jinak by nezákonné rozhodnutí nabylo právní moci.

V současnosti jsou citovaná ustanovení § 266 odst. 4, 5 TrŘ mrtvou literou zákona, neboť Nejvyšší soud v návaznosti na derogační nález Ústavního soudu č. 424/2001 Sb. nesmí rušit a napravovat nezákonná rozhodnutí, jimiž byl zákon porušen ve prospěch obviněného, případně ve prospěch jiné osoby. Je otázkou, proč Ústavní soud svým rozhodnutím nezrušil na základě principu *cessante ratione legis, cessat lex ipsa* i tato ustanovení, jež dle mého názoru v důsledku zásahu Ústavního soudu ztratila rozumný smysl i opodstatněnost své normativní existence a stala se právně obsoletními. Zákon však samozřejmě nevylučuje úspěšné podání stížnosti pro porušení zákona z jiného důvodu, než na který pamatují zmíněná ustanovení.⁵³⁴

F: Dobrodiní souvislosti (beneficium cohaesionis)

Dobrodiní záležející v souvislosti s opravným prostředkem podaným ve prospěch jiného představuje zvláštní průlom do nezměnitelnosti pravomocného rozhodnutí a v moderním trestním právu rozšiřuje rozsah činnosti přezkumného orgánu. Je jistě v zájmu spravedlnosti, aby v jedné trestní věci nestála vedle sebe

⁵³⁴ Pokud kupř. odvolací soud při rozhodnutí o odvolání obviněného proti rozsudku sice použil § 259 odst. 4 TrŘ ve vztahu k výroku o trestu, ale přitom přehlédl, že právní kvalifikace trestným činem loupeže podle § 173 TrZ je v rozporu se zjištěným skutkovým stavem, když správně měl být skutek kvalifikován jako trestný čin krádeže podle § 205 TrZ; za této situace je možno podat stížnost pro porušení zákona ve prospěch obviněného (viz Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. II., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3311).

obsahově odlišná či dokonce zcela protichůdná rozhodnutí, což by hrozilo v případě, kdy rozhodnutí týkající se více osob by se změnilo jen ve vztahu k těm, které uplatnily opravný prostředek, třebaže stejnou závadu mohly účinně namítat i další osoby, ohledně nichž však původní nezákonné rozhodnutí nabylo právní moci.

V úpravě stížnosti pro porušení zákona zvolil zákonodárce legislativní techniku odkazu na přiměřené použití ustanovení § 261 TrŘ (srov. § 269 odst. 2 poslední věta TrŘ), podle kterého obdobně platí, že prospívá-li důvod, z něhož rozhodl Nejvyšší soud ve prospěch některého obžalovaného, také dalšímu spoluobžalovanému nebo zúčastněné osobě, rozhodne Nejvyšší soud vždy též v jejich prospěch. Stejně rozhodne ve prospěch obžalovaného, jemuž prospívá důvod, z něhož rozhodl ve prospěch zúčastněné osoby. K uvedenému postupu musí Nejvyšší soud přistoupit z úřední povinnosti, pokud zjistí splnění zákonných podmínek, zejména existenci společného důvodu. Jde o výjimku z principu, že byla-li stížností pro porušení zákona napadena část rozhodnutí týkající se jen některé z více osob, o nichž bylo rozhodnuto tímž rozhodnutím, přezkoumává Nejvyšší soud jen tu část rozhodnutí a předcházejícího řízení, která se týká této osoby (§ 267 odst. 5 TrŘ). Nejvyšší soud není oprávněn přezkoumávat napadené rozhodnutí ohledně dalších osob ze všech důvodů, které byly uplatněny ve stížnosti pro porušení zákona, nýbrž výhradně z těch důvodů, na jejichž základě vyslovil porušení zákona.

Uvedeného institutu se v řízení o stížnosti pro porušení zákona použije nejen v případě zrušeného napadeného rozhodnutí (nebo jeho části), ale i tehdy, bylo-li případně zrušeno vadné řízení tomuto rozhodnutí předcházející. Z titulu beneficia cohaesionis se dále zruší i všechna obsahově navazující rozhodnutí, která pozbyla podkladu nejen u obviněného, ohledně něhož byla podána stížnost pro porušení zákona, ale i u spoluobviněného nebo zúčastněné osoby.⁵³⁵ Podle mého názoru formulace § 261 TrŘ vylučuje použití dobrodiní souvislosti při rozhodnutí pouhým akademickým výrokem, byl-li zákon porušen v neprospěch osoby odlišné od obžalovaného a společný důvod prospívá jiné osobě než obžalovanému. Pokud by zněl akademický výrok ve prospěch zúčastněné osoby a díky beneficiu cohaesionis by stejný výrok dle § 268 odst. 2 TrŘ byl učiněn i ohledně obžalovaného, potom by Nejvyšší soud měl nejméně ohledně obžalovaného napadené rozhodnutí zrušit, neboť jsou splněny podmínky uvedené v § 269 odst. 2 TrŘ.⁵³⁶

Je nesporné, že v řízení o stížnosti pro porušení zákona se princip beneficia cohaesionis týká jen obžalovaných a osob zúčastněných, a dále je zřejmé, že se netýká jiných subjektů trestního řízení, např. znalců, advokátů apod. Ustanovení § 269 odst. 2 poslední věty TrŘ odkazuje pouze na ustanovení § 261 TrŘ, které hovoří o obžalovaném a zúčastněné osobě, nikoli však též na ustanovení § 150 odst. 2 TrŘ, které upravuje beneficium cohaesionis u stížnosti a týká se pouze obviněných. S ohledem na výkladová ustanovení § 12 odst. 7, 8 TrŘ, kdy pojem

⁵³⁵ Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. II., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3345

⁵³⁶ Možnost zrušení nezákonného rozhodnutí v rámci beneficia cohaesionis též ve vztahu k zúčastněné osobě byla v této práci již diskutována – viz oddíl 4.1.5.

obviněného largo sensu může pojmout termín obžalovaný, ale naopak to neplatí, nelze rozšířit dosah beneficium cohaesionis v řízení o stížnosti pro porušení zákona argumentem a maiori ad minus. Považuji tedy za sporné, zda by Nejvyšší soud směl použít beneficium cohaesionis, jestliže by ohledně některého z více spoluobviněných kladně rozhodl kupř. o stížnosti pro porušení zákona směřující proti rozhodnutí v přípravném řízení. Za dané situace se domnívám, že se jedná o mezeru v zákoně (ve smyslu de lege ferenda), na kterou by zákonodárce měl reagovat doplněním odkazu na přiměřené použití ustanovení § 150 odst. 2 TrŘ.

Závěrem lze snad jen doplnit, že uplatňování beneficium cohaesionis je v řízení o stížnosti pro porušení zákona v praxi velmi vzácné⁵³⁷ a vyskytuje se ještě méně, než je tomu v řízení o dovolání. To je dáno komplexností přezkumu trestních spisů na věci nezainteresovanými odbornými orgány. K tomu je možno poznamenat, že jak jednacím řád státního zastupitelství (§ 40), tak interní instrukce Ministerstva spravedlnosti k přezkumu podnětů ke stížnostem pro porušení zákona č. 22/2009 (čl. 2 odst. 4) pamatují na dobrodiní souvislosti a stanoví, že přezkumné řízení má proběhnout i ohledně jiných osob než těch, v jejichž prospěch byl podán podnět, a to v rozsahu stanoveném v § 269 odst. 2 poslední větě TrŘ.

5.2. Průběh řízení o stížnosti pro porušení zákona před Nejvyšším soudem ČR

Řízení o stížnosti pro porušení zákona je zahájeno doručením podání tohoto obsahu Nejvyššímu soudu. Stížnost pro porušení zákona by měla splňovat základní náležitosti každého podání (§ 59 TrŘ), k samotnému zahájení řízení však není nutné stížnost odůvodnit ani doručit nezbytné podklady (spisy). Věc je zapsána do rejstříku Tz a přidělena podle aktuálního rozvrhu práce konkrétnímu senátu k vyřízení. Spisová značka, kterou věc dostane u Nejvyššího soudu, se vyznačí na předkládací zprávě.

Procesní úkony musejí být prováděny zásadně podle procesního práva účinného v době, kdy se konají, tedy musí být podle něj prováděna i mimořádná opravná řízení, která byla zahájena za účinnosti dřívějšího zákona (tj. starší verze trestního řádu), pokud nebyla skončena do toho dne, kdy nová úprava nabyla účinnosti. Od tohoto dne mohou orgány činné v trestním řízení postupovat zásadně jen podle nové procesní úpravy (lex fori), pokud v přechodných ustanoveních není výslovně stanoveno jinak. Nedeklinuje-li novela trestního řádu určité procesní pravidlo, je třeba vycházet z toho, že podmínky pro jednotlivý úkon (např. veřejné zasedání) je nutno zásadně nalézt v nové úpravě, účinné v době jeho provedení, naopak podmínky aktivní legitimace, dodržení procesních lhůt a formální přípustnosti se budou řídit úpravou účinnou v době podání opravného prostředku.

⁵³⁷ V elektronické evidenci Nejvyššího soudu počínající rokem 2000 jsem dohledal pouze čtyři rozhodnutí, v rámci nichž došlo k použití beneficium cohaesionis, srov. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 5. 12. 2000, sp. zn. 4 Tz 226/2000, ze dne 9. 11. 2005, sp. zn. 4 Tz 167/2005, ze dne 1. 2. 2006, sp. zn. 4 Tz 156/2005, a ze dne 19. 10. 2006, sp. zn. 4 Tz 118/2006.

5.2.1. Obsazení Nejvyššího soudu

Nejvyšší soud rozhoduje o stížnostech pro porušení zákona ve dvojmí obsazení: buď v běžných senátech, které se skládají ze tří členů – z předsedy senátu a dvou soudců (§ 19 odst. 2 ZSS), nebo ve velkém senátu trestního kolegia, který se skládá z devíti soudců Nejvyššího soudu. Podle § 19 odst. 1 ZSS rozhoduje Nejvyšší soud ve velkém senátě trestního kolegia, jestliže mu byla věc postoupena podle § 20 ZSS v případě, že senát Nejvyššího soudu dospěl při svém rozhodování k právnímu názoru, který je odlišný od právního názoru již vyjádřeného v rozhodnutí Nejvyššího soudu. Přitom je povinen svůj odlišný právní názor náležitě zdůvodnit. To neplatí, jde-li o právní názor o procesním právu, ledaže senát Nejvyššího soudu jednomyslně dospěl k závěru, že řešená procesní otázka má po právní stránce zásadní význam (§ 20 odst. 2 ZSS). Uvedený postup podle § 20 odst. 1 a 2 ZSS se neuplatní, byl-li odlišný právní názor již vysloven ve stanovisku Nejvyššího soudu, zaujatém podle § 14 odst. 3 ZSS, tj. ve stanovisku pléna nebo kolegia přijatém v zájmu jednotného rozhodování soudů ve věcech určitého druhu (§ 20 odst. 3 ZSS). Jeden z členů velkého senátu je jeho předsedou a spolu s ostatními jeho členy je na kalendářní rok určen v rozvrhu práce, který vydává předseda Nejvyššího soudu (§ 42 ZSS).⁵³⁸

Předseda senátu organizuje práci senátu včetně přidělování věcí jednotlivým členům senátu, přičemž dbá o rovnoměrné pracovní zatížení všech členů senátu, kteří odpovídají za řádné a včasné vyřizování jim přidělených věcí. Je-li v senátě více soudců ve funkci předsedy senátu, organizuje práci senátu ten předseda senátu, o kterém to stanoví rozvrh práce (tzv. řídicí předseda senátu). Řídicího předsedu senátu zastupuje člen senátu uvedený v rozvrhu práce na druhém místě. Další soudci ve funkci předsedy senátu předsedají ve věcech jim přidělených (čl. 4 odst. 1, odst. 2 jednacího řádu Nejvyššího soudu).

5.2.2. Úkony předsedy senátu po obdržení návrhu

Ve srovnání s řízením o dovolání, u něhož zákon předpokládá, že po podání dovolání proběhne část dovolacího řízení před soudem prvního stupně, řízení o stížnosti pro porušení zákona u Nejvyššího soudu nepředchází žádné řízení soudu nižšího stupně ani jiného orgánu činného v trestním řízení. Po obdržení stížnosti pro porušení zákona vyřizující předseda senátu ověří, zda jsou splněny základní podmínky řízení, konkrétně tedy zda má stížnost pro porušení zákona všechny zákonné náležitosti podání a další náležitosti vyžadované trestním řádem (§ 267 odst. 1 TrŘ), zda je podepsána oprávněnou osobou a zda k ní byly přiloženy všechny potřebné spisové materiály. Je ovšem otázkou, jaké procesní důsledky může vyvolat takto zjištěná závada. Předseda senátu Nejvyššího soudu by podle závažnosti zjištěných nedostatků měl vyzvat ministra spravedlnosti k odstranění vad podání ve smyslu § 59 odst. 4 TrŘ a stanovit mu k tomu přiměřenou lhůtu. Je však skutečností, že ani v případě neodstranění vad stížnosti pro porušení zákona, včetně nedoplnění

⁵³⁸ Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. II., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3304

jejího odůvodnění, by Nejvyšší soud nebyl oprávněn ke stížnosti dále nepřihlížet a musel by ji projednat, neboť jejím obsahem je opravný prostředek (srov. k tomu § 59 odst. 4 větu poslední TrŘ). Nezhojené formální vady návrhu by patrně vedly Nejvyšší soud k jeho zamítnutí pro nepřípustnost, popř. pro nedůvodnost (kupř. při absenci odůvodnění). Jestliže předseda senátu shledá, že k rozhodnutí o stížnosti pro porušení zákona nebyly přiloženy všechny spisové materiály, které Nejvyšší soud potřebuje ke svému rozhodnutí, učiní opatření k jejich vyžádání. Zahájení řízení tedy nebrání nedostatek podkladů pro rozhodnutí. Má-li Nejvyšší soud pochybnosti o tom, zda stížnost pro porušení zákona podala oprávněná osoba, může si autentičnost materiálu a přesnou dataci podpisu ověřit dotazem u Ministerstva spravedlnosti.

Jde-li o stížnost pro porušení zákona podanou v neprospěch obviněného, popř. jiné osoby, je třeba se rovněž zabývat otázkou, zda nezemřela (srov. § 275 odst. 1 a *contrario* TrŘ). I když zde zákon používá ve vztahu k obviněnému pojmy *smrt* a *zemřel*, ustanovení § 275 odst. 1 TrŘ se uplatní i tehdy, jestliže byl obviněný prohlášen za mrtvého podle § 26 odst. 2 NOZ a § 195 až 200 OSŘ; toto rozhodnutí soudu má totiž stejné právní účinky jako úmrtí obviněného. Ustanovení věty první § 275 odst. 1 TrŘ se vztahuje k smrti obviněného, tedy z povahy věci k fyzické osobě, avšak není zřejmě vyloučeno ho s přihlédnutím k tomu, že jde o provedení řízení na podkladě stížnosti pro porušení zákona, byl-li zákon porušen v neprospěch obviněného, analogicky použít i u trestně odpovědné *právnícké osoby*, pokud tato po právní moci rozsudku nebo jiného rozhodnutí, proti kterému lze podat stížnost pro porušení zákona, byla zrušena nebo zanikla (srov. § 168 až 173 a § 185 až 209 NOZ) anebo došlo k její přeměně (srov. § 174 až 184 NOZ).⁵³⁹ Okolnost, že již neexistuje obviněná právnícká osoba, však může mít význam pro úvahu ministra spravedlnosti stran účelnosti mimořádného opravného prostředku. Byl-li zákon porušen v neprospěch obviněného, nelze trestní stíhání zastavit z toho důvodu, že obviněný zemřel; je přitom nepodstatné, zda obviněný zemřel (obviněná právnícká osoba zanikla) ještě před podáním stížnosti pro porušení zákona, v průběhu řízení před Nejvyšším soudem, nebo až v průběhu dalšího řízení po přikázání věci k novému projednání a rozhodnutí či k doplnění neúplného nebo chybějícího výroku. Směřuje-li podaná stížnost pro porušení zákona v neprospěch obviněného, Nejvyšší soud nerozhoduje o zastavení trestního stíhání z důvodu dle § 11 odst. 1 písm. e) TrŘ, ale stížnost pro porušení zákona zamítne jako nepřípustnou podle § 268 odst. 1 písm. a) TrŘ. V tomto případě totiž chybí základní podmínka řízení, přičemž o zastavení trestního stíhání nelze rozhodnout již z toho důvodu, že praxe zde připouští jen akademický výrok, který nemá vliv na právní moc a vykonatelnost existujícího meritorního rozhodnutí.

Předseda senátu Nejvyššího soudu by si měl po seznámení se s petitem a argumentací stížnosti pro porušení zákona a po zjištění aktuálního stavu věci ujasnit, zda v daném případě neexistují takové okolnosti, jež by odůvodňovaly odložení nebo přerušování výkonu rozhodnutí, proti němuž stížnost pro porušení

⁵³⁹ Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. II., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3365-3366

zákona směřuje (§ 275 odst. 4 TrŘ). Důvodnost takového postupu by měl Nejvyšší soud zkoumat vždy, tj. nejen v případech, kdy odklad či přerušení podle § 266 odst. 7 TrŘ ministr spravedlnosti výslovně navrhl. Pokud ministr spravedlnosti předmětný návrh uplatnil, je třeba ve lhůtě 14 dnů od doručení spisu konat neveřejné zasedání, v němž senát o návrhu rozhodne. Předseda senátu může neveřejné zasedání nařídit i bez předmětného návrhu ministra kdykoli před rozhodnutím o stížnosti pro porušení zákona, považuje-li to za účelné a opodstatněné. O odkladu či přerušení výkonu rozhodnutí Nejvyšší soud rozhoduje ve stejném složení senátu jako o samotné stížnosti.

Pravidlem je, že Nejvyšší soud o stížnosti pro porušení zákona rozhoduje ve veřejném zasedání; v neveřejném zasedání smí rozhodnout pouze o zamítnutí stížnosti dle § 268 odst. 1 TrŘ. To znamená, že zejména v případě pochybností o přípustnosti či důvodnosti opravného prostředku se senát z podnětu jeho předsedy sejde k předběžné poradě, na které předseda seznámí ostatní členy senátu s podstatou věci a na podkladě výsledků diskuse zvolí formu projednání, popř. senát učiní rozhodnutí o postoupení věci velkému senátu trestního kolegia.

Je-li pro rozhodnutí o stížnosti pro porušení zákona třeba objasnit nějakou okolnost, provede potřebné šetření předseda senátu Nejvyššího soudu anebo na jeho žádost některý jiný orgán činný v trestním řízení, popřípadě i policejní orgán (§ 276 věta první TrŘ). Uvedené šetření slouží k objasnění některé okolnosti nezbytné pro samotné rozhodnutí Nejvyššího soudu a provádí se jen zcela výjimečně, a to před nařízením veřejného či neveřejného zasedání, resp. po odročení veřejného (neveřejného) zasedání, v němž vyvstala potřeba určitou okolnost ještě blíže objasnit. Policejním orgánem se rozumějí všechny složky a útvary uvedené v ustanovení § 12 odst. 2 TrŘ. O použití konkrétního prostředku k potřebnému šetření rozhoduje výlučně předseda senátu. Pro toto šetření platí ustanovení hlavy páté trestního řádu o dokazování (§ 89 až 118 TrŘ), neboť se jím zajišťuje důkazní materiál. Zákon zde záměrně používá pojem *šetření*, což je termín specifický pro mimořádné opravné prostředky (viz § 265o odst. 2 TrŘ pro šetření v řízení o dovolání a ustanovení § 282 odst. 1 TrŘ pro šetření v řízení o obnově, z něhož vyplývá, že se šetření provádí předem), na rozdíl od ostatních ustanovení upravujících řízení před soudem, kde zákon používá pojem dokazování nebo provádění důkazů (oddíl čtvrtý hlavy třinácté trestního řádu, § 263 odst. 6 TrŘ).⁵⁴⁰ V praxi se šetření předsedy senátu může týkat rozličných otázek, např. aktuálních poměrů obviněného či jiné osoby, případného rozhodnutí státního orgánu o předběžné otázce (§ 9 odst. 1, 2 TrŘ), dále zjišťování obsahu cizozemského právního předpisu, objasňování okolností předchozího stíhání či potrestání obviněného, jež má zakládat nepřípustnost trestního stíhání, dále i okolností, za nichž byl vzat zpět souhlas poškozeného s trestním stíháním pachatele apod.

⁵⁴⁰ Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. II., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3372

Jestliže by předseda senátu shledal pro zvláštní naléhavost projednávané věci nezbytným rozhodnout před konáním veřejného či neveřejného zasedání též o zajištění osob, věcí a jiných majetkových hodnot podle hlavy čtvrté trestního řádu (§ 67 až 88a TrŘ)⁵⁴¹, měl by nařídit neveřejné zasedání k rozhodnutí o této otázce. Zde by rozhodoval senát ve stejném složení, v jakém projednává stížnost pro porušení zákona, a to ve formě usnesení, proti němuž by nebyla přípustná stížnost. Za současné právní úpravy, kdy jednak nelze cestou stížnosti pro porušení zákona změnit rozhodnutí v neprospěch obviněného a jednak ministr spravedlnosti již sám není oprávněn bez přihlížení k existenci vazebních důvodů odložit či přerušit odsouzenému výkon trestu, jeví se jako téměř vyloučené, že by Nejvyšší soud rozhodoval např. o vazbě obviněného nebo že by předseda senátu vydával příkaz k zatčení (to si lze představit snad jen v případě stížnosti směřující proti rozhodnutí v přípravném řízení).

5.2.3. Příprava veřejného zasedání a účast na něm

Veřejné zasedání konané před Nejvyšším soudem o stížnosti pro porušení zákona se řídí obecnou úpravou veřejného zasedání (hlava čtrnáctá trestního řádu), pouze s drobnými odchylkami (§ 274 a 275 odst. 2 TrŘ). Na přípravu veřejného zasedání se tedy přiměřeně použije ustanovení § 233 TrŘ a na jeho průběh ustanovení § 235 TrŘ. O termínu veřejného zasedání vyrozumívá předseda senátu státního zástupce Nejvyššího státního zastupitelství, jehož účast při veřejném zasedání je povinná (§ 274 TrŘ – výjimka z ustanovení § 234 odst. 2 TrŘ), dále pak ministra spravedlnosti, neboť ten dal svým návrhem k veřejnému zasedání podnět, dále obviněného, zvoleného či jemu ustanoveného obhájce, případně jeho zákonného zástupce⁵⁴², jinou osobu, v jejíž prospěch či neprospěch byla stížnost pro porušení zákona podána, resp. jejího zákonného zástupce či zmocněnce, jakož i další osoby, jež mohou být rozhodnutím Nejvyššího soudu přímo dotčeny (typicky poškozený a jeho zmocněnec, zvláště směřuje-li opravný prostředek proti výroku o náhradě škody⁵⁴³). Předvolání k veřejnému zasedání Nejvyššího soudu se prakticky téměř nevyskytuje. Všem uvedeným osobám, jež musí či mohou mít účast na veřejném zasedání (kromě ministra spravedlnosti) Nejvyšší soud doručí opis stížnosti pro porušení zákona a umožní jim písemně se k jejímu obsahu vyjádřit. Stejný postup, tj. poskytnutí prostoru pro vyjádření subjektům trestního řízení, by ovšem Nejvyšší soud měl uplatnit i v případě, kdy veřejné zasedání nenařídil a hodlá rozhodnout v neveřejném zasedání. I v případě, že Nejvyšší soud rozhoduje v neveřejném zasedání, nesmí provozovat „kabinetní“ justici a omezit možnost

⁵⁴¹ Rozhodování o předběžných opatřeních lze v této fázi řízení prakticky vyloučit.

⁵⁴² Zákonný zástupce obviněného se o veřejném zasedání vyrozumívá, jde-li o mladistvého a není splněna výlučka dle § 73 odst. 1 ZSM, jinak jde-li o obviněného, jehož způsobilost k právním úkonům je v době konání veřejného zasedání omezena nebo jí byl zbaven (§ 34 odst. 1 TrŘ a § 43 odst. 1 ZSM). Nemůže-li zákonný zástupce v těchto případech vykonávat svá práva a je nebezpečí z prodlení, může i předseda senátu Nejvyššího soudu ustanovit k výkonu práv obviněného opatrovníka (§ 34 odst. 2 TrŘ a § 43 odst. 2 ZSM).

⁵⁴³ Podle výslovné dikce zákona je účast poškozeného, který se nevzdal svých procesních práv, neopomenutelná pouze u veřejného zasedání konaného o odvolání (§ 43 odst. 1 TrŘ), nicméně směřuje-li stížnost pro porušení zákona proti výroku o náhradě škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení a poškozený by trval na své účasti, patrně by to byl důvod pro odročení veřejného zasedání.

obhajoby pokusit se kvantitativně i kvalitativně rozšířit penzum argumentů snesených navrhovatelem.⁵⁴⁴ Orgán činný v trestním řízení, který vydal napadené rozhodnutí, zpravidla nezná obsah stížnosti pro porušení zákona a nevyjadřuje se k ní, ledaže by si takové vyjádření Nejvyšší soud výjimečně vyžádal; tento orgán (soud) je o podání stížnosti pro porušení zákona vyrozumíván Ministerstvem spravedlnosti.

Bylo-li napadeným rozhodnutím současně rozhodováno o dalších spoluobviněných, ohledně kterých stížnost pro porušení zákona podána nebyla, o veřejném zasedání Nejvyššího soudu se zásadně nevyrozumívají, a to ani tehdy, lze-li s ohledem na povinné uplatnění benefícia cohaesionis očekávat rozhodnutí též v jejich prospěch.⁵⁴⁵ Vyrozumívání a případná účast těchto spoluobviněných při veřejném zasedání se nevyžaduje ani v řízení o odvolání jiného obviněného. Je na zodpovědnosti senátu Nejvyššího soudu, aby přezkoumání věci provedl v rozsahu nutném pro uplatnění benefícia cohaesionis. Pokud Nejvyšší soud při přípravě veřejného zasedání uzná důvod dobrodiní souvislosti, jistě jej neopomene v rozhodnutí zohlednit a není třeba k tomu volat a slyšet spoluobviněné.

Týká-li se stížnost pro porušení zákona věci mladistvého obviněného, mohou se veřejného zasedání zúčastnit všechny osoby uvedené v ustanovení § 54 odst. 1 ZSM a koná se zásadně bez účasti širší veřejnosti, ledaže by mladistvý navrhl, aby bylo veřejné zasedání konáno veřejně. Účast mladistvého na veřejném zasedání je povinná, nejde-li o řízení proti uprchlému (§ 64 odst. 1 ZSM). Nejvyšší soud jako soud pro mládež taktéž povinně o veřejném zasedání vyrozumívá příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí (§ 64 odst. 2 ZSM) a umožní mu vyjádření ke stížnosti pro porušení zákona. Všechna tato zvláštní ustanovení se však neužijí, bylo-li trestní stíhání mladistvého pachatele zahájeno až po dovršení jeho devatenáctého roku, a v řízení o proviněních, která obviněný spáchal jednak před dovršením věku osmnácti let, jednak po jeho dovršení, jestliže trestní zákoník na čin spáchaný po dovršení osmnácti let stanoví trest stejný nebo přísnější (§ 73 odst. 1 ZSM). Ustanovení o účasti orgánu sociálně-právní ochrany dětí se neužije, jestliže se veřejné zasedání Nejvyššího soudu koná po dovršení devatenáctého roku obviněného (§ 73 odst. 2 ZSM).

V praxi předseda senátu Nejvyššího soudu zasílá obviněnému opis stížnosti pro porušení zákona s vyrozuměním o termínu veřejného zasedání na předepsaném tiskopisu a s dotazem, zda se veřejného zasedání zúčastní a zda si zvolí obhájce, případně jej poučí o nutné obhajobě ve smyslu § 36a odst. 2 TrŘ a o tom, že pokud si obhájce ve stanovené lhůtě nezvolí, bude mu opatřením předsedy senátu ustanoven. Trestní řád též reaguje na situaci, kdy vyrozumění o veřejném zasedání nelze doručit osobě, která může být rozhodnutím o stížnosti pro porušení zákona přímo dotčena, typicky když se taková osoba zdržuje na neznámém místě či adrese, pobývá na neznámém místě v cizině, anebo se naopak po delší dobu nezdržuje

⁵⁴⁴ Visinger, R.: Vše, co advokát potřebuje vědět o stížnosti pro porušení zákona, ale nechce se zeptat. Bulletin advokacie č. 10/2012, s. 28

⁵⁴⁵ Císařová, D. a kol.: Trestní právo procesní. 4. vyd., Praha: Linde, 2006, s. 650

v místě, kde je přihlášena k pobytu apod. V takovém případě se nelze spokojit jen s vrácením zásilky o vyznění poštou jako nedoručené, ale je třeba se pokusit vypátrat pobyt takové osoby, např. prostřednictvím evidence obyvatelstva, evidence osob ve vazbě či evidence osob ve výkonu trestu odnětí svobody. Teprve jestliže takové pátrání nebude úspěšné, postupuje se podle § 275 odst. 2 TrŘ⁵⁴⁶ a předseda senátu za účelem doručování ustanoví zmocněnce a obviněnému obhájce (tj. nad rámec důvodů nutné obhajoby), pokud zmocněnec či obhájce nebyli oprávněnou osobou dříve platně zvoleni. Postupuje přitom obdobně podle § 39 TrŘ. Tímto způsobem zásadně nelze postupovat ve vztahu k mladistvému obviněnému, ledaže by Nejvyšší soud rozhodl o konání řízení proti uprchlému.

Rozhoduje-li Nejvyšší soud ve veřejném zasedání, je povinen stanovit jeho termín tak, aby obhájci či ustanovenému opatrovníkovi, státnímu zástupci činnému u Nejvyššího státního zastupitelství, ministru spravedlnosti či jeho pověřenému zástupci a osobě, která může být rozhodnutím přímo dotčena, resp. jejímu zmocněnci, zbývala nejméně pětidenní lhůta od doručení vyznění k přípravě na veřejné zasedání (srov. § 233 odst. 2 TrŘ). Zkrácení této lhůty je možné jen se souhlasem toho, v jehož zájmu je stanovena. Jestliže Nejvyšší soud rozhodne po slyšení stran o vyloučení veřejnosti ve smyslu § 200 odst. 3 TrŘ, může z důležitých důvodů povolit přístup jednotlivým osobám a na žádost obviněného je povinen povolit přístup dvěma jeho důvěrníkům (§ 201 odst. 2 TrŘ).⁵⁴⁷

Vedle povinné účasti státního zástupce činného u Nejvyššího státního zastupitelství a mladistvého obviněného se nabízí otázka, zda a v jaké procesní situaci je nutná (povinná) účast obviněného a jeho obhájce. Na rozdíl od veřejného zasedání konaného v řízení o odvolání (§ 263 odst. 3 TrŘ) a v řízení o dovolání (§ 265r odst. 3 TrŘ), kde zákon používá formulaci, že „při veřejném zasedání konaném o odvolání (dovolání) obžalovaný (obviněný) musí mít obhájce...“, však v případě řízení o stížnosti pro porušení zákona žádné takové ustanovení neexistuje, a to ani pro případy nutné obhajoby (srov. § 274 a contrario TrŘ ve spojení s § 234 odst. 2 TrŘ). Odborná literatura uvádí, že s ohledem na skutečnost, že na podkladě stížnosti pro porušení zákona již nyní nelze zhoršit postavení obviněného, ale nanejvýš je možný jen tzv. akademický výrok v jeho neprospěch, obviněný nemůže utrpět újmu na svých právech ani v případě neúčasti jeho obhájce u veřejného zasedání Nejvyššího soudu, v němž se projednává stížnost pro porušení zákona. Proto z těchto důvodů lze dospět k závěru, že není nezbytná přítomnost obhájce u tohoto veřejného zasedání ani v případech nutné obhajoby, jestliže obviněný nebo jeho obhájce výslovně sdělili Nejvyššímu soudu, že se obhájce nechce zúčastnit veřejného zasedání konaného o stížnosti pro porušení zákona, resp. že se takového

⁵⁴⁶ Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. II., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3367

⁵⁴⁷ Pokud Nejvyšší soud vyloučí veřejnost v řízení proti mladistvému dle § 64 odst. 3 písm. a) ZSM, veřejného zasedání se vždy mohou účastnit osoby uvedené v § 54 odst. 1 ZSM.

veřejného zasedání nezúčastní, přičemž nepožádali o jeho odročení, aby se ho obhájce mohl zúčastnit.⁵⁴⁸

S uvedeným názorem z velkého komentáře lze polemizovat. Do osmnácti let věku musí mít mladistvý obviněný v řízení o stížnosti pro porušení zákona obhájce, rozhoduje-li soud pro mládež *ve veřejném zasedání* [§ 42 odst. 2 písm. c) ZSM]. Všechny orgány činné v trestním řízení jsou povinny poskytnout mladistvému plnou možnost uplatnění jeho práv (§ 42 odst. 3 ZSM). S ohledem na tato ustanovení mám za to, že Nejvyšší soud jako soud pro mládež nemůže konat veřejné zasedání bez přítomnosti obhájce, neboť takový závěr by zcela popíral smysl a účel povinného zastoupení mladistvého obviněného advokátem. Za situace, kdy veřejného zasedání se mladistvý obviněný účastnit *musí*, a to i tehdy, pokud by mladistvý výslovně souhlasil s konáním veřejného zasedání v jeho nepřítomnosti⁵⁴⁹, bylo by absurdní ponechat možnost, aby nebyl přítomen jeho obhájce. Jednak by se nutná obhajoba odehrávala ve zcela formálním duchu, což opakovaně kritizoval Ústavní soud, jednak by mladistvý neměl možnost radit se při jednání Nejvyššího soudu s osobou práva znalou, což by odporovalo právu na spravedlivý proces i zásadě specifického a citlivého přístupu k těmto obviněným. Představa, že před Nejvyšším soudem stojí jen mladistvý a má se sám adekvátně vyjadřovat k obsahu stížnosti pro porušení zákona, vyznívá skutečně nepatřičně, byť jej předseda senátu musí zevrubně o jeho právech poučit.

Osobně se domnívám, že v případech nutné obhajoby (§ 36a odst. 2 TrŘ), pokud se jí obviněný zcela výjimečně nevzdal za podmínek dle § 36b TrŘ, by bylo v příkrém rozporu s účelem tohoto institutu, jestliže by veřejné zasedání jakožto jediný úkon mimořádného opravného řízení za přímé účasti stran mohlo být konáno bez přítomnosti obhájce. Při obhajobě nejde zdaleka jen o to, že v řízení o stížnosti pro porušení zákona nelze zhoršit právní postavení obviněného, ale o důsledné uplatnění všech práv obhajoby v případech, které zákonodárce považuje za zvláště závažné. Pokud jde o ustanovení § 274 TrŘ, zastávám názor, že nenahrazuje v plném rozsahu úpravu účasti osob u veřejného zasedání, a proto lze na základě analogie ve prospěch obviněného použít obsahově nejbližší ustanovení § 265r odst. 3 TrŘ, podle něhož obviněný musí mít při veřejném zasedání o dovolání obhájce v případech uvedených v § 36a odst. 2 písm. a), b), c) TrŘ, pokud se jej podle § 36b TrŘ nevzdal. Pro povinnou účast obhájce ve všech případech nutné obhajoby se vyslovují i renomované učebnice.⁵⁵⁰

Podmínky účasti obviněného při veřejném zasedání nejsou v obecném ustanovení § 234 TrŘ upraveny a případná nutná účast se dovozuje implicitně z jiných ustanovení. Pokud jde o mladistvého a nevede se řízení proti uprchlému, nelze konat veřejné zasedání v jeho nepřítomnosti (§ 64 odst. 1 ZSM). Jestliže

⁵⁴⁸ Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. II., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3362

⁵⁴⁹ srov. k tomu příměření č. NS 40/2007 T-1038

⁵⁵⁰ Srov. např. Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 3. vyd., Praha: Leges, 2013, s. 715; Císařová, D. a kol.: Trestní právo procesní. 4. vyd., Praha: Linde, 2006, s. 649, aj.

Nejvyšší soud zcela výjimečně obviněného k veřejnému zasedání předvolá (§ 233 odst. 1 věta první TrŘ), dává tím jednoznačně najevo, že účast obviněného při veřejném zasedání považuje za nutnou a že v nepřítomnosti obviněného nemůže jednat a rozhodovat (srov. č. 38/2003-I. Sb. rozh. tr.). Jestliže obviněný dá výslovně najevo, že trvá na své účasti u veřejného zasedání Nejvyššího soudu a že nesouhlasí s konáním veřejného zasedání ve své nepřítomnosti, třebaže byl o něm jen vyrozuměn, jde o uplatnění ústavního práva obviněného podle čl. 38 odst. 2 Listiny; Nejvyšší soud je však oprávněn posoudit, zda neúčast obviněného při nařízeném veřejném zasedání je omluvena dostatečnými a přijatelnými důvody (srov. č. 20/1968 Sb. rozh. tr., NS 19/2003 T-499, SR 1/2004). V nepřítomnosti obviněného, který je ve vazbě, ve výkonu trestu odnětí svobody, ve výkonu ochranného opatření nebo na pozorování ve zdravotnickém ústavu, lze veřejné zasedání u Nejvyššího soudu konat jen tehdy, jestliže obviněný výslovně prohlásí, že se vzdává účasti na něm. Je-li plnoletý obviněný na svobodě a byl o veřejném zasedání řádně a včas vyrozuměn (§ 233 odst. 2 TrŘ), může veřejné zasedání proběhnout v jeho nepřítomnosti, pokud Nejvyšší soud dospěje k závěru, že jeho účast není vzhledem k povaze projednávané věci nutná.⁵⁵¹

Fakultativně se veřejného zasedání může jakožto navrhovatel zúčastnit i ministr spravedlnosti, což se v praxi neděje, popř. se může nechat zastoupit pověřeným zástupcem, považuje-li jeho účast za potřebnou buď on, nebo předseda senátu. Tuto možnost zakotvila tzv. velká novela trestního řádu č. 265/2001 Sb. a nutno konstatovat, že v praxi se této formy zastoupení téměř nevyužívá. Záleží plně na uvážení některé z uvedených osob, zda a v jakých případech budou považovat účast pověřeného zástupce ministra spravedlnosti za potřebnou, a nemusí toto své stanovisko nijak blíže zdůvodňovat. Proto ani předseda senátu Nejvyššího soudu není oprávněn zkoumat důvody účasti nebo odepřít účast pověřenému zástupci ministra spravedlnosti, ale na druhé straně je ministr spravedlnosti povinen vyhovět žádosti předsedy senátu Nejvyššího soudu a zajistit účast pověřeného zástupce u veřejného zasedání, aniž by bylo třeba uvádět důvody, pro které tuto účast považuje předseda senátu Nejvyššího soudu za potřebnou. Potřeba účasti pověřeného zástupce ministra spravedlnosti může být namísto zejména v případech, když je nezbytné, aby byl ministr spravedlnosti neprodleně informován o průběhu veřejného zasedání a o rozhodnutí Nejvyššího soudu v něm učiněném.⁵⁵²

Samotná podmínka záležející v „potřebnosti“ účasti pověřeného zástupce vyznívá v kontextu procesních předpisů poněkud neobvykle až protismyslně. Za prvé, lze si jen stěží představit důvod, pro který by mohl předseda senátu vyžadovat účast pověřeného zástupce ministra spravedlnosti, ale především výše popsany mechanismus odporuje principu zastupování. Jednak není příliš smysluplné vysílat k jednání zástupce, kterého nelze zmocnit k výkonu oprávnění zmocnitele

⁵⁵¹ Císařová, D. a kol.: Trestní právo procesní. 4. vyd., Praha: Linde, 2006, s. 650

⁵⁵² Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. II., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3362

a který zůstává v roli jakéhosi pasivního pozorovatele⁵⁵³ či poštovního doručovatele, jednak působí nelogicky, pokud by předseda senátu skutečně úkoloval ministra, aby se v konkrétní věci nechal zastupovat pověřeným zástupcem; zastoupení je zásadně založeno na principu dobrovolnosti. Není-li povinná účast ministra spravedlnosti jakožto navrhovatele, proč by měla být povinná účast jeho zástupce?

5.2.4. Průběh veřejného zasedání

Po zahájení veřejného zasedání předseda senátu ověří, kdo se dostavil, a zda bylo vyrozumění, popř. předvolání včas doručeno osobám, jejichž účast je nutná, osobě, která dala k veřejnému zasedání podnět, a osobám, které mohou být rozhodnutím přímo dotčeny. Nejvyšší soud veřejné zasedání odročí, objeví-li se překážka, pro kterou nelze veřejné zasedání provést nebo v něm pokračovat, tj. zejména jestliže se nedostavil státní zástupce Nejvyššího státního zastupitelství, není-li vykázáno doručení obviněnému, jeho obhájci, Ministerstvu spravedlnosti, popř. zákonnému zástupci některých obviněných, ledaže by se tyto osoby dostavily a po doručení vyrozumění krátkou cestou by prohlásily, že netrvají na zachování lhůty k přípravě na veřejné zasedání. Veřejné zasedání by mělo být odročeno také tehdy, omluví-li se obviněný nebo obhájce a požádají-li o konání veřejného zasedání v jejich přítomnosti. Pro odročení veřejného zasedání platí přiměřeně ustanovení o odročení hlavního líčení (§ 219 odst. 1 ve spojení s § 238 TrŘ), včetně odročení na neurčito.

Po ověření přítomnosti účastníků a zachování lhůt přibere předseda senátu zapisovatele a rozhodne, zda o průběhu veřejného zasedání bude pořizován zvukový záznam, nebo z důležitých důvodů rozhodne, že zvukový záznam pořizován nebude a bude protokolováno podle diktátu (§ 55b odst. 1 TrŘ). Po tiché poradě senátu (bez přerušování jednání) předseda senátu vyhlásí usnesení, že veřejné zasedání bude konáno v nepřítomnosti zástupce ministra spravedlnosti, resp. obviněného či dalších osob. Následně předseda senátu nebo jím pověřený člen senátu podá ústním přednesem zprávu o stavu věci zaměřenou na otázky, které je třeba ve veřejném zasedání řešit (§ 235 odst. 1 TrŘ). Poté se dotáže přítomných stran, zda nemají návrhy na doplnění zprávy o stavu věci, a případně zprávu doplní tím, že přečte označenou část spisového materiálu či rozhodnutí.

Dále se praxe jednotlivých senátů poněkud liší – někteří předsedové senátu přednášejí obsah stížnosti pro porušení zákona přímo v rámci zprávy o stavu věci, jiní požádají přítomného státního zástupce, aby stížnost přednesl, což neznamená, že stížnost pro porušení zákona je v celém znění doslovně přečtena, nýbrž to, že státní zástupce výstižně reprodukuje její podstatnou část a petit. Jde o praxi, která se vyvinula víceméně zvykově a nevyplývá ze zákona, neboť státní zástupce Nejvyššího státního zastupitelství není osobou, která podala návrh. Fakt, že se řízení

⁵⁵³ K výše uvedenému účelu – informovat briskně ministra spravedlnosti o výsledku veřejného zasedání – by plně postačilo vyslat kteréhokoli zaměstnance Ministerstva spravedlnosti jako veřejnost.

vede na podkladě původní obžaloby, nepovažují za dostatečné odůvodnění tohoto postupu, neboť státní zástupce se s procesním návrhem ministra spravedlnosti nemusí ztotožnit a vystupuje v podivně dvojediné roli. Pokud by se výjimečně veřejného zasedání zúčastnil ministr spravedlnosti nebo jeho pověřený zástupce, přednes stížnosti pro porušení zákona by náležel jemu.

Po přednesu či zprávě o obsahu stížnosti pro porušení zákona poskytne předseda senátu státnímu zástupci, obhájci, obviněnému, v případě mladistvého obviněného též zástupci orgánu sociálně-právní ochrany dětí, a jde-li o adhezní výrok, též poškozenému či jeho zmocněnci prostor, aby se vyjádřili k důvodnosti, argumentaci a rozsahu stížnosti pro porušení zákona. Na žádost těchto osob může předseda senátu přečíst jejich písemná stanoviska ke stížnosti.

Přestože se v řízení o stížnosti pro porušení zákona zásadně neprovádí dokazování, v dalším kroku se předseda senátu obvykle dotazuje stran, zda mají nějaké návrhy na provedení důkazů ve veřejném zasedání, popř. na provedení šetření ve smyslu § 276 TrŘ. Pokud se výjimečně provádí dokazování, Nejvyšší soud postupuje podle ustanovení § 235 odst. 2 TrŘ, které odkazuje na přiměřené použití ustanovení o dokazování při hlavním líčení s tím, že zde neplatí omezení v provádění důkazů čtením protokolu o výpovědi svědka nebo znalce nebo přehráním obrazového či zvukového záznamu pořízeného o jejich výslechu prostřednictvím videokonferenčního zařízení (§ 211 odst. 1, 5, 7 TrŘ).

Po rozhodnutí o případných návrzích, které lze považovat spíše za hypotetické, udělí předseda senátu slovo k závěrečným návrhům; jedná se o návrh na konkrétní rozhodnutí (výrok) Nejvyššího soudu. Nejprve svůj návrh přednáší státní zástupce, následován zmocněncem poškozeného či zúčastněné osoby a obhájcem obviněného; zcela na závěr vždy hovoří obviněný (§ 235 odst. 3 TrŘ). Nejedná se však o klasickou závěrečnou řeč pronášenou u hlavního líčení; rovněž tak poškozený, který je obětí ve smyslu zákona č. 45/2013 Sb., již nemá právo učinit prohlášení o dopadu trestného činu na jeho dosavadní život (*victim impact assessment* – srov. § 212a TrŘ). V praxi Nejvyššího soudu někdy dochází k urychlení průběhu veřejného zasedání tak, že na dotaz předsedy senátu strany sdělují v jednom přednesu své vyjádření ke stížnosti pro porušení zákona, návrhy na dokazování či šetření i závěrečný návrh rozhodnutí. V řízení proti trestně odpovědné právnické osobě se uplatní odchylka jen v tom, že koná-li se společné řízení proti právnické i fyzické osobě a ohledně obou byla podána stížnost pro porušení zákona, mění se pořadí závěrečných řečí, resp. konečných návrhů tak, že po státním zástupci, popř. poškozeném či zúčastněné osobě a jejich zmocněncích, mluví nejprve obhájce právnické osoby, poté zástupce právnické osoby, obhájce fyzické osoby a fyzická osoba (srov. § 37 odst. 2 TrPO).

Po vyslechnutí závěrečných návrhů vyhlásí předseda senátu usnesení, jímž se veřejné zasedání přerušuje za účelem porady senátu. Porada je tajná a koná se

většinou ve vyhrazené místnosti mimo jednací síň, a to za stálé přítomnosti všech členů senátu a zapisovatele. Během porady se pořizuje protokol o hlasování členů senátu, který kromě obecných náležitostí ve smyslu § 55 odst. 1 TrŘ obsahuje záznam o postupu při jednotlivých hlasováních, jejich výsledek a výrok učiněného rozhodnutí a případně i disentní votum (mínění odlišné od názoru většiny), a to v celém znění i se stručným odůvodněním (§ 58 odst. 1 TrŘ). Do jediného protokolu se pojme i hlasování o vazbě, jestliže je senát při témže veřejném zasedání povinen o vazbě rozhodnout. Protokol podepisují všichni členové senátu a zapisovatel, je vložen do posléze zalepené úřední obálky a ve spise Nejvyššího soudu připojen k protokolu o jednání. Smí jej otevřít jen člen senátu Nejvyššího soudu, který písemně vyhotovuje rozsudek (§ 58 odst. 4 TrŘ).

Po závěrečné poradě se ústy předsedy senátu veřejně vyhlásí výroková část rozhodnutí a následuje ústní odůvodnění všech učiněných výroků daného rozhodnutí, tj. sdělení podstatných důvodů každého výroku rozhodnutí, na kterém se senát usnesl. V závěru je dáno poučení o opravném prostředku; proti rozhodnutí Nejvyššího soudu není s výjimkou obnovy řízení přípustný žádný opravný prostředek. Rozsudek má slavnostnější formu než usnesení a vždy se vyhlašuje s úvodní formulí „Jménem republiky“ (§ 128 odst. 2 TrŘ). V písemném vyhotovení rozhodnutí Nejvyššího soudu je toliko možné opravit zřejmé chyby v psaní a počtech, a to zvláštním opravným usnesením předsedy senátu ve smyslu § 131 odst. 1 TrŘ (takový postup je myslitelný jen při zjištění nesouladu mezi vyhlášeným zněním rozhodnutí a jeho písemným vyhotovením).

Také pro předsedu senátu Nejvyššího soudu, popř. jím pověřeného člena senátu, platí pořádková lhůta dle § 129 odst. 3 písm. b) TrŘ stanovená pro zpracování písemného vyhotovení rozhodnutí a jeho předání k vypravení.⁵⁵⁴ Nejvyšší soud hotové rozhodnutí v plném znění zasílá prostřednictvím datových schránek Nejvyššímu státnímu zastupitelství, Ministerstvu spravedlnosti a soudu I. stupně, popř. příslušnému státnímu zastupitelství; soud I. stupně je pak povinen doručit rozhodnutí ostatním oprávněným osobám, jichž se dotýká, včetně obviněného a jeho obhájce. Procesnímu soudu se stejnou cestou zasílají i další dokumenty určené k zažurnalizování do „kmenového“ trestního spisu, tj. opis stížnosti pro porušení zákona, protokol z veřejného zasedání před Nejvyšším soudem, eventuálně písemná vyjádření obviněného a jeho obhájce ke stížnosti. Jestliže ve věci byly splněny podmínky nutné obhajoby, popř. byl obviněnému ustanoven opatrovník, Nejvyšší soud zašle soudu I. stupně, který rozhoduje o nákladech trestního řízení a o odměně obhájce či opatrovníka, též případné opatření předsedy senátu o ustanovení obhájce a potvrzení o úkonech obhajoby, např. o prostudování spisu obhájcem apod., a to i v případě, kdy se řízení u Nejvyššího soudu skončilo. Písemné vyhotovení rozhodnutí o stížnosti pro porušení zákona se podle interních pravidel

⁵⁵⁴ Lhůta činí 20 pracovních dnů a ve vazebních věcech 10 pracovních dnů s tím, že na žádost zpracovatele může lhůtu prodloužit ze závažných důvodů, zejména s ohledem na rozsáhlost a složitost věci, v jednotlivých případech předseda Nejvyššího soudu.

anonymizuje⁵⁵⁵ tak, aby byly chráněny osobní údaje všech na řízení zúčastněných osob i třetích osob a aby se znemožnilo či znesnadnilo identifikování skutku, a v této podobě je pak rozhodnutí uveřejněno na webové stránce Nejvyššího soudu (čl. 47 jednacího řádu Nejvyššího soudu).

5.2.5. Společné řízení s dovoláním

Bylo-li v téže věci podáno dovolání i stížnost pro porušení zákona, byť by se tak stalo ohledně různých obviněných nebo stran odlišných výroků, trestní řád v ustanovení § 266a odst. 2 stanoví pravidlo, že tyto mimořádné opravné prostředky projedná Nejvyšší soud ve společném řízení. Jde o konkretizaci a zesílení obecných procesních pravidel o společném řízení dle § 20 TrŘ. Zásada rychlosti a hospodárnosti řízení se týká i mimořádných opravných prostředků. Uvedený postup je pro Nejvyšší soud obligatorní, výslovně se však předvídá možnost vyloučení věci některého z více obviněných, jichž se napadené rozhodnutí týká, nebo řízení o některém z více trestných činů, o nichž v něm bylo rozhodnuto, ze společného řízení (§ 23 odst. 1 TrŘ). Vyloučit ze společného řízení v tomto smyslu však nelze řízení o jednom z obou podaných mimořádných opravných prostředků, tj. samostatně projednat stížnost pro porušení zákona a samostatně dovolání, zejména pokud se týkají téhož obviněného a týchž výroků napadeného rozhodnutí. Tím by byl popřen smysl společného řízení podle § 266a odst. 2 věty první TrŘ a mohlo by dojít k nežádoucím a obtížně řešitelným procesním situacím, vyúsťujícím do právní nejistoty např. ohledně rozsahu a důvodů zrušení napadeného rozhodnutí nebo postupu dalšího řízení po vrácení věci soudu nižšího stupně či jinému orgánu činnému v trestním řízení. Požadavek projednat stížnost pro porušení zákona a dovolání ve společném řízení podle § 266a odst. 2 TrŘ však neznamená, že o nich musí být rozhodnuto stejným rozhodnutím. Proto např. dovolání může být odmítnuto usnesením z důvodů uvedených v § 265i TrŘ, zatímco stížnosti pro porušení zákona může Nejvyšší soud vyhovět a z jejího podnětu rozsudkem rozhodnout podle § 268 odst. 2, § 269 odst. 2 a § 270 odst. 1 TrŘ. Podle toho se může lišit i forma jednání Nejvyššího soudu: odmítnout dovolání lze v neveřejném zasedání, o stížnosti pro porušení zákona pak musí být rozhodnuto zpravidla ve veřejném zasedání.⁵⁵⁶ Projednání ve společném řízení není totéž co projednání při společném jednání; kromě toho odlišný způsob rozhodnutí není důvodem pro vyloučení věci ze společného řízení.

Rozhoduje-li Nejvyšší soud v rámci společného řízení o dovolání i o stížnosti pro porušení zákona ve veřejném zasedání, musí této skutečnosti přizpůsobit i jeho přípravu a průběh, zejména musí doručit dovolání nad rámec § 265h odst. 2 TrŘ i dalším osobám, které rozhodnutím o něm mohou být přímo dotčeny, a předvolat či vyzoomět všechny tyto osoby. Stížnost pro porušení zákona by měla být doručena i těm dovolatelům, ohledně nichž podána nebyla, jestliže jejich věc soud nevyloučil

⁵⁵⁵ Pravidla anonymizace a další podrobnosti stanoví organizační a kancelářský řád Nejvyššího soudu.

⁵⁵⁶ Šamal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. II., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3323

k samostatnému projednání. Ačkoli se o tom odborná literatura nezmiňuje, mám za to, že společné řízení nenastává bez příslušného zákonného postupu, automaticky, ale Nejvyšší soud musí nejprve – po provedené lustraci věcí v rejstřících Tdo a Tz – rozhodnout usnesením podle § 23 odst. 3 TrŘ per analogiam o spojení dovolání a stížnosti pro porušení zákona ke společnému projednání a současně určit spisovou značku, pod kterou bude napříště vedeno společné řízení. Proti tomuto usnesení není přípustná stížnost (§ 141 odst. 2 TrŘ).

Nutno poznamenat, že již před novelizací ustanovení § 266a TrŘ, provedenou zákonem č. 539/2004 Sb., jímž byla zrušena povinnost dodržet stejnou lhůtu pro podání dovolání i stížnosti pro porušení zákona, se společné řízení o těchto mimořádných opravných prostředcích konalo jen zřídka. V současnosti se v praxi téměř nevyužívá, neboť je stěžejně realizovatelné. S ohledem na ustanovení § 31 odst. 1 a § 32 odst. 4 JŘSZ, jakož i na interní normativní směrnici Ministerstva spravedlnosti č. 22/2009, přezkum případného podnětu se ani neprovádí, jestliže ve věci probíhá řízení o dovolání, nejde-li o výjimku uvedenou v § 32 odst. 5 JŘSZ. Neuběhla-li lhůta k podání dovolání, státní zastupitelství se omezí na poučení podatele a podnětem se dále nezabývá. Je zřejmé, že důvodem pro přerušování či nezačínání přezkumu podnětu je aktuální nedostupnost spisového materiálu, který se většinou nachází již u Nejvyššího soudu nebo se očekává jeho odeslání poté, kdy všem oprávněným osobám uplyne lhůta k podání dovolání (§ 265h odst. 2 TrŘ). Bez studia spisu lze jen stěží sepsat kvalifikovaný návrh, přičemž stížnost pro porušení zákona by byla účelně podána jen tehdy, jestliže by oprávněně vytykala pochybení, které nenaplnuje žádný ze zákonných důvodů dovolání.

5.2.6. Neveřejné zasedání

Porušení zákona je možno vyslovit jen ve veřejném zasedání, což platí i tehdy, nepřicházejí-li v úvahu navazující výroky. Rozhodnutí o zamítnutí stížnosti pro porušení zákona dle § 268 odst. 1 TrŘ může Nejvyšší soud podle § 274 věty třetí TrŘ učinit též v neveřejném zasedání⁵⁵⁷, pro jehož konání platí bez odchylek obecná úprava uvedená v § 240 až § 244 TrŘ. Zákon přitom nerozlišuje důvod zamítnutí ministrových stížností, takže Nejvyšší soud dle svého uvážení může (a zpravidla tak činí) zamítnout v neveřejném zasedání stížnost pro porušení zákona pro její nedůvodnost. Zatímco zamítnutí stížnosti z formálních důvodů (v praxi jen pro nepřípustnost, nikoli pro opožděnost) plně konvenuje neveřejné formě zasedání a nevzbuzuje pochybnosti, nabízí se otázka, zda takový postup projednání a zamítnutí stížnosti je v souladu s čl. 38 odst. 2 Listiny⁵⁵⁸ a čl. 96 odst. 2 Ústavy ČR⁵⁵⁹ i při meritorním (věcném) přezkoumávání napadeného rozhodnutí. Ústavní soud se vyslovil tak, že je věcí svrchované úvahy Nejvyššího soudu, zda o zamítnutí

⁵⁵⁷ Tuto právní úpravu zavedla novela trestního řádu č. 292/1993 Sb.

⁵⁵⁸ Každý má právo, aby jeho věc byla projednána veřejně, bez zbytečných průtahů a v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům. Veřejnost může být vyloučena jen v případech stanovených zákonem.

⁵⁵⁹ Jednání před soudem je ústní a veřejné; výjimky stanoví zákon.

stížnosti pro porušení zákona rozhodne v neveřejném zasedání. Ustanovení § 274 TrŘ ve spojení s ustanovením § 268 odst. 1 TrŘ lze považovat za ústavně akceptovatelnou výjimku z režimu čl. 96 Ústavy ČR, a to s ohledem na skutečnost, že se jedná o projednávání mimořádného opravného prostředku ve třetím stupni. Pro tento závěr svědčí i judikatura Evropského soudu pro lidská práva.⁵⁶⁰

Faktem je, že Ústavní soud poněkud změnil náhled na konání neveřejného zasedání, když v dříve publikovaném rozhodnutí⁵⁶¹ mnohem více akcentoval tu skutečnost, že navzdory výlučné aktivní legitimaci ministra spravedlnosti jde především o právo obviněného na spravedlivý proces, jehož nedílnou součástí je právo na ústní a veřejné projednání jeho věci. Ústavní soud měl tehdy za to, že v neveřejném zasedání lze rozhodovat zpravidla jen o otázkách menšího významu a bez větších formalit, z čehož dovozoval, že u stížnosti pro porušení zákona jakožto kvalifikovaného návrhu ministra spravedlnosti by muselo jít o zamítnutí toliko z formálních důvodů a tedy bez věcného přezkoumání jeho argumentace. Šámal s tím polemizoval a uváděl, že ministr spravedlnosti jako orgán moci výkonné může mít i „politické“ zájmy, které se mohou v konkrétní věci negativně projevit, a proto dle jeho názoru zákonodárce připustil obecně, nikoli jen z formálních procesních důvodů, projednání a zamítnutí stížnosti pro porušení zákona tam, kde na podkladě spisu a obsahu stížnosti je evidentní, že není důvodná.⁵⁶²

Domnívám se, že právě s ohledem na zajištění práva obviněného na spravedlivý proces by měl Nejvyšší soud zamítat nedůvodné stížnosti pro porušení zákona v neveřejném zasedání jen výjimečně, a to při kumulativním splnění tří podmínek: a) námitky ministra spravedlnosti jsou zjevně (*prima facie*) neopodstatněné, nebo jsou uplatňovány opakovaně za situace, kdy věc již byla alespoň zčásti předmětem rozhodování Nejvyššího soudu nebo Ústavního soudu, b) strany (obviněný i státní zástupce) dostaly možnost se v přiměřené lhůtě vyjádřit k obsahu stížnosti pro porušení zákona, c) věc lze spolehlivě rozhodnout na podkladě spisového materiálu, bez doplňování či opakování dokazování. Pokud jde o účelově podané stížnosti pro porušení zákona, jedná se ve většině případů o mediálně sledované kauzy, kdy existuje určitá poptávka veřejnosti po přezkoumání konkrétního rozhodnutí Nejvyšším soudem⁵⁶³, a tím spíše by mělo proběhnout veřejné zasedání, v jehož rámci si veřejnost bude moci vyslechnout stanoviska stěžovatele, obhajoby a orgánu veřejné žaloby, jakož i ústní odůvodnění rozhodnutí. Veřejné projednání a vyhlášení rozhodnutí má podstatný výchovný účinek na obviněného i na zainteresovanou veřejnost. Nová učebnice trestního práva

⁵⁶⁰ srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 10. 6. 2002, sp. zn. IV. ÚS 641/2001, uveřejněné pod č. 16, ve sv. 26 Sb. nál. a usn. ÚS ČR, a usnesení ze dne 28. 6. 2002, sp. zn. IV. ÚS 662/2001, uveřejněné pod č. 19, ve sv. 26 Sb. nál. a usn. ÚS ČR

⁵⁶¹ Srov. nález Ústavního soudu ze dne 18. 6. 1997, sp. zn. II. ÚS 180/96, uveřejněný pod č. ÚS 80/1997-n

⁵⁶² Šámal, P.: Opravné prostředky v trestním řízení. Stížnost pro porušení zákona. Obnova řízení. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 98

⁵⁶³ Lze zmínit dnes již notoricky známé zamítnuté stížnosti pro porušení zákona ve věcech členů předlistopadové undergroundové skupiny Plastic People of the Universe, obviněných Jiřího Kajínka, tzv. „tykadlového řidiče“ Romana Smetany, bývalého předsedy Věci veřejných Víta Bártý, komunistického prokurátora dr. Karla Vaše atd.

procesního uvádí, že forma neveřejného zasedání bude pravidlem, půjde-li o zamítnutí stížnosti pro porušení zákona z formálních důvodů.⁵⁶⁴ Jak vyplynulo z mé analýzy 80 projednaných stížností pro porušení zákona, v neveřejném zasedání se obvykle zamítají i stížnosti shledané Nejvyšším soudem za nedůvodné, což nepokládám za příklad dobré soudní praxe (viz oddíl 4.4.4. této práce).

Neveřejné zasedání se koná výhradně za stálé přítomnosti všech členů senátu a zapisovatele. Provádí-li se zcela výjimečně dokazování, děje se tak jen přečtením protokolů a jiných písemností (§ 243 TrŘ). Rozhodnutí (usnesení) se vždy vyhlásí, a to přečtením všech jeho výroků; ústní odůvodnění odpadá.

5.2.7. Meze přezkumné činnosti Nejvyššího soudu

Nejvyšší soud přezkoumává správnost a odůvodněnost napadeného rozhodnutí z hlediska všech vytýkaných vad, kterými zpravidla budou námitky týkající se použití nesprávné právní normy, chybného výkladu jinak správné právní normy nebo jejího nepřipadného použití na konkrétní případ. Zatímco vady právní lze přezkoumávat bez dalšího, aniž by musely naplňovat některý z taxativně formulovaných důvodů (jako je tomu u dovolání), vady skutkové lze úspěšně namítat de facto jen ve spojení s vadami procesního postupu nebo v souvislosti s tím, že věc byla nesprávně hmotněprávně posouzena a v důsledku toho se učiněná skutková zjištění nutně stala neúplnými a nevyhovujícími. Řízení předcházející napadenému rozhodnutí se přezkoumává z toho hlediska, zda všechny procesní úkony provedené v této době orgány činnými v trestním řízení byly provedeny podle zákona, popř. zda některé úkony nebyly provedeny, ačkoliv podle zákona provedeny být měly (srov. č. 7/1980 Sb. rozh. tr.).

Jestliže tedy soud odsoudí obviněného pro vícečinný souběh trestných činů krádeže a podvodu a stížnost pro porušení zákona napadá pouze odsouzení za krádež, přezkoumá Nejvyšší soud toliko správnost výroku o vině trestným činem krádeže, a je-li stížnost důvodná, zaměří se rovněž na přezkum výroku o trestu přesto, že v opravném prostředku tento výrok označen nebyl. Vytýkala-li stížnost pro porušení zákona jen nesprávné hmotněprávní posouzení jinak dle názoru ministra spravedlnosti správně zjištěného skutku (mělo jít o krádež v základní skutkové podstatě, nikoli podle skutkové podstaty kvalifikované), Nejvyšší soud nemůže k případným vadám ve skutkovém závěru soudu, že to byl právě obviněný, kdo krádež spáchal, již přihlížet.⁵⁶⁵

Rozhodování o stížnosti pro porušení zákona je založeno na *presumpci správnosti a zákonnosti* přezkoumávaného pravomocného rozhodnutí i řízení, které mu předcházelo. Proto porušení zákona může Nejvyšší soud vyslovit, jen když skutečně zjistí tak závažný rozpor napadeného rozhodnutí nebo řízení

⁵⁶⁴ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 3. vyd., Praha: Leges, 2013, s. 715

⁵⁶⁵ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 3. vyd., Praha: Leges, 2013, s. 715-716

předcházejícího se zákonem, že nelze trvat na vlastnostech vyplývajících z právní moci rozhodnutí, tj. na jeho závaznosti a nezměnitelnosti (srov. č. NS 9/2001 T-263). To znamená, že v této fázi řízení již zpravidla neplatí presumce nevinny a Nejvyšší soud by měl k napadenému rozhodnutí přistupovat a priori jako ke správnému a zákonnému, dokud se senát neusnese, že byl prokázán opak a že závažnost pochybení vyžaduje zásah do právní moci a vykonatelnosti rozhodnutí. Uvedená perspektiva přezkumu vede mj. k tomu, že procesní vady mohou být důvodem zrušení napadeného rozhodnutí, jen jestliže mohly mít vliv na správnost některého z výroků.

K přezkoumání a posouzení věcné správnosti napadeného rozhodnutí i zákonnosti předcházejícího řízení přistupuje Nejvyšší soud při projednávání stížnosti pro porušení zákona na základě skutkového a právního stavu, který tu byl v době vydání napadeného pravomocného rozhodnutí (*ex tunc*). Zákon v případě této části řízení o stížnosti pro porušení zákona tzv. *nova nikde nepřipouští* (srov. č. 2/1996 Sb. rozh. tr.). Jinak řečeno, pro ministra spravedlnosti i pro Nejvyšší soud platí zásada *quod non est in actis, non est in mundo*, neboť při přezkumu musejí vycházet striktně z obsahu shromážděného spisového materiálu a nesmějí přihlížet k důkazním prostředkům (např. písemnostem), které buď nejsou vůbec založeny ve spisu, nebo tam byly založeny až po vynesení napadeného rozhodnutí, takže nemohly tvořit jeho podklad. Zjistí-li se nové skutečnosti či důkazy, jež mají závažný vliv na pravomocné rozhodnutí, Nejvyšší soud není oprávněn tyto nové skutečnosti a důkazy hodnotit, nýbrž stížnost pro porušení zákona zamítne jako nepřípustnou s odkazem na obnovu řízení. K tomu je však zapotřebí poznamenat, že spočívá-li pochybení v tom, že příslušný orgán si určitou skutečnost nezjistil, ač se o ní mohl a měl dozvědět ze své úřední činnosti, nejde o novou skutečnost, která by byla dříve neznámá, byť ve spisu o ní neexistuje žádný doklad, ale jde o porušení zákona ve smyslu § 266 odst. 1 TrŘ, konkrétně povinnosti uvedené v § 2 odst. 5 TrŘ.⁵⁶⁶ Nejvyšší soud pak v rámci svého přezkumu nutně bere v úvahu i ty skutečnosti, které v přezkoumávaném řízení měly být zjištěny, ale pochybením orgánu činného v trestním řízení se tak nestalo a spisový materiál zůstal v tomto ohledu nekompletní.

V souvislosti s nepřípustností tzv. *novot* (*nov*) se zastavme u jednoho rozhodnutí, které si zasluhuje kritický komentář.⁵⁶⁷ Nejvyšší soud zamítl jako nedůvodnou stížnost pro porušení zákona podanou ve prospěch dvou obviněných výlučně proti výroku o solidární povinnosti nahradit škodu, neboť považoval za novou skutečnost, která může být důvodem pro obnovu řízení podle § 277 a násl. TrŘ, rozhodnutí civilního soudu, jenž v řízení o určovací žalobě rozhodl, že vlastníkem nemovitostí, které byly předmětem útoku, je poškozená obchodní společnost, učinil tak ovšem až po vydání pravomocného odsuzujícího rozsudku v trestní věci těchto

⁵⁶⁶ Mám na mysli kupř. pochybení soudu, který si neopatří aktuální opis z evidence Rejstříku trestů a v důsledku toho se nedozví o „čerstvém“ odsouzení obviněného, následkem čehož neúplně či nesprávně zjistí skutkový stav věci a vydá nezákonné rozhodnutí.

⁵⁶⁷ viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2012, sp. zn. 5 Tz 59/2012

obviněných. Tím by poškozená společnost teoreticky mohla dosáhnout dvojího plnění – z titulu vydání předmětných nemovitostí i z titulu náhrady škody. Považoval-li Nejvyšší soud tyto skutečnosti za důvod pro obnovu řízení, měl stížnost pro porušení zákona zamítnout jako nepřipustnou a nezabývat se věcnou stránkou argumentace (srov. č. NS 4/2004 T-682). Problém však tkví v nepochopení podstaty novot. V dané věci totiž soud v občanskoprávním řízení zjistil, že kupní smlouva, jíž měly být nemovitosti převedeny do vlastnictví obviněných, je absolutně neplatným právním úkonem podle § 39 ObčZ, který jako by nikdy nebyl. Tuto otázku si však měl a mohl trestní soud posoudit jako předběžnou otázku dle § 9 odst. 1 TrŘ *samostatně*, neboť nešlo o otázku týkající se osobního stavu a ještě zde nebylo deklaratorní rozhodnutí civilního soudu. Stížností pro porušení zákona napadený adhezní výrok byl zatížen vadou spočívající ve věcně nesprávném posouzení předběžné otázky, na což mohlo být v řízení o této stížnosti účinně reagováno. Nejvyšší soud dále argumentoval i takto: „Kdyby za situace, která zde byla v době vydání napadených rozhodnutí, soudy neučinily v adhezním řízení výrok o náhradě škody, jehož zákonnost zpochybňuje stížnost pro porušení zákona, jednaly by v rozporu s ustanovením § 228 odst. 1 části věty za středníkem TrŘ“. Ani s tímto názorem se neztotožňuji, neboť i za situace, kdy popis skutku zahrnuje výši způsobené škody, která nebyla uhrazena, nemusí být škoda přiznána, jestliže to odporuje předpisům práva občanského, např. je-li nárok na náhradu škody podle občanského práva promlčen a uplatněna námitka promlčení apod. Shrnu-li dosud řečené, ministr spravedlnosti netvrdil nic jiného, než že poškozená společnost měla být z důvodu výše uvedeného odkázána na řízení ve věcech občanskoprávních, a toliko na podporu svého tvrzení uvádí pozdější rozhodnutí v civilním řízení, jehož předmět úvah byl shodný s tím, co byl oprávněn posuzovat již soud trestní.

Přezkum stížností pro porušení zákona zaměřených na kritiku hodnotících úvah soudu nebo státního zástupce by vydal na samostatné odborné pojednání. Sdílím Hrdličkův názor, že přezkoumávání hodnocení důkazů z hlediska zákonnosti je obtížnější a problematičtější, než přezkoumávání kterékoli jiné složky činnosti soudu v procesu. Příčin je dle autora více. „Hlavní však je ta, že momentů, které mají vliv na vytváření soudcovského přesvědčení, je prakticky neomezený počet a při jejich výběru i působení na přesvědčení soudce nelze zcela vyloučit i subjektivní činitele. Proto požadujeme, aby vnitřní přesvědčení bylo odůvodněno objektivními skutečnostmi. Již z toho však je zřejmo, že kontrolovatelnost správnosti tohoto přesvědčení je z velké části závislá na tom, jak výstižně a jasně dovede soudce své vnitřní přesvědčení v odůvodnění rozhodnutí vyjádřit. Přitom mohou na toto vnitřní přesvědčení často velmi intenzivně působit i momenty, které jsou jen velmi těžce postižitelné, ačli jsou postižitelné vůbec. Každý zkušený soudce by dovedl uvést řadu případů, kdy výpověď téhož svědka se zdá jednomu členu senátu zcela věrohodná, kdežto druhému zcela nevěrohodná, přičemž oba mají pro své přesvědčení důvody, jež nelze jen tak odbýt. A tu se ocitáme na hranici, která představuje nepopíratelně

omezení přezkoumávání hodnocení důkazů (...) oproti cestě instanční.⁵⁶⁸ V této souvislosti je možno zmínit, že trestní řád umožňuje, aby předseda senátu Nejvyššího soudu v řízení o stížnosti pro porušení zákona otevřel obálku s protokolem o hlasování soudu nižšího stupně (§ 58 odst. 4 TrŘ); může tak zjistit, jak hlasovali jednotliví přísedící (soudci) a předseda senátu, v čem spočívalo odlišné mínění přehlasovaného člena senátu apod.

Nejvyšší soud projednávající stížnost pro porušení zákona není oprávněn odstraňovat pochybnosti o správnosti hodnocení důkazů tím, že by je zhodnotil znovu sám, aniž by dokazování zcela výjimečně opakoval či doplnil. Oproti tomu ministr spravedlnosti i širší veřejnost oprávněně očekávají, že nejvyšší orgán obecné soustavy soudů bude fungovat jako pojistka proti libovůli (svévůli) soudu či státního zástupce a odstraní zjevně nepodložená rozhodnutí, takže ministr spravedlnosti jako návrhovač bude podle očekávání i při těchto velmi omezených možnostech přezkumu usilovat o revizi některých rozhodnutí, která nebyla přesvědčivě odůvodněna. Je to vlastně přirozené, neboť momentů, které mohou působit na vnitřní přesvědčení soudce, bývá prakticky neohraničitelné množství, takže orgán či úřední osoba navrhuje podat stížnost pro porušení zákona vždy může nalézt ještě další moment, k němuž procesní soud nepřihlédl nebo alespoň z odůvodnění rozhodnutí není patrné, že tak učinil. Přitom třeba význam tohoto opomenutého aspektu byl ve skutečnosti vyvážen jiným, jenž není ze spisů dobře patrný, který však na rozhodující soud oprávněně působil.⁵⁶⁹ Zobecníme-li tyto postřehy, je nutno konstatovat, že klíčovým omezujícím faktorem přezkumu skutkového základu rozhodnutí napadnutého stížností pro porušení zákona jsou osobní vjemy soudců utvářené při hlavním líčení či veřejném zasedání za účasti stran, tedy okolnosti charakterizující zásadu ústnosti a bezprostřednosti trestního řízení.

Na zákonem výslovně neurčené meze přezkumné činnosti narážíme nejen při hodnocení adekvátnosti, úplnosti a kvality skutkových zjištění, nýbrž i při vyvozování normativního důsledku určité právní normy, použité na správně zjištěný skutkový stav, a to v těch případech, kdy zákon tento normativní důsledek nestanoví přesně a záměrně ponechává v širších či užších mezích na úvaze orgánů činných v trestním řízení, jak vyhodnotí okolnosti případu a jakou shovívavost či přísnost projeví. Jako příklad mohu uvést rozhodnutí o zamítnutí žádostí odsouzených o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody; odsouzení podávají každý rok proti těmto rozhodnutím velké množství podnětů, ministr spravedlnosti však stížnost pro porušení zákona v těchto věcech téměř nepodává (viz k tomu i zde uveřejněnou statistiku obsahového zaměření stížností pro porušení zákona). Je tomu tak proto, že fakticky (tj. na podkladě objektivních skutečností) nelze zpochybnit či vyvrátit závěr soudu o negativní prognóze chování odsouzeného na svobodě. Některé případy jsou vyloženě hraniční a je zřejmé, že u různých soudů by byla tatáž žádost daného odsouzeného vyřízena s odlišným (opačným) výsledkem, přesto se ministr

⁵⁶⁸ Hrdlička, J.: Stížnost pro porušení zákona v občansko-právních věcech. Praha: ČSAV, 1965, s. 54

⁵⁶⁹ Hrdlička, J.: Stížnost pro porušení zákona v občansko-právních věcech. Praha: ČSAV, 1965, s. 55

spravedlnosti zpravidla ani nepokouší vyvracet přiměřenost a odůvodněnost přesvědčení příslušného soudu, že u odsouzeného není naděje na vedení řádného života. Vlastně již přezkum tohoto typu rozhodnutí dle § 466 TrŘ se jeví jako značně rutinní a málo smysluplná záležitost. Jestliže soud vycházel z obvyklých a relevantních podkladů, nelze mu prakticky nic vytknout.

Rozsah přezkumu je někdy limitován ryze praktickými překážkami, tedy zejména nedostupností kompletního spisového materiálu, který byl skartován (v případě přezkoumávání velice starých rozhodnutí), nebo zčásti zničen a nezrekonstruován (např. v důsledku zaplavení spisovny povodní). Nejvyšší soud podle dosavadních zkušeností přistupuje k přezkumné povinnosti racionálně a připouští, že by nápravě zjevné nezákonnosti a průchodu spravedlnosti neměla bránit ta okolnost, že z důvodů nezávislých na obviněném či ministru spravedlnosti nelze zajistit všechny části relevantního spisového materiálu a – přísně vzato – není možné provést přezkum v předpokládaném rozsahu. Jestliže tedy není pochyb o existenci a obsahu rozhodnutí určitého orgánu a je rovněž zřejmé, že nabylo právní moci nebo bylo vykonáno, a jsou z něj patrné i hlavní důvody, Nejvyšší soud by měl i takové rozhodnutí přezkoumat, včetně řízení, které jeho vydání předcházelo, má-li v tomto směru k dispozici alespoň nějaké podklady. V praxi se tento problém řeší v případech tzv. odpíračů vojny z 50. a 60. let minulého století, kdy Nejvyšší soud při svém rozhodování vychází toliko ze stejnopisů předmětných rozhodnutí či protokolů založených ve vojenském archivu, případně z výpovědi obviněného, neboť v řadě případů ani neproběhlo rehabilitační řízení. Dalo by se říci, že v těchto případech je přezkum velice formální a symbolický, neboť jde spíše o vyhovění požadavku Ústavního soudu, o němž již byla řeč, aby došlo k reálné nápravě i starých křivd, jestliže je byť jen z popisu skutku zřejmé, že mu chybí znak protiprávnosti, neboť odpírači vojny svým jednáním realizovali ústavně zaručené právo a nemohli se dopustit trestného činu.

5.2.8. Zpětvezetí stížnosti pro porušení zákona

Ministr spravedlnosti je oprávněn vzít zpět stížnost pro porušení zákona, kterou podal, a to až do doby, než se Nejvyšší soud odebere k závěrečné poradě (§ 266 odst. 6 TrŘ). Uvedená dikce však neznamená, že by ministr spravedlnosti mohl vzít zpět jen tu stížnost pro porušení zákona, kterou osobně (sám) podal, neboť toto oprávnění, tj. dispozici se stížností a řízením o ní, má i ohledně návrhů, které podali předchozí ministři a o kterých Nejvyšší soud dosud nerozhodl.⁵⁷⁰ Podle dosavadní praxe ministr spravedlnosti bere podané stížnosti pro porušení zákona

⁵⁷⁰ Nejvyšší soud opakovaně akceptoval zpětvezetí učiněné po změně v osobě ministra, jak o tom svědčí např. usnesení předsedy senátu Nejvyššího soudu ze dne 30. 8. 2010, sp. zn. 4 Tz 40/2010. Formulace ustanovení § 266 odst. 6 TrŘ odráží ve slovech „stížnost pro porušení zákona, kterou podal“ dřívější stav právní úpravy (do novelizace trestního řádu zákonem č. 292/1993 Sb.), podle níž mohl stížnost pro porušení zákona podávat též generální prokurátor; v takovém případě ministr spravedlnosti nebyl oprávněn vzít zpět stížnost podanou generálním prokurátorem a naopak.

zpět vlastnoručně podepsaným písemným podáním⁵⁷¹, neboť se zpravidla sám ani prostřednictvím svého pověřeného zástupce neúčastní veřejného zasedání. Může však toto písemné zpětvzetí učinit i prostřednictvím svého pověřeného zástupce nebo státního zástupce Nejvyššího státního zastupitelství, kteří se účastní veřejného zasedání a zpětvzetí v písemné formě mohou předat krátkou cestou Nejvyššímu soudu. Okamžik, do kterého je možno vzít stížnost pro porušení zákona zpět, tj. než se senát Nejvyššího soudu odebere k závěrečné poradě, se týká jak veřejného, tak i neveřejného zasedání (§ 274 TrŘ). Bylo-li v téže věci podáno dovolání i stížnost pro porušení zákona, nemá zpětvzetí stížnosti pro porušení zákona vliv na povinnost Nejvyššího soudu projednat dovolání a rozhodnout o něm. Podobně to platí opačně, tj. jestliže je vzato zpět dovolání (§ 265g TrŘ), projedná se stížnost pro porušení zákona, která byla podána v téže věci.⁵⁷²

Zpětvzetí stížnosti pro porušení zákona vezme na vědomí předseda senátu samostatným usnesením (§ 266 odst. 6 věta druhá TrŘ). Proti tomuto rozhodnutí není přípustná stížnost (§ 141 odst. 2 a contrario TrŘ) ani žádný mimořádný opravný prostředek. Pokud již bylo nařízeno veřejné zasedání k projednání stížnosti pro porušení zákona, předseda senátu jej opatřením zruší a uvědomí o tom všechny osoby, které byly o konání veřejného zasedání vyrozuměny. Zákon umožňuje, aby po zpětvzetí stížnosti podal ministr spravedlnosti nový opravný prostředek proti témuž rozhodnutí, ať již zcela shodného znění, nebo ve znění upraveném (doplněném).

5.3. Způsob rozhodnutí o stížnosti pro porušení zákona a další související rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR

5.3.1. Vyslovení porušení zákona rozsudkem a navazující výroky

Za předpokladu, že Nejvyšší soud stížnost pro porušení zákona věcně přezkoumá a shledá, že byla podána důvodně (opodstatněně), vysloví ve slavnostní formě rozsudku, že zákon byl porušen. V úvodní části (návěti) rozsudku je třeba mimo obecných údajů zmiňovaných v ustanovení § 120 odst. 1 písm. a), b) TrŘ uvést také, že Nejvyšší soud rozhodoval o stížnosti pro porušení zákona podané ministrem spravedlnosti ve prospěch či v neprospěch obviněného nebo ve prospěch či v neprospěch jiné osoby proti určitému rozhodnutí, které se označí jeho pojmenováním, přesným a úplným označením orgánu, který je vydal, datem jeho vydání a číslem jednacím. Vzhledem k tomu, že stížnost pro porušení zákona může směřovat i proti rozhodnutí orgánu, který rozhodoval o odvolání nebo stížnosti, je třeba také označit věc, které se takové rozhodnutí v druhém stupni týká, a to uvedením orgánu prvního stupně a spisové značky, např. „...proti rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích jako soudu odvolacího ze dne ..., sp. zn. ..., ve věci vedené u Okresního soudu v Českém Krumlově pod sp. zn. ...“.

⁵⁷¹ Zpětvzetí musí mít obecné náležitosti podání ve smyslu § 59 odst. 4 TrŘ a pochopitelně nemusí být nijak odůvodněno.

⁵⁷² Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. II., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3311-3312

Pokud byla stížnost pro porušení zákona podána podle § 30 odst. 2 ZSRch, uvede se tato skutečnost také v úvodní části rozsudku. Dále se na závěr úvodní části označují příslušná ustanovení trestního řádu, podle kterých Nejvyšší soud rozhodoval (např. § 268 odst. 2, § 269 odst. 2 TrŘ a § 270 odst. 1 či § 271 odst. 1 TrŘ apod.).⁵⁷³

Předseda senátu vyhláší rozsudek vždy veřejně s úvodní formulí „Jménem republiky“. Ve výroku (enunciátu) je nutno opět přesně specifikovat napadené rozhodnutí a označit obviněného (jménem a příjmením, datem a místem narození, jakož i jeho bydlištěm, popřípadě zaměstnáním - viz § 120 odst. 2 TrŘ), nebo jinou osobu, které se rozhodnutí bezprostředně dotýká (např. zúčastněnou osobu, advokáta apod.). Nejvyšší soud je povinen uvést ve výroku svého rozhodnutí, v jakém směru byl zákon porušen, a tuto část výroku také náležitě odůvodnit. Ústavní soud v publikovaném nálezu Nejvyššímu soudu vytkl, že „ačkoli zástupce stěžovatele (obviněného – R.V.) v řízení o stížnosti pro porušení zákona výslovně poukazoval na to, že napadeným rozhodnutím byl zákon porušen výlučně v neprospěch stěžovatele, ponechal Nejvyšší soud tuto jeho námitku zcela bez povšimnutí a otázkou, zda a v jakém směru byl zákon porušen ve prospěch stěžovatele, se, stejně jako ministr spravedlnosti v podané stížnosti pro porušení zákona, vůbec nezabýval. Ústavní soud sdílí sice v tomto směru soudní judikaturu, stejně jako stanovisko právní teorie, že pokud to přichází v úvahu, je vždy třeba také vyslovit, zda zákon byl porušen ve prospěch či neprospěch obviněného (§ 268 odst. 2 TrŘ), nicméně nemůže pominout tu základní skutečnost, že také výrok vyslovující, že zákon byl porušen ve prospěch či neprospěch obviněného, musí být odůvodněn [§ 120 odst. 1 písm. d) TrŘ]. Postrádá-li rozsudek toto odůvodnění, je v tomto bodě nepřezkoumatelný.“⁵⁷⁴ Z výroku rozsudku by mělo být rovněž patrné, zda zákon byl porušen pouze napadeným rozhodnutím, popř. v jaké jeho části (ve kterém výroku) a ohledně kterých obviněných, nebo jen v řízení, které jeho vydání předcházelo, což v praxi nebude časté, anebo zda došlo k porušení zákona jak napadeným rozhodnutím jako takovým, tak v jemu předcházejícím řízení.

Z analýzy recentní rozhodovací praxe Nejvyššího soudu mj. vyplynulo, že poměrně často se nekryje označení zákonných ustanovení, jejichž porušení spatřuje a v petitu stížnosti pro porušení zákona uvádí ministr spravedlnosti, a ustanovení, která ve svém rozhodnutí označí Nejvyšší soud. V oddíle 4.2.1. jsem zmiňoval, že podle okolností se konstatuje porušení nejen trestních zákonů, ale i mimotrestních právních předpisů (včetně podzákonných norem) a mezinárodních smluv, kterými je Česká republika vázána. Zavedené praxi Nejvyššího soudu odpovídá i označení obecných ustanovení trestního řádu, jež definují základní zásady trestního řízení, neboť i tyto zásady mají normativní povahu (typicky ustanovení § 2 odst. 5, 6 TrŘ).

⁵⁷³ Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. II., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3338

⁵⁷⁴ viz náleze Ústavního soudu ze dne 5. 5. 1999, sp. zn. IV. ÚS 120/99, uveřejněný pod č. 68, ve sv. 14 Sb. nálezů a usn. ÚS ČR

Jelikož se stěžovatel často neshoduje s Nejvyšším soudem v citaci konkrétních ustanovení, jež nebyla respektována, a označuje (patrně z opatrnosti) širší okruh norem, a ani jednotlivé senáty Nejvyššího soudu nerozhodují zcela identicky, je třeba se stručně zmínit o tom, porušení jakých ustanovení se má výslovně uvádět ve výrokové části rozhodnutí o důvodně podané stížnosti pro porušení zákona. Bylo-li v napadeném rozhodnutí užito nesprávného ustanovení zákona, vyslovuje se vždy porušení tohoto použitého nesprávného ustanovení, a nikoli ustanovení, kterého mělo být správně použito. Pokud bylo shledáno porušení zákona z důvodu uvedeného v § 1 ZSRch, je třeba to podle dosavadní praxe vyjádřit i ve výroku rozsudku. V případě, že byl zákon porušen rozhodnutím orgánů prvního i druhého stupně za situace, kdy orgán rozhodující o řádném opravném prostředku mohl napravit zjištěné pochybení, vysloví se, že byl porušen zákon rozhodnutím nadřízeného orgánu a zároveň i v řízení, které tomuto rozhodnutí předcházelo.⁵⁷⁵ Byl-li však zákon porušen jen rozhodnutím prvostupňového orgánu, aniž nadřízený orgán mohl v řízení o řádném opravném prostředku napravit toto pochybení [např. pro postup podle § 148 odst. 1 písm. b) TrŘ či § 253 odst. 1 TrŘ], vysloví Nejvyšší soud porušení zákona jen v rozhodnutí orgánu prvního stupně nebo v řízení, jež mu předcházelo, a za splnění podmínek § 269 odst. 2 TrŘ se zruší toto rozhodnutí a dále rozhodnutí nadřízeného orgánu jako obsahově navazující na zrušené rozhodnutí, jímž byl porušen zákon.⁵⁷⁶

Vyplývá-li z povahy zjištěného pochybení, že byla v určitém smyslu zasažena ustanovení pramenů práva různé právní síly, pak při vyslovení porušení zákona mají přednost ustanovení jednoduchého práva před ústavními normami či mezinárodními smlouvami, ledaže by „prováděcí“ ustanovení zákona byla s nimi v rozporu (pak by se v důsledku pravidla *lex superior derogat legi inferiori* jednalo o chybnou aplikaci zákona). Tak např. není třeba výslovně uvádět porušení čl. 6 EÚLP, čl. 96 odst. 2 Ústavy ČR, čl. 40 odst. 2 Listiny apod. v případě nesplnění podmínek ustanovení § 202 odst. 2, 4, 5 TrŘ pro konání hlavního líčení v nepřítomnosti obžalovaného, není třeba citovat čl. 38 odst. 2 Listiny, jestliže rozhodoval věcně nepřislušný soud, popř. soud v nesprávném obsazení, atd.

Mám za to, že pokud Nejvyšší soud shledá porušení zákona v menším rozsahu, než odpovídá petitu stížnosti pro porušení zákona, měl by v odůvodnění svého rozhodnutí vyložit, z jakého důvodu de facto nevyhověl návrhu ministra spravedlnosti v plném rozsahu, resp. opravnému prostředku bylo vyhověno pro porušení ministrem neoznačených ustanovení. Tato část odůvodnění má význam pro odlišení, zda stížnost pro porušení zákona byla v určité části nedůvodná a Nejvyšší soud neuznal zcela právní argumentaci ministra spravedlnosti a kdy, v druhém

⁵⁷⁵ U rozhodnutí orgánu II. stupně bude zpravidla zákon porušen v ustanovení trestního řádu, podle něhož byl opravný prostředek zamítnut (např. § 256 TrŘ), mnohem řidčeji v ustanovení upravujícím rozsah přezkumné povinnosti (např. § 254 TrŘ). V předcházejícím řízení se porušení zákona dotýká těch hmotněprávních i procesních ustanovení, která byla ve výroku rozhodnutí orgánu I. stupně označena, pokud byla nesprávně použita nebo vyložena.

⁵⁷⁶ Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. II., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3339

případě, byl opravný prostředek v celém rozsahu důvodný a ministr spravedlnosti pouze ne zcela pregnantně a přiléhavě označil nerespektované právní normy.

Výrok o vyslovení porušení zákona představuje základní rozhodnutí ve věci, v níž došlo k porušení zákona, avšak sám o sobě nemá žádný vliv na právní moc ani vykonatelnost napadeného rozhodnutí (§ 269 odst. 1 TrŘ), takže ve své podstatě nejde o zásah do stability, autority a nezměnitelnosti pravomocného rozhodnutí. Pokud nedošlo být jen zčásti k porušení zákona v neprospěch obviněného, hovoříme o tzv. akademickém výroku, neboť se jedná o konečné vyřízení věci a tento výrok pak netvoří podklad pro žádné další navazující výroky. Pokud Nejvyšší soud shledal porušení zákona v neprospěch obviněného, vytvořil si tím nutný předpoklad pro nápravu zjištěné nezákonnosti či křivdy a v zásadě by měl přistoupit ke zrušení vadné části rozhodnutí a podle okolností též ke zrušení vadného řízení, které mu předcházelo. (Nelze zrušit jen řízení bez současného zrušení rozhodnutí, které z něj vzešlo).

Výrok, jímž Nejvyšší soud vyslovuje porušení zákona ve vztahu k rozhodnutí orgánu II. stupně, který nenapravit pochybení prvoinstančního orgánu nebo napravil jen některé vady přezkoumávaného rozhodnutí, může být někdy náročný na správnou formulaci, neboť zpravidla nelze vadnou část napadeného rozhodnutí vymezit konkrétně, podle jednotlivých výroků, ale je nutno sáhnout k poněkud abstraktnímu vymezení té části rozhodnutí, v níž byl zákon porušen. Proto si Nejvyšší soud vypomáhá popisnější formulací, kupř. tedy vyslovuje, že zákon byl v označených ustanoveních porušen rozhodnutím soudu II. stupně, „*pokud jím zůstal nedotčen výrok o uložení trestu vyhoštění z rozsudku...*“⁵⁷⁷, případně: „*pokud jím nebyl zrušen výrok o trestu uloženém obviněnému rozsudkem..... a neobsahuje výrok o zrušení všech dalších rozhodnutí na tento výrok obsahově navazujících...*“⁵⁷⁸, nebo také: „*pokud jím bylo rozhodnuto, že v ostatních výrocích zůstal napadený rozsudek nedotčen.*“⁵⁷⁹

Nejvyšší soud může přistoupit ke zrušení napadeného rozhodnutí nebo jeho části, pokud na rozdíl od ministra spravedlnosti posoudil důvodně namítané porušení zákona tak, že ve svých důsledcích působí nikoli v jeho prospěch, jak to tvrdil stěžovatel, nýbrž v neprospěch obviněného. Jestliže byl podle rozhodnutí Nejvyššího soudu zákon porušen jak v neprospěch obviněného, tak i v jeho prospěch, je pro další postup Nejvyššího soudu podstatné, zda k takto odlišnému porušení zákona došlo u procesně oddělitelných výroků. Lze-li výroky oddělit, Nejvyšší soud zruší jen ten, jímž byl zákon porušen k tíži obviněného, zatímco výrok, jímž byl zákon porušen ve prospěch obviněného, ponechá beze změny. Není-li možné oddělit od zbytku rozhodnutí tu část, kde byl zákon porušen v neprospěch obviněného, je nutno zrušit celou vadnou část rozhodnutí, neboť přednost v takovém případě musí mít odčinění

⁵⁷⁷ citováno z rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 16. 4. 2009, sp. zn. 4 Tz 14/2009

⁵⁷⁸ citováno z rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 19. 3. 2003, sp. zn. 4 Tz 15/2003

⁵⁷⁹ citováno z rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 4. 9. 2002, sp. zn. 4 Tz 51/2002

křivdy, jež se přihodila obviněnému, přičemž proti následnému zhoršení svého postavení je obviněný účinně chráněn zákazem reformace in peius.⁵⁸⁰

Nápravu zjištěných vad lze provést především zrušením nezákonného rozhodnutí⁵⁸¹, k čemuž je nutno vyřešit otázku, které výroky daného rozhodnutí lze oddělit od ostatních výroků, jež namítanými vadami netrpí. Rozsah kasace tedy nemusí odpovídat rozsahu ani povaze zjištěného pochybení. Pokud jde o výrok o vině, v zásadě platí, že procesně oddělitelné a tedy samostatně zrušitelné jsou všechny výroky, jež ve vztahu k jednotlivým skutkům sbíhající se trestné činnosti nabývají právní moci individuálně (typicky vícečinný souběh). Od výroku o vině jsou oddělitelné výroky o trestu, o náhradě škody, nemajetkové újmy, resp. vrácení bezdůvodného obohacení, a výrok o ochranném opatření. Dále lze poznamenat, že výrok, jímž bylo uloženo přiměřené omezení či přiměřená povinnost (§ 48 odst. 4, § 82 odst. 2 TrZ, § 307 odst. 4, 6 TrŘ), je z hlediska opravného řízení oddělitelným výrokem od vlastního výroku o uložení podmíněného trestu odnětí svobody (srov. č. NS 21/2006 T-850) nebo od výroku o podmíněném zastavení trestního stíhání.⁵⁸² Stejně tak je podle zavedené praxe Nejvyššího soudu oddělitelným a individuálně zrušitelným i výrok o uložení probačního dohledu podle § 49 TrZ⁵⁸³ a výrok o zařazení odsouzeného do určitého typu věznice (§ 56 odst. 2 TrZ, § 83 odst. 5 TrZ)⁵⁸⁴. Nejvyšší soud také neváhal v napadeném rozhodnutí soudu II. stupně zrušit pouze vadný výrok podle § 262 TrŘ, aby byla věc po vrácení soudu I. stupně projednána a rozhodnuta v jiném složení senátu.⁵⁸⁵ V jiné věci Nejvyšší soud zrušil jen výrok, jímž soud v rámci obnovy řízení podle § 284 odst. 1 TrŘ zrušil celý výrok o trestu z původního rozsudku, neboť tento kasační výrok je oddělitelný od výroků o povolení obnovy, zrušení části výroku o vině a o náhradě škody.⁵⁸⁶ Výrok o zamítnutí žádosti obviněného o propuštění z vazby lze v řízení oddělit od výroků o nepřijetí záruky důvěryhodné osoby a písemného slibu obviněného.⁵⁸⁷

Pokud jde o nezákonný trestní příkaz, zpravidla nelze zrušit jen jeho vadnou část, neboť Nejvyšší soud formuloval zásadu, že je-li trestní příkaz zatížen vadou, v důsledku níž se jako institut s povahou odsuzujícího rozsudku (§ 314e odst. 7 věta první TrŘ) stal nezákonným a je třeba jej proto podle § 269 odst. 2 TrŘ zrušit, je nutno v případě, kdy nápravu lze zjednat jen pokračováním v řízení, jej zrušit celý, i když zjištěná vada dopadá pouze na správnost výroku o trestu (srov. č. 56/2000 Sb. rozh. tr.). Nejsou-li totiž splněny zákonné podmínky pro vydání trestního příkazu, resp. podle kritérií pro ukládání trestu má být uložen důraznější trest, než umožňuje

⁵⁸⁰ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 3. vyd., Praha: Leges, 2013, s. 719

⁵⁸¹ Jestliže měl orgán I. stupně sídlo na území dnešní České republiky, lze zrušit i rozhodnutí orgánu II. stupně, který měl sídlo na území, jež se dnes nachází v cizím státě; srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 2002, sp. zn. 4 Tz 87/2002.

⁵⁸² viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 10. 2011, sp. zn. 4 Tz 56/2011

⁵⁸³ srov. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2011, sp. zn. 4 Tz 19/2011, a ze dne 23. 3. 2011, sp. zn. 7 Tz 21/2011 (č. 12/2012 Sb. rozh. tr.)

⁵⁸⁴ srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 12. 2006, sp. zn. 4 Tz 164/2006

⁵⁸⁵ srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 6. 2012, sp. zn. 3 Tz 75/2011

⁵⁸⁶ srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2003, sp. zn. 4 Tz 44/2003

⁵⁸⁷ srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 8. 2005, sp. zn. 11 Tz 117/2005

ustanovení § 314e odst. 2 TrŘ, nelze u stran akceptovat vzdání se práva na projednání věci v hlavním líčení. Pokud bylo v rozporu s ustanovením § 314e odst. 6 písm. b) TrŘ trestním příkazem uloženo vedle trestu i ochranné opatření, pak je nutno zrušit trestní příkaz v celém rozsahu, i když jiné vady nevykazuje⁵⁸⁸, neboť po zrušení jen tohoto výroku by procesní soud zřejmě nemohl postupovat podle analogie § 230 odst. 2 TrŘ a vyhradit rozhodnutí o ochranném opatření veřejnému zasedání (touto eventualitou se však Nejvyšší soud nezabýval).

Zásada, že byť jen zčásti vadný trestní příkaz je nutno rušit en bloc, byla modifikována dalším publikovaným rozhodnutím, podle něhož je v rozporu se zákonem [§ 314f odst. 1 písm. e) TrŘ, § 228 odst. 1 TrŘ], obsahuje-li trestní příkaz výrok o náhradě škody, aniž byl poškozeným nárok na její náhradu řádně uplatněn. V takovém případě je možno v řízení o stížnosti pro porušení zákona zrušit toliko výrok o náhradě škody, aniž by bylo nutno rušit celý trestní příkaz, neboť náprava tím byla zajištěna bez nutnosti pokračovat v řízení (srov. č. 49/2003-II. Sb. rozh. tr.). Nejvyšší soud možnost odděleného zrušení adhezního výroku následně ještě rozšířil, když v trestním příkazu zrušil nesprávný výrok o náhradě škody a postupem podle § 271 odst. 2 TrŘ sám odkázal poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních (srov. č. 40/2006 Sb. rozh. tr.).⁵⁸⁹

V této souvislosti si však dovolím upozornit na jedno nepublikované rozhodnutí Nejvyššího soudu, jímž bylo opět posunuto hledisko pro částečné zrušení trestního příkazu, avšak způsobem, který podle mého názoru nelze akceptovat. Nejvyšší soud zde napadený trestní příkaz zrušil jen ve výroku o uloženém trestu odnětí svobody, jeho podmíněném odkladu a současně vysloveném dohledu, ponechal přitom výrok o vině a o trestu propadnutí věci (*sic!*) a poté sám rozhodl podle § 271 odst. 1 TrŘ a uložil trest odnětí svobody ve formě a výměře, jaký by mohl být dle § 314e odst. 2 písm. a) TrŘ uložen trestním příkazem.⁵⁹⁰ Své rozhodnutí zdůvodnil tím, že „jde o oddělitelné výroky“ a „ponecháním těchto výroků v platnosti si Nejvyšší soud vytvořil předpoklady pro navazující rozhodnutí“. Senát 8 Tz v této věci neakceptoval návrh ministra spravedlnosti na další postup podle § 270 odst. 1 TrŘ a napravoval vadu trestního příkazu za cenu toho, že sám porušil zákon, a to hned ve dvou směrech:

Za prvé, zákon i podle zjištění Nejvyššího soudu nebyl v dané věci porušen uložením nepřiměřeně přísného trestu, nýbrž v tom směru, že postupem samosoudce bylo porušeno právo obviněného na řádné projednání věci v hlavním líčení, když mu byl uložen trest, který lze uložit pouze po projednání věci v hlavním líčení a nikoliv formou trestního příkazu. Nejsou-li splněna restriktivní kritéria ve smyslu § 266 odst. 2 TrŘ, což v daném případě evidentně nebyla, náprava musí nutně spočívat v projednání věci v hlavním líčení, kde by mohl být uložen – při

⁵⁸⁸ srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 4. 2013, sp. zn. 7 Tz 9/2013

⁵⁸⁹ viz také rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 11. 2010, sp. zn. 4 Tz 22/2010

⁵⁹⁰ viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2011, sp. zn. 8 Tz 6/2011

respektování zákazu reformace in peius – právě i trest přísnější, než činí horní hranice trestu odnětí svobody, který lze uložit trestním příkazem. Tento názor ostatně Nejvyšší soud v obdobných věcech vždy zastával a rušil trestní příkaz v celém rozsahu, neboť „nelze odhlížet od skutečnosti, že uloženým trestem, který přesahoval hranici stanovenou trestním řádem pro tento typ řízení, došlo k vydání rozhodnutí v rozporu se zákonem“.⁵⁹¹

A za druhé, je sice možné zrušit výrok o jednom z více souběžně ukládaných druhů trestu nebo jen výrok o uložení přiměřené povinnosti či omezení, nicméně tím se rozhodnutí ve výroku o trestu stalo pravomocným (přesněji: setrvalo nedotčené v právní moci), takže uložení jakéhokoliv dalšího trestu, ať již přímo Nejvyšším soudem postupem podle § 271 odst. 1 TrŘ nebo soudem, jemuž je věc přikázána dle § 270 odst. 1 TrŘ, je již porušena zásada ne bis in idem, neboť za stejný skutek je pachatel ukládán trest podruhé. Jinak řečeno, z pohledu právní moci a zákazu dvojího trestání je výrok o trestu nedělitelný, byť z hlediska procesního dělitelný nepochybně je. Proto kasační výrok ohledně části výroku o trestu vytváří překážku věci rozhodnuté (rei iudicatae) ve smyslu § 11 odst. 1 písm. f) TrŘ.⁵⁹² Pokud tedy je třeba ve věci učinit další rozhodnutí a nápravu nezákonnosti zajistit pokračováním v řízení, což je i postup dle § 271 odst. 1 TrŘ, který je z pohledu nového rozhodování rovnocenným ekvivalentem § 270 odst. 1 TrŘ, je vždy nezbytné zrušit celý výrok o trestu a nahradit jej v plném rozsahu vlastním rozhodnutím Nejvyššího soudu ve smyslu § 271 odst. 1 TrŘ nebo rozhodnutím po opětovném projednání věci dle § 270 odst. 1 TrŘ. Zrušit nezákonnou část výroku o trestu lze jen tehdy, je-li to konečný způsob vyřízení mimořádného opravného prostředku a nového rozhodnutí není třeba. Uvedené závěry se netýkají jen trestního příkazu, nýbrž i zrušování oddělitelné části rozsudku, popř. i ve spojení s usnesením odvolacího soudu.⁵⁹³

Trestní právo procesní je v současnosti natolik komplexní, že úprava řízení o stížnosti pro porušení zákona nemůže pamatovat na všechny reálně se vyskytující situace a v některých případech by přesné zachování litery zákona vedlo k protismyslým důsledkům či k narušení ekonomie řízení. Proto Nejvyšší soud výjimečně zvolí procesní postup, který v zájmu efektivní nápravy zjištěné nezákonnosti „překonává“ slabé stránky právní úpravy. Uvedme příklad, kdy navzdory dikci ustanovení § 269 odst. 2 věty první TrŘ Nejvyšší soud „s přihlédnutím k zájmu na stabilitě a nezměnitelnosti pravomocného rozhodnutí“ nepokládal v daném případě za „účelné trvat na zrušení stížností pro porušení zákona napadeného usnesení“ soudu II. stupně, ale omezil se na zrušení nezákonného odsuzujícího rozsudku soudu I. stupně. Vytýkané pochybení soudu II. stupně

⁵⁹¹ viz rozsudek Nejvyššího soudu 24. 1. 2012, sp. zn. 7 Tz 108/2011

⁵⁹² Tento závěr byl opakovaně judikován, viz rozhodnutí č. 40/2011-II. Sb. rozh. tr., přiměřeně rozhodnutí pod č. 10/1997 Sb. rozh. tr., viz také rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 8. 6. 2011, sp. zn. 3 Tz 28/2011, a ze dne 24. 10. 2012, sp. zn. 8 Tz 66/2012.

⁵⁹³ Starší nepublikovaná rozhodnutí Nejvyššího soudu tento názor nepotvrzují – viz rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 5. 12. 2000, sp. zn. 7 Tz 217/2000, a ze dne 4. 9. 2002, sp. zn. 4 Tz 51/2002, ale domnívám se, že pozdější výše citovaná judikatura chybně stanovisko překonává. Tato starší rozhodnutí se týkají doplnění výroku o trestu z rozsudků, nikoli z trestních příkazů.

spočívalo v tom, že nepoužil beneficium cohaesionis vůči spoluobviněnému, který si odvolání nepodal, a nezrušil odsuzující rozsudek nalézacího soudu v celém rozsahu.⁵⁹⁴ V dalších případech zase Nejvyšší soud nezrušil napadená rozhodnutí soudů *II. stupně* a sám analogickým postupem podle § 271 odst. 1 TrŘ k odvolání odsouzených pouze doplnil neúplné výroky v rozsudcích soudů *I. stupně* o uznání cizozemských rozhodnutí a svůj postup odůvodňoval trojí argumentací: jednak tím, že „právní úprava rozhodnutí o odvolání proti rozsudku o uznání cizozemského rozhodnutí je zákonodárcem stanovena (§ 452 odst. 3 TrŘ)⁵⁹⁵ méně formálním způsobem, než u běžného rozhodnutí o odvolání“, dále tím, že „na jinak věcně správná rozhodnutí (...) o uznání cizozemských rozhodnutí navazovala další pravomocná rozhodnutí soudů vytykány vadami neovlivněná, která by bylo nutno jako navazující rozhodnutí zrušit spolu se zrušením napadeného rozhodnutí“, a konečně rovněž poukazem na „mezinárodněprávní závazky České republiky vyplývající z pravomocného rozhodnutí českých soudů o uznání cizozemského rozsudku, když právě toto konkrétní rozhodnutí se stalo podkladem pro postup cizího státu (...) spočívající v předání obviněného na území České republiky, která se současně zavázala zabezpečit výkon cizozemského rozhodnutí“.⁵⁹⁶

Pokud Nejvyšší soud zruší, byť i jen zčásti, výrok o vině, zruší vždy zároveň celý výrok o trestu, jakož i všechny další výroky, které mají ve výroku o vině svůj podklad (§ 269 odst. 2 věta třetí TrŘ). Uvedený postup představuje logický důsledek zrušení výroku o vině, jelikož bez vyslovení viny, byť ohledně části žalovaného skutku, nemůže obstát výrok o trestu či ochranném opatření ani adhezní výrok vztahující se ke zrušené části výroku o vině. Nejvyšší soud je povinen vždy zrušit výrok o trestu ve všech jeho dílčích výrociích a komponentách, resp. i výrok o upuštění od potrestání nebo výrok o upuštění od uložení souhrnného nebo společného trestu. Ruší-li Nejvyšší soud společný trest za pokračování v trestné činnosti, nabývají platnosti tresty uložené dřívějšími rozsudky ohledně dílčích útoků. Ruší-li nezákonný výrok o souhrnném trestu, musí pochopitelně zrušit i tu jeho část, v níž byl zrušen výrok o trestu uloženém pachateli dřívějším rozsudkem a další rozhodnutí na tento výrok obsahově navazující, takže trest původně uložený dřívějším rozsudkem tzv. obživne.

V odborné literatuře se probírala zajímavá otázka, kdy Šperling ve své práci z roku 1980 přišel s názorem, že Nejvyšší soud musí zrušit kromě celého výroku o uložení souhrnného trestu i výrok o trestu uloženém dřívějším (prvním) rozhodnutím o sbíhajícím se trestné činnosti a rozhodnout podle § 275 odst. 3 TrŘ o vazbě.⁵⁹⁷ Argumentoval tím, že souhrnný trest je trestem jediným, a pokud i nadále trvá vztah souhrnnosti, pak zrušovacím rozhodnutím Nejvyššího soudu se tento

⁵⁹⁴ srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 2. 2010, sp. zn. 4 Tz 111/2009

⁵⁹⁵ Od 1. 1. 2014 srov. úpravu v ustanovení § 127 ZMJSpT.

⁵⁹⁶ srov. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 17. 4. 2012, sp. zn. 11 Tz 2/2012, a ze dne 9. 8. 2012, sp. zn. 11 Tz 54/2012

⁵⁹⁷ Šperling, J.: K výkladu ustanovení § 275 odst. 3 TrŘ v případě souhrnného trestu. Socialistická zákonost č. 4/1980, s. 205-206

souhrnný trest ani fiktivně nerozpadá na dva samostatné tresty, jeden, který byl uložen rozsudkem dřívějším, a druhý, který byl uložen rozsudkem pozdějším. O dva samostatné tresty se jednalo jen za předchozí právní úpravy (do roku 1962), kdy k uloženému již trestu přistupoval tzv. dodatkový trest. Jakmile je i pro další řízení zachován vztah souhrnnosti (dnes ve smyslu 43 odst. 2 TrZ), nemůže se původně uložený trest nikdy stát trestem samostatným a nemůže se tak obnovit. Šámal s tímto názorem nesouhlasil, když poukázal na povinnost Nejvyššího soudu zrušit jen takový oddělitelný výrok, který trpí vytykanou nezákonností, a výroky na něj obsahově navazující, což se dozajista netýká původního výroku o trestu uloženém v jiné věci. Úvahy o jednotě souhrnného trestu mají místa jen při ukládání a výkonu takového trestu, je-li však onen trest zrušen, může i nadále sice trvat vztah souhrnnosti, ale nelze vyloučit, že souhrnný trest již nebude moci soud v dalším řízení uložit, např. obviněný nebude uznán vinným nebo nastane okolnost uvedená v § 43 odst. 4 TrZ, popř. by bylo namístě od uložení souhrnného trestu upustit. Tento Šámalův názor se ukázal jako správnější, neboť jej potvrzuje i judikatura (viz č. 58/1977 Sb. rozh. tr.).

Jestliže Nejvyšší soud zruší byť i jen zčásti výrok o vině, musí vždy zrušit i celý výrok o trestu, který má ve zrušeném výroku o vině svůj podklad, a to i tehdy, jde-li o trest, který byl jako souhrnný uložen v jiné trestní věci. Není přitom rozhodné, kterým soudem byl později souhrnný trest uložen (srov. přiměřeně č. 31/1989 Sb. rozh. tr.). Je tomu tak proto, že jednak logicky není možné, aby Nejvyšší soud rušil již neexistující výrok o trestu, jednak by tím zůstal nedotčen pozdější výrok o souhrnném trestu, jímž byl tentýž pachatel potrestán mj. i za trestný čin, ohledně něhož byl rozhodnutím o stížnosti pro porušení zákona zrušen výrok o vině. V uvedeném případě by musela být věc podle § 270 odst. 1 TrŘ přikázána i soudu projednávajícímu sbíhající se trestnou činnost, za níž původně ukládal souhrnný trest.

Obligatorní náležitostí kasačního výroku Nejvyššího soudu je též výrok o zrušení všech rozhodnutí, která obsahově navazují na zrušené rozhodnutí nebo jeho zrušenou část, jestliže vzhledem ke změně, k níž došlo zrušením, pozbyla podkladu (§ 269 odst. 2 věta čtvrtá TrŘ). Na tomto místě si dovoluji poznamenat, že Nejvyšší soud patrně považuje, byť to dokládá jen ojedinělé rozhodnutí⁵⁹⁸, tuto náležitost za fakultativní. V dané věci totiž shledal, že o stížnosti obviněného proti usnesení o zahájení trestního stíhání rozhodl místně nepříslušný státní zástupce, načež toto rozhodnutí zrušil, avšak obsahově navazující rozhodnutí zrušit výslovně odmítl, neboť jimi došlo k napravení nezákonného stavu – šlo jednak o rozhodnutí Nejvyššího státního zastupitelství o delegaci věci, jednak o následné rozhodnutí věcně a místně příslušného státního zástupce o zastavení trestního stíhání, „jímž bylo de facto rozhodnuto i o stížnostech proti usnesením o zahájení trestního stíhání, takže ani dalšího rozhodování v této trestní věci nebylo třeba“. Pokud Nejvyšší soud

⁵⁹⁸ Mírním rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. 10. 2009, sp. zn. 4 Tz 69/2009.

shledával zjištěné pochybení tak závažným, že vyžadovalo zásah do právní moci napadeného rozhodnutí, měl postupovat v souladu se zákonem a zrušit i všechna obsahově navazující rozhodnutí s tím, že ke zhoršení postavení obviněného by v dalším řízení beztak dojít nemohlo. Podle mého názoru by však optimální způsob rozhodnutí měl zohlednit nastalou procesní situaci a spočívat pouze ve vydání tzv. akademického výroku dle § 268 odst. 2 TrŘ. Domnívám se, že Nejvyšší soud nemá možnost zvolit si dle vlastní úvahy, zda navazující rozhodnutí zruší či nikoliv, pokud již zrušil rozhodnutí podkladové.

Za obsahově navazující rozhodnutí se považují rozhodnutí všech orgánů činných v trestním řízení, jež časově následují po zrušeném základním rozhodnutí nebo jeho části a nemohou z hlediska svého obsahu samostatně obstát, přičemž není podstatné, zda v době zrušení bylo takové rozhodnutí již vykonáno či nikoliv.⁵⁹⁹ Zrušují se jak rozhodnutí pravomocná, tak i rozhodnutí, která ještě nenabyla právní moci; případné opravné prostředky je zřejmě nutno zamítnout jako nepřípustné, neboť směřují proti neexistujícímu rozhodnutí. Nejvyšší soud zásadně není povinen taková obsahově navazující rozhodnutí konkretizovat a vypočítávat, postačí tedy obecná formulace o zrušení těchto rozhodnutí, která kopíruje text zákona. V některých případech však z důvodu právní jistoty Nejvyšší soud výslovně uvádí některé konkrétní rozhodnutí, kterého se zrušení týká.

Ke zrušení těchto navazujících rozhodnutí musí dojít i tehdy, jestliže jinak jsou tato rozhodnutí svou povahou a obsahem pro obviněného příznivá, typicky rozhodnutí o upuštění od výkonu trestu odnětí svobody nebo jeho zbytku, započítání vazby a trestu, podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, osvědčení podmíněně propuštěného, upuštění od výkonu peněžitého trestu nebo jeho zbytku, upuštění od výkonu trestu vyhoštění nebo jeho zbytku, podmíněné upuštění od výkonu zbytku trestu zákazu činnosti a zákazu pobytu, rozhodnutí o promlčení výkonu trestu, zahlazení odsouzení, použití amnestie, rozhodnutí v souvislosti s výkonem ochranné výchovy mladistvého atd. Obecně vzato na zrušený výrok o druhu či formě trestu obsahově navazují všechna rozhodnutí ve vykonávacím řízení, která se týkají výkonu daného trestu, včetně různých jeho modifikací. Na zrušené meritorní rozhodnutí navazuje taktéž rozhodnutí o návrhu na povolení obnovy řízení, pokud se předmětného základního rozhodnutí nedotklo.

Výjimečně může nastat situace, kdy Nejvyšší soud ke stížnosti pro porušení zákona zruší rozhodnutí ve věci samé, ohledně něhož dříve odmítl nebo zamítl dovolání. Tím vzniká „akademická“ otázka, zda rozhodnutí o dovolání může samostatně obstát bez později zrušeného podkladového rozhodnutí, nebo dochází k jeho implicitnímu zrušení. V rámci řízení o obnově lze zrušit i rozhodnutí Nejvyššího soudu (§ 265n TrŘ). Podle mého názoru ustanovení § 266 odst. 1 věty druhé TrŘ nebrání *zrušení* rozhodnutí Nejvyššího soudu dle § 269 odst. 2 věty čtvrté TrŘ, neboť

⁵⁹⁹ Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. II., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3345

řeší pouze otázku přípustnosti podání stížnosti pro porušení zákona proti rozhodnutí Nejvyššího soudu.

K obsahově navazujícím rozhodnutím, která Nejvyšší soud implicitně zrušuje dle § 269 odst. 2 TrŘ, však nelze počítat rozhodnutí ministra spravedlnosti o povolení vydání obviněného do cizího státu nebo o upuštění od výkonu trestu odnětí svobody nebo jeho zbytku (§ 327 odst. 1 TrŘ) a zásadně ani již vykonávaná rozhodnutí tuzemských orgánů učiněná v rámci mezinárodní justiční spolupráce ve věcech trestních. V případech s mezinárodním prvkem je především nutno dodržet závazky České republiky ve vztahu k cizím státům, takže mám za to, že v případě faktického výkonu těchto rozhodnutí by nemělo dojít k automatickému zrušení rozhodnutí v právním styku s cizinou⁶⁰⁰, ledaže by stížnost pro porušení zákona směřovala přímo proti takovému rozhodnutí. Podle judikatury také rozhodnutí, jímž bylo v jiném řízení zastaveno trestní stíhání proto, že o skutku již bylo pravomocně rozhodnuto [§ 11 odst. 1 písm. f) TrŘ], není rozhodnutím obsahově navazujícím na původní meritorní rozhodnutí v jiném řízení, které by po zrušení ke stížnosti pro porušení zákona bylo třeba ve smyslu § 269 odst. 2 TrŘ zrušit proto, že pozbylo podkladu. Takové rozhodnutí nebrání tomu, aby se po zrušení původního rozsudku nebo původního usnesení o zastavení trestního stíhání pokračovalo v dřívějším trestním stíhání (srov. č. 47/1982 Sb. rozh. tr.). Obdobně nelze za obsahově navazující rozhodnutí považovat ani usnesení o zastavení trestního stíhání z důvodu neúčelnosti ve smyslu § 172 odst. 2 písm. a) TrŘ, takže zrušením rozhodnutí, vzhledem k němuž bylo trestní stíhání téže osoby v jiné věci zastaveno, nedochází k obživnutí zastaveného řízení. Pokud jde o opravná usnesení dle § 131 odst. 1 TrŘ, nemůže jít *stricto sensu* o obsahově navazující rozhodnutí, neboť pouze uvádějí písemné vyhotovení rozhodnutí do souladu s jeho skutečným obsahem; zrušuje-li Nejvyšší soud rozhodnutí či jeho opravovanou část, uvede pouze označení základního rozhodnutí např. s poznámkou: „*ve znění opravného usnesení předsedy senátu ze dne...*“.

V návaznosti na zrušovací výrok je zapotřebí zodpovědět otázku, v jakých případech zrušení nezákonného rozhodnutí a na něj obsahově navazujících rozhodnutí samo o sobě představuje dostatečnou nápravu zjištěné nezákonnosti a kdy je nutno přistoupit k dalšímu opatření (přesněji: výroku). Nejvyšší soud se omezí na kasační výrok, je-li tím vada v celém rozsahu napravena (odstraněna), typicky v následujících případech:

a) v odsuzujícím rozsudku byl zrušen nezákonný výrok o jednom z více druhů trestu, který je neslučitelný s jiným uloženým druhem trestu⁶⁰¹, nebo vůbec nemohl být podle zákona uložen,

⁶⁰⁰ Nejvyšší soud by se měl z důvodu právní jistoty obiter dictum vyjádřit, zda tato rozhodnutí pozbývají účinku, nebo zůstávají v platnosti.

⁶⁰¹ Císařová, D. a kol.: Trestní právo procesní. 4. vyd., Praha: Linde, 2006, s. 658

b) bylo učiněno rozhodnutí, aniž by k tomu byly splněny zákonné podmínky, např. nezákonné uložení pořádkové pokuty,

c) napadeným rozhodnutím bylo rozhodnuto o nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy či na vydání bezdůvodného obohacení, který nelze v trestním řízení vůbec uplatňovat, nebo byla účinně uplatněna námitka promlčení⁶⁰²,

d) není-li další rozhodování přípustné z toho důvodu, že důsledky nezákonného výroku byly v mezidobí zhojeny jiným rozhodnutím, popř. následkem právní události.⁶⁰³

Jestliže je ve věci potřeba učinit další rozhodnutí, aby byla vytýkaná nezákonnost účinně napravena, má Nejvyšší soud následující možnosti, které jsem seřadil podle logického vztahu od primární (která však v praxi není zdaleka nejčastější, spíše naopak) k subsidiární:

- záleží-li porušení zákona jen v tom, že v napadeném rozhodnutí některý výrok chybí nebo je neúplný, může Nejvyšší soud, aniž rozhodnutí zruší, přikázat orgánu, o jehož rozhodnutí jde, aby o chybějícím výroku rozhodl nebo neúplný výrok doplnil (§ 270 odst. 2 TrŘ), popř. může sám chybějící či neúplný výrok doplnit,

- je-li možno další rozhodnutí učinit na podkladě skutkového stavu, který byl v napadeném rozhodnutí správně zjištěn, Nejvyšší soud může sám ihned ve věci rozhodnout, jsa omezen restrikcemi uvedenými v § 271 odst. 1 písm. a), b), c) TrŘ,

- zruší-li Nejvyšší soud toliko adhezní výrok a nemá podmínky pro vlastní rozhodnutí dle § 271 odst. 1 TrŘ, je povinen odkázat poškozeného s jeho nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních (§ 271 odst. 2 TrŘ),

- nelze-li nápravu zajistit doplněním výroku, ani nejsou splněny podmínky pro vlastní rozhodnutí dle § 271 odst. 1 TrŘ, Nejvyšší soud přikáže zpravidla orgánu, o jehož rozhodnutí jde, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl,

- Nejvyšší soud může zčásti rozhodnout sám za splnění podmínek ustanovení § 271 odst. 1 TrŘ, popř. sám některý výrok doplnit, a zčásti dle § 270 odst. 1 TrŘ přikázat

⁶⁰² Viz k tomu blíže např. rozhodnutí pod č. II/1962 Sb. rozh. tr., s. 45; jde o případ, kdy není na místě poškozeného odkazovat na řízení ve věcech občanskoprávních nebo na jiné příslušné řízení, takže se neuplatní ani postup podle § 271 odst. 2 TrŘ.

⁶⁰³ Nepřípadnost nového rozhodování může vyplynout např. z fikce, že se na obviněného hledí, jako by nebyl odsouzen. Podle Nejvyššího soudu pak „jakékoli další nové rozhodování ve věci není možné ani přípustné a ve vztahu k obviněnému by se tím nic nenapravilo ani ničeho pozitivního nedosáhlo“ – srov. rozsudek ze dne 29. 4. 2003, sp. zn. 4 Tz 44/2003. Podle mého názoru by se však v těchto případech měl Nejvyšší soud omezit jen na tzv. akademický výrok, neboť porušení zákona již nemůže mít pro obviněného nepříznivých následků.

orgánu, o jehož rozhodnutí jde, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl⁶⁰⁴.

V závislosti na povaze věci a zjištěné závady lze nápravu zajistit toliko doplněním neúplného nebo zcela chybějícího výroku, což je postup za dané situace nezbytný a preferovaný, plně odpovídající zásadě procesní ekonomie. Při rozhodování o chybějícím výroku či doplňování imperfektního výroku se vychází z právního a faktického stavu platného v době nového rozhodování (ex nunc). Podstatnou náležitostí rozsudečného výroku podle § 270 odst. 2 TrŘ je přesné označení předmětného rozhodnutí a výroku, který má být doplněn, nebo o němž má být rozhodnuto; naopak není nutné, aby Nejvyšší soud ve výrokové části specifikoval, jak konkrétně má být neúplný výrok doplněn, popř. který konkrétní výrok učinit, pokud tyto skutečnosti vyplývají z odůvodnění rozhodnutí o stížnosti pro porušení zákona. Nejvyšší soud však nemůže nařídit doplnění napadeného rozhodnutí, jestliže je takové rozhodnutí celkově zmatečné a vůbec nemělo být vydáno⁶⁰⁵ nebo bylo-li učiněno na podkladě vadného postupu řízení, typicky věcně nepřislušným orgánem, samosoudcem namísto senátu apod.

Chybějícím výrokem se rozumí výrok jako celek, který příslušný orgán činný v trestním řízení nevyslovil, ačkoli podle zákona tak učinit měl.⁶⁰⁶ Za chybějící výrok se naproti tomu nepovažuje výrok o dalším druhu trestu, který soud neuložil vedle trestu odnětí svobody nebo jiného již uloženého trestu, přestože k tomu byly splněny zákonné podmínky. V takovém případě Nejvyšší soud po vyslovení porušení zákona zruší napadený rozsudek ve výroku o trestu a zpravidla věc vrátí příslušnému soudu, aby ji znovu projednal a rozhodl, nebo sám rozhodne za podmínek § 271 odst. 1 TrŘ⁶⁰⁷, a to tak, aby celkově nedošlo ke zhoršení postavení obviněného. Tentýž závěr platí tehdy, neuložil-li soud ochranné opatření, ač k tomu byly splněny zákonné podmínky.

Neúplný výrok je takový výrok napadeného rozhodnutí, který neobsahuje některou podstatnou náležitost stanovenou zákonem, např. byla-li uvedena právní kvalifikace skutku jenom zákonným pojmenováním trestného činu bez citace příslušného zákonného ustanovení [viz § 120 odst. 1 písm. c) TrŘ], neobsahuje-li rozsudek o uznání cizozemského rozhodnutí popis skutku či citaci právního podkladu pro uznání, dále chybí-li stanovení délky zkušební doby ve výroku o podmíněném

⁶⁰⁴ Srov. kupř. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 8. 2006, sp. zn. 4 Tz 12/2006, jímž Nejvyšší soud jednak podle § 271 odst. 1 TrŘ sám odsoudil obviněného, uložil mu trest a rozhodl o jeho povinnosti k náhradě škody, jednak podle § 270 odst. 1 TrŘ uložil státnímu zástupci, aby ve zbývající části věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.

⁶⁰⁵ srov. přiměřeně usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2013, sp. zn. 6 Tdo 784/2013-II.

⁶⁰⁶ V odsuzujícím rozhodnutí může chybět výrok o trestu, resp. o upuštění od potrestání či uložení souhrnného nebo společného trestu, výrok o náhradě škody, ač byl nárok řádně a včas uplatněn. Chybějícím výrokem v rozhodnutí soudu II. stupně může být typicky absence výroku o některém z více souběžně podaných opravných prostředků, o nichž soud II. stupně rozhodoval, nebo absence výroku o zrušení odsuzujícího rozsudku soudu I. stupně v rozhodnutí odvolacího soudu, který dle § 260 TrŘ vrátil věc státnímu zástupci k došetření – srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 1. 2013, sp. zn. 6 Tz 82/2012.

⁶⁰⁷ Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. II., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3350

odsouzení, část výroku o zařazení do některého ze čtyř základních typů věznic při uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody, stanovení náhradního trestu odnětí svobody u peněžitého trestu, pokud není vyloučeno vzhledem k § 69 odst. 1 věta druhá TrZ (viz 28/1972 Sb. rozh. tr.)⁶⁰⁸, chybí-li ve výroku o uložení souhrnného trestu výrok o zrušení trestu z dřívějšího rozsudku ohledně sbíhajících se trestné činnosti⁶⁰⁹, zrušil-li soud prvního stupně při povolení obnovy řízení jen rozsudek odvolacího soudu, a nikoli též rozsudek soudu prvního stupně (srov. č. 34/1970 Sb. rozh. tr.) apod.

Trestněprávní teorie dospěla ke stanovisku, s nímž se plně ztotožňuji, a sice že Nejvyšší soud může na základě argumentu *a minori ad maius* sám doplnit chybějící nebo neúplný výrok za podmínky, že je možno rozhodnout na podkladě skutkového stavu, který byl v napadeném rozhodnutí správně zjištěn. Je-li Nejvyšší soud oprávněn přikázat procesnímu orgánu doplnění výroku, není důvod, proč by totéž rozhodnutí nemohl učinit sám, pouze s výhradou splnění podmínek uvedených v ustanovení § 271 odst. 1 TrŘ.⁶¹⁰ Uvedené doktrinní stanovisko potvrzuje i praxe Nejvyššího soudu, který se bez hlubších úvah, jimiž by překlenul nevyhovující dikci ustanovení § 271 odst. 1 TrŘ „... při zrušení napadeného rozhodnutí...“, víceméně odvolává na hospodárnost a rychlost řízení⁶¹¹ nebo na možnost „analogického a méně formálního postupu“ při rozhodování ve věci odvolání proti rozhodnutí o uznání cizozemského rozhodnutí.⁶¹² Je tedy v zásadě i podle platné právní úpravy možný výrok Nejvyššího soudu odrážející kombinaci postupů podle § 270 odst. 2 a § 271 odst. 1 TrŘ.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ve věci samé podle § 271 odst. 1 TrŘ představuje výjimku z kasačního principu, na němž je mimořádné opravné řízení založeno, a je vázáno na splnění základní podmínky, a sice že je možné učinit takové rozhodnutí na podkladě skutkového stavu, který byl v napadeném rozhodnutí správně zjištěn, což je podmínka ještě restriktivnější, než jakou je omezen soud odvolací v ustanovení § 259 odst. 3 věty první TrŘ. Zákonodárce zde evidentně vychází z předpokladu, že když Nejvyšší soud v řízení o stížnosti pro porušení zákona zásadně neprovádí dokazování, ve většině případů nebude moci sám rozhodnout v meritu věci, neboť pro takové rozhodnutí nebude mít dostatečný a spolehlivý podklad. Na druhou stranu se v praxi vyskytují ne zcela výjimečné případy, kdy zjištěné vady jsou takové povahy, že umožňují učinit konečné rozhodnutí ve věci samé i na podkladě aktuálního stavu (obsahu) spisového materiálu. Nejvyšší soud je oprávněn sám ve věci rozhodnout jednak na základě

⁶⁰⁸ Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. II., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3350

⁶⁰⁹ srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2011, sp. zn. 4 Tz 29/2011

⁶¹⁰ srov. Císařová, D. a kol.: Trestní právo procesní. 4. vyd., Praha: Linde, 2006, s. 659; Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. II., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3350

⁶¹¹ srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 9. 2006, sp. zn. 8 Tz 123/2006 (viz též č. 37/2007 Sb. rozh. tr.) – Nejvyšší soud doplnil výrok o zařazení mladistvých obviněných pro výkon jim uložených nepodmíněných trestních opatření odnětí svobody do věznice pro mladistvé dle § 76 ZSM.

⁶¹² srov. rozsudky Nejvyššího soudu pod sp. zn. 11 Tz 2/2012, 11 Tz 22/2012, 11 Tz 35/2012 a 11 Tz 57/2012, jimiž byly rozsudky soudů I. stupně doplněny o citaci právního základu (příslušné mezinárodní smlouvy) pro uznání cizozemských rozhodnutí v ČR (srov. č. 39/2009 Sb. rozh. tr.)

vlastního samostatného procesního postavení orgánu projednávajícího stížnost pro porušení zákona vymezeného ustanovením § 271 odst. 1 TrŘ, jednak *v procesní pozici některého z nižších soudů nebo jiného orgánu* činného v trestním řízení s tím, že v tomto případě postupuje podle zákonných ustanovení platných pro orgán, místo něhož rozhoduje, ať už je to soud nebo státní zástupce.⁶¹³

Jako příklad prvé situace je možno uvést rozhodnutí v medializované věci katarského prince, obv. Hámida bin Abdal Sáního, jímž Nejvyšší soud po zrušení rozhodnutí o zamítnutí žádosti obviněného o propuštění z vazby mj. sám rozhodl o přerušení trestního stíhání podle § 173 odst. 1 písm. d) TrŘ a o propuštění obviněného z vazby na svobodu podle § 72 odst. 1 TrŘ.⁶¹⁴ Rozhodování o přerušení trestního stíhání přitom nebylo předmětem zrušeného rozhodnutí, proto Nejvyšší soud rozhodl z pozice samostatného orgánu činného v trestním řízení. V naprosté většině případů však Nejvyšší soud svým rozhodnutím obsahově nahrazuje napadené rozhodnutí v rozsahu zrušení a tedy činí to rozhodnutí, které při správném postupu mělo být učiněno již věcně, funkčně a místně příslušným orgánem. Jinak řečeno, Nejvyšší soud rozhoduje o předmětu řízení (o věci) v rozsahu a způsobem, jaký měl zvolit nižší soud nebo státní zástupce. Nejvyšší soud může rozhodnutím podle § 271 odst. 1 TrŘ zprostit obviněného obžaloby (zcela nebo zčásti)⁶¹⁵, a to výjimečně i v případě porušení zásad trestního řízení ve smyslu § 2 odst. 5, 6 TrŘ, kdy skutková zjištění a z toho se odvíjející hodnocení důkazů nebylo provedeno v intencích těchto ustanovení. Zde se již Nejvyšší soud zřetelně pohybuje na hraně ustanovení § 271 odst. 1 TrŘ a jeví sklony k posilování apelační zásady v řízení o stížnosti pro porušení zákona.⁶¹⁶ Podle okolností je samozřejmě Nejvyšší soud povinen v návaznosti na částečné zproštění obžaloby současně uložit trest za zbývající trestnou činnost v nedotčené části výroku o vině.⁶¹⁷ Nejvyšší soud opakovaně zastavil trestní stíhání⁶¹⁸, sám zamítl odvolání poškozeného a státního zástupce jako nedůvodná podle § 256 TrŘ⁶¹⁹, rozhodl o podmíněném propuštění odsouzeného a stanovil mu zkušební dobu⁶²⁰, zamítl stížnost jako opožděně

⁶¹³ Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. II., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3355

⁶¹⁴ srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 8. 2005, sp. zn. 11 Tz 117/2005

⁶¹⁵ viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 7. 2011, sp. zn. 7 Tz 41/2011 – zprošťující výrok dle § 226 písm. b) TrŘ (v žalobním návrhu označený skutek není trestným činem) je zdůvodněn tím, že správně zjištěný skutkový stav byl soudem nesprávně právně kvalifikován jako trestný čin, ač se o takový ani jiný trestný čin nejednalo, a není důvod k postoupení věci

⁶¹⁶ srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 8. 2006, sp. zn. 4 Tz 100/2006, - zprošťující výrok dle § 226 písm. c) TrŘ (nebylo prokázáno, že skutek spáchal obviněný) ohledně návodu k trestnému činu vraždy je zdůvodněn tím, že v napadeném rozhodnutí sice nebyl správně zjištěn skutkový stav ve vztahu k obviněnému, nicméně podle dosud objasněného stavu věci nebylo prokázáno spáchání skutku obviněným, státní zástupce nepředložil žádné důkazy, které by na tomto závěru mohly něco změnit, žádné takové důkazy nejsou zřejmé ani z obsahu spisového materiálu; Nejvyšší soud také odkázal na zásadu „in dubio pro reo“ a rozhodnutí pod č. 28/1994-I. Sb. rozh. tr.; srov. také rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2008, sp. zn. 4 Tz 103/2007, v němž je mj. konstatováno, že z dosud objasněného stavu věci je zřejmé, že žalovaný skutek v době rozhodování i v současné době není trestným činem a že doplnění dokazování v dalším řízení na tomto závěru nemůže nic změnit, takže z povahy věci nepřichází v úvahu jiný adekvátní procesní postup

⁶¹⁷ srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 5. 2013, sp. zn. 11 Tz 17/2013

⁶¹⁸ srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 3. 2011, sp. zn. 4 Tz 89/2010 – zastavení trestního stíhání z důvodu porušení zásady ne bis in idem

⁶¹⁹ srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 8. 2000, sp. zn. 9 Tz 112/2000

⁶²⁰ srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 6. 2000, sp. zn. 4 Tz 109/2000

podanou⁶²¹, sám zamítl návrh státního zástupce na povolení obnovy řízení v neprospěch obviněného⁶²², po částečném zrušení odsuzujícího rozhodnutí opětovně rozhodl o vině obžalovaných a uložil jim úhrnné tresty za veškerou trestnou činnost⁶²³ apod.

Někdy má rozhodnutí podle § 271 odst. 1 TrŘ zvláštní podobu s ohledem na povahu projednávaného pochybení a nutnost respektovat obecná zákonná pravidla a omezení. Nejvyšší soud kupř. po zrušení pravomocného rozsudku soudu I. stupně, jímž bylo po vrácení věci odvolacím soudem toliko upuštěno od uložení souhrnného trestu, rozhodl výrokem, podle něhož se obviněnému za blíže označený trestný čin podvodu, jímž byl pravomocně uznán vinným časově prvním rozsudkem v dané věci, *neukládá trest vzhledem k ustanovení § 264 odst. 2 TrŘ* (srov. č. 33/2013 Sb. rozh. tr.).

Pokud jde o rehabilitační věci, praxe Nejvyššího soudu se v otázce přípustnosti vlastního rozhodnutí podle § 271 odst. 1 TrŘ poněkud vyvíjela. Nejvyšší soud ve starším období napravoval i nedůsledně provedená rehabilitační řízení⁶²⁴, následně v některých rozhodnutích odmítal návrhy ministra spravedlnosti na postup podle § 271 odst. 1 TrŘ s tím, že „rehabilitační řízení je řízením sui generis, jenž je upraveno zák. č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, ve znění pozdějších předpisů, a Nejvyšší soud není soudem, který je primárně povolán k rozhodování podle tohoto zákona“.⁶²⁵ Oproti tomu však Nejvyšší soud v recentním rozhodnutí opět aplikuje postup dle § 271 odst. 1 TrŘ, „v zájmu urychleného postupu a dokončení rehabilitačního řízení“ ruší podle § 14 odst. 1 písm. d) ZSReh letitá odsuzující rozhodnutí vojenských soudů a podle § 14 odst. 3 ZSReh i všechna rozhodnutí obsahově navazující.⁶²⁶ Třebaže přezkumné řízení přísluší podle § 7 odst. 1 ZSReh konat soudu, který rozhodoval v původním řízení v prvním stupni, resp. věcně příslušnému soudu, v jehož obvodu měl sídlo soud, který rozhodoval v původním řízení v prvním stupni, nevidím pádný důvod, proč by o zrušení nezákonných rozhodnutí ve smyslu § 14 odst. 1, 2, 3 ZSReh nemohl rozhodnout přímo Nejvyšší soud v procesní pozici nižšího soudu, shledá-li obecné podmínky ustanovení § 271 odst. 1 TrŘ a má-li splněny i procesní podmínky uvedené v zákoně o soudní rehabilitaci.⁶²⁷ Další řízení na podkladě původní obžaloby dle § 15 ZSReh koná již věcně a místně příslušný soud, aniž by Nejvyšší soud věc přikazoval k novému projednání a rozhodnutí dle § 270 odst. 1 TrŘ (pokračování v řízení zde vyplývá přímo ex lege).

⁶²¹ srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 6. 2008, sp. zn. 4Tz 34/2008

⁶²² srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 2. 2013, sp. zn. 7 Tz 83/2012

⁶²³ srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. 10. 2010, sp. zn. 5 Tz 50/2010

⁶²⁴ srov. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2001, sp. zn. 7 Tz 242/2001, a ze dne 9. 10. 2001, sp. zn. 7 Tz 241/2001

⁶²⁵ viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 5. 2010, sp. zn. 4 Tz 19/2010

⁶²⁶ srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 8. 2013, sp. zn. 6 Tz 37/2013

⁶²⁷ V praxi přichází v úvahu snad pouze povinná účast obhájce při veřejném zasedání (§ 10 odst. 2 ZSReh) a důvod nutně obhajoby dle § 10 odst. 3 ZSReh. Šetření předsedy senátu ve smyslu § 12 odst. 1 ZSReh se v podstatě kryje s rozsahem šetření ve smyslu § 276 TrŘ.

Meritorní rozhodnutí Nejvyššího soudu je v řízení o stížnosti pro porušení zákona omezeno ustanovením § 271 odst. 1 písm. c) TrŘ, z něhož vyplývá, že Nejvyšší soud není oprávněn uložit obviněnému trest odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let nebo trest odnětí svobody na doživotí. V řízení o dovolání se přitom uplatňuje o něco užší omezení [srov. § 265m odst. 1 písm. c) TrŘ] a není zcela zřejmé, proč uložení výjimečného trestu v řízení o stížnosti pro porušení zákona trestní řád neumožňuje ani tehdy, byl-li takový trest uložen přezkoumávaným rozhodnutím, popř. ve spojení s rozsudkem soudu I. stupně. Další omezení uvedená v ustanovení § 271 odst. 1 písm. a), b) TrŘ⁶²⁸ jsou však vzhledem k tomu, že za současné právní úpravy nelze napadené rozhodnutí zrušit, nebyl-li zákon porušen v neprospěch obviněného, nadbytečná a právně obsoletní.⁶²⁹

Nejsou-li splněny podmínky pro meritorní rozhodnutí Nejvyššího soudu a je-li k nápravě zjištěné nezákonnosti nutno učinit ve věci nové rozhodnutí, což bývá pravidlem, Nejvyšší soud podle kasačního principu přikáže zpravidla orgánu, o jehož rozhodnutí jde, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl (§ 270 odst. 1 TrŘ). Podle okolností případu a podle fáze řízení, v níž k nezákonnosti došlo, to může být orgán I. i II. stupně. Považuje-li to Nejvyšší soud pro náležité objasnění věci za potřebné, může vyslovit, že se věc, v níž byla podána obžaloba, vrací státnímu zástupci k došetření, přičemž není vázán podmínkami vymezenými v § 188 odst. 1 písm. e), § 314c odst. 1 písm. a), § 221 odst. 1 a § 260 TrŘ. Potřebný rozsah nového projednání a rozhodnutí vyplývá jednak z rozsahu zrušení původního rozhodnutí, případně předcházejícího vadného řízení, a znamená především nutnost zopakovat příslušnou část řízení, zahrnuje však i nové procesní úkony nebo nové výroky, jejichž potřeba vyplynula z kasačního rozhodnutí Nejvyššího soudu nebo se teprve ukáže na základě nového projednání věci. Nejvyšší soud proto musí v odůvodnění rozsudku stanovit hlavní zásady a směry nového projednání věci, přičemž musí upozornit orgán, kterému přikazuje věc k novému projednání a rozhodnutí, že je povinen provést i všechny další potřebné úkony a důkazy, jež vyplynou teprve z nového projednání věci.⁶³⁰

S ohledem na ustanovení § 271 odst. 2 TrŘ je přikázání k novému projednání a rozhodnutí vyloučeno v adhezním řízení. Pokud totiž Nejvyšší soud zruší rozsudek či trestní příkaz toliko ve výroku o náhradě škody nebo nemajetkové újmy nebo o vydání bezdůvodného obohacení, užije přiměřeně ustanovení § 265 TrŘ, tj. má-li pro nové rozhodnutí o nároku poškozeného dostatečné podklady ve spise, sám ve věci rozhodne postupem podle § 271 odst. 1 TrŘ, jinak odkáže poškozeného s jeho nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních. Záleží-li vada v tom, že správný adhezní výrok nebyl učiněn, pak vzhledem k dikci § 271 odst. 2 TrŘ („zruší-li...“) je nepochybně možné, aby Nejvyšší soud podle § 270 odst. 2 TrŘ přikázal orgánu,

⁶²⁸ a) odsuzující výrok Nejvyššího soudu po pravomocném zproštění obžaloby nebo zastavení trestního stíhání;

b) odsouzení obviněného pro těžší trestný čin než v napadeném rozhodnutí

⁶²⁹ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 3. vyd., Praha: Leges, 2013, s. 721

⁶³⁰ Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. II., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3349

o jehož rozhodnutí jde, aby o chybějícím výroku rozhodl nebo neúplný adhezní výrok doplnil, je-li takový postup ve prospěch obviněného.⁶³¹

Jestliže vada spočívá v tom, že rozhodl nesprávný, tj. věcně, funkčně či místně nepřislušný orgán, Nejvyšší soud by měl přikázat věc k novému projednání orgánu příslušnému podle zákonných kritérií. Jako příklad lze uvést opakovaně se vyskytující případy, kdy o stížnosti proti usnesení policejního orgánu o uložení pořádkové pokuty rozhodne namísto soudu dozorující státní zástupce, čímž poruší ustanovení § 146a odst. 2 TrŘ. Nejvyšší soud po zrušení takto zmatečného rozhodnutí obvykle přikáže věc k projednání a rozhodnutí rovnou příslušnému soudu⁶³², ale ve stejné situaci se vyskytl i případ, kdy – v určitém rozporu s rychlostí a hospodárností řízení – Nejvyšší soud, inspirován ustanovením § 146a odst. 2 věty druhé TrŘ, rozhodl tak, že přikázal státní zástupkyni, o jejíž rozhodnutí šlo, aby předložila stížnost obviněné k projednání a rozhodnutí příslušnému soudu.⁶³³ Prikázáním věci se nemění věcná, funkční ani místní příslušnost orgánů činných v trestním řízení, pouze se napravuje stav, kdy rozhodl k tomu nepřislušný orgán.

Na výrok učiněný podle § 270 odst. 1 TrŘ mohou zcela výjimečně navazovat i další výroky, kterými Nejvyšší soud v zájmu objektivního a bezprůtahového vyřízení věci může nařídit, aby:

a) věc byla projednána v jiném složení senátu (§ 270 odst. 3 věta první TrŘ) nebo aby věc projednal jiný samosoudce (extenzivní výklad, argumentum a maiori ad minus);

Změnu složení senátu Nejvyšší soud určuje ve vztahu k tomu soudu, kterému věc přikazuje k novému projednání a rozhodnutí, bez ohledu na to, zda se jedná o soud nalézací nebo odvolací. Ve výroku, jímž Nejvyšší soud nařizuje tento postup, se může omezit jen na rozhodnutí, že věc má projednat jiný senát, nebo může dát pro složení tohoto senátu bližší závazné pokyny. Přitom však nemůže změnit celkový počet členů senátu či poměr soudců k přísedícím, tj. to, co je určeno příslušnými ustanoveními zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, a nemůže ani nařídit, aby samosoudcovskou věc projednal senát a opačně (výjimkou by tu bylo porušení zákona spočívající v tom, že samosoudce projednával senátní věc a naopak).⁶³⁴ Relevantní důvod pro nařízení obměny senátu či samosoudce může nastat v případě pochybností o nepodjatosti soudních osob či přísedících a také za situace, kdy podle názoru Nejvyššího soudu je příhodné spojení věcí ke společnému projednání (§ 20,

⁶³¹ I taková situace může nastat, jak napovídá rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 9. 2006, sp. zn. 4 Tz 45/2006: Nejvyšší soud podle § 270 odst. 2 TrŘ přikázal soudu II. stupně, aby jednak doplnil své kasační rozhodnutí výrokem o zrušení výroku o náhradě škody, který nedopatřením zrušen nebyl, a jednak také aby rozhodl o chybějícím výroku o náhradě škody tak, že odkáže poškozeného s jeho nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních dle § 229 odst. 3 TrŘ.

⁶³² srov. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 21. 10. 2008, sp. zn. 4 Tz 81/2008, ze dne 23. 2. 2012, sp. zn. 3 Tz 1/2012 aj.

⁶³³ viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 5. 2008, sp. zn. 5 Tz 46/2008

⁶³⁴ Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. II., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3350-3351; Je ovšem otázkou, zda by Nejvyšší soud vyhověl stížnosti pro porušení zákona namítající chybné obsazení soudu, kdy namísto samosoudce rozhodoval senát.

§ 21 TrŘ) či naopak vyloučení některé věci k samostatnému projednání (§ 23 odst. 1 TrŘ) před jinými soudci.

Příkaz, aby byla věc projednána v jiném složení senátu, popř. jiným samosoudcem, se vždy týká konkrétního předmětu rozhodování, vymezeného rozsahem a důvody stížnosti pro porušení zákona, nikoli celého trestního řízení. Jestliže bylo kupř. nařízeno, aby soud II. stupně projednal opravný prostředek v jiném složení senátu, pak z toho nelze automaticky usuzovat, že by v případě opětovně podaného opravného prostředku byl některý člen senátu bez dalšího z rozhodování vyloučen. Je-li nově rozhodováno o zajištění osob či věcí, týká se personální změna té části řízení, v níž se o tomto předmětu rozhoduje, nikoli dalších fází řízení, kdy se uplatní přidělování nápadu věcí podle stanoveného rozvrhu práce.

b) z *důležitých důvodů* věc projednal jiný soud nebo jiný státní zástupce (§ 270 odst. 3 věta druhá TrŘ);

Rozhodne-li se Nejvyšší soud výjimečně pro tuto eventualitu, jde v podstatě o odnětí věci příslušnému orgánu a přikázání jinému orgánu stejného druhu, tedy o tzv. delegaci ve smyslu § 25 TrŘ. Na podkladě rozhodnutí o delegaci se zásadně mění pouze příslušnost místní, nikoli příslušnost věcná či funkční. Pokud by podstata nápravy vadného postupu řízení spočívala právě v tom, že věc má projednávat jiný orgán (namísto soudu státní zástupce a naopak) nebo orgán jiného stupně v soustavě soudů či státního zastupitelství, nejednalo by se o použití ustanovení § 270 odst. 3 TrŘ, neboť Nejvyšší soud by svým rozhodnutím neměnil zákonem stanovenou místní příslušnost, nýbrž o přikázání věci k novému projednání podle § 270 odst. 1 TrŘ, jímž se teprve věc předává orgánu podle zákona příslušnému k vykonávání úkonů trestního řízení. Rovněž nepůjde o delegaci, zjistí-li Nejvyšší soud, že se oproti době vydání rozhodnutí změnila situace, následkem čehož došlo i k změně místní příslušnosti k projednání věci – např. v důsledku přestěhování odsouzeného nebo jeho přemístění do jiné věznice se změnila příslušnost k rozhodování ve vykonávacím řízení; po tomto zjištění by Nejvyšší soud měl zohlednit aktuální stav a přikázat věc podle § 270 odst. 1 TrŘ orgánu, který je t. č. povolán k rozhodování o dané otázce.

Pojem důležitých důvodů trestní řád nespécifikuje, takže jejich bližší vymezení je záměrně ponecháno právní teorii a praxi. Jako důležitý důvod k odnětí věci bývá uváděna okolnost, kdy všichni soudci příslušného soudu nebo všichni státní zástupci příslušného úřadu jsou vyloučeni z rozhodování. Lze si samozřejmě představit i důvody zohledňující celkovou hospodárnost řízení, např. koncentraci svědků či důkazů v obvodu jiného orgánu, ovšem pouze za předpokladu, že změnou pravidelné příslušnosti bude podstatně lépe zabezpečeno dosažení účelu trestního řízení v konkrétní věci.⁶³⁵ Nejvyšší soud bude vždy povinen respektovat ústavní maximu, že nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci, což znamená

⁶³⁵ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 3. vyd., Praha: Leges, 2013, s. 221-222

povinnost jednoznačně prokázat existenci důležitého (závažného) důvodu, který bude konkrétně označen a zřetelně popsán v odůvodnění rozsudku.

Na závěr tohoto oddílu dlužno dodat, že každý z výše rozebíraných výroků Nejvyššího soudu, je-li vyhlášen, by měl být ústně a především v písemném vyhotovení rozsudku odůvodněn způsobem, který splňuje požadavky ustanovení § 125 odst. 1 TrŘ. Jestliže Nejvyšší soud rozhoduje ve věci samé dle § 271 odst. 1 TrŘ, musí rozsudek obsahovat kromě označení obviněného a žalovaného trestného činu všechny náležitosti uvedené v § 122, § 123 a § 124 TrŘ.

5.3.2. Zamítnutí stížnosti pro porušení zákona

Trestní řád v ustanovení § 268 odst. 1 upravuje tři důvody pro zamítnutí stížnosti pro porušení zákona: věcný důvod spočívá v tom, že stížnost nebyla podána důvodně a není právně opodstatněná, další dva důvody mají formální povahu – nepřipustnost a opožděné podání stížnosti pro porušení zákona. V každém z těchto případů rozhoduje Nejvyšší soud formou usnesení a podle povahy věci tak činí buď ve veřejném zasedání, což lze považovat za vzácnou výjimku, nebo pravidelně v neveřejném zasedání. Usnesení, jímž se stížnost pro porušení zákona zamítá, není potom třeba oznamovat vyhlášením v přítomnosti stran. Proti tomuto rozhodnutí pochopitelně není přípustný žádný opravný prostředek vyjma obnovy řízení. V případě zamítnutí stížnosti pro porušení zákona se obviněnému (nikoli ministru spravedlnosti) otevírá možnost podat ústavní stížnost.

A: Přípustnost stížnosti pro porušení zákona je čistě formální předpoklad přezkoumání napadeného rozhodnutí, projednání opravného prostředku buď ve veřejném, nebo v neveřejném zasedání a rozhodnutí o něm. Jedná se o formálně-procesní podmínku, kterou Nejvyšší soud obligatorně zkoumá ve všech případech, byť svůj kladný závěr většinou v odůvodnění svých rozhodnutí výslovně nerozvádí. Závěr o nepřipustnosti by měl odpovídat takovému zjištění, které za daného stavu věci absolutně znemožňuje věcné (meritorní) přezkoumání námitek stěžovatele. Jde o situaci, kdy chybí některá základní podmínka řízení, neboli o překážku, která svou závažností porušuje pravidla přístupu k soudní jurisdikci; podle mého názoru půjde o nepřipustnost v případech, kde podle zákona a jeho ustáleného výkladu stížnost pro porušení zákona:

a) napadá rozhodnutí, které je takové povahy, že vůbec (za žádných okolností) nemůže být předmětem (objektem) tohoto mimořádného opravného prostředku⁶³⁶,

b) směřuje pouze proti rozhodnutí orgánu I. stupně, ač takové rozhodnutí nabylo právní moci až ve spojení s rozhodnutím orgánu II. stupně,

⁶³⁶ Typicky to budou 1) rozhodnutí jiného orgánu než soudu nebo státního zástupce, 2) rozhodnutí soudního orgánu cizího státu; 3) jakékoli rozhodnutí Nejvyššího soudu, kromě zákonem stanovených výjimek, 4) rozhodnutí, která nemají svůj podklad v trestněprocesních předpisech nebo nemají trestněprávní povahu, 5) okruh rozhodnutí procesní povahy, která nelze charakterizovat nezměnitelností, 6) některá rozhodnutí zatímní povahy a 7) rozhodnutí sui generis, která vůbec nenabývají právní moci; blíže viz oddíly 4.1.1. a 4.1.3.

- c) byla podána jen z důvodu uvedeného v ustanovení § 266 odst. 4, 5 TrŘ, byť by jinak splňovala podmínky stanovené v § 266 odst. 1, 2 TrŘ,
- d) směřuje proti rozhodnutí, které v době jejího podání nenabývalo právní moci, nebo bylo v mezidobí zrušeno (srov. přiměřeně č. 51/2001 Sb. rozh. tr.),⁶³⁷
- e) opětovně napadá stejné rozhodnutí, ohledně něhož již Nejvyšší soud dříve o stížnosti pro porušení zákona rozhodl (srov. č. 56/2006 Sb. rozh. tr.),
- f) napadá určité rozhodnutí na podkladě nových skutečností či důkazů (tzv. nov), což je důvod toliko pro obnovu řízení (srov. č. NS 4/2004 T-682),
- g) směřuje proti opatření, které není rozhodnutím v procesní formě, např. proti přibrání znalce nebo zahájení úkonů trestního řízení,
- h) napadá pouze odůvodnění rozhodnutí nebo poučení,
- i) napadá určité rozhodnutí pouze z důvodu, že obsahuje písařské chyby nebo jiné zřejmé nesprávnosti, které jsou napravitelné zvláštním usnesením podle § 131 odst. 1 TrŘ,
- j) vytýká vadný postup řízení, aniž by označovala konkrétní navazující rozhodnutí⁶³⁸,
- k) byla podána neoprávněnou osobou, např. náměstkem ministra spravedlnosti,
- l) byla podána výlučně v neprospěch obviněného, který zemřel (§ 275 odst. 1 TrŘ a contrario),
- m) směřuje výlučně v neprospěch obviněného a trestnost činu zanikla promlčením (§ 275 odst. 1 věta druhá TrŘ a contrario),
- n) postrádá základní náležitosti, např. označení napadeného rozhodnutí, stejně tak je-li stížnost zcela nesrozumitelná a její vady nebyly odstraněny apod.

Již delší dobu lze sledovat, že senáty Nejvyššího soudu nepostupují jednotně, pokud ve své rozhodovací činnosti neshledají splnění podmínek ve smyslu § 266 odst. 2 TrŘ. V některých rozhodnutích, která svou četností převažují, stížnosti pro porušení zákona zamítají jako nedůvodné podle § 268 odst. 1 písm. c) TrŘ⁶³⁹, v jiných zamítají stížnosti jako nepřípustné podle § 268 odst. 1 písm. a) TrŘ⁶⁴⁰. Za správný pokládám postup záležející v zamítnutí stížnosti pro nedůvodnost, tj. neshledání zákonných důvodů pro podání stížnosti pro porušení zákona ve smyslu

⁶³⁷ V tomto případě nevytvoří rozhodnutí Nejvyššího soudu o takové stížnosti pro porušení zákona překážku ve smyslu § 266 odst. 1 věty druhé TrŘ k podání nové stížnosti pro porušení zákona v případě, že napadené rozhodnutí nabude později právní moci – srov. Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. II., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3336

⁶³⁸ Stížností pro porušení zákona nelze kupříkladu napravit vadu záležející v tom, že orgán činný v trestním řízení neučinil rozhodnutí určitého obsahu, ač jej podle zákona měl učinit z úřední povinnosti. V takovém případě by vlastně šlo o průtah v řízení.

⁶³⁹ Srov. usnesení Nejvyššího soudu pod sp. zn. 4 Tz 45/2002, 4 Tz 211/2004, 4 Tz 88/2009, 4 Tz 89/2009, 6 Tz 57/2011, 6 Tz 63/2012 aj.

⁶⁴⁰ Viz také usnesení Nejvyššího soudu pod sp. zn. 4 Tz 54/2003, 4 Tz 90/2005, 4 Tz 87/2009, 11 Tz 64/2011 aj.

§ 266 odst. 1, 2 TrŘ. Je-li napadán výrok o trestu, popř. výrok úzce související, dochází ze strany Nejvyššího soudu k záměně pojmu *nepřípustnosti* stížnosti pro porušení zákona a *nedůvodnosti*, neboli absenci zákonných důvodů tohoto mimořádného opravného prostředku.

Podle § 266 odst. 2 TrŘ lze výrok o trestu úspěšně napadnout pouze v případě výraznějšího porušení zákona, než je vyžadováno u jiných výroků. Ve skutečnosti zde nejde o další, samostatný zákonný důvod pro podání stížnosti pro porušení zákona, nýbrž o důvod podřaditelný pod pojem porušení zákona ve smyslu § 266 odst. 1 TrŘ, k němuž ovšem přistupují tři přídatná omezující kritéria, a sice a) zřejmý nepoměr trestu k povaze a závažnosti trestného činu, b) zřejmý nepoměr trestu k poměrům pachatele, c) zřejmý rozpor uloženého druhu trestu s účelem trestu. K důvodnosti stížnosti pro porušení zákona postačí, když v dané věci bude naplněno alespoň jedno z uvedených hledisek, jde tedy o podmínky *alternativní*.

Pokud ministr spravedlnosti napadá výrok o trestu, pak vyhodnocení podmínek stanovených v § 266 odst. 2 TrŘ nutně vyžaduje provedení vlastního přezkumu rozhodnutí i jemu předcházejícího řízení ve smyslu § 267 odst. 3 TrŘ, jinak by nebylo myslitelné vyjádřit se k otázce, zda některý z omezujících důvodů je či není v dané věci naplněn. Nejvyšší soud se musí zabývat podstatou námitek ministra spravedlnosti a musí si učinit jednoznačný náhled na otázku přiměřenosti potrestání pachatele v konkrétní věci, čímž přispívá k naplnění základního účelu trestního řízení (§ 1 odst. 1 TrŘ), a pokud neshledá zjevnou nepřiměřenost, znamená to *nedůvodnost* mimořádného opravného prostředku, resp. jeho uplatnění bez přítomnosti relevantního zákonného důvodu. V případě rozdílného názoru oproti stěžovateli tak má zamítnutí opravného prostředku povahu věcnou, nikoli ryze formální, čemuž by odpovídal znak nepřípustnosti. Tím, že se Nejvyšší soud autoritativně vyjádří k otázce rozpornosti potrestání pachatele v relaci k jeho osobním poměrům, účelu trestu nebo závažnosti trestného činu, řeší svou úvahou nepochybně meritum stížnosti, a pokud meritorně věc přezkoumává, nemůže opravný prostředek zamítnout pro jeho nepřípustnost.

Není přitom podstatné, zda ministr spravedlnosti v podané stížnosti výslovně označuje, že trest hrubě neodpovídá zákonným kritériím dle § 266 odst. 2 TrŘ, postačí, když popíše bezprostřední pochybení⁶⁴¹, která teprve ve svém důsledku vytvářejí zřejmý nepoměr trestu k výše uvedeným kritériím. Jinak řečeno, obsah ustanovení § 266 odst. 2 TrŘ je nutno vnímat jako *závazná a neopomenutelná hlediska přezkumu* výroků o trestu, nikoli jako důvod stížnosti pro porušení zákona ve své podstatě. Citované ustanovení totiž stanoví jen důsledek určitého porušení zákona nebo procesního pochybení, tj. zjevnou nepřiměřenost trestu (trestního opatření). Nejvyšší soud by se v rámci přezkumu měl nejprve zabývat otázkou, zda je napadnutý výrok o trestu jako takový v souladu se zákonem a zda byla dodržena

⁶⁴¹ např. nesprávně zjištěný skutkový stav či nelogické hodnocení důkazů ve vztahu k potrestání (porušení zásad dle § 2 odst. 5, 6 TrŘ), věcná nepřislusnost či nesprávné obsazení soudu při rozhodování ve vykonávacím řízení atd.

důležitá ustanovení procesního charakteru, a teprve podle výsledku tohoto zjištění posoudit, zda případná nezákonnost je natolik závažná, že uložený trest nemůže obstát z pohledu § 266 odst. 2 TrŘ. K zjišťování existence omezujících podmínek by měl Nejvyšší soud přistoupit až po zjištění podmínky základní (porušení zákona dle § 266 odst. 1 TrŘ), tj. až po přezkoumání zákonnosti a odůvodněnosti výroku o trestu v rozsahu stanoveném v ustanovení § 267 odst. 3 TrŘ.⁶⁴²

B: Legislativním nedopatřením novela trestního řádu provedená zákonem č. 539/2004 Sb. neodstranila variantu uvedenou pod písmenem b) v § 268 odst. 1 TrŘ a přitom do právní úpravy nedoplnila žádnou lhůtu k podání stížnosti pro porušení zákona, takže toto ustanovení je v současnosti právně obsoletní a nepoužitelné. Uplatnění by opětovně nalezlo jen za situace, kdy by zákonodárce stanovil, byť třeba jen v některých případech, závaznou lhůtu k uplatnění stížnosti pro porušení zákona. Toto ustanovení se nepoužije ani analogicky při nedodržení lhůty 14 dnů k dodatečnému odůvodnění blanketní stížnosti pro porušení zákona (§ 266a odst. 1 TrŘ), neboť uvedená lhůta má pořádkový charakter a Nejvyšší soud nezbavuje povinnosti o stížnosti pro porušení zákona rozhodnout; je-li tedy stížnost pro porušení zákona jinak přípustná, Nejvyšší soud by ji zamítl jako nedůvodnou podle § 268 odst. 1 písm. c) TrŘ, ledaže by z důležitých důvodů přihlédl i k později došlému písemnému odůvodnění stížnosti.

Lhůta dvou měsíců od doručení pravomocného rozhodnutí státnímu zástupci pro podání stížnosti pro porušení zákona v neprospěch obviněného ve smyslu § 266a odst. 1 TrŘ, ve znění účinném do 31. 10. 2004, musela být ministrem spravedlnosti dodržena i po zrušení ustanovení § 272 TrŘ Ústavním soudem k 1. 1. 2002, třebaže od toho okamžiku již přicházel v úvahu jen tzv. akademický výrok. Nebyla-li tato lhůta zachována, Nejvyšší soud tedy nevyslovil porušení zákona dle § 268 odst. 2 TrŘ, ale stížnost zamítl jako opožděně podanou.⁶⁴³

C: Jestliže Nejvyšší soud po přezkoumání věci v intencích ustanovení § 267 odst. 3 až 5 TrŘ shledá, že napadeným rozhodnutím (či v jeho napadené oddělitelné části) nebyl zákon porušen a/nebo že nebylo učiněno na podkladě vadného postupu řízení, anebo shledá, že uložený trest není v zřejmém nepoměru k povaze a závažnosti trestného činu či k poměrům pachatele, resp. že není v zřejmém rozporu s účelem trestu, podanou stížnost pro porušení zákona zamítne jako nedůvodnou podle § 268 odst. 1 písm. c) TrŘ. V tomto případě se tedy Nejvyšší soud meritorně zabývá všemi uplatněnými námitkami ministra spravedlnosti, avšak rozejde se s jeho právním názorem na věc, což je povinen náležitě objasnit v odůvodnění rozhodnutí. Nedůvodná stížnost pro porušení zákona vlastně neměla být nikdy

⁶⁴² Typickým příkladem bude vada záležející v neuložení nebo chybném uložení souhrnného trestu, kdy Nejvyšší soud nejprve zjišťuje, zda je pravdivé tvrzení ministra spravedlnosti o tom, že byl uložen samostatný trest, ačkoli byly splněny zákonné podmínky pro trest souhrnný apod., a logicky teprve po kladném vyřešení této otázky se zaměřuje na úsudek, zda tento nezákonný stav je tak závažný, že naplňuje některou z podmínek ustanovení § 266 odst. 2 TrŘ. Pokud Nejvyšší soud dospěje k závěru, že omezující kritéria splněna nejsou, stížnost pro porušení zákona zamítá jako nedůvodnou podle § 268 odst. 1 písm. c) TrŘ.

⁶⁴³ srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2002, sp. zn. 4 Tz 319/2001

podávána, nicméně pokud se tak přesto stalo, nelze to automaticky považovat za postup *non lege artis* ze strany ministra spravedlnosti, neboť zvláště při řešení právně obtížných otázek (*hard cases*) i neúspěšně podaná stížnost pro porušení zákona může mít judikaturní význam a vést k publikaci právně významných závěrů Nejvyššího soudu, zobecnitelných i na jiné případy. Kromě toho platí, že s ohledem na omezenou přezkumnou povinnost Nejvyššího soudu rozhodnutím podle § 268 odst. 1 písm. c) TrŘ není konstatováno, že napadené rozhodnutí je zákonné a odůvodněné po všech stránkách (to by platilo jen při neomezeném revizním principu přezkoumávání a v případě neomylnosti Nejvyššího soudu), ale že odpovídá zákonu v tom rozsahu a z těch hledisek, která byla uplatněna ve stížnosti pro porušení zákona a stala se podkladem přezkumné činnosti Nejvyššího soudu.⁶⁴⁴

Následující pasáž věnuje úvaze *de lege ferenda*, zda a v jakých situacích by bylo vhodné a přesvědčivé rozhodnout o podané stížnosti pro porušení zákona tak, že jí Nejvyšší soud částečně vyhoví a vysloví v určitém ohledu porušení zákona a v další části petitu zamítne. Jak již bylo vícekrát zmíněno, k úspěšnému a účinnému uplatnění stížnosti pro porušení zákona je vždy zapotřebí, aby v konkrétním případě převažoval zájem na plné zákonnosti rozhodnutí a postupu řízení, které rozhodnutí předcházelo, nad zájmem na stabilitě a nezměnitelnosti takového pravomocného rozhodnutí. Průlomem do právní moci je ovšem – striktně vzato – až rozhodnutí Nejvyššího soudu o podané stížnosti pro porušení zákona, a to pouze rozhodnutí kasační anebo výrok příkazující doplnění rozhodnutí. Judikatura tedy z obecných účelů mimořádného opravného řízení dovodila jakési materiální hledisko, spočívající ve významu a intenzitě zjištěného porušení zákona. Existují případy, kdy Nejvyšší soud sice konstatuje určitou nezákonnost či pochybení, avšak přesto stížnost pro porušení zákona zamítne jako nedůvodnou podle § 268 odst. 1 písm. c) TrŘ, neboť shledá, že v dané věci převažuje zájem na stabilitě napadeného pravomocného rozhodnutí.

Uvedená rozhodovací praxe je sice po formální stránce zákonná, nicméně v teoretické rovině ji nelze přijmout zcela bez výhrad. Možnost průlomu do právní moci samozřejmě nelze nadužívat, ale pokud k ministrem spravedlnosti namítanému porušení zákona skutečně došlo, bylo by žádoucí *odlišit* tyto případy od situace, kdy Nejvyšší soud namítané porušení zákona vůbec neshledá. Pokud Nejvyšší soud shledá např. porušení zákona ve prospěch obviněného či jiné osoby, ale akademický výrok evidentně není potřebný a ničím nepřispěje k řešení právní otázky, která již judikaturou vyřešena byla, rovněž vysloví porušení zákona a stížnost nezamítá, byť její jediný účel v daném případě nemůže být naplněn, ledaže by se Nejvyšší soud výjimečně odchýlil od dosavadní soudní praxe. Podle mého názoru se požadavek, aby v dané věci převažoval zájem na plné zákonnosti nad zájmem na závaznosti a nezměnitelnosti pravomocného rozhodnutí, nevztahuje k samotné důvodnosti stížnosti pro porušení zákona, nýbrž odkazuje na *princip zdrženlivosti a přiměřenosti*, který navazuje na zásadu řádného zákonného procesu (§ 2 odst. 1 TrŘ) a jehož

⁶⁴⁴ Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. II., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3337

podstatou je zákaz nepřiměřeně zasahovat do ustálených právních poměrů účastníků, nebo – opačně řečeno – příkaz nenarušovat právní jistotu subjektů trestního řízení bez mimořádně závažného důvodu. Nejvyšší soud např. v době, kdy trestní řád umožňoval rušit nezákonná rozhodnutí v případě porušení zákona ve prospěch obviněného, konstatoval výrokem podle § 268 odst. 2 TrŘ porušení zákona, nicméně s ohledem na časový odstup od spáchání skutku a od zahájení trestního stíhání a s přihlédnutím k nezadatelnému právu každého obviněného, aby jeho věc byla projednána bez zbytečných průtahů, nepostupoval podle § 272 TrŘ, ve znění do 31. 12. 2001⁶⁴⁵, a nezrušil napadené rozhodnutí, ač k tomu byly splněny všechny zákonné podmínky; omezení svého rozhodnutí na tzv. akademický výrok Nejvyšší soud vysvětlil tím, že nepokládal za „důvodné a potřebné stížností napadené rozhodnutí rušit, případně učinit další navazující procesní opatření“ (srov. č. NS 12/2002 T-292). Z toho lze dovodit, že důvodem pro rozhodnutí Nejvyššího soudu o stížnosti pro porušení zákona jen tzv. akademickým výrokem může být též časový odstup jak od doby, kdy měl být stíhaný delikt spáchán, tak od doby, kdy bylo zahájeno trestní stíhání, dále povaha následku, který měl být činem způsoben, a také skutečnost, že opatření dalších relevantních důkazů již není reálné. Přitom je nezbytné zohlednit nezadatelné právo každého obviněného, aby jeho věc byla projednána bez zbytečných průtahů.

V jiném rozhodnutí opět Nejvyšší soud uvedl, že sice byly splněny formální podmínky pro postup podle § 272 odst. 1 TrŘ, v někdejší znění, ale omezil se na akademický výrok a napadené usnesení o povolení obnovy řízení ani navazující zprošťující rozsudek nezrušil, neboť konečné rozhodnutí, byť se k němu dospělo nezákonným způsobem, odpovídalo názoru Ústavního soudu, vyjádřeného v nálezu ze dne 7. 10. 1998, sp. zn. II. ÚS 285/97 - jednalo se o 71letého obviněného, někdejšího odpírače vojny, jenž nebyl rehabilitován v plném rozsahu (srov. č. 13/2002 Sb. rozh. tr.).

V této práci již byla učiněna poznámka, že pojem věcně nesprávného rozhodnutí se nekryje s pojmem nezákonného rozhodnutí. Lze si představit věcně správná rozhodnutí, která byla učiněna v řízení stíženém procesním pochybením, anebo která jsou nepřezkoumatelná z důvodu chybějícího odůvodnění, ač zákon písemné odůvodnění vyžaduje, či z důvodu zcela nesrozumitelného odůvodnění. Nelze pak dobře vyčítat ministru spravedlnosti, že může mít pochybnosti o správnosti rozhodnutí a uplatní své oprávnění; Nejvyšší soud, který je beztak povinen provést věcné přezkoumání na podkladě spisového materiálu, by v uvedených případech nemusel stížnost zamítnout, neboť je očividné, že zákon porušen byl, a současně by pochopitelně neměl důvod nezákonné rozhodnutí formálně rušit.

⁶⁴⁵ (1) Nebyl-li zákon porušen v neprospěch obviněného, může Nejvyšší soud postupovat podle § 269 odst. 2 až § 271 jen tehdy, navrhl-li to ministr spravedlnosti ve stížnosti pro porušení zákona podané do šesti měsíců od právní moci napadeného rozhodnutí a rozhodl-li Nejvyšší soud o této stížnosti do tří měsíců od jejího podání.
(2) Byla-li stížnost pro porušení zákona uvedena v odstavci 1 předložena do tří měsíců od jejího podání k rozhodnutí velkému senátu kolegia, může Nejvyšší soud postupovat podle § 269 odst. 2 až § 271 jen tehdy, rozhodl-li o této stížnosti do tří měsíců od jejího předání velkému senátu kolegia.

Domnívám se, že obdobně by Nejvyšší soud mohl postupovat ve shora uvedených případech, tj. rozsudkem vyslovit, že zákon byl porušen v určitém ustanovení v neprospěch obviněného, a s poukazem na zásadu zdrženlivosti by v další části petitu stížnost pro porušení zákona zamítl jako nedůvodnou. Petit stížnosti pro porušení zákona sestává z více návrhů, z nichž návrh na vyslovení porušení zákona může být důvodný, zatímco návrhy na další výroky Nejvyššího soudu se mohou jevit jako neopodstatněné, resp. neúčelné. Jednalo by se vlastně o částečné vyhovění a částečné zamítnutí stížnosti pro porušení zákona. Navrhovaný postup by rovněž lépe vyhovoval zájmům obviněného, neboť pro garantování spravedlivého procesu je žádoucí odhalit a konstatovat i drobnější porušení zákona (avšak současně autoritativně sdělit, že takové porušení nemělo vliv na správnost rozhodnutí).

Výrok podle § 268 odst. 2 TrŘ se nedotýká právní moci ani vykonatelnosti rozhodnutí, o něž jde, a nemůže mít tedy vůči obviněnému ani poškozenému negativní právní důsledky. Je otázkou, zda není v rozporu s tímto ustanovením, pokud Nejvyšší soud stížnost pro porušení zákona zamítne jako nedůvodnou, přestože uzná, že zákon byl v určité míře porušen. Není žádný důvod, pro který by takový deklaratorní výrok nemohl sám o sobě obstát, např. byla-li sice nezákonně zkrácena lhůta k přípravě obhajoby na hlavní líčení, ale toto porušení ustanovení § 198 odst. 1 TrŘ v dané věci nemohlo vést k nesprávnosti meritorního rozhodnutí.

Zbývá snad doplnit, že podle mého názoru by navrhovaný postup neodporoval ani ustanovení § 269 odst. 2 TrŘ, které říká jen to, že zrušit napadené rozhodnutí je možné právě jen tehdy, byl-li zákon porušen *v neprospěch obviněného*, nestanoví však přímo povinnost v každém takovém případě napadené rozhodnutí zrušit. Ke zrušení rozhodnutí a tedy k naplnění nápravného účelu stížnosti pro porušení zákona může dojít jen při závažných vadách, pro něž napadené rozhodnutí neobstojí, neboť vada měla či mohla mít vliv na správnost a spravedlivost rozhodnutí. Toto konstatování však nic nevypovídá o tom, jak má Nejvyšší soud reagovat na zjištěná pochybení, která však vliv na správnost a zákonnost napadeného výroku nemají. Konstatování konkrétního pochybení či porušení zákona v menším rozsahu může mít význam jak pro reflexi ministra spravedlnosti, tak pro obviněného či poškozeného, a může učinit rozhodnutí celkově čitelnějším a právně dokonalejším.⁶⁴⁶

Nejvyšší soud ostatně ve své praxi ojediněle přikročí k takovému rozhodnutí, které není zcela v souladu s dikcí ustanovení § 269 odst. 2 TrŘ, a to s poukazem na autoritu pravomocného rozhodnutí a neúčelnost kasace. Nalezl jsem kupř. rozhodnutí, v němž Nejvyšší soud sice v souladu se stížností pro porušení zákona vyslovil, že rozhodnutím soudu II. stupně byl porušen zákon, nezrušil však toto napadené rozhodnutí, nýbrž pouze ohledně jednoho z obviněných rozsudek soudu I. stupně. Pochybení zde spočívalo v tom, že odvolací soud nepoužil

⁶⁴⁶ Na „pouhém“ vyslovení porušení zákona je ostatně vystavěn zvláštní druh řízení – řízení o přezkumu příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu a příkazu k zjištění údajů o telekomunikačním provozu podle § 314l a násl. TrŘ.

beneficium cohaesionis ve smyslu § 261 TrŘ. V odůvodnění svého postupu Nejvyšší soud uvedl: „V návaznosti na výše uvedené skutečnosti se Nejvyšší soud České republiky ztotožnil s názorem ministryně spravedlnosti uvedeným ve stížnosti pro porušení zákona, že s přihlédnutím k zájmu na stabilitě a nezměnitelnosti pravomocného rozhodnutí by v daném případě nebylo účelné trvat na zrušení stížností pro porušení zákona napadeného usnesení, ale postačí, bude-li zrušen ohledně obviněného J. C. nezákonný odsuzující rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 2 (...) a bude-li věc tomuto soudu následně přikázána k novému projednání a rozhodnutí.“⁶⁴⁷

A konečně, připuštění možnosti vyslovení pouze akademického výroku bez následné kasace by bylo vhodné i v jiných případech, v této práci již zmíněných, kdy Nejvyšší soud nejenže vyslovil porušení zákona, ale poněkud nesmyslně trval na zrušení vadných rozhodnutí, ačkoli současně uzavřel, že nezákonný stav byl napraven v důsledku pozdějšího rozhodnutí nebo právní události.⁶⁴⁸

Smyslem tohoto exkurzu bylo upozornit na nekonzistentnost v rozhodovací činnosti Nejvyššího soudu, který v důsledku poněkud formalistického výkladu ustanovení § 269 odst. 2 TrŘ v některých případech zamítá stížnosti pro porušení zákona, ač zákon byl dle jeho názoru v určité míře porušen, a naproti tomu jindy aktivně zasáhne do právní moci rozhodnutí, jehož vady již nemohou mít negativní dopad na postavení obviněného. V obou situacích by tedy pomohl jako korektiv princip zdrženlivosti či účelnosti a omezení se na akademický výrok, což by v některých výše popsaných případech mohlo vést k částečnému vyhovění a částečnému zamítnutí stížnosti pro porušení zákona.

5.3.3. *Související rozhodnutí Nejvyššího soudu*

Jak již vyplynulo z dosavadního výkladu, v řízení o stížnosti pro porušení zákona zdaleka nemusí být rozhodováno jen o samotném mimořádném opravném prostředku, tedy o meritu věci, ale v úvahu přicházejí podle okolností konkrétního případu i některá další rozhodnutí, jimiž Nejvyšší soud rozhoduje o dílčích souvisejících otázkách, které je třeba řešit. Vždy se jedná o formu usnesení, o němž rozhoduje buď senát, nebo jen předseda senátu; někdy se takovým rozhodnutím pouze upravuje další postup řízení a nemá praktický dopad do právní sféry obviněného, jindy se ovšem jedná o rozhodnutí s velmi závažnými důsledky. Podrobnější zmínku si zasluhují následující typy rozhodnutí:

A: Rozhodnutí o odkladu nebo přerušení výkonu rozhodnutí (§ 275 odst. 4 TrŘ)

Ustanovení § 275 odst. 4 TrŘ v jistém smyslu kompenzuje skutečnost, že s podáním stížnosti pro porušení zákona trestní řád nespojuje suspenzivní

⁶⁴⁷ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 2. 2010, sp. zn. 4 Tz 111/2009; správnější by za daného stavu věci byl ovšem postup podle § 270 odst. 2 TrŘ, který Nejvyšší soud v obdobné věci použil v rozsudku ze dne 8. 9. 2004, sp. zn. 4 Tz 148/2004.

⁶⁴⁸ Odkazují v tomto směru na rozhodnutí Nejvyššího soudu pod sp. zn. 4 Tz 44/2003 a 4 Tz 69/2009, která byla citována v oddíle č. 5.3.1.

(odkladný) účinek. Ten může být přiznán pouze speciálním usnesením senátu Nejvyššího soudu, stejně jako přerušení již reálně vykonávaného rozhodnutí. Vydání usnesení o odkladu nebo o přerušení výkonu rozhodnutí přitom nepředstavuje zásah do právní moci rozhodnutí, proti němuž byla stížnost pro porušení zákona podána, nýbrž toliko zásah do *vykonatelnosti* takového rozhodnutí. Smyslem tohoto procesního prostředku je odvrácení nepříznivých a v dalším řízení jen těžko napravitelných důsledků, jež by na straně obviněného případně vznikly v souvislosti s nezákonným výkonem trestní sankce. Odklad a přerušení výkonu rozhodnutí jsou pojmově vyloučeny, namítá-li se porušení zákona ve prospěch obviněného či ohledně jiné osoby.

Rozhodnutí podle § 275 odst. 4 TrŘ činí Nejvyšší soud buď *fakultativně*, tj. z vlastní iniciativy či na základě vlastního uvážení, nebo *obligatorně* na návrh ministra spravedlnosti ve smyslu § 266 odst. 7 TrŘ, který se v praxi připojuje k petitu stížnosti pro porušení zákona, ale může být též předmětem samostatného podání, je-li Nejvyššímu soudu doručeno společně se stížností a spisovým materiálem. Jedině poté platí povinnost Nejvyššího soudu projednat tento návrh a rozhodnout o něm nejpozději do 14 dnů od obdržení spisu (§ 275 odst. 4 věta druhá TrŘ). Uvedená lhůta má pořádkový charakter. Pro její počítání se použijí ustanovení § 60 odst. 1, 3 TrŘ s tím, že není-li potřebný spis přílohou podané stížnosti, počítá se uvedená lhůta až od okamžiku, kdy si jej Nejvyšší soud obstará nebo mu je dodatečně doručen. Podle mého názoru je ministr spravedlnosti oprávněn navrhnout odklad či přerušení výkonu rozhodnutí, proti němuž byla stížnost podána, i po jejím doručení Nejvyššímu soudu, prakticky kdykoli až do rozhodnutí o ní, a Nejvyšší soud je povinen o takovém procesním návrhu řádně rozhodnout, byť se samozřejmě neuplatní žádná lhůta k takovému rozhodnutí. Nelze tak souhlasit s postupem Nejvyššího soudu, který v listopadu 2012 obdržel stížnost pro porušení zákona spolu s kompletním spisovým materiálem a návrhem ministra spravedlnosti na odložení výkonu rozhodnutí, o tomto návrhu vůbec nerozhodl a po projednání věci ve veřejném zasedání dne 5. 3. 2013 pouze uvedl v odůvodnění rozsudku, že obviněnému nebyl v této věci výkon trestu odnětí svobody ani trest zákazu činnosti nařízen, a proto nepřichází v úvahu rozhodování podle § 275 odst. 4 TrŘ o odkladu výkonu rozhodnutí, proti němuž byla podána stížnost pro porušení zákona.⁶⁴⁹ Je sice možné uznat argumentaci Nejvyššího soudu, že nedošlo-li po právní moci napadeného rozhodnutí k nařízení výkonu trestu či k odeslání trestního listu Rejstříku trestů, pak vlastně nehrozí realizace výkonu rozhodnutí, když trestní spis ani není procesnímu soudu k dispozici, avšak nelze již akceptovat názor, že rozhodování podle § 275 odst. 4 TrŘ není namístě. I v tomto případě je nezbytné o řádném procesním návrhu oprávněné osoby rozhodnout v procesní formě usnesením, po projednání senátem v neveřejném zasedání a v zákonné lhůtě 14 dnů od obdržení spisu, a pokud se Nejvyšší soud s návrhem ministra z jakéhokoli důvodu neztotožní, měl by jej zamítnout, což také v jiném případě učinil.⁶⁵⁰ Mám za to, že Nejvyšší soud

⁶⁴⁹ viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 3. 2013, sp. zn. 7 Tz 90/2012

⁶⁵⁰ srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 5. 2012, č. j. 11 Tz 49/2012-23

nemá povinnost rozhodnout usnesením jen tehdy, je-li návrh ministra spravedlnosti učiněn nejednoznačně, např. slovy, že takový postup „se dává Nejvyššímu soudu na zvážení“.

Z vlastní iniciativy může Nejvyšší soud podle § 275 odst. 4 TrŘ rozhodnout kdykoli od doby, kdy mu byla stížnost pro porušení zákona ministrem spravedlnosti předložena, a to až do doby, než o ní věcně rozhodne. Záležet tedy bude především na tom, s jak dlouhým časovým odstupem Nejvyšší soud takové meritorní rozhodnutí učiní. Zmíněné rozhodnutí bude přicházet v úvahu zejména, pokud půjde o složitou a na studium spisu náročnou věc, u níž přichází v úvahu zrušení napadeného rozhodnutí.⁶⁵¹

Nejvyšší soud rozhoduje zásadně v neveřejném zasedání v tom složení senátu, v jakém projednává stížnost pro porušení zákona, a to formou usnesení, proti němuž není přípustný žádný opravný prostředek. Je však možné, že Nejvyšší soud vtělí rozhodnutí o návrhu ministra spravedlnosti na odklad či přerušení výkonu do výroku rozhodnutí o stížnosti pro porušení zákona, pokud oba návrhy stihne projednat ve lhůtě 14 dnů od obdržení spisového materiálu.⁶⁵²

V praxi je vlastním obsahem rozhodnutí podle § 275 odst. 4 TrŘ buď odklad nebo přerušení výkonu určitého trestu⁶⁵³, přiměřeného omezení či povinnosti nebo ochranného opatření⁶⁵⁴, výchovného opatření u mladistvých, popř. odklad některých dalších opatření, např. předání vyžádané osoby z České republiky na základě evropského zatýkacího rozkazu apod. Zde vzniká otázka, jaké účinky má rozhodnutí o odkladu či přerušení výkonu na různé druhy trestu současně vedle sebe uložené napadeným rozhodnutím. Je možné např. rozhodnout výslovně jen o přerušení výkonu některého z více uložených druhů trestu, zatímco jiná část výroku o trestu by byla vykonávána? Jaké účinky má odklad, eventuálně přerušení výkonu rozhodnutí na adhezní výrok? Nejvyššímu soudu se v některých případech jeví vhodné odložit či přerušit jen výkon některé z paralelně uložených trestních sankcí, např. jen nepodmíněného trestu odnětí svobody, aniž by totéž bylo vysloveno ohledně jiného druhu trestu, kupř. zákazu činnosti či peněžitého trestu⁶⁵⁵. Domnívám se, že navzdory zákonné dikci „odložit nebo přerušit výkon *rozhodnutí*“, argumentem a maiori ad minus lze dovodit, že postup podle § 275 odst. 4 TrŘ je možno aplikovat jen ve vztahu ke konkrétnímu druhu trestu, uloženému procesně oddělitelným výrokem. V době rozhodování o této otázce už ostatně může být některý druh trestu vykonán. Je-li takto přerušen výkon jednoho druhu trestu, obviněný via facti započne

⁶⁵¹ Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. II., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3369

⁶⁵² srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 5. 2012, č. j. 11 Tz 49/2012-23

⁶⁵³ U některých druhů trestu přichází z povahy věci v úvahu pouze odklad výkonu, např. u trestu propadnutí věci, peněžitého trestu, nebyl-li povolen výkon ve splátkách, v případě právnické osoby pak u trestu uveřejnění rozsudku apod.

⁶⁵⁴ srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 11. 2012, č. j. 8 Tz 85/2012-31, jímž byl přerušen výkon ochranné výchovy mladistvého

⁶⁵⁵ srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 3. 2009, sp. zn. 4 Tz 87/2008, a ze dne 21. 12. 2011, sp. zn. 6 Tz 111/2011

či pokračuje s výkonem jiného druhu trestu, jehož zákonnost není zpochybňována a na něž se rozhodnutí o přerušení nevztahuje.

V případě, že stížnost pro porušení zákona napadá samotný adhezní výrok, Nejvyšší soud nepochybně může odložit (nikoli zřejmě přerušit) výkon rozhodnutí, jímž byla konkrétnímu obviněnému uložena povinnost k náhradě škody, nemajetkové újmy nebo k vydání bezdůvodného obohacení. V řízení o stížnosti pro porušení zákona jsem žádné takové rozhodnutí Nejvyššího soudu nedohledal, ale v dovolacím řízení již takto bylo postupováno (§ 265o odst. 1 TrŘ).⁶⁵⁶ Směřuje-li stížnost pro porušení zákona do korespondujícího výroku o vině, je možnost odložení výkonu rozhodnutí o přiznání nároku na náhradu škody poněkud „nepraktická“, neboť přiznání nároku v civilním řízení zásadně není podmíněno odsouzením škůdce v trestním řízení, ale i zde bude záležet na charakteru vytýkané závady – Nejvyšší soud v řízení o dovolání, zpochybňujícím zavinění skutku, odložil výkon celého napadeného rozsudku, obsahujícího mj. i povinnost k náhradě škody ve výši 75.000.000 Kč.⁶⁵⁷

Zákon v ustanovení § 275 odst. 4 TrŘ sice hovoří o výkonu „rozhodnutí, proti němuž byla podána stížnost pro porušení zákona“, rozšiřujícím výkladem však dovodíme, že tento požadavek se nevztahuje striktně a výlučně na stížností napadená rozhodnutí, nýbrž i na rozhodnutí, ve spojení s nimiž je napadené rozhodnutí vykonáváno. Uvedme příklady: Směřuje-li stížnost pro porušení zákona proti trestnímu příkazu, jímž byl uložen trest obecně prospěšných prací, Nejvyšší soud při kladném zhodnocení situace musí přerušit výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody, který odsouzený po rozhodnutí o přeměně trestu vykonává.⁶⁵⁸ To platí analogicky pro výkon náhradního trestu odnětí svobody za nezaplacený peněžitý trest, pro podmíněně odložený trest odnětí svobody, jehož výkon byl následně nařízen, jakož i pro tresty zvláštním rozhodnutím přeměněné či modifikované co do druhu či formy výkonu. Je-li napadáno zamítavé rozhodnutí soudu II. stupně o opravném prostředku, odkládá se nebo přerušuje výkon rozhodnutí soudu I. stupně (ve spojení s rozhodnutím druhé instance).

Zákon nestanoví žádná kritéria či důvody pro rozhodnutí o odložení nebo přerušení výkonu napadeného rozhodnutí a rovněž odborná literatura se vesměs omezuje na poměrně vágní formulace, kdy s ohledem na obsah a argumentaci stížnosti pro porušení zákona lze důvodně očekávat či předpokládat její úspěšnost a tedy kasační výrok. Jedná se tedy o situace, kdy namítané porušení zákona je natolik očividné (*prima facie*), že se jeví nezbytné stížnosti vyhovět a nejsou patrné žádné okolnosti, jež by tomu měly bránit. Jakkoli není možné precizovat hlediska, jimiž by se Nejvyšší soud měl při rozhodování řídit, osobně spatřuji nutnost v určité míře přihlížet alespoň k následujícím okolnostem:

⁶⁵⁶ viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 8. 2007, sp. zn. 7 Tdo 862/2007

⁶⁵⁷ viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 8. 2012, č. j. 7 Tdo 423/2012-72

⁶⁵⁸ srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 5. 2012, č. j. 6 Tz 50/2012-15

- a) povaha a závažnost vytýkaného pochybení,
- b) druh uložené sankce či sankcí,
- c) délka nevykonané části trestu či ochranného opatření,
- d) existence některého ze zákonných důvodů vazby na straně obviněného,
- e) očekávaná délka studia spisu a projednávání věci vzhledem k její složitosti.

Jestliže např. stížnost pro porušení zákona víceméně polemizuje s hodnocením provedených důkazů, ve věci již rozhodoval Nejvyšší soud o podaném dovolání a obviněnému zbývá vykonat ještě podstatnou část dlouhého trestu odnětí svobody, přerušení výkonu rozhodnutí by nepřicházelo v úvahu. Pokud by mělo být v krátké době přistoupeno k výkonu trestu vyhoštění, bude namíste tento výkon odložit. Hrozí-li, že do doby rozhodnutí Nejvyššího soudu o stížnosti pro porušení zákona by obviněný nezákonný trest již celý vykonal, lze také důvodně očekávat postup podle § 275 odst. 4 TrŘ.

Pokud důvodová zpráva k novele trestního řádu č. 459/2011 Sb. mj. uváděla, že „Nejvyšší soud je jistě povolanejší než ministr spravedlnosti posoudit, zda je stížnost pro porušení zákona důvodná a lze předpokládat, že jí bude vyhověno“⁶⁵⁹, je to předpoklad sice logický a legitimní, nicméně ani tato změna zákona nezajistila, že výkon rozhodnutí bude odložen či přerušen skutečně jen v odůvodněných případech. Přestože o odkladu či přerušení výkonu rozhodnutí stejný senát jako o samotné stížnosti pro porušení zákona, v recentní praxi se paradoxně stává, že výkon rozhodnutí je přerušen a stížnost pro porušení zákona následně zamítnuta jako nedůvodná.⁶⁶⁰

Odklad nebo přerušení výkonu rozhodnutí trvá až do doby rozhodnutí Nejvyššího soudu o podané stížnosti pro porušení zákona, případně do rozhodnutí, jímž předseda senátu vezme na vědomí zpětvzetí stížnosti, a ve skutečnosti do doby, než příslušný orgán činný v trestním řízení učiní opatření k dalšímu výkonu rozhodnutí. Bylo-li napadené rozhodnutí zrušeno, pozbývá rozhodnutí o odkladu či přerušení jeho výkonu účinků, neboť je nastolena situace, kdy bez právního podkladu již další výkon sankce nepřipadá v úvahu. Pokud by Nejvyšší soud rozhodl podle § 268 odst. 1 TrŘ o zamítnutí stížnosti pro porušení zákona, učiní opatření k dalšímu výkonu rozhodnutí, jehož výkon byl odložen nebo přerušen, ten orgán, který je k tomu podle trestního řádu příslušný (např. u odloženého nebo přerušeného výkonu trestu odnětí svobody předseda senátu soudu, který rozhodoval ve věci v prvním stupni). Stejně tomu je i v případě, jestliže Nejvyšší soud sám rozhodl ve věci dle § 271 odst. 1 TrŘ nikoli zprošťujícím výrokem tak, že je dalšího výkonu trestu

⁶⁵⁹ viz důvodová zpráva k zákonu č. 459/2011 Sb. k bodu 90, sněmovní tisk č. 335/0 rozeslaný dne 10. 5. 2011

⁶⁶⁰ Porovnej usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 5. 2012, č. j. 6 Tz 50/2012-15, a usnesení ze dne 15. 8. 2012, č. j. 6 Tz 50/2012-I.-54, a dále např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 7. 2012, sp. zn. 4 Tz 56/2012, a navazující usnesení ze dne 19. 9. 2012, č. j. 4 Tz 56/2012-I-43

zapotřebí. Nikdy tedy nečiní opatření k výkonu rozhodnutí Nejvyšší soud, a to ani tehdy, když nově ukládá trestní sankci.⁶⁶¹ Stejně tak zákon nepočítá ani s tím, že by Nejvyšší soud mohl odvolat (revokovat) odklad rozhodnutí nebo rozhodnout o pokračování ve výkonu rozhodnutí, jehož výkon byl dříve přerušen, například z důvodu zneužívajícího jednání obviněného.

B: Rozhodnutí o vazbě (§ 275 odst. 3 TrŘ)

Vykonává-li se na obviněném trest (trestní opatření) odnětí svobody uložený mu původním rozsudkem a Nejvyšší soud ke stížnosti pro porušení zákona výrok o tomto trestu (trestním opatření) zruší, je povinen zároveň rozhodnout o vazbě (§ 275 odst. 3 věta první TrŘ). Přitom Nejvyšší soud zkoumá existenci důvodů vazby podle § 67 a) až c) TrŘ, a jestliže nezjistí konkrétní skutečnosti odůvodňující byť jen jeden z nich, učiní z důvodu právní jistoty tzv. negativní rozhodnutí o tom, že se obviněný do vazby nebere.⁶⁶² Podobně se postupuje i tehdy, jestliže Nejvyšší soud zruší jen rozhodnutí odvolacího soudu, na jehož podkladě nabyl právní moci výrok o vykonávaném trestu odnětí svobody (srov. č. SR 34/1997). I když zákon v ustanovení § 275 odst. 3 TrŘ ukládá povinnost rozhodnout u osoby, která vykonává trest odnětí svobody, *při zrušení* výroku o trestu také o vazbě, z povahy věci vyplývá, že Nejvyšší soud postupuje podle tohoto ustanovení jen v případě, když po zrušení výroku o nepodmíněném trestu odnětí svobody přikazuje věc podle § 270 odst. 1 TrŘ příslušnému orgánu k novému projednání a rozhodnutí. Pokud totiž Nejvyšší soud rozhodne současně podle § 271 odst. 1 TrŘ o vině a/nebo o uložení nového trestu, logicky již nepřichází postup podle § 275 odst. 3 TrŘ v úvahu. Proti rozhodnutí Nejvyššího soudu o vazbě není stížnost přípustná (§ 141 odst. 2 TrŘ).⁶⁶³

Rozhodnout o vazbě lze i za situace, kdy se na odsouzeném vykonává kázeňský trest umístění do uzavřeného oddělení a samovazby nebo kdy během výkonu trestu vykonává ochranné léčení nebo má výkon trestu odnětí svobody krátkodobě přerušen ředitelem věznice (srov. § 49, § 56 a § 57 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, v platném znění). Pokud však byl v mezidobí výkon trestu odnětí svobody v dané věci přerušen usnesením soudu podle § 325 odst. 1 TrŘ nebo bylo od výkonu trestu upuštěno dle § 327 odst. 1, 2, 4 TrŘ a Nejvyšší soud předmětný výrok o trestu zruší, není namístě, aby o vazbě rozhodoval, neboť není splněna podmínka, že se trest odnětí svobody na obviněném vykonává. Totéž by patrně platilo, byl-li výkon trestu dříve odložen a obviněný po uplynutí doby odkladu dobrovolně další výkon trestu nenastoupil. Postup podle § 275 odst. 3 TrŘ se neuplatní ani tehdy, vykonává-li se na obviněném v době kasačního rozhodnutí Nejvyššího soudu trest odnětí svobody uložený v jiném řízení. Nelze tedy rozhodnout o vazbě s odložením účinku takového rozhodnutí do konkrétního data. Pokud Nejvyšší soud zrušil výrok o souhrnném trestu odnětí svobody, rovněž nebude

⁶⁶¹ Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. II., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3371

⁶⁶² srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 12. 2011, č. j. 4 Tz 110/2011-I.-30

⁶⁶³ Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. II., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3367-3368

rozhodovat o vazbě, ale prostřednictvím příslušného soudu zařídí opětovné nařízení výkonu zbytku implicitně obnoveného trestu odnětí svobody, pokud vzhledem k jeho výměře ještě může být pokračováno v jeho výkonu.⁶⁶⁴

Specifickou otázkou je možnost rozhodnutí Nejvyššího soudu v tom smyslu, že se obviněný do vazby nebere, za současné akceptace některého z vazebních substitutů [§ 73 odst. 1 písm. a), b), c) TrŘ, § 73a TrŘ, § 50 ZSM]. Takové rozhodnutí jsem doposud nedohledal, ale neshledávám žádnou zákonnou překážku, která by měla tomuto řešení bránit, zvláště jde-li o mladistvého (srov. § 48 ZSM). Má-li soudce či soud v původním řízení zmíněnou možnost nahrazení vazby jiným zajišťovacím prostředkem, proč by takovou možnost rozhodnutí neměl Nejvyšší soud v řízení o mimořádném opravném prostředku? Třebaže u obviněného existuje některý z důvodů vazby, je pouze na Nejvyšším soudu a také na aktivitě obhajoby, jaké rozhodnutí o vazbě (*largo sensu*) bude vydáno.

Důležité je poznamenat, že doba trvání vazby se pro účely rozhodnutí Nejvyššího soudu dle § 275 odst. 3 TrŘ posuzuje samostatně a nezávisle na trvání vazby v původním řízení (§ 72a odst. 5 TrŘ, § 47 odst. 6 ZSM), takže Nejvyšší soud a následně procesní soud není limitován ani případným vykonáním vazby v nejvyšší přípustné délce v předchozím řízení. Pro další řízení však již opět platí omezení doby trvání vazby pro řízení před soudem (§ 72a odst. 1, 2 TrŘ, § 47 odst. 1 ZSM). Nejvyšší soud je taktéž vázán obecnými hledisky či podmínkami pro vzetí obviněného do vazby ve smyslu § 68 odst. 1, 2 TrŘ a § 46 odst. 1 ZSM, včetně výluk z nich dle § 68 odst. 3, 4 TrŘ.⁶⁶⁵

O vazbě obviněného je nutno rozhodnout bez zbytečného odkladu, nejlépe v přímé návaznosti na rozhodnutí o stížnosti pro porušení zákona, a to vždy ve veřejném zasedání.⁶⁶⁶ I Nejvyšší soud je povinen plně respektovat právo obviněného být slyšen v kontradiktorním řízení (tzv. hearing). Pokud zákonodárce sice stanovil, že se vazební zasedání v tomto řízení nekoná (§ 275 odst. 3 věta druhá TrŘ), přistoupil k tomu proto, že počítá s vyhlášením rozhodnutí o vazbě v těsné návaznosti na obligatorní veřejné zasedání, v němž bylo rozhodnuto o stížnosti pro porušení zákona. Přichází-li v úvahu následné rozhodnutí o vazbě obviněného, je třeba zajistit jeho přítomnost u veřejného zasedání, ledaže by se odmítl veřejného zasedání zúčastnit nebo by to neumožňoval jeho zdravotní stav anebo by Nejvyšší soud rozhodl o tom, že se obviněný do vazby nebere [§ 73d odst. 3 písm. a), c), d) TrŘ *per analogiam*]. Domnívám se, že i kdyby bylo rozhodnuto tzv. negativním výrokem, je nutno tak učinit ve veřejném zasedání, neboť Nejvyšší soud musí dát obviněnému či obhájci možnost vyjádřit se k existenci vazebních důvodů.

⁶⁶⁴ Šámal, P.: Opravné prostředky v trestním řízení. Stížnost pro porušení zákona. Obnova řízení. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 109

⁶⁶⁵ srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 9. 2002, č. j. 4 Tz 50/2002-I

⁶⁶⁶ srov. k tomu náleží Ústavního soudu ze dne 24. 11. 2009, sp. zn. II. ÚS 1681/2008, uveřejněný pod č. 240 ve sv. 55 Sb. nál. a usn. ÚS ČR

C: Další typy rozhodnutí

Nejvyšší soud s ohledem na zásadu rychlosti a hospodárnosti řízení a zásadu projednání určitých věcí ve společném řízení (srov. § 20 TrŘ) provádí příslušné lustrace, aby zjistil, zda mezi podanými mimořádnými opravnými prostředky není procesní souvislost. Senát Nejvyššího soudu v neveřejném zasedání rozhodne podle § 23 odst. 3 TrŘ per analogiam o spojení dvou a teoreticky i více zaevidovaných věcí ke společnému projednání a rozhodnutí typicky tehdy, jedná-li se v těchto věcech o téhož obviněného a zároveň i podstata námitek podaných stížností spolu úzce souvisí.⁶⁶⁷ Pokud Nejvyšší soud rozhodne o spojení věcí, rozhodne zároveň, pod kterou spisovou značkou se bude pokračovat ve společném řízení. Za zmínku v této souvislosti stojí fakt, že Nejvyšší soud akceptuje i tzv. složenou stížnost pro porušení zákona, která směřuje proti dvěma různým rozhodnutím, vydaným v různých trestních řízeních, jež jsou spojena toliko osobou obviněného; výrok rozhodnutí Nejvyššího soudu je pak rozdělen na body I. a II. atd. a je tedy teoreticky možné i částečné vyhovění a částečné zamítnutí stížnosti pro porušení zákona.⁶⁶⁸ Dále pak je z rozhodovací praxe Nejvyššího soudu patrné, že při splnění důvodů ve smyslu § 23 odst. 1 TrŘ může být rozhodnuto o vyloučení věci některého z obviněných či řízení o některém skutku ze společného řízení k samostatnému projednání, kupř. za situace, kdy se obviněnému nepodařilo doručit vyrozumění o veřejném zasedání a současně bylo zjištěno, že se zdržuje v zahraničí.⁶⁶⁹ Nejvyšší soud ve výroku zároveň určí spisovou značku, pod kterou bude vyloučená věc evidována a projednána. Zjistí-li Nejvyšší soud lustrací, že v téže věci bylo podáno dovolání i stížnost pro porušení zákona, měl by usnesením podle § 266a odst. 2 TrŘ rozhodnout o spojení věcí ke společnému projednání a rozhodnutí. Trestní řád zde společné projednání preferuje, což je opět projev zásady rychlosti a hospodárnosti řízení. V dalším (společném) řízení se pokračuje pod spisovou značkou věci, která Nejvyššímu soudu napadla dříve.⁶⁷⁰ Proti usnesení o spojení věcí nebo o vyloučení věci k samostatnému projednání není přípustný opravný prostředek.

Další v úvahu přicházející rozhodnutí se rovněž týkají důležitých procesních otázek, které se mohou v řízení o stížnosti pro porušení zákona vyskytnout, byť v praxi se to děje velmi zřídka. Podle § 20 odst. 1, 2 ZSS může být usnesením věc postoupena velkému senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu, dospěl-li senát, jemuž věc napadla, k právnímu názoru, který je odlišný od právního názoru vysloveného v dřívějším rozhodnutí Nejvyššího soudu.⁶⁷¹ V případě procesní otázky by musel vyřizující senát dospět jednomyslně k závěru, že řešená otázka má po právní stránce zásadní význam. Každopádně je postupující senát povinen ve svém

⁶⁶⁷ srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2012, č. j. 8 Tz 67/2012-10

⁶⁶⁸ srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 6. 2003, sp. zn. 4 Tz 76/2003, kdy pod bodem I. byl vyhlášen tzv. akademický výrok a pod bodem II. byla stížnost pro porušení zákona jako nedůvodná zamítnuta; viz též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 4. 2012, sp. zn. 11 Tz 97/2011 – Nejvyšší soud se ztotožnil se stížností vytýkající jednak ukládání souhrnného trestu k již neexistujícímu rozhodnutí, jednak nařízení výkonu zbytku již neexistujícího trestu odnětí svobody

⁶⁶⁹ srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 2. 2010, sp. zn. 4 Tz 101/2009

⁶⁷⁰ srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 6. 2011, č. j. 3 Tdo 698/2011-49

⁶⁷¹ srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 5. 2011, č. j. 4 Tz 83/2010-9

rozhodnutí odlišný právní názor podrobně odůvodnit a označit dřívější rozhodnutí, s jehož právní argumentací se neztotožňuje. Podle zákonodárce je neúnosné a odporující úloze Nejvyššího soudu ohledně sjednocování judikatury obecných soudů, aby i nadále existovaly a v rozhodovací praxi byly uplatňovány rozporné a nejednotné názory na projednávané právní otázky, které mají zásadní význam.⁶⁷²

Pokud jsou dány okolnosti uvedené v § 30 odst. 1, 2, 3 TrŘ, rozhodne senát Nejvyššího soudu v neveřejném zasedání o tom, že konkrétní člen senátu nebo jeho předseda je vyloučen z vykonávání úkonů trestního řízení ve věci stížnosti pro porušení zákona podané proti označenému rozhodnutí (srov. § 31 odst. 1 věta druhá TrŘ).⁶⁷³ Rozhodnutí musí být učiněno z moci úřední na základě podnětu toho člena senátu, jehož se důvod vyloučení týká, jinak z podnětu námítky podjatosti vznesené stranami – v tomto případě je nutno vždy vydat rovněž usnesení s negativním výrokem, že dotčený člen senátu není z vykonávání úkonů trestního řízení vyloučen. O vyloučení je třeba rozhodnout co nejdříve poté, kdy se člen senátu o existenci důvodu dozví, jinak by úkony, na nichž měl vyloučený soudce účast, nemohly být podkladem pro rozhodnutí o stížnosti pro porušení zákona, ale např. ani o návrhu na odklad či přerušení výkonu rozhodnutí (§ 30 odst. 1 poslední věta TrŘ). Zejména lze připomenout, že úkony v řízení o stížnosti pro porušení zákona nesmí provádět soudce, který se zúčastnil rozhodování u soudu nižšího stupně, ať již o věci samé, o vazbě nebo o nařízení domovní prohlídky či prohlídky jiných prostor a pozemků, anebo ten, který byl v projednávané věci činný jako státní zástupce, obhájce apod.

Za určitých okolností je představitelné též rozhodnutí o přerušení trestního řízení. Teoreticky je možné řízení přerušit speciálním usnesením podle § 9a odst. 2 TrŘ, neboť ani Nejvyšší soud není oprávněn samostatně posoudit předběžnou otázku, která je ve výlučné působnosti Soudního dvora zřízeného předpisy Evropských společenství. Jestliže Nejvyšší soud v řízení o stížnosti pro porušení zákona dospěje k závěru, že procesní ustanovení, které má v tomto řízení použít, nebo dokonce samotný institut stížnosti pro porušení zákona, je v rozporu s koncepcí demokratického právního státu, resp. v rozporu s ústavním pořádkem, pak podle analogie § 224 odst. 5 TrŘ usnesením přeruší řízení o stížnosti pro porušení zákona a věc předloží Ústavnímu soudu k posouzení souladu předmětného ustanovení s ústavním pořádkem (srov. NS 7/2001 T-205). Nejvyšší soud však není oprávněn v řízení o stížnosti pro porušení zákona přerušit trestní stíhání, a to ani tehdy, pokud po právní moci napadeného rozhodnutí nastala některá z okolností uvedených v § 173 odst. 1 TrŘ.

⁶⁷² Velký senát řešil kupř. otázku, zda může odvolací soud rozhodnout o podmíněném zastavení trestního stíhání, pokud o tom nerozhodl soud I. stupně – srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 9. 2011, sp. zn. 15 Tz 43/2011, nebo otázku promlčení trestního stíhání ve věcech, v nichž ke spáchání činu došlo v období od 25. 2. 1948 do 29. 12. 1989 – srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 5. 2005, sp. zn. 4 Tz 15/2005.

⁶⁷³ srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 4. 2012, č. j. 7 Tz 38/2012-34; Důvodem vyloučení zde byl zprostředkovaný vztah předsedy senátu k osobě spoluobviněného, jehož se však stížnost pro porušení zákona netýkala.

Již padla zmínka o obligatorním postupu v případě zpětvzetí stížnosti pro porušení zákona ministrem spravedlnosti; neodebral-li se do doby doručení podání ministra, jehož obsahem je zpětvzetí stížnosti, senát Nejvyššího soudu k závěrečné poradě, vezme předseda senátu nebo předseda velkého senátu zvláštním usnesením podle § 266 odst. 6 TrŘ zpětvzetí stížnosti na vědomí. I toto rozhodnutí by mělo být alespoň stručně odůvodněno, žádný opravný prostředek však proti němu využít nelze. Pokud zpětvzetí stížnosti pro porušení zákona není učiněno platně, např. z něj nevyplývá, které věci se týká, nebo je podepsáno neoprávněnou osobou (kupř. náměstkem ministra spravedlnosti), předseda senátu žádné „negativní“ rozhodnutí nevydává a pokračuje v úkonech řízení, aniž by ke zpětvzetí přihlížel.

Vyjde-li dodatečně najevo, že písemné vyhotovení rozhodnutí Nejvyššího soudu obsahuje písařské chyby či jiné zjevné nesprávnosti, předseda senátu je zvláštním usnesením podle § 131 odst. 1 TrŘ opraví tak, aby písemná podoba rozhodnutí byla v naprosté obsahové shodě s jeho vyhlášeným zněním.⁶⁷⁴ Je přípustné tímto způsobem opravovat odůvodnění rozhodnutí i jeho výrokovou část. Proti opravnému usnesení Nejvyššího soudu však na rozdíl od těchto usnesení nižších soudů není přípustná stížnost. Opis usnesení o opravě je doručován všem osobám, jimž byl doručen opis předmětného rozhodnutí. Opravu je třeba provést nejen na originálu rozhodnutí, jenž je založen ve spisu Nejvyššího soudu, ale i v opisech, které se od adresátů za tímto účelem vyžádají a následně opět opravené rozešlou.

Přibral-li Nejvyšší soud opatřením předsedy senátu tlumočnicka (např. k přeložení obsahu listiny, rozsudku Nejvyššího soudu či rozhodnutí o vazbě nebo k přetlumočení průběhu veřejného zasedání, využil-li obviněný právo uvedené v ustanovení § 2 odst. 14 TrŘ), určí do dvou měsíců od obdržení vyúčtování výši odměny a náhrady hotových výloh tlumočnicka; pokud by předseda senátu s vyúčtováním nesouhlasil, byl by povinen rozhodnout o výši odměny a náhrady hotových výloh usnesením (§ 29 odst. 2 věta druhá TrŘ), proti němuž by však nebyla přípustná stížnost.

V případech, kdy není dán důvod nutné obhajoby dle § 36a odst. 2 TrŘ, a náklady obhajoby si tedy i v řízení o stížnosti pro porušení zákona obviněný nese sám, přichází v úvahu rozhodování předsedy senátu Nejvyššího soudu o nároku obviněného na bezplatnou obhajobu, případně obhajobu za sníženou odměnu dle § 33 odst. 2 TrŘ, neboť o návrhu by mělo být rozhodnuto bez zbytečného odkladu. Podle § 33 odst. 3 věty druhé TrŘ by návrh na takové rozhodnutí a přílohové písemnosti měly být předloženy prostřednictvím soudu, který konal řízení v I. stupni, nicméně Nejvyšší soud by jistě o návrhu sám rozhodl, pokud by doklady byly předloženy rovnou jemu.⁶⁷⁵

⁶⁷⁴ srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 9. 2012, č. j. 3 Tz 104/2011-I.-25

⁶⁷⁵ srov. kupř. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2009, sp. zn. 4 Tz 83/2009 – zde došlo k zamítnutí nepodloženého návrhu, který byl navíc zcela nadbytečný s ohledem na trvajícím důvod nutné obhajoby, kdy tudíž obviněný k povinnosti nahradit státu odměnu a hotové výdaje uhrazené obhájci zavázán být nemohl

Za současné právní úpravy již o výši odměny a náhrady hotových výdajů obhájce v rámci nutné obhajoby vždy rozhoduje předseda senátu soudu I. stupně (srov. § 151 odst. 3 věta druhá TrŘ); do konce roku 2002 však o tomto nároku rozhodoval i předseda senátu Nejvyššího soudu v případech, kdy povinnost k nutné obhajobě skončila v době, kdy řízení vedl Nejvyšší soud, tj. zákonný důvod nutné obhajoby odpadl až za trvání řízení o stížnosti pro porušení zákona.⁶⁷⁶

5.4. Nové projednání věci příslušným orgánem

Orgán, jemuž Nejvyšší soud postupem podle § 270 odst. 1 TrŘ uložil, aby věc znovu projednal a rozhodl o ní, je vázán právním názorem, který Nejvyšší soud v rozhodnutí o stížnosti pro porušení zákona vyslovil a je povinen provést všechny procesní úkony, které Nejvyšší soud nařídil (§ 270 odst. 4 TrŘ). Nutnost provádění některých procesních úkonů, popř. i vyslovení některých nových výroků se přitom může objevit až při novém projednání věci.⁶⁷⁷ Nejvyšší soud v odůvodnění svého rozhodnutí vždy stanoví hlavní zásady, směry a vodítka pro další řízení ve věci tak, jak se mu jejich potřeba jeví v řízení o stížnosti pro porušení zákona. Povinnost provedení těch úkonů, jejichž potřeba vyvstane v průběhu dalšího řízení, vyplývá pro orgán činný v trestním řízení, jemuž byla věc přikázána, z obecných zásad trestního řízení.⁶⁷⁸

Právním názorem se rozumí stanovisko Nejvyššího soudu vyjádřené v rozhodnutí k otázkám výkladu a aplikace norem hmotného a procesního práva a je nutno jej zásadně odlišovat od (nezákonných) pokynů ke způsobu hodnocení důkazů, kterými orgán, jemuž byla věc přikázána, pochopitelně vázán není. V praxi může tedy jít o právní názor k užití trestního zákoníku, trestního řádu, příp. jiného zákona v trestněprávní oblasti, ale i právní názor k výkladu a užití mimotrestních norem, a to i nižší právní síly. Nejvyšší soud může teoreticky vyslovit závazný právní názor i alternativně, zejména tam, kde zároveň uděluje pokyny k doplnění dokazování a nelze předjímat, k jakým výsledkům dokazování posléze dospěje. Právní názor vychází vždy z určitého skutkového zjištění, a proto jestliže v důsledku provedení nových důkazů ztratí vyslovený právní názor svůj skutkový základ (ať již faktický, nebo předpokládaný), na němž byl založen, není jím orgán, kterému byla věc přikázána, nadále vázán.⁶⁷⁹ Dalo by se říci, že vázanost právním názorem Nejvyššího soudu platí s výhradou *rebus sic stantibus*, a tudíž při podstatné změně skutkových okolností v novém řízení může být vyslovené stanovisko Nejvyššího

⁶⁷⁶ V praxi to přicházelo v úvahu v případech nutné obhajoby tam, kde stížnost pro porušení zákona byla zamítnuta, nebo Nejvyšší soud sám ve věci rozhodl dle § 271 odst. 1 TrŘ, anebo v dané věci nebylo k nápravě zapotřebí dalšího rozhodnutí. Stížnost proti usnesení předsedy senátu nebyla přípustná; srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 10. 2001, č. j. 11 Tz 80/2001-I.

⁶⁷⁷ Orgán, jemuž byla věc přikázána, je povinen provést i další procesní úkony, jejichž provedení se ukáže nutným k odstranění vad rozhodnutí napadeného stížností pro porušení zákona nebo řízení mu předcházejícího a ke zjištění skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jeho rozhodnutí (§ 2 odst. 5 TrŘ); srov. Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. II., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3352

⁶⁷⁸ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 3. vyd., Praha: Leges, 2013, s. 721-722

⁶⁷⁹ Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. II., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3131, 3351-3352

soudu překonáno (srov. přiměřeně č. NS 2/2001 T-34), což však v praxi nebývá časté. Může nastat i situace, kdy s ohledem na změnu okolností nebude možno vyhovět požadavkům Nejvyššího soudu nebo nařízené doplnění dokazování pozbude své opodstatnění. Soud či jiný orgán tedy musí reagovat na výsledky doplněného řízení a vypořádat se s novými skutečnostmi a důkazy a reflektovat i případné změny hmotného či procesního práva, včetně nutnosti použít retroaktivně ve prospěch obviněného zákon pozdější, který nabyl účinnosti až po právní moci napadeného rozhodnutí. Nové rozhodnutí ve věci tak vychází ze skutkového a právního stavu existujícího v době rozhodování (ex nunc).

Potřebný rozsah nového projednání věci se bude odvíjet od toho, v jakém rozsahu a z jakých důvodů Nejvyšší soud napadené rozhodnutí či jemu předcházející řízení zrušil. Zrušil-li Nejvyšší soud napadené rozhodnutí jen v některé oddělitelné části, pak již soud nebo jiný orgán nemůže znovu jednat a rozhodovat o zbývající části, která zrušena nebyla. Proto je oprávněn a povinen provést příslušné úkony a doplnění jen ve vztahu k té části původního rozhodnutí, které se dotklo kasační rozhodnutí Nejvyššího soudu, resp. ohledně něhož byla věc přikázána k novému projednání a rozhodnutí. Bylo-li napadené rozhodnutí zrušeno v celém rozsahu a Nejvyšší soud meritorně nerozhodl, je soud nebo jiný orgán činný v trestním řízení povinen učinit předmětem nového řízení všechny otázky, které je v něm zapotřebí posuzovat a o nichž musí rozhodnout.⁶⁸⁰

Jestliže Nejvyšší soud zrušil vedle nezákonného rozhodnutí i předcházející vadné řízení nebo jeho část, má to za následek, že se věc vrací do stadia, které předcházelo buď celému zrušenému předcházejícímu řízení, nebo určené části tohoto řízení, a je třeba opakovat všechny potřebné úkony, které byly provedeny nebo měly být provedeny ve zrušeném řízení, pokud to přichází v úvahu, přičemž nelze v žádném směru z tohoto zrušeného vadného předcházejícího řízení vycházet (nelze např. číst protokoly o výsledku obviněného nebo svědků či přihlížet k výsledkům domovních a osobních prohlídek atd., které byly provedeny ve zrušeném vadném předcházejícím řízení).⁶⁸¹

Jestliže po rozhodnutí Nejvyššího soudu podle § 270 odst. 1 TrŘ státní zástupce vrátil věc policejnímu orgánu podle § 174 odst. 2 písm. d) TrŘ, je policejní orgán vázán právním názorem, který ve věci vyslovil Nejvyšší soud, a je povinen provést procesní úkony, jejichž provedení Nejvyšší soud nařídil (§ 270 odst. 4 TrŘ), a to ve stejném rozsahu jako státní zástupce, jemuž byla věc Nejvyšším soudem podle § 270 odst. 1 TrŘ přikázána. Policejní orgán nemůže provedení takových úkonů odepřít. Za předpokladu nezměněného skutkového stavu věci jsou právním názorem Nejvyššího soudu vázány i všechny ostatní orgány, které se podílejí v dalších stadiích trestního řízení na rozhodování ve věci, tedy po opětovném podání obžaloby soud nalézací i odvolací (srov. č. 40/2000 Sb. rozh. tr.).

⁶⁸⁰ Císařová, D. a kol.: Trestní právo procesní. 4. vyd., Praha: Linde, 2006, s. 659-660

⁶⁸¹ Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. II., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3344

Orgány činné v trestním řízení nejsou v dalším řízení vázány vazebními důvody, které ve svém rozhodnutí o vazbě dle § 275 odst. 3 TrŘ shledal Nejvyšší soud. Jednak nejde o rozhodnutí o stížnosti pro porušení zákona, jednak v mezidobí se důvody vazby mohou změnit nebo dokonce zcela odpadnout, na což musí soud adekvátním rozhodnutím reagovat. Stejně tak platí, že při splnění všech zákonných podmínek může soud v novém řízení vzít obviněného do vazby bez ohledu na dřívější rozhodnutí Nejvyššího soudu, který jej do vazby nevzal, když důvody vazby nezjistil.

Novým projednáním věci se rozumí i příkaz Nejvyššího soudu ve smyslu § 270 odst. 2 TrŘ k rozhodnutí o chybějícím výroku nebo o doplnění neúplného výroku, jelikož i v tomto případě je nutno doplnit korespondující skutková zjištění, zejména prováděním dokazování, opatřováním zpráv apod. Skutkový podklad pro rozhodnutí se posuzuje z perspektivy ex nunc. Věc je třeba zásadně projednat ve formě roku, z něhož vzešlo napadené rozhodnutí, a ve stejném obsazení soudu, ledaže by Nejvyšší soud i zde výjimečně nařídil projednání v jiném složení senátu, jiným soudem či orgánem (§ 270 odst. 3 TrŘ).

Při novém projednání a rozhodnutí se v plném rozsahu uplatní zákaz změny k horšímu (*reformace in peius*), což znamená, že v novém řízení nemůže dojít k jakékoli změně původního rozhodnutí v neprospěch obviněného, popř. zúčastněné osoby. Za změnu rozhodnutí v neprospěch obviněného pak nutno považovat jakoukoli změnu a v kterémkoli výroku, pokud zhoršuje postavení obviněného a přímo se ho dotýká, bez ohledu na to, o které otázce z těch, o nichž se v trestním řízení rozhoduje, bylo v daném případě rozhodováno (srov. PR 10/1998, s. 518). V tomto směru jsem zaznamenal bohatou judikaturu, na jejímž podkladě lze u jednotlivých rozsudečných výroků podat demonstrativní výčet okolností, které jsou či naopak nejsou považovány za porušení zákazu reformace in peius:

A: Výrok o vině

1) Porušení zákazu reformace in peius bylo shledáno především při uznání viny v širším rozsahu oproti zrušenému rozhodnutí nebo v těžší formě zavinění, byť to nepředstavuje změnu právní kvalifikace skutku, uznání viny těžším trestným činem, odsouzení za vývojové stádium trestné činnosti bližší k dokonání nebo za těžší formu účastenství na trestném činu, dokonce i při odsouzení za jiný trestný čin, na nějž zákon sice stanoví stejnou sazbu trestu odnětí svobody, ale který je na rozdíl od trestného činu, jímž byl obviněný uznán vinným ve zrušeném rozsudku, zařazen do ustanovení § 88 odst. 4 TrZ, které zpřísňuje předpoklady pro podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody (srov. č. 49/2000 Sb. rozh. tr.).

2) Naproti tomu je v novém řízení možné zaměnit určitou skutkovou okolnost za jinou za předpokladu, že obě mají stejný právní význam, a nemění-li se tím rozsah spáchaného skutku, přísnost jeho právního posouzení ani možnost uložení sankce. Je kupř. přípustné zaměnit jedno dřívější odsouzení (potrestání) téhož pachatele za

jiné, jde-li o naplnění znaku zpětnosti u některých kvalifikovaných skutkových podstat (srov. č. 21/2012 Sb. rozh. tr., NS 23/2003 T-532). V tomto kontextu není při zachování totožnosti skutku vyloučeno ani doplnění nebo upřesnění takových skutkových okolností v popisu skutku, které charakterizují subjekt trestného činu, některý znak objektivní stránky, jeho subjektivní stránku nebo vývojové stadium tohoto činu (srov. č. 38/2006-II. Sb. rozh. tr. a č. TR 9/2005, s. 242).

B: Výroky o sankcích

1) Nepodmíněný trest odnětí svobody je vždy přísnější než trest odnětí svobody, jehož výkon je podmíněně odložen, třebaž byl uložen v delší výměře (srov. č. 1/1967 Sb. rozh. tr.). Při komparaci dvou trestů podmíněných rozhoduje výměra trestu, jímž se pachatel hrozí, nikoli délka zkušební doby. Konkrétně např. trest odnětí svobody v trvání devíti měsíců, jehož výkon je podmíněně odložen na zkušební dobu jednoho roku, je přísnějším trestem, který zhoršuje postavení odsouzeného, než trest odnětí svobody v trvání šesti měsíců, jehož výkon je podmíněně odložen na zkušební dobu dvou let (viz č. 28/1968 Sb. rozh. tr.). Vyslovil-li Nejvyšší soud, že zákon byl porušen v neprospěch obviněného, protože byl napadeným rozsudkem uložen samostatný trest místo trestu souhrnného, nelze novým rozsudkem obviněnému uložit přísnější trest, než činí součet původně uloženého nesprávného trestu, zrušeného ke stížnosti pro porušení zákona a trestu, který byl uložen rozsudkem dříve vyhlášeným, který se při uložení souhrnného trestu současně ruší (srov. č. B 3/1972-29). Ústavní forma ochranného léčení je vždy přísnější než forma ambulantní.

2) Naopak není porušením zákazu reformace in peius, jestliže v dalším řízení soud uloží obviněnému oproti dřívějšímu rozhodnutí navíc i trest vyhoštění podle § 80 TrZ, pokud zároveň podstatně sníží nepodmíněný trest odnětí svobody uložený v dřívějším rozhodnutí, anebo v takovém rozsudku zamění trest vyhoštění na dobu neurčitou za ochranné léčení v ambulantní formě (srov. č. 42/1994-III. Sb. rozh. tr.). Lze připustit zmírnění podmíněného trestu odnětí svobody za současného zpřísnění peněžitého trestu (blíže viz č. NS 27/2009 T-907) i zpřísnění způsobu výkonu trestu odnětí svobody, je-li dostatečně vyváženo zmírněním právní kvalifikace skutku a uložením kratšího trestu odnětí svobody (blíže viz č. NS 77/2011 T-1405), anebo záměnu jednoho dřívějšího potrestání téhož pachatele za jiné, jde-li o důvod pro mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody dle § 59 TrZ. Postavení obviněného není zhoršeno ani uložením trestu propadnutí věci, který zrušeným rozsudkem uložen nebyl, za současného podstatného zmírnění nepodmíněného trestu odnětí svobody (srov. č. 1/1978-II. Sb. rozh. tr.).

C: Adhezní výrok

1) Změnou k horšímu by nepochybně bylo uložení jakékoli povinnosti k náhradě škody či nemajetkové újmy nebo k vydání bezdůvodného obohacení, jestliže takový výrok dříve vůbec učiněn nebyl anebo byl poškozený s celým svým

nárokem odkázán na řízení ve věcech občanskoprávních, dále v případě zvýšení této povinnosti, uložení uvedené povinnosti jednomu z více obviněných namísto původně přiznané solidární odpovědnosti apod.

2) Změnou v neprospěch obviněného však není např. modifikace výroku o náhradě škody nebo nemajetkové újmy nebo o vydání bezdůvodného obohacení jen v tom směru, že nesprávné označení poškozeného subjektu, který již zanikl, je nahrazeno správným označením jeho právního nástupce (srov. č. 25/2002 Sb. rozh. tr.), nebo doplnění chybějícího výroku o tom, že se poškozený odkazuje se svým uplatněným nárokem (nebo s jeho zbytkem) na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem (srov. č. 40/2009 Sb. rozh. tr.).

Zákaz reformace in peius podle § 273 TrŘ platí i v případě, kdy napadeným rozhodnutím byl porušen zákon jak v neprospěch, tak i ve prospěch obviněného. Jestliže tedy bylo za uvedených okolností zrušeno podle § 269 odst. 2 TrŘ napadené rozhodnutí v nedělitelném výroku či ve více neoddělitelných výrocích, kterých se takové porušení zákona týká, lze v novém řízení napravit jen ty vytýkané vady, jejichž nápravou nedojde ke změně rozhodnutí v neprospěch obviněného (srov. č. 43/1997-II. Sb. rozh. tr.). Následné tzv. objektivní porušení zákona, které se jeví jako nevyhnutelný důsledek dřívějšího porušení zákona ve prospěch obviněného, již není možné ani později namítat ve stížnosti pro porušení zákona (§ 266 odst. 4 TrŘ).

Uvedený zákaz změny k horšímu má však i své procesní důsledky. S ohledem na ustanovení § 275 odst. 1 věty první TrŘ nelze v opětovně konaném řízení rozhodnout o zastavení trestního stíhání z důvodu, že obviněný zemřel. Jedná se o výjimku z obecného režimu ustanovení § 11 odst. 1 písm. e) TrŘ, kterou zákonodárce ze zřejmé morální pohnutky vyjádřil nutnost zjednaní nápravy zjištěné nezákonnosti, která šla k tíži obviněného, navzdory jeho úmrtí. *Řízením na podkladě stížnosti pro porušení zákona* se tu totiž míní nejen rozhodnutí Nejvyššího soudu o podané stížnosti pro porušení zákona, nýbrž i další řízení, k němuž má dojít po rozhodnutí uvedeném v § 269 odst. 2 TrŘ, tj. podle § 270 nebo § 271 TrŘ (srov. k tomu č. 18/1967 Sb. rozh. tr.). V tomto případě tedy zákonodárce počítá s tím, že proběhne kompletní řízení až do pravomocného meritorního rozhodnutí (např. zprošťujícího rozsudku nebo mírnějšího odsuzujícího rozsudku při vyslovení všech výroků, tedy i výroku o upuštění od potrestání nebo výroku o trestu, i když je zřejmé, že trest nebude vykonán).⁶⁸²

Zákaz reformationis in peius je třeba důsledně respektovat i za situace, kdy po rozhodnutí soudu I. stupně v novém řízení státní zástupce (popř. poškozený) podá opravný prostředek v neprospěch obviněného: pojmově to samozřejmě možné je, ale nesmí se jím domáhat rozhodnutí celkově méně příznivého pro obviněného, než byl

⁶⁸² Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. II., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3365

původní rozsudek zrušený Nejvyšším soudem ke stížnosti pro porušení zákona podané ve prospěch obviněného.⁶⁸³ Jestliže Nejvyšší soud zrušil pravomocný trestní příkaz a věc nepřikázal státnímu zástupci, nýbrž soudu I. stupně, neplatí ustanovení § 314g odst. 2 věta první za středníkem TrŘ, resp. přesněji řečeno, soud v hlavním líčení není vázán právní kvalifikací ani striktně druhem a výměrou trestu obsaženými ve zrušeném trestním příkazu, ale na rozdíl od konání hlavního líčení v „běžném“ nalézacím řízení po zrušení trestního příkazu podaným odporem nesmí celkově postavení obviněného zhoršit. Teoreticky tedy smí uložit jiné druhy trestu (sankce), pokud půjde celkově o zmírnění potrestání pachatele; nesmí však nikdy uložit nepodmíněný trest odnětí svobody, byl-li trestním příkazem uložen tento druh trestu v podmíněné formě.

Je třeba mít na paměti, že uvedený zákaz reformationis in peius se nevztahuje na samotné řízení, ale na jeho *výsledek*, tedy na samotné rozhodnutí o dané otázce. Postavení obviněného je třeba hodnotit v celém rozsahu rozsudku a jeho následků. Uvedený zákaz se nevztahuje na možnost orgánů činných v trestním řízení provádět úkony a důkazy jdoucí obviněnému k tíži, nevztahuje se ani na možnost zvažovat jinou, přísnější právní kvalifikaci jednání obviněného, zejména za situace, kdy jsou zde pochybnosti o naplnění znaků trestného činu, pro který byl obviněný původně odsouzen, ale zakazuje soudu rozhodnout v novém řízení o vině obviněného oním přísnějším trestným činem, byť by byl přílehavější (srov. přiměřeně č. 41/2007 Sb. rozh. tr.). Uvedený závěr se může promítnout do dalšího procesního postupu i jinak: Jestliže je po zrušení rozhodnutí v řízení o stížnosti pro porušení zákona podané ve prospěch i v neprospěch obviněného zřejmé, že ve sporu o příslušnost byla chybně vyhodnocena právní kvalifikace a namísto předání krajskému soudu věc projednával soud okresní, Nejvyšší soud přikáže věc k novému projednání a rozhodnutí soudu krajskému, i když v dalším řízení již nebude možno uznat obviněného vinným přísnějším trestným činem základajícím věcnou příslušnost podle § 17 TrŘ. Jinak řečeno, náprava nezákonnosti bude spočívat v novém projednání případu věcně příslušným (krajským) soudem, avšak jeho meritorní rozhodnutí nesmí jakkoli postavení obviněného zhoršit, i za cenu tzv. objektivního porušení zákona (srov. přiměřeně č. SR 12/2000). Rozhodl-li kupř. obvodní soud namísto věcně příslušného Městského soudu v Praze o přerušení výkonu trestu odnětí svobody a toto rozhodnutí navíc nebylo učiněno na podkladě správně zjištěného skutkového stavu, Nejvyšší soud vysloví porušení zákona ve prospěch i v neprospěch obviněného, přikáže věc příslušnému Městskému soudu v Praze, jehož úkolem bude „při dodržení všech v úvahu přicházejících ustanovení trestního řádu doplnit dokazování a učinit o žádosti odsouzeného, jež se týká přerušení výkonu trestu odnětí svobody, zákonu odpovídající rozhodnutí“.⁶⁸⁴ Třebaže se soud v novém řízení vypořádá podle požadavků zákona se všemi relevantními důkazy, které by mohly vyznívat zcela v neprospěch obviněného, ve výrokové části nesmí zhoršit předchozí stav, a tedy v dané věci nemůže žádost odsouzeného zamítnout.

⁶⁸³ Císařová, D. a kol.: Trestní právo procesní. 4. vyd., Praha: Linde, 2006, s. 582

⁶⁸⁴ srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 12. 2011, sp. zn. 6 Tz 62/2011

Soud i jiný orgán, který rozhoduje znovu ve věci, v níž dřívější rozhodnutí bylo ke stížnosti pro porušení zákona zrušeno jen částečně, pojme do nového rozhodnutí pouze ty výroky, stran nichž věc znovu rozhoduje. Na souvislost těchto výroků s výroky, v nichž zůstalo dřívější rozhodnutí nedotčeno, přitom výslovně v novém rozhodnutí poukáže (srov. § 123 TrŘ). Obdobně by bylo postupováno v případě příkázání věci bez zrušení napadeného rozhodnutí jen k doplnění chybějícího nebo neúplného výroku dle § 270 odst. 2 TrŘ.⁶⁸⁵

Proti rozhodnutí, které bylo učiněno po příkázání věci k novému projednání a rozhodnutí, jsou podle povahy věci přípustné řádné i mimořádné opravné prostředky (srov. č. 13/2001-II. Sb. rozh. tr.). Z toho vyplývá, že i rozhodnutí v novém řízení může být napadeno stížností či odvoláním, ale i dovoláním, obnovou řízení⁶⁸⁶ nebo novou stížností pro porušení zákona, v níž lze mj. účinně vytýkat i vadu záležející v tom, že v dalším (pokračujícím) řízení buď nebyl respektován závazný právní názor Nejvyššího soudu a nebyly provedeny jím nařízené procesní úkony, anebo v tomto dalším řízení došlo k porušení zákazu změny k horšímu (reformationis in peius).

5.5. Některé další účinky stížnosti pro porušení zákona

S podáním stížnosti pro porušení zákona nebo rozhodnutím o ní se někdy spojují určité buďto procesní nebo i extraprocesní (mimotrestní) účinky, které tak či onak ovlivňují nebo mohou ovlivnit právní postavení obviněného. Především je nutno doplnit předchozí výklad o upozornění na druhou větu ustanovení § 275 odst. 1 TrŘ, podle které se v případě porušení zákona výhradně v neprospěch obviněného doba od právní moci napadeného rozhodnutí až do rozhodnutí Nejvyššího soudu o stížnosti pro porušení zákona nezapočítává do promlčecí doby trestní odpovědnosti (§ 34 TrZ), ale ani do promlčecí doby výkonu trestu (§ 94 TrZ). Jde tu o zvláštní případ tzv. stavení promlčecí doby, jejíž běh opět plynule naváže okamžikem rozhodnutí o stížnosti pro porušení zákona. Citované ustanovení vlastně umožňuje obviněnému, u něhož byl porušen zákon v jeho neprospěch, aby mohl dosáhnout příznivějšího zákonného a spravedlivého rozhodnutí ve svůj prospěch, a to bez ohledu na dobu, která uplynula od spáchání skutku, resp. od právní moci nezákonného konečného rozhodnutí ve věci samé. Na druhé straně však brání i tomu, aby určité porušení zákona v neprospěch obviněného mohlo přivodit situaci, při níž by obviněný bezdůvodně unikl spravedlivému verdiktu a trestu v důsledku promlčení trestní odpovědnosti, byť zpravidla v menším rozsahu.⁶⁸⁷

⁶⁸⁵ Císařová, D. a kol.: Trestní právo procesní. 4. vyd., Praha: Linde, 2006, s. 661

⁶⁸⁶ V daném případě by byl přípustný i návrh na povolení obnovy řízení v neprospěch obviněného, neboť lhůta ve smyslu § 279 písm. b) TrŘ běží od právní moci rozhodnutí, jímž se trestní stíhání skončilo (srov. 43/2003 Sb. rozh. tr.). Navíc je obnova řízení přípustná i proti rozhodnutí Nejvyššího soudu, takže zákaz reformace in peius, ovládající řízení o stížnosti pro porušení zákona, nemůže mít takový dosah a platnost, že by působil i v situaci, kdy došlo ke změně skutkových okolností v neprospěch obviněného.

⁶⁸⁷ Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. II., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3366

Uplatnění stížnosti pro porušení zákona u Nejvyššího soudu má tedy za účinek stavení promlčecích lhůt, což umožňuje efektivní nápravu i starších rozhodnutí. Ustanovení § 275 odst. 1 věty druhé TrŘ platí i v případě, že do rozhodnutí o stížnosti pro porušení zákona (případně do podání stížnosti) již celá promlčecí doba fakticky uplynula. Její běh plynule naváže a pokračuje po odpadnutí překážky věci pravomocně skončené (*rei iudicatae*), tj. po zrušení nezákonného rozhodnutí. Proto lze znovu pachatele postavit před soud, pokud je živ, aniž by se takovým postupem porušil příkaz *ne bis in idem*. Vzniká ovšem otázka, zda lze po uplynutí promlčecí doby podat tzv. akademickou stížnost pro porušení zákona, přesněji řečeno, zda o ní Nejvyšší soud v takovém případě může meritorně rozhodnout. Byl-li zákon porušen jinak než v neprospěch obviněného, věta druhá ustanovení § 275 odst. 1 TrŘ se nepoužije. Jestliže tedy jednou zanikla trestnost činu promlčením⁶⁸⁸, je možno projednávat stížnost pro porušení zákona podanou v neprospěch obviněného? Domnívám se, že nikoliv, neboť i v případě akademické stížnosti pro porušení zákona se řízení vede na podkladě původní obžaloby, což není přípustné s ohledem na ustanovení § 11 odst. 1 písm. b) TrŘ (nejsou přípustné žádné úkony trestního řízení); z toho důvodu by stížnost pro porušení zákona přesto podaná měla být bez věcného přezkoumání zamítnuta jako nepřípustná podle § 268 odst. 1 písm. a) TrŘ.⁶⁸⁹

V případě, kdy Nejvyšší soud v řízení o stížnosti pro porušení zákona shledá, že skutek, pro který se řízení vede, není trestným činem, ale mohl by být příslušnému orgánu postoupen jako přestupek, a zkoumá, zda lze předmětný skutek jako přestupek projednat (viz č. III/1964 Sb. rozh. tr. a č. 68/1980 Sb. rozh. tr.), musí posoudit, zda ve smyslu § 20 odst. 2 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, nedošlo k jeho promlčení. Do běhu jednoleté promlčecí lhůty od spáchání skutku přitom nezapočítává dobu, po kterou bylo pro týž skutek vedeno trestní řízení (§ 12 odst. 10 TrŘ), jež začíná již sepsáním záznamu o zahájení úkonů trestního řízení policejním orgánem podle § 158 odst. 3 TrŘ, nebo provedením neodkladných a neopakovatelných úkonů, které mu bezprostředně předcházejí, a nikoli okamžikem zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 1 TrŘ nebo podle § 314b odst. 1 TrŘ. Toto řízení však obecně nekončí právní mocí meritorního rozhodnutí, ale byl-li obviněný uznán vinným, zahrnuje též další řízení jako např. řízení vykonávací (§ 315 až § 362 TrŘ), řízení o dovolání (§ 265a až § 265s TrŘ), o stížnosti pro porušení zákona (§ 266 až § 276 TrŘ), atd. Pokud bylo vydáno rozhodnutí např. o zproštění obžaloby nebo o zastavení trestního stíhání, končí trestní řízení právní mocí tohoto rozhodnutí.⁶⁹⁰ Je tedy vhodné připomenout, že promlčecí doba ve vztahu k přestupku, jenž lze v činu, pro který se trestní řízení

⁶⁸⁸ Spíše teoretická je možnost zániku trestnosti zánikem nebezpečnosti činu pro společnost ve smyslu § 65 tr. zákona č. 140/1961 Sb., který platil do 31. 12. 2009. Projednání stížnosti pro porušení zákona by to však nikdy nebránilo, protože procesním důsledkem zde není nepřipustnost dalších úkonů trestního řízení (§ 11 odst. 1 TrŘ), ale případné zproštění obžaloby dle § 226 písm. e) TrŘ. Pokud by tedy Nejvyšší soud zjistil, že stížnost pro porušení zákona podaná ve prospěch obviněného je důvodná, a napadené rozhodnutí zrušil, v dalším postupu by mohl zohlednit právě např. zánik nebezpečnosti činu pro společnost (srov. § 2 odst. 1 TrZ).

⁶⁸⁹ V tomto případě by nešlo o zamítnutí stížnosti pro opožděnost dle § 268 odst. 1 písm. b) TrŘ.

⁶⁹⁰ srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 2. 2009, sp. zn. 8 Tdo 157/2009

vede, spatřovat, neběží ani po právní moci odsuzujícího meritorního rozhodnutí, nebylo-li upuštěno od potrestání bez dalšího opatření, ani v průběhu řízení na podkladě stížnosti pro porušení zákona, a opětovně počíná běžet až okamžikem právní moci rozhodnutí o postoupení věci správnímu orgánu. Byla-li podána stížnost pro porušení zákona v neprospěch obviněného proti zprošťujícímu výroku či zastavení trestního stíhání, nezpůsobuje její podání opětovné stavení promlčecí lhůty pro projednání přestupku a tato lhůta tedy bez překážky běží dál.⁶⁹¹

Podání stížnosti pro porušení zákona není samo o sobě způsobilé zasáhnout do základních práv obviněného, byť by takové oprávnění bylo použito v jeho neprospěch; tato základní práva se v řízení dle § 266 a násl. TrŘ i nadále nacházejí pod ochranou moci soudní (srov. čl. 4 Ústavy ČR), již orgán exekutivy pouze navrhuje přezkum pravomocných rozhodnutí, která dle jeho právního názoru trpí v zákoně specifikovanými vadami. Za současného stavu právní úpravy, shledá-li Nejvyšší soud porušení zákona ve prospěch obviněného, toto pouze konstatuje tzv. akademickým výrokem, který se žádným způsobem nedotýká právní moci napadeného rozhodnutí (§ 269 odst. 1 TrŘ). Sám akademický výrok tedy není naprosto srovnatelný s výrokem o vině trestným činem. Akademický výrok se zejména v případech, kdy Nejvyšší soud vysloví porušení toliko procesních předpisů, týká obviněného vlastně jen zprostředkovaně. Nejvyšší soud se zde totiž vyjadřuje pouze k otázce dodržení zákonného procesního postupu v původním řízení. Do popředí tak vystupuje širší účel stížnosti pro porušení zákona, jímž je řešení a zobecnování otázek zásadního významu a vytváření judikatury.⁶⁹² Samotný podnět ministru spravedlnosti k podání stížnosti pro porušení zákona není prostředkem k ochraně práv jednotlivce, takže nemá žádný vliv na běh zákonné lhůty k podání ústavní stížnosti podle § 72 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu. V souvislosti s odložením podnětu tak nemůže dojít k protiprávnímu zásahu do práva obviněného (podatele) na spravedlivý proces.⁶⁹³

Řízení o stížnosti pro porušení zákona je řízením samostatným. Proto je rozhodnutí v něm učiněné, v souladu s ustálenou judikaturou Ústavního soudu, i v řízení o ústavní stížnosti zkoumáno co do způsobilosti zasáhnout do základních práv stěžovatele samostatně, bez přímého propojení s rozhodnutími přijatými v původním řízení. Ústavní soud je v řízení o ústavní stížnosti směřující proti rozhodnutí Nejvyššího soudu o stížnosti pro porušení zákona oprávněn přezkoumávat pouze toto řízení samo, a nikoli původní řízení, v němž bylo rozhodováno o vině stěžovatele.⁶⁹⁴ Směřuje-li ústavní stížnost současně proti

⁶⁹¹ Okamžik, který by znovu stávil běh promlčecí doby přestupku, by v tomto případě nastal teprve s kasačním výrokem Nejvyššího soudu, který však v řízení o stížnosti pro porušení zákona – na rozdíl od řízení o dovolání – vydat nelze. Srov. opětovně usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 2. 2009, sp. zn. 8 Tdo 157/2009, in fine.

⁶⁹² viz usnesení Ústavního soudu ze dne 30. 9. 2010, sp. zn. III. ÚS 2624/10

⁶⁹³ viz usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 14. 12. 1993, sp. zn. III. ÚS 124/93, uveřejněné pod č. 4, ve sv. 2 Sb. nál. a usn. ÚS ČR

⁶⁹⁴ viz nálezy Ústavního soudu ze dne 22. 11. 2004, sp. zn. I. ÚS 287/04 (Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 35, nálezy č. 174), usnesení Ústavního soudu ze dne 12. 7. 2006, sp. zn. IV. ÚS 202/05, a ze dne 7. 10. 2010, sp. zn. III. ÚS 2526/10

původnímu rozhodnutí i proti rozhodnutí Nejvyššího soudu o stížnosti pro porušení zákona, je třeba i lhůty k podání ústavní stížnosti posuzovat samostatně (odděleně).

V případě, že Ústavní soud zruší rozhodnutí Nejvyššího soudu o stížnosti pro porušení zákona, pak po doručení nálezu Ústavního soudu pokračuje Nejvyšší soud ve stejném složení senátu v projednávání podané stížnosti, nestanoví-li zákon nebo Ústavní soud jinak. Přitom je Nejvyšší soud vázán právním názorem, který ve věci vyslovil Ústavní soud, a je povinen provést úkony a doplnění, jejichž provedení Ústavní soud nařídil (srov. § 314h odst. 1 TrŘ). Nejvyšší soud je tedy povinen znovu o stížnosti pro porušení zákona rozhodnout, a to v intencích nálezu Ústavního soudu, popř. učinit další potřebná rozhodnutí nebo opatření (např. ustanovení obhájce obviněnému).

V praxi se vyskytly případy, kdy byl podán podnět ke stížnosti pro porušení zákona a současně odsouzený požádal Ministerstvo spravedlnosti o předání výkonu trestu odnětí svobody do ciziny, případně probíhalo extradiční řízení. Podání stížnosti pro porušení zákona ve prospěch obviněného může v některých případech odůvodnit rozhodnutí o odložení vydání této osoby ve smyslu § 99 ZMJSpT na dobu, po kterou je nezbytná její přítomnost v České republice v souvislosti s jiným trestným činem, než který je předmětem žádosti o její vydání, a to pro účely trestního řízení vedeného v České republice nebo pro účely výkonu trestní sankce spojené se zbavením osobní svobody. Návrh k takovému postupu může učinit mj. Ministerstvo spravedlnosti, státní zástupce nebo osoba, o jejíž vydání jde. Bude to přicházet v úvahu zejména v případech, kdy lze důvodně očekávat zrušení rozhodnutí napadeného stížností pro porušení zákona a vrácení věci k novému projednání a kdy závažnost trestného činu, v souvislosti s nímž je navrhováno odložení vydání a kterého se týká stížnost pro porušení zákona, je vyšší než závažnost trestného činu, pro který má být osoba vydána.

Jestliže má dojít k předání odsouzeného k výkonu trestu odnětí svobody nebo ochranného opatření spojeného se zbavením osobní svobody do cizího státu (§ 137 ZMJSpT), pak nejen podání stížnosti pro porušení zákona, nýbrž i prošetřování podnětu k takovému postupu by mělo mít za účinek pozastavení realizace předání osoby ze strany Ministerstva spravedlnosti a vyčkání výsledku řízení nebo šetření, a to za předpokladu, že takový postup může vést ke zrušení a změně rozhodnutí, kterým byla uložena trestní sankce, jejíž výkon má být předán do cizího státu. Bylo by protismyslné a matoucí předávat výkon rozhodnutí za situace, kdy ministr spravedlnosti napadl meritorní rozhodnutí mimořádným opravným prostředkem, resp. neukončil šetření o podnětu. V obou shora nastíněných situacích je zapotřebí zajistit dobrou komunikaci mezi příslušnými odbornými útvary Ministerstva spravedlnosti tak, aby byl postup ministerstva ve vztahu k obviněnému zkoordinován.

Podnět k podání stížnosti pro porušení zákona není počítán mezi vnitrostátní právní prostředky nápravy, které je třeba neúspěšně vyčerpat k ochraně svého práva, aby se podatel mohl obrátit se stížností proti rozhodnutí na Evropský soud pro

lidská práva (srov. čl. 35 odst. 1 EÚLP). Šestiměsíční lhůta k podání stížnosti evropskému soudu tedy běží nezávisle na podání podnětu, neboť uplatnění stížnosti pro porušení zákona závisí pouze na vůli ministra spravedlnosti. Jestliže je však podnět podán již v průběhu řízení před Evropským soudem pro lidská práva a ministr spravedlnosti shledá porušení zákona v neprospěch stěžovatele, měl by postupovat podle § 266 a násl. TrŘ bez ohledu na to, že vládní zmocněnec činný u Ministerstva spravedlnosti zastupuje v řízení protistranu (stranu žalovanou). Existuje-li totiž vnitrostátní procesní prostředek použitelný k odstranění či nápravě nezákonného stavu, je třeba jej přednostně využít, neboť individuální stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva je nutno považovat za prostředek subsidiární. Subsidiarita jako klíčový princip ovládající systém kontroly dodržování EÚLP vyjadřuje tezi, že primární odpovědnost za dodržování lidských práv mají členské státy Rady Evropy a jejich soudní soustavy. Státy se nemusejí zpovídat ze svých činů před mezinárodním tělesem předtím, než dostaly příležitost napravit věci prostřednictvím svého vlastního právního systému.⁶⁹⁵ Podle mého názoru této zásadě odpovídá na straně kteréhokoli státního orgánu povinnost použít všech účinných procesních prostředků nápravy, jejichž uplatnění jinak záleží na jejich volném uvážení; v případě zjištění porušení EÚLP, ať již na základě argumentů vyplývajících z přípustné individuální stížnosti projednávané Evropským soudem pro lidská práva, nebo z ustálené (pilotní) judikatury tohoto soudu dopadající i na daný případ, je ministr spravedlnosti *povinen* podat stížnost pro porušení zákona ve prospěch stěžovatele, jestliže v řízení o ní lze porušení základního práva odstranit či napravit. Byla-li stížnost pro porušení zákona již dříve podána, ale Nejvyšší soud ji zamítl jako nedůvodnou⁶⁹⁶, podatel se může obrátit na Evropský soud pro lidská práva teprve po neúspěšném uplatnění ústavní stížnosti proti rozhodnutí Nejvyššího soudu.

V závěrečné části této podkapitoly si dovolím ještě pár slov k možným účinkům tzv. akademického výroku Nejvyššího soudu na právní postavení obviněného. Jak jsme se již opakovaně zmínili, samotné vyslovení porušení zákona ve prospěch obviněného se nijak nedotýká právní moci a vykonatelnosti napadeného rozhodnutí a odráží pouze zájem na sjednocování soudní praxe či řešení důležité právní otázky, kterou je možno zobecnit. V trestním řízení se tak postavení obviněného akademickým výrokem v žádném ohledu nemění. To ovšem neznamená, že by takové rozhodnutí Nejvyššího soudu bylo právně bezvýznamné a irelevantní a že by nemohlo mít vliv na postavení obviněného v řízení ve věcech občanskoprávních, konkrétně vliv na to, zda dříve obviněný unese břemeno důkazní či břemeno tvrzení. Rozsudek Nejvyššího soudu vždy působí silou přesvědčivosti jakožto akt aplikace práva pocházející od nejvyššího článku soustavy obecných soudů, takže právní názor v něm vyslovený je nepochybně relevantní i pro civilní soud. Domnívám se, že akademický výrok se může podle okolností případu projevit při uplatňování soukromoprávních nároků ve dvou směrech: jednak ve sporech mezi

⁶⁹⁵ Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M.: Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 191

⁶⁹⁶ Nepřípustně podaná stížnost pro porušení zákona nesplňuje podmínku účinného právního prostředku, který by byl in concreto způsobilý porušení základních práv napravit.

obviněným a poškozeným či třetí osobou a jednak při uplatňování nároku obviněného na náhradu škody a nemajetkové újmy způsobené při výkonu veřejné moci nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem. V prvním případě si lze představit, že rozhodnutí Nejvyššího soudu o akademicky pojaté stížnosti pro porušení zákona může např. zpochybnit aktivní či pasivní žalobní legitimaci některého účastníka řízení, který předtím vystupoval v řízení trestním, či podstatně ovlivnit hodnotící úvahy civilního soudu v incidenčních sporech vzešlých z řízení insolvenčního, v řízeních o určovacích žalobách, o žalobách na náhradu škody na zdraví⁶⁹⁷ apod.

Odpovědnost za nezákonné trestní stíhání či nezákonně vykonanou vazbu nese stát; příslušný nárok je třeba nejprve uplatnit u odboru odškodňování Ministerstva spravedlnosti, a teprve v případě, že nárok není v uplatněném rozsahu do šesti měsíců od podání žádosti uspokojen, může oprávněná osoba podat žalobu k soudu [srov. § 6 odst. 2 písm. a), § 14 zákona č. 82/1998 Sb., v platném znění]. Tzv. akademický výrok Nejvyššího soudu bude mít v praxi význam zejména pro osoby odlišné od obviněného, v jejichž prospěch byla stížnost pro porušení zákona úspěšně podána. Ti mohou získat relevantní podklad pro úspěšné uplatnění nároku na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím orgánu činného v trestním řízení a v případě neuspokojení nároku Ministerstvem spravedlnosti podklad pro podání žaloby k soudu. K tomu je nutno poznamenat, že podle § 8 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb. sice platí, že nárok na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím může být uplatněn, není-li stanoveno jinak, pouze tehdy, pokud pravomocné rozhodnutí bylo pro nezákonnost *zrušeno nebo změněno* příslušným orgánem, avšak Ústavní soud vyslovil závěr, že „při splnění podmínek odpovědnosti státu v materiálním slova smyslu je potřeba se vyvarovat takové formalistické interpretace § 8 odst. 1 citovaného zákona, jež by odpovědnost státu fakticky (a neoprávněně) vyloučila“.⁶⁹⁸ Trváním na formálním zrušení (změně) nezákonného rozhodnutí by se v těchto případech přehlížel cíl právní úpravy odpovědnosti státu obsažené v zákoně č. 82/1998 Sb., tedy aby majetková újma, způsobená nesprávným či nezákonným zásahem státu proti občanovi, byla odčiněna. K této problematice existuje dosud jen velmi skrovná judikatura; je však zřejmé, že tzv. akademický výrok Nejvyššího soudu, vydaný po právní moci rozhodnutí o zamítnutí žaloby zúčastněné osoby vůči státu dle zákona č. 82/1998 Sb., lze dokonce považovat i za nové rozhodnutí, které může přinést pro účastníka příznivější rozhodnutí ve věci a být způsobilé založit důvod obnovy řízení podle § 228 odst. 1 písm. a) OSŘ, neboť působí *ex tunc*.⁶⁹⁹

⁶⁹⁷ Vysloví-li např. Nejvyšší soud, že rozhodnutí o zproštění obžaloby z důvodu nutné obrany či oprávněného použití zbraně je nezákonné, neboť tyto okolnosti vylučující protiprávnost nenastaly, lze očekávat, že civilní soud bude z takového právního posouzení vycházet i v řízení o žalobě na náhradu škody na zdraví. V případě absence protiprávnosti činu by totiž nemohl být shledán ani občanskoprávní delikt.

⁶⁹⁸ Srov. nález Ústavního soudu ze dne 9. 7. 2009, sp. zn. II. ÚS 1774/08

⁶⁹⁹ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 7. 2011, sp. zn. 28 Cdo 4158/2011, kterým byla zrušena rozhodnutí civilních soudů o zamítnutí žaloby na obnovu řízení a věc vrácena soudu I. stupně k dalšímu řízení. Žalobce vydal osobní automobil jako věc potřebnou pro trestní řízení, vůz byl Policií ČR podle § 80 odst. 1 TrŘ vrácen jiné osobě. Žalobce prohrál spor s Ministerstvem spravedlnosti o náhradu škody způsobené nezákonným

Pokud jde o dopad akademického výroku na obviněného, záleží na povaze řešené právní otázky. Některá tato rozhodnutí mohou vést ministerstvo k zamítnutí předžalobního nároku, pokud již nebyl uspokojen. Soudy také řešily otázku, jaký vliv má řízení o stížnosti pro porušení zákona na případný nárok obviněného na spravedlivé zadostiučinění za nepřiměřenou délku trestního řízení. Podle Nejvyššího soudu ani v případě, kdy dojde na základě úspěšně podané stížnosti pro porušení zákona ve prospěch obviněného ke zrušení původního odsouzení a věc je přikázána k novému projednání, nelze v řízení o zadostiučinění za porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě z hlediska kritéria celkové délky řízení uvažovat dobu od pravomocného odsouzení do zahájení řízení o stížnosti pro porušení zákona, nebo snad dokonce dobu od zahájení původního řízení do jeho skončení po zrušení původního odsouzení. Je tomu tak proto, že stížnost pro porušení zákona není běžným pokračováním původního trestního řízení, její podání není v dispozici obviněného a není vázáno na dodržení žádné lhůty.⁷⁰⁰ Obdobný závěr učinil i Ústavní soud ohledně případného započtení délky řízení o stížnosti pro porušení zákona podané v neprospěch obviněného, což je „institut úřední povahy, který nemůže mít svým akademickým výrokem žádný faktický negativní důsledek pro obviněného a slouží pouze k zadostiučinění objektivnímu právu a k sjednocování judikatury pro futuro. Stěžovatel jako obviněný v trestním řízení tak nemohl objektivně pocítovat nejistotu z důvodu podání této stížnosti ministryní spravedlnosti. Specifičnost stížnosti pro porušení zákona potvrzuje i fakt, že ji může podat pouze ministr spravedlnosti, a to bez časového omezení.“⁷⁰¹

6. Stížnost pro porušení zákona podle věcného záměru nového trestního řádu a úvahy de lege ferenda

6.1. Místo stížnosti pro porušení zákona v rekodifikaci trestního práva procesního

Následující podkapitola je věnována budoucnosti institutu stížnosti pro porušení zákona v právním řádu České republiky a úvahám legis ferendae s tím souvisejícím. Je to otázka stále aktuální, neboť – řečeno s nadsázkou – Ministerstvo spravedlnosti již nejméně deset let „sní svůj legislativní sen“ o rekodifikaci trestního práva procesního, která tak bohužel přijde s velkým zpožděním po rekodifikaci práva hmotného. Dosud byl zveřejněn pouze věcný záměr nového trestního řádu, který je

rozhodnutím. Nejvyšší soud však v řízení o stížnosti pro porušení zákona rozsudkem ze dne 29. 11. 2005, sp. zn. 4 Tz 153/2005, konstatoval, že státní zástupkyně měla usnesení policejního orgánu o vrácení věci jiné osobě zrušit, neboť ten postupoval v rozporu se zákonem a vrátil motorové vozidlo nikoli osobě, která mu je v trestním řízení po výzvě vydala (žalobci), ale osobě jiné, aniž tato uplatnila k věci (nezpochybnitelné) právo. Státní zástupkyně dále měla s ohledem na nedostatečné vyřešení otázky vlastnického práva k tomuto automobilu policejnímu orgánu nařídit, aby doplnil podklady v intencích předestřených důkazů a následně vozidlo uložil do soudní úschovy – poté by bylo nutno věc řešit v rovině občanského soudního řízení. Poněvadž tak neučinila, byla tím pro žalobce vytvořena právní i faktická překážka pro další výkon jeho vlastnického práva.

⁷⁰⁰ srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2012, sp. zn. 30 Cdo 1265/2012; Nejvyšší soud přitom v rozsudku ze dne 10. 3. 2011, sp. zn. 30 Cdo 2742/2009, dovodil, že do celkové doby řízení se pro účely aplikace § 13 odst. 1 a § 31a zákona č. 82/1998 Sb. započítává i délka řízení o dovolání, řízení o kasační stížnosti či řízení o stížnosti ústavní.

⁷⁰¹ srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 27. 9. 2012, sp. zn. III. ÚS 2549/12

k dispozici mj. na webové stránce Ministerstva spravedlnosti. Pro některé odborníky je neskrývaným překvapením, že v něm nadále figuruje i úprava stížnosti pro porušení zákona, byť v revidované podobě, a to při současném zachování institutů dovolání (dle nové terminologie „kasační stížnost“), obnovy řízení i zvláštního kasačního oprávnění nejvyššího státního zástupce.

Podle zmíněného věcného záměru nového trestního řádu by stížnost pro porušení zákona mohl podat ministr spravedlnosti k Nejvyššímu soudu proti rozhodnutí soudu (a contrario nikoli státního zástupce), které nelze napadnout kasační stížností (dovoláním)⁷⁰², a to za podmínek dnes uvedených v § 266 odst. 1, 2 TrŘ. Novinkou je dvouletá lhůta k podání stížnosti počítaná od právní moci rozhodnutí, což by se netýkalo pravomocných odsuzujících rozsudků vyhlášených mezi 25. 2. 1948 a 31. 12. 1989, jimiž byl obviněný odsouzen z důvodů neslučitelných se základními principy demokratického právního státu. Stížnost pro porušení zákona by byla přípustná jen ve prospěch obviněného. Osnova zamýšlí odstranit duplicity mimořádných opravných prostředků a v uvedených ohledech je restriktivnější než současná úprava. Dále je zde konstatováno, že navzdory rozsáhlé rehabilitaci podle zákona č. 119/1990 Sb. se i v současné praxi napravují tzv. staré křivdy komunistického režimu cestou stížnosti pro porušení zákona. Proto se zákonodárce přiklání k zachování této možnosti s tím, že ministr spravedlnosti by byl povinen v podané stížnosti pro porušení zákona vymežit důvody, na jejichž základě dospěl k závěru, že přezkoumávané rozhodnutí bylo neslučitelné se základními principy demokratického právního státu. Alternativně je zmiňována možnost úpravy „rehabilitačních“ stížností ve zvláštním zákoně.

Podle Púryho by měla nová právní úprava mimořádných opravných prostředků splnit tři požadavky:

- a) zabránit nadužívání (resp. zneužívání) mimořádných opravných prostředků a dosáhnout toho, aby se strany nadměrně nespolehaly na jejich využití,
- b) vést ke zkvalitnění rozhodovací praxe orgánů činných v trestním řízení již v prvním a druhém stupni,
- c) celkově zmodernizovat úpravu opravných systémů.⁷⁰³

Tento autor považuje stížnost pro porušení zákona za „překonaný prostředek nežádoucího zásahu orgánu moci výkonné do rozhodování orgánů činných v trestním řízení“ a na podporu svého názoru uvádí důvody věcné (porušení principu rovnosti zbraní, narušení zásady obžalovací a proporcionality zásahu státu do základních práv a svobod díky selektivnímu využívání stížnosti pro porušení zákona), důvody historické (poukaz na inspiraci sovětským právem, rozpor s právním státem), důvody systematické (vedle dovolání a kasačního oprávnění nejvyššího státního

⁷⁰² např. trestní příkaz nebo rozhodnutí ve vykonávacím řízení

⁷⁰³ Púry, F.: Mimořádné opravné prostředky v návrhu věcného záměru nového trestního řádu. In: Gřivna, T., Vanduchová, M. (věd. red.): Rekodifikace trestního práva procesního (aktuální problémy). Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2008, s. 107

zástupce není další mimořádný opravný prostředek tohoto typu nutný) a důvody další (výlučnou aktivní legitimaci má mít tentýž ministr spravedlnosti, který provádí i správu Nejvyššího soudu, ovlivňuje jeho personální obsazení a financování). Důvody důsledné soudní rehabilitace již pominuly, jde o osamoceny argument věcného záměru.⁷⁰⁴

Přednesené argumenty jsou jistě relevantní a závažné a nutno přiznat, že je sdílí větší část soudobé odborné literatury. Zaznívají však v rovině víceméně akademické a teoretické, takže proti nim lze postavit argumentaci založenou na empirických poznatcích o tom, jak je tento institut reálně využíván. Je s podivem, jestliže předsedovi senátu Nejvyššího soudu, který agendu stížností pro porušení zákona dobře zná, připadá smysluplnější rutinně odmítat stovky zjevně neopodstatněných dovolání, která každý rok zbytečně podají obvinění, než napravovat závažné nezákonnosti na podkladě desítek kvalifikovaně zpracovaných a z 80-90 % důvodných stížností pro porušení zákona. S přihlédnutím k výsledkům obsahové analýzy stížností pro porušení zákona v této práci předestřené si dovoluji konstatovat vcelku zřejmý fakt, a sice že dovolání a stížnost pro porušení zákona se v převážné části rozsahem svého uplatnění a použití nekryjí. Při znalosti praxe nelze v žádném případě hovořit o nežádoucí či nadbytečné duplicitě těchto dvou mimořádných opravných prostředků, spíše naopak, zjištěné údaje nasvědčují žádoucí komplementaritě mimořádných opravných prostředků. Předmětem řízení o stížnosti pro porušení zákona jsou v naprosté většině rozhodnutí, proti nimž není dovolání formálně přípustné, nebo sice přípustné je, ale vytýkané pochybení nenaplnuje žádný ze zákonných důvodů dovolání. Nelze pominout ani zcela praktickou okolnost, která odrazuje některé odsouzené od uplatnění dovolání – povinné podání advokátem a riziko hrazení nákladů dovolacího řízení, což je pro mnohé neakceptovatelné, ačkoli mohou být oprávněně přesvědčeni o nezákonnosti pravomocného rozhodnutí. Tito odsouzení pak často využívají možnost bezplatného přezkoumání podnětu odborným aparátem a případného podání stížnosti pro porušení zákona, a to i na doporučení obhájce.

Podle mých osobních zkušeností se stížnost pro porušení zákona neuplatňuje selektivně v tom smyslu, že by se vědomě zakrývala flagrantní nezákonnost a nedal průchod spravedlnosti; odmítnutí stížnost podat lze zaznamenat jen ve zcela ojedinělých a právně velmi sporných případech. Určitá selektivnost se občas vyskytuje spíše v opačném duchu, kdy ministr spravedlnosti některému účastníkovi z „politických“ důvodů poskytne symbolickou výhodu, která spočívá jedině v tom, že věc bude nezávisle přezkoumána Nejvyšším soudem. To samo o sobě není v rozporu s koncepcí demokratického právního státu, zvláště když se díky hromadným sdělovacím prostředkům z některých trestních kauz stává i bez přičinění ministra spravedlnosti věc veřejná či dokonce věc politická. Jestliže přetrvávající pochybnosti široké veřejnosti o správnosti a zákonnosti vyřešení konkrétního případu

⁷⁰⁴ Púry, F.: Mimořádné opravné prostředky v návrhu věcného záměru nového trestního řádu. In: Gřivna, T., Vanduchová, M. (věd. red.): Rekodifikace trestního práva procesního (aktuální problémy). Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2008, s. 111-113

ohledně viny či trestu již přerostou v pochybnosti o fungování justice jako takové, pak určité gesto ministra spravedlnosti je namístě, jde o *favor defensionis* a může vést nanejvýš k zamítnutí návrhu a podrobnému odůvodnění takového postupu.

Ani v případě právně-teoretických argumentů nevnímám situaci černobíle. Především mi není jasné, jak institut stížnosti pro porušení zákona podle současné úpravy a výkladu může narušit zásadu obžalovací. Nejvyšší soud se v současnosti prakticky nemůže ocitnout v situaci, že by měl na podkladě stížnosti pro porušení zákona vyslovit, že ve věci má či nemá být podána obžaloba, neboť s ohledem na poměr ustanovení § 266 a násl. TrŘ k ustanovení § 174a TrŘ je stížnost pro porušení zákona nepřipustná proti rozhodnutí o zastavení trestního stíhání i postoupení věci v přípravném řízení.⁷⁰⁵ Koncepce rozdělení procesních funkcí a výlučná role veřejného žalobce nemůže být a v praxi není ministrem spravedlnosti ani Nejvyšším soudem žádným způsobem negována či oslabována. Někdy dokonce sami žalobci zjistí nezákonnost ve vlastním postupu a dají podnět k podání stížnosti pro porušení zákona, jelikož jiný prostředek nápravy není v českém právním řádu k dispozici.⁷⁰⁶

Pokud jde o kritizované narušení rovnosti stran, je třeba vycházet z toho, že Ústavní soud tím, že nezrušil institut stížnosti pro porušení zákona jako celek, záměrně ponechal nespornou výhodu obhajobě. Výsledný stav právní úpravy, který byl ještě upraven zrušením oprávnění ministra spravedlnosti odkládat či přerušovat výkon napadeného rozhodnutí, byl a nadále zůstává ústavně konformní, tedy slučitelný s právem obviněného na spravedlivý proces. Ministra spravedlnosti lze stěží považovat za stranu trestního řízení, jde o subjekt stojící mimo trestní řízení, který na jeho výsledku není zainteresován. I v řízení o stížnosti pro porušení zákona zastupuje veřejnou žalobu pouze státní zástupce, který musí být přítomen veřejnému zasedání a může prezentovat zcela jiný právní názor než ministr spravedlnosti. Interference moci výkonné do sféry moci soudní není v kontextu českého právního řádu nepřiměřená (srov. např. s milostmi či extradicemi) a sleduje v demokratickém státě naprosto legitimní účel (iniciace nápravy zřejmé nezákonnosti jdoucí k tíži obviněné osoby). Od doby vydání derogačního nálezu Ústavního soudu ze dne 31. 10. 2001, sp. zn. Pl. ÚS 15/01, se podstatně změnila povaha i užití stížnosti pro porušení zákona – byl zrušen revizní princip přezkumu a oproti tehdejší praxi již nelze vytýkat nadpoloviční a stále se zvyšující podíl stížností podaných v neprospěch obviněných.

⁷⁰⁵ Podání stížnosti pro porušení zákona do rozhodnutí v přípravném řízení nijak neomezuje státního zástupce v podání obžaloby či v meritorním vyřízení věci. Vyhoví-li Nejvyšší soud stížnosti pro porušení zákona podané proti usnesení soudu o vrácení věci státnímu zástupci k došetření nebo o odmítnutí návrhu na potrestání, rozhodne toliko tzv. akademickým výrokem, aniž by zasahoval do postupu orgánu veřejné žaloby. Jelikož výrok podle § 268 odst. 2 TrŘ nemá vliv na vykonatelnost napadeného rozhodnutí, bude státní zástupce navzdory akademickému výroku Nejvyššího soudu povinen provést úkony, které byly soudem nařizeny, resp. nařídit konání vyšetřování.

⁷⁰⁶ Tento názor zastává např. Nejvyšší státní zastupitelství v diskusi o nápravě vad záležejících v tom, že o stížnosti proti usnesení o zahájení trestního stíhání rozhodl státní zástupce, který dal k tomuto postupu pokyn nebo souhlas.

Kritici odmítají připustit, že by mohlo být užitečné získat a využít v rovině mimořádných opravných řízení i pohled zvnějšku soudnictví, od externího odborníka, který je však spolutvůrcem trestní politiky státu a může se na některá existující soudní rozhodnutí dívat poněkud jinou optikou. Koneckonců, ministři spravedlnosti nebo zvláštní mimosoudní orgány se v řadě západních zemí podléhají na revizích pravomocných trestních rozsudků⁷⁰⁷, což považují za obohacující a prospěšný prvek pro celý justiční systém, který má jinak tendenci spíše setrvávat v rozhodnutém (*stare decisis*). A představa, že při současné složitosti a komplexnosti trestního práva hmotného i trestního řízení mají všichni obvinění stejnou schopnost účinně uplatňovat ve všech fázích trestního řízení svá práva a zájmy, se mi jeví jako pomýlená. Formální „rovnost zbraní“ totiž sama o sobě nezaručuje celkovou spravedlivost procesu. Stížnost pro porušení zákona dosud představovala způsob, jak na základě zcela neformálního podnětu přezkoumat spisový materiál z mnoha hledisek a v případech závažnějšího porušení zákona iniciovat potřebnou nápravu. Ministr spravedlnosti přitom sám nerozhoduje o ničem, obviněný zůstává plně v soudní jurisdikci a není omezen v podání jiných mimořádných opravných prostředků. Institut stížnosti pro porušení zákona překonává či zmírňuje problém s reálnou dostupností mimořádného opravného prostředku u osob nemajetných, znevýhodněných nízkým právním povědomím apod.

Na základě všech výše uvedených skutečností se domnívám, že i v novém trestním řádu by mělo být zachováno oprávnění ministra spravedlnosti přezkoumávat trestní spisy a podávat mimořádný opravný prostředek k Nejvyššímu soudu. Netrvám ovšem sveřepě na zachování institutu stížnosti pro porušení zákona jako takového, jde primárně o správné nastavení opravných systémů tak, aby se každý obviněný mohl domoci nápravy nezákonnosti zhruba ve stejném rozsahu jako dnes. Podle mého názoru není v možnostech nové úpravy zkvalitnit rozhodování nalézacích a odvolacích soudů do té míry, že by se výrazně snížila chybovost. Systém mimořádných opravných prostředků musí reflektovat reálný (ne zcela uspokojivý) stav věcí v přítomnosti a nikoli stavět na vytčeném ideálu a představách o budoucím optimálním vývoji. Zlepší-li se výrazně práce nižších soudů, bude namíste i přehodnocení ingerence Nejvyššího soudu.

Nastiňme čtyři základní možnosti *de lege ferenda* pro budoucí uspořádání mimořádných opravných prostředků v českém trestním řízení:

⁷⁰⁷ K tomuto tématu viz blíže Huff, C. R., Killias, M. (eds.): *Wrongful conviction. International perspectives on miscarriages of justice*. Philadelphia: Temple University Press, 2008; zejména upozorňují na kapitulu č. 7, v níž je popsán (ovšem kriticky) přezkum pravomocně skončených případů prováděný kanadským ministrem spravedlnosti, na kapitulu č. 10, zmiňující nezávislý mimosoudní orgán *Criminal Cases Review Commission* s působností pro Anglii, Wales a Severní Irsko, financovaný Ministerstvem spravedlnosti, a na kapitulu č. 12 pojednávající o tzv. *pourvoi en révision*, kterou může ve Francii podat jen zvláštní těleso (*Commission de révision des condamnations pénales*) z podnětu jak odsouzeného, tak i ministra spravedlnosti. Analyzované nápravné mechanismy se primárně týkají nápravy skutkových vad pravomocných rozhodnutí („justičních omylů“), což je organizačně a technicky ještě náročnější než vyhledávání závažných vad právních. Podle mého názoru však věcně nesprávné rozhodnutí představuje srovnatelnou újmu na spravedlivosti rozhodování jako vady hmotněprávní či procesní. Neprávem odsouzenou osobu lze postavit naroveň osobě odsouzené v nespravedlivém procesu či v důsledku vadné aplikace práva. Otázka zapojení mimosoudních, avšak veřejnoprávních orgánů do přezkumu je tak pro obě situace stejně validní a naléhavá.

1) Trojinstanční systém

Tuto možnost uvádím spíše jako teoretickou variantu, která by ovšem z mimořádných opravných prostředků ponechala pouze obnovu řízení a odstranila jak stížnost pro porušení zákona, tak dovolání. Třetí instance by byla plně ovládána kasačním principem rozhodování, vázaností rozsahem opravného prostředku a uváděnými důvody, nicméně by meritorně přezkoumávala jednak konečná rozhodnutí soudů II. stupně, jimiž bylo ve věci nově rozhodováno, a jednak zamítavá či negativní rozhodnutí soudů II. stupně za předpokladu, že totožnou námitku uplatnil účastník již v prvním řádném opravném prostředku a nebyla vyslyšena. Onen druhý opravný prostředek (např. revize, rekurz, zmateční stížnost apod.) by mohl podat jak obviněný, tak státní zástupce, a stran adhezního výroku i poškozený. Již Hladil ve své práci z roku 1970 zvažoval zavedení trojinstančního systému projednání trestních věcí a tedy dalšího řádného opravného prostředku typu zmateční stížnosti, založené na kasačním principu. Toto řešení však zavrhl s poukazem na rozpor se zásadou rychlosti a ekonomie trestního řízení.⁷⁰⁸ Faktem je, že v moderních právních řádech by třetí stupeň projednání věci zaujal jako rarita, nehledě k vysokému riziku přetížení Nejvyššího soudu.⁷⁰⁹

2) Rozšíření dovolacích důvodů

Asi nejčastěji se v odborné diskusi skloňuje varianta zrušení stížnosti pro porušení zákona za současného rozšíření zákonných důvodů dovolání (kasační stížnosti). Leitmotivem je odstranění tzv. úřednického opravného prostředku ve prospěch „rovnosti zbraní“. Citovaný věcný záměr nového trestního řádu zmiňuje doplnění dvou důvodů: porušení zákazu reformace in peius a nedodržení závazného právního názoru nadřízeného soudu; jinak podstatné rysy soudobé úpravy, která se osvědčila, zachovává, včetně okruhu napadnutelných rozhodnutí, oprávněných subjektů, lhůt apod. Sice neexistuje žádné základní právo na přezkoumání pravomocných rozhodnutí v trestní věci a systém mimořádných opravných prostředků nelze budovat ad infinitum, ale předpokládám, že zákonodárce nemá v úmyslu podstatně snižovat současnou úroveň ochrany práv a legitimních zájmů obviněných osob. V tomto smyslu se nastíněné „minimalistické“ řešení jeví jako naprosto nedostatečné, nereflektující rozsah zjištěných nezákonností, které Nejvyšší soud každoročně napravuje v řízení o stížnosti pro porušení zákona.

Osobně nepokládám za rozhodující rozšíření dovolacích důvodů, nýbrž k zachování efektivní nápravy zjevných pochybení by bylo zapotřebí především rozšířit *okruh rozhodnutí*, proti nimž lze dovolání (kasační stížnost) podat, a to minimálně ve třech směrech: na rozhodnutí prvostupňová, na rozhodnutí ve výkonávacím řízení a na nejdůležitější rozhodnutí v rámci mezinárodní justiční

⁷⁰⁸ Hladil, V.: Právní úprava stížnosti pro porušení zákona v trestních věcech. Socialistická zákonnost č. 3/1970, s. 171

⁷⁰⁹ Při zachování čtyřstupňové soustavy obecných soudů by se však tento problém dal zčásti vyřešit zapojením vrchních soudů, které by rozhodovaly ve třetím stupni ve věcech spadajících do věcné příslušnosti okresních soudů.

spolupráce. Při otevření možnosti podat bez dalšího do všech těchto rozhodnutí dovolání by nepochybně záhy došlo k paralyzování Nejvyššího soudu. A právě zde dostává smysl tzv. úřednický opravný prostředek, jemuž předchází odborné přezkoumání všech laických podání a selekce těch případů, kde došlo k očividnému porušení zákona. Zvažované „kosmetické“ rozšíření zákonných důvodů dovolání tedy nezajistí potřebnou úroveň zkvalitnění soudního rozhodování a ochrany spravedlivého procesu, zatímco přiblížení rozsahu použitelnosti dovolání dnešnímu předmětu stížnosti pro porušení zákona by Nejvyšší soud kapacitně nemohl zvládnout.

3) Restriktivní pojetí stížnosti pro porušení zákona

Tato varianta vychází z prezentovaného věcného záměru trestního řádu, který by bylo možno v podstatné části využít a argumentovat dosažením vzájemné komplementarity mimořádných opravných prostředků. Oproti současnému stavu by se zúžila uplatnitelnost stížnosti pro porušení zákona v několika ohledech: a) omezení rozsahu (objektu) stížnosti na rozhodnutí *soudu* a na uplatnění důvodů, jež nenaplnují zákonný důvod dovolání, b) lhůta dvou roků od právní moci napadeného rozhodnutí, c) nepřípustnost podání v neprospěch obviněného a ve prospěch či v neprospěch jiné osoby.

Pokud jde o rehabilitační věci, zvážil bych v případě této varianty úpravu nějaké podoby rehabilitačního řízení v samostatném zákoně, mimo trestní řád. Není důvod, aby do takového řízení ingeroval na základě podnětu ministr spravedlnosti a aby naplnění účelu takového řízení záviselo na jeho volné úvaze. Mezi obligatorní náležitosti návrhu by mělo patřit i vymezení důvodů, z nichž navrhovatel (odsouzený, příp. osoby, které jsou oprávněny v jeho prospěch podat odvolání) dovozuje, že odsouzení bylo neslučitelné se základními principy materiálně chápaného právního státu.⁷¹⁰

4) Slovenský model

Jak vyplynulo z exkurzu ke slovenské právní úpravě ve druhé kapitole, tento model propojuje a kombinuje přednosti úřednického opravného prostředku se zachováním aktivní legitimace obviněného a formální „rovnosti zbraní“. Navzdory některým slabším místům je to řešení, které může inspirovat českého zákonodárce z toho důvodu, že kolegové na Slovensku při rekodifikaci vycházeli z obdobné právní úpravy, která platí v tuzemsku dodnes, a tedy výchozí pozice byla srovnatelná. Podstatou je vyškrtnutí stížnosti pro porušení zákona z trestního řádu kompenzované tím, že ministr spravedlnosti se stane (vedle obviněného a nejvyššího státního zástupce) další aktivně legitimovanou osobou k podání dovolání (kasační stížnosti), a to ve prospěch i v neprospěch obviněného. Je otázkou další diskuse, zda je vhodné, aby např. pro různé podatele platily odlišné lhůty pro podání dovolání nebo

⁷¹⁰ Visinger, R.: Stížnost pro porušení zákona – aktuální praxe a perspektivy. Trestněprávní revue č. 10/2010, s. 317-318

aby se u těchto osob tak zásadně lišil okruh rozhodnutí, která mohou dovoláním napadnout. Požadavek, podle něhož není ministr spravedlnosti oprávněn podat dovolání bez podnětu jiné osoby, však podle mého názoru zbytečně brání využití poznatků získaných v jiných agendách Ministerstva spravedlnosti, např. při přezkumu trestních spisů v rámci prověřkové činnosti nebo při vyřizování žádostí o milost či stížností odsouzených, které obsahově nelze za podnět považovat. V podrobnostech odkazuji na analýzu v druhé kapitole této práce, přičemž zastávám názor, že základ slovenské úpravy by mohl být do českého prostředí převzat, aniž by zavadal podezření z neústavnosti či neefektivnosti.

6.2. Náměty ke zdokonalení současné právní úpravy a praxe

V této podkapitole opustíme úvahu o koncepčním řešení systému mimořádných opravných prostředků v budoucím trestním řádu, což je diskuse již hodně teoretická a přesahující možnosti a téma předkládané práce, a posuneme se k otázkám praktičtější, tj. ke konkrétním námětům na dílčí obsahové vylepšení současné, stále účinné právní úpravy stížnosti pro porušení zákona. Zákonodárce nevěnuje platné úpravě příliš pozornosti, neboť její užívání v praxi nečiní viditelné potíže, a pokud se aplikační problém vyskytne, opraví se tento dílčí nedostatek drobnou novelou, aniž by se tím zasahovalo do koncepce tohoto mimořádného opravného prostředku a řízení o něm. Řada věcí již byla v předchozím textu rozebrána a naznačena, jiné připomínky uvedu nově.

Pokud jde o způsob rozhodnutí Nejvyššího soudu, uvítal bych možnost rozhodnout při zjištění drobnějšího porušení zákona toliko akademickým výrokem podle § 268 odst. 2 TrŘ a ve zbytku petitu stížnost zamítnout jako nedůvodnou. Ve vztahu k ministrem navrhovanému postupu by se jednalo o částečné vyhovění a částečné zamítnutí opravného prostředku, neboť i akademický výrok může mít z hlediska spravedlivého procesu svůj význam, byl-li zákon v nějakém ohledu skutečně porušen. Toto legislativní řešení by se dalo zajistit např. doplněním ustanovení § 269 odst. 2 věty první TrŘ v tom směru, že Nejvyšší soud zruší napadené rozhodnutí nebo jeho část jen tehdy, jestliže zjištěné porušení zákona je takové povahy, že zájem na změně nezákonného rozhodnutí v konkrétní věci převažuje nad zájmem na stabilitě a neměnnosti pravomocných rozhodnutí.

Je-li podle již dlouhodobé a zavedené praxe k dispozici procesní prostředek, který může být podán též ve vztahu k jiné osobě než obviněného (a Nejvyšší soud takové stížnosti meritorně projednává), jeví se protismyslné až absurdní, že neexistuje možnost nápravy deklarované nezákonnosti zrušením napadeného rozhodnutí. Byl-li prokazatelně zákon porušen v neprospěch určité osoby, ohledně níž byla stížnost pro porušení zákona podána, a současně by se správné a zákonné rozhodnutí o dané otázce nijak nedotklo zájmů obviněného, rozhodně by bylo žádoucí upravit aktuální ustanovení § 267 odst. 1 druhá věta TrŘ tak, že ministr

spravedlnosti je povinen uvést osobu, v jejíž prospěch či neprospěch stížnost podává⁷¹¹, a dále ustanovení § 269 odst. 2 TrŘ.

Rovněž zpětvzetí stížnosti pro porušení zákona vyvolává určité otázky či dokonce kontroverze, neboť byla-li stížnost podána ve prospěch obviněného, znamená zpětvzetí definitivní konec jeho legitimního očekávání projednání věci Nejvyšším soudem, potažmo ztrátu šance na předložení věci Ústavnímu soudu. Zpětvzetí může přijít v době, kdy obviněný a jím zvolený (i placený) obhájce již aktivně připravovali obhajobu. Osobně považuji absolutní dispozici ministra spravedlnosti s již podaným opravným prostředkem za nežádoucí. Doporučuji proto určitá omezení možnosti vzít zpět podanou stížnost; v úvahu přichází maximalistická a minimalistická varianta tohoto omezení.

Podle maximalistické varianty by zpětvzetí nebylo přípustné, resp. účinné bez výslovného souhlasu obviněného nebo jiné osoby, ohledně níž byla stížnost podána, a to bez ohledu na to, zda směřuje v jejich prospěch či neprospěch. Zde by se dalo vycházet ze systematiky trestního řádu, kdy výslovný souhlas obviněného je zapotřebí jak ke zpětvzetí obžaloby státním zástupcem po zahájení hlavního líčení (§ 182 TrŘ), tak ke zpětvzetí odvolání nebo návrhu na povolení obnovy řízení, jež ve prospěch obviněného podala jiná oprávněná osoba (§ 250 odst. 3 a § 280 odst. 4 TrŘ); v případě zpětvzetí odvolání státním zástupcem běží obviněnému nová lhůta k podání odvolání, pro zpětvzetí návrhu na povolení obnovy řízení se souhlas obviněného nevyžaduje, ten však může takový návrh podat kdykoli sám, a to i opakovaně. Tato ustanovení mají v trestním řízení svůj význam a chrání oprávněné zájmy a očekávání obviněného. Domnívám se, že zhruba analogicky by to mělo platit i o zpětvzetí stížnosti pro porušení zákona, kterou obviněný sám podat nemůže.

Hovořím-li pro případ, že by právě popsané omezení bylo shledáno excesivním, o variantě minimalistické, budu tím rozumět nepřípustnost (neúčinnost) zpětvzetí stížnosti pro porušení zákona zejména v situaci, kdy: a) věc byla postoupena k rozhodnutí velkému senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu nebo b) bylo rozhodnuto o odložení či přerušení výkonu rozhodnutí, proti němuž byla stížnost podána⁷¹², nebo c) přichází-li v úvahu použití benefícia cohaesionis ve vztahu k obviněným, v jejichž prospěch stížnost podána nebyla, dále pak d) otázka, která má být z podnětu stížnosti pro porušení zákona řešena, je po právní stránce zásadního významu, a konečně e) také tehdy, má-li se vzít zpět stížnost podaná předchozím ministrem spravedlnosti (předchůdcem ve funkci).⁷¹³

⁷¹¹ Pakliže Nejvyšší soud není vázán hodnocením stěžovatele ohledně otázky, zda stížnost směřuje ve prospěch či v neprospěch obviněného, ztrácí tato věta opodstatnění a mohla by být bez náhrady vypuštěna.

⁷¹² V uvedených dvou případech již dal Nejvyšší soud najevo, že s ohledem na právně významný obsah stížnosti lze očekávat, že by jí mohlo být vyhověno.

⁷¹³ Vyloučením možnosti zpětvzetí opravných prostředků podaných předchozím ministrem spravedlnosti lze předejít neblahým politickým vlivům, ale i ukvapeným krokům, jež se mohou objevit v souvislosti se změnou v osobě ministra. Bere-li řádně podanou stížnost zpět jiný funkcionář, vždy vzniká podezření, že tento krok je účelový, když jedinou možnou „sankcí“ by bylo zamítnutí návrhu Nejvyšším soudem, anebo je tento krok sice odborně zdůvodnitelný, avšak vrhá stín na činnost dřívějšího ministra, jehož postup však v důsledku zpětvzetí není a nebude označen jako nedůvodný orgánem k tomu určeným.

V neposlední řadě se jeví jako žádoucí uvést stav textu zákona do souladu s aktuální judikaturou, která dovodila, že rozhodnutí o chybějícím výroku nebo doplnění neúplného výroku z napadeného rozhodnutí může provést sám Nejvyšší soud, aniž by rozhodnutí rušil, je-li možno takové rozhodnutí či doplnění učinit na podkladě skutkového stavu, který byl správně zjištěn, resp. vyplývá ze spisového materiálu. Legislativně by to vyžadovalo doplnění ustanovení § 271 TrŘ o další odstavce, případně doplnění věty do ustanovení § 270 odst. 2 TrŘ.

V případě dovolání a ústavní stížnosti platí omezení přípustnosti záležející v nutnosti vyčerpat řádné prostředky určené k nápravě vytýkané vady. Má-li být ovšem zachována komplementarita mimořádných opravných prostředků, pak u stížnosti pro porušení zákona nelze takové omezení doporučit, a to již z důvodu v minulosti prokázané existence řady nezákonných rozhodnutí, jež nabyla právní moci v prvním stupni, typicky trestních příkazů. U nich potom nejčastěji vada spočívá v tom, že za dané procesní situace neměly být vůbec vydány, čímž byl obviněný (a další účastníci) zbaven možnosti kontradiktorního projednání věci v hlavním líčení a nejedná se tedy jen o vadu samotného rozhodnutí, nýbrž o vadný postup předchozího řízení.

Naproti tomu zavedení lhůty k podání stížnosti pro porušení zákona, počítané od právní moci napadeného rozhodnutí⁷¹⁴, by podle mého názoru neodporovalo účelu stížnosti pro porušení zákona, jestliže by současně zvláštní zákon upravil podmínky pro nápravu tzv. starých křivd. Jak praxe ukazuje, u rehabilitačních věcí často již není k dispozici původní trestní spis, takže se ve své podstatě provádí přezkum jen ve velmi omezeném rozsahu a s ohledem na časový odstup již prakticky není možné vrátit věc k novému projednání a provádět nové dokazování. Takto specifické řízení si vyžaduje zvláštní úpravu, není důvod pro centralizovaný devolutivní účinek návrhů apod. Institut stížnosti pro porušení zákona by se s existencí závazné lhůty k podání zaměřil skutečně na nápravu těch nezákonností, které lze odstranit nebo odčinit v rozumné době od jejich vzniku a s praktickým dopadem do právních poměrů obviněného, kdy zásah do právní moci rozhodnutí, učiněného již v podmínkách demokratického právního státu a nezávislé justice, má stále smysl.

Pokud jde o samotné řízení o stížnosti pro porušení zákona, dnešní úpravu hodnotím jako parciální a poměrně lakonickou. Časově mnohem pozdější úprava řízení o dovolání je již podrobnější (srov. § 265r TrŘ) a bylo by vhodné na ni odkázat nebo procesní otázky upravit v obdobných intencích, včetně podmínek nutné přítomnosti obhájce a obviněného při veřejném zasedání. Zákonodárce by měl z hlediska povinné formy roku rozlišit zamítnutí stížnosti pro porušení zákona pro nepřípustnost a opožděnost, tj. z ryze formálních důvodů, a pro nedůvodnost, kdy se stížnost po věcné stránce projednává. Možnost rozhodnutí v neveřejném zasedání bych vyhradil pouze pro zamítnutí stížnosti dle § 268 odst. 1 písm. a) a b) TrŘ, jinak

⁷¹⁴ Lhůta by měla činit nejméně tři roky a nejvýše pět let.

by bylo nutno konat veřejné zasedání. Naproti tomu by se dalo akceptovat zmírnění nároků na veřejné projednání stížnosti pro porušení zákona, jako je tomu u dovolání, takže za současného výslovného souhlasu obou stran by Nejvyšší soud mohl o stížnosti pro porušení zákona fakultativně rozhodnout i v zasedání neveřejném. Určitá dispoziční volnost stran či vliv na průběh řízení ničemu nepřekáží, dostanou-li obě strany možnost k obsahu stížnosti se vyjádřit a učinit své návrhy, uplatnit námitky apod.

Poněkud nedomyšlená je současná úprava ve vztahu k pověřenému zástupci ministra spravedlnosti (§ 274 věta druhá TrŘ), jehož role v řízení není zcela jasná a také se této možnosti prakticky nevyužívá. O výsledku veřejného zasedání se může ministr spravedlnosti informovat přímo u Nejvyššího státního zastupitelství nebo diskrétně vysláním pověřeného zaměstnance, který bude přítomen jako veřejnost. Bizarní je kupř. představa, že by předseda senátu mohl nutit ministra spravedlnosti k vyslání zástupce s odůvodněním, že považuje jeho účast za potřebnou. De lege ferenda lze zvážit dvě alternativy: buď účast pověřeného zástupce z trestního řádu zcela vypustit jako nadbytečnou, nebo postupovat opačně a udělit mu aktivnější a smysluplnější roli, zejména přednes stížnosti pro porušení zákona⁷¹⁵, možnost její argumentaci v některém ohledu doplnit, prohloubit nebo upřesnit a především možnost vzít na místě podanou stížnost zpět v plnohodnotném procesním zastoupení ministra.

Z důvodu celkového zpřehlednění úpravy lze doporučit též odstranění právně obsoletních (vyhaslých) a dnes již v praxi nepoužitelných ustanovení (tzv. mrtvá litera), jako jsou normy obsažené v § 266 odst. 4, 5 TrŘ, § 268 odst. 1 písm. b) TrŘ (nedojde-li k zavedení lhůty či lhůt) a § 271 odst. 1 písm. a), b) TrŘ.

Uvedená doporučení a poznámky mají sloužit toliko jako náměty k další diskusi, která by se však neměla vyhýbat ani soudobé praxi přezkumu podnětů ke stížnostem pro porušení zákona, neboť jde o důležité a neopomenutelné stádium mimořádného opravného řízení. I zde je možno promýšlet, nakolik současná úprava vyhovuje potřebám. Zařazení ustanovení § 466 TrŘ zakládajícího pravomoc státního zastupitelství prošetřovat podněty a činit ministru spravedlnosti návrhy na další postup mezi přechodná a závěrečná ustanovení trestního řádu není vhodné a ani neodpovídá realitě, neboť jde o dlouhodobou a pravidelnou činnost, na kterou jsou vyčleněny patřičné personální kapacity.

Rozhodnutí ministryně spravedlnosti č. 22/2009 o vyřizování podnětů ke stížnosti pro porušení zákona, jakož i jednací řád státního zastupitelství by měly být doplněny o postup v případě zpětvzetí podnětu ke stížnosti pro porušení zákona. Domnívám se, že pokud přezkum do té doby nepostoupil do stádia zpracování nástinu stížnosti pro porušení zákona nebo návrhu ministru spravedlnosti na

⁷¹⁵ V současnosti obsah stížnosti přednáší buď přítomný státní zástupce Nejvyššího státního zastupitelství, který však vzápětí může vyslovit nesouhlasné stanovisko s jejím obsahem, u některých senátů je pak obsah stížnosti zakomponován do úvodní zprávy o stavu věci.

odložení podnětu, a pokud v dané věci nepodala obdobný podnět ještě i další osoba, měla by být zásadně respektována vůle podatele a přípisem Ministerstva spravedlnosti by mu mělo být pouze sděleno, že ministr spravedlnosti vzal zpětvzetí podnětu na vědomí a přezkum je ukončen. Obviněný by pak mohl do uvedeného stádia písemně požádat o ukončení přezkumu, pokud by nesouhlasil s podnětem jiné osoby, podaným v jeho prospěch.

Osobně si dokáží představit i úvahy o zavedení určitých nástrojů (korektivů) sloužících k omezení zcela volného podávání podnětů ke stížnosti pro porušení zákona, jsou-li pro to zvláštní důvody. Nejde tedy jen o zmírnění celkového nápadu podnětů a tím i nákladů na jejich přezkoumávání, ale především o zohlednění subjektivního postoje obviněného. V praxi se vyskytují případy, kdy určité, obviněnému neznámé osoby podávají v jeho prospěch podněty, aniž by o tom věděl, nebo přímo v rozporu s jeho vůlí či přáním. Jelikož podnět nemusí být nijak kvalifikovaně odůvodněn, stačí např. převzít kusé informace ze sdělovacích prostředků a státní orgány jsou povinny konat přezkum na podkladě často i rozsáhlých spisů. Proto lze v obecné rovině diskutovat např. o zpoplatnění podání podnětu drobným administrativním poplatkem, který by byl řádově nižší, než je paušální odměna obhájce za dovolací řízení tak, aby podání podnětu bylo finančně únosné i pro běžné odsouzené ve výkonu trestu odnětí svobody. V souladu se zde zastávaným principem *posílení dispozice obviněného* přezkumem (kompenzující jeho nezpůsobilost k samotnému podání stížnosti) by byl i námět na omezení okruhu osob oprávněných k podání podnětu. U advokátů bych vždy vyžadoval doložení plné moci od obviněného či poškozeného, která dnes v řadě případů chybí, a u osob, které nejsou oprávněny ve prospěch obviněného podat odvolání (§ 247 odst. 2 TrŘ), by mohl být vyžadován písemný souhlas obviněného s podáním podnětu, pokud nezemřel. V mírnější (a administrativně náročnější) variantě by pak musel být podnět podaný touto třetí osobou ve stejnopisu zaslán obviněnému k vyjádření, zda s prošetřením podnětu souhlasí.

Opodstatněnost své normativní existence naopak pozbylo ustanovení § 57 JŘSZ, podle něhož se má podání směřující proti pravomocnému rozhodnutí státního zástupce o zastavení trestního stíhání nebo o postoupení věci jinému orgánu vyřídit jako podnět ke stížnosti pro porušení zákona, jestliže bylo doručeno po uplynutí tříměsíční lhůty dle § 174a odst. 1 TrŘ. S ohledem na ustálenou judikaturu Nejvyššího soudu však podání stížnosti pro porušení zákona proti těmto rozhodnutím není přípustné (viz oddíl 3.2.4), takže nemá smysl věc předkládat ministru spravedlnosti a konat standardní přezkum. Ministr spravedlnosti by neměl přezkoumávat rozhodnutí, která smí zrušit jen nejvyšší státní zástupce ve stanovené lhůtě; jinak by se mohlo jednat o obcházení zákona. Kromě vypuštění ustanovení § 57 JŘSZ lze zvážit i následující upřesnění definice podnětu v § 31 odst. 1 JŘSZ: „podání, kterým podatel žádá o přezkoumání zákonnosti pravomocného rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení, proti němuž může ministr spravedlnosti podle

trestního řádu podat je přípustná stížnost pro porušení zákona, a nápravu případné nezákonnosti rozhodnutí nelze zajistit podle jiných ustanovení trestního řádu“.

Z důvodu zajištění maximální nestrannosti a objektivnosti přezkumu podnětů lze doporučit, aby v uvedeném rozhodnutí ministryně spravedlnosti byly upraveny případy vyloučení referenta z přezkumu a předání věci jinému referentovi, a to při splnění podmínek uvedených v § 30 odst. 1 TrŘ per analogiam a při existenci osobního poměru referenta k podateli podnětu. A konečně, směruje-li podnět v neprospěch obviněného, lze zvážit změnu dosavadní praxe v tom směru, že vyrozumění o přijetí podnětu by obsahovalo též poučení podatele o tom, že cestou stížnosti pro porušení zákona nelze dosáhnout zrušení či změny napadeného rozhodnutí, ale pouze tzv. akademického výroku Nejvyššího soudu, který nemá vliv na právní moc a vykonatelnost kritizovaného rozhodnutí.

Pro Ministerstvo spravedlnosti případ končí doručením rozhodnutí Nejvyššího soudu o podané stížnosti pro porušení zákona, přestože ve většině případů stále pokračuje po přikázání věci k novému projednání a rozhodnutí řízení *na podkladě* stížnosti pro porušení zákona (§ 275 odst. 1 TrŘ), jehož průběh a výsledek nijak sledovány nejsou. Jestliže má být ministrem spravedlnosti vytýkaná závada napravena až v dalším řízení, jevílo by se logické, pokud by úřad věc dále sledoval až do konečného rozhodnutí o dané otázce, aby tak získal přehled o efektivnosti a rychlosti avizované nápravy a případně mohl reagovat, pokud by se příslušný orgán dostatečně neřídil závazným právním názorem Nejvyššího soudu či neprovedl procesní úkony, které Nejvyšší soud nařídil, například podáním nové stížnosti pro porušení zákona (i to se v minulosti stalo) nebo upozorněním na vzniklé průtahy. Pokud řízení před Nejvyšším soudem neskončí, doporučuji dát spis na lhůtu a vyžádat alespoň stejnopisy rozhodnutí, jimiž se v rozsahu zrušení nově ve věci rozhodovalo.

7. Závěr

Předkládaná studie si kladla za cíl podrobně popsat a zanalyzovat institut stížnosti pro porušení zákona v trestním řízení a zmapovat jeho pozici v systému mimořádných opravných prostředků. Zvolené téma je aktuální, a to s ohledem na připravovanou rekonstrukci trestního práva procesního, kdy legislativní práce dosud nepokročily ani do té míry, že by zákonodárce vyjádřil jednoznačnou vůli k zachování stížnosti pro porušení zákona v budoucím trestním řádu. Téma dizertační práce reflektuje i stav domácí odborné literatury, která cca 15 let nevěnovala předmětnému institutu soustředěnou pozornost.⁷¹⁶

⁷¹⁶ Dosud poslední komplexně pojatá studie od P. Šámala z roku 1999 pojednávající o stížnosti pro porušení zákona a obnově řízení je s ohledem na následné radikální koncepční změny právní úpravy v mnoha ohledech překonaná.

V první kapitole se výklad zaměřil zejména na historické souvislosti nápravy nezákonných rozhodnutí a inspirační zdroje tuzemské právní úpravy. Ukázal jsem, že v prostoru bývalé rakousko-uherské monarchie se v trestním řízení po dlouhou dobu uplatňoval tzv. úřední opravný prostředek, který kromě akademických a judikатурních účelů mohl vést k propuštění odsouzeného, zmírnění trestu či k obnovení procesu. Tento opravný prostředek následně doznal podstatných změn pod tíhou marxistické právní nauky a sovětské koncepce všeobecného dozoru prokuratury nad rozhodovací činností soudů. Projevilo se to zejména prosazováním zásady materiální pravdy a implementací úplného či jen lehce omezeného revizního principu přezkumu. Stížnost pro porušení zákona našla své široké uplatnění také v civilním řízení. Vedle generálního prokurátora se na místo aktivně legitimované úřední osoby později prosadil ministr spravedlnosti.

Zajímavý vývoj prodělal tento institut v sousedním Slovensku, které recipovalo tehdejší společnou právní úpravu a vyšlo ze stejné tradice, nicméně v rámci rekodifikace trestního práva procesního v roce 2005 vytvořilo složitě strukturovaný systém mimořádných opravných prostředků, kdy pod jednotnou „hlavičkou“ *dovolanie* slovenský zákonodárce propojil moderní opravný prostředek kasačního typu v dispozici stran s tradičním úředním přezkoumáváním neformálních podnětů a s nápravou takto zjištěných vad procesním návrhem ministra spravedlnosti.

Třetí část práce si kladla cíl možná nejmělejší – vyplnit pomyslné „bílé místo“ v dosavadních právních rozborech a zevrubně pojednat o problematice spojené s přezkoumáváním podnětů ke stížnosti pro porušení zákona Ministerstvem spravedlnosti a státním zastupitelstvím. V mé koncepci zde představené je totiž přezkumná procedura považována za integrální součást mimořádného opravného systému, za tzv. preliminární fázi mimořádného opravného řízení. *Cum grano salis* se jedná o zvláštní způsob přezkumu pravomocných rozhodnutí, založený de facto na revizním principu a uskutečňující či zvýrazňující zásadu zákonnosti trestního řízení (§ 2 odst. 1 TrŘ).

Je s podivem, že odborná literatura věnovala dosud tak málo pozornosti otázce uplatňování stížnosti pro porušení zákona v praxi, neboť v takovém případě by si otevřela prostor k podnětným empirickým zjištěním, např. v oblasti nejčastěji se vyskytujících vad, které jsou stížností pro porušení zákona napravovány, což by se následně mohlo jevit jako užitečné při úvahách o nastavení systému mimořádných opravných prostředků v novém trestním řádu. V rámci svých omezených možností jsem proto uskutečnil obsahovou analýzu vzorku 80 v bezprostřední návaznosti podaných stížností pro porušení zákona, které byly zveřejněny na webu Ministerstva spravedlnosti, a objektivizoval tak předmět stížnosti pro porušení zákona, délku řízení o ní, konkrétní způsoby rozhodnutí Nejvyššího soudu atd. V podrobnostech odkazuji na podkapitolu 4.4.

Čtvrtá kapitola se kromě zmíněné případové studie zaměřila na základní parametry stížnosti pro porušení zákona podle aktuální právní úpravy a praxe

Nejvyššího soudu. Postupně jsem se věnoval objasnění přípustnosti stížnosti pro porušení zákona a jejím formálním náležitostem, dále podrobnému výkladu zákonných důvodů uplatnění stížnosti pro porušení zákona ve smyslu § 266 odst. 1 TrŘ a konečně i jejímu účelu. Vycházel jsem nejen z výkladu jednotlivých zákonných ustanovení, ale ve velké míře také z rozhodovací činnosti Nejvyššího soudu.

Pátá kapitola komplexním způsobem pojednává o průběhu řízení o stížnosti pro porušení zákona a současně vypočítává jednotlivé zásady trestního řízení i specifické principy opravných řízení, které se tak či onak promítají do postupu Nejvyššího soudu při projednávání těchto stížností. Pravděpodobně stěžejní část této kapitoly podrobně popisuje jednotlivé procesní způsoby rozhodnutí o stížnosti pro porušení zákona. Prakticky všechny prezentované názory dokládám na konkrétních judikátech, jež ve většině případů nebyly publikovány. Nevyhýbám se ani otázkám zdánlivě podružným, např. postupu příslušného orgánu po přikázání věci k novému projednání a rozhodnutí ve smyslu § 271 odst. 1 TrŘ nebo jiným než meritorním rozhodnutím učiněným v řízení o stížnosti pro porušení zákona.

V šesté kapitole perspektivu úvah obracím z roviny de lege lata do roviny de lege ferenda. Dosud shromážděné poznatky nemají a ani nemohou být přetaveny v jednoznačný závěr, zda i do nového trestního řádu by zákonodárce měl v nějaké (dle dosavadních informací podstatně restriktivní) podobě stížnost pro porušení zákona převzít. Naproti tomu jsem v obecnější rovině vyzdvihl nesporné výhody tohoto institutu a obhajoval zachování principu tzv. úředního opravného prostředku, třebaš i v rukou ministra spravedlnosti. Je totiž rozdíl, uplatňuje-li se takový procesní prostředek v kontextu demokratického právního státu a se všemi institucionálními, právními a koneckonců i politickými zárukami spravedlivého procesu, anebo jako nástroj represivní politiky a vrchnostenského dozoru ve státě totalitním. Uvedl jsem důvody, pro které nevnímám současný stav právní úpravy stížnosti pro porušení zákona jako nesystémový (z pohledu demokratičnosti) či odporující principu „rovnosti zbraní“ nebo obžalovací zásadě. Po derogačním zásahu Ústavního soudu v roce 2001 a dalších novelizacích trestního řádu již nemůže být koncepce úředního opravného prostředku úspěšně napadána z pozic ústavněprávních, nýbrž jen z pozic hodnotově-politických a ideových. Tato koncepce je v souladu s článkem 4 dodatkového Protokolu č. 7 k EÚLP a na rozdíl od jiných postupů v tuzemském trestním procesu nebyla nikdy předmětem odsuzujícího verdiktu Evropského soudu pro lidská práva. Oproti argumentům právně-teoretickým (akademickým) stavím argumenty právně-sociologické odkazující na empirické poznatky o tom, v jakých případech a z jakých důvodů je tento institut uplatňován v soudobé praxi. Ukázal jsem, že se projevuje spíše žádoucí komplementarita než nadbytečná duplicita mimořádných opravných prostředků.

Pro uvažovanou rekonstrukci procesního práva jsem nabídl variantní řešení s tím, že rozšíření zákonných důvodů dovolání podporuji, ale při současném odpadnutí stížnosti pro porušení zákona by došlo k zásadnímu snížení úrovně nápravy prokazatelných vad pravomocných rozhodnutí a tedy potažmo i k ohrožení

právní jistoty obviněných osob.⁷¹⁷ Rozhodující není okruh uplatnitelných důvodů, ale okruh napadnutelných – a tedy napravitelných – rozhodnutí. Inspirativní (ovšem nikoli neproblematická) je v tomto směru slovenská právní úprava, která pojmově odstranila tradiční stížnost pro porušení zákona a nahradila ji souborným dovoláním jako vyšší kategorií, která do sebe pojímá rysy nejméně dvou mimořádných opravných prostředků.

Celá práce spočívá na osobních odborných názorech autora a v řadě otázek vyloženě polemizuje s komentářovou literaturou nebo přímo kritizuje některá nepřesvědčivá rozhodnutí Nejvyššího soudu. Motivem k tomu nikdy nebyla neúcta k nepřehlédnutelné autoritě a zkušenosti trestních soudců Nejvyššího soudu, ale snaha v rámci a v mezích svobodného akademického diskurzu nastolovat jiné pohledy na skutečnosti, které se některým autorům a justičním pracovníkům zdají být až příliš jednoznačné, včetně samotné otázky zachování institutu stížnosti pro porušení zákona pro futuro. Jestliže tato rozsáhlá práce alespoň v dílčích bodech posunula směr bádání trestněprávní nauky nebo v některém směru rozšířila dosavadní poznatky, přispěla tak ke splnění náročného, ale i krásného úkolu na půdě naší alma mater.

⁷¹⁷ Koncept právní jistoty sice nepostuluje žádné „právo na mimořádný opravný prostředek“, ale garantuje předvídatelnost práva, zákonnost a spravedlivost rozhodování. Nezměnitelnost pravomocných rozhodnutí není neprolomitelná, zejména jedná-li se o prospěch trestně stíhané osoby.

SHRnutí

Stížnost pro porušení zákona v trestních věcech

Radek Visinger

Předkládaná dizertační práce pojednává o tzv. stížnosti pro porušení zákona – tradičním prostředku nápravy vadných rozhodnutí soudů nebo státních zástupců v rukách ministra spravedlnosti. Navrhovatel tímto zvláštním podáním především sleduje nápravu rozhodnutí soudu nebo státního zástupce, které z pohledu zákona neobstojí. Jistěže ne každé pochybení v postupu orgánů činných v trestním řízení je dostatečným důvodem pro předložení věci Nejvyššímu soudu. Pochybení mají v praxi natolik rozličnou povahu, že zákonodárce záměrně nestanoví přesné důvody stížnosti, a tak vlastně záleží na právním citu ministra spravedlnosti, zda shledá náležité důvody zasáhnout v zájmu spravedlnosti do pravomocného rozhodnutí. V právně obtížných věcech může být tento mimořádný opravný prostředek využit výlučně za účelem sjednocení soudního rozhodování nebo vyřešení aplikačního problému. Autor rovněž ukázal, že stížnost pro porušení zákona si podržela i rehabilitační účel, kdy v podstatě nahrazuje dnes již neuplatnitelný návrh na soudní rehabilitaci.

Kterákoli osoba je oprávněn požádat o přezkum trestní věci a zpochybnit správnost pravomocně ukončeného případu. Pokud je právní námitka uvedená v podnětu způsobilá ovlivnit posouzení věci nebo prokazuje porušení práva obviněného na spravedlivý proces, ministr spravedlnosti podá k Nejvyššímu soudu stížnost pro porušení zákona ve smyslu § 266 a násl. TrŘ. Naproti tomu, podnět k přezkumu trestní věci bude odložen v těch případech, kdy po přezkoumání ministr neshledá, že zákon byl porušen. Přezkumné řízení je prováděno v součinnosti se státním zastupitelstvím vyššího stupně, než je státní zastupitelství, které bylo ve věci činné před soudem.

Řízení o stížnosti pro porušení zákona před Nejvyšším soudem má své zvláštnosti, ale je organizováno tak, aby respektovalo základní zásady trestního řízení. O některých výjimkách byla učiněna zmínka, kupříkladu o doplňkové a podpůrné úloze obhajoby nebo o vymizení presumpce neviny. Nejvyšší soud je striktně vázán důkazním stavem objektivizovaným v protokolech procesního soudu. Většina stížností se projednává ve veřejném zasedání.

Prošetřování námitek podatele ministrem spravedlnosti a státním zastupitelstvím a dokonce ani předložení věci Nejvyššímu soudu samo o sobě neporušuje klíčovou zásadu konečnosti a nezměnitelnosti pravomocného rozhodnutí, teprve zrušení rozsudku je zásahem do stability rozhodnutí. Zákon umožňuje

Nejvyššímu soudu učinit pouze deklaratorní akademický výrok, který nemá vliv na právní moc a vykonatelnost přezkoumávaného rozhodnutí. Autor obzvláště přivítal, že novela trestního řádu č. 459/2011 Sb. zrušila oprávnění ministra spravedlnosti odložit nebo přerušit výkon trestu.

Využívání tohoto fakultativního oprávnění bylo podrobena kritice ze strany soudců i akademických kruhů. Bylo dovozováno, že ministerská stížnost je v rozporu se zásadou „rovnosti zbraní“. Tento úřední opravný prostředek nápadně připomíná projev všeobecného dozoru prokuratury (moci výkonné) nad rozhodovací činností soudů podle sovětského vzoru. Na druhé straně, prošetřování trestních věcí může vést k nápravě zjevných pochybení při rozhodování a tím ke zmírnění žalovaného deliktu i trestu.

Zatím poslední komplexní studie o stížnosti pro porušení zákona pochází z roku 1999, takže vychází z právního stavu, který tu byl před klíčovými koncepčními změnami trestního řádu. Současné teoretické diskuse ve skutečnosti postrádají hodnověrný empirický podklad, takže může být zpochybněna validita jejich východisek. Autor této dizertace proto pracuje nejen s argumenty ryze právními, ale snaží se doplnit je o poznatky empirické. Pro jakékoli závěry *de lege ferenda* může být užitečné učinit si nejdříve jasnou představu o tom, jak je určitý fakultativní právní prostředek využíván v praxi. Z toho důvodu autor provedl podrobnou obsahovou analýzu vzorku 80 návrhů ministra spravedlnosti, jakož i příslušných rozhodnutí Nejvyššího soudu, aby zjistil, které konkrétní vady jsou vytýkány, jakým výrokem věci Nejvyšší soud vyřídil, kolika takovým stížnostem je vyhověno, jak rychle jsou projednány atd. Stejně tak autor zkoumal i obsah spisu Ministerstva spravedlnosti, v němž se dlouhodobě evidují závady v postupu státního zastupitelství při přezkumu podnětů.

Zvolené téma se jeví jako vysoce aktuální s ohledem na probíhající přípravu legislativní práce na novém trestním řádu. Po podrobném rozboru institutu stížnosti pro porušení zákona, včetně jeho historické geneze, a charakteristice příslušného řízení k jejímu projednání, dospívá autor k závěru, že současná úroveň nápravy soudních pochybení není trvale udržitelná bez výrazného rozšíření okruhu působnosti dalších mimořádných opravných prostředků – dovolání a obnovy řízení. Podle názoru autora jsou přezkum i aktivní legitimace ministra spravedlnosti, který pravidelně není stranou trestního řízení, slučitelné s rozdělením procesních funkcí obžaloby a obhajoby a nezasahuje do práva na spravedlivé projednání věci. Konkrétní právní úprava tohoto „úřednického“ opravného prostředků je věcí legislativní techniky, nicméně, materiálně vzato, je jistě žádoucí zachovat takovýto druh procesní výhody žalované strany (*favor defensionis*). Tento názor ostatně potvrzuje i plenární nález Ústavního soudu, který sice odmítl připustit změny rozhodnutí v neprospěch obviněného, avšak ponechal předmětné řízení v trestním řádu za tím účelem, aby umožnil Nejvyššímu soudu revidovat rozhodnutí ve prospěch obviněného.

SUMMARY

Complaint against a violation of law in criminal matters

A dissertation by Radek Visinger

The present dissertation deals with the so-called complaint against a violation of law – a traditional remedy for miscarriages of justice within the discretion of the Minister of Justice. Using this special appeal, the petitioner primarily seeks to vacate a decision of the court or prosecutor that does not conform to law. Obviously, not just any irregularity that may occur in the performance of prosecuting and adjudicating bodies is a compelling reason for a referral to the Supreme Court. As errors in practice differ in their nature to a considerable extent, the legislature intentionally refrains from providing precise grounds for complaint so that it actually depends on the Minister of Justice's sense of justice to discern the proper grounds for intervention in the interests of justice. In hard cases, the present extraordinary remedy can be used only for the purpose of unification of judicial decision or in order to solve an application problem. The author also shows that a complaint against a violation of law has retained rehabilitation purposes and replaced judicial redress that is no longer applicable.

Everyone is allowed to apply for a criminal process review and cast doubt upon the correctness of the closed case. If the legal issue raised on that application is reasonably capable of affecting the verdict or proves a violation of the defendant's due process right, the Minister will file a complaint with the Supreme Court in terms of § 266 of the Criminal Procedure Code. In contrast, the conviction review application will be dismissed in those cases where, after conviction review, the Minister is not convinced that there has been a violation of law. The case review is conducted in cooperation with the state attorney's office of higher degree than the office which represented the public prosecution in court.

The proceedings of a complaint against a violation of law in the Supreme Court have their own peculiarities, but they are organized so as to respect the fundamental principles of criminal procedure. Some exceptions are mentioned: a complementary and supportive role of the defense in these proceedings or the disappearance of the presumption of innocence. The Supreme Court is bound strictly by the record of the evidence adduced in the trial court. Most of the complaints are tried in open hearing.

Investigating applicant's claims by both the Minister of Justice and state attorney's office and even referral to the Supreme Court themselves do not violate the very principle of finality, it is only the vacation of judgment that does. The law allows the Supreme Court to make just a declaratory academic statement which has no impact on legal effect and enforceability of a reviewed decision. The author particularly

welcomes the amendment to the Criminal Procedure Code n° 459/2011 Sb. that repealed the privilege of the Minister of Justice to reprieve or suspend execution of the sentence.

The application of this discretionary remedy has been criticized by both judges and academic authors. It has been noted that the ministerial complaint violates the “equality of arms” principle. The present official appeal strikingly resembles the general supervision of the prosecution (the executive) over the courts following the Soviet model. On the other hand, the reexamination of criminal cases can lead to the rectification of apparent errors and thus mitigate the charged offence and punishment.

The most recent comprehensive study on the complaint against a violation of law dates from 1999, so it is based on the legal situation that was here before the key policy changes to the Criminal Procedure Code. Current theoretical discussions are actually devoid of credible empirical basis, so the validity of their premises can be called into question. The author of this dissertation therefore uses not only the purely legal arguments, but tries to complement them with empirical findings. For any conclusions *de lege ferenda*, it may be useful to make a clear picture of how a particular optional remedy is used in practice. For this reason, the author performed a detailed content analysis of a sample of 80 ministerial proposals, as well as respective decisions of the Supreme Court, in order to determine which flaws are criticized, how the Supreme Court handles the cases, which statements are pronounced to rectify the decision, to what extent such complaints are granted, the period within which complaints are examined etc. Likewise, the author examined the contents of the file kept by the Ministry of Justice, in which irregularities in the Prosecutor's review process have been recorded.

The chosen topic appears to be very timely with regard to the ongoing preparatory legislative work on the new Criminal Procedure Code. After a detailed analysis of the complaint against a violation of law, including its historical development, and a description of the respective procedure, the author came to the conclusion that the present level of judicial redress is not sustainable without a significant expansion of the scope of other extraordinary remedies – *dovolání* and *obnova řízení* (retrial). In the author's opinion, the review process and locus standi of the Minister of Justice, who is normally not a party to the criminal proceedings, remains compatible with the separation of the public prosecution and the defence and does not interfere with the right to a fair hearing of the case. A concrete regulation of this “official” appeal is a matter of legislative technique. In the material sense, however, it is quite desirable to keep such kind of *favor defensionis*. After all, this point of view is supported by the finding of the Plenum of the Constitutional Court, which, while refusing modifications of the judgment to the detriment of the accused, retained the respective procedure in the Criminal Procedure Code to allow the Supreme Court to revise the decision in favor of the accused.

LITERATURA

I. Komentáře, monografie, sborníky, učebnice:

- Císařová, D. a kol.: Trestní právo procesní. 4. vyd., Praha: Linde, 2006.
- Hrdlička, J.: Stížnost pro porušení zákona v občansko-právních věcech. Praha: ČSAV, 1965.
- Hrušáková, M., Sotolář, A., Šámal, P., Válková, H.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011.
- Huff, C. R., Killias, M. (eds.): Wrongful conviction. International perspectives on miscarriages of justice. Philadelphia: Temple University Press, 2008.
- Husár, E. a kol.: Trestné právo procesné. 3. vyd., Bratislava: Iura edition, 2003.
- Ivor, J. a kol.: Trestné právo procesné. Bratislava: Iura edition, 2006.
- Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 3. vyd., Praha: Leges, 2013.
- Jelínek, J. a kol.: Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 1. vyd., Praha: Leges, 2009.
- Jelínek, J., Uhlířová, M.: Obhájce v trestním řízení. Praha: Leges, 2011.
- Jestřáb, M.: Zásada objektivní pravdy v trestním řízení. Praha: Univerzita Karlova, 1981.
- Kallab, J.: Učebnice trestního řízení, platného v Čechách a v zemi Moravsko-slezské: Hledě k osnově sjednoceného trestního řádu Československého z roku 1929. Brno: Právník, 1930.
- Kovařík, F., Kunc, J., Rubeš, J., Tolar, J.: Trestní řád a ostatní předpisy trestního řízení soudního. Praha: Václav Tomsa, 1947.
- Kratochvíl, V.: Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009.
- Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M.: Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012.
- Malý, K. a kol.: Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 2. vyd. Praha: Linde, 1999.
- Malý, K.: K historickému vývoji nápravy vadných rozhodnutí v našem právu. In: Problémy dějin a teorie státu a práva. Praha: Univerzita Karlova, 1982.
- Marečková, L.: Milosti. Ohnisko lidství v trestním právu. Praha: Academia, 2007.
- Minárik, Š. a kol.: Trestný poriadok. Stručný komentár. Bratislava: Iura Edition, 2006
- Miřička, A.: Trestní právo procesní. Praha: Věšhrd, 1932.

Neudertová, M., Kuthanová, L.: Ke komunikaci apelačního soudu a městských hrdelních soudů v době pobělohorské. In: Hrdelní soudnictví českých zemí v 16.–18. století. In: Sborník příspěvků z konference konané v Pardubicích 21. – 22. 9. 1995. Pardubice, 1996, s. 63–99

Pácal, J.: Komentáře české judikatury: K možnosti podat stížnost pro porušení zákona proti pravomocnému rozhodnutí státního zástupce o zastavení trestního stíhání. Jurisprudence: Časopis o evropské, české a slovenské judikatuře a evropském právu, sv. 14, č. 2/2005, s. 65-68

Pípek, J.: Principy apelace a kasace a jejich uplatnění v odvolání v československém trestním řízení. Praha: Univerzita Karlova, 1980.

Pípek, J.: Rozsah přezkoumávání rozhodnutí v trestních věcech (revizní princip). Praha: Univerzita Karlova, 1988.

Prušák, J.: Československé řízení trestní platné v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha: Všehrad, 1921.

Púry, F.: Mimořádné opravné prostředky v návrhu věcného záměru nového trestního řádu. In: Gřivna, T., Vanduchová, M. (věd. red.): Rekodifikace trestního práva procesního (aktuální problémy). Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2008, s. 107-115

Růžek, A. a kol.: Trestní řád. Komentář. Praha: Orbis, 1975.

Růžek, A.: Právní moc a vykonatelnost rozhodnutí v trestních věcech. Praha: ČSAV, 1958.

Solnař, V. a kol.: Československé trestní řízení. Praha: Orbis, 1963.

Storch, F.: Řízení trestní rakouské. Díl. I., Praha: J. Otty, 1887, Díl. II., Praha: J. Otty 1896, reprintové vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2011.

Šámal, P.: Opravné prostředky v trestním řízení. Stížnost pro porušení zákona. Obnova řízení. Praha: C. H. Beck, 1999.

Šámal, P. a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář. 1. vyd., Praha: C. H. Beck, 2012.

Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář, sv. I., II., III., 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013.

Šolle, V.: Trestní soudnictví předběžné v českých zemích. In: Sborník archivních prací archivu ministerstva vnitra. Praha: Archivní správa Ministerstva vnitra, 12, č. 1/1962, s. 87-142

Veselý, Z.: Dějiny českého státu v dokumentech. Praha: Victoria publishing, 1994.

II. Odborné časopisecké texty

Antonínová, L.: Dílčí aspekt praktického rozsahu aplikace stížnosti pro porušení zákona v trestním právu. Právní praxe č. 10/1995, s. 641 a následující.

Boguszak, J.: Právní záruky socialistické zákonnosti v Československé republice. Právník č. 2/1959, s. 113 a násl.

Crha, L.: Stížnost pro porušení zákona – zákonné či nezákonné napravování zákona? Trestní právo č. 4/1997, s. 2 a násl.

Fajstavr, L.: K problematice chybějícího a neúplného výroku rozhodnutí napadeného odvoláním nebo stížností pro porušení zákona. Socialistická zákonnost č. 10/1981, s. 598 a násl.

Fiala, J.: Poznatky soudu při rozhodování v občanskoprávním procesu. Právníké štúdie č. 4/1962, s. 640 a násl.

Hladil, V.: Právní úprava stížnosti pro porušení zákona v trestních věcech. Socialistická zákonnost č. 3/1970, s. 169 a násl.

Jestřáb, M.: Stížnost pro porušení zákona v československém socialistickém trestním řízení. In: Acta Universitatis Carolinae. Iuridica / Univerzita Karlova Praha č. 2/1981, s. 115-173

Jestřáb, M.: Je přípustná stížnost pro porušení zákona proti rozhodnutí zvláštního senátu? Socialistická zákonnost č. 7/1969, s. 411 a násl.

Jestřáb, M.: K některým aktuálním otázkám právní úpravy stížnosti pro porušení zákona v trestním řízení. Socialistická zákonnost č. 5/1979, s. 261 a násl.

Kandráč, J., Visinger, R.: Poznámky k prošetřování podnětů ke stížnosti pro porušení zákona. Státní zastupitelství č. 1/2012, s. 37 a násl.

Lachout, V.: K úpravě stížnosti pro porušení zákona v trestním řízení. Právník č. 4/1966, s. 356

Lehotský, J.: Úvahy o sťažnosti pre porušenie zákona v trestnom konaní. Socialistická zákonnost č. 9/1966, s. 531 a násl.

Lipovský, M.: Sťažnosť pre porušenie zákona a konanie o nej – niekoľko poznámok. Justičná revue č. 6-7/2004, s. 671 a násl.

Sekvard, O.: Dovolání ve slovenském trestním řízení v dosavadní praxi. Trestněprávní revue č. 10/2009, s. 313 a násl.

Sekvard, O.: Mimořádné opravné prostředky ve slovenském trestním řízení. Trestněprávní revue č. 11/2006, s. 324 a násl.

Šistek, F.: Vztah návrhu ve stížnosti pro porušení zákona a rozhodnutí nejvyššího soudu. Socialistická zákonnost č. 1/1982, s. 18 a násl.

Šperling, J.: K výkladu ustanovení § 275 odst. 3 TrŘ v případě souhrnného trestu. Socialistická zákonnost č. 4/1980, s. 205 a násl.

Trnečka, J.: Stížnost pro porušení zákona proti pravomocnému rozhodnutí zvláštního rehabilitačního senátu. Socialistická zákonnost č. 7/1969, s. 408 a násl.

Visinger, R.: Nad jedním rozhodnutím Nejvyššího soudu (účast na amnestii, přípustnost stížnosti pro porušení zákona). Trestněprávní revue č. 3/2014, s. 65 a násl.

Visinger, R.: Stížnost pro porušení zákona – aktuální praxe a perspektivy. Trestněprávní revue č. 10/2010, s. 312 a násl.

Visinger, R.: Vše, co advokát potřebuje vědět o stížnosti pro porušení zákona, ale nechce se zeptat. Bulletin advokacie č. 10/2012, s. 25 a násl.

III. Ostatní zdroje

Petková, Z.: Kauza: Za korupci na slobode. Minister Borec sa má spovedať. Trend č. 6/2014; dostupné pod <http://www.etrend.sk/trend-archiv/rok-2014/cislo-6/za-korupciu-na-slobode.html>

Šamko, P.: Poznámky k zákonu č. 262/2011 Z.z. Právne listy (publikováno dne 18. 8. 2011, dostupné pod odkazem: <http://www.pravnelisty.sk/zakony/a48-poznamky-k-zakonu-c.-262-2011-z.z>)